

DET KONGELIGE
UTENRIKSDEPARTEMENT

Prop. 1 S

(2014–2015)

Proposisjon til Stortinget (forslag til stortingsvedtak)

FOR BUDSJETTÅRET 2015

Utgiftskapitler: 100–172

Inntektskapitler: 3100

Innhold

Del I	Innledende del	9			
1	Innledning	11	10.4	Kvinner og likestilling	48
2	Kvalitetssikring og kontroll av tilskuddsmidlene	20	10.5	Energi	49
3	Forenklingsarbeid, modernisering og bedre gjennomføringskraft	22	10.6	Klima, miljø og matsikkerhet	50
4	Diverse budsjettekniske endringer	24	10.7	FN og de multilaterale utviklingsbankene	51
5	Tabelloversikter over budsjettforslaget	25	10.8	Sårbare stater, konflikt og humanitær bistand	52
6	Generelle merknader til budsjettforslaget	28	10.9	Rapport om norsk utviklings-samarbeid i 2013	52
7	Overføring til neste budsjettermin – bruk av stikkordet «kan overføres»	30			
8	Årsoversikt for Utenriksdepartementet	32			
9	Programområde 02 Utenriksforvaltning	33			
9.1	Fremme norsk sikkerhet	33			
9.2	Satsing i nordområdene	35			
9.3	Sikre økonomi og samfunnsinteresser i en globalisert verden	36			
9.4	Styrket engasjement i Europa	39			
9.5	Økonomiske bidrag i våre nærområder – EØS-midler og bistand til Vest-Balkan	40			
9.6	FN – global normgiver	41			
9.7	Fremme menneskerettigheter	42			
9.8	Kultur, offentlig diplomati og informasjon	42			
9.9	Konsulær bistand og utlendingsfeltet	43			
10	Programområde 03 Internasjonal bistand	45			
10.1	Utdanning og helse	46			
10.2	Næringsutvikling og handel	47			
10.3	Menneskerettigheter, demokrati og godt styresett	48			
				Del II Nærmere om budsjettforslaget	57
			11	Budsjettforslaget	59
				Programområde 02 Utenriksforvaltningen	59
				<i>Programkategori 02.00</i>	
				<i>Administrasjon av utenriksstjenesten</i>	59
				Kap. 100 Utenriksdepartementet	62
				Kap. 3100 Utenriksdepartementet	65
				Kap. 103 Regjeringens fellesbevilgning for representasjon	66
				Kap. 104 Kongefamiliens offisielle reiser til utlandet	67
				<i>Programkategori 02.10 Utenriksformål</i>	68
				Kap. 115 Næringsfremme-, kultur-, norgesfremme- og informasjonsformål	68
				Kap. 116 Deltaking i internasjonale organisasjoner	73
				Kap. 117 EØS- finansieringsordningene	98
				Kap. 118 Nordområdetiltak mv.	112
				Kap. 119 Globale sikkerhetstiltak	121
				Programområde 03 Internasjonal bistand	124
				<i>Programkategori 03.00</i>	
				<i>Administrasjon av utviklingshjelpen</i>	124
				Kap. 140 Utenriksdepartementets administrasjon av utviklingshjelpen	125
				Kap. 141 Direktoratet for utviklingssamarbeid (Norad)	125
				Kap. 144 Fredskorpset	126
				<i>Programkategori 03.10 Bilateral bistand</i>	127
				Kap. 150 Bistand til Afrika	128
				Kap. 151 Bistand til Asia	146

Kap. 152	Bistand til Midtøsten og Nord-Afrika	160	16	Likestilling i utenriks- og utviklingspolitikken	338
Kap. 153	Bistand til Latin-Amerika	164	17	Likestilling og ikke-diskriminering internt i utenriktjenesten	340
<i>Programkategori 03.20</i>			18	Omtale av lederes ansettelsesvilkår i statlige foretak under Utenriksdepartementet	349
	<i>Globale ordninger</i>	168	Forslag		351
Kap. 160	Sivilt samfunn og demokratiutvikling	170	Vedlegg 1		
Kap. 161	Næringsutvikling	177	Samarbeidsland for 2015		360
Kap. 162	Overgangsbistand (gap)	181	Vedlegg 2		
Kap. 163	Nødhjelp, humanitær bistand og menneskerettigheter	183	Bilateral bistand i 2013		361
Kap. 164	Fred, forsoning og demokrati	192	Vedlegg 3		
Kap. 165	Forskning, kompetanseheving og evaluering	203	Bistand gjennom norske frivillige organisasjoner og stiftelser		366
Kap. 166	Miljø og bærekraftig utvikling mv.	210	Vedlegg 4		
Kap. 167	Flyktningiltak i Norge, godkjent som utviklingshjelp (ODA)	223	Bistand gjennom ikke-norske frivillige organisasjoner og stiftelser		367
Kap. 168	Kvinner og likestilling	224	Vedlegg 5		
Kap. 169	Global helse og utdanning	227	Bistand gjennom multilaterale organisasjoner		368
<i>Programkategori 03.30</i>			Vedlegg 6		
	<i>Multilateral bistand</i>	244	Største mottakerland av bilateral bistand		369
Kap. 170	FN-organisasjoner mv.	245	Vedlegg 7		
Kap. 171	Multilaterale finansinstitusjoner ..	272	Bistand som andel av BNI i OECD/DAC-land 2013		370
Kap. 172	Gjeldslette og gjeldsrelaterte tiltak	287			
Del III	Spesielle tema	291			
12	Nordområdepolitikken – Langsiktig satsing på kunnskap, næring, infrastruktur, beredskap og samarbeid i nord	293			
13	Rapport om samstemt politikk for utvikling	298			
14	Tusenårsmålene og status for måloppnåelse 2014	319			
15	Sektorovergrepene miljø- og klimapolitikk	325			

Figuroversikt

Figur 10.1	De fem største mottakerlandene av norsk bilateral bistand i 2013...	54
Figur 11.1	viser fordelingen av EØS-midler per sektor.	102
Figur 11.2	Viser bruttonasjonalprodukt per innbygger i partnerlandene.	104
Figur 11.3	Fordeling av midler per mottakerland 2009–2014	105

Vedlegg 2

Figur 2.1	Bilateral bistand til største mottakerland i Afrika.....	361
Figur 2.2	Bilateral bistand til største mottakerland i Asia.....	362
Figur 2.3	Bilateral bistand til Midtøsten	363
Figur 2.4	Bilateral bistand til største mottakerland i Latin-Amerika.....	364
Figur 2.5	Bilateral bistand til hovedregionene.....	365

Vedlegg 3

Figur 3.1	Bistand forvaltet av norske ikke-statlige organisasjoner/stiftelser..	366
-----------	---	-----

Vedlegg 4

Figur 4.1	Bistand forvaltet av ikke-norske ikke-statlige organisasjoner/stiftelser.....	367
-----------	---	-----

Vedlegg 5

Figur 5.1	Bistand gjennom multilaterale organisasjoner	368
-----------	--	-----

Vedlegg 6

Figur 6.1	Største mottakerland av bilateral bistand fordelt på sektorer	369
-----------	---	-----

Tabelloversikt

Tabell 10.1	Samlet ODA-godkjent bistand fordelt på bistandstype 2010–2013	53
Tabell 10.2	Samlet bilateral bistand fordelt på hovedregion	53
Tabell 10.3	Bistand fordelt på type avtalepartner	54
Tabell 10.4	Multilaterale organisasjoner: De største mottakerne av norsk bistand	55
Tabell 10.5	Norske frivillige organisasjoner: De seks største mottakerne av norsk bistand.....	56
Tabell 11.1	Indikatorer på situasjonen i utvalgte land i Afrika	129
Tabell 11.2	Fakta om utviklingsbankene	273
Tabell 12.1	Oppfølging av regjeringens nordområdesatsing	294

Tabell 14.1	Tusenårsmålene og status for måloppnåelse	323
Tabell 17.1	Overordnet kjønnsfordeling i Utenriksdepartementet per 31.12.2013	340
Tabell 17.2	Andel kvinner i lederstillinger på embetsnivå 2005–2013	341
Tabell 17.3	Kjønnsfordeling lønn og stilling	342
Tabell 17.4	Kjønnsfordeling fravær pga sykt barn/foreldrepermisjon	343
Tabell 17.5	Kjønnsfordeling sykefravær. Sykefraværsprosent 2009–2013 ..	343
Tabell 17.6	Kjønnsfordeling heltids- og deltidsansatte	344
Tabell 17.7	Kjønnsfordeling heltids- og deltidsansatte	344
Tabell 17.8	Likestillingsredegjørelse	346
Tabell 17.9	Tilstandsrapport (kjønn)	347

DET KONGELIGE
UTENRIKSDEPARTEMENT

Prop. 1 S

(2014–2015)

Proposisjon til Stortinget (forslag til stortingsvedtak)

FOR BUDSJETTÅRET 2015

Utgiftskapitler: 100–172

Inntektskapitler: 3100

*Tilråding fra Utenriksdepartementet 12. september 2014,
godkjent i statsråd samme dag.
(Regjeringen Solberg)*

Del I
Innledende del

1 Innledning

Regjeringens utenriks- og utviklingspolitikk er forankret i folkeretten og bygger på et forpliktende internasjonalt samarbeid. Utenrikspolitikken skal sikre sentrale norske interesser, bidra til internasjonal avspenning, sikkerhet og stabilitet, friest mulig verdenshandel, økonomisk utvikling og varig fattigdomsreduksjon. Respekt for folkeretten, demokrati og menneskerettigheter, godt styresett og et forpliktende samarbeid med andre er sentrale premisser for Regjeringens utenrikspolitikk.

Regjeringen støtter opp om en sterk internasjonal rettsorden, FN og det multilaterale system. Norges viktigste interesse- og verdifelleskap forblir de atlantiske, europeiske og nordiske. Norges sikkerhet trygges gjennom verdifelleskapet med Europa og USA, med et robust nasjonalt forsvar i allianse med NATO.

Verden forandrer seg raskere enn før, og det påvirker oss mer enn noen gang. Det som foregår utenfor landets grenser har i enda sterkere grad betydning for innenrikspolitikken. Vi lever i en geopolitisk brytningstid som stiller nye krav til utenriks- og utviklingspolitikken, og til vår evne til å agere, tilpasse oss og bidra til verdens utvikling.

Regjeringens utenrikspolitikk begynner i Europa. De europeiske landene er Norges nære naboer, venner og viktigste handelspartnere. Gjennom EØS-avtalen, Schengen-avtalen og øvrige avtaler med EU deltar Norge aktivt i det europeiske samarbeidet. Det indre marked, med 31 land fra EU og EØS/EFTA-siden og med mer enn 500 millioner innbyggere, er Norges viktigste marked. Regjeringen legger økt trykk på arbeidet med EU- og EØS-saker. En egen statsråd for samordning av EØS-saker samt opprettelsen av Regjeringens europautvalg gir tydeligere og tidligere politisk engasjement i disse spørsmålene. Dette er avgjørende for å fremme og sikre norske interesser i Europa.

Nordområdene er Norges viktigste utenrikspolitiske interesseområde. Økt vekt på kunnskapsdrevet næringsutvikling innleder et nytt kapittel i nordområdesatsingen.

Utviklingspolitikken skal bidra til økonomisk utvikling, økt demokratisering, realisering av

menneskerettigheter, godt styresett og tiltak som bringer mennesker varig ut av fattigdom. Regjeringens overordnede ambisjon er å bidra til å utrydde all ekstrem fattigdom. For å gjøre utviklingspolitikken mer effektiv og målrettet vil Regjeringen konsentrere og effektivisere norsk bistand. Det innføres en ny ordning med fokusland hvor innsatsen styrkes.

Bistanden økes i budsjettet for 2015 med 1 053 mill. kroner.

Regjeringen gjør et taktskifte i arbeidet med å fremme en friere verdenshandel og legger til rette for inkluderende, bærekraftig og jobbskapende vekst hjemme og ute. Innsatsen for å oppnå enighet om en global handelsavtale intensiveres.

Regjeringen gjennomfører et taktskifte i arbeidet med å fremme norske næringsinteresser internasjonalt. Utenriktjenesten vil fremme norske næringsinteresser på en strategisk, mer målrettet og helhetlig måte. Bruken av virkemiddelapparatet skal samordnes bedre opp mot næringslivets behov.

Godt styresett og økonomisk vekst og styrking av privat sektor er avgjørende for å lykkes med fattigdomsbekjempelse. Regjeringen vil satse på næringsutvikling i sør og søke samarbeid med norsk næringsliv der vi har fortrinn.

Menneskerettighetene er under økende press i flere land. Regjeringen vil styrke arbeidet med å fremme og forsvare demokrati og menneskerettigheter. Regjeringen styrker innsatsen på dette området og fremmer en egen stortingsmelding om menneskerettighetenes økte betydning i utformingen av utenriks- og utviklingspolitikken.

Utdanning er en forutsetning for utvikling. Fattigdom i lavinntektsland kunne vært redusert betydelig hvis alle barn kunne lese og skrive. Norge tar nå en global lederrolle i arbeidet med utdanning. Regjeringen har lagt frem en melding til Stortinget som konkretiserer den økte innsatsen. Regjeringen prioriterer bl.a. utdanning for jenter og marginaliserte grupper og øker støtten til utdanning kraftig.

Med økende utfordringer, flere og mer langvarige humanitære kriser, øker Regjeringen støtten

til humanitær bistand med nærmere en halv milliard kroner. Regjeringen holder fast på innsatsene innenfor global helse, fred og forsoning og økt tilgang til energi.

I likhet med FN er NATO en uvurderlig byggestein i den multilaterale arkitekturen. Historiens mest vellykkede allianse vil fortsatt være grunnpilaren i vår sikkerhetspolitikk. Forholdet mellom USA og Norge er tettere enn noen gang.

NATO har tilpasset seg en ny tid samtidig som kjernefunksjonene består. Norge vil bidra til å bevare NATOs forsvarsevne og styrke alliansens politiske slagkraft ytterligere. Det dreier seg om å trygge sikkerheten for befolkningen i medlemslandene og bidra til stabilitet i alliansens omgivelser.

Økt vektlegging av NATOs nærområder og alliansens kjerneoppgaver er særlig viktig i lys av den sikkerhetspolitiske utviklingen. Russlands folkerettsstridige handlinger i Ukraina har gjort det nødvendig å iverksette beroligende tiltak rettet mot de østlige medlemsland i NATO. Samtidig har alliansen lagt vekt på å unngå en eskalering av situasjonen.

For Norge har NATO-medlemskapet vært en viktig forutsetning for å utvikle et godt nabolik med Russland. Alliansen har styrket stabiliteten i nord ved å gi tyngde til vår egen kapasitet og innsats.

Våre sikkerhetspolitiske utfordringer blir stadig mer sammensatte og uforutsigbare. Den negative utviklingen i deler av Midtøsten og Afrika er en påminnelse om sammenhengene mellom svake stater, kriminalitet, terrorisme og ekstreme ideologier. Regjeringen har innledet et arbeid for få bedre oversikt over disse truslene, og for å utarbeide forslag til hvordan vi kan møte dem. Her vil også utfordringer knyttet til sjørøveri og digitale trusler inngå.

Utenrikspolitikken er mer enn noen gang blitt innenrikspolitikken og berører vår velferd og sikkerhet. Fra Ukraina til Syria og Irak, Somalia og Sahel tegner det seg et urovekkende bilde som får stadig større betydning for oss. Konfliktene driver mennesker på flukt og tiltrekker seg fremmedkrigere, også fra Norge.

De senere årene har de nordiske landene styrket det utenriks- og forsvarspolitiske samarbeidet. Luftovervåkingsoppdraget på Island i 2014 var en milepæl. Dette samarbeidet fremheves i NATO som et eksempel på godt partnerskapsamarbeid.

Energi gis en viktigere plass i norsk utenrikspolitikken. Energi er av stor økonomisk og utenrikspolitisk betydning for Norge. Globale endringer påvirker norske energiinteresser og norsk uten-

rikspolitikken og vi må derfor ha en best mulig forståelse av slike endringer og hva de betyr for oss.

Den pågående videreutvikling av EUs klima- og energipolitikk vil påvirke Norge både direkte og indirekte som EØS-medlem og stor energieksporthør til Europa. Dette omfatter også den fornyede oppmerksomhet om europeisk energisikkerhet i lys av krisen i Ukraina. Klima- og energifeltet er høyt prioritert i Regjeringens europapolitikk, og det legges stor vekt på å søke innflytelse for norske posisjoner så tidlig som mulig i den pågående politikk- og regelverkutforming i EU.

Behovet for internasjonalt samarbeid for å løse klimautfordringene, grenseoverskridende kriminalitet, skape bærekraftig økonomisk vekst og redusere fattigdommen er større enn noen gang.

En internasjonal rettsorden med aksepterte spilleregler er en nødvendig forutsetning for å kunne håndtere ressursutnyttelse til havs, beskyttelse av naturmiljøet, luftfart, en omfattende varehandel og digital samhandel, komplekse finans- og investeringsoperasjoner, men også grenseoverskridende rettshåndhevelse i møte med internasjonale terrortrusler. Pandemier, flyktningstrømmer, ekstremisme, terrorisme og cybertrusler tar ikke hensyn til landegrenser. En internasjonal rettsorden og robuste multilaterale systemer kan hjelpe oss gjennom akutte og langvarige kriser.

Regjeringen støtter arbeidet med felles regler for å møte kollektive utfordringer der den enkelte stat ellers står maktesløs, både fordi det er riktig og fordi det gagnar våre egne interesser.

Den fremste forutsetningen for å bevare den eksisterende verdensordenen er ikke at det relative styrkeforholdet mellom statene er konstant, men at alle følger folkeretten og deltar i etablerte samarbeidsstrukturer. Derfor må vi slå ring om de verdier og den verdensordenen vi tror på. Den er tuftet på prinsippet om at vi oppnår mest velferd for våre innbyggere når vi samarbeider og handler med andre land, og legger FN og folkerett til grunn for statenes samkvem.

Regjeringen vil arbeide for et modernisert, sterkt og mer effektivt FN. Norsk innsats og økonomisk engasjement skal vris i retning av de delene av organisasjonen som effektivt leverer gode resultater og arbeider i tråd med norske prioriteringer. Regjeringen vil være en reformorientert og konstruktiv bidragsyter og partner i FN.

Det geopolitiske bildet er blitt langt mer komplekst og uforutsigbart de senere årene. FN må i økende grad bidra til å løse konflikter i stater, i stedet for mellom stater. Sikkerhetstrusler fra ikke-statlige aktører utgjør en stadig større utfordring. Samtidig opplever vi at FNs rolle som multi-

lateral arena utfordres. Det etableres nye mellomstatlige nettverk utenfor FN, i nye regionale organisasjoner og i nye konstellasjoner med sivilt samfunn og næringsliv.

Et multilateralt mangfold er en styrke, men også en utfordring. Endringer i maktfordelingen vil kunne føre til ytterligere fragmentering av internasjonalt samarbeid, med press på FN og de globale institusjonene. Regjeringen følger den lange linjen i norsk utenrikspolitikk om Norges engasjement for et sterkt og mer effektivt FN. Det er ikke noe alternativ til multilaterale løsninger.

Økonomisk utvikling påvirker politisk innflytelse. Sterk økonomiske vekst i deler av Afrika, Asia og Latin-Amerika har ført til at økonomisk og politisk innflytelse er flyttet sørover og østover i verden. Samtidig bidrar økt handel og globalisering til at verdens ledende økonomier bindes stadig tettere sammen.

Ifølge Verdens handelsorganisasjon (WTO) er den reelle verdien av global handel åttedoblet siden 1970. Utviklingen er uten sidestykke og har befestet den gjensidige avhengigheten mellom nasjonene.

Økt handel, investeringer og næringsutvikling har bidratt til at millioner av mennesker har fått muligheten til å arbeide seg ut av fattigdom, og er avgjørende for å skape nye arbeidsplasser til en voksende global befolkning. Norge skal være en pådriver for å åpne de globale markedene, der altfor mange utviklingsland i dag møter stengte dører.

Verdensbanken og de regionale utviklingsbankene er viktige multilaterale kanaler for utviklingssamarbeid på prioriterte områder som helse, utdanning, energi, privat sektor utvikling, støtte til sårbare og konfliktrammede stater, og klima/skog. I kraft av sitt utlånsvolum, sin tematiske bredde, analysekraft og rådgivningskapasitet har særlig Verdensbanken stor normativ tyngde på utviklingsområdet. Ved siden av Det internasjonale valutafondet (IMF) har banken også et unikt inngrep med finansdepartementene i utviklingsland, som er instrumentelle for landenes egne prioriteringer. Regjeringen vil arbeide for et mer strategisk samarbeid med Verdensbanken, særlig innenfor innovativ, resultatbasert bistand, privat sektor, utvikling og jobbskaping.

Regjeringens fremste oppgave i utenrikspolitikken er å fremme norske interesser. Interesser og verdigrunnlag henger nøye sammen. Vår velferd hadde ikke vært mulig uten en internasjonal rettsorden og en global handel som fungerer. Derfor støtter Regjeringen opp om folkeretten, FN og det multilaterale system, og reagerer når reglene brytes. Norge har en åpen økonomi og en omfat-

tende utenrikshandel. Vår økonomi styrkes med en friere verdenshandel. Derfor vil Regjeringen legge til rette for inkluderende, bærekraftig og jobbskapende vekst hjemme og ute.

Nordområdene er Norges viktigste utenrikspolitiske interesseområde. Tilgang til naturressurser og økende menneskelig aktivitet gir nye muligheter og forsterker nordområdenes betydning internasjonalt. Nye handelsveier åpnes som følge av klimaendringer. Regjeringen har en ambisiøs nordområdepolitikk hvor utenrikspolitikken og innenrikspolitikken gjensidig forsterker hverandre og styrker Norges posisjon som aktiv og ansvarlig aktør i Arktis. Norge skal kjennetegnes gjennom konsekvent og forutsigbar suverenitetshevdelse og som en pådriver for samarbeid med andre land basert på tillit, åpenhet og gjennomsiktighet. Som kyststat har Norge et ansvar for å ivareta rettigheter og forpliktelser etter havretten, og forvalte ressursene på en ansvarlig måte.

Regjeringen vil videreutvikle en samlet politikk for nordområdene, slik den ble løftet frem av regjeringen Bondevik II i St. meld. nr. 30 (2004–2005) *Muligheter og utfordringer i nord*. Norge skal være ledende på kunnskap i nord. Ved å styrke koblingen mellom kunnskap og næringsliv vil Regjeringen ta nordområdepolitikken et skritt videre. Regjeringen har som mål å utvikle Nord-Norge til en av Norges mest skapende og bærekraftige regioner. Regjeringen vil også satse på utbygging av bedre infrastruktur og styrke miljøvern, sjøsikkerhet, rednings- og oljevernberedskap i nord. Regjeringen vil legge til rette for effektive og forutsigbare planprosesser slik at gode næringsprosjekter kan bli realisert, med respekt for gjeldende konsultasjonsordninger med samiske interesser.

Anslag viser at friere verdenshandel gjennom en vellykket WTO-avtale kan øke verdens verdiskaping med 1 200 mrd. kroner og skape millioner av nye jobber. En slik vekstkraft er nødvendig for å bekjempe fattigdom og for å skape de nye 600 millioner jobbene den internasjonale arbeidsorganisasjonen ILO sier verden trenger før 2020.

Regjeringen ønsker en styrking av arbeidet med å fremme global handel. Innsatsen for å oppnå enighet om en global handelsavtale skal intensiveres.

En globalisering preget av økt handel og teknologiutvikling har redusert gapet mellom den fattige og rike delen av verden. Men i mange land har forskjellene økt. En inkluderende vekst som skaper jobber og som kommer alle til gode er

avgjørende for legitimiteten til vårt økonomiske system.

Det er svært beklagelig at WTOs medlemmer ikke ble enige innen fristen om iverksetting av avtalen som ble inngått på Bali i 2013. Dette setter resultatet fra Bali i fare og vi risikerer at de multilaterale handelsforhandlingene blir lagt på is. Regjeringen understreker sitt engasjement for det multilaterale handelssystem og vil fortsette å arbeide for å bevare og styrke det. Samtidig vil vi søke å ivareta norske interesser gjennom å fortsette arbeidet med både plurilaterale og regionale handelsavtaler. Norge er derfor aktiv i de såkalte TISA-forhandlingene om internasjonale rammebetingelser for handel med tjenester som omsettes kommersielt.

I lys av maktforskyvningen og forskyvningen av globale økonomiske sentra vil Regjeringen styrke våre diplomatiske forbindelser i og samarbeid med de fremvoksende økonomiene, ikke bare i Asia, men også i Afrika og Latin-Amerika.

Regjeringen vil bidra til å øke vårt økonomiske samkvem, inngå handelsavtaler og støtte opp om norske bedrifter som ønsker å satse i disse regionene. Norge vil knytte sterkere politiske bånd til en rekke sentrale land og til regionale organisasjoner, som ASEAN i Asia og Den afrikanske union. Vi kan ikke ta for gitt at de fremvoksende økonomiene deler vårt politiske tankegodt fullt ut. Da er det vår plikt å holde fast på etablerte kjøreregler for samarbeid og hardt tilkjempede universelle menneskerettigheter.

Utenriktjenesten skal fremme norske næringsinteresser. Norske bedrifters globale suksess er viktig for Norges verdiskaping. I dag er det om lag 280 000 ansatte i norske selskaper i utlandet. Veksten i den globale etterspørselen kommer først og fremst i markeder som er mer krevende enn hos våre tradisjonelle handelspartnere. Det gjør det nødvendig med en særlig innsats fra vår utenriktjeneste. Regjeringen vil styrke arbeidet med å fremme norske næringsinteresser internasjonalt. Arbeidet settes inn i en bredere utenriksøkonomisk sammenheng ved at arbeidet med næringsfremme, global økonomi, handel, energi, klima og utvikling samles i én avdeling i Utenriksdepartementet.

Det faglige, økonomisk orienterte samarbeidet skal styrkes på tvers av forvaltningen og internt i Utenriksdepartementet. Utenriktjenesten skal være en god serviceplattform for fagdepartementenes internasjonale arbeid, så vel som for Innovasjon Norge, Norges Sjømatråd, Norges Forskningsråd og andre deler av virkemiddelapparatet. Team Norway skal sikre god koordinering av innsatsen hjemme og ute.

Etter hvert som norsk næringsliv i økende grad opererer i mer krevende markeder er det også nødvendig med et høyt fokus på bedrifters samfunnsansvar. Regjeringen verdsetter at norske selskaper som opererer globalt har samfunnsansvar som en integrert del av sine forretningsstrategier. Regjeringen har utviklet en handlingsplan for bedrifters samfunnsansvar som skal sikre at staten og virkemiddelapparatet har en enhetlig tilnærming og at forventningene til næringslivet kommuniseres likt. Arbeidet med bedrifters samfunnsansvar videreføres som en integrert del av arbeidet med næringsfremme og styrkes i krevende markeder gjennom utenriksstasjonene.

Kultursektoren er en viktig del av det norske samfunn. Utenriktjenesten skal fremme norsk kulturlivs internasjonale interesser. En sterk kultursektor, med gode internasjonale forbindelser og nettverk, bidrar til Norges synlighet internasjonalt og underbygger viktige utenrikspolitiske forbindelser.

Mer enn 70 pst. av vår utenrikshandel er med EU-landene. Handel, kultur, historie og verdier binder Norge og Europa sammen. Regjeringen vil føre en aktiv politikk for å ivareta Norges interesser overfor EU. Regjeringen legger til grunn EØS-avtalen og de øvrige avtalene med EU som ramme for europapolitikken.

Avtaleverket sikrer markedsadgang og forutsigbarhet for norsk næringsliv, og er av avgjørende økonomisk betydning. Norsk næringsliv ønsker og trenger felles europeisk regelverk med like rammevilkår. Regjeringen vil føre en offensiv politikk for å ivareta norske interesser ved å medvirke tidligere i prosesser og politikktutforming i EU. Regjeringen styrker koordineringen av statsforvaltningens samlede håndtering av europasaker for å sikre effektiv saksbehandling og bedre norsk medvirkning.

Norge bidrar til å redusere sosiale og økonomiske forskjeller i Europa gjennom EØS-midlene, som utgjør om lag 15 mrd. kroner i perioden 2009 til 2014. I Hellas vil deler av EØS-midlene gå til tiltak for kriserammede familier.

At Europa finner tilbake til vekst etter finanskrisen er viktig for brede norske interesser. Vi samarbeider ikke bare om handel og næringsliv, men også på kulturfeltet, innen turisme, utdanning og forskning og på en rekke andre områder.

Norge samarbeider tett med EU om justis- og innenriks spørsmål, bl.a. gjennom Schengen-avtalen. utfordringer i form av grenseoverskridende kriminalitet og ulovlig migrasjon må møtes av de europeiske land i fellesskap. Det er i Norges interesse at landene i Europas sørlige og østlige

nabolag er stabile og gir sine innbyggere økte økonomiske muligheter. Regjeringen vil samarbeide med EU i middelhavspolitikken.

Norsk bistand skal bidra til stabilitet, demokrati, menneskerettigheter og inkluderende økonomisk utvikling i Nord-Afrika og Sahel. Utviklings-, utenriks- og europapolitikken skal trekke i samme retning slik at vi tar et felles europeisk ansvar med våre naboer.

Det nordiske samarbeidet er av særlig stor betydning. Regjeringen ønsker å spille en aktiv rolle i Nordisk Ministerråd. I tråd med de nordiske statsministrenes erklæring fra deres sommermøte på Island i mai legges det opp til et forsterket nordisk samarbeid om europapolitiske spørsmål: Norden i Europa.

Stadig flere får øynene opp for nord. I løpet av de siste årene er India, Japan, Kina, Singapore, Sør-Korea og Italia tatt opp som nye observatører i Arktisk råd. Det er også tatt en prinsippbeslutning om at EU skal tas opp som observatør når visse utestående spørsmål mellom EU og Canada er avklart. Norge ønsker å integrere og utvikle en rolle for observatørene i rådets arbeid. Norge samarbeider nært med formannskapene i Arktisk råd og ønsker også et tett samarbeid med USA om deres kommende formannskap i 2015–2017. Regjeringen vil sikre en bærekraftig forvaltning av miljøet og ressursene i nord, styrke kunnskapen om de endringene som skjer i Arktis og legge til rette for økt næringslivsaktivitet.

Havretten er ett av flere eksempler på at juridiske rammeverk gagnar både internasjonal stabilitet og våre økonomiske interesser. Havretten definerer bl.a. forutsetningene for kyststatenes særlige rettigheter og plikter. Sammen med de andre kyststatene i nordområdene er Regjeringen opptatt av at Norge ligger i forkant av utviklingen og tar ansvar for at ny aktivitet i områdene skjer under sikre og forutsigbare rammer.

Barentssamarbeidet og det grensenære samarbeidet med Russland er viktige elementer i det bilaterale forholdet mellom Norge og Russland. Regjeringen vil følge opp den fremtidsrettede erklæring om Barentssamarbeidet som ble vedtatt i forbindelse med 20-årsjubileet for samarbeidet.

Gjennom den ulovlige annekasjonen av Krim og den vedvarende innblanding i Ukrainas indre forhold har Russland brutt mot grunnleggende prinsipper i folkeretten og utfordret den etablerte orden for samkvem mellom stater. Russland har valgt militær makt fremfor etablerte, fredelige mekanismer innenfor rammene av FN, Europarådet og OSSE. Russlands forhold til mange land, ikke minst i Europa og Nord-Amerika, er endret i

negativ retning som følge av landets folkerettsstridige handlinger.

Norge har sammen med våre allierte i NATO og partnere i EU fordømt de russiske handlingene og gjort det klart at det vil få alvorlige konsekvenser dersom landet ikke avslutter sin folkerettsstridige fremferd og bidrar konstruktivt til en fredelig løsning på konflikten. På denne bakgrunn er det innført restriktive tiltak mot landet, og Norge har i likhet med mange andre land gjort det klart at den russiske politikken har negative følger for Russlands forhold til omverdenen, også Norge.

Norge skal fortsatt være en forutsigbar nabo med en konsekvent bilateral politikk, basert på folkeretten. Vi ønsker å videreføre den gode kontakten som allerede finnes mellom våre to folk og utvikle de tosidige forbindelsene videre. Samarbeidet innen ansvarlig ressursforvaltning, miljø- og fiskerisamarbeid, kultursamarbeid og utdannings- og forskningssamarbeid vil bli videreført.

Menneskerettighetssituasjonen i Russland gir grunn til økende bekymring. Derfor vil vi fortsette å engasjere oss i menneskerettigheter og Russlands forpliktelser på dette feltet, og støtte styrking av rettsstat, sivilt samfunn og en fri presse.

Freds- og forsoningspolitikken videreføres. Omfanget og innretningen gjennomgås for å prioritere prosesser og land hvor Norge har ressurser og kompetanse som kan bidra til å oppnå resultater. Norsk innsats bør gjennomføres i samarbeid med nære allierte og viktige multilaterale aktører.

Nedrustning og ikke-spredning er viktige områder i Regjeringens internasjonale arbeid. Spredning av masseødeleggelsesvåpen utgjør en av de største truslene mot vår sikkerhet. Det vil være svært alvorlig hvis nye land trer inn i atommaktenes rekke eller hvis kjernevåpen havner i terroristers hender. Det er viktig at tilgangen på missilteknologi underlegges streng kontroll. For å bidra aktivt til arbeidet mot spredning av slik teknologi, har Norge påtatt seg formannskapet for missilteknologiregimet (MTCR) fra høsten 2014. Regjeringen understreker også behovet for å styrke det samlede folkerettslige rammeverket knyttet til atomsikkerhet, spredning av kjernefysisk materiale og kjernefysisk terrorisme.

Regjeringen vil arbeide for å hindre spredning til ikke-statlige aktører gjennom oppfølging av sikkerhetsrådsresolusjon 1540 og Global Initiative to Combat Nuclear Terrorism (GICNT). Den fordyper også innsatsen i Nuclear Security Summit-prosessen frem mot toppmøtet i Chicago i 2016. Regjeringen deltar dessuten i det internasjonale nettverket Global helsesikkerhetsagenda for å

forebygge spredning av globale epidemier og andre helsetrusler, uavhengig av om disse skyldes naturlige årsaker, ulykker eller er fremprovosert.

Oslo-konferansen i 2013 og oppfølgingskonferansen i Mexico har bidratt til en faktabasert forståelse av konsekvensene av kjernevåpen og å etablere det humanitære perspektivet som et rettmessig perspektiv på kjernevåpen. En tredje konferanse finner sted i Østerrike i desember 2014. Regjeringen er opptatt av at Wien-konferansen bidrar til ytterligere å styrke det humanitære initiativet frem mot tilsynskonferansen for ikke-spredningsavtalen (NPT) i 2015. Regjeringen vil bidra til å styrke nedrustningsarbeidet innenfor de etablerte prosesser og strukturer. Ikke-spredningsavtalen (NPT) og tilsynskonferansen i 2015 står sentralt.

Nord-Korea og Irans atomprogrammer vekker fortsatt alvorlig bekymring. Den midlertidige avtalen fra 2013 mellom Iran og EU, Kina, Russland og USA om atomprogram er et skritt i riktig retning. Det er avgjørende at de videre forhandlingene ender i en langsiktig, omfattende avtale som sikrer at Irans atomprogram utelukkende er fredelig.

Menneskerettighetene er under økende press i flere land med brudd på ytringsfriheten, forenings- og forsamlingsfriheten og diskrimineringsforbudet mot religiøse og seksuelle minoriteter i flere land. Regjeringen vil arbeide for å styrke menneskerettighetsvernet og vil ikke godta forsøk på å relativisere menneskerettighetene. Myndigheter skal ikke kunne omgå menneskerettighetene under henvisning til tradisjonelle verdier, nasjonal suverenitet og ikke-innblandingsprinsippet. Dette bryter med vedtak fattet både i FN og i ulike regionale fora. FNs utviklingssystem har en viktig rolle i å bistå land i å utvikle nasjonal politikk og lovverk i tråd med internasjonale normer og standarder.

Regjeringen vil klarere respondere på økt press som truer menneskerettighetene. Vi vil videreutvikle strategiske allianser på tvers av regionene og med de sivile samfunn. Vi skal bidra til å styrke kvinners rett til medvirkning og reelle innflytelse i politiske prosesser og samfunnsliv og bekjempe diskriminering i lovgivning og praksis. Vi skal fortsette det målrettede arbeidet mot dødsstraff. Norge øker støtten til Høykommissæren for menneskerettigheter (OHCHR).

Regjeringen følger opp Norges forpliktelser, blant annet gjennom landhøringen i FNs menneskerettighetsråd og ved opprettelsen av en ny Nasjonal institusjon for menneskerettigheter under Stortinget.

Regjeringen legger til grunn en balansert holdning til Midtøsten-konflikten, og ønsker gjennom sin politikk å bygge tillit og troverdighet hos begge parter. Den støtter aktivt målet om en fremforhandlet løsning som innebærer at Israel og Palestina kan eksistere i fred innenfor sikre og internasjonalt anerkjente grenser, basert på grensene fra 1967 og med Jerusalem som hovedstad for begge. Det finnes ikke noe alternativ til en slik fremforhandlet politisk løsning på konflikten. Etter partenes ønske vil Norge fortsette å lede Giverlandsgruppen (Ad Hoc Liaison Committee), som koordinerer bistanden til Palestina.

Blokaden av Gaza, de israelske folkerettsstridige bosettingene på Vestbredden, splittelsen av Palestina samt feilslåtte forsøk på å finne en fredelig løsning, er årsaker til at konflikten stadig blusser opp igjen, senest under krigen i Gaza sommeren 2014. Dette viser at status quo ikke er bærekraftig. Den onde sirkelen med blokade, okkupasjon og angrep både mot sivilbefolkningen i Israel og på Gaza kan ikke fortsette.

Regjeringen oppfatter israelsk bosettingspolitikk som den største utfordringen for en varig fredsløsning. FNs Sikkerhetsråd har slått fast at den israelske bosettingspolitikken er i strid med folkeretten. Dette er et syn Regjeringen støtter, på linje med EU-landene og USA.

Regjeringen vil bidra til gjenoppbyggingen av Gaza etter krigshandlingene sommeren 2014. Gaza kan imidlertid ikke gjenoppbygges som før. Gaza må åpnes slik at både folk og varer kan krysse grensene på måter som ivaretar sikkerheten for befolkningen både i Israel og i Gaza. En slik åpning er en forutsetning for å gjenoppbygge Gaza og gjenopprette økonomien. Den palestinske regjeringen, bestående av politisk uavhengige teknokrater, må få kontroll over Gaza, slik de palestinske politiske grupperingene er enige om.

Syria er et tydelig eksempel på hvordan krig og konflikt på kort tid kan sette et samfunn flere tiår tilbake. Krigen har så langt tatt livet av over 190 000 mennesker. Om lag 11 millioner syrere har behov for mat, medisiner og helsetjenester, en stor andel av dem er barn. Behovet for bedret humanitær tilgang er akutt og sivilbefolkningen lider under mangelen på en politisk løsning.

Norge er en av de største humanitære giverne til Syria og nabolandene, og har bidratt med om lag 1,6 mrd. kroner i støtte siden konflikten startet våren 2011. Regjeringen vil fortsette Norges humanitære innsats og bidra i arbeidet med å finne en politisk løsning på konflikten.

Basert på Sikkerhetsrådets resolusjon 2118 har Norge sammen med bl.a. Danmark og USA deltatt i en internasjonal operasjon for å fjerne og destruere Syrias kjemiske våpen for å hindre regimet i å kunne bruke kjemiske våpen, og at andre får fatt i dem. Alle deklarererte kjemiske våpen var fraktet ut av Syria i juli 2014.

Situasjonen i Irak har utviklet seg i en klar negativ retning siste halvår 2014. Etter en lang periode med politisk uro, er det viktig at Irak får en regjering som er inkluderende og politisk handlekraftig. Etter terrororganisasjonen ISILs fremmarsj i regionen, er ifølge FN 1,4 millioner mennesker i Nord-Irak blitt drevet på flukt, hvorav en stor andel er barn. Spesielt hardt har det gått ut over personer med etnisk og religiøs minoritetsbakgrunn. FN har besluttet å oppgradere den humanitære krisen i Irak til en såkalt kategori 3-krise, på høyde med Syria, Sør-Sudan og Den sentralafrikanske republikk. Den siste krisen kommer i tillegg til den store flyktningstrømmen til Irak fra Syria de siste årene, og Norge har bidratt med nabolandsstøtte også til Irak. Hittil i 2014 har Norge gitt 200 mill. kroner i humanitær bistand.

Konflikten i Sør-Sudan mellom regjeringen og opposisjonen, som brøt ut i september 2013, ser ikke ut til å få noen snarlig løsning. Intensive fredsforhandlinger i regi av den subregionale organisasjonen IGAD (Intergovernmental Authority on Development), støttet av Norge, USA, Storbritannia og EU, har hittil ikke brakt resultater. Den humanitære situasjonen i Sør-Sudan er i alvorlig forverring. Over en og en halv million mennesker er fordrevne fra sine hjem og en tredjedel av disse har flyktet til nabolandene. Fire millioner mennesker trenger matvarehjelp. Det er stor fare for at FN vil erklære hungersnød mot slutten av året. De er store utfordringer med å nå ut med humanitær assistanse til de nødlidende.

På oppfordring fra FN var Norge vertskap for en vellykket giverkonferanse i 2014 hvor det ble gitt løfter om nye 3,7 mrd. kroner i humanitær bistand til Sør-Sudan. Norge bidro med 372 mill. kroner. Det ble under konferansen stilt klare krav til lederne på begge sider av konflikten om å stanse kamphandlingene, garantere full humanitær tilgang og å inngå i seriøse forhandlinger.

Konflikten i Sør-Sudan er politisk og krever en politisk løsning. Regjeringen vil fortsette Norges politiske innsats gjennom aktiv deltakelse i FN-operasjonen UNMISS, aktivt engasjement i Troikaen (med USA og Storbritannia) for å finne en politisk løsning, samt fortsatt støtte til den regionale samarbeidsorganisasjonen IGAD og i direkte dialog med partene.

Afghanistan er inne i en avgjørende fase i landets utvikling. Gjennomføringen av valgene og innsettelse av president og regjering er viktig. Norge står ved våre forpliktelser om å gi sivil bistand, samtidig som Regjeringen stiller klare krav til mottakerne. Overføringen av sikkerhetsansvaret fra NATO til afghanerne har gått etter planen og ISAF spiller nå kun en støtterolle. Norge vurderer på lik linje med andre NATO-land hvordan vi eventuelt kan bidra til operasjon Resolute Support (RSM) fra 2015.

Utviklingspolitikken skal støtte opp om prosesser som gjør det mulig for utviklingsland å bli mellominntektsland. Godt styresett, en inkluderende økonomisk vekst, økt handel, investeringer, innovasjon og entreprenørskap er forutsetninger for å skape vekst og lykkes med varig fattigdomsreduksjon. Solide samfunnsinstitusjoner, økonomisk og politisk åpenhet, vern om privat eiendomsrett, maktspredning og en velfungerende rettsstat er betingelser for en bærekraftig økonomisk utvikling.

Regjeringens mål er en effektiv utviklingspolitikk som gir resultater. Norsk bistand gikk i 2013 til 116 land. Stor spredning geografisk og tematisk har gjort bistanden fragmentert, krever en omfattende forvaltning og gjør resultatmåling vanskelig. Dette har også OECD påpekt i sin gjennomgang av norsk bistand i 2013. En hovedanbefaling fra OECD var at Norge burde utarbeide en klar og faglig basert strategi for sitt bilaterale utviklings-samarbeid.

Konsentrasjon om noe færre land gir en klarere prioritering av de fattigste landene. Regjeringen innfører en ordning med fokusland, hvor norsk innsats styrkes. Fokusland skal være land der vi ønsker et bredt, langsiktig og fattigdomsrettet engasjement, der vi har god landkunnskap og kan utgjøre en forskjell, og der vi har et nærvær som gir grunnlag for tett oppfølging og løpende dialog med myndighetene. Totalt bidrar denne omleggingen til forenkling og forbedring av norsk utviklingspolitikk, med klarere fokus på resultater.

Regjeringen vil legge økt vekt på samarbeid med næringslivet og offentlig-privat samarbeid. Bistand bør i større grad brukes katalytisk til å mobilisere ressurser gjennom partnerskap med kommersielle aktører og privat sektor. Regjeringen vil øke kapitaltilførselen til Norfund, som sammen med private partnere investerer i blant annet fornybar energi, jordbruk og finansielle institusjoner i utviklingsland. Regjeringen vil også bidra til privat sektor, utvikling og jobbskaping gjennom Verdensbanken og de regionale utviklingsbankene.

Ifølge UNESCO er 58 millioner barn i verden uten skolegang. Manglende utdanning er et alvorlig hinder for utvikling. Norge skal ta en global lederrolle i arbeidet med utdanning. Det er særlig behov for å styrke innsatsen for jenter, barn med nedsatt funksjonsevne og barn som er rammet av krig og konflikt. Jenter som får skolegang gifter seg og får barn senere, har større mulighet til å få jobb og får bedre helse for seg selv og egne barn. At jenter får utdanning på lik linje med gutter har betydning for økonomisk utvikling så vel som for helse og barnedødelighet.

Regjeringen la i juni 2014 frem Meld. St. 25 (2013–2014) *Utdanning for utvikling* som konkretiserer den økte innsatsen for utdanning.

Både i Norge og internasjonalt er prioriteringen av utdanning i utviklingsarbeidet svekket de siste årene. En opptrapping av støtten skal være katalytisk og støtte opp om landenes egen innsats. Vi skal bidra til å skape resultater gjennom kunnskapsbasert og innovativ innsats bygget på erfaringer og kompetanse.

Satsingen på global helse, særlig innen kvinnehelse, videreføres og støtten økes. Norge har bidratt til gode resultater blant annet gjennom samarbeid med multilaterale organisasjoner og private aktører. Regjeringen støtter innovative metoder som kan skaffe ny kapital i tillegg til tradisjonell bistand til global helse.

Regjeringen vil fortsette å støtte demokratisk, bærekraftig økonomisk og sosial utvikling, og arbeide for å spre kunnskap om menneskerettigheter og bekjempe vold og undertrykking. Regjeringen vil rette særlig oppmerksomhet mot utsatte grupper, som kvinner, barn, religiøse minoriteter, funksjonshemmede og seksuelle minoriteter.

Regjeringen vil øke andelen av bistanden som gis i samfinansiering med mottakerlandet. Norsk bistand skal være tidsbegrenset der det er mulig, for å forhindre bistandsavhengighet og at det nasjonale ansvaret svekkes. Myndighetenes egeninnsats og politiske eierskap til egen utvikling vektlegges.

For å styrke resultatene av utviklingspolitikken vil det bli gjennomført systematiske evalueringer med budsjettkonsekvenser og legges til rette for full åpenhet om omfanget, gjennomføringen og effektene av norsk utviklingspolitikk.

De globale klimaendringene er en av de desidert største utfordringene vi står overfor i det 21. århundre, og vil i økende grad få implikasjoner for internasjonalt samarbeid. Klimaendringene har alvorlige konsekvenser for helse, biologisk mangfold og naturressurser, matproduksjon og tilgang

til rent vann, spesielt for sårbare og fattige. Verden trenger en ny og ambisiøs klimaavtale som omfatter alle land og som kan hjelpe de mest sårbare landene til større motstandsdyktighet mot klimaendringene. For å overholde 2-gradersmålet må den globale utslippstrenden snus. Klimatilpassning og katastrofeforebygging er avgjørende for å redusere risikoen for sykdom, konflikter og store økonomiske tap. Norge vil arbeide for å oppskalere internasjonal klimafinansiering, fra offentlige og private, og støtte innovative finansieringskilder. Målet er at finansieringen blir mer effektiv og tilpasset utviklingslandenes behov.

Norge gir et betydelig bidrag til kapitaliseringen av Det grønne klimafondet, målet er at dette fondet blir den mest sentrale kanalen for multilateral klimafinansiering. En egen klimainstruks er sendt ut til alle ansatte i utenriksstjenesten. Dette er en klar beskjed om at klimaarbeidet skal trappes opp og få en tydeligere plass i utenriks- og utviklingspolitikken. Blant norske satsingsområder internasjonalt er klima- og skogprosjektet, kortlevde klimaforensere, fornybar energi og energieffektivisering, utfasing av subsidier til fossile brensler og klimatilpassning. Norge skal være en aktiv partner i arbeidet for en ny klimaavtale i Paris i 2015.

Norge vil spille en ledende rolle i arbeidet med å sikre Bærekraftig Energi for Alle (SE4All). Bærekraftig energi må til for å møte den økende energietterspørselen og redusere utslipp av klimagasser for å bremse den globale temperaturøkningen. Tre områder står høyt på dagsordenen: økt tilgang til energi for alle, bedring av energieffektivitet og økt andel fornybar energi.

Gjennom statsministerens engasjement i FN's generalsekretærs pådrivergruppe prioriterer Regjeringen arbeidet med å nå Tusenårsmålene. Tusenårsmålenes styrke er at resultatene er målbar og viser at systematisk arbeid gir resultater. Norge deltar aktivt i arbeidet med å sette nye ambisiøse mål også etter 2015. Regjeringen prioriterer utdanning, helse, energi, likestilling og godt styresett.

Vellykkede mål må ta utgangspunkt i det som er grunnlaget for utvikling; en privat sektor som investerer, skaper vekst og arbeidsplasser er fundamentet for å redusere fattigdom. Gode og forutsigbare rammebetingelser er nødvendig for å fremme utenlandske og innenlandske investeringer. Et riktig samspill mellom stat og marked fremmer økonomisk vekst og hindrer uakseptabelt store ulikheter mellom fattige og rike.

Sammen med Guyana leder Norge arbeidet med å forberede FN's tredje konferanse om finan-

siering for utvikling, som vil bli arrangert i Addis Abeba i juli 2015. Konferansen vil legge føringer for optimal mobilisering av ulike typer kapitalstrømmer – offentlige og private, nasjonale og internasjonale – til fremtidige utviklingstiltak. Utfallet vil være viktig for å nå de nye bærekraftsmålene.

Regjeringen vil føre en samstemt utviklingspolitikk, hvor tiltak innen ulike sektorer i størst mulig grad trekker i samme retning. Regjeringen vil også i år legge frem en rapport om samstemt politikk for utvikling som belyser hvordan norsk politikk bidrar til å fremme eller eventuelt hemme fattigdomsbekjempelse i utviklingsland.

Årets rapport fra Regjeringen til Stortinget om samstemt politikk for utvikling handler om den nye globale utviklingsagendaen som skal avløse Tusenårsmålene fra 2015. Rapporten gir en vurdering av hvordan norsk politikk, i hovedsak utenom utviklingspolitikken, kan bidra til å oppfylle mål som forventes å bli etablert på områdene *utdanning, styresett, helse, energi og kvinner og likestilling*. Disse områdene er sentrale i de internasjonale prosessene for å etablere et nytt målsett. Det er derfor bl.a. viktig å få oversikt over de virkemidler vi har til rådighet for å oppfylle dem.

Det vises til del III Spesielle tema.

2 Kvalitetssikring og kontroll av tilskuddsmidlene

Utenriksdepartementets samlede budsjettforslag for 2015 utgjør 38 mrd. kroner, av dette er om lag 34,2 mrd. kroner tilskudd og 3,8 mrd. kroner driftsmidler, fordelt på utenriksforvaltning og administrasjon av utviklingshjelpen.

Tilskuddsmidlene forvaltes av Utenriksdepartementet og utenriksstasjonene, Norad, Norfund, Fredskorpset, Financial Mechanism Office (FMO) i Brussel, og andre institusjoner.

Det er vesentlig risiko forbundet med forvaltningen av alle disse midlene, både driftsmidler og tilskuddsmidler. Den iboende risikoen er stor ettersom utenriksstjenesten har et svært bredt spekter av oppgaver som utføres i land med vidt forskjellige rammevilkår. Flere av utenriksstasjonene som forvalter bistandsmidler og mottakerne av norsk bistand er lokalisert i land som ligger langt nede på Transparency Internationals Corruption Index.

Prosesskontroll og risikostyring er en integrert del av driften av utenriksstjenesten og tilskuddsforvaltningen. Departementet søker stadig å forbedre risikostyringen og har i 2014 styrket kontroll- og kvalitetssikringsfunksjonene.

Mandatet til Sentral kontrollenhet i Utenriksdepartementet er revidert i 2014 for ytterligere å klargjøre enhetens rolle som innebærer å føre tilsyn med alle deler av utenriksstjenesten. Sentral kontrollenhet er direkte underlagt utenriksråden. Kontrollenhetens hovedoppgaver er tilsyn med utenriksstjenestens virksomhet, hjemme og ute, oppfølging av mulige brudd på lover, annet regelverk, vedtak og avtaler, og tilsyn med oppfølgingen av slike saker i underliggende etater.

Tilsynet vil blant annet innebære forvaltningsgjennomganger av utenriksstasjoner og enheter i departementet. Tilsynet som de forskjellige avdelingene i departementet fører med utenriksstasjonene skal koordineres av Sentral kontrollenhet med utgangspunkt i en helhetlig risikoanalyse. Sentral kontrollenhet vil i samarbeid med Norads varslingssteam videreutvikle ordningen med stikkprøvekontroller av program og prosjekter.

Ordningen med kvartalsvis offentliggjøring på www.regjeringen.no av lister over saker hvor det er dokumentert at midler er brukt i strid med lover,

annet regelverk, vedtak eller avtale, vil bli videreført.

Utenriksdepartementet etablerte sommeren 2014 en ny seksjon for tilskuddsforvaltning. Denne seksjonen er departementets sentrale fagmiljø for forvaltningen av tilskuddsmidlene. Seksjonen har et normativt og koordinerende ansvar for utenriksstjenestens system for tilskuddsforvaltning både for programområdene 02 og 03. Seksjonen skal bidra til god, enhetlig forvaltningspraksis i alle deler av utenriksstjenesten med særlig vekt på effektivitet og kvalitet i tilskuddsforvaltningen, og bidra til målet om økt konsentrasjon. Bedre risikostyring samt økt vektlegging av mål- og resultatstyring i forvaltningen av tilskuddsmidlene, er sentrale oppgaver.

Som tidligere vil Norad ha en viktig rolle i å bistå Utenriksdepartementet og utenriksstasjonene i arbeidet med kvalitetssikring av norsk utviklingssamarbeid gjennom faglige råd og gjennomføring av uavhengige evalueringer på programområde 03 Internasjonal bistand.

Nulltoleranseprinsippet

Når midler er stilt til rådighet gjennom en tilskuddsavtale, skal mottakeren disponere midlene i samsvar med avtalen. Ved anskaffelser skal ytelsen være i samsvar med avtalen. Tilsvarende skal driftsmidler stilt til disposisjon for å dekke ett eller flere formål brukes som forutsatt. Nulltoleransen gjelder så vel korrupsjon ved bestikkelser som underslag og tyveri, men også kontraktsbrudd.

Nulltoleranseprinsippet ligger fast, og vil bli håndhevet strengt. Det gjelder for alle i utenriksstjenesten, vare- og tjenesteleverandører og personer/organisasjoner som forvalter midler som Utenriksdepartementet har fått bevilget. Avtaler som inngås med henholdsvis suverene stater, med multilaterale organisasjoner og avtaler som inngås med bedrifter eller frivillige organisasjoner vil ikke kunne være helt like på grunn av deres forskjellige juridiske status og formålet med avtalene. Innenfor de rammer tilskuddsmottakernes ulike juridiske status og avtalenes forskjellige formål tilsier, skal det tilstrebes at kravene i avtalene

med andre stater og multilaterale organisasjoner kommer mer på linje med de som gjelder for andre tilskuddsmottakere.

Tilskuddsmottakere skal ved mistanke om brudd på gjeldende lovgivning, annet regelverk, vedtak eller avtale varsle Sentral kontrollenhet og informere om hvilke undersøkelser som planlegges gjennomført. For tilskudd gitt av Norad, Fredskorpset eller Norfund, skal deres respektive kontaktpunkt for varslingssaker kontaktes. Varslingsplikten oppstår når det foreligger en mistanke som er av en slik art at tilskuddsmottakeren vil undersøke forholdet nærmere eller det for en utenforstående fremstår som uforsvarlig ikke å foreta nærmere undersøkelser.

Tilskuddsmottakere er selv ansvarlige for å undersøke mistanker om brudd på gjeldende lovgivning, annet regelverk, vedtak eller avtale knyttet til midlene de har fått fra departementet, ambassader eller underliggende etater. Funnene de gjør skal rapporteres til departementet ved Sentral kontrollenhet. For tilskudd gitt av Norad, Fredskorpset eller Norfund, skal deres respektive kontaktpunkt informeres. Sentral kontrollenhet og Norad kan, uten å rukke ved tilskuddsmottakers ansvar, bistå denne i undersøkelsene av saker, eller beslutte selv å gjennomføre en granskning.

Videre utbetalinger etter en tilskuddsavtale skal holdes tilbake inntil saken er avsluttet. Sentral kontrollenhet kan oppheve utbetalingsstansen helt eller delvis hvis tilskuddsmottaker har iverksatt nødvendige risikodempende tiltak eller kan dokumentere at de forhold som muliggjorde misbruket ikke lenger er til stede.

Ved avvik skal misbrukte midler søkes tilbakeført til staten gjennom tilbakebetalingskrav med hjemmel i avtale, det kontraktsrettslige erstatningsansvar eller alminnelige erstatningsrettslige prinsipper.

Mangelfull rapportering, tilbakeholdelse av informasjon og andre forhold som sterkt svekker tilliten til tilskuddsmottakeren, vil bli ansett som grovt avtalebrudd som kan føre til at tilskuddet i sin helhet kreves tilbakebetalt.

Dersom motparten bestrider krav fremsatt av departementet, skal rettslige skritt for å få midlene inndrevet vurderes.

Er det sannsynlig at straffbare forhold har funnet sted, beslutter Sentral kontrollenhet om forholdet skal politianmeldes. Må forholdet anmeldes i en annen stat, vurderes dette i samråd med den relevante utenriksstasjonen bl.a. i forhold til Norges menneskerettsforpliktelser.

Kommer Sentral kontrollenhet til at ansatte i utenriktjenesten har opptrådt kritikkverdige, overføres saken til Avdeling for kompetanse og ressurser for eventuell iverksetting av arbeidsrettslige forføyninger.

Særskilte problemstillinger knyttet til nulltoleransen i forhold til multilaterale organisasjoner

Både varslingsplikten og tilbakebetaling reiser særlige problemstillinger i forhold til multilaterale organisasjoner.

Disse organisasjonene har som regel interne regelverk, ofte med hjemmel i folkerettslige avtaler eller vedtak i de styrende organer, som setter rammer for hvordan de kan informere givere. Utenriksdepartementet har igangsatt forhandlinger med UNDP, UNICEF UN-Women og UNFPA om nye rammeavtaler for øremerkede norske bidrag hvor varsling og tilbakebetaling er blant de norske kravene. Så langt i forhandlingene ser det ut til at de fire organisasjonene er innstilt på å imøtekomme kravet om informasjonsutveksling. For øvrig støtte til FN er det nødvendig med en videre dialog.

Tilbakebetalingskravet forutsetter at når organisasjonene ikke har klart å inndrive misbrukte midler, må tilbakebetaling tas fra organisasjonenes kjernemidler. En rekke land motsetter seg dette, og det er per i dag ikke hjemmel for slik tilbakebetaling i FNs regelverk. Utenriksdepartementet vil fortsette sitt arbeid for å muliggjøre tilbakebetaling også i tilfeller hvor organisasjonene ikke har klart å inndrive misbrukte midler

Utenriksdepartementet vil videre fortsette å arbeide for at de multilaterale organisasjonene styrker sine kontroll- og granskningsenheter, og videreutvikle samarbeidet som allerede er etablert.

3 Forenklingsarbeid, modernisering og bedre gjennomføringskraft

Utenriksdepartementet arbeider kontinuerlig for å gjøre utenriktjenesten til en mer effektiv, profesjonell og handlekraftig tjeneste for Norge. Utenriksdepartementets virksomhetsstrategi for fireårsperioden 2014–2017, Strategi 2017, har som siktemål å forbedre utenriktjenesten slik at de politiske prioriteringene effektivt kan iverksettes. Strategien inneholder både strategiske mål og operative tiltak.

Økonomisk diplomati og støtte til norsk næringsliv er blant Regjeringens hovedprioriteringer. En ny avdeling med ansvar for arbeidet med næringsfremme, utviklings- og handelspolitikk, energi, klima og miljø ble således etablert høsten 2014. Dermed er det lagt til rette for bedre samordning og analyse som grunnlag for politiske beslutninger og gjennomføring av Regjeringens politikk på disse områdene.

Under overskriften «en utenriktjeneste for hele Norge» i Utenriksdepartementets Strategi 2017 legges det til grunn at utenriktjenesten i økende grad skal betjene et bredere spekter av samfunnsaktører med sin kjernekompetanse. Utenriksdepartementet skal tilføre en merverdi og benytte sin kompetanse i departementsfelleskapet og bidra til at sentralforvaltningen fremstår som «ett Norge» internasjonalt.

Støtte til norsk næringslivs virksomhet i utlandet er en kjerneoppgave for utenriktjenesten. Utenriksstasjonene spiller hovedrollen i arbeidet for å yte service til norsk næringsliv i utlandet. Utenriktjenesten forsterker sin innsats for å støtte norsk næringsliv som opererer i andre land, i samarbeid med andre departementer og det øvrige virkemiddelapparatet. Dette brede samarbeidet har fått varemerket «Team Norway». Målet er å gjøre utenriktjenesten til en tilgjengelig og profesjonell partner for næringslivet ved å delta i utformingen av internasjonale rammebetingelser og arbeide for økte markedsandeler for norske varer og tjenester i samarbeid med norske selskaper.

Utenriktjenesten møter stadig større forventninger om konsulær bistand, og håndterer

hundrevis av konsulære saker hver dag. Dette skjerper kravene til konsulær kompetanse og effektiv organisering. Utenriksdepartementet har bygget opp en krisehåndteringsorganisasjon og et operativt senter for konsulære saker med døgnåpen service. En rekke effektiviseringstiltak, herunder tjenesteutsetting av enkelte søknadsprosesser, økt elektronisk saksbehandling og tettere samarbeid med andre Schengen-land, har ført til en mer effektiv utlendingsforvaltning og håndtering av de senere års økning i saksmengde.

Risikobildet for norske borgere, norske interesser og for ansatte i utenriktjenesten er i stadig endring. Forventningene til sikkerhetsarbeidet i tjenesten er økende. Sikkerhet står sentralt i alt utenriktjenesten foretar seg. Samarbeidet med Politiets sikkerhetstjeneste, Etterretningstjenesten og Nasjonal sikkerhetsmyndighet er godt og videreutvikles. Det legges vekt på forebyggende sikkerhetsarbeid. Utenriksdepartementet har de senere år bygget opp en robust krise- og beredskapsorganisasjon, og etablert døgnåpent operativt senter. Dette gjør utenriktjenesten godt rustet til å ivareta sikkerheten for eget personell, samt å yte god og effektiv bistand til norske borgere i utlandet i krisesituasjoner.

Utenriksdepartementet arbeider kontinuerlig for en mer effektiv bruk av ressursene, og for at det utvikles og anvendes fellestjenester i sentralforvaltningen. Utenriksdepartementet vil om kort tid knytte seg til Forsvarsdepartementets nett for lav- og høygradert informasjon. I mai 2014 ble det besluttet at Utenriksdepartementet skal samlokaliseres med øvrige departementer i det nye regjeringskvartalet. Det vil legge til rette for at Utenriksdepartementet på sikt vil kunne knytte seg til flere felles administrative tjenester i departementsfelleskapet.

I 2012 ble det igangsatt en gjennomgang av administrative oppgaver i tjenesten med mål om effektivisering av administrative prosesser. Tiltakene som iverksettes skal bidra til effektivisering, og høyere kvalitet og profesjonalitet innen de administrative fagoppgaver. Administrative

tjenester som andre kan utføre bedre på vegne av departementet skal identifiseres og vurderes satt ut.

Ny teknologi gjør det mulig å ta flere administrative oppgaver hjem til Oslo, eksempelvis innen regnskap, økonomiforvaltning, IKT og arkiv. På flere stasjoner overføres også flere oppgaver til lokalt ansatte. Disse tiltakene vil avlaste noen av stasjonene og frigjøre ressurser til andre prioriterte arbeidsoppgaver, hjemme og ute.

Et nytt elektronisk arkiv- og saksbehandlings-system fører Utenriksdepartementet over på samme system og plattform som øvrige departementer, og vil på sikt legge til rette for en felles

drifts- og arkivtjeneste. Videre vil systemet ruller ut til stasjonene. Stasjonene vil samtidig knyttes til hele utenriktjenestens arkiv og lette informasjonsflyten mellom departementet og alle stasjonene.

Driften ved en rekke norske utenriksstasjoner skal effektiviseres. For stasjoner innenfor samme land eller avgrensede geografiske områder, vil administrative, konsulære og enkelte faglige oppgaver slås sammen og betjenes av felles administrative «knutepunkt». Ved nordiske samlokaliseringer av ambassader ses det på modeller der ett land leverer alle administrative tjenester til de øvrige landene.

4 Diverse budsjettekniske endringer

Avbyråkratisering- og effektiviseringsreform

Den årlige produktivitetsveksten er viktig for velstandsøkningen i et land. Regjeringen følger dette opp i Sundvolden-erklæringen og har nedsatt en egen produktivitetskommisjon. Regjeringen vil bygge sin politikk på en effektiv bruk av fellesskaps ressurser. Regjeringen forutsetter at alle statlige virksomheter gjennomfører årlige tiltak for å øke produktiviteten. For å gi incentiver til mer effektiv statlig drift og skape handlingsrom for prioriteringer innføres det en avbyråkratiserings- og effektiviseringsreform. Deler av gevinstene fra mindre byråkrati og mer effektiv bruk av pengene overføres i de årlige budsjettene til fellesskapet. Denne innhenting settes til 0,5 pst. av virksomhetenes driftsutgifter. For å sikre forutsigbarhet i ordningen er beregningsgrunnlaget saldert budsjett året før. Ordningen er nærmere omtalt i Gul bok 2015. For Utenriksdepartementet innebærer dette at budsjettet for 2015 er redusert med til sammen 22,1 mill. kroner.

Mva-reformen

Fra 2015 innføres nøytral merverdiavgift for ordinære statlige forvaltningsorganer. Denne ordningen innebærer at betalt merverdiavgift som hovedregel ikke lenger skal føres som en driftsutgift på virksomhetenes egne budsjettkapitler, men i stedet belastes sentralt på kap. 1633 *Nettoordning, statlig betalt merverdiavgift*, post 01, *Driftsutgifter*. Driftspostene 01-49 budsjetteres fra 2015 uten merverdiavgift.

Ordningen fjerner en konkurranseulempe for private aktører. For å unngå nye konkurransevriddinger som går ut over private aktører holdes enkelte forvaltningsorgan utenfor ordningen. Ordningen er nærmere omtalt i Gul bok 2015.

For Utenriksdepartementet innebærer omleggingen at budsjettet for 2015 er redusert med til sammen 102,8 mill. kroner. Av dette gjelder 49,9 mill. kroner Utenriksdepartementets andel av bistandsbudsjettet under Programområde 03. Det legges til grunn at beregnet mva. inngår i den samlede bistandsrammen og at merverdiavgift betalt som del av bistandstiltak rapporteres som offisiell bistand til OECD/DAC på vanlig måte.

5 Tabelloversikter over budsjettforslaget

Programområder under departementet

(i 1 000 kr)				
Betegnelse	Regnskap 2013	Saldert budsjett 2014	Forslag 2015	Pst. endr. 14/15
Programområde 02 Utenriksforvaltning	5 646 384	6 972 322	8 388 327	20,3
Programområde 03 Internasjonal bistand	30 218 748	28 645 843	29 514 648	3,0
<i>Sum Utgift</i>	<i>35 865 132</i>	<i>35 618 165</i>	<i>37 902 975</i>	<i>6,4</i>
Programområde 02 Utenriksforvaltning	221 178	144 727	240 675	66,3
Programområde 03 Internasjonal bistand	16 114			
<i>Sum Inntekt</i>	<i>237 292</i>	<i>144 727</i>	<i>240 675</i>	<i>66,3</i>

Utgifter fordelt på kapitler

(i 1 000 kr)					
Kap.	Betegnelse	Regnskap 2013	Saldert budsjett 2014	Forslag 2015	Pst. endr. 14/15
Administrasjon av utenriktjenesten					
100	Utenriksdepartementet	1 979 277	1 850 466	1 973 394	6,6
103	Regjeringens fellesbevilgning for representasjon	44 183	47 524	55 583	17,0
104	Kongefamiliens offisielle reiser til utlandet	5 362	9 179	9 380	2,2
<i>Sum kategori 02.00</i>		<i>2 028 821</i>	<i>1 907 169</i>	<i>2 038 357</i>	<i>6,9</i>
Utenriksformål					
115	Næringsfremme-, kultur-, norgesfremme- og informasjonsformål	86 718	84 712	64 759	-23,6
116	Deltaking i internasjonale organisasjoner	1 260 574	1 195 697	1 293 554	8,2
117	EØS- finansieringsordningene	1 822 363	3 310 000	4 500 000	36,0

(i 1 000 kr)					
Kap.	Betegnelse	Regnskap 2013	Saldert budsjett 2014	Forslag 2015	Pst. endr. 14/15
118	Nordområdetiltak mv.	447 908	467 744	477 948	2,2
119	Globale sikkerhetstiltak		7 000	13 709	95,8
	<i>Sum kategori 02.10</i>	<i>3 617 563</i>	<i>5 065 153</i>	<i>6 349 970</i>	<i>25,4</i>
	<i>Sum programområde 02</i>	<i>5 646 384</i>	<i>6 972 322</i>	<i>8 388 327</i>	<i>20,3</i>
Administrasjon av utviklingshjelpen					
140	Utenriksdepartementets administrasjon av utviklingshjelpen	1 187 728	1 280 796	1 268 315	-1,0
141	Direktoratet for utviklingssamarbeid (Norad)	220 737	233 550	236 607	1,3
144	Fredskorpset	42 946	44 950	44 849	-0,2
	<i>Sum kategori 03.00</i>	<i>1 451 411</i>	<i>1 559 296</i>	<i>1 549 771</i>	<i>-0,6</i>
Bilateral bistand					
150	Bistand til Afrika	2 139 302	2 180 900	2 111 900	-3,2
151	Bistand til Asia	914 436	934 500	844 500	-9,6
152	Bistand til Midtøsten og Nord-Afrika	542 172	540 000	556 000	3,0
153	Bistand til Latin-Amerika	204 716	184 000	144 000	-21,7
	<i>Sum kategori 03.10</i>	<i>3 800 626</i>	<i>3 839 400</i>	<i>3 656 400</i>	<i>-4,8</i>
Globale ordninger					
160	Sivilt samfunn og demokratiutvikling	1 972 432	2 003 000	1 990 791	-0,6
161	Næringsutvikling	1 405 284	1 449 000	1 739 000	20,0
162	Overgangsbistand (gap)	399 826	216 000	239 000	10,6
163	Nødhjelp, humanitær bistand og menneskerettigheter	3 724 652	3 260 400	3 714 733	13,9
164	Fred, forsoning og demokrati	1 510 296	1 509 400	1 681 100	11,4
165	Forskning, kompetanseheving og evaluering	780 578	1 076 900	806 855	-25,1
166	Miljø og bærekraftig utvikling mv.	3 690 618	1 526 835	1 837 200	20,3
167	Flyktningtiltak i Norge, godkjent som utviklingshjelp (ODA)	1 586 683	2 110 812	1 615 698	-23,5
168	Kvinner og likestilling	307 181	313 500	313 500	0,0
169	Global helse og utdanning	2 452 694	2 765 000	4 573 000	65,4
	<i>Sum kategori 03.20</i>	<i>17 830 246</i>	<i>16 230 847</i>	<i>18 510 877</i>	<i>14,0</i>

(i 1 000 kr)

Kap.	Betegnelse	Regnskap 2013	Saldert budsjett 2014	Forslag 2015	Pst. endr. 14/15
Multilateral bistand					
170	FN-organisasjoner mv.	4 476 839	4 431 800	3 525 600	-20,4
171	Multilaterale finansinstitusjoner	2 230 633	2 334 500	2 022 000	-13,4
172	Gjeldslette og gjeldsrelaterede tiltak	428 992	250 000	250 000	0,0
<i>Sum kategori 03.30</i>		<i>7 136 465</i>	<i>7 016 300</i>	<i>5 797 600</i>	<i>-17,4</i>
<i>Sum programområde 03</i>		<i>30 218 748</i>	<i>28 645 843</i>	<i>29 514 648</i>	<i>3,0</i>
<i>Sum utgifter</i>		<i>35 865 132</i>	<i>35 618 165</i>	<i>37 902 975</i>	<i>6,4</i>

Inntekter fordelt på kapitler

(i 1 000 kr)

Kap.	Betegnelse	Regnskap 2013	Saldert budsjett 2014	Forslag 2015	Pst. endr. 14/15
Administrasjon av utenriktjenesten					
3100	Utenriksdepartementet	221 178	144 727	240 675	66,3
<i>Sum kategori 02.00</i>		<i>221 178</i>	<i>144 727</i>	<i>240 675</i>	<i>66,3</i>
<i>Sum programområde 02</i>		<i>221 178</i>	<i>144 727</i>	<i>240 675</i>	<i>66,3</i>
Administrasjon av utviklingshjelpen					
3140	Administrasjon av utviklingshjelpen, jf. kap. 140	12 743			
3141	Direktoratet for utviklingssamarbeid (Norad), jf. kap. 141	2 459			
3144	Fredskorpset	912			
<i>Sum kategori 03.00</i>		<i>16 114</i>			
<i>Sum programområde 03</i>		<i>16 114</i>			
<i>Sum inntekter</i>		<i>237 292</i>	<i>144 727</i>	<i>240 675</i>	<i>66,3</i>

6 Generelle merknader til budsjettforslaget

Utenriksministeren og EØS- og EU-ministeren har ansvar for følgende kapitler og poster på Utenriksdepartementets budsjett. Poster med delt ansvar er angitt med saksområder i oversikten nedenfor:

Utenriksministeren

Programområde 02 Utenriksforvaltning

Kap. 100	Utenriksdepartementet – unntatt de saker som EØS- og EU-ministeren har ansvaret for, jf. oversikt nedenfor.
Kap. 103	Regjeringens fellesbevilgning for representasjon
Kap. 104	Kongefamiliens offisielle reiser til utlandet
Kap. 115	Næringsfremme, kultur-, norgesfremme- og informasjonsformål
Kap. 116	Deltaking i internasjonale organisasjoner – unntatt de saker som EØS- og EU-ministeren har ansvaret for, jf. oversikt nedenfor.
Kap. 118	Nordområdetiltak mv.
Kap. 119	Globale sikkerhetstiltak mv.

Programområde 03 Internasjonal bistand

Kap. 140	Utenriksdepartementets administrasjon av utviklingshjelpen
Kap. 141	Direktoratet for utviklingssamarbeid (NORAD)
Kap. 144	Fredskorpset
Kap. 150	Bistand til Afrika
Kap. 151	Bistand til Asia
Kap. 152	Bistand til Midtøsten og Nord-Afrika
Kap. 153	Bistand til Latin-Amerika
Kap. 160	Sivilt samfunn og demokratiutvikling
Kap. 161	Næringsutvikling
Kap. 162	Overgangsbistand (gap)
Kap. 163	Nødhjelp, humanitær bistand og menneskerettigheter
Kap. 164	Fred, forsoning og demokrati
Kap. 165	Forskning, kompetanseheving og evaluering
Kap. 166	Miljø og bærekraftig utvikling mv.
Kap. 167	Flyktningtiltak i Norge, godkjent som utviklingshjelp

Kap. 168	Kvinner og likestilling
Kap. 169	Global helse og utdanning
Kap. 170	FN-organisasjoner mv.
Kap. 171	Multilaterale finansinstitusjoner
Kap. 172	Gjeldslette og gjeldsrelaterte tiltak

EØS- og EU-ministeren

Programområde 02 Utenriksforvaltning

Kap. 100	Følgende saker under post 71 Diverse tilskudd: <ul style="list-style-type: none">- Informasjon om europeisk samarbeid- Europapolitisk forskning og utvikling (FOU)- Tilskudd til europapolitisk dialog- Sosial dialog i Sentral-Europa- Tilskudd til EU-opplysning
Kap. 116	Følgende saker under post 70 Tilskudd til internasjonale organisasjoner: <ul style="list-style-type: none">- Pliktige bidrag til EFTA og EFTA-organer
Kap. 117	EØS-finansieringsordningene

7 Overføring til neste budsjettermin – bruk av stikkordet «kan overføres»

Under Utenriksdepartementet blir stikkordet foreslått knyttet til disse postene utenom postgruppe 30–49

(i 1 000 kr)				
Kap.	Post	Betegnelse	Overført til 2014	Forslag 2015
100	21	Spesielle driftsutgifter	1 991	10 515
115	70	Tilskudd til næringsfremme-, kultur-, norgesfremme- og informasjonsformål	8 199	38 136
117	75	EØS-finansieringsordningen 2009–2014	71 272	2 350 000
117	76	Den norske finansieringsordningen 2009–2014	16 525	2 150 000
118	70	Nordområdetiltak og prosjektsamarbeid med Russland	93 648	355 688
118	71	Støtte til utvikling av samfunn, demokrati og menneskerettigheter mv.	1 114	59 189
118	76	Tilskudd til internasjonale klima- og miljøtiltak	54	37 444
119	70	Globale sikkerhetstiltak	0	11 665
150	78	Regionbevilgning for Afrika	106 778	2 111 900
151	78	Regionbevilgning for Asia	17 175	844 500
152	78	Regionbevilgning for Midtøsten og Nord-Afrika	0	556 000
153	78	Regionbevilgning for Latin-Amerika	1 430	144 000
160	70	Sivilt samfunn	48 555	1 809 500
160	77	Utvexlingsordninger gjennom Fredskorpset	975	160 000
161	70	Næringsutvikling	4 543	259 000
162	70	Overgangsbistand (gap)	22 371	239 000
163	70	Nødhjelp og humanitær bistand	587	3 336 433
163	72	Menneskerettigheter	2 346	378 300
164	70	Fred, forsoning og demokratitiltak	4 391	655 900
164	71	ODA-godkjente land på Balkan	1 549	355 000
164	72	Utvikling og nedrustning	21 737	154 700
164	73	Andre ODA-godkjente OSSE-land	7 965	515 500
165	70	Forskning og høyere utdanning	11 701	183 000
165	71	Faglig samarbeid	66 914	415 900

(i 1 000 kr)				
Kap.	Post	Betegnelse	Overført til 2014	Forslag 2015
166	70	Ymse tilskudd	11 742	5 000
166	72	Internasjonale miljøprosesser og bærekraftig utvikling	567	742 200
166	74	Fornybar energi	225 412	1 090 000
168	70	Kvinner og likestilling	13 145	313 500
169	70	Global helse	538	2 915 000
169	73	Utdanning	0	1 650 000
170	73	Verdens matvareprogram (WFP)	0	212 000
170	76	Tilleggsmidler via FN-systemet mv.	13 681	608 300
170	77	FNs aidsprogram (UNAIDS)	0	175 000
170	78	Bidrag andre FN-organisasjoner mv.	2 774	157 300
170	79	Ekspertes, juniorekspertes og FNs fredskorps	1 636	77 000
170	81	Tilskudd til internasjonal landbruksforskning	577	140 000
170	82	FNs organisasjon for kvinners rettigheter og likestilling (UN Women)	0	95 000
171	70	Verdensbanken	196	901 000
171	71	Regionale banker og fond	5 484	861 500
171	72	Samfinansiering via finansinstitusjoner	171	259 500
172	70	Gjeldsslette, betalingsbalansestøtte og kapasitets- bygging	43 218	250 000

8 Årsoversikt for Utenriksdepartementet

Utenriksdepartementet (Oslo)	823 årsverk
Utenriksdepartementet (utsendte ved utenriksstasjonene)	637 årsverk
Sum Utenriksdepartementet	1 460 årsverk
Direktoratet for utviklingssamarbeid (Norad)	226 årsverk
Fredskorpset	33 årsverk
Sum årsverk Utenriksdepartementet, Norad og Fredskorpset	1 719 årsverk

Kilde: SSB. Ansatte i Norfund og lokalt ansatte ved utenriksstasjonene er ikke med i tabelloversikten

9 Programområde 02 Utenriksforvaltning

Utgifter fordelt på programkategorier

(i 1 000 kr)					
Kat.	Betegnelse	Regnskap 2013	Saldert budsjett 2014	Budsjettets stilling pr 1. halvår	Forslag 2015
02.00	Administrasjon av utenriktjenesten	2 028 821	1 907 169	1 915 224	2 038 357
02.10	Utenriksformål	3 617 563	5 065 153	5 365 153	6 349 970
	Sum programområde 02	5 646 384	6 972 322	7 280 377	8 388 327

For 2015 foreslås det bevilget 8 388,3 mill. kroner til utenriksforvaltning. Dette er nominelt 1 416 mill. kroner høyere enn saldert budsjett 2014. Endringen skyldes i hovedsak økte forpliktelser under EØS-finansieringsordningene.

9.1 Fremme norsk sikkerhet

Det sikkerhetspolitiske landskapet gjennomgår for tiden dyptgripende endringer. Det skyldes først og fremst Russlands folkerettsstridige handlinger og maktbruk i Ukraina, samt økende antall fremmedkrigere og flyktningestrømmer som følge av utviklingen i Syria og Irak. Russland har demonstrert at landet ikke respekterer allment aksepterte regler for internasjonalt samkvem. Det utgjør en alvorlig sikkerhetspolitisk utfordring, ikke minst for NATO og dens medlemsland. NATO er samtidig på vei hjem etter mange års utenlandsengasjement. Bildet preges også av kriger og konflikter både i Afrika og Midtøsten, særlig i Irak og Syria, og ulike territorialkonflikter til havs mellom Kina og naboland i Øst- og Sør-Kina-havene. I tillegg til de mer klassiske sikkerhetsutfordringer er det voksende internasjonal oppmerksomhet om nye globale trusler som for eksempel cybertrusler. Samlet er derfor det sikkerhetspolitiske bildet mer komplekst og krevende enn tidligere.

Norges sikkerhet bygges sammen med andre. Fundamentet for norsk sikkerhetspolitikk er fol-

keretten, FN og samarbeidet i NATO. For Norge er det derfor et hovedmål å bidra til at NATO fortsetter å være en sterk og troverdig allianse. For å nå det målet må vi også, gjennom konkrete bidrag, sørge for at Norge forblir en relevant alliert og partner. Dette samarbeidet er tuftet på et sterkt felles verdigrunnlag: frihet, uavhengighet og demokrati. Kjernen i samarbeidet – solidariteten mellom medlemslandene – danner grunnlaget for vårt kollektive forsvar og vilje til felles krisehåndtering. Det er avgjørende å ivareta USAs interesse for og engasjement i Europa og NATO. Da må vi bidra til at den transatlantiske byrdefordelingen ikke blir for skjev.

Den endrede sikkerhetspolitiske situasjonen i Europa gjennom Russlands bruk av militærmakt i Ukraina oppfattes av flere allierte land som en direkte trussel mot deres sikkerhet. For NATO som allianse har det derfor vært avgjørende å komme med beroligende tiltak overfor disse medlemslandene. På samme tid lukker ikke NATO døren for kontakt eller dialog med Russland.

Det russiske handlingsmønsteret i Ukraina representerer et vannskille på flere måter. Det bidrar direkte til destabilisering i Europa og sår tvil og usikkerhet om russisk utenrikspolitikk og om Russland som aktør internasjonalt. Dette vil legge føringer på norsk sikkerhets- og utenrikspolitikk i tiden fremover. Regjeringen legger vekt på å stå sammen med våre partnere i reaksjonene mot Russlands uakseptable brudd på folkeretten. Konkret har vi derfor sluttet oss til EUs tiltak.

Samtidig har Regjeringen utsatt flere politiske møter med Russland, og det militære samarbeidet er også utsatt inntil videre. Norge har imidlertid interesse av å videreføre mye av samarbeidet med Russland. Vi ønsker å bevare folk-til-folk-kontaktene og det praktiske samarbeidet på viktige områder. Det er nå opp til Russland å føre en politikk som gjør slikt samarbeid mulig.

Nordområdepolitikken må også forstås i en sikkerhetspolitisk ramme. Det internasjonale samarbeidet gjennom de regionale samarbeidsorganene i nord, bærekraftig utvikling av ressursene og etterlevelse av havretten er alle viktige bidrag til stabilitet og forutsigbarhet, og således til sikkerhetspolitikken i bred forstand. Forsvarets økende tilstedeværelse og aktivitet er en sentral del av Regjeringens satsing i nord.

Presidentskiftet i Iran sommeren 2013 ble et vendepunkt i landets tilnærming til det internasjonale samfunnet. Det skapte positiv dynamikk i atomforhandlingene med E3+3 og med IAEA. Partene ble sommeren 2014 enige om å forlenge forhandlingene frem til 24. november. Selv om det er store utfordringer i disse forhandlingene er utsiktene til en løsning bedre enn på lenge. Om det lykkes å nå frem til en permanent avtale vil gjennomføringen bli krevende. Regjeringen er opptatt av de positive virkningene en slik avtale og den internasjonale kontrollen med Irans atomprogram vil kunne ha, regionalt som globalt. Arbeidet med å forhindre spredning av masseødeleggelsesvåpen må videreføres med uforminsket styrke. Regjeringen vil fortsette å støtte IAEA i viktig verifikasjonsarbeid slik at verdenssamfunnet får nødvendige forsikringer om at avtaler og forpliktelser faktisk følges opp.

Innsatsen for ikke-spredning kommer også til uttrykk gjennom å sikre god eksportkontroll av forsvarsmateriell og flerbruksvarer som har betydning for utvikling og bruk av masseødeleggelsesvåpen. For å holde tritt med spredningsbildet og den teknologiske utviklingen, foregår det løpende informasjonsutveksling og forhandlinger om felles kontrollister og retningslinjer i de ulike multilaterale regimene som Norge er en del av. Dette er viktig for å sikre felles internasjonale regler vedrørende salg av strategiske varer og teknologi. Norge vil ha et særlig ansvar i regimet for eksportkontroll av missilteknologi (MTCR) gjennom å lede arbeidet i regimet i 2014–15. Å styrke samarbeidet og sikre åpenhet og god dialog vil være en hovedprioritet. Likeledes vil Norge styrke dialogen med land utenfor MTCR som har kapasitet til spredning av masseødeleggelsesvåpen og leveringsmidler for slike våpen for å opp-

fordre landene til etterlevelse av regimets kontrollstandarder.

Ved sine handlinger i Ukraina har Russland også brutt bestemmelsene i Budapest-memorandumet. Denne avtalen sto sentralt da Ukraina oppga sine kjernevåpen etter Sovjetunionens oppløsning. Avtalepartenes garantier om respekt for Ukrainas territoriale integritet er blitt brutt på dramatisk vis av Russland.

Ukraina tiltrådte også Ikke-spredningstraktaten (NPT) som ikke-kjernevåpenmakt. Denne traktaten har tilsynskonferanser hvert 5. år. Den neste finner sted i mai 2015. Ukrainas situasjon og Russlands brudd på Budapestmemorandumet kan komme til å prege tilsynskonferansen og gjøre det vanskeligere å sikre oppslutning om betydningen av negative sikkerhetsgarantier for ikke-kjernevåpenmakter. Det er av stor betydning at tilsynskonferansen blir vellykket. NPT-avtalen er det overordnede rammeverket for nedrustning og ikke-spredning. Det er i denne avtalen selve visjonen om en verden fri for kjernevåpen er forankret. Svekket NPT, svekket også den plattformen vi har for å videreføre nedrustning og hindre spredning.

I tråd med FNs sikkerhetsrådsresolusjon 2118 har Norge sammen med Danmark og andre allierte, deltatt i uttransport av Syrias kjemiske våpen for endelig destruksjon. Det har vært avgjørende for regjeringen å sikre at slike våpen aldri mer må kunne brukes mot sivilbefolkningen. Operasjon RECSYR bidrar til å redusere masseødeleggelsesvåpen og hindre videre spredning av dem.

Dagens og fremtidens sikkerhetspolitikk fordrer evne til å møte gamle og nye, konvensjonelle som asymmetriske trusler, og å forholde oss til hybrid krigføring. Sikkerhetsutfordringer som cybertrusler, terrorisme, organisert kriminalitet, maritim kriminalitet og sjørøveri, kan få alvorlige konsekvenser for norsk sikkerhet og norske interesser. De er komplekse og grenseoverskridende av natur og må møtes med et bredt sett av virkemidler.

Regjeringen ser internasjonal terrorisme som en stor og vedvarende utfordring. Trusselbildet er i endring og fremstår i dag som mer uoversiktlig og uforutsigbart enn tidligere. Arbeidet med å bekjempe terrorisme flyttes i større grad til områder som de senere årene har vist seg å ha de største regionale tilstrømningene av terroristgrupper. Fremmedkrigere med tilknytning til Norge utgjør en stadig større trussel som ikke kan ses isolert fra den internasjonale utviklingen og hendelsene som gang på gang ryster oss. Regjeringens arbeid for å styrke det internasjonale arbeidet med fore-

bygging og bekjempelse av terrorisme er basert på en langsiktig tilnærming og et bredt sett av virkemidler, og støtter opp om FNs globale anti-terrorstrategi. Et viktig element er å bidra til å skape motstandsdyktige samfunn som er i stand til å håndtere egne terrorutfordringer. Tragedien i In Amenas har ytterligere forsert samarbeidet både med nærstående land og med næringslivet i deres utenlandsengasjement. Utenriksstasjonene vil styrke sikkerhetssamarbeidet med næringslivet i land der dette er relevant og Utenriksdepartementet er kontaktpunkt for næringslivet i Norge når det gjelder sikkerhetsspørsmål i utlandet. Regjeringens arbeid mot internasjonal terrorisme er forankret i Meld. St. 21 (2012 – 2013) *Terrorberedskap*, og vil ligge til grunn for Regjeringens arbeid i 2015.

Norge er som skipsfarts- og handelsnasjon avhengig av god maritim sikkerhet og at havretten etterleveres. Somalia og Nigeria er kilder til sjørøveri og væpnede overfall utenfor Øst- og Vest-Afrika. Det er tegn på at tilsvarende problemer på nytt gjør seg gjeldende i Sørøst-Asia. Regjeringen vil opprettholde innsatsen for å bekjempe dette problemet.

Cyberdomenet (det digitale rom) har åpnet for nye og alvorlige trusler fra både statlige og ikke-statlige aktører. Dette krever internasjonal politikkutvikling og operative tiltak. Cybertruslene stiller stater overfor særegne spørsmål av folkerettslig og sikkerhetspolitisk karakter og krever et nært samarbeid mellom stater, og mellom privat og offentlig sektor både nasjonalt og internasjonalt. Utenriksdepartementet koordinerer Norges innsats og norske posisjoner i internasjonal cyberpolitikk. Deltagelse foregår på en rekke internasjonale arenaer, både i multilaterale organisasjoner som FN og NATO, og på arenaer hvor også ikke-statlige aktører deltar.

Økt kunnskap og bedre koordinering er nødvendig. Regjeringen styrker derfor arbeidet med globale sikkerhetsutfordringer.

9.2 Satsing i nordområdene

Samtidig som maktforskyvningen dreier mot øst og sør, får stadig flere øynene opp for nord. Omfattende klimaendringer, bedre tilgang til naturressurser og økende menneskelig aktivitet har forsterket nordområdenes betydning internasjonalt.

Nordområdene er definert som Norges viktigste utenrikspolitiske interesseområde. I våre nær-områder i nord har vi viktige interesser å ta vare på. Regjeringen har derfor en ambisiøs nordområdepolitikk hvor utenrikspolitikk og innenrikspoli-

tikk gjensidig forsterker hverandre og som styrker Norges prioriteringer og posisjon internasjonalt. Norge skal være en premissleverandør for utviklingen i nord, og vi skal gjennom nordområdepolitikken ivareta sentrale norske interesser.

Gjennom internasjonalt samarbeid vil Regjeringen arbeide for å sikre Arktis som en fredelig og stabil region. Som kyststat har Norge et ansvar for å ivareta rettigheter og forpliktelser etter havretten, og forvalte fornybare og ikke-fornybare ressurser. Norge skal kjennetegnes som en aktør med konsekvent og forutsigbar suverenitetshevdelse og som en pådriver for et samarbeid med andre land preget av tillit og åpenhet.

Regjeringen vil videreutvikle en samlet politikk for nordområdene, slik den ble løftet frem av regjeringen Bondevik II i St. meld. nr. 30 (2004–2005) *Muligheter og utfordringer i nord*. De overordnede målsettingene og strategiske satsingsområdene som er utpekt i Meld. St. 7 (2011–2012) *Nordområdene – visjon og virkemidler* ligger også til grunn for den videre nordområdepolitikken.

Regjeringen vil fremover spesielt prioritere tiltak innen fem følgende områder: 1) en kunnskapsbasert nærings-satsing, 2) en bred kunnskapssatsing i nord, 3) økt samhandling med naboland i nord, 4) en videreutvikling av infrastruktur 5) styrket miljøvern, sjøsikkerhet, rednings- og oljevernberedskap.

I tillegg vil Regjeringens initiativ for forenkling av planprosesser være spesielt viktig for å realisere mulighetene i nord.

Regjeringen har som mål å utvikle Nord-Norge til en av Norges mest skapende og bærekraftige regioner. Regjeringen vil fortsatt legge vekt på kunnskapsinnhenting, men det vil bli viktigere fremover å ta kunnskapen i bruk for å få til næringsutvikling.

I 2015 foreslår Regjeringen å bevilge i overkant av 3 mrd. kroner til nordområdesatsingen, hvorav 381 mill. kroner over Utenriksdepartementets budsjett. Dette innebærer en samlet økning på totalt om lag 648 mill. kroner i forhold til 2014.

Regjeringen vil styrke og videreutvikle det regionale samarbeidet i nord først og fremst gjennom Barentssamarbeidet, men også Den nordlige dimensjon og Nordisk ministerråd. Norge hadde formannskapet i Barentsrådet frem til oktober 2013.

Arbeidet i Arktisk råd blir stadig viktigere og bredere. Norge legger stor vekt på å utvikle en rolle for observatørene. Norge samarbeider nært med formannskapene i Arktisk råd og ønsker også et tett samarbeid med USA om deres kommende formannskap fra 2015–2017.

Tilrettelegging for næringsutvikling blir også viktigere i det arktiske samarbeidet. Norge har derfor støttet det kanadiske initiativet om opprettelsen av et næringslivsforum i Arktisk råd: *Arctic Economic Council*. Formålet er å skape en ramme for dialog mellom Arktisk råd og næringsutvikling.

Russland er en viktig aktør internasjonalt, ikke minst i nordområdene og Arktis. I flere år har imidlertid en rekke utviklingstrekk i Russland gitt grunn til bekymring. Russlands folkerettsstridige handlinger i Ukraina har endret Russlands forhold til omverdenen, også til Norge. Russland bærer ansvaret for å legge til rette for at et normalt bilateralt samarbeid kan videreføres. Det er imidlertid i norsk interesse å bidra til et konstruktivt og forutsigbart naboforhold. Regjeringen vil derfor fortsatt støtte opp om det grensenære samarbeidet, videreføre samarbeidet innen fiskeriforvaltning, atomsikkerhet, miljø, utdanning og videreutviklingen av folk-til-folk-samarbeidet mellom Norge og Russland i nord.

Fiskerisamarbeidet med Russland kan de siste årene vise til svært gode resultater. Ulovlig fiske i våre havområder er nesten eliminert, etter å ha vært anslått til rundt 100 000 tonn per år for bare få år siden. Som resultat er de berørte fiskebestandene gjennomgående i god forfatning.

Regjeringen ønsker også å videreføre samarbeidet innen atomsikkerhet, miljø og helse. Regjeringens prioriteringer for dette arbeidet fremkommer bl.a. i Meld. St. 11 (2009–2010) *Samarbeidet med Russland om atomvirksomhet og miljø i nordområdene*, og vil ligge til grunn for Regjeringens arbeid i 2015.

9.3 Sikre økonomi og samfunnsinteresser i en globalisert verden

I en situasjon hvor en stormakt utfordrer den etablerte verdensordenen, må vi slå ring om våre felles verdier. Vi må dra lærdom av det 20. århundre, dets katastrofer, men også dets dyrekjøpte nyvinninger. I det 21. århundre er verden mer enn noen gang preget av gjensidig avhengighet og sårbarhet.

Den internasjonale rettsordenen er en usynlig, men vesentlig arkitektur. Den tas som oftest for gitt. Det er imidlertid den som gir rammebetingelser, forutsigbarhet og mulighet for å ha tillit til utvikling av løsninger for fremtiden. Norges velferd hadde ikke vært mulig uten en internasjonal rettsorden og en global handel som fungerer.

I en globalisert og tett sammenvevd verden inntar stadig flere stater et vinn-vinn-perspektiv i

sin tilnærming til utenrikspolitikken. De innser at økt handel og velstand gagnar alle. Noen henger fast i sitt syn på internasjonal politikk som et nullsumspill. Men ingen stat kan på sikt trygge velferd for egne innbyggere eller sikre sine langsiktige interesser ved å sette folkeretten til side.

Land slutter seg til felles regler for mer effektivt å møte kollektive utfordringer der den enkelte stat ellers står maktesløs. Vi slutter oss til felles regler fordi det er riktig, men også fordi det gagnar våre egne interesser. Dette gjelder ikke bare små og mellomstore land, men også store.

Derfor utformer Regjeringen sin utenrikspolitikk og fremmer Norges interesser gjennom internasjonalt samarbeid og samordning.

Internasjonale spilleregler er nødvendige forutsetninger for å kunne håndtere ressursutnyttelse til havs, beskyttelse av naturmiljøet, luftfart, en omfattende varehandel og digital samhandel, komplekse finans- og investeringsoperasjoner, men også grenseoverskridende rettshåndhevelse i møte med internasjonale terrortrusler.

Derfor vil Regjeringen forsvare de verdier og den verdensordenen vi tror på. Den er tuftet på prinsippet om at vi oppnår mest velferd for våre innbyggere når vi samarbeider og handler med andre land, og legger FN og bindende folkerett til grunn for statenes samkvem.

Den fremste forutsetningen for å bevare den eksisterende verdensordenen er ikke at det relative styrkeforholdet mellom statene er konstant, men at alle følger folkeretten og deltar i etablerte samarbeidsstrukturer. Vi kan ikke ta for gitt at alle de fremvoksende økonomiene deler vårt politiske tankegods fullt ut. Da er det vår plikt å holde fast på etablerte kjøreregler for samarbeid og hardt tilkjempede universelle menneskerettigheter. Det gjelder å sikre at nye makter glir inn i en eksisterende verdensorden, istedenfor at de skaper seg en ny.

Internasjonal rettsorden og robuste multilaterale systemer kan hjelpe oss gjennom akutte og langvarige kriser. Og vi må være fleksible nok til å tilpasse systemene til en verden i endring.

Vi lever i en geopolitisk brytningstid preget av forandringer i tradisjonelle maktstrukturer. Den økonomiske veksten i andre verdensdeler medfører betydelig global maktforskyvning. Økonomisk og politisk innflytelse flyttes sørover og østover. Den globale maktforskyvningen viser at det er sammenheng mellom den økonomiske utviklingen og hvem som øker sin politiske innflytelse – og hvem det er som sakter akterut. Samtidig, den gjensidige avhengigheten mellom USA og Kina står i veien for en gjentakelse av den to-delte verden fra forrige århundre. USA og Kina er konkur-

renter, men den ene kan ikke lykkes hvis den andre mislykkes. Økt handel og globalisering har brakt dem sammen i et vinn-vinn-forhold. Kinas velferd avhenger av eksporten til vestlige markeder, på samme måte som verdensøkonomien vil stagnere uten vekst i Kina. Inntrykket av en verden med to maktsentra balanseres ytterligere ved at også andre makter vokser frem.

Det nye geopolitisk landskap påvirker Norges situasjon. Et viktig mål for Regjeringen er å knytte oss nærmere til de bredere prosesser som foregår i Asia, i Latin-Amerika og i Afrika. Samtidig forblir tradisjonelle maktpoler og allianser både relevante og viktige.

En globalisering preget av økt handel og teknologiutvikling har redusert gapet mellom den fattige og rike delen av verden. Verdens fem største økonomier er i dag USA, Kina, Japan, Tyskland og Frankrike. Innen ti år vil India og Brasil trolig gå forbi Tyskland og Frankrike. Syv av de ti raskest voksende økonomiene i 2013 var afrikanske.

Finanskrisen og håndteringen av den har fremskyndet en global geopolitisk endring, som ville kommet uansett. Det internasjonale samfunn må fornye sine forpliktelser gjennom G20, IMF, WTO, OECD og andre organisasjoner. Regjeringen vil bidra til dette der vi kan påvirke utviklingen.

I den globale økonomiske krisen som oppsto etter Lehman Brothers' konkurs i 2008 var finansmarkedene nær ved å kollapse. Verdenshandelen falt med 12 pst. Likevel ble finanskrisen en resesjon, ikke en depresjon som på 1930-tallet. Den gang stupte verdenshandelen med 50 pst. på få år. Vi unngikk en ny depresjon fordi landene fortsatte å handle med hverandre. I tillegg innførte flere land stimulerende tiltak i finans- og pengepolitikken. Det internasjonale handelssystemet besto testen som et bolverk mot økt proteksjonisme og nasjonalisme.

Regjeringen vil gjennomføre et taktskifte i arbeidet med å fremme global handel.

Regjeringen vil intensivere innsatsen for å oppnå enighet om en global handelsavtale i WTO.

Handelspolitikk er geopolitikk. For Norge betyr det multilateralisme. En vellykket Doha-runde vil være et vesentlig bidrag for å sikre den globale økonomiske vekstkraften i de kommende år. En slik vekstkraft er nødvendig for å bekjempe fattigdom og for å kunne skape de nye 600 millioner jobbene den internasjonale arbeidsorganisasjonen ILO sier må komme på plass før 2020.

Alle må bidra for å sikre at vi kommer i mål med Doha-runden. Regjeringen er innstilt på at også Norge må være villig til å gi for å oppnå noe.

Enigheten på WTO-møtet på Bali før jul åpnet muligheten for å gjenoppta forhandlingene om de vanskeligste spørsmålene i Doha-runden. Det er svært beklagelig at WTOs medlemmer ikke ble enige innen fristen om iverksettelse av avtalen om handelsfasilitering som ble inngått på Bali i 2013. Dette setter hele resultatet fra Bali i fare og vi risikerer at de multilaterale handelsforhandlingene blir lagt på is.

Det er viktig for WTOs troverdighet å følge opp vedtakene fra Bali, inkl. iverksettelse av avtalen om handelsfasilitering. Avtalen vil legge til rette for raskere og billigere handel ved at prosedyrer og regler for grensepasseringer standardiseres og forenkles. Regjeringen vil komme tilbake til Stortinget med en egen proposisjon om tiltredelse til denne avtalen så snart WTO eventuelt fatter vedtak om iverksettelse.

Post-Bali arbeidsprogrammet for resten av temaene i Doha-runden skal forhåpentligvis utarbeides innen utgangen av 2014. Hva som er mulig å få til vil ikke minst være avhengig av hva de store aktørene er villige til. Hovedårsaken til stillstanden i Doha-runden – striden om bidraget fra de store vekstøkonomiene – er fortsatt uløst, og vil være et sentralt spørsmål fremover. På norsk side har en vært åpen for at det er flere mulige veier videre. Fullføring av hele Doha-runden er etter all sannsynlighet ikke mulig, men tilnærmingen må likevel være bred nok til at det er mulig med avveining mellom ulike områder.

Dersom forhandlingene fortsetter, er Regjeringen forberedt på at landbruk vil stå sentralt i de videre drøftelsene og at vi vil måtte bidra substansielt til en fremtidig forhandlingsløsning.

Norge deltar aktivt i forhandlingene om en ny avtale om handel med tjenester (TISA). Norske markedsinteresser på tjenester er stadig viktigere. Tjenestesektoren er en kunnskapsintensiv sektor drevet frem av norsk kompetanse innen IKT og den maritime klynge (inkl. offshore). Grovt anslått er Norges tjenesteeksport på over 400 mrd. kroner, inkl. gjennom etableringer i utlandet. Norsk målsetting for TISA er todelt: høy ambisjon om en moderne avtale og at avtalen blir en del av WTO-avtaleverket på sikt. TISA-landene dekker 70 pst. av global tjenestehandel. For Norge dekker den imidlertid bare 10-15 pst. av vår tjenesteeksport, hvis man ser bort fra EØS-området (drøyt 50 pst.) som allerede er godt dekket av EØS-avtalen. Derfor blir det viktig å få de resterende 30 pst. av verdensmarkedet med (35-40 pst. av norsk tjenesteeksport).

Regjeringen følger nøye med på forhandlingene av «mega-frihandelsavtaler». De har trolig positiv effekt på verdensøkonomien, men er samtidig en utfordring for det multilaterale systemet. En potensiell ny æra i forholdet mellom EU og USA ble innledet i juli 2013 med forhandlingene om et transatlantisk handels og investerings partnerskap (TTIP). Målsettingen er en omfattende avtale om handel med varer og tjenester, offentlige innkjøp samt investeringer. Dersom man lykkes i forhandlingene vil det innebære et kvantesprang i de økonomiske forbindelser over Atlanterhavet og bidra til økt vekst og nye arbeidsplasser.

Konkurransesituasjonen for norske bedrifter vil bli skjerpet, særlig for sjømat, hvor den kan bli betydelig forverret som følge av at Norge ikke har tollfrihet på sjømat verken i EU eller USA. Norge følger nøye med i utviklingen av forhandlingene og har, sammen med EFTA-landene etablert en dialog med amerikanske myndigheter, samt fulgt opp vis-a-vis EU gjennom EØS-maskineriet og bilateralt med flere av EUs medlemmer. Regjeringen legger særlig vekt på budskapet fra både EU og USA om at WTO fortsatt vil utgjøre grunnmuren for de globale handelsrelasjoner.

Transpacific Partnership (TPP) omfatter 12 land som representerer om lag 40 pst. av verdens BNP og ca. 30 pst. av verdenshandelen. Målet var å avslutte forhandlingene under ministermøtet i Singapore i desember 2013, nå rapporteres at ambisjonen er å ferdigstille i løpet av 2014. Forholdet mellom TPP og RCEP (Regional Comprehensive Economic Partnership der Kina er med, men ikke USA), vil være av stor betydning for den handelspolitiske arkitekturen, både i Asia og globalt.

Veksten i verdensøkonomien har tatt seg opp siden den globale finanskrisen, men bedringen er svak og sen. Det er fremdeles fremvoksende økonomier og utviklingsland som er den største kilden til vekst i verdensøkonomien, selv om veksten heller ikke der har vært like sterkt de siste årene som i forgående tiår. Blant de tradisjonelle industrilandene har oppgangen kommet best i gang i USA, Storbritannia, og enkelte mindre europeiske land, mens veksten i Japan og i enda større grad i euroområdet fremdeles er svak. I mange land har inntektsforskjellene økt. Arbeidsledigheten i de tradisjonelle industrilandene er høy. I tillegg har veksten i reallønn for industriarbeidere vært svak i flere av disse landene de siste tiårene, og særlig i USA. Inkluderende vekst som skaper jobber og som kommer alle til gode er avgjørende for legitimiteten til vårt økonomiske system.

Veksten i global etterspørsel kommer først og fremst i markeder som er vanskeligere å drive

virksomhet i enn hos våre tradisjonelle handelspartnere. Store deler av de nye markedene finner vi i dag i Asia. Norsk verdiskaping påvirkes direkte av utviklingen i denne verdensdelen. At Norge har kommet bedre ut enn mange andre europeiske land i dagens økonomiske situasjon, henger bl.a. sammen med at etterspørsel fra fremvoksende økonomier i Asia har presset opp verdensmarkedsprisene på de råvarene Norge eksporterer. Samtidig holder norsk næringsliv stand i tradisjonelle markeder og utvikler nye i Sentral- og Øst-Europa. Det er viktig for vår konkurransekraft at norske bedrifter lykkes i nye markeder, men også i de markedene som er aller viktigst for oss. Mer enn 70 pst. av vår utenrikshandel er med EU-landene. Handel, kultur, historie og verdier binder oss sammen. Slik vil det være i overskuelig fremtid.

Regjeringen vil styrke samarbeidet med de fremvoksende økonomiene, ikke bare i Asia, men også i Afrika og Latin-Amerika. Vi øker det økonomiske samkvem, inngår handelsavtaler og støtter opp om norske bedrifter som ønsker å satse i disse regionene. Politisk knytter vi sterkere bånd til en rekke sentrale land, og til regionale organisasjoner, som Asean i Asia og Den afrikanske union. Vi støtter opp om fremveksten av regionale mekanismer for samarbeid og konfliktløsning på steder hvor slike strukturer har stått svakt.

Regjeringen vil gjennomføre et taktskifte i arbeidet med å fremme norske næringsinteresser internasjonalt, og vil sette næringsfremme inn i et bredere utenriksøkonomisk perspektiv.

Svært mange bedrifter er avhengige av å lykkes globalt for å vokse. Dette er også viktig for norsk økonomi. Utenriksstasjonene stiller i første rekke når det gjelder å yte tjenester til bedriftene i utlandet. Viktige funksjoner er å være døråpner og bidra til nettverksbygging, og å være dialogpartner for bedriftene om bl.a. lokale rammebetingelser, lokale kulturelle forhold, samfunnsansvar og sikkerhet. Team Norway skal bidra til bedre koordinering ute og hjemme mellom sentrale departementer og virkemiddelapparatet. Utenriksstasjonene skal samarbeide med bedrifter om sikkerhet og Utenriksdepartementet er kontaktpunkt for hovedkontorer i Norge vedrørende sikkerhet. Utenriksstasjonene styrkes videre gjennom omfattende kompetansehevingstiltak for å bli mest mulig relevant for næringslivet. Den beste læringen kommer likevel fra direkte kontakt med næringslivet selv. Gjennom næringslivsdialoger og andre kontaktflater legges det nå til rette for utstrakt direkte kontakt både i Norge og i utlandet.

Videre er det også en oppgave for utenriksstjenesten å bidra til verdiskaping og sysselsetting i Norge. Utenriksdepartementet vil derfor øke sitt engasjement for og samarbeid med næringsklynger, globale kunnskapssentre i Norge og norske FoU-miljøer. Utenriksdepartementet vil utforme en strategi for vertskapsattraktivitet for bedre å kunne markedsføre det beste innen norsk næringsliv. Videre vil det etableres et prosjekt «global kunnskap» for å støtte opp under norske FoU-miljøers internasjonale ambisjoner på en koordinert måte.

Regjeringen legger stor vekt på at norske bedrifter utviser samfunnsansvar i sitt virke globalt. Utenriksdepartementet følger opp dette tema i internasjonale fora som FN og OECD i nært samarbeid med andre departementer. Arbeidet med samfunnsansvar vil videre styrkes ved norske utenriksstasjoner, og integreres bedre i næringsfremmearbeidet. Regjeringens handlingsplan vil bidra til en helhetlig tilnærming til dette tema for alle statlige aktører.

Regjeringen fører en åpen og aktiv europapolitikk, der norske interesser overfor EU blir ivare tatt på en offensiv måte.

9.4 Styrket engasjement i Europa

Norsk utenrikspolitikk begynner i Europa. Det er på vårt eget kontinent vi har våre nærmeste partnere. Gjennom EØS-avtalen, Schengen-avtalen og våre øvrige avtaler med EU deltar Norge aktivt i det europeiske samarbeidet. Det indre marked, med 31 land fra EU og EØS/EFTA-siden og med mer enn 500 millioner innbyggere, er Norges viktigste marked.

Seks år etter at finanskrisen begynte er Europa på god vei til å gjenvinne tilliten og stabilisere situasjonen. Veksten er likevel fortsatt skjør og arbeidsledigheten til dels meget høy. Det er viktig for Europas håndtering av de økonomiske utfordringene fremover å videreutvikle det indre marked. Det er også i tråd med norske interesser.

EØS-avtalen har nå virket i over 20 år og har tjent både EØS/EFTA-landene og EU-landene godt. Den er den mest omfattende internasjonale avtale Norge noen gang har inngått og er vår viktigste samarbeidsavtale. Den gir norske aktører adgang til det felles indre europeiske markedet på lik linje med bedrifter fra EU-land. Et felles regelverk sikrer at de konkurrerer på like vilkår. Samtidig gir avtalen vern for forbrukere og rettigheter for nordmenn som ønsker å bo, arbeide og studere i et annet europeisk land. EØS-avtalen skaper derfor muligheter for store grupper i det norske samfunnet.

Regelverket for det indre marked utvikler seg stadig, og det har konsekvenser for Norge. For å kunne påvirke, må vi medvirke og delta på de arenaer avtaleverket gir adgang til.

Også på andre sakfelt som dekkes av Norges avtaler med EU er det i norsk interesse å bidra til gode, felles løsninger på europeisk nivå. På justis- og innenriksområdet samarbeider Norge tett med EU, blant annet på grunnlag av Schengen-avtalen. Utfordringer i form av grenseoverskridende kriminalitet og ulovlig migrasjon må møtes av de europeiske land i fellesskap.

Norges samarbeid med EU på det utenriks- og sikkerhetspolitiske området er nært. Det er ofte et sammenfall av syn og interesser mellom Norge og EU i utenrikspolitiske spørsmål og begge parter har gjensidig interesse av samarbeidet, både i globale sammenhenger som klimaforhandlingene og i utfordringer i våre nærområder. Vi har forventninger til EU om å være garantist for grunnleggende folkerettslige og demokratiske prinsipper i Europa. Regjeringen vil at Norge skal være partner med EU for å få dette til, både gjennom EUs felles utenriks- og sikkerhetspolitikk og dets naboskapspolitikk. Dette er blitt særlig aktuelt med den spente situasjonen i Ukraina i 2014, som er den største sikkerhetspolitiske utfordringen Europa har stått overfor siden murens fall. EU spiller en viktig rolle i å koordinere europeiske lands svar på denne utfordringen. Også i håndteringen av Ukraina-situasjonen er Norge og EU nære partnere.

Regjeringen har lagt frem en strategi for samarbeidet med EU for innværende stortingsperiode. Den slår fast at Regjeringen vil føre en europapolitikk som ivaretar norske interesser ved å prioritere tidlig norsk medvirkning i EUs regelverksprosesser samt bidra til likeverdige konkurransevilkår for norske aktører i det indre marked gjennom kontinuerlig å prioritere arbeidet med innlemmelse av nye rettsakter i EØS-avtalen. Hovedsatsningsområdene for Regjeringen i forholdet til EU er økt konkurransekraft, klima- og energisamarbeidet, forskning og utdanning, samarbeidet om utenriks- og sikkerhetspolitikk samt justissamarbeidet.

Strategien suppleres av det årlige arbeidsprogrammet for arbeidet med EU- og EØS-saker. Programmet for 2015 vil oversendes Stortinget tidlig i 2015.

Regjeringen legger vekt på å føre en åpen, kunnskapsbasert og inkluderende europapolitikk. Kunnskap og meningsutveksling om Norges forhold til Europa er en styrke for det norske samfunnet. Regjeringen vil videreføre støtten til aktører som ønsker å bidra til norsk europadebatt.

Programsamarbeidet utgjør en sentral del av Norges samarbeid med EU. Deltakelse sørger for kunnskapsutveksling og nettverksutvikling mellom norske og europeiske miljøer. Videre bidrar programmene til å fremme bærekraftig økonomisk vekst, og til å løse sentrale samfunnsutfordringer. Regjeringen vil derfor arbeide for å sikre aktiv norsk deltagelse i EUs programmer og jobbe systematisk for å utnytte de mulighetene vår programdeltagelse gir.

EUs østlige partnerskap med Ukraina, Moldova, Georgia, Aserbajdsjan, Armenia og Hviterussland har som mål å fremme solidaritet med disse landene, sikre stabilitet og støtte samfunnsutviklingen gjennom konkrete prosjekter og tiltak. Regjeringen støtter EU i videreutviklingen av Det østlige partnerskapet og deltar i informasjons- og koordineringsgruppen som EU har etablert for tredjeland. Norge har prosjektarbeid i flere av partnerlandene og arbeider for å samordne dette med EU og andre giverland. De åtte nordiske og baltiske land samarbeider nært om spørsmål knyttet til EUs naboskapspolitikk østover innenfor rammen av Det østlige partnerskapet.

Norge har et bredt engasjement innenfor Nordisk ministerråd og arbeider for å effektivisere og aktualisere samarbeidet. De nordiske land lærer av hverandre på nasjonalt nivå, de arbeider sammen for å få gjennomslag for nordiske synspunkter internasjonalt og for å forenkle folks hverdag i Norden.

Hver for seg er alle de nordiske land små, men til sammen er Norden verdens 10. største økonomi. Samtidig er vi en av de mest innovative regioner i verden. For å synliggjøre dette vil Regjeringen fokusere mer på felles nordiske verdier og interesser i utenrikspolitikken og europapolitikken.

Et tettere samarbeid om «Norden i Europa» vil kunne utfylle og gi synergieffekter til både det formelle samarbeidet innenfor Nordisk ministerråd (NMR) og det uformelle samarbeidet om utenriks- og sikkerhetspolitikk. Målet er å utgjøre et europapolitisk supplement til eksisterende nordisk samarbeid.

9.5 Økonomiske bidrag i våre nærrområder – EØS-midler og bistand til Vest-Balkan

I flere europeiske land har finanskrisen tydeliggjort behovet for strukturelle reformer. Endringene skal bidra til styrket konkurransevne og ny vekst. Samtidig er det fortsatt betydelige økonomiske og sosiale forskjeller mellom lan-

dene. EØS-midlene er et bidrag til å redusere disse ulikhetene og å gjøre EØS-området til et robust og fremtidsrettet indre marked. Dette må bygges på likeverd og økonomisk og sosial utjevning mellom landene som deltar. EØS-midlene 2009–2014 utgjør om lag 15 mrd. kroner. Mottakerlandene er; Bulgaria, Estland, Hellas, Kroatia, Kypros, Latvia, Litauen, Malta, Polen, Portugal, Romania, Slovakia, Slovenia, Tsjekkia og Ungarn.

Forhandlinger med EU om en ny periode for EØS-midlene utover 2014 er innledet. Det er nedfelt i avtalene med EU for 2009–2014 at et overordnet mål også er å styrke kontakten og samarbeidet mellom Norge og mottakerlandene. Det bilaterale forholdet til landene styrkes blant annet gjennom 21 norske fagetater. Disse er engasjert som partnere i 87 programmer og bidrar med erfaringer og kompetanse i gjennomføringen av programmene. De norske organisasjonene opplever at arbeidet med EØS-midlene gir ringvirkninger i form av økt tilgang til internasjonale nettverk i Europa innen deres fagområder. Programpartnere legger også til rette for at norske organisasjoner, institusjoner, bedrifter, arbeidslivets parter, frivillige organisasjoner og andre kan delta i samarbeidsprosjekter under programmene.

Regjeringen mener at et fremtidsrettet indre marked i Europa er avhengig av konkurransedyktige bedrifter som tar ansvar for miljøet. Gjennom EØS-midlene støttes samarbeidsprosjekter innen grønn innovasjon og næringsutvikling for å legge til rette for nye og fremtidsrettede arbeidsplasser.

Forskning er viktig for økonomisk og sosial utvikling i Europa. Under EØS-midlene er det opprettet forskningsprogrammer i syv land. Målet er å styrke forskningskapasiteten og bruken av forskningsresultatene i mottakerlandene gjennom samarbeid med norske institusjoner.

Særskilte programmer retter seg mot sosialt ekskluderte og sårbare grupper. Dette inkluderer romfolk som står overfor utfordringer på en rekke ulike områder. Norge har derfor en bred tilnærming og støtter tiltak innenfor flere sektorer, som utdanning, helse og på justisfeltet. Formålet er blant annet at svake grupper skal få varige forbedrede økonomiske kår på lang sikt. Støtten utgjør så langt i overkant av 300 mill. kroner til enkeltprosjekter i ti av mottakerlandene. Innsatsen for å bedre romfolks levekår skjer i dialog og samarbeid med mottakerlandene, Europakommisjonen og sentrale internasjonale aktører på dette feltet.

Regjeringen prioriterer samtidig innsatsen for å styrke grunnleggende menneskerettigheter og demokratiske verdier, toleranse, det sivile samfunn og rettstaten. Det er etablert et strategisk

samarbeid med Europarådet for å sette fornyet fokus på disse utfordringene i mottakerlandene. Som den eneste rene paneuropeiske internasjonale organisasjonen representerer Europarådet en viktig plattform for utøvelse av Regjeringens engasjements- og europapolitikk. Organisasjonen bidrar til å sikre respekt for menneskerettigheter, demokrati og rettsstatsprinsipper i hele Europa. Europarådet er det fremste forum for regelverks- og standardutvikling på disse områdene, som utgjør organisasjonens kjerneområder.

Et velfungerende demokratisk samfunn avhenger av sterke frivillige organisasjoner som kan kanalisere borgernes interesser og sikre åpenhet i politikk, forvaltning og den offentlige debatt. Gjennom NGO-fondene kan grasrotorganisasjoner og andre frivillige organisasjoner med avgrensede ressurser få støtte til kapasitetsbygging og prosjektarbeid i mottakerlandene, og for å fremme en aktiv offentlig debatt om sentrale spørsmål

Mange europeiske klima- og miljøutfordringer er grenseoverskridende og krever samarbeid på tvers av landene. Over 30 pst. av EØS-midlene går til klima, miljø og fornybar energi. Norge og mottakerlandene har sterke felles interesser på dette området.

Regjeringen vil fortsatt støtte arbeidet for stabilisering og utvikling på Vest-Balkan. Bidrag til landenes bestrebelser for integrasjon i NATO og EU er et sentralt element i samarbeidet. Prosjektbistanden reduseres i tråd med utviklingen i regionen og integrasjonsprosessen slik det er nedfelt i Meld. St. 17 (2010–2011) *Norsk innsats for stabilitet og utvikling i Sørøst-Europa*.

9.6 FN – global normgiver

Med sitt universelle medlemskap og helhetlige mandat er FN den viktigste organisasjon for internasjonalt samarbeid. Alle land har fordeler av et forutsigbart, regelstyrt system for samkvem og løsning av interessekonflikter mellom land. FN bidrar til å løse felles problemer ved utvikling av normer og regler, ved å være et forum for fredelig løsning av interessekonflikter, ved å forebygge og løse voldelige konflikter, ved å bistå i humanitære kriser og ved å bidra til økonomisk og sosial utvikling.

Norges FN-politikk er basert på verdier så vel som interesser. FNs rolle som global normgiver og garantist for folkeretten, herunder havrett, fred og sikkerhet, er av fundamental betydning for norsk suverenitet, ressursforvaltning og interes-

ser i et rettsbasert internasjonalt system. FN står, som universell organisasjon, helt sentralt i Norges internasjonale engasjement for verdier og menneskerettigheter, humanitær nødhjelp og bærekraftig utvikling, for fattige og sårbare mennesker så vel som globale fellesgoder, natur, miljø og klima. Norsk støtte til FN, som institusjon, møteplass, normgiver og operasjonell aktør, er derfor en hjørnestein i utenriks- og utviklingspolitikken. Norge har betydelig innflytelse i FN i kraft av vårt aktive engasjement, med finansiering, personell, diplomatisk støtte og arbeid for effektivisering og FN-reform.

Regjeringen har i FN en solid plattform for videre fremme av norske verdier og interesser på prioriterte områder som fredsbevaring og forskning, nødhjelp, rettigheter og likestilling, rettførdig fordeling, fattigdomsreduksjon, helse, energi og klima. Disse områdene vil stå sentralt i vårt FN-arbeid, for å oppnå Tusenårsmålene, og for å utforme et «post-2015» målsett og rammeverk for bærekraftig utvikling som er enhetlig, lettfattelig, og integrerer de sosiale, økonomiske og miljømessige aspekter sammen med godt styresett og demokrati, innen en rettighetsbasert tilnærming. Universell helsetilgang, barne- og mødrehelse, seksuell og reproduktiv helse og rettigheter, klimavennlig energi og bærekraftig energi for alle, og arbeidet for rettigheter og beskyttelse for kvinner, vil gis spesiell oppmerksomhet. Regjeringen vil prioritere støtte til sårbare folk og land som er rammet av kriser og konflikt, og bidra til å styrke samordning og sammenhenger i FNs arbeid for konfliktforebygging og fred, humanitær bistand og utvikling, demokrati, godt styresett og menneskerettigheter.

Selv i en situasjon der den globale fattigdommen er halvert, ser man stigende forskjeller som et økende problem. Arbeidsledigheten blant unge mennesker er spesielt alvorlig. ILO slår fast at det innen 2020 må skapes 600 millioner nye jobber globalt. Norge vil gjennom økt satsing på utdanning, «skills-gap», entreprenørskap og privat sektor i utviklingspolitikken arbeide aktivt med denne typen problemstillinger. Det norske diplomatiske arbeidet vil skje i mange fora og arenaer på det økonomiske området; gjennom FN og dens særorganisasjoner, gjennom IMF, Verdensbanken og de regionale banker, gjennom WTO og OECD. Flere steder er reformer viktige for å nå målet om flere arbeidsplasser og reduksjon i ungdomsledigheten spesielt. Reformene må understøtte ideen om representativitet og legitimitet. Gjennom norske initiativ og i strategisk samarbeid med andre, går Regjeringen inn for å utvikle

politiske svar på de globale utfordringene og behovet for inkluderende og jobbskapende vekst.

Det vises til omtale under programområde 03 Internasjonal bistand.

9.7 Fremme menneskerettigheter

I norsk utenriks- og utviklingspolitikk står arbeidet for å styrke vilkårene for en demokratisk utvikling og respekt for menneskerettighetene helt sentralt. Ytringsfriheten er truet i en rekke land, ikke minst i konfliktområder og i svake demokratier. Uavhengige medier er viktige for å avdekke undertrykking og overgrep og fremme demokratisk deltakelse. Ekstremisme og hatefulle ytringer er et økende problem som må konfronteres uten å gå på akkord med ytringsfrihet og forsamlingsfrihet.

Regjeringen er bekymret for det økte presset på menneskerettighetene internasjonalt, særlig er det en negativ utvikling for grunnleggende sivile og politiske menneskerettigheter. Regjeringen vil derfor legge frem en melding til Stortinget som viser hvordan Regjeringen vil styrke innsatsen for menneskerettigheter i utenriks- og utviklingspolitikken, særlig gjennom samordning, effektivisering og en mer systematisk bruk av de ulike virkemidlene som er til rådighet.

OSSE, Europarådet og FN er viktige arenaer for dette arbeidet. Regjeringen støtter også oppbyggingen av nasjonale institusjoner som kan styrke beskyttelsen av menneskerettighetene.

Et uavhengig rettsvesen, offentlige forvaltingsorgan, ombudsordninger og nasjonale menneskerettighetskommisjoner er viktige for å sikre at stater utøver sitt ansvar for å oppfylle menneskerettighetene. Menneskerettskonvensjonene skal brukes metodisk for å identifisere staters plikter overfor sin befolkning. FNs Høykommissær for menneskerettigheter (OHCHR) er en sentral partner for Norge i arbeidet med å sikre en sterkere gjennomføring av menneskerettighetene på landnivå.

I lys av den negative utviklingen for menneskerettigheter og demokrati i Russland, vil videre arbeid på dette området fortsatt være høyt prioritert. Prosjektsamarbeidet med Russland omfatter prosjekter som støtter opp om menneskerettighetsforsvarere, styrket rettssikkerhet, uavhengige media og samarbeid mellom frivillige organisasjoner.

Krisen i Europa rammer regioner og befolkningsgrupper ulikt. Rettigheter innbyggerne i

Europa er vant til å ta for gitt settes på prøve. Utenriksdepartementet har lansert en strategi for utenriktjenestens arbeid med menneskerettigheter i Europa. Denne bidrar til et styrket fokus på å motarbeide hatefulle ytringer, rasisme og høyre-ekstreme holdninger.

Det vises til omtale under programområde 03 Internasjonal bistand.

9.8 Kultur, offentlig diplomati og informasjon

Et positivt og nyansert bilde av Norge i våre viktigste samarbeidsland bidrar til forståelse for norske verdier og politiske prioriteringer. Det styrker også mulighetene for gjennomslag for norske interesser, samt for norsk samfunns-, nærings- og kulturliv. Regjeringen vil samarbeide med sentrale aktører for å bidra til engasjement og forståelse for norske synspunkter og norsk kompetanse. Måltrettet informasjonsarbeid, profileringstiltak og kultursamarbeid er effektive virkemidler i det offentlige diplomati. Gjennom samarbeid og dialog med individer og grupper i viktige samarbeidsland, bidrar utenriktjenesten til kunnskap om og engasjement for Norge. Målet med offentlig diplomati er å få gjennomslag for norske økonomiske, kulturelle og politiske interesser.

Utenriktjenesten skal kommunisere norske politiske prioriteringer, inkludert menneskerettigheter, næringsfremme, utdanning og internasjonal handel. I arbeidet med offentlig diplomati er følgende 20 land prioritert: Danmark, Finland, Island, Sverige, Frankrike, Italia, Nederland, Polen, Russland, Spania, Storbritannia, Tyrkia, Tyskland, Brasil, Canada, USA, India, Japan, Kina og Sør-Afrika.

Regjeringens internasjonale kulturinnsats skal bidra til å styrke norsk kulturlivs internasjonale muligheter. I arbeidet legges det vekt på den betydning internasjonal kultursatsing har både for enkeltkunstnere og for kulturlivet som helhet. Dette arbeidet vil fortsatt bli utført i nært samarbeid med kulturlivet generelt og de særlige kunstfaglige organisasjonene med internasjonale sektoroppgaver spesielt. Formålet med Regjeringens tilrettelegging for norsk kulturliv internasjonalt er å sikre at norske kunstnere får internasjonale muligheter, å bidra til et aktivt og levende norsk kulturliv og at norsk kultur er en del av den globale kultursamtalen. Både kulturpolitiske mål og arbeidet for de samlede norske interesser i utlandet ligger til grunn. Et kvalitativt godt kultursamarbeid bygger opp under et godt omdømme for

Norge og støtter opp om forbindelsene med viktige samarbeidsland.

9.9 Konsulær bistand og utlendingsfeltet

Konsulær bistand

Hovedansvaret for bistand til norske borgere i utlandet er tillagt utenriktjenesten. I henhold til lov om utenriktjenesten er to av utenriktjenestens tre hovedoppgaver knyttet til konsulære spørsmål. Årlig håndteres over 100 000 store og små konsulære saker – de fleste av disse får sin løsning ved Norges ambassader og generalkonsulater, og de 350 honorære stasjonene. I tillegg bistås reisende nordmenn av Utenriksdepartementets operative senter, som mottar omlag 100 henvendelser om konsulær bistand i døgnet.

Et økende antall norske borgere velger å reise til eller bosette seg i utlandet. Nordmenn velger også i større grad mer eksotiske reisemål. En av følgene av dette er flere og mer komplekse forespørsler om konsulær bistand, kombinert med høye forventninger til den hjelp og støtte norske myndigheter kan gi nordmenn i utlandet. Arbeidet medfører ofte en utfordrende balansegang mellom den reisendes ønske om bistand og nødvendige avgrensninger utenriktjenesten må foreta, både på grunn av tilgjengelige ressurser og fordi folkeretten setter grenser for norske myndigheters handlingsrom i utlandet. Arbeidet med bistand til nordmenn i utlandet videreføres langs de linjer som er fastlagt i Meld. St. 12 (2010–2011), jf. Innst. 396 S (2010–2011) *Bistand til nordmenn i utlandet*. Konkrete anbefalinger fra stortingsmeldingen er iverksatt, noen er slutført og andre er blitt en del av det løpende arbeid.

I 2015 prioriteres særlig å videreutvikle Utenriksdepartementets operative senter, og gjøre utenriktjenesten mer robust til å bistå i saker vedrørende tvangsekteskap, barnebortføring og andre saker knyttet til mindreårige.

Det legges vekt på god service samt effektiv og profesjonell hjelp til reisende nordmenn. Sosiale medier og informasjonsløsninger tilpasset mobiltelefon, nettbrett og datamaskin, uavhengig av leverandør, har vist seg å være et nyttig supplement til andre informasjonskanaler.

For å sikre at utenriktjenestens medarbeidere til enhver tid har den nødvendige kompetansen benytter departementet ulike verktøy for å gjøre både egne ansatte og medarbeidere ved de norske honorære konsulatene best mulig rustet til å bistå nordmenn som får problemer i utlandet.

Enhetlig servicenivå og størst mulig grad av likebehandling for sammenlignbare konsulære tjenester prioriteres, samtidig som det må tas høyde for at det kan være store variasjoner i de enkeltes behov for støtte, og hvilke løsninger som er mulige innenfor de rammer som settes av de respektive lands lovgiving.

Utlendingsfeltet

Norske utenriksstasjoner er en viktig del av førstelinjetjenesten for utlendinger som ønsker å besøke eller flytte til Norge. Utenriksstasjonene fatter førsteinstansvedtak i visumsaker, og er saksforberedende instans for alle utlendingssaker fremmet utenfor Norge. Stasjonene forbereder slike saker for vedtak i Utlendingsdirektoratet og i Politiet ved å innhente og verifisere opplysninger, og å intervju søkere. Stasjonene bistår også i arbeidet med retur av personer uten lovlig opphold. Utenriktjenesten er den største saksbehandleren på utlendingsfeltet målt i antall saker; og i 2015 vil utenriksstasjonene håndtere nærmere 250 000 søknader.

Utenriksdepartementet ønsker å bidra til en enhetlig, effektiv og serviceorientert utlendingsforvaltning med forutsigbar saksbehandlingstid som felles mål. En mest mulig enhetlig forvaltning skal legge til rette for bedre samordning av styring og resultatoppfølging.

Utenriksdepartementet og Justis- og beredskapsdepartementet vil fortsette å arbeide sammen for flere returavtaler og bruke Norges posisjon for å sikre slike avtaler. Utenriksdepartementet vil videreføre det særskilte fokus på id-kontroll i visum- og oppholdssøknader ved våre utenriksstasjoner. Gjennom tett samarbeid med Nasjonalt id-senter skal id-kompetansen ved norske utenriksstasjoner styrkes. Utenriktjenesten vil videreføre DNA-testing i familiegjenforenings-søknader i nært samarbeid med Utlendingsdirektoratet. Forutsatt adekvat ressurstilførsel vil utenriktjenesten kunne øke omfanget av DNA-tester.

Utenriktjenesten viderefører arbeidet med å fasilitere arbeidsinnvandring til Norge, blant annet ved at bemyndigete utenriksstasjoner fatter vedtak ved behandling av søknader om arbeidstilatelsetelse fra faglært arbeidskraft for å sikre norsk næringsliv rask og enkel tilgang på høykompetent arbeidskraft.

I henhold til felles utrullingsplan vil Norge i fellesskap med øvrige Schengen-land slutføre utrullingsløpet for innføringen av krav om opptak av biometriske data i visumsaker, og lagring av disse i en felles Schengen-database. Det utredes

også hvorvidt utenriksstasjonene skal oppta biometri også i søknader om oppholdstillatelse. Utenriksdepartementet vil videreføre samarbeidet med Utlendingsdirektoratet om beste praksis-reiser til flere utenriksstasjoner hvert år. Formålet med reisene er å gjennomgå alle ledd i stasjonens arbeid med visum- og oppholdssøknader. Erfaringsmes-

sig bidrar reisene til kompetanseheving ved stasjonene, bedre arbeidsflyt og mer ressurseffektivt arbeid med utlendingssaker.

Utenriksdepartementet vil videreføre arbeidet med å tjenestutsette mottak av visum og oppholdssøknader der det er økonomisk og praktisk hensiktsmessig.

10 Programområde 03 Internasjonal bistand

Utgifter fordelt på programkategorier

(i 1 000 kr)					
Kat.	Betegnelse	Regnskap 2013	Saldert budsjett 2014	Budsjettets stilling pr 1. halvår	Forslag 2015
03.00	Administrasjon av utviklingshjelpen	1 451 411	1 559 296	1 559 296	1 549 771
03.10	Bilateral bistand	3 800 626	3 839 400	3 922 400	3 656 400
03.20	Globale ordninger	17 830 246	16 230 847	16 151 847	18 510 877
03.30	Multilateral bistand	7 136 465	7 016 300	7 013 300	5 797 600
	Sum programområde 03	30 218 748	28 645 843	28 646 843	29 514 648

Merknad til tabellen: I kolonnen regnskap 2013 inngår også 2,2 mrd. kroner utbetalt til klima og skogtiltak. Disse tiltakene er fra 2014 overført Klima- og miljødepartementets budsjett, kap. 1482 Internasjonale klima- og utviklingstiltak.

For 2015 foreslår Regjeringen å bevilge 29 514,6 mill. kroner til internasjonalt utviklingssamarbeid (ODA)¹ over Utenriksdepartementets budsjett.

I tillegg til bevilgninger på Utenriksdepartementets budsjett foreslås det bevilget 3 mrd. kroner til klima- og skogtiltak, som også klassifiseres som ODA, over Klima- og miljødepartementets budsjett. Samlet bevilgningsforslag til bistand i 2015 utgjør 32 565 mill. kroner, 1 053 mill. kroner²/3,3 pst. høyere enn saldert budsjett 2014, tilsvarende 0,98 pst. av BNI-anslaget.

Regjeringens mål er en effektiv utviklingspolitikk som gir resultater. I 2013 ble norske bistandsmidler kanalisert til 116 av de 148 landene som er godkjente for å motta slik støtte. Dette gjør bistanden fragmentert, gir omfattende forvaltning og gjør det vanskelig å sammenfatte resultater. Regjeringen har derfor besluttet å konsentrere norsk bistand langs flere akser. For det første vil antall land som mottar norsk bistand reduseres noe. For

det andre vil innsatsen i utvalgte land styrkes og fokuseres. For det tredje vil arbeidet for å forenkle og forbedre forvaltningen av bistanden styrkes.

De aller fleste av de 116 landene Norge ga bistand til i 2013 mottok norsk bistand over flere ulike budsjettposter og gjennom flere kanaler. For å redusere antall mottakerland er det nødvendig med en felles tilnærming for alle budsjettposter, slik at alle aktører faser ut bistand til de samme landene. I arbeidet for å redusere antall mottakerland har Regjeringen lagt vekt på at de fattigste landene skal prioriteres. Det tas derfor først og fremst sikte på at bistand til en del høyere mellominntektsland fases ut. I tillegg fases bistanden ut i noen lavere mellominntektsland og lavinntektsland der norsk bistandsengasjement i utgangspunktet er beskjedent. Utfasing skjer etter hvert som avtaler utløper, og det legges ikke opp til å bryte inngåtte forpliktelser.

I eget vedlegg følger en liste på 84 samarbeidsland, fordelt på fokusland/områder, og andre samarbeidsland. Det skal fra 2015 som hovedregel ikke gis bistand til land som ikke står på denne listen. Unntak vil kunne gjøres i enkelttilfeller.

Regjeringen har valgt ut 12 fokusland som vil gis særlig prioritet i utviklingssamarbeidet fra 2015. Dette er land der vi ønsker et bredt, langsiktig og fattigdomsrettet engasjement, har god land-

¹ *Official Development Assistance* (ODA) er OECDs betegnelse på overføringer av lån, gaver eller faglig bistand som offentlige myndigheter gir direkte til et utviklingsland (stat til stat) eller til multilaterale organisasjoner som FN og Verdensbanken mv.

² Inkl. anslagsvis 57,1 mill. kroner i beregnet mva, som, etter omleggingen til nettobudsjettering av visse driftsutgifter per 1.1.2015, inngår i Finansdepartementets budsjett.

kunnskap og kan utgjøre en forskjell, og der vi har et nærvær som gir grunnlag for tett oppfølging og løpende dialog med myndighetene.

Fokuslandene er inndelt i to grupper. Den første omfatter sårbare stater, der stabilisering og fredsbygging står sentralt. Dette er de landene hvor befolkningen er mest fattig, hvor oppnåelsen av FNs tusenårsmål er lengst unna, og hvor verdens bidrag er avgjørende selv når de politiske og sosiale endringene tar tid eller uteblir. Afghanistan, Haiti, Mali, Palestina, Somalia og Sør-Sudan er valgt ut som fokusland i denne kategorien.

I utvelgelsen av fokusland har Regjeringen lagt vekt på at disse skal være lavinntektsland eller lavere mellominntektsland med begrenset tilgang til kapital og kompetanse fra andre kilder enn bistand. Landene bør vektlegge menneskerettighets- og demokratispørsmål samt å bygge en sterk privat sektor.

I tillegg til disse landene vil det fremdeles være land som mottar store summer til globale goder som skogsatsing eller støtte til enkeltsektorer som næringsutvikling og ressursforvaltning, land som mottar støtte i kortere perioder, for eksempel ved naturkatastrofer, eller land som av klare, utenrikspolitiske grunner vil støttes.

Konsentrasjon er et virkemiddel for å oppnå Regjeringens hovedmål om en effektiv utviklingspolitikk som gir resultater.

Regjeringens politikk innebærer at Norge skal støtte land i deres arbeid for varig fattigdomsreduksjon, for demokrati og menneskerettigheter. Bistanden skal støtte endringer som gjør at landene selv kan ivareta sin befolkning og sine forpliktelser overfor det internasjonale samfunnet, klima og miljø. Selv under de aller beste forutsetninger tar slike endringer tid, og knapt noe utviklingsland vil ha optimale forutsetninger. Regjeringen ønsker å legge realistiske mål til grunn for forvaltningen av Norges bidrag til utviklingsland. Regjeringen vil også vektlegge landenes eget ansvar for egen utvikling; bistand kan aldri erstatte godt styresett fra landenes egne myndigheter.

Regjeringen prioriterer spesielt seks områder som kan bidra til positiv utvikling for våre samarbeidsland. Disse er utdanning, helse, næringsutvikling, kvinner og likestilling, menneskerettigheter, energi og klima. En aktiv klimapolitikk, både når det gjelder utslippsreduksjoner, inklusive satsing på fornybar energi, og klimatilpasning står sentralt i utenriks- og utviklingspolitikken, og koblingen til helse vil være viktig.

Norges utviklingssamarbeid er menneskerettighetsbasert. Rettighetsperspektivet setter enkel-

tindividets frihet og rettigheter i sentrum og søker både å styrke myndighetenes evne til å oppfylle borgernes rettigheter og borgernes evne til å kreve sine rettigheter gjennomført. Uavhengig av sektor eller tematikk vil en slik tilnærming kvalitetssikre bistanden, bidra til bærekraftige resultater og bidra til å styrke utsatte gruppers innflytelse.

10.1 Utdanning og helse

Barn er født med stor evne til læring, og den globale innsatsen hjelper; 90 pst. av barn i grunnskolealder går nå på skole. Men 58 millioner barn har ingen tilgang til grunntidning. Alle går de glipp av en grunnleggende menneskerettighet: retten til utdanning. Uten redskap til å tilegne seg kunnskap kan mennesker vanskelig ta gode valg i egen hverdag og de kan vanskelig bidra til eget lands utvikling i en kunnskapsbasert verden. Barn i konfliktområder, barn med nedsatt funksjonsevne og jenter er spesielt utsatt. Regjeringen foreslår en robust opptrapping av bevilgningene til utdanning, og prioriterer de svakeste gruppene. Meld. St. 25 (2013–2014) *Utdanning for utvikling* beskriver Regjeringens ambisjon om å gjenreise utdanning som satsningsområde i utviklingssamarbeidet. Fremtidens utdanningssatsing må være flerdimensjonal og strekke seg utover barnetrinnet. Innsatsen skal være resultatorientert med vekt på kapasitetsbygging i samarbeidslandene for å sikre bærekraft og redusert bistandsavhengighet.

Regjeringen vil se innsatsen for global utdanning i sammenheng med innsatsen for global helse. Utdanning for alle vil gi et løft også på andre felt, som fattigdomsbekjemping, matsikkerhet, sysselsetting, næringsutvikling, likestilling, fred og demokrati – og ikke minst helse. Det opprettes en egen budsjettpost for utdanning, og bevilgningene til helse og til utdanning samles i et felles kapittel slik at arbeidet ses i sammenheng.

God helse er en menneskerettighet, og en forutsetning for et meningsfullt liv og aktiv deltagelse i eget samfunn. Den globale innsatsen for verdens helse er et stort spleiselag, og gir resultater. For å nå mange av helsemålene kreves likevel forsterket innsats, og utdanning er en av de mest effektive strategiene. Regjeringen prioriterer Norges sterke innsats for helse, inkludert vaksinerings av barn gjennom Den globale vaksinealliansen, og foreslår å øke støtten til Det globale fondet for bekjempelse aids, tuberkulose og malaria. På samme måte vil Regjeringen bidra til den internasjonale ordningen for økt tilgang til legemidler,

UNTAID, og til UNAIDS' innsats for å fremme menneskerettigheter og bekjempe stigmatisering og diskriminering. Det gjelder særlig kvinner og sårbare grupper som menn som har sex med menn, mennesker som injiserer narkotika og mennesker som selger sex. Norge deler de globale målene fra høynivåmøtet om aids i 2011 om å halvere antall nysmittede og eliminere smitte fra mor til barn innen 2015.

Å bedre kvinners og barns helse er de tusenårsmålene verden er lengst unna å nå innen utgangen av 2015. Hvert år dør 70 000 tenåringsjenter på grunn av komplikasjoner knyttet til graviditet og fødsel. Utdanning av jenter bidrar til færre barneekteskap og dermed tidlige graviditeter. Verdens helseorganisasjon anslår at inntil 130 millioner jenter og kvinner har vært utsatt for kjønnslemlestelse. De siste 10 årene har det skjedd et gjennombrudd i arbeidet mot kjønnslemlestelse, og man ser nå muligheter for endringer i mange av de mest aktuelle landene. Også i dette arbeidet er bedre utdanning for jenter og kvinner et viktig element. Regjeringen har utarbeidet en ny strategi for perioden 2014 – 2017. Strategien innebærer blant annet økt støtte gjennom sivilt samfunn, og innsatsen mot kjønnslemlestelse vil være et ledd i det helhetlige arbeidet med seksuell og reproduktiv helse.

Regjeringen vil bidra til å bygge nasjonal kapasitet i helsesektoren, og fremme landenes eget ansvar for å sikre allmenn helsedekning.

10.2 Næringsutvikling og handel

Intet land har arbeidet seg ut av fattigdom uten økonomisk vekst, industrialisering og handel. Regjeringen legger derfor stor vekt på å utarbeide mål og metoder som kan bidra til bedre rammevilkår for handel og næringsliv, samt å legge til rette for at norsk næringsliv kan operere og bruke sin kompetanse i utviklingsland. Økonomisk vekst alene er imidlertid ingen garanti for at utviklingen kommer befolkningen til gode og således minsker fattigdom og oppfyller sosiale og økonomiske rettigheter. Myndighetene må utvikle og bruke sitt eget skattegrunnlag til utvikling, enten det gjelder inntekter fra naturressurser, næringslivet eller personskatt.

Mange av landene i Afrika har fremdeles svake styresett og mangelfulle systemer for ressursforvaltning. Dersom dette ikke forbedres kan kampen om ressurser som mat, vann og strøm tilta i takt med at befolkningen øker. En raskt vok-

sende gruppe av unge afrikanere representerer også en stor ressurs, og stadig flere av dem har videregående eller høyere utdanning. Utfordringen er å få satt denne menneskelige ressursen i produktivt inntektsskapende arbeid. Det er mye som tyder på at det ikke er samsvar mellom den utdanning ungdom har og den kompetansen bedrifter etterspør. Det er ikke lagt tilstrekkelig vekt på å sikre relevant yrkesfaglig utdanning.

OECD/DACs gjennomgang av norsk utviklingssamarbeid (2013) peker på at Norge har lyktes i å mobilisere norsk privat sektor. Samtidig fremheves det at man ikke like effektivt har bidratt til å fremme bedre rammevilkår for utviklingslands private sektor. Dårlige rammebetingelser, svak infrastruktur, lav kompetanse og produksjonskvalitet, dårlige markeder og svak eksportevne gjør at mange private investorer mener risikoen er for høy til at de tør satse i utviklingsland.

Den globale veksten, og ikke minst veksten i global etterspørsel, kommer først og fremst i markeder som er mer krevende enn hos våre tradisjonelle handelspartnere i vesten. Regjeringen gjennomfører derfor et taktskifte i arbeidet med å fremme norske næringsinteresser internasjonalt. Norge vil også styrke sin diplomatiske tilstedeværelse i de fremvoksende økonomiene. Bruken av virkemiddelapparatet skal samordnes bedre opp mot næringslivets behov. Bistand er viktig, men kan ikke være et substitutt for investeringer og handel. Regjeringen har tro på et godt og realistisk samarbeid med private aktører, ikke minst for å dra i gang prosjekter som ellers ikke ville ha blitt realisert. Norge bidrar allerede på en rekke områder til bedre rammevilkår for vekst — f.eks. gjennom ren energisatsing, gjennom Olje for Utvikling og gjennom økt satsning på utdanning.

Det er også etablert tiltak som på ulike vis skal bidra til å redusere investors risiko tilstrekkelig til at det utløser investeringer. Noe av innsatsen er rettet inn mot norsk næringsliv og forvaltes av Norad og Fredskorpset. I tillegg er Norfund, Statens investeringsfond for næringsvirksomhet i utviklingsland, et sentralt utviklingspolitisk virkemiddel for å skape lønnsomme bedrifter i utviklingsland. Mye av innsatsen er rettet mot å mobilisere kapital til utviklingslandene generelt, og forvaltes av multilaterale institusjoner, i første rekke Verdensbankgruppen, inkl. International Finance Corporation (IFC), og de regionale utviklingsbankene. Innenfor det handelsrettede utviklingssamarbeidet støtter Norge en rekke FN-fond og organisasjoner som arbeider med ulike former for handelsfasilitering.

10.3 Menneskerettigheter, demokrati og godt styresett

Menneskerettigheter, demokrati og godt styresett henger nært sammen og er gjensidig avhengig av hverandre. Menneskerettighetene er en forutsetning for demokratiet. Regjeringen vil derfor fremme menneskerettighetenes økte betydning i utenriks- og utviklingspolitikken, og vil tilkjenne tydelige forventinger til positiv utvikling på områder som demokrati, rettsstatutvikling og menneskerettigheter til de land som mottar norsk bistand. Menneskerettighetene vektlegges i all utviklingspolitikk.

Det skal legges særlig vekt på ytringsfriheten som en grunnleggende menneskerettighet som er under press mange steder. Enhver må få gi uttrykk for sin mening og kunne protestere mot urettferdig behandling uten å bli forfulgt. Nært knyttet til dette er retten til tilgang på informasjon gjennom uavhengige medier. Retten til forsamlings- og organisasjonsfrihet er grunnlaget for det sivile samfunns mulighet til å stille politikere og embetsverk til ansvar. Godt styresett er et prioritert innsatsområde. Regjeringen vil fremme temaet både overfor utviklingspartnere og i forbindelse med utviklingsagendaen etter 2015. Rettssikkerhet er også forutsetning for demokratisk utvikling. Både enkeltpersoner og investorer er avhengige av forutsigbare rammer for fremtidig levekår og planlegging. De trenger trygghet for at samfunnslivet fungerer i tråd med landets lover og for eiendomsretten.

Effektive, ansvarlige og åpne institusjoner som tilsynsmyndigheter, riksrevisjon, sentralbank og finanstilsyn er en del av rettsstatens fundament. Institusjoner må imøtekomme innbyggernes behov mht. utdanning og helse, energiforsyning, transport og annen infrastruktur. Jobbskaping, bærekraftig og inkluderende vekst og rimelig omfordeling krever hensiktsmessige rammeverk og et effektivt skattesystem. Myndighetene har også ansvar for å forebygge, avsløre og straffeforfølge korrupsjon. De må sørge for åpenhet om statens finansielle transaksjoner og motvirke ulovlig kapitalflyt, som hvert år tapper utviklingsland for det mangedobbelte av bistanden.

Norge vil bidra til å fremme menneskerettigheter, demokrati og godt styresett gjennom strategisk bruk av bistandsmidler. Dette vil skje i dialog med partnerland og i internasjonale organer, herunder i FN.

10.4 Kvinner og likestilling

Kvinneres rettigheter og likestilling er en prioritet i norsk utenriks- og utviklingspolitikk. Norge ligger langt fremme hva gjelder likestilling mellom kjønnene. Det vises blant annet gjennom kvinners deltakelse i arbeidslivet samtidig med at fødselsraten er blant de høyeste i Europa.

Også internasjonalt har vi i mange år ledet an i likestillingsarbeidet. Det har som mål å oppfylle kvinners grunnleggende og universelle menneskerettigheter og gi dem de samme mulighetene som menn til å delta i alle deler av samfunnslivet, økonomisk, politisk og sosialt. Likestilling for kvinner er samtidig et middel til å oppnå tusenårsmålene og sikre bærekraftig utvikling. Når bærekraftsmålene etter 2015 skal formuleres må likestilling derfor utgjøre et eget enkeltstående mål i utviklingsrammeverket. Vår likestillingspolitikk er forankret i de universelle menneskerettighetene, i arbeidet for økt demokratisering og bedre styresett.

FNs konvensjon om bekjempelse av alle former for diskriminering av kvinner (CEDAW) er den viktigste rammen for arbeidet med kvinners rettigheter og likestilling. Konvensjonen er ratifisert av 187 av FN's 193 medlemsland og kan derfor anses som universell. Det er imidlertid langt igjen i mange land når det gjelder gjennomføring og etterlevelse av konvensjonen. Handlingsplanene fra befolkningskonferansen i Kairo i 1994 og verdenskvinnekonferansen i Beijing i 1995 er også sentrale dokumenter i det internasjonale likestillingsarbeidet.

Utdanning for jenter og kvinner er helt sentralt for å fremme likestilling. Dette omfatter grunnutdanning, videregående utdanning og høyere utdanning samt yrkesrettet opplæring og voksenopplæring. Bedre utdanning for lærere og bedre kvalitet i pensum og læremidler er viktige faktorer. Utdanning for jenter og kvinner danner grunnlag for å delta i det politiske liv på alle nivåer, fra deltakelse i politiske partier til å kunne avgi stemme og la seg velge til nasjonalforsamling og regjeringsdeltakelse. Utdanning er også fundamentalt for å delta på lik linje med menn i det økonomiske liv. Kvinner skal ha rett til å disponere egne lønnsmidler, til å åpne bankkonti, arve og eie fast eiendom og løse, ta opp lån og åpne kreditt. Likestilling betyr også at kvinner skal ha de samme mulighetene som menn til å drive næringsvirksomhet. I landbruket må kvinner ha den samme tilgangen til innsatsfaktorer som menn.

Kvinner og jenter skal kunne leve et liv uten vold. Vold er den alvorligste hindringen for livsutfoldelse og menneskeverd. Det bidrar til å opprettholde undertrykking og sementere skjevheter i maktstrukturer og diskriminerende praksis. Vold motvirker økonomisk vekst og utvikling. Seksualisert vold og voldtekt som del av en militær strategi i konflikt er en krigsforbrytelse. Menneskehandel rammer begge kjønn, men unge jenter og kvinner er særlig utsatt, spesielt under og etter væpnet konflikt og etter naturkatastrofer.

Norges bilaterale arbeid for kvinners rettigheter og likestilling skal konsentreres om land og situasjoner der vi har komparative fordeler. Innsatsen skal gjøre en forskjell. Vi vil etterspørre resultater av vårt arbeid for likestilling og bruke de kanalene som gir best effekt og de beste resultatene, både bilateralt og multilateralt.

10.5 Energi

Regjeringen vil gi energi en viktigere plass i norsk utenrikspolitikk. Energitilgang er en grunnleggende forutsetning for økonomisk og sosial utvikling og fattigdomsbekjempelse. En stor del av verdens befolkning har ikke tilgang til elektrisitet og mange bruker ineffektiv brensel til koking. Energisektoren står for over 60 pst. av utslipp av klimagasser og valg av energibærere kan ha betydelige miljøkonsekvenser. Regjeringen vil bruke utviklingsbudsjettet strategisk for å fremme fornybar energi og energieffektivisering for å øke tilgangen til energitjenester og samtidig redusere klimagassutslippene. Det er viktig at satsingen gir målbare resultater.

Riksrevisjonen har gjennomført en undersøkelse av norsk bistand til ren energi i perioden 2000–2013. Rapporten viser at satsingen ikke har gitt gode nok resultater. Med utgangspunkt i rapporten har Utenriksdepartementet startet en full gjennomgang av energisatsingen for å utforme en ny strategi for satsingen på ren energi. Se nærmere omtale av oppfølgingen under omtalen av kap.166, post 74 Fornybar energi.

Regjeringen støtter arbeidet for å gi utviklingsland tilgang til bærekraftige energitjenester gjennom et omfattende bilateralt og multilateralt samarbeid. Afrika er hovedsatsingsområde, men utvalgte land i Asia og Latin-Amerika gis også støtte. Midlene skal primært brukes til å støtte produksjon av ren energi, bygge kraftlinjer og distribusjonsnett og styrke kapasiteten i energiinstitusjoner. Teknologiske nyvinninger, særlig soleenergi, har gjort fornybar energi betydelig billigere

og elektriske apparater og utstyr blir gradvis mer energieffektive.

I 2011 ble det internasjonale energi- og klimainitiativet Energy+ lansert. Målet er å øke tilgangen til moderne energitjenester og redusere klimagassutslipp i utviklingsland gjennom utbygging av fornybar energi og energieffektivisering. Over 50 land og organisasjoner er i dag knyttet til initiativet. Det er inngått avtaler med Etiopia, Kenya, Liberia og Bhutan. Energy+ skal utløse private investeringer gjennom resultatbaserte ordninger på sektornivå, basert på landenes energi- og klimastrategier. Betaling for verifiserte resultater kan være i form av økt tilgang til energitjenester og økt fornybar energiproduksjon. Energy+ skal støtte landene i utvikling av beregningsgrunnlag for utslippsreduksjon, dokumentasjon og rapportering. I Etiopia vil Energy+ prøve ut betaling basert på referanseberegnet utslippsreduksjon. Frem til 2017 skal Energy+ omfatte et begrenset antall land og stå for praktisk utprøving av energiomlegging på sektornivå. Arbeidet tilrettelegges som en internasjonal innsats i partnerskap med andre giverland, utviklingsland, multilaterale organisasjoner og sivilsamfunnet. Etter 2017 skal det foretas en evaluering av oppnådde resultater. Erfaringene fra Energy+ tas inn i arbeidet med videre utvikling av norsk energibistand, basert på en vurdering av oppnådde resultater.

Norge spiller en sentral rolle i FNs initiativ Bærekraftig Energi for Alle (SE4All). Målsettingen er innen 2030 å skaffe energitilgang til alle, doble forbedring av energieffektivitet og doble andelen fornybar energi. Det er en felles ambisjon for Norge og FN at Energy+ blir et sentralt instrument for mer koordinert innsats for å nå målene under FNs generalsekretærs initiativ Bærekraftig energi for alle (SE4All). Norge arbeider også aktivt for å få til et eget energimål under FNs nye bærekraftsmål fra 2015.

For ressursrike utviklingsland kan inntekter fra god forvaltning av naturressurser utgjøre langt mer enn bistand kan. Olje og gass kan bli viktige kilder til økonomisk og sosial utvikling dersom landene mestrer utfordringer som svakt styresett, korrupsjon og miljøskader. Norge har over førti års erfaring med petroleumsforvaltning og har gitt petroleumsrettet bistand siden tidlig på åttitallet. Regjeringen vil videreføre programmet Olje for utvikling (Ofu) som et sentralt virkemiddel i norsk bistand.

Offentlige bistandsmidler alene er ikke tilstrekkelig for å nå FNs målsetting om energi for alle innen 2030. For å dekke det store investeringsbehovet og nå dette målet, er det helt nød-

vendig å mobilisere privat kapital. Regjeringen vil utrede hvilke virkemidler som kan gjøre det lettere for privat sektor å investere i fornybar energi i utviklingsland. Multilateralt vil International Finance Corporation (IFC), som er den private sektorarmen under Verdensbankgruppen, være en viktig samarbeidspartner. IFC har spisskompetanse og disponerer forskjellige virkemidler for mobilisering av privat kapital innen energi- og klimarelevante investeringer.

10.6 Klima, miljø og matsikkerhet

Arbeidet med klima skal gis økt prioritet i utenriktjenesten og en tydeligere plass i Norges utenriks- og utviklingspolitikk. Ifølge FNs klimapanel fører klimaendringene til mer ekstremvær, kamp om naturressurser, mangel på mat og vann, økte helseproblemer, redusert økonomisk vekst og økte forskjeller. Konsekvensene er også alvorlige for biologisk mangfold og øvrige naturressurser. Klimaendringene vil forverre fattigdom i de fleste utviklingsland, noe som igjen vil kunne bety økt risiko for voldelige konflikter og fordrivelse. Regjeringen vil at Norge skal være en pådriver i det internasjonale klimaarbeidet og redegjorde nærmere om innretningen av Norges internasjonale klimainnsats i revidert nasjonalbudsjett.

Mye av det multilaterale arbeidet på klimaområdet vil i den nærmeste tiden bli fokusert på forhandlingene under FN om en ny klimaavtale i Paris i desember 2015. Målet er å fremforhandle en ny og ambisiøs avtale som omfatter alle land og som kan tre i kraft fra 2020. Et vellykket klimatoppmøte i Paris er avgjørende for å sikre 2-gradersmålet og veien mot bærekraftige lavkarbonsamfunn globalt. Samtidig kan en ikke vente på resultatet av disse forhandlingene før det handles. Regjeringen vil derfor også prioritere tiltak for å begrense og redusere utslipp av klimagasser og tiltak for tilpasning til klimaendringer i utviklingsland, både bilateralt og på multilaterale arenaer. Hovedvekten vil ligge på skogbevaring, tilgang til ren energi, klimafinansiering, utfasing av fossile subsidier, kortlevde klimaforurensere, og klimatilpasning, særlig gjennom satsningen på mat- og ernæringsikkerhet, vær- og klimatjenester, landbruksforskning, forebygging av naturkatastrofer og bevaring av naturmangfold.

Regjeringen vil arbeide for internasjonale mekanismer som kan mobilisere større ressurser for langsiktig og forutsigbar finansiering av klimatiltak i utviklingsland. Det grønne klimafondet gis

særlig prioritet som finansieringskanal i de kommende årene.

Verdens helseorganisasjon har funnet at luftforurensning utgjør en langt større helserisiko enn tidligere antatt, med over 7 millioner dødsfall årlig. Regjeringen trappet opp innsatsen i 2014, og ønsker å opprettholde en sterk innsats for å redusere utslipp av kortlevde klimaforurensere i utviklingsland, spesielt sot, da tiltak vil ha en dobbel gevinst og både bidra til å redusere luftforurensning, og til å begrense klimaendringene. Gjennom å støtte renere og mer effektive kokeovner vil det bli mindre helsefarlig luftforurensning og mindre press på bruk av skog til brensel. Tiltak som har helseeffekt vil prioriteres. Norge fører an på dette området, og skal bidra til å styrke oppmerksomheten internasjonalt om helsegevinster forbundet med reduksjon av kortlevde klimaforurensere.

Norsk landbrukssatsing har som mål å bidra til økt global matsikkerhet. Det er bred internasjonal enighet om at dersom matproduksjonen skal holde tritt med befolkningsveksten på ca. 2 milliarder på en klimarobust måte, må innsatsen de neste 35 årene rettes mot økt produktivitet per arealenhet. Dette er særlig viktig for matproduksjon i Afrika, som vil få halvparten av den globale befolkningsøkningen i samme periode. Samtidig som Afrika er sårbar for konsekvensene av klimaendringer, disponerer kontinentet mer enn 60 pst. av verdens udyrkede landbruksområder.

En rekke internasjonale satsinger i regi av FN, Verdensbanken, USAID og EU understreker at retten til mat er en menneskerettighet. Målet er å sikre en inkluderende og rettferdig utvikling som gagnar småbrukerne og dermed ca. 80 pst. av verdens fattige. En majoritet av disse småbrukerne er kvinner. Regjeringens støtte til matsikkerhet vil derfor bidra til å redusere rural fattigdom. Regjeringen stiller seg bak den globale alliansen for klimasmart landbruk som ble lansert under klimatoppmøtet i september 2014.

Fisk utgjør opptil 70 pst. av proteininntaket i enkelte fattige land, og behovet for fisk øker. Fiskerisektoren gir arbeid til mellom 160 og 200 millioner mennesker, og svært mange av disse befinner seg i land i sør. Norge er faglig sett i verdenstoppen innenfor fiskeriforvaltning og akvakultur. Denne kompetansen utgjør grunnlaget for det nye programmet «Fisk for utvikling» som Regjeringen iverksetter i 2015. EAF Nansenprogrammet, og det nye forskningsfartøyet som er under bygging, vil være en viktig komponent i «Fisk for utviklingsprogrammet».

Regjeringen prioriterer en styrket satsing på privat næringsliv. Målet er en ny giv til en nødven-

dig transformativ landbruksutvikling, særlig i Afrika. Gode og forutsigbare rammebetingelser for offentlig-privat samarbeid og privat næringsliv, samt styrking av bruks- og eiendomsrettigheter for småbønder, og særlig for kvinner, er sentrale elementer i satsingen. Å redusere tap av mat (30 pst. av all mat) er en viktig oppgave som vil gi en stor klimaeffekt. Norge samarbeider derfor tett med FAO for å sette tap av mat på det internasjonale sakskartet.

Regjeringen vil støtte utviklingslands innsats for å gjennomføre internasjonale konvensjoner og avtaler om biologisk mangfold og forsvarlig ressursforvaltning. Dette omfatter bevaring av økosystemtjenester, bærekraftig bruk av naturressurser og å bidra til rettferdig fordeling av utbyttet ved bruk av disse ressursene.

10.7 FN og de multilaterale utviklingsbankene

FN-systemet, Verdensbanken og de regionale utviklingsbankene er viktige aktører for å nå tusenårsmålene, sikre menneskerettighetene og fremme inkluderende vekst. De har sentrale roller, både globalt og på landnivå, i den utviklingspolitiske debatten, og bidrar gjennom omfattende rådgivning og faglig bistand til at utviklingslandene i stadig større grad kan ta ansvar for egen utvikling. FN-organisasjonenes og de multilaterale utviklingsbankenes brede tilstedeværelse på landnivå betyr at de arbeider også i land hvor få andre eksterne utviklingsaktører er til stede samt at de spiller en viktig rolle i land rammet av konflikt og andre sårbare stater. FN-systemet og utviklingsbankene utgjør derfor en sentral del av norsk utviklingssamarbeid og tillegges stor vekt i Regjeringens samlede utenrikspolitikk. De multilaterale organisasjonene er sentrale aktører i Regjeringens arbeid for å fremme menneskerettigheter og demokratisering og for en styrket innsats for utdanning, næringsutvikling og jobbskaping.

FNs styrke ligger i samspillet mellom FN som mellomstatlig arena, hvor det forhandles fremighet om internasjonale normer og standarder, og FN som operasjonell aktør samt i verdensorganisasjonens legitimitet og universelle mandat. Dette gjør at FN har en unik rolle som regjeringen mener bør utnyttes bedre.

FN og andre multilaterale organisasjoner skiller seg fra andre mottakere av norsk bistand ved

at Norge deltar i styrende organer og dermed kan påvirke organisasjonenes prioriteringer og samlede virksomhet og også kontrollere hvordan beslutninger følges opp. I dette engasjementet ønsker Regjeringen at særlig prioritet skal gis til tiltak som fremmer stadig bedre resultatoppnåelse og rapportering om resultater og som sikrer en god og effektiv bruk av organisasjonenes tilgjengelige ressurser, inkludert gjennom systemer for å forebygge, avdekke og følge opp økonomiske misligheter.

Det er nå vel 40 land som har tatt i bruk modellen Ett FN på landsbasis. Det overordnede målet er at FN-organisasjonene samlet og hver for seg skal levere bedre resultater og på en mer effektiv måte.

Regjeringen ønsker at norske bistandsmidler først og fremst skal gå til organisasjoner som arbeider i tråd med norske politiske prioriteringer, kan dokumentere resultater, viser vilje til å effektivisere virksomheten og som samarbeider med andre FN-organisasjoner og øvrige aktører gjennom ulike former for partnerskap. En utfordring er at Norge og enkelte andre tradisjonelle givere står for en uforholdsmessig stor del av bidragene til organisasjonenes kjerneressurser. Regjeringen vil derfor vektlegge en jevnere byrdefordeling blant FNs medlemsland når beslutning om norske kjernebidrag fattes.

Regjeringen vil bidra til fortsatt sterke og relevante utviklingsbanker som fremmer fattigdomsreduksjon og inkluderende vekst. Bankene skårer gjennomgående godt på effektivitet og resultatarbeid i uavhengige vurderinger. Regjeringen vil støtte opp under reformer i bankene for å sikre at de stadig leverer resultater effektivt og tilpasser virksomheten nye utfordringer. Samarbeidet mellom FN-organisasjonene og de multilaterale utviklingsbankene på landnivå er blitt tettere, noe som er viktig for å sikre en hensiktsmessig arbeidsdeling og en koordinerte innsats for å bidra til resultater i tråd med vertslandenes utviklingsmål.

Byrdefordeling mellom medlemslandene i finansieringen av multilaterale organisasjoner er et viktig prinsipp for Regjeringen. Ettersom antallet mellominntektsland har økt betydelig og flere av disse landene blir stadig rikere, mener Regjeringen at særlig øvre mellominntektsland bør øke sine frivillige bidrag til både FN-organisasjonene og utviklingsbankene, herunder bankenes fond for de fattigste landene.

10.8 Sårbare stater, konflikt og humanitær bistand

Av verdens befolkning bor 1,5 milliarder i sårbare stater. Disse landene kommer dårligst ut i oppnåelsen av tusenårsmålene. Dette skyldes ofte krig og konflikter. Et gjennomgående trekk er at regimene har lav legitimitet og svake institusjoner. Verdensbanken definerer 35 land som sårbare stater. Norge gir bistand til 18 av disse landene. I åtte av dem er vi, eller har vært, aktive i freds- og forsoningsprosesser. Norges internasjonale posisjon som en aktiv og pålitelig fredsaktør er vesentlig styrket gjennom denne innsatsen.

Om lag 40 pst. av norsk bilateral bistand går til sårbare stater. Engasjementet har hatt bred støtte i Stortinget under skiftende regjeringer. Fortsatt støtte til stater i konflikt inngår i Regjeringens politiske plattform. Regjeringen har valgt Afghanistan, Palestina, Sør-Sudan, Somalia, Mali og Haiti som fokusland. Dette innebærer at disse landene vil gis spesiell oppmerksomhet og prioritet både i utenriks- og utviklingspolitikken.

Gjennom internasjonalt samarbeid søkes det å styrke den strategiske innretningen av denne innsatsen. I Busan i 2011 forpliktet Norge seg til å anvende de såkalte New Deal-prinsippene i samarbeidet med sårbare stater. Prinsippene omhandler først og fremst å bruke mottakerlandenes systemer mest mulig og å sikre godt giversamarbeid. Norge støtter sårbare stater på mange felt og gjennom ulike kanaler. Måloppnåelse for varig endring er imidlertid svært utfordrende i disse landene, og støtten må være både realistisk, langsiktig og risikovillig. Norge vil derfor styrke samarbeidet med Verdensbanken, FN og OECD/DAC samt bilaterale partnere rundt innsatsen i utvalgte land og regioner.

Kjernen i den humanitære bistanden er å redde enkeltmenneskers liv, lindre nød, fremme menneskerettighetene og sikre menneskelig verdighet uavhengig av rase, kjønn, religion eller politisk tilhørighet. Humanitær bistand er ikke et alternativ til langsiktig bistand for å oppnå varige politiske, økonomiske og sikkerhetsmessige løsninger på de problemene millioner av sårbare mennesker lider under.

Rammebetingelsene for humanitært arbeid og beskyttelse av menneskerettighetene er blitt vanskeligere de siste årene. Humanitære hjelpearbeidere og menneskerettighetsforkjempere utsettes for direkte angrep. I land som Syria, Somalia, Sudan, Pakistan og Afghanistan hindres humanitære aktører i å gi livreddende hjelp og beskyt-

telse til sivilbefolkningen. Norge er en pådriver for at humanitærretten respekteres.

Humanitær bistand gis ofte under tidspress, i en uoversiktlig situasjon og i sårbare stater preget av kriser og konflikt. Det er derfor spesielt stor risiko knyttet til humanitær bistand. Regjeringen er opptatt av å sikre klarhet i forholdet mellom humanitær og militær innsats. Det er viktig å ha et best mulig samvirke og tydelig rolledeling mellom humanitære organisasjoner, andre typer sivile bidrag og militære fredsbevarende styrker. FNs retningslinjer for militære bidrag i humanitære operasjoner er styrende for innsatsen.

Et velfungerende FN og et tett samarbeid mellom FN-organisasjonene, nasjonale myndigheter og ikke-statlige humanitære organisasjoner er nødvendig for å sikre rask og effektiv nødhjelp, humanitær respons og beskyttelse av menneskerettighetene. Myndigheter, lokalsamfunn og organisasjoner i de landene som rammes oftest av humanitære kriser, står for en stor del av den hjelpen som gis. Ofte er det nasjonal og lokal innsats som redder flest liv og bidrar til beskyttelse. Regjeringen vil styrke innsatsen på utdanning i kriser. Selv om det ikke er gitt at skolen faktisk er trygg og blir beskyttet i en konflikt- eller krisesituasjon, kan skolen under rette omstendigheter fungere som et fast punkt i en kaotisk situasjon. Skolen kan bidra til følelse av normalitet og opplevelse av håp, stabilitet og trygghet. Den kan i tillegg gi opplæring og viktig informasjon som kan redde liv og kan beskytte barn mot rekruttering til militante grupper eller prostitusjon.

Humanitær hjelp og menneskerettigheter er sentralt og høyt prioritert i Regjeringens utenriks- og utviklingspolitikk. Regjeringen vil øke det humanitære budsjettet for å styrke den humanitære innsatsen og øke evnen til å respondere raskt på endringer og på nye kriser. Budsjettet er derfor foreslått økt med 424 mill. kroner sammenlignet med saldert budsjett for 2014, en økning på nærmere 15 pst.

10.9 Rapport om norsk utviklings-samarbeid i 2013

Det rapporteres her i første rekke på volum og fordeling av bistanden i 2013. For ytterligere presentasjon av resultater fra utviklingssamarbeidet vises det til omtale under de ulike programkategoriene, kapitler og poster. Oppsummering av resultater på landnivå presenteres også på Norads hjemmeside www.norad.no.

ODA-godkjent bistand i 2013

I 2013 ble det, iht. OECDs retningslinjer, rapportert 32,8 mrd. kroner³ som Norges offisiell bistand. Dette tilsvarer 1,07 pst. av BNI.

³ Jf. statsregnskapet 2013 er det utbetalt 30,2 mrd. kroner i bistand. Avviket mellom offisiell bistand (ODA), rapportert etter OECDs retningslinjer og regnskapsført i statsregnskapet 2013, skyldes at enkelte utbetalinger belastet statsregnskapet før 2013, først er rapportert som ODA for 2013. Dette gjelder i hovedsak midler til klima- og skogtiltak i Brasil.

Tabell 10.1 Samlet ODA-godkjent bistand fordelt på bistandstype 2010–2013 (mrd. kroner)

Bistandstype	2010		2011		2012		2013	
Land- og/eller sektor-spesifikk bistand ¹	18,5	70 %	18,4	69 %	18,9	69 %	23,6	72 %
Kjernestøtte til multilaterale organisasjoner ²	6,5	24 %	6,8	25 %	7,2	26 %	7,4	23 %
Administrasjon	1,5	5 %	1,5	6 %	1,5	6 %	1,8	5 %
Totalt	26,4	100 %	26,7	100 %	27,6	100 %	32,8	100 %

¹ Tilsvarer bilateral og multi-bilateral bistand

² Tilsvarer multilateral bistand

Som det fremgår av tabellen ovenfor har den norske bistanden de siste fire årene hatt en relativ stabil fordeling mellom multilateral bistand og bistand øremerket spesifikke land eller sektorer.

En stor andel av den sektorspesifikke bistanden blir også kanalisert gjennom multilaterale aktører, som totalt mottar noe under halvparten av det totale utviklingsbudsjettet.

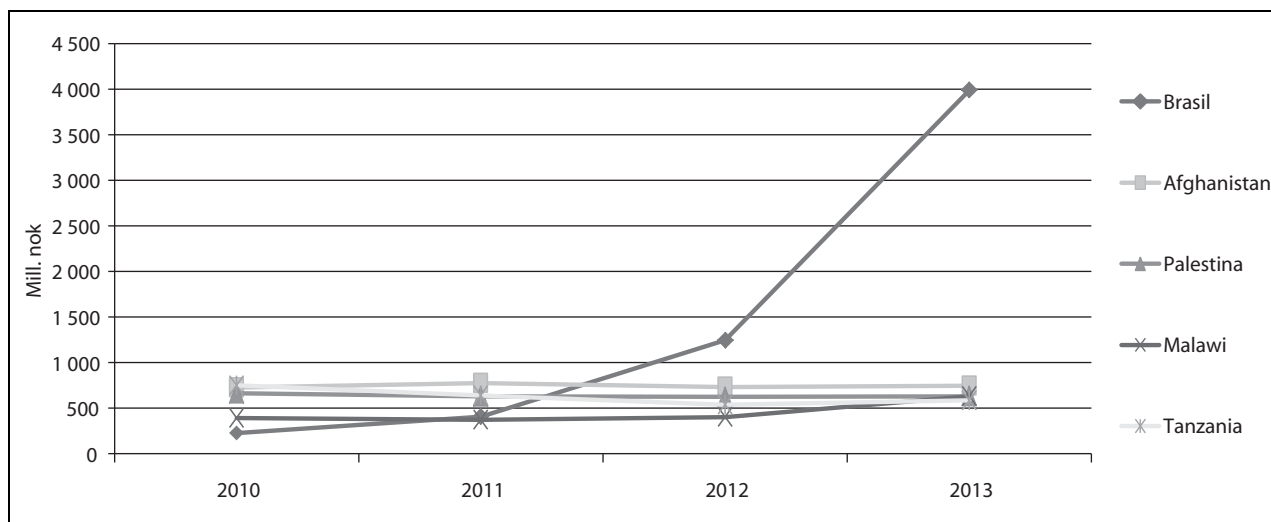
Tabell 10.2 Samlet bilateral bistand fordelt på hovedregion, 2010–2013 (mrd. kroner) Inkluderer bilateral og multi-bilateral bistand.

Hovedregion	2010		2011		2012		2013	
Afrika	5,7	31 %	6,1	33 %	5,6	29 %	6,1	26 %
Amerika	1,4	7 %	1,4	8 %	2,1	11 %	4,8	20 %
Asia og Oseania	3,2	17 %	2,8	15 %	2,6	14 %	2,8	12 %
Europa	0,7	4 %	0,6	3 %	0,7	3 %	0,6	2 %
Midtøsten	0,9	5 %	0,9	5 %	1,1	6 %	1,7	7 %
Global uspesifisert	6,6	36 %	6,5	36 %	6,9	36 %	7,7	32 %
Totalt	18,5	100 %	18,4	100 %	18,9	100 %	23,6	100 %

Tabellen viser hvordan bilateral bistand fordeler seg på hovedregion. Hvis man ser bort fra utslaget skogsatsingen og energiltak i Brasil gir, har den geografiske fordelingen av bistanden vært relativt stabil. Afrika var også i 2013 den regionen som mottok den største andelen av bilateral bistand. Bistanden som ikke er geografisk fordelt er inkludert i «Global uspesifisert» og omfatter blant annet tematisk øremerket støtte gjennom multilaterale organisasjoner samt utgifter knyttet til flyktninger.

FN-organisasjonene fordeler slike midler i henhold til retningslinjer som Norge gjennom styrearbeidet har vært med på å vedta og som innebærer at land som står overfor de største utfordringene innenfor den enkelte organisasjons mandat skal prioriteres. I praksis medfører oppfølging av retningslinjene at hoveddelen av FN-organisasjonenes samlede midler går til lavinntektsland, for en stor del i Afrika. For en del av den tematiske støtten som kanaliseres gjennom multilaterale finan-

sinstitusjoner, har man gjennom dialog og retningslinjer knyttet til bistanden, sikret at en stor andel går til de fattigste landene i Afrika.

Figur 10.1 De fem største mottakerlandene av norsk bilateral bistand i 2013, perioden 2010–2013 (mill. kroner)

I 2013 mottok 116 land norsk bistand. For 30 land utgjorde bilateralt norsk bistand 100 mill. kroner eller mer. De største mottakerne av norsk bistand får støtte over forskjellige budsjettposter, støtte til ulike formål og gjennom mange kanaler. Sårbare stater og områder som Sør-Sudan, Palestina og Afghanistan var også i 2013 blant de største motta-

kerne av norsk bistand. I tillegg til støtten over regionbevilgningene, mottar disse også humanitær bistand og støtte gjennom andre globale ordninger som fred og forsoning, sivilt samfunn og for Sør-Sudan overgangsbistand. Brasil var største mottakerland av norsk bistand i 2013, noe som i all hovedsak skyldes skog og ren energi.

Tabell 10.3 Bistand fordelt på type avtalepartner, 2010–2013 (mill. kroner) Inkluderer bilateral, multi-bilateral og multilateral bistand.

	2010		2011		2012		2013	
Offentlige aktører	5 821	23 %	5 407	21 %	5 992	23 %	8 790	28 %
Offentlige aktører i utviklingsland	2 242	9 %	1 803	7 %	2 084	8 %	5 577	18 %
Norske offentlige aktører	3 348	13 %	3 127	12 %	3 656	14 %	2 837	9 %
Offentlige aktører i andre giverland	231	1 %	476	2 %	252	1 %	375	1 %
Privat sektor	728	3 %	1 178	5 %	724	3 %	947	3 %
Norsk privat sektor	175	1 %	207	1 %	217	1 %	371	1 %
Andre land privat sektor	347	1 %	818	3 %	370	1 %	485	2 %
Konsulenter	206	1 %	153	1 %	137	1 %	91	0 %
Frivillige organisasjoner/stiftelser	5 616	22 %	5 918	24 %	5 948	23 %	6 700	22 %
Norske	3 620	14 %	3 518	14 %	3 710	14 %	4 252	14 %
Internasjonale	1 197	5 %	1 501	6 %	1 279	5 %	1 468	5 %

Tabell 10.3 Bistand fordelt på type avtalepartner, 2010-2013 (mill. kroner) Inkluderer bilateral, multi-bilateral og multilateral bistand.

	2010		2011		2012		2013	
Lokale	799	3 %	899	4 %	959	4 %	980	3 %
Multilaterale organisasjoner	12 615	51 %	12 476	50 %	13 266	51 %	14 334	46 %
Offentlig-privat samarbeid	131	1 %	106	0 %	119	0 %	197	1 %
Uspesifisert	61	0 %	65	0 %	52	0 %	59	0 %
Totalt	24 972	100 %	25 150	100 %	26 101	100 %	31 027	100 %

Tabellen viser hvordan den samlede bistanden, eksklusiv administrasjonskostnadene, var fordelt på kategorier av aktører som har ansvaret for gjennomføring. ODA-godkjente flyktningsutgifter i Norge gjør at kategorien norske offentlige aktører fremstår som en stor kanal for bistand. Den store

økningen i gruppen *Offentlige aktører i utviklingsland* det siste året skyldes en ekstraordinær utbetaling til Brasil i 2013 for redusert avskoging i Amazonas. Utbetalingen ble gjort med midler som har vært bevilget over tidligere års statsbudsjetter.

Tabell 10.4 Multilaterale organisasjoner: De største mottakerne av norsk bistand 2010–2013 (mrd. kroner)

	2010	2011	2012	2013
UNDP – UN Development Programme	2,1	2,0	1,9	2,0
UNICEF – United Nations Children's Fund	1,3	1,3	1,4	1,4
FN andre	3,7	3,7	3,7	4,7
Verdensbankgruppen	2,8	2,8	3,1	2,9
Regionale utviklingsbanker	0,9	0,8	1,0	0,8
GAVI – Global Alliance for Vaccines and Immunization	0,5	0,4	0,6	0,7
GFATM – Global Fund to Fight AIDS, Tub and Malaria	0,4	0,5	0,5	0,5
Andre multilaterale organisasjoner	0,9	1,0	1,2	1,4
Total	12,6	12,5	13,3	14,3

Blant de multilaterale aktørene mottok FN-systemet mest støtte. 63 pst. av støtten til multilaterale organisasjoner gikk til 10 organisasjoner.

Av støtten på 1 404 mill. kroner til UNICEF utgjorde kjernestøtten 450 mill. kroner. For UNDP utgjorde kjernestøtten 730 mill. kroner.

Tabell 10.5 Norske frivillige organisasjoner; De seks største mottakerne av norsk bistand 2010–2013 (mill. kroner)

	2010	2011	2012	2013
Norges Røde Kors	473	456	587	736
Flyktningshjelpen	552	525	501	715
Kirkens Nødhjelp	469	408	407	441
Norsk Folkehjelp	344	365	354	347
Redd Barna Norge	200	183	175	220
Digni	145	151	164	181
Andre	1 436	1 430	1 521	1 613
Totalt	3 620	3 518	3 710	4 252

I 2013 ble 13 pst. av det totale utviklingsbudsjettet kanalisert gjennom norske frivillige organisasjoner. De fire største organisasjonene mottok halvparten av disse midlene. Det gis støtte fra en rekke ulike kapittel/poster i henhold til formål, hvor tilskuddordningene for sivilt samfunn og nødhjelp/humanitær bistand står for de største

andelene. Det vises til vedlegg som viser bistand forvaltet av norske frivillige organisasjoner/stiftelser fordelt på kapittel og post, for en mer detaljert oversikt.

For ytterligere informasjon om Regjeringens tematiske satsingsområder vises det til de spesifikke kapittelomtalene.

Del II
Nærmere om budsjettforslaget

11 Budsjettforslaget

Programområde 02 Utenriksforvaltningen

Programkategori 02.00 Administrasjon av utenriktjenesten

Utgifter under programkategori 02.00 fordelt på kapitler

(i 1 000 kr)					
Kap.	Betegnelse	Regnskap 2013	Saldert budsjett 2014	Forslag 2015	Pst. endr. 14/15
100	Utenriksdepartementet	1 979 277	1 850 466	1 973 394	6,6
103	Regjeringens fellesbevilgning for representasjon	44 183	47 524	55 583	17,0
104	Kongefamiliens offisielle reiser til utlandet	5 362	9 179	9 380	2,2
	Sum kategori 02.00	2 028 821	1 907 169	2 038 357	6,9

Utenriksdepartementet er ansvarlig for den samlede utenriks- og utviklingspolitikken hjemme og ute, samt en rekke forvaltningsoppgaver. Forventningene til utenriktjenesten er store, og tjenesten yter i stadig økende grad tjenester til hele statsforvaltningen, norsk næringsliv og norske borgere. Departementet vektlegger at virksomheten skal være åpen, tilgjengelig og publikumsvennlig.

Globalisering, internasjonale endringer og rask teknologisk utvikling krever fleksibilitet og omstillingsevne for å sikre at de ressurser utenriktjenesten disponerer anvendes på en best mulig måte. Departementet vurderer løpende utenriksrepresentasjonen over begge programområder for å sikre et ressurseffektivt nærvær ute som er tilpasset behov, interesser og politiske prioriteringer i en omskiftelig verden. Det arbeides med å forenkle arbeidsprosessene ved utenriksstasjonene og å sikre en mest mulig hensiktsmessig fordeling av ressursene mellom hjemmeapparat og uteapparat. Dette innebærer bl.a. utlegging av flere faglige oppgaver til stasjonene, økt bruk av lokalt ansatte medarbeidere til å ivareta administrative oppgaver ute samtidig som administrative oppgaver sentraliseres til departementet når det er mest hensiktsmessig. Flere steder arbeides det

også med å samlokalisere norske utenriksstasjoner med andre nordiske for å styrke det nordiske samarbeidet og spare driftsutgifter.

Tilskuddsordningene forvaltes av bl.a. Utenriksdepartementet, utenriksstasjonene og Financial Mechanism Office i Brussel, i henhold til gjeldende retningslinjer, og i tråd med politiske prioriteringer og føringer. Arbeidet med kvalitetssikring og kontroll i tilskuddsforvaltningen er nærmere omtalt i kap. 2.

Økonomiske misligheter skal forebygges, avdekkes, rapporteres og håndteres. Det er viktig å styrke både kompetanse og kapasitet på dette feltet, jf. kap. 2.

Utenriksdepartementet ønsker å bidra til en samordnet, effektiv og serviceorientert *utlendingsforvaltning* med forutsigbar saksbehandlingstid som felles mål. Utenriktjenesten er den største saksbehandleren på utlendingsfeltet der som en ser på antall saker; i 2015 vil utenriksstasjonene håndtere nærmere 250 000 søknader. For å håndtere flere og mer komplekse saker på utlendingsfeltet, og samtidig opprettholde et godt servicenivå og omdømme, vil departementet arbeide videre med ulike utviklingstiltak, herunder styrke ID-kontrollen i førstelinjen. Utenriksdepartemen-

tet og Justis- og beredskapsdepartementet samarbeider også om oppfølging av Regjeringens politikk når det gjelder returavtaler.

Det nordiske og europeiske samarbeidet om representasjonsavtaler på utlendingsfeltet videreføres. Schengen-landene representerer hverandre gjensidig i utvalgte land for å sikre høy brukerservice, mer effektiv saksbehandling og mer profesjonelle fagmiljøer.

Utenriksdepartementet vil videreføre arbeidet med å tjenesteutsette mottak av visum og oppholdssøknader der det er økonomisk og praktisk hensiktsmessig.

Et økende antall norske borgere velger å reise til eller bosette seg i utlandet. Nordmenn velger også i større grad mer eksotiske reisemål. En av følgene av dette er flere og mer komplekse forespørsler om konsulær bistand, kombinert med høye forventninger til den hjelp og støtte norske myndigheter kan gi nordmenn i utlandet. Utenriksdepartementet har tatt flere grep for å håndtere dette, blant annet ved etableringen av Operativt Senter i Oslo.

Utenriksdepartementet er ansvarlig for håndtering av kriser i utlandet som berører utenriksstjemenne, nordmenn generelt og norske interesser. Til å løse disse oppdragene har departementet en robust beredskapsorganisasjon. Stasjonenes beredskapsplaner revideres årlig og utenriksstasjonene er pålagt å gjennomføre minst en øvelse i året. I tillegg øves departementets organisasjon i Oslo. Departementet har spesielt lagt vekt på arbeidet med å øke sikkerheten på utenriksstasjonene. Det gjennomføres årlig kartlegging av risiko ved alle utenriksstasjoner. På bakgrunn av risikobildet iverksettes nødvendige tiltak.

Utenriksdepartementet arbeider aktivt for å rekruttere flere medarbeidere fra minoritetsgrupper, herunder nordmenn med innvandrerbakgrunn. Det legges også vekt på å rekruttere kvinnelige ledere både i departementet og ved utenriksstasjonene, og å tilstrebe en god kjønnsfordeling på alle nivåer.

Arbeidet med et godt og inkluderende arbeidsmiljø gis høy prioritet. Departementet vil også i 2015 vektlegge HMS-arbeidet samt videreutvikling av arbeidsmiljørettede tiltak hjemme og ute.

Mål

- Ivaretagelse av norske interesser gjennom bilaterale forbindelser med andre stater og medlemskap i multilaterale organisasjoner.
- Effektiv forvaltning med nulltoleranse for økonomiske misligheter.

- Effektiv bistand til norske borgere, næringsliv og andre samfunnsaktører i deres kontakt med og i forhold til utenlandske myndigheter, institusjoner og personer.
- Bidra til at sentralforvaltningen fremstår som «ett Norge» internasjonalt.
- Bidra til en samordnet, effektiv og serviceorientert utlendingsforvaltning med kort saksbehandlingstid.
- Videreutvikle det administrative og faglige samarbeidet mellom de nordiske lands utenriksstjenester.
- Styrking og videreutvikling av sikkerhetsarbeidet ute og hjemme, herunder ivareta egne ansatte og norske borgere som blir rammet av hendelser i utlandet.
- Tiltrekke og beholde godt kvalifisert arbeidskraft gjennom god rekruttering, personalforvaltning og kompetanseutvikling.

Rapport 2013

I takt med endrede politiske prioriteringer og eksterne rammebetingelser ble det også i 2013 foretatt tilpasninger i uteapparatet. Konkret gjelder endringene avvikling av ambassadene i hhv Asmara og Caracas, gjenetablering av ambassaden i Bogotá og oppgradering av ambassadekontoret i Yangon til fullverdig ambassade. I løpet av første halvår 2014 ble det iverksatt ytterligere strukturrendringer. Ambadeseksjonene i Bujumbura og La Paz ble avviklet med tilbakeføring av ansvaret for Burundi og Bolivia til ambassadene i hhv Kampala og Buenos Aires. Det arbeides videre med å vurdere ytterligere strukturrendringer.

Den lovpålagte opprettelsen av den felleseuropeiske fingeravtryksdatabasen VIS, som følge av våre Schengen-forpliktelser, ble iverksatt i 2011, og utrullingens fortsatte i 2013.

Det har vært lagt vekt på en helhetlig tilnærming til sikkerhetsarbeidet. Den fysiske sikkerhet er styrket både ved utenriksstasjonene og i Utenriksdepartementet. Arbeidet med informasjonssikkerhet er trappet opp gjennom bl.a. nye tekniske og organisatoriske løsninger, herunder nytt utstyr for gradert samband, innføring av et nytt autorisasjonsregime og videre implementering av et styringssystem for informasjonssikkerhet. Kriseorganisasjonen og eksisterende planverk er videreutviklet. Det er etablert nye lokaler for departementets krisestab. Kompetanseheving gjennom kurs, samlinger og øvelser hadde høy prioritet også i 2013.

Det vises videre til kap. 3 om forenklingsarbeid, modernisering og gjennomføringskraft.

Satsingsområder 2015

Videreutvikling av utenriktjenesten fortsetter. I Utenriksdepartementets strategidokument for perioden 2014–2017 vektlegges omstillingsevne og fleksibel bruk av ressurser som kan bidra til at de politiske prioriteringene gjennomføres mest mulig effektivt. Det vil også i 2015 bli gjort nødvendige omprioriteringer hjemme og ute slik at ressursene settes inn der det er størst behov. I Utenriksdepartementet opprettes det en egen avdeling for økonomisk politikk og analyse.

Basert på departementets strategidokument 2010–2013 er det allerede gjennomført en rekke tiltak og satt i gang flere endrings- og forbedringsprosesser for å gjøre utenriktjenesten bedre, tydeligere og mer effektiv. Arbeidet med å videreutvikle samarbeidet mellom de nordiske utenriktjenester videreføres. Prioriterte administrative områder som samlokalisering av utenriksstasjoner, innplassering av tjenestemenn på annen nordisk ambassade, samarbeid innen krise- og sikkerhetshåndtering, felles honorære konsulater og inngåelse av representasjonsavtaler på utlendingsfeltet videreføres. Den lovpålagte opprettelse av den felleseuropeiske fingeravtrykksdatabasen VIS, som følge av våre Schengen-forpliktelser, vil i henhold til revidert utrullingsplan bli ferdigstilt i 2015. Dette innebærer en betydelig kvalitetsheving av Schengen-landenes kontrollarbeid, men vil medføre betydelig merarbeid som følge av at det fysiske oppmøtet på stasjonene vil øke.

Satsing på tjenesteutsetting av de administrative deler av visumsaksbehandlingen videreføres med sikte på innføring på flere stasjoner.

Informasjonssikkerhet, krisehåndtering og sikkerhet for egne ansatte

Departementet har arbeidet målrettet med utvikling av robuste og gode systemer og rutiner for å ivareta tjenestens sikkerhetsmål slik disse er definert i lovverk, instruksjer og meldinger til Stortinget. Innføringen av et overordnet system for informasjonssikkerhet klargjør roller og synliggjør behovet for å integrere sikkerhetshensyn

i alle deler av utenriktjenesten. Når det gjelder departementets rolle i sentral krisehåndtering for sivile kriser som rammer nordmenn eller norske interesser i utlandet, vil koordinering og samordning mot andre sektorer ha prioritet. Planverket, herunder *Håndbok for sikkerhet og krisehåndtering i utenriktjenesten*, er revidert i lys av de seneste erfaringer fra så vel reelle hendelser som øvelser. Planverket vil bli ytterligere videreutviklet i 2015.

Sikkerhetsbildet for norske utenriksstasjoner forventes meget variert også i 2015. Sikringstiltakene vil utformes på grunnlag av risikoanalyser og beredskapsplaner, med vekt på både preventiv innsats og operative tiltak i tilfelle uønskede hendelser likevel skulle inntreffe. Øvelsesvirksomheten vil videreføres på et høyt nivå. Norges og utenriktjenestens omdømme er avhengig av at utenriktjenesten evner å verdivurdere og håndtere informasjonen den mottar, produserer og videreformidler på en korrekt måte. Dette innebærer skjerpet bevissthet omkring behandling av sensitiv og gradert informasjon, samt en generell økt årvåkenhet med hensyn til etterretningstrusselen, særlig i lys av nye informasjonskanaler og ny teknologi. I lys av det nye trusselbildet, samt utenriktjenestens økte avhengighet av sikre og trygge kommunikasjonskanaler, vil arbeidet med informasjonssikkerhet intensiveres.

Arbeidet med medarbeidernes og virksomhetens evne til å håndtere uønskede og truende hendelser, samt Utenriksdepartementets rolle som lederdepartement ved sivile kriser i utlandet, skal intensiveres gjennom utvidet satsing på kompetansegivende tiltak som øvelser, kurs, e-læring, samlinger og evalueringer.

Arbeidet for å styrke sikkerheten for egne ansatte og deres medfølgende, både ved utestasjonering, på tjenestereise og ved tjeneste i departementet, må ses i sammenheng med departementets HMS-arbeid. Sikkerhet er ett av seks hovedbudskap i departementets virksomhetsstrategi og vil fortsatt være en hovedprioritering i 2015. Arbeidet med en helhetlig tilnærming til alle områdene innenfor sikkerhetsarbeidet videreføres.

Kap. 100 Utenriksdepartementet

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2013	Saldert budsjett 2014	Forslag 2015
01	Driftsutgifter	1 874 666	1 794 462	1 931 794
21	Spesielle driftsutgifter, <i>kan overføres</i>	16 571	12 450	10 515
45	Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold, <i>kan overføres</i>	60 862	16 987	11 516
70	Erstatning av skader på utenlandske ambassader		939	970
71	Diverse tilskudd	24 138	25 109	18 075
72	Hjelp til norske borgere i utlandet	41	159	164
89	Agio/disagio	2 911		
90	Lån til norske borgere i utlandet	88	360	360
	Sum kap. 0100	1 979 277	1 850 466	1 973 394

Post 01 Driftsutgifter

Det vises til omtale i innledningen under programkategorien. Posten dekker lønns- og driftsutgifter for departementet og utenriksstasjonene. Størstedelen av utgiftene under posten er bundet opp i lønnsutgifter og husleieutgifter ved utenriksstasjonene.

Posten dekker også utgifter under Særavtale i utenriktjenesten. Avtalen omfatter de økonomiske betingelser som utsendt personal ved utenriksstasjonene har i tillegg til regulativlønnen. De forskjellige ytelsene i avtalen er fastlagt i forhandlinger mellom Utenriksdepartementet og de lokale arbeidstakerorganisasjonene. Ytelsene er ment å kompensere for merutgifter som følger av tjenestegjøring i utlandet.

Under henvisning til omtalen under kap. 3100 Utenriksstasjonene, post 02 Gebyrer for utlendingssaker ved utenriksstasjonene og post 05 Refusjon spesialutsendinger mv., foreslås merinntektsfullmakt under kapitlet til dekning av hhv. volumøkning av gebyrpliktige handlinger innenfor utlendingfeltet og utgifter for andre institusjoners andel av utgiftene ved utenriksstasjon.

Vi viser videre til kap. 2 om kvalitetssikring og kontroll av tilskuddsmidlene og kap. 3 om forenklingsarbeid, modernisering og gjennomføringskraft.

Budsjett 2015

For 2015 foreslås bevilget 1 931,8 mill. kroner.

Post 21 Spesielle driftsutgifter, kan overføres

Bevilgningsforslaget dekker midler til utredning, opplæring og kompetansebygging, diverse EØS- og internasjonale tiltak, herunder oversettelse av EØS-rettsakter mv. Det kan også omfatte utgifter til internasjonal tvisteløsning hvor Norge er part.

Videre omfatter posten utgifter til OECDs kontaktpunkt. OECDs medlemsland er forpliktet til å opprette nasjonale kontaktpunkt som er det sentrale organet for en effektiv gjennomføring av retningslinjene for flernasjonale selskapers virksomhet. Gjennom kontaktpunktene kan selskaper som opererer i eller fra tilsluttede land, klages inn for brudd på retningslinjene.

Videre omfatter bevilgningsforslaget midler til ordinært skjøtselarbeid på grensen mot Sverige og Finland samt til grenseoppgang av riksgrensene med Russland.

Budsjett 2015

Det foreslås bevilget 10,5 mill. kroner.

Post 45 Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold, kan overføres

Bevilgningsforslaget dekker utgifter til større utstyrsanskaffelser og vedlikeholdsarbeider i departementet og ved utenriksstasjonene.

Budsjett 2015

For 2015 foreslås bevilget 11,5 mill. kroner.

Post 70 Erstatning av skader på utenlandske ambassader

Posten dekker erstatning av skadeverk som måtte påføres utenlandske representasjoner i Norge, i henhold til de forpliktelser Norge har ifølge Wienkonvensjonene om diplomatisk og konsulært samkvem.

Budsjett 2015

For 2015 foreslås bevilget 970 000 kroner.

Post 71 Diverse tilskudd

(i 1 000 kr)

Betegnelse	Regnskap 2013	Saldert budsjett 2014	Forslag 2015
Nordisk samarbeid	120	120	120
Informasjon m.v. – europeisk samarbeid	5 435	5 500	5 500
Fremme av transatlantisk samarbeid	490	490	490
Utenrikspolitisk forskning og utvikling (FoU)	5 666	5 715	5 715
Tilskudd til europapolitisk dialog	452	460	575
Norsk senter for menneskerettigheter	6 300	7 149	
Sosial dialog i Sentral-Europa	500	500	500
Opplysningsvirksomhet om folkerett og folkerettstiltak i FN regi	175	175	175
Tilskudd til EU-opplysning	5 000	5 000	5 000
Sum post 71	24 138	25 109	18 075

Norsk senter for menneskerettigheter underlegges Stortinget fra 2015

Nordisk samarbeid

Midler under denne ordningen har tidligere i hovedsak vært tildelt Det nordiske administrative forbund.

Regjeringen mener det nå er større behov for støtte til andre tiltak som fremmer det nordiske samarbeidet og som kan bidra til å styrke nordiske interesser og verdier i Europa. Aktuelle tiltak kan være bl.a. forsknings-, utrednings- eller informasjonsvirksomhet.

Informasjon om europeisk samarbeid

Målet med tilskuddsordningen er å stimulere til bred debatt i Norge om sentrale europapolitiske spørsmål. Tilskudd gis til frivillige organisasjoner

og andre ikke-kommersielle og ikke-offentlige aktørers informasjonstiltak om europeisk samarbeid overfor norske målgrupper, samt støtte til slike aktørers nettverksbygging i Europa. Ved tildelingen vektlegges en rimelig fordeling mellom ulike interessegrupper, samt geografisk og tematisk spredning. I 2013 er det gitt tilskudd til 59 prosjekter i regi av 34 ulike organisasjoner/aktører.

Det foreslås avsatt 5,5 mill. kroner til formålet i 2015.

Tilskudd til EU-opplysning

Bevilgningen omfatter tilskudd til organisasjonene Europabevegelsen og Nei til EU. Tilskuddene skal anvendes til informasjonsarbeid om EU. For 2015 foreslås det bevilget 5 mill. kroner.

Fremme av transatlantisk samarbeid

Posten dekker tilskudd til arbeid for opprettholdelse og styrking av forbindelsene mellom USA og Norge, og foreslås øremerket Nordmannsforbundet i 2015.

Det foreslås avsatt 490 000 kroner til formålet i 2015.

Tilskudd til europapolitisk forskning

Norsk forskning om europeisk integrasjon og dens virkninger har siden 90-tallet vært omfattende og internasjonalt anerkjent. Norsk europaforskning har bidratt til norsk samfunnsdebatt, til utdanning på ulike nivåer og til å styrke europapolitikkenes kunnskapsgrunnlag. Målet med tilskuddsordningen er å bidra til økt kunnskap og samfunnsdebatt om europapolitiske spørsmål med relevans for Norge. I 2014 ble det gitt støtte til Norges Forskningsråds program Europa i endring.

Det foreslås avsatt 5,7 mill. kroner til formålet i 2015.

Tilskudd til europapolitisk dialog

Det er viktig for regjeringen at arbeidslivets organisasjoner deltar i den europapolitiske dialog og bidrar til å bygge den sosiale dialog i EØS. Det er derfor opprettet en tilskuddsordning som bidrar til å dekke reiseutgiftene til de norske organisasjonene som er medlem av EFTAs konsultative komité. Dette er Landsorganisasjonen i Norge (LO), Yrkesorganisasjonenes sentralforbund (YS), Unio, Næringslivets hovedorganisasjon (NHO), Virke og Kommunenes sentralforbund (KS). I 2013 gikk tilskuddet til deltakelse i møter i EFTAs konsultative komité og EØS' konsultative komité samt møter under EUs sosiale dialog.

Det foreslås avsatt 575 000 kroner til formålet i 2015.

Norsk senter for menneskerettigheter (SMR)

Norsk senter for menneskerettigheter (SMR) er et tverrfaglig nasjonalt senter for menneskerettigheter.

Ved kongelig resolusjon av 21. september 2001 ble Nasjonal institusjon for menneskerettigheter etablert ved SMR. Som nasjonal institusjon arbeider SMR gjennom forskning, overvåkning, rådgiving, utdanning og informasjon for å fremme gjennomføring av menneskerettighetene i Norge. De krav som stilles til nasjonale institusjoner knyttet

til bl.a. uavhengighet, er fastsatt i retningslinjer vedtatt i FN (de såkalte Paris-prinsippene).

Universitetet i Oslo har besluttet at SMR skal utvikle funksjonen som nasjonal institusjon innen 1. januar 2015. Norge oppfyller heller ikke Paris-prinsippene, blant annet som følge av at utføringen av oppgaven som nasjonal institusjon for menneskerettigheter ikke er gitt et lovgrunnlag.

En tverrdepartemental arbeidsgruppe avsluttet våren 2013 et arbeid med å vurdere om det bør etableres en ny nasjonal institusjon med en annen organisasjonsform og struktur. Flere organisasjonsformer ble drøftet i et høringsdokument som ble sendt på alminnelig høring. Mange av høringsinstansene mente at funksjonen som nasjonal institusjon for menneskerettigheter bør legges til et organ under Stortinget for å gi institusjonen en mer fremtredende rolle som selvstendig overvåker av Regjeringens menneskerettighetspolitikk. Stortinget vedtok 19. juni 2014 at det skal opprettes en ny nasjonal institusjon for menneskerettigheter fra 1. januar 2015, organisatorisk underlagt Stortinget.

Det foreslås på denne bakgrunn at midlene tidligere avsatt for dette formålet på kap. 100, post 71 overføres til Stortinget under nytt kap. 45 Nasjonal institusjon for menneskerettigheter.

Tilskudd til styrking av sosial dialog i sentral-europeiske land

Regjeringen legger vekt på utvikling og styrking av sosial dialog i EUs nyeste medlemsland. Sosial dialog kan bidra positivt i utviklingen av samfunnet, arbeidsmarkedet og faglige rettigheter i de nye medlemslandene som fremdeles er i omstilling. Arbeidslivets parter i Norge kan spille en positiv rolle i fremme av sosial dialog i land i Sentral-Europa.

Det er opprettet et Fond for anstendig arbeid og trepartssamarbeid under Den norske finansieringsordningen 2009–2014. Fondet er øremerket samarbeid mellom sosiale parter i mottakerlandene i Sentral-Europa og i Norge. Det foreslås avsatt 0,5 mill. kroner under denne post for 2015 som tilskudd til arbeidet med sosial dialog i Sentral-Europa, herunder fondet for anstendig arbeid.

Internasjonale folkerettsinstitusjoner

Midlene er i hovedsak øremerket opplysningsvirksomhet knyttet til folkerett og folkerettstiltak i FN-regi.

Det foreslås avsatt 175 000 kroner til formålet i 2015.

Post 72 Hjelp til norske borgere i utlandet

Posten dekker bl.a. uforutsette utgifter i forbindelse med bistand til nordmenn i utlandet.

Budsjett 2015

For 2015 foreslås bevilget 164 000 kroner.

Post 89 Agio/disagio

Utenriksstasjonenes regnskap blir ført i ulike lokale valutaer. Ved årets slutt blir beholdningene ved hver enkelt utenriksstasjon justert i samsvar med Norges Banks kurser pr. 31. desember. På

grunn av kursdifferansene vil det oppstå kurstap eller kursgevinst.

Utenriksdepartementet ber om samtykke fra Stortinget til å føre eventuelt kurstap på kap. 100 Utenriksdepartementet, post 89 Agio. Eventuell kursgevinst foreslås ført på kap. 3100, post 89 Disagio, jf. forslag til romertallsvedtak.

Post 90 Lån til norske borgere i utlandet

Posten dekker lån til nordmenn i utlandet forutsatt at kriteriene for nødlidighetslån er til stede.

Budsjett 2015

For 2015 foreslås bevilget 360 000 kroner.

Kap. 3100 Utenriksdepartementet

Post	Betegnelse	(i 1 000 kr)		
		Regnskap 2013	Saldert budsjett 2014	Forslag 2015
01	Diverse gebyrer ved utenriksstasjonene	13 652	15 420	15 849
02	Gebyrer for utlendingssaker ved utenriksstasjonene	123 272	121 921	177 475
05	Refusjon spesialutsendinger mv.	62 402	7 068	47 033
16	Refusjon fødselspenger/adopsjonspenger	8 623		
17	Refusjon lærlinger	9		
18	Refusjon av sykepenger	6 469		
19	Tilskudd bedriftshelsetiltak	152		
89	Agio/disagio	6 548		
90	Tilbakebetaling av nødlån fra utlandet	51	318	318
	Sum kap. 3100	221 178	144 727	240 675

Post 01 Diverse gebyrer ved utenriksstasjonene

Inntektsforslaget omfatter i hovedsak gebyrer for konsulære tjenester i utlandet.

holds- og visumsaker og økning i enkelte gebyrsatser.

Det foreslås fullmakt til å overskride bevilgningen under kap. 100 Utenriksdepartementet, post 01 Driftsutgifter med tilsvarende merinntekter under kap. 3100, post 02, jf. forslag til romertallsvedtak.

Post 02 Gebyrer for utlendingssaker ved utenriksstasjonene

Inntektsforslaget omfatter visumgebyrer og behandlingsgebyrer på søknader om statsborgerskap, oppholds-, arbeids- og bosettingstillatelser, samt fornyelse av slike tillatelser. Økningen har sammenheng med forventet økning i antall opp-

Post 05 Refusjon spesialutsendinger mv.

Utenriksdepartementet mottar refusjon fra institusjoner til dekning av enkelte utgifter ved utenriksstasjonene der rammeoverføring av forskjellige grunner ikke er aktuelt. Posten benyttes videre til

oppgjør fra Statsbygg til dekning av utenriktjenestens utlegg for huseiers regning, avregning av utgifter med Innovasjon Norge for de steder Innovasjon Norge er samlokalisert med utenriksstasjonene og leieinntekter fra andre statlige institusjoner. Det foreslås å øke bevilgningsforslaget til 47 mill. kroner i tråd med en mer realistisk budsjettering på posten.

Det foreslås fullmakt til å overskride bevilgningen under kap. 100 Utenriksdepartementet, post 01 Driftsutgifter, mot tilsvarende merinntekt under post 05 Refusjon spesialutsendinger, jf. forslag til romertallsvedtak II.

Kap. 103 Regjeringens fellesbevilgning for representasjon

		(i 1 000 kr)		
Post	Betegnelse	Regnskap 2013	Saldert budsjett 2014	Forslag 2015
01	Driftsutgifter	44 183	47 524	55 583
	Sum kap. 0103	44 183	47 524	55 583

Utenriksdepartementet har ansvar for budsjett og retningslinjer for Regjeringens fellesrepresentasjon. Forvaltning av bevilgningen skjer på bakgrunn av beslutninger fattet i Regjeringens representasjonsutvalg.

Utenriksdepartementet har en sentral rolle i planlegging og gjennomføring av offisielle besøk til Norge. Utenriksdepartementet har budsjettansvar for de deler av utgiftene ved statsbesøk som ikke faller på Det kongelige hoff, samt for offisielle besøk på stats- og regjeringssjefsnivå. Ved flere enn to inngående statsbesøk faller utgiftene i sin helhet på Regjeringens fellesrepresentasjon. Bevilgningen dekker også driften av Regjeringens representasjonsanlegg i Oslo. Eiendommene er inkludert i husleieordningen for statlige bygg.

Det har vært en markant økning av besøksvirksomheten og bruk av regjeringens representasjonsanlegg (RRA) de senere årene. Dette har

medført høyere driftskostnader. Dertil har Regjeringens generelle representasjonsvirksomhet i RRA økt.

Rapport 2013

Det ble i 2013 avviklet en rekke offisielle besøk, herunder offisielt besøk av Sveriges kongepar til Nord-Norge samt av Myanmars president. Det ble ikke gjennomført noen inngående statsbesøk.

Budsjett 2015

For 2015 foreslås det bevilget 55,6 mill. kroner. Av dette er 7 mill. kroner øremerket for prosjektering og planlegging av Regjeringens gave til Kongeparet i forbindelse med Kongeparets 25 års regentjubileum i januar 2016.

Kap. 104 Kongefamiliens offisielle reiser til utlandet

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2013	Saldert budsjett 2014	Forslag 2015
01	Driftsutgifter	5 362	9 179	9 380
	Sum kap. 0104	5 362	9 179	9 380

Utenriksdepartementet har ansvaret for budsjett, planlegging og gjennomføring av kongehuset offisielle reiser i utlandet. Forvaltning av bevilgningen skjer på bakgrunn av beslutninger fattet i Samordningsutvalget (Det kongelige hoff, Statsministerens kontor og Utenriksdepartementet).

Kapitlet dekker utgifter for DDMM Kongen og Dronningens statsbesøk og offisielle reiser til utlandet, samt DDKKHH Kronprinsparet og Prinsesse Märtha Louises offisielle reiser til utlandet.

For 2015 planlegges det flere statsbesøk og offisielle besøk til utlandet for Kongeparet og Kronprinsparet, samt at de hver for seg vil gjennomføre flere offisielle utenlandsreiser. Regjerin-

gen setter stor på det arbeidet Kongefamilien utfører for landet.

Rapport 2013

I 2013 gjennomførte DDMM Kongen og Dronningen statsbesøk til Tyrkia, DDKKHH Kronprinsparet gjennomførte offisielt besøk til USA og HKH Kronprinsen gjennomførte offisielt besøk til Finland. Hver for seg har også kongehusets medlemmer gjennomført flere andre offisielle besøk.

Budsjett 2015

For 2015 foreslås det bevilget 9,4 mill. kroner.

Programkategori 02.10 Utenriksformål

Utgifter under programkategori 02.10 fordelt på kapitler

(i 1 000 kr)					
Kap.	Betegnelse	Regnskap 2013	Saldert budsjett 2014	Forslag 2015	Pst. endr. 14/15
115	Næringsfremme-, kultur-, norgesfremme- og informasjonsformål	86 718	84 712	64 759	-23,6
116	Deltaking i internasjonale organisasjoner	1 261 205	1 195 697	1 293 554	8,2
117	EØS- finansieringsordningene	1 822 363	3 310 000	4 500 000	36,0
118	Nordområdetiltak mv.	447 908	467 744	477 948	2,2
119	Globale sikkerhetstiltak		7 000	13 709	95,8
	Sum kategori 02.10	3 618 194	5 065 153	6 349 970	25,4

Denne programkategorien omfatter tilskudd til næringsfremme, kultur-, norgesfremme- og informasjonsformål, pliktige bidrag og kontingenter til

internasjonale organisasjoner som Norge er medlem av, EØS-finansieringsordningene, nordområdetiltak og globale sikkerhetstiltak.

Kap. 115 Næringsfremme-, kultur-, norgesfremme- og informasjonsformål

(i 1 000 kr)				
Post	Betegnelse	Regnskap 2013	Saldert budsjett 2014	Forslag 2015
01	Driftsutgifter, <i>kan nyttes under post 70</i>	25 587	27 954	26 623
70	Tilskudd til næringsfremme-, kultur-, norgesfremme- og informasjonsformål, <i>kan overføres, kan nyttes under post 01</i>	61 132	56 758	38 136
	Sum kap. 0115	86 718	84 712	64 759

Situasjonsbeskrivelse

Å kommunisere og øke forståelsen for norske synspunkter internasjonalt, styrke norske økonomiske interesser og norsk kulturlivs internasjonale muligheter er en integrert del av utenrikspolitikken. Arbeidet utgjør en vesentlig del av et moderne offentlig diplomati og er viktig for å ivareta norske interesser og styrke Norges internasjonale samarbeid. Offentlig diplomati komplimenterer det tradisjonelle diplomatiet der stater

representanter kommuniserer direkte med hverandre.

Målene med offentlig og tradisjonelt diplomati er ofte de samme. Offentlig diplomati blir viktigere i en globalisert og digital verden, der media og kommunikasjon er middel for å påvirke og aktørene er langt flere enn stater og internasjonale organisasjoner. Arbeidet med offentlig diplomati som metode skal prioriteres i Norden, sentrale land i Europa, herunder Russland, samt Nord-Amerika, Japan, Kina og utvalgte fremvoksende økonomier.

Mål

Arbeidet skal fremme utenrikspolitiske mål og ha verdi for norsk samfunns-, nærings- og kulturliv. Dette innebærer at arbeidet skal:

- styrke bilaterale forbindelser med viktige samarbeidsland ved å bidra til kunnskap om, tillit til og forståelse, engasjement og interesse for Norge, norske synspunkter og norsk politikk hos relevante målgrupper,
- bidra til åpenhet, engasjement og debatt om sentrale norske utenrikspolitiske spørsmål, herunder menneskerettigheter, næringsfremme, utdanning og internasjonal handel
- bidra til at norske bedrifter og norske forsknings- og innovasjonsmiljøer lykkes internasjonalt
- fremme norske bedrifter og kunnskapsmiljøer som attraktive samarbeidspartnere og Norge som et attraktivt land å investere i.
- styrke norsk kulturlivs internasjonale muligheter og kontaktflate og styrke kulturdimensjonen i Norges profil i utlandet,

Satsingsområder 2015

Offentlig diplomati

Regjeringen vil kommunisere viktige utenrikspolitiske prioriteringer og interesser, og øke forståelsen for norske synspunkter hos relevante målgrupper i våre viktigste samarbeidsland. Det skal utarbeides kampanjer om sentrale norske utenrikspolitiske spørsmål, herunder menneskerettigheter, næringsfremme, utdanning og internasjonal handel, til bruk for utenriksstasjonene.

Gjennom strategisk bruk av kommunikasjon og samarbeid med relevante aktører skal utenriksstasjonene målrette innsatsen, i tråd med planer og prioriteringer i de enkelte land.

De digitale kommunikasjonsformene blir stadig viktigere. Utenriksstjenesten skal i økende grad engasjere utvalgte internasjonale målgrupper gjennom strategisk bruk av sosiale medier. Det vil foretas en modernisering av ambassadernes hjemmesider (Norgesportalen), som er den viktigste informasjonskanalen for utenriksstasjonenes service og tjenester.

Presse- og besøksreiser, der journalister og eksperter blir invitert til Norge av utenriksstasjonene eller Utenriksdepartementet, skal målrettes mot Regjeringens prioriteringer i utenrikspolitikken. Reisene har som mål å synliggjøre norske synspunkter og kompetanse. Det skal videre legges vekt på et godt samarbeid med de 15 utenlandske korrespondentene som har sin faste base

på Norges Internasjonale Pressesenter, blant annet med faste arrangementer for å orientere om Regjeringens politikk.

Debatt og analyse

Utenriksdepartementet skal stimulere til økt forståelse av kompleksiteten det internasjonale samfunn står overfor i det 21. århundre og skape engasjement og innspill til sentrale saker i norsk utenriks- og utviklingspolitikk i Norge. Det er et mål å bidra til utenrikspolitisk forskning, analyse og refleksjon omkring norske interesser og Norges rolle i verden – i tråd med Regjeringens plattform.

Internasjonalt kultursamarbeid

Regjeringens internasjonale kultursatsing er en integrert del av arbeidet for norske interesser. Målet med satsingen er å styrke norsk kulturlivs internasjonale muligheter, bidra til et aktivt og levende norsk kulturliv og bidra til at norsk kultur er en del av den globale utviklingen innenfor de ulike kulturfeltene. Internasjonalt kultursamarbeid skaper møteplasser, bygger nettverk og styrker dialogen med mangfoldet av internasjonale strømninger og aktører som utgjør viktige målgrupper for norske interesser. Regjeringens arbeid bygger på nær kontakt mellom norsk kulturliv, kunstfaglige organisasjoner, Kulturdepartementet, Utenriksdepartementet og utenriksstasjonene.

Ordningen med delegering av budsjettmidler til søknadsbasert reisestøtte for norske kunstners profesjonelle oppdrag i utlandet videreføres. Det er et selvstendig mål å øke norsk kulturlivs synlighet gjennom omtale av norsk kunst og kultur og samfunnsliv i internasjonale media.

Kulturdimensjonen i nordområdesatsingen

Kulturdimensjonen i nordområdene er en integrert del av Regjeringens nordområdesatsing. Det grenseoverskridende samarbeidet synliggjør Norge som en viktig aktør på kulturområdet, samtidig som det bidrar til et stabilt samarbeidsklima i nord, ved å skape gode og åpne relasjoner mellom folkene i Barentsregionen. Det norsk-russiske samarbeidet er hjørnesteinen i dette arbeidet. Norge opplever også økt interesse i land utenfor Barentsregionen for kulturscenene i nord og det er et mål å stimulere denne interessen. Parallelt med regjeringens satsing på nettverksbygging og folk-til-folk-samarbeid på tvers av grensene skal

det derfor utvikles arenaer og møteplasser der kulturaktører, lokale og regionale myndigheter og departementene arbeider sammen for å tilrettelegger for utveksling og samarbeid med aktører fra andre land. Sentralt i denne satsingen står også urfolksprosjekter.

Næringsfremme

Regjeringen vil gjennomføre et taktskifte i arbeidet med å fremme norske næringsinteresser internasjonalt. Den globale økonomien gjennomgår store endringer der vekstmarkeder stadig forflytter seg og der fremvoksende økonomier i Asia, Latin-Amerika og etter hvert Afrika vil utgjøre nye økonomiske tyngdepunkt. Det er viktig for norsk økonomi at internasjonaliserte norske næringer lykkes i nye markeder. Utenriktjenesten skal derfor styrkes som et instrument for å fremme norske næringsinteresser i utlandet og utenriksstasjonene skal være aktive, målrettede og relevante samarbeidspartnere for næringslivet.

Næringslivssatsingen i Utenriksdepartementet settes inn i en bredere utenriksøkonomisk sammenheng ved at handel, økonomisk diplomati, energi, klima og næringsutvikling samles i en avdeling. Utenriktjenesten skal prioritere næringsfremme høyt og oppleves som en relevant og målrettet samarbeidspartner. Arbeidet innen næringsfremme har fire viktige dimensjoner:

Hovedprioriteten for utenriktjenesten vil være å yte tjenester til bedriftene i utlandet. Viktige funksjoner er å være døråpner og bidra til nettverksbygging, og være dialogpartner for bedriftene som lokale rammebetingelser, lokale kulturelle forhold, samfunnsansvar og sikkerhet, ikke minst er dette viktig i fremvoksende markeder. Utenriksstasjonene skal samarbeide med næringslivet om sikkerhet lokalt og Utenriksdepartementet er kontaktpunkt for hovedkontorene i Norge vedrørende sikkerhet.

For det andre skal Team Norway, under ledelse av Nærings- og fiskeridepartementet, bidra til bedre koordinering ute og hjemme mellom berørte departementer og virkemiddelapparatet. Det skal utvikles fokusland for arbeidet og viktige norske globale næringer skal vies en større plass i den overordnede norgesprofileringen.

For det tredje vil utenriktjenesten å bidra til verdiskaping og vekst i Norge. For å støtte opp under Regjeringens satsing på konkurransekraft skal Utenriksdepartementet øke sitt engasjement for, og samarbeid med næringsklynger, globale kunnskapssentre i Norge og med norske FoU-mil-

jøer. Utenriksdepartementet vil utforme en strategi for vertskapsattraktivitet for bedre å kunne fremme Norge mot utvalgte målgrupper og å støtte opp under norske regioners internasjonale næringsstrategier som attraktive bo- og arbeidsmarkedsregioner.

Utenriksdepartementet har, i samarbeid med Kunnskapsdepartementet og Forskningsrådet, etablert et «prosjekt global kunnskap» for å støtte norske FoU-miljøers internasjonale ambisjoner på en koordinert måte. Prosjektet inkluderer utviklingspolitiske mål og støtter opp under Regjeringens satsing på kunnskap i tillegg til utdanning innen utviklingspolitikken.

Utenriktjenesten viderefører omfattende kompetansehevingstiltak om norsk økonomi, norske bedrifters behov og sentrale utviklingstrekk innen de mest internasjonaliserte næringene. Bl.a. vil man inngå rammeavtale med sentrale norske kunnskapsmiljøer for å få mer kunnskap om Norges situasjon i ulike markeder, sentrale omstillingsprosesser i de internasjonaliserte delene av norsk næringsliv, herunder spørsmål knyttet til kompetanse av betydning for fremtidens verdiskapning.

Den beste læringen kommer likevel fra direkte kontakt med næringslivet selv. Gjennom egne næringsdialoger og andre kontaktflater vil det legges til rette for utstrakt direkte kontakt både i Norge og i utlandet.

Næringsutvikling

Der det er aktuelt vil arbeidet med næringsfremme knyttes til utviklingspolitikken. Økonomisk utvikling bringer millioner ut av fattigdom. Det en rekke utviklingsland først og fremst etter spør, er investeringer. I en rekke land bidrar norske bedrifter allerede til utvikling gjennom å skape arbeidsplasser og gjennom skatteinntekter. Våre relasjoner går fra å være preget av utviklings-samarbeid til å reflektere felles interesser. En slik utvikling er positiv og noe regjeringen ønsker å bidra til.

Bedrifters samfunnsansvar

Noen av de raskest voksende økonomiene i verden er land med svakt styresett og lite utviklet lovverk for beskyttelse av menneskerettighetene. Norske virksomheter orienterer seg mot og etablerer seg i økende grad i disse nye vekstmarkedene. Ved å opptre ansvarlig kan næringslivet bidra til en positiv samfunnsutvikling i landene de opererer i. Regjeringen verdsetter derfor at flere

norske selskaper allerede integrerer samfunnsansvar i sine globale forretningsstrategier.

FNs veiledende prinsipper for menneskerettigheter og næringsliv (UNGP) som ble vedtatt i 2011 har på kort tid utviklet seg til å bli en global standard for retningslinjer og strategier for samfunnsansvar. Regjeringen vil styrke arbeidet med samfunnsansvar overfor næringslivet gjennom en rekke tiltak, blant annet gjennom utenriksstasjonene, og integrere spørsmål knyttet til samfunnsansvar bedre i arbeidet med næringsfremme. FNs veiledende prinsipper og OECDs oppdaterte retningslinjer for flernasjonale selskap skal gjøres bedre kjent i norsk næringsliv. Regjeringens nasjonale handlingsplan for oppfølging av FNs veiledende prinsipper skal bidra til felles tilnærming på tvers av statsforvaltningen når det gjelder forventninger og målsetninger.

Rapport 2013

Norgesprofilering

Utenriksdepartementet hevet i 2013 sin kompetanse for å profesjonalisere og systematisere det langsiktige kommunikasjonsarbeidet om Norge. Utenriksstasjonene i de prioriterte landene gjennomførte en rekke profileringstiltak, paneldebatter, foredrag og nettverksarrangement på politisk prioriterte felt som engasjementspolitikken, nordområdene, energi og likestilling.

Stadig flere av våre utenriksstasjoner brukte sosiale medier i sitt arbeid for å fremme utenrikspolitiske prioriteringer, norsk næringsliv og kultur. Rundt 40 stasjoner brukte aktivt Facebook, Twitter, Instagram, Tumblr, Flickr, VKontakte, Weibo eller andre plattformer i sitt kommunikasjonsarbeid i 2013. Utenriksstasjonenes hjemmesider, Norgespportalen, talte mer enn 100 nettsteder. Portalen hadde i gjennomsnitt om lag 600 000 unike brukere per måned.

Om lag 300 utenlandske journalister fra 30 land besøkte Norge som følge av direkte kontakt med ambassadene eller etter spesiell invitasjon fra Utenriksdepartementet. Interessen for kultur, energi, klima og miljø og nordområdene er særlig stor. Besøkene resulterte i en lang rekke større medieoppslag og TV- og radioprogrammer. Et tilsvarende antall eksperter på ulike områder besøkte Norge etter invitasjon fra utenriksstasjonen for å gjøre seg kjent med norsk kompetanse og norske standpunkt. 15 utenlandske korrespondenter har sin faste base på Norges Internasjonale Pressesenter (NIPS), som også fungerer som servicesenter for tilreisende journalister. Det er lagt vekt på et godt samarbeid med disse.

Internasjonalt kultursamarbeid

Regjeringen videreførte sin innsats for å styrke norske kulturinteresser og kulturaktører i utlandet. Norske profesjonelle kunstneres deltakelse internasjonalt ble støttet bl.a. gjennom reisestøtteordningen som forvaltes av de syv kunstfaglige organisasjonene Utenriksdepartementet har samarbeidsavtale med.

Utenriksdepartementet har siden 2003 delegert budsjettmidler til søknadsbasert reisestøtte til norske kulturutøvere med oppdrag i utlandet gjennom Music Norway – musikk, Danse- og Teatersentrum – scenekunst, Office for Contemporary Art Norway – billedkunst, NORLA – litteratur, Norsk Form – arkitektur og design, Norsk Filminstitutt – film, og Norwegian Crafts – kunsthåndverk. Bakgrunnen for å legge reisestøtten til de ulike organisasjonene var å profesjonalisere tildelingsarbeidet. Reisestøtteordningen skal bidra til at norske kunstnere som oppnår å bli engasjert ved utenlandske scener og arenaer, er i stand til å gjennomføre engasjementet. En stor del av alle journalistbesøk under presse- og ekspertprogrammet var i 2013 knyttet til kulturarrangementer og kunstneres arbeid, og en rekke festivaler mottok støtte til internasjonale programmer. Dette bidro til å øke synligheten av norske kunstnere, festivaler og den øvrige norske kunstscene i utlandet og styrket etterspørselen etter norske kunstnere ute.

På kunstbiennalen i Venezia ble verk av Edvard Munch vist sammen med norsk samtidskunst, og utstillingen vakte stor internasjonal interesse. 10-årsjubileet for 100 pst. Norway under London Design Festival ble markert ved HM Dronningens deltakelse. De to vandretstillingene om norsk arkitektur høstet anerkjennelse med visningene i Europa og i Midtøsten.

Norge var æresland på kunsthåndverksmessene Révélations i Grand Palais i Paris, som ble åpnet av HKH Kronprinsesse Mette-Marit og utenriksminister Laurent Fabius. Med 32 000 besøkende og bred pressedekning var deltakelsen et viktig bidrag til arbeidet med å profilere norsk kunsthåndverk internasjonalt.

Kulturfestivalen Nordic Cool var et samarbeidsprosjekt mellom The John F. Kennedy Center for the Performing Arts i Washington DC og de nordiske land om en bred presentasjon av Norden over halvannen måned i februar/mars 2013. Med sine rundt 200 000 besøkende ga det 60 norske utøvere en unik mulighet til å presentere seg i USA.

Oppfølging av Nordområdestrategien

Utviklingen av kulturnettverket og folk-til-folk-kontaktene i Barentsregionen ble styrket i 2013. Kulturmidlene støtter et bredt spekter av utvekslingsprogram, nettverksbyggingstiltak og folk-til-folk-samarbeid på flere kulturarenaer, og nådde et høydepunkt da Bolsjoj-teateret, som ikke har vært i Norge på over 50 år, gjestet Nordlysfestivalen i Tromsø i januar 2014.

Spesielt fokus har vært gitt etableringen og videreutviklingen av internasjonale møteplasser. Festivalen Barents Spektakel, kombinert med de folkelige arrangementene ved Barentsdagene og Kirkeneskonferansen for næringsliv og politikk, er det fremste eksempelet på en møteplass der kultursamarbeidet spiller sammen med den økonomiske og politiske dialogen i regionene. Tilsvarende arrangeres Tromsø Internasjonale Filmfestival, Arctic Frontiers og Nordlysfestivalen i samme tidsrom slik at publikum og internasjonal presse får med seg flere sider ved Nordområdesatsingen. Nordland musikkfestuke og Universitetet i Nordland har også etablert et flerårig samarbeid der tilreisende til den årlige nordområdekongressen Arctic Dialogue vil bli eksponert for både kulturuttrykk og de faglige temaene ved konferansen.

Næringsfremme og samfunnsansvar

Utenriksdepartementet la økt vekt på arbeidet med å fremme norske næringsinteresser i utlandet. Team Norway ble lansert for en styrket innsats på dette området basert på innspill fra næringslivet. Siktemålet er å gjøre utenriktjenesten til en mer koordinert, synlig og strømlinjeformet samarbeidspartner for norske bedrifter, kompetansemiljøer og næringsorganisasjoner. Utenriktjenesten samarbeider her nært med andre næringsrettede departement og bl.a. Innovasjon Norge, Norges Sjømatråd og Norges Forskningsråd. Utenriksstasjonene har i kjølvannet av dette styrket sin innsats for å koordinere alle som er med på å fremme norske næringsinteresser i tjenesteområdet. En rekke profileringsstiltak og konkrete samarbeidsarrangement med næringslivet ble gjennomført ved stasjonene.

Gjennom oppfølging av St.meld. nr. 10 (2008–2009) *Næringslivets samfunnsansvar i en global økonomi*, har departementet aktivt bidratt i FN og OECD til videreutvikling og styrking av det internasjonale rammeverket for næringslivets sam-

funnsansvar. Gjennom kurs og seminarer har departementet bidratt til en heving av utenriktjenestens kompetanse på dette feltet.

Post 01 Driftsutgifter, kan nyttes under post 70

Posten dekker utgifter til departementets egen virksomhet i inn- og utland innen feltene utenrikskulturell virksomhet, offentlig diplomati og informasjon. Posten dekker utenriktjenestens egne tiltak ute for å bidra til kunnskap om, tillit til og forståelse, engasjement og interesse for Norge, norske synspunkter og norsk politikk hos relevante målgrupper, og styrke den internasjonale dimensjonen ved regjeringens kulturløft, iht. Meld. St. 19 (2012–2013) *Regjeringens internasjonale kulturinnsats*. Dette omfatter Norge som en moderne kultur- og kunnskapsnasjon, engasjement i departementets regi innen nordområdesatsingen, samt drift og videreutvikling av nettbasert informasjon og kommunikasjon, inkludert utenriksstasjonenes nettsted.

Post 70 Tilskudd til næringsfremme, kultur-, norgesfremme- og informasjonsformål, kan overføres, kan nyttes under post 01

Posten dekker tilskudd til utenrikskulturell virksomhet, offentlig diplomati og informasjon, herunder reisestøtteordningene og presse- og besøksprogrammene, samt profileringsstiltak for norsk næringsliv ute.

Budsjett 2015

For 2015 foreslås det bevilget 64,7 mill. kroner, fordelt med 26,6 mill. kroner under post 01 og 38,1 mill. kroner under post 70.

Forsikring av norske kunstutstillinger i utlandet

Det bes om fullmakt fra Stortinget om at Kongen i 2015 kan inngå avtaler om forsikringsansvar innenfor en totalramme på inntil 5,6 mrd. kroner for utstillinger ved visningsinstitusjoner i utlandet knyttet til statsbesøk til utlandet og større norske kulturmarkeringer, jf. forslag til romertallsvedtak IX.

Forsikringsansvaret omfatter tap og skade under transport og lagring i visningsperioden. Økningen i forsikringsrammen for 2015 skyldes planlegging av større utstillinger med norsk kunst i utlandet.

Kap. 116 Deltaking i internasjonale organisasjoner

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2013	Saldert budsjett 2014	Forslag 2015
70	Tilskudd til internasjonale organisasjoner	1 260 574	1 195 697	1 293 554
	Sum kap. 0116	1 260 574	1 195 697	1 293 554

Kapitlet omfatter pliktige bidrag/kontingenter til internasjonale organisasjoner Norge er medlem i.

Post 70 Tilskudd til internasjonale organisasjoner

(i 1 000 kr)

Betegnelse	Regnskap 2013	Saldert budsjett 2014	Forslag 2015
De forente nasjoner	560 477	478 308	501 948
FNs særorganisasjoner	25 107	27 022	28 515
Atlanterhavspaktens organisasjon (NATO)	58 136	64 605	63 056
Internasjonale nedrustningsforhandlinger	10 895	11 119	12 116
Europarådet	35 713	35 454	40 141
Internasjonale råvareavtaler	184	227	227
Ymse organisasjoner	28 709	28 924	30 874
Organisasjon for sikkerhet og samarbeid i Europa (OSSE)	6 103	6 100	6 175
Tilskudd til EFTA og EFTA-organer	191 056	208 700	233 000
Tilskudd til Nordisk ministerråds virksomhet	288 188	279 716	315 524
Organisasjonen for økonomisk samarbeid og utvikling (OECD)	25 875	26 000	29 532
Verdens handelsorganisasjon (WTO)	10 363	10 257	10 379
Internasjonalt energisamarbeid	18 619	18 145	20 912
Multilaterale eksportkontrollfora	143	180	180
Marine ressurser	1 006	939	975
Sum post 70	1 260 574	1 195 697	1 293 554

Generelt

Internasjonale organisasjoner/institusjoner som forvalter norske midler, forventes å ha gode forebyggende tiltak, kontrollrutiner og reaksjoner som tilfredsstillende kravet om nulltoleranse for økonomiske misligheter. Dette må organisasjonene/institusjonene kunne dokumentere.

Dersom forvaltningen ikke er tilfredsstillende, må forbedringstiltak drøftes i egnede fora, inkludert i styrende organer. Ansvar for kontroll med forvaltningen av midler og for at nødvendige oppfølgingsrutiner er på plass, skal avklares i avtaler.

De forente nasjoner (FN)

Situasjonsbeskrivelse

De forente nasjoner (FN) er sentral i norsk utenrikspolitikk. Norge har deltatt som medlem av verdensorganisasjonen siden opprettelsen i 1945. Fra denne underposten bevilges det fastsatte bidraget til FNs regulære budsjett og de fredsbevarende styrker.

Mål

Målet er en sterk og handlekraftig organisasjon som grunnlag for en internasjonal rettsorden og et verdensomspennende sikkerhetssystem. Regjeringen går inn for å styrke organisasjonens rolle når det gjelder fred og sikkerhet, internasjonal krisehåndtering, videreutvikling av internasjonale normer og standarder, arbeid for demokrati, fattigdomsbekjempelse, menneskerettigheter og bærekraftig utvikling. Oppfølging av Tusenårserklæringen og arbeidet med nye mål for den globale utviklingsagendaen etter 2015 er viktig. Regjeringen vil aktivt støtte opp under de videre reformprosessene i FN for å gjøre organisasjonen best mulig i stand til å oppfylle organisasjonens målsettinger med særlig vekt på Tusenårserklæringen og erklæringen fra oppfølgingstoppmøtene i 2005 og 2010.

Budsjett 2015

For 2015 foreslås avsatt 501,9 mill. kroner, fordelt med 117,1 mill. kroner til FNs regulære budsjett og 384,8 mill. kroner til FNs fredsbevarende operasjoner.

1 FNs regulære budsjett

Situasjonsbeskrivelse

Det regulære budsjettet for 2014–2015 ble vedtatt på overtid 27. desember 2013. Dette var første gang noensinne at medlemslandene ikke klarte å bli enige før jul, og dette skyldtes at forhandlingene var svært krevende. Etter finanskrisen har flere vestlige land vært opptatt av å kutte i FNs regulære budsjett, mens særlig utviklingslandene i G77 strittet imot. Til slutt ble det vedtatt et budsjett på USD 5,530 mrd, og i forbindelse med budsjettforhandlingene ble over 230 stillingshjemler kuttet. FNs regulære budsjett omfatter bl.a. mesteparten av FNs arbeid med politiske spørsmål og internasjonal lov og rett samt noe av arbeidet med menneskerettigheter og humanitære saker.

Rapport 2013

Den innledende generaldebatten under den 68. generalforsamlingen i FN ble holdt i en konstruktiv tone. Utviklingen i Syria og bruken av kjemiske våpen ble omtalt av mange land. Det var oppmuntrende at Sikkerhetsrådet gjorde et historisk og enstemmig vedtak om å ødelegge de kjemiske våpnene i Syria innen 30. juni 2014. Vedtaket bidro sterkt til å få kalt sammen til den andre Genève-konferansen om Syria. Generaldebatten stadfestet at medlemslandene har forpliktet seg til å nå FNs tusenårsmål og til å utforme en troverdig utviklingsdagsorden for perioden etter 2015.

Generaldebatten viste mangfoldet blant medlemslandene i holdninger til sentrale globale spørsmål, og dette preget det påfølgende arbeidet i de ulike komitéene. Det var dyp uenighet om budsjettmessige og administrative spørsmål, som størrelsen på det regulære FN-budsjettet for perioden 2014–2015, administrative reformer, forsøket på å styrke evnen i FN-sekretariatet til å støtte FNs politiske sendelag (Special Political Missions) og spørsmålet om det skal opprettes en enhet for partnerskap med privat sektor.

Arbeidet i komitéene viste skillelinjer på viktige områder som menneskerettigheter, resolusjonen om kvinnelige MR-forsvarere, likestilling og kvinneverettigheter, seksuelle og reproduktive rettigheter, humanitære spørsmål, utviklingsdagsordenen etter 2015, finansiering for utvikling, oppfølging av Rio-konferansen for bærekraftig utvikling, Midtøsten, kjernefysisk nedrusting og ikke-spredning og folkerettslige spørsmål.

Norske og likesinnede land ble ikke bare utfordret av land som Iran, Syria, Cuba, Venezuela, Russland, Kina og Vatikanet, men også av andre land som Indonesia, Singapore, Sør-Afrika og andre land i Afrika-gruppen. Det vanskelige forholdet mellom afrikanske land og Den internasjonale straffedomstolen (ICC) preget også bildet.

På tross av utfordringer ble svært mange resolusjoner likevel enstemmig vedtatt. Norge fikk godt gjennomslag for sine politiske prioriteringer og loste blant annet gjennom politisk følsomme resolusjoner på menneskerettsområdet til konsensusvedtak. Norge spilte også en sentral rolle i å utforme innretningen på det nye høynivåforumet for bærekraftig utvikling og var med på å samle bred og tverregional oppslutning om den internasjonale avtalen om våpenhandel.

Arbeidet i sikkerhetsrådet var dominert av situasjonen i Syria. Da sikkerhetsresolusjon 2118 ble vedtatt, bante dette vei for etablering av fellesoperasjonen med Organisasjonen for forbud mot kjemiske våpen (OPCW) for destruksjon av de kjemiske våpnene i Syria, men det var også et viktig bidrag til den politiske prosessen. Avstanden mellom USA og Russland i Syria-spørsmålet er stor, og humanitær tilgang i Syria har vist seg å være vanskelig. Det var derfor positivt at sikkerhetsrådet maktet å samle seg om den viktige resolusjonen 2139. Den alarmerende utviklingen i Den sentral-afrikanske republikken og krisen i Sør-Sudan har ellers preget arbeidet i Rådet. Medlemmene av Sikkerhetsrådet har i de to landsituasjonene vist vilje til å trekke i samme retning og gjøre vedtak for å avhjelpe den dramatiske situasjonen på bakken. For første gang i historien valgte et nyvalgt medlem av Sikkerhetsrådet, Saudi-Arabia, å si fra seg setet. Jordan kom dermed inn som nytt medlem. Litauen er nytt medlem fra østgruppen og har lagt opp til å trekke veksler på nordisk-baltisk samarbeid, der også Norge har bidratt.

Nok en gang ble det bekreftet at grunnleggende reform av FN tar tid, men det ble likevel tatt noen viktige beslutninger. Det var svært positivt at høynivåforumet for bærekraftig utvikling (HLPF) ble opprettet og tar over for den nå nedlagte kommisjonen for bærekraftig utvikling (CSD). Dette gir håp om en sterkere politisk forankring av FNs innsats for bærekraftig utvikling.

Viktige initiativ som vil gi Generalsekretæren økt handlingsrom i forvaltningen av apparatet, er foreløpig utsatt, men det var oppløftende at den viktige mobilitetsreformen til slutt ble vedtatt i første halvår av 2014. Det vil likevel bli mer krevende å få gjort nødvendige vedtak som vil gi Generalsekretæren mulighet til å støtte FNs politiske sendelag på en mer effektiv måte.

Videre er det behov for en gjennomgang av måten Generalforsamlingen arbeider på, spesielt de seks faste komitéene. Mange medlemsland har sterke og til dels fastlåste posisjoner omkring reform av Generalforsamlingen. Likevel synes det å være vilje i arbeidsgruppen om revitalisering av Generalforsamlingen til å behandle de mer utfordrende spørsmålene. Posisjonene i spørsmålet om utvidelse av Sikkerhetsrådet er enda mer fastlåste, og debattene i den 68. sesjonen av Generalforsamlinga stadfestet dette. Norge har derfor, sammen med en tverrregional gruppe av land, profilert seg for å gjøre Sikkerhetsrådet mer åpent og pålitelig (ACT). Det er positivt at dette initiativet har fått en god mottakelse.

Budsjett 2014

FNs bidragsskala ble reforhandlet i 2012. Europa har fått sine bidrag redusert, og fremvoksende økonomier som Brasil og Kina har fått betydelig økte kontingenter. I henhold til bidragsskalaen som ble vedtatt av FNs 67. generalforsamling er Norges andel av FNs regulære budsjett 0,851 pst., ned fra 0,871 pst. Av det regulære budsjettet beregnes 18 pst. som offisiell utviklingshjelp (ODA) som bevilges under kap. 170, post 78 under programområde 03. For 2015 foreslås avsatt 117,1 mill. kroner til FNs regulære budsjett under programområde 02.

2 FNs fredsbevarende operasjoner

Situasjonsbeskrivelse

FNs fredsbevarende operasjoner er en bærebjelke i FNs rolle som den globale organisasjonen for fred og sikkerhet. Ved starten av 2014 deltok rundt 117 235 personell (85 269 militære, 13 075 politi og 18 891 annet sivilt personell) i 15 FN-ledede operasjoner. Etter hvert som operasjonene har fått flere fredsbyggingsoppgaver, har den sivile virksomheten blitt mer sentral. Afrika er det klart tyngste innsatsområdet. Personelltallet ventes å øke i 2014 grunnet etablering av en FN-ledet operasjon i Den sentralafrikanske republikk, samt styrking av operasjonene i Sør-Sudan og i Mali.

Støtte til FN-ledet fredsoperativ innsats er ett av mange elementer i Regjeringens bidrag til et sterkt og relevant FN, som er viktig også i forhold til norske sikkerhetspolitiske interesser. Norsk politiinnsats er konsentrert om operasjonene i Sør-Sudan, Liberia og Haiti, mens de største militære kontingentene befinner seg i Sør-Sudan, Mali og Midtøsten. Nordisk samarbeid står sentralt når det gjelder militær innsats. Tematiske hovedprioriteringer er beskyttelse av sivile, også mot seksualisert vold, oppfølging av Sikkerhetsrådets resolusjoner om kvinner, fred og sikkerhet, reform av sikkerhetssektoren, samt styrking av sivil innsats og operativ evne, bl.a. gjennom politiopplæring og utvikling av standarder for militære bidrag.

Mål

FNs fredsbevarende operasjoner skal bistå land i konflikt med å legge til rette for bærekraftig fred. Dette søkes oppnådd ved å kombinere militær-, politi- og justissektorinnsats, støtte til en konstruktiv politisk prosess, humanitær og utviklingsrettet innsats.

Rapport 2013

Opprørsgruppers aktivitet i DR Kongo, Mali, Sudan og Sør-Sudan bidro til å opprettholde oppmerksomheten om beskyttelse av sivile som en hovedmålsetting, men var også en hovedutfordring for FNs fredsoperative innsats. En fredsopprettende intervensjonsbrigade og ubemannet luftovervåking ble innført for å styrke innsatsen i DR Kongo. I FN-operasjonen i Mali, som ble opprettet 25. april og som erstattet en AU-ledet operasjon, er terrortrusselen en tilleggsutfordring. Operasjonen i Sør-Sudan ble vedtatt styrket som følge av væpnet konflikt mellom regjeringshæren og opposisjonsstyrker. FN fortsatte nedskaleringen av den militære innsatsen i Elfenbenskysten, Haiti og Liberia, grunnet bedring av sikkerhetssituasjonen. Norges deltakelse i FN-operasjoner var ved utgangen av 2013 34 militære, 37 sivilt politi, samt et mindre antall annet sivilt personell. De største personellbidragene var i Sør-Sudan, Midt-østen og Liberia.

Budsjett 2015

For 2015 foreslås avsatt 384,8 mill. kroner til Norges pliktige bidrag til FNs fredsbevarende operasjoner under programområde 02. ODA-godkjent andel er tatt med i bevilgningsforslag under 03-området under kap. 170, post 78.

FNs særorganisasjoner

Det vises også til profilark for de forskjellige FN-organisasjonene, jf. oversikt på www.regjeringen.no. Profilarkene gir en oversikt over og en vurdering av Norges samarbeid med de forskjellige organisasjonene.

1 Verdens helseorganisasjon (WHO)

Situasjonsbeskrivelse

Verdens helseorganisasjon (WHO) er FNs særorganisasjon for helse. WHO er som normativ aktør i en særstilling når det gjelder å uttrykke helsepolitiske utsagn basert på helsefaglige vurderinger som er etisk og vitenskapelig baserte. WHO er forpliktet til å bidra til å nå tusenårsmålene for utvikling. WHO's arbeid kan beskrives på to hovedområder:

- Normativt, i egenskap av organisasjonens helsefaglige rolle sette globale normer og standarder og støtte medlemslandene i utformingen av nasjonal helsepolitikk.

- Utviklingsrettet, å yte faglig støtte til utviklingsland for å gjøre landene i stand til å iverksette anbefalinger og standarder, styrke helse-systemene og å utvikle og gjennomføre helhetlige nasjonale helseplaner og standarder.

For at WHO skal kunne opprettholde og styrke sin normative og operative rolle, har organisasjonen siden 2010 gjennomgått en omfattende reformprosess. Målet er å gjøre WHO bedre i stand til å svare på fremtidige utfordringer som et mangfoldig aktørbilde, helse som globalt fellesgode, utviklingen i sykdomsbyrde, ny teknologi, helsepersonellkrise, epidemier, klima og finanskrise. Generaldirektør Margaret Chans reformagenda legger opp til en sterkere fokusering på kjerneoppgaver, styrket resultatbasert budsjettering og styring, klargjøring av roller og ansvar mellom de tre organisasjonsnivåene, bedre effektivitet på landnivå og styrking av WHO's rolle ift. bredden av aktører innen global helse. Vedtatt totalt budsjett for programperioden 2014–2015 er på nær USD 4 mrd. WHO finansieres gjennom en fastsatt kontingent samt gjennom frivillige bidrag. Frivillige bidrag for perioden 2014–2015 forventes å utgjøre 75 pst. av totalbudsjettet. For å tilrettelegge for en økning i ikke-øremerkede midler og sikre at frivillige bidrag i økt grad brukes til å støtte opp under prioriteringer gjort av WHO's styrende organer, har WHO opprettet et eget fond for dette, Core Voluntary Contribution Account. Norge og andre likesinnede land har gitt støtte til dette fondet, jf. omtale under kap. 170, post 76.

Det er inngått en ettårig programavtale mellom Norge og WHO for 2014.

Norge har hatt en aktiv rolle i WHO både i og ute av styret, og bidratt til å styrke dem som ledende, normativ organisasjon for global helse bl.a. ved å være en pådriver for reform av WHO. En hovedprioritering for Norge har vært å få gjennomslag for den nye finansieringsmodellen. Formålet med modellen er å sikre større åpenhet og forutsigbarhet, samt bedre samsvar mellom prioriteringer som er vedtatt av WHO's styrende organer og finansielle bidrag. Det er viktig å sikre at reformprosessen iverksettes og har fremdrift.

Ebola-utbruddet

Det alvorlige utbruddet av ebola i Vest-Afrika har satt WHO's evne til pandemihåndtering- og respons på prøve. Vi må gjennomgå WHO's håndtering med sikte på å sette organisasjonen bedre i stand til å håndtere denne type kriser.

Mål

WHO's mandat er å bidra til bedre helse for alle og å være verdens ledende, normgivende og samordnende autoritet i det internasjonale helsearbeidet. Mandatet skal oppfylles gjennom seks hovedoppgaver:

- Utøve globalt lederskap og samarbeid om helse.
- Sette retning for og finansiere forskning og kunnskapsutvikling.
- Fastsette normer og standarder.
- Utvikle kunnskapsbaserte strategier og tiltaksveiledning.
- Gi faglig støtte gjennom opplæring og faglig samarbeid.
- Systematisk følge med på utviklingen i global helse og helseutfordringer og foreslå tiltak.

En ny arbeidsplan for perioden 2014 – 2019 er utarbeidet som del av reformprosessen, som har seks strategiske og to administrative prioriteringer:

- Helsetusenårsmålene og post 2015–agendaen,
- Universell helsedekning,
- Ikke – smittsomme sykdommer inkludert mental helse,
- Gjennomføring av bestemmelsene vedtatt i International Health Regulations,
- Økt tilgang til livsviktige, effektive medisiner og utstyr,
- Sosiale, økonomiske og miljømessige helseterminanter,
- Styrke WHO's styrende rolle internt og eksternt, og
- Reform av ledelsens retningslinjer, systemer og praksis.

WHO har også et humanitært mandat og innehar det globale koordineringsansvaret for helse i humanitære kriser.

Norge skal bidra til å styrke WHO som ledende, normativ organisasjon for global helse og aktivt bidra til reform av WHO. Norge skal gjennom sin støtte til WHO bidra til utbygging av universell tilgang til helsetjenester basert på den grunnleggende retten til helsetjenester for alle gjennom helsefremmede livsbetingelser og styrking av helsesystemer.

Norge vil arbeide for å sikre at reformprosessen blir gjennomført med tydelige resultater i tråd med organisasjonens nye langtidsplan for 2014 – 2019 og programbudsjett for 2014 – 2015.

Rapport 2013

WHO arbeider for å synliggjøre betydningen av helse som forutsetning for økonomisk utvikling og hoveddelen av WHO's ressurser er rettet mot utviklingslandenes behov. Det vises til omtale av WHO under kap. 170 post 76.

Budsjett 2015

Norges pliktige bidrag til WHO's programbudsjett for 2014–2015 er fastsatt til 0,871 pst. av det regulære budsjettet. Av denne andelen forutsettes 76 pst. beregnet som offisiell utviklingshjelp som budsjetteres over kap.170, post 78 under programområde 03.

For 2015 foreslås avsatt 5,8 mill. kroner under programområde 02.

2 Den internasjonale arbeidslivsorganisasjon (ILO)

Omtalen av ILO er lagt til kap. 170, post 76 Tilleggsmidler via FN-systemet mv.

For 2015 foreslås avsatt 10,0 mill. kroner over kapittelposten. Dette utgjør 40 pst. av det regulære bidraget. I henhold til OECDs utviklingskomité (DAC) klassifiseres 60 pst. av det regulære bidraget til ILO som offisiell utviklingshjelp (ODA), som budsjetteres under kap. 170, post 78 på programområde 03. Det bevilges også tilleggsmidler til ILOs arbeid gjennom Norges program-samarbeidsavtale med organisasjonen over kap. 170, post 76 og gjennom ulike tilleggsavtaler.

3 FNs organisasjon for ernæring og landbruk (FAO)

Situasjonsbeskrivelse

FAO er den normative FN-organisasjon for mat-sikkerhet, ernæring, jordbruk, skogforvaltning og fiskeri. FAO samler inn, analyserer og sprer informasjon; bistår medlemsland med veiledning og kapasitetsutvikling; utarbeider konvensjoner, normer og retningslinjer; samt bidrar med faglige råd i lands utviklingsprogrammer. FAO hjelper også til med gjenoppbygging av landbruk i katastrofe- og konfliktområder i samarbeid med humanitære organisasjoner.

FAOs arbeid er direkte relevant for å oppnå FNs tusenårsmål 1 om fattigdomsreduksjon og 7 om miljømessig bærekraftig utvikling. FAO er som kunnskapsorganisasjon viktig for global matproduksjon og en bærekraftig utvikling i fiskerierne og i landbrukssektoren, særlig i lys av klima-

endringer, befolkningsvekst og økt ressursknapphet. Gjennom økt vektlegging av sosiale reformer for bedret tilgang til mat for å bekjempe sult og underernæring, og gjennom støtte til samvirke og andre fisker- og bondeorganisasjoner, fremmer FAO sosial dialog og bidrar til rettferdig fordeling.

Sammen med Det internasjonale fond for jordbruksutvikling (IFAD) og Verdens matvareprogram (WFP) er FAO vertskap for FNs komité for global matsikkerhet (CFS), som er den sentrale politiske plattformen for global matsikkerhet, retten til mat og ernæring. FAO er en sentral arena for flere norske departementer for å forhandle frem normative retningslinjer innen sine fagområder. Ut fra nasjonale interesser er FAOs arbeid for global, bærekraftig forvaltning av fiskeriressursene av særlig viktighet for Norge. FAO arbeider blant annet gjennom Codex Alimentarius-kommisjonen som utarbeider globale matvarestandarder, og mht. pandemier som fugleinfluensa, begge deler i samarbeid med WHO. Globale standarder er sentralt for en global handel med matvarer som er helsemessig trygg. FAO er den viktigste skogfaglige institusjon i FN-systemet. Sammen med FNs utviklingsprogram (UNDP) og FNs miljøprogram (UNEP) har FAO etablert et felles FN-program for bekjempelse av avskoging (UN-REDD), som er en viktig faglig samarbeidspartner og kanal for norske midler under klima- og skoginitiativet. FAO har ansvar for det globale arbeidet for å sikre det genetiske mangfoldet innen landbruk og matproduksjon. Norge deltar aktivt i fora under den Internasjonale traktaten for plantegenetiske ressurser for mat og landbruk og i FAOs kommisjon for genetiske ressurser.

Mål

FAO har følgende strategiske mål:

- Bidra til å utrydde sult, matusikkerhet, samt feil- og underernæring.
- Øke og forbedre forsyningen av varer og tjenester fra landbruk, skogbruk og fiskeri på en bærekraftig måte.
- Minske fattigdom på landsbygda.
- Tilrettelegge for mer inkluderende og effektive landbruks- og matsystemer.
- Øke motstandsdyktigheten mot kriser.
- Likestilling skal være et tverrgående mål i forhold til de fem strategiske mål.

Rapport 2013

Det regulære budsjett for 2014–15 ble vedtatt med en økning på 2,2 pst. i forhold til 2012–13. Norge

var i henhold til en nordisk rotasjonsordning ikke medlem av FAOs råd i 2013, men deltok i styrearbeidet gjennom det nordiske samarbeidet, og som observatør med talerett. Island tar fra 2014 over den nordiske styreplassen som Danmark har hatt i tre år.

I den årlige publikasjonen fra FAO, WFP og IFAD om matusikkerhet (SOFI) ble antall sultende og underernærte i 2013 nedjustert fra 870 til 842 millioner. Nedgangen er likevel ikke tilstrekkelig til å nå tusenårsålet om å redusere antall sultende fra 1990 til 2015, med mindre det settes inn en ekstraordinær innsats. I 2013 var bærekraftige matforsyningssystemer hovedtema i den årlige statusrapporten om mat og landbruk. Rapporten viser at det fortsatt er store gevinster å hente i å gjøre markedsføringen av matvarer bedre koordinert og mer effektiv. I 2013 ble det i CFS forhandlet frem anbefalinger for hvordan en tar hensyn til matsikkerhet ved produksjon av biodrivstoff.

FAOs statistikkdivisjon har ansvaret for utarbeidelse av sentral global statistikk innen primærnæringene og oversikter over global prisutvikling for matvarer. Dette var grunnleggende for å forebygge negative konsekvenser av store prissvingningene i 2012. FAO utarbeidet i 2012 en strategi for likestilling og styrking av kvinners rolle. Gjennom arbeidet med genetiske ressurser og husdyr, kunne FAO i 2012 dokumentere at de har bidratt til å snu trenden med tap av genetiske ressurser gjennom utryddelse av lokale husdyrraser. FAO er fremdeles en av de få organisasjoner som hadde tilgang i Sør-Somalia, og får gode skussmål for arbeidet som der gjøres under vanskelige forhold. FAO vil utarbeide en gjenoppbyggingsplan for landbruket i landet. FAO leder koordineringen av den det humanitære arbeidet med matsikkerhet (matsikkerhetsklyngen) i samarbeid med WFP.

FAO har framforhandlet internasjonale retningslinjer på sikring av bærekraftig småskala-fiske. Disse retningslinjene ble vedtatt av FAOs fiskerikomité i juni 2014. Norge er en pådriver i dette arbeidet og overtok i 2012 formannskapet i FAOs fiskerikomité. Gjennom Nansen-programmet støttes utvikling av økosystembasert *fiskeriforvaltning*. Forskningsfartøyet som har vært brukt i programmet er nå nær 20 år gammelt og tilfredsstillende ikke lenger kravene til moderne havforskning. Det har fra norsk side nå blitt besluttet å bygge en ny moderne båt og det har vært diskusjoner med FAO om et nytt program tilknyttet driften av fartøyet.

Ved generalkonferansen i 2013 ble det satt sluttstrek for en svært omfattende reformprosess

i FAO. Denne inkluderer bl.a. innføring av et nytt strategisk rammeverk og økt fokus på resultatoppnåelse, forbedring av evaluerings- og kontrollmekanismer, økt delegering til landkontorer og endringer i styringsstrukturen. Statusrapportene for gjennomføring av reformene viser betydelige fremskritt, men utfordringer gjenstår særlig knyttet til desentralisering og for liten grad av samarbeid på tvers av avdelinger. Det har blitt et betydelig bedre samarbeid mellom de Roma-baserte organisasjonene FAO, WFP og IFAD. De tre organisasjonene har f.eks. blitt enige om å samordne enkelte administrative tjenester og innkjøpsordninger for å bedre effektiviteten og redusere kostnader. Det er økende forståelse for å delta koordinert med andre multilaterale organisasjoner på landnivå, men det er klart at FAO ennå har et stort forbedringspotensial. I enkelte land deltar FAO aktivt i Ett FN, men ønsker å beholde muligheten til å mobilisere ressurser til å fortsette tiltak utenom et felles FN-program.

Budsjett 2015

Norges faste andel av FAOs regulære budsjett er fastsatt til 0,851 pst. Av det regulære bidraget forutsettes 51 pst. beregnet som offisiell utviklingshjelp (ODA) som bevilges under kap. 170, post 78 under programområde 03.

For 2015 foreslås avsatt 12,7 mill. kroner under programområde 02 for dekning av pliktige bidrag.

NATO

Situasjonsbeskrivelse

Bevilgningen gjelder Norges bidrag til NATOs sivile budsjett, inklusive Norges andel til nytt hovedkvarter og til NATOs parlamentarikerforsamling.

Samarbeidet i NATO utgjør fundamentet for norsk sikkerhetspolitikk. Regjeringen vil bidra til at NATO fortsetter å være en sterk og troverdig allianse og det sentrale forum for transatlantisk dialog og samhold. Alliansen har vært i kontinuerlig omforming siden den kalde krigen. Med avslutningen av ISAF-operasjonen i Afghanistan og den endrede sikkerhetspolitiske situasjonen i Europa som bakteppe, stod spørsmål om alliansens fremtidige innretning og profil sentralt på dagsorden på NATOs toppmøte i Wales i september.

Mål

- Videreføre NATO-medlemskapet som fundamentet i Norges sikkerhetspolitiske engasjement og sikre at Norge forblir en relevant alliert og partner.
- Styrke norsk engasjement i og bidrag til NATO og tilrettelegge for NATO-aktivitet og –nærvær i Norge.
- Bidra gjennom politiske og militære reformer til at NATO fortsetter å være en sterk og troverdig allianse.
- Trygge norsk og alliert frihet og sikkerhet med utgangspunkt i Atlanterhavspakten, FN-pakten og på grunnlag av felles verdier som demokrati, menneskerettigheter og rettsikkerhet.
- Bidra til å sikre NATOs evne til gjennomføre operasjoner.
- Videreutvikle NATOs samarbeid med partnerlandene og med FN, EU, OSSE og AU.

Rapport 2013

Økonomiske utfordringer har de senere år gjort at de fleste NATO-land har kuttet til dels betydelig i sine forsvarsbudsjetter. Samtidig fortsatte Europas andel av de samlede allierte forsvarsutgifter å falle. Norge har de siste årene økt sine forsvarsutgifter og oppfyller målsetningen om 20 pst. av forsvarsbudsjettet til investeringer. USA bar i 2013 alene om lag 70 pst. av forsvarsutgiftene.

Utfordringene har medført et sterkere fokus i NATO på reformer og prosjekter som kan gi bedre ressursutnyttelse og samtidig ivareta alliansens forsvarsevne. I 2013 gikk mye av arbeidet med til å følge opp tiltakene fra den såkalte *forsvarspakken* som ble vedtatt under NATOs toppmøte i Chicago i 2012. Pakken inneholder blant annet tiltak som skal bedre forsvarsplanprosessen i NATO, styrke samarbeid om anskaffelser (såkalt *smart forsvar*) og sikre at allierte styrker forblir nært sammenknyttet og i stand til å operere sammen også etter at dagens store operasjoner er avviklet (såkalt *Connected Forces Initiative*).

Smart forsvar-initiativet ble i 2013 utvidet til nye fagområder og to av prosjektene ble slutført. I løpet av 2013 fornyet NATO også sitt treningsprogram, noe som i årene fremover ventes å gi mer regelmessige og omfattende øvelser i alliert regi. I november 2013 holdt NATO sin største fullskalaøvelse av kollektivt forsvar siden 2006.

Regjeringen legger stor vekt på at NATO skal være i stand til å ivareta hele bredden av sine oppdrag og har støttet opp om styrkingen av trening og øvelser i alliansen. Blant annet har Norge tilbudt seg å være vertskap for alliansens fullskaløvelse i 2018. Økt beredskap og interoperabilitet for NATOs beredskapsstyrker (NRF) står sentralt i revitaliseringen av trenings- og øvelsesarbeidet i NATO. Regjeringen anser trening og øvelser som viktige bidrag både til NATOs kjerneoppdrag og til partnersamarbeidet hvor lavere operasjonelt tempo gjør at man vil måtte legge økt vekt på andre samarbeidsverktøy.

Andre prosjekter for å styrke forsvarsevnen som fortsatte i 2013 var anskaffelse av luftbasert bakkeovervåkning (AGS) og etableringen av *Joint Intelligence, Surveillance and Reconnaissance (JISR)*. JISR er en mekanisme for å bedre NATOs situasjonsforståelse gjennom samordning og deling av informasjon. I løpet av 2013 ble også cyberforsvar tatt inn som en særskilt kapasitet i NATOs forsvarsplanleggingsprosess.

2013 ble et merkeår i Afghanistan i det man påbegynte overføring av sikkerhetsansvar (transition) for den aller siste gruppen provinser. Samtidig fortsatte ISAF å trappe ned sine kampparasjoner og inntok gradvis en støtterolle. Afghanske sikkerhetsstyrker (ANSF) stod i 2013 for 95 pst. av alle konvensjonelle militæroperasjoner og 98 pst. av alle spesialoperasjoner i Afghanistan.

Det er enighet om at det fortsatt vil være behov for trening og opplæring etter 2014 hvilket er hensikten med *Resolute Support Mission (RSM)*. I juni 2013 ble de allierte landene enige om det overordnede konseptet for RSM. Sikkerhetsavtaler mellom henholdsvis Afghanistan og USA og Afghanistan og NATO er imidlertid forutsetninger for fortsatt nærvær. President Karzais beslutning i desember 2013 om foreløpig ikke å signere avtalene, resulterte i flere måneders stillstand i forberedelsene.

NATOs partnerskap har også stått i fokus for arbeidet i 2013. Flere av NATOs partnerland i sør har opplevd store omveltninger, og det har vært drøftet i hvilken grad NATO kan bidra til reformer innen forsvars- og sikkerhetssektoren. Det ble i 2013 ikke nådd enighet om hvordan dette skulle løses, men alliansens forsvarsministre vedtok i oktober å gi et positivt svar på en libysk forespørsel om bistand til institusjonsbygging innen forsvarsektoren. En rekke praktiske vanskeligheter gjenstår imidlertid før samarbeidet er på plass.

Et annet emne som dominerte partnerskapsarbeidet i NATO i 2013, var ønsket om å bevare evnen til militært samvirke (interoperabilitet)

med partnere. Med avviklingen av ISAF har det vært forventet at NATO vil måtte legge mer vekt på trening og øvelser for å ivareta dette hensynet. Samtidig har flere allierte ønsket at alliansen skal utvikle et nærmere forhold til land som har vilje og evne til å bidra til samarbeidet. Diskusjonene om disse forholdene startet i desember 2013 og fortsatte frem mot toppmøtet.

Regjeringen anser samarbeidet med partnere som en viktig del av NATOs virksomhet, og Norge har tatt aktivt del i videreutviklingen av NATOs politikk på dette feltet. Fra norsk side har det vært lagt vekt på at videreutviklingen av partnersamarbeidet må sees i lys av bredden av NATOs oppgaver. Alliansen må både bevare det brede operasjonelle samarbeid som er skapt gjennom år med krisehåndtering, men samtidig pleie et dypere samarbeid med partnere som har vilje og evne til å bidra. Norge har også lagt vekt på at NATO må videreutvikles som plattform for sikkerhetspolitisk dialog, og at alliansen bør styrke sitt samarbeid med aktører som FN, EU, AU og OSSE.

Det ble i desember 2013 klart at hovedentreprenøren for det nye NATO-hovedkvarteret krever betydelig tilleggsbetaling. Det ble samtidig varslet at bygget først ville bli ferdigstilt i tidsrommet juli til desember 2016. For å unngå stans i byggearbeidene vedtok NATO å betale en mindre del av kravet som ble ansett som ubestridt. Midlene ble tatt fra avsatte reservefond og innebar i seg selv ingen økning av prosjektets ramme eller krav om ytterligere innbetaling fra medlemslandene. Parallelt med dette har Belgia innledet forhandlinger med entreprenøren om de øvrige krav. Denne prosessen er ikke fullført.

Budsjett 2015

For 2015 foreslås avsatt 28 mill. kroner til NATOs sivile budsjett og til NATOs parlamentarikerforsamling, og 35,1 mill. kroner til bygging av nytt NATO-hovedkvarter, totalt 63,1 mill. kroner.

Internasjonale nedrustningsforhandlinger

Situasjonsbeskrivelse

Underposten dekker pliktige bidrag til møter og forhandlinger om global og regional nedrustning og rustningskontroll, herunder møter innenfor Avtalen om ikke-spredning av kjernefysiske våpen (NPT), Kjemivåpenkonvensjonen (CWC), Biologivåpenkonvensjonen (BTWC), Prøvestansavtalen (CTBT), og konvensjonell rustningskontroll i OSSE-regi.

Tilsynskonferansen i 2010 for Avtalen om ikke-spredning av kjernevåpen (NPT) vedtok et arbeidsprogram for nedrustning og ikke-spredning. Konkrete tiltak i arbeidsprogrammet for å få fremdrift i arbeidet med å opprette en sone fri for masseødeleggelsesvåpen i Midtøsten, har ikke ført frem. Utviklingen i og adferden til Nord-Korea utfordrer det globale ikke-spredningsregimet. Forhandlingene med Iran om landets atomprogram er en positiv utvikling. Partene ble sommeren 2014 enige om å forlenge interimsavtalen og forhandlingene frem til 24. november.

Den nye START-avtalen mellom USA og Russland om kontrollerbare nedskjæringer av de strategiske atomvåpnene er viktig for ytterligere kutt i de kjernefysiske arsenalene. Samtidig er det nødvendig å engasjere alle atomvåpenstatene i nedrustningsprosesser, inkludert stater som står utenfor NPT, som India, Israel, Pakistan og Nord-Korea.

Det er positivt at USA (i president Obamas Berlin-tale i juni 2013) har tatt initiativ til ytterligere reduksjon av opp mot 1/3 av de utplasserte strategiske kjernevåpnene. Forhandlinger om en ny forpliktende avtale forutsetter imidlertid også reell vilje på russisk side, noe man så langt ikke har sett.

Krisen i Ukraina har vist at konvensjonell rustningskontroll fortsatt er et relevant – om enn ikke tilstrekkelig – krisehåndteringsverktøy. Veien videre for konvensjonell rustningskontroll i Europa er imidlertid preget av usikkerhet. Fra norsk side er det viktig at allierte land samler seg om en felles holdning til et nytt rustningskontrollregime som både tar hensyn til behovet for fornyelse, med vekt på åpenhet og tillitsbyggende tiltak, men også ivaretar allierte lands reelle sikkerhetsbehov.

Etter seksten års stillstand har Nedrustningskonferansen i Genève ikke kommet til enighet om et arbeidsprogram, og Prøvestansavtalen (CTBT) har ikke trådt i kraft, til tross for at den ble fremforhandlet i 1996. Dette illustrerer behovet for dyptgripende reformer av det internasjonale nedrustningsmaskineriet.

Kjemivåpenkonvensjonen har bidratt til at 82 pst. av verdens deklarererte lagre av kjemiske våpen er destruert og regnes derfor som et svært vellykket nedrustningsinstrument. Organisasjonen for forbud mot kjemiske våpen (OPCW), som alle stater som tiltrer konvensjonen automatisk blir medlemmer av, vant Nobels fredspris i 2013. Så langt har 190 stater tiltrådt, etter at Somalia og Syria sluttet seg til i 2013. Seks land står fortsatt utenfor og regjeringen vil arbeide for å fremme universal oppslutning. Den største utfordringen

OPCW har stått ovenfor har vært knyttet til destruksjon av Syrias kjemiske våpenprogram. Norge har gitt viktig bidrag gjennom Operasjon RECSYR, som bidro til å transportere kjemivåpen ut av Syria. Ulikt syn på prioriteringen av ikke-spredning versus fredelig bruk gjør seg gjeldende blant partene både til Kjemivåpenkonvensjonen og til Biologivåpenkonvensjonen.

Mål

- Norge skal være en aktiv bidragsyter i å bevare og styrke en forutsigbar internasjonal rettsorden, herunder være pådriver for et styrket ikke-spredningsregime, og en vellykket NPT tilsynssyklus.
- Norge skal være en aktiv bidragsyter i FN, NATO og andre internasjonale organisasjoner på nedrustnings- og ikke-spredningsområdet. Vår innsats som en aktiv og forutsigbar samarbeidspartner og alliert skal ikke kunne trekkes i tvil.
- Norge skal, sammen med allierte land, berede grunnen for et fornyet og modernisert regime for konvensjonell rustningskontroll i Europa.

Rapport 2013

Norge videreførte sitt sterke engasjement for å støtte opp om de globale og folkerettslige bindende nedrustnings- og ikke-spredningsavtalene, som NPT, BTWC og CWC. Norge har også vært en pådriver for nedrustningsinitiativer i NATO.

I nedrustningsarbeidet har Norge særlig vektlagt å arbeide på tvers av politiske og geografiske grupperinger med sikte på å bygge bro over motsetninger og motvirke polarisering, men samtidig presset for fremdrift.

Norge har videreført sitt engasjement for tillitsskapende mekanismer under Biologivåpenkonvensjonen. Innenfor CWC har Norge lagt vekt på at destruksjonen av eksisterende kjemiske våpen på skje på en rask og transparent måte som tar de nødvendige hensyn til miljø og sikkerhet. Norge har vært en viktig støttespiller til OPCWs arbeid med destruksjon av Syrias kjemivåpen gjennom aktiv deltakelse i operasjon RECSYR. Vi gir fortsatt støtte til OPCWs handlingsprogram for nasjonal gjennomføring av konvensjonens forpliktelser, særlig gjennom økonomisk bistand til organisasjonens Afrikaprogram og det såkalte «Kenya-programmet» som fremmer kontroll med farlige kjemikalier i Kenya og Øst-Afrika. Norge har støttet et prosjekt for å knytte nærmere forbindelser til industrien, særlig i utviklingsland.

Global helsesikkerhet vil være et viktig nytt satsningsområde innenfor ikke-spredning. Dette skal bidra til at man står bedre rustet til å forebygge, oppdage og begrense epidemier, sykdomsutbrudd eller andre helsesikkerhetstrusler, uavhengig av om disse skyldes naturlige årsaker, ulykker eller er fremprovosert. Verden opplever økende spredning av globale epidemier, sykdomsutbrudd, matbåren smitte og forgiftning. Multiresistente bakterier, som på sikt kan utgjøre en trussel mot all sykehusbehandling og helsevesenet, er et voksende problem. Samtidig driver laboratorier forskning og publiserer åpent i internasjonale fagtidsskrifter hvordan man kan fremstille virus syntetisk og sette disse sammen på nye måter. Det er økende oppmerksomhet omkring helse som del av det utvidete sikkerhetsbegrep. Så langt er det gjort svært lite på feltet. Ofte vil det være de minst utviklede landene – med dårligst utbygd helsevesen og infrastruktur – som representerer de svakeste leddene og utgjør den sannsynligste kilden for helsesikkerhetstrusler. Et viktig bidrag vil derfor være kapasitetsbygging for å bygge opp helseberedskapen i disse landene.

Norge har støttet opp om FN-sekretariatets arbeid med å fremme nasjonal oppfølging av FNs Sikkerhetsrådsresolusjon 1540 mot spredning av MØV. Denne støtten har hovedsakelig vært rettet mot utviklingsland. Norge har i perioden støttet aktivt opp om internasjonale bestrebelser på å nå frem til politiske forhandlingsløsninger på striden omkring de kjernefysiske aktivitetene til Iran.

Norge har deltatt aktivt i konsultasjoner mellom allierte land om et mandat for videre forhandlinger om et modernisert regime for konvensjonell rustningskontroll i Europa. Samtidig har Norge arbeidet for å oppdatere Wien-dokumentet om tillits- og sikkerhetsbyggende tiltak. Norge har målrettet lagt vekt på å styrke det sivile samfunnsengasjement i internasjonalt nedrustnings- og ikkespredningsarbeid.

Budsjett 2015

Det foreslås avsatt 12,1 mill. kroner.

Europarådet

Situasjonsbeskrivelse

Europarådet, som den eneste rene paneuropeiske internasjonale organisasjonen er en aktiv plattform for utøvelse av engasjementspolitikk og Europapolitikk. Europarådet skal bidra til å sikre respekt for menneskerettigheter, demokrati og rettsstatsprinsipper i hele Europa. Med den negative utviklingen

når det gjelder menneskerettigheter i bl.a. Russland den senere tid, vil tilbakeskritt i øst få økt oppmerksomhet og prioritet. Europarådet er det fremste forum for regelverks- og standardutvikling på disse områdene, som utgjør organisasjonens kjerneområder. Europarådet forvalter over 200 konvensjoner og utfører et viktig arbeid for å fremme medlemsstatenes etterlevelse av inngåtte forpliktelser. Det er opprettet en rekke overvåkningsmekanismer, hvorav den viktigste er Den europeiske menneskerettsdomstol. Europarådet har satt fokus på medlemslandenes overholdelse av medlemskapsforpliktelsene og har iverksatt et viktig arbeid med å kartlegge de største menneskerettsutfordringene i Europa, basert på informasjon fra organisasjonens overvåkningsinstrumenter.

Europarådet har blitt en viktig arena for dialog for medlemsland i konflikt. Dette omfatter Georgia, Moldova, Ukraina og Russland. Det vil bli rettet særlig oppmerksomhet på utviklingen i Ukraina. Den positive utviklingen av europeisk samarbeid og integrasjon, er kommet under kraftig press. Russlands folkerettsstridige annekasjon av Krim har ført til den største sikkerhetspolitiske krisen i Europa siden murens fall. Krisen er ledsaget av en tilstramning i autoritær retning i mange land i regionen, der demokrati, menneskerettigheter og sivil samfunn er på vikende front. Midlene vil bli brukt til at Norge, sammen med allierte i Europarådet, bidrar til å motvirke en videre utvikling i negativ retning. Hovedmålsettingen er å fremme stabilisering, opprettholdelse av et mest mulig åpent samarbeidsklima og en styrking av det europeiske verdifelleskapet. Dette gjelder i særlig grad Ukraina, Moldova og Georgia, som gjennom avtaler om assosiering og omfattende frihandel med EU knyttes tettere til EU økonomisk og politisk. I alle tre land er behovet for politisk og økonomisk konsolidering stort, samtidig som interne regionale og etniske motsetninger utgjør en stor utfordring.

I konflikten som knytter seg til Ukraina vil Europarådets rolle primært være sentrert til å bistå i arbeidet med å konsolidere demokratiske institusjoner, utvikling av rettsstat i tillegg til at Veneziakommisjonene bistår i reformprosessen, herunder grunnlovsreform.

Organisasjonens samarbeidsområder er vidtspennende og omfatter ulike spørsmål som støtter opp under de tre kjerneområdene, bl.a. samarbeid med andre internasjonale organisasjoner og regioner, likestilling, interkulturell dialog, utdanning, lokaldemokrati, utvikling av internasjonale standarder innen kultur, media, sosiale spørsmål, helsevern, miljø- og landskapsvern, barne- og ungdomsspørsmål og idrett. Minoritets-

spørsmål, intoleranse og ikke-diskriminering er prioriterte innsatsområder. For å sikre en mer strømlinjeformet organisasjon, har generalsekretæren iverksatt en omfattende reformprosess som fortsatt er under gjennomføring. Til tross for en reduksjon i antallet restanser i 2014, står menneskerettsdomstolen fortsatt overfor betydelige utfordringer. Viktig i denne sammenheng er også arbeidet med EUs tilslutning til Den europeiske menneskerettskonvensjon.

Den bilaterale rammeavtalen som Norge inngikk med Europarådet i 2011, utgjør et sentralt virkemiddel i form av frivillige økonomiske bidrag til å gjennomføre Europarådets handlingsplaner land med særskilte demokratiutfordringer. Europarådet er også en viktig samarbeidspartner for Norge under EØS-midlene, og deltar som strategisk rådgiver i 20 programmer i 10 av mottagerlandene i inneværende periode. Samarbeidet bidrar til å heve fokus på grunnleggende menneskerettigheter og gitt arbeidet legitimitet. Samarbeidet bidrar også til å styrke Europarådets innsats for menneskerettigheter, demokrati og rettstatsutvikling i flere av EUs medlemsland.

Mål

I tillegg til å videreføre organisasjonens hovedprioriteringer innenfor kjerneområdene, vern av menneskerettigheter, rettsstat og demokrati har Europarådet satt økt fokus på følgende spørsmål:

- Bekjempelse av korrupsjon og maktmisbruk.
- Kamp mot intoleranse og hatefulle ytringer.
- Beskyttelse av minoriteter, med et særlig fokus på Rom folkets situasjon.
- Sikre at Europarådets standarder respekteres i hele Europa.
- Mer effektiv bruk av konklusjonene fra overvåkningsmekanismene.

Rapport 2013

Reformprosessen som generalsekretær Jagland iverksatte, pågår fortsatt, og arbeidet har så langt gjort Europarådet mer målrettet og konsentrert om kjerneområdene, samtidig som organisasjonen er i stand til å reagere raskere på nye utfordringer. Organisasjonen tar aktivt del i politisk utfordrende spørsmål som preger det interkulturelle Europa. Generalsekretærens initiativ har satt tverrkulturell dialog og minoritetsbeskyttelse på dagsorden, med særlig fokus på rombefolkningen. I tillegg har hatytringer vært et sentralt tema.

Norge yter et bidrag til dette arbeidet blant annet ved å støtte opp under prosjekter hvor Det europeiske Wergelandsenteret er involvert.

Europarådet utfører et omfattende arbeid for å påse at medlemsstatene følger opp sine forpliktelser. Situasjonen i Sør-Kaukasus og på Vest-Balkan har preget arbeidet også i 2013. Det gjelder særlig den fastlåste konflikten mellom Georgia og Russland om utbryterområdene Sør-Ossetia og Abkhasia, situasjonen i Kosovo og situasjonen i Bosnia-Hercegovina. Norge styrket i 2012 støtten til handlingsplaner som Europarådet har utviklet for enkelte land. Støtten kanaliseres over rammeavtalen mellom Europarådet og Norge fra 2011. Tilsvarende brukes rammeavtalen for norsk støtte til Europarådets nabolikspolitikk. Som ledd i gjennomføringen av nabolikspolitikken i sør ble det i 2012 undertegnet handlingsplaner mellom Europarådet og henholdsvis Tunisia, Marokko og Jordan. Norge støtter aktivt opp under dette arbeidet.

Europarådet og sekretariatet for EØS-midlene fulgte i 2012 opp samarbeidsavtalen fra året før som innebærer at Europarådet vil bidra med sin kompetanse innenfor kjerneområder som justisreform, domstoler, minoriteter, rasisme og diskriminering inkludert rom befolkning, innen programmer som er relevante under EØS-midlene.

Det norsk-initierte menneskerettsfondet, opprettet i 2008, støtter prosjekter for å forbedre den nasjonale gjennomføringen av Menneskerettskonvensjonen og å bidra til å redusere antall klager til domstolen. Norge og andre givere har så langt bidratt med om lag EUR 9,2 mill. til fondet.

Etter en lengre dialog om Nord-Sør-senterets profil og prioriteringer valgte Norge i 2012 å tre ut av senteret. Til grunn for beslutningen lå en manglende oppfyllelse av senterets mandat.

Budsjett 2015

For 2015 foreslås avsatt 40,1 mill. kroner.

Internasjonale råvareavtaler

Mål

Bevilgningen dekker Norges medlemskap i Den internasjonale kaffeorganisasjonen (ICO). Organisasjonen har ansvar for statistikk- og informasjonsarbeid samt noe faglig bistand. Kaffe er en viktig eksportvare for mange utviklingsland. Norge arbeider for at ICO skal fremme økonomisk, sosial, klima- og miljømessig bærekraft innenfor kaffesektoren.

Budsjett 2015

For 2015 foreslås avsatt 227 000 kroner.

Ymse organisasjoner**1 Østersjørådet**

Østersjørådet er et råd av utenriksministre og utgjør det sentrale koordinerende organet på regjeringensnivå for det brede samarbeidet i Østersjøregionen. Norges deltakelse i rådet utgjør en del av norsk nærområdepolitikk. Alle de fem nordiske land, de tre baltiske, Russland, Polen, Tyskland og Europakommisjonen er medlemmer. Formannskapet følger en avtalt rotasjon med ettårige perioder og går fra 1. juli til 30. juni. Finland har hatt formannskapet 2013/14 og ble avløst av Estland 1. juli.

Mål

- Norge benytter Østersjørådet til politisk dialog og konkret prosjektsamarbeid i regionen, slutter opp om rådets fem hovedprioriteringsområder og legger særlig vekt på bekjempelse av menneskehandel, maritim politikk, bærekraftighet og energi.
- Norge arbeider for å gjøre Østersjørådet mer synlig og prosjektorientert.
- Norge legger vekt på å se Østersjørådets arbeid i sammenheng med andre råd og organisasjoners mandater og oppgaver i regionen herunder også Den nordlige dimensjon med sine partnerskap og EUs strategi for Østersjøregionen.

Rapport 2013

Norge la i sin formannskapsperiode 2010/11 vekt på rådets fem overordnede prioriteringsfelt (miljø, økonomisk utvikling, energi, utdanning og kultur samt sivil sikkerhet) og på bekjempelse av menneskehandel og maritim politikk som spesifikke norske føringer. Fra norsk side har vi lagt vekt på at dette arbeidet føres videre av de påfølgende formannskapene og har i stort monn lyktes med det. Russland avsluttet sitt formannskap 30. juni 2013 og la i sin periode særlig vekt på økonomisk utvikling i regionen, med fokus på modernisering og innovasjon. Russland arrangerte for øvrig et vellykket regjeringssjefmøte i sin periode om den alvorlige forurensningssituasjonen i Østersjøen og tiltak for å rette dette opp. Finland tok over formannskapet 1. juli 2013 og prioriterer maritim politikk, sivil sikkerhet og folk-til-folk-samarbeid.

Budsjett 2015

For 2015 foreslås avsatt 1,77 mill. kroner til å dekke Norge pliktige bidrag. Dette tilsvarer noenlunde det samme beløpet som for 2014. Beløpet vil i likhet med tidligere år gå til drift av Østersjørådets sekretariat inklusive rådets arbeid med miljø/bærekraftighet og noe utvidet prosjektarbeid. Beløpet utgjør Norges andel av budsjettet, som er 12 pst.

2 Den internasjonale havrettsdomstol

Mål

Internasjonal stabilitet og fredelig utnyttelse av verdens havområder.

En styrking og utvikling av Havrettskonvensjonens system som den overordnede rettslige rammen for alle tiltak i marin sektor er en viktig målsetning for Norge.

Bakgrunn

Den internasjonale havrettsdomstol i Hamburg ble opprettet gjennom FNs havrettskonvensjon av 1982. Konvensjonspartene kan ved skriftlig erklæring akseptere denne domstolen og/eller en eller flere av de andre tvisteløsningsorganene som er listet opp for å løse tvister på en bindende måte. Havrettsdomstolen har en sentral rettsskapende funksjon innen deler av den moderne havrett. I tillegg til å avgjøre konkrete tvistemål kan Havrettsdomstolen komme med rådgivende uttalelser på visse områder. Havrettskonvensjonen sikrer vesentlige nasjonale interesser og fremmer internasjonal stabilitet som et balansert regelsett for fredelig utnyttelse av verdens havområder. Dette innebærer også aktivt å støtte opp om de institusjoner som er opprettet i medhold av Havrettskonvensjonen, inkludert den internasjonale havbunnsmyndigheten nedenfor.

Rapport 2013

Havrettsdomstolen hadde fire saker til behandling i 2013. I løpet av året avsa domstolen én endelig dom etter realitetsbehandling og traff i tillegg avgjørelse i to saker om midlertidig forføyning. I den fjerde saken som var til behandling i 2013 ble det avsagt endelig dom etter realitetsbehandling i første kvartal 2014. Saker som blir gjenstand for realitetsbehandling er svært ressurskrevende og pågår ofte i to-tre år, mens saker om midlertidig forføyning kan avgjøres på et par måneder. Dette var tilfelle for de to sakene om midlertidig forføy-

ning i 2013, nemlig sakene om ARA Libertad og Arctic Sunrise. I tillegg til tvistemålene og begjæringene om midlertidig forføyning arbeidet Havrettsdomstolen med én rådgivende uttalelse i 2013. Denne gjaldt flaggstatenes ansvar for å forhindre ulovlig, uregulert og urapportert fiske. Saken er fremdeles til behandling. I flere sammenhenger har dessuten Havrettsdomstolens president en rolle i å oppnevne voldgiftsmenn til voldgiftsforhandlinger der partene ikke blir enige om voldgiftsdomstolens sammensetning.

Domstolen har i 2013 behandlet flere saker av stor politisk og mediemessig interesse. Arctic Sunrise var Greenpeace-skipet som ble tatt i arrest av russiske myndigheter etter at aktivistene hadde aksjonert mot en russisk boreplattform i Pechorahavet. Nederland som flaggstat fremmet krav for havrettsdomstolen om umiddelbar frigivelse av skipet. Russland anerkjente ikke domstolens jurisdiksjon i saken, men domstolen, som kom til at den hadde jurisdiksjon, beordret fartøyet friggitt. Videre oppnevnte Havrettsdomstolens president voldgiftsmenn til en voldgiftssak Filippinene har anlagt mot Kina om diverse havrettslige spørsmål i Sør-Kinahavet. Selve voldgiftssaken foregår for en egen voldgiftsdomstol.

Budsjett 2015

For 2015 foreslås avsatt 978 000 kroner til dekning av Norges pliktige bidrag.

3 Havbunnsmyndigheten

Mål

Internasjonal stabilitet og fredelig utnyttelse av verdens havområder.

En styrking og utvikling av Havrettskonvensjonens system som den overordnede rettslige rammen for alle tiltak i marin sektor er en viktig målsetning for Norge.

Bakgrunn

Den internasjonale havbunnsmyndigheten er en av institusjonene etablert under FNs havrettskonvensjon av 1982. Havbunnsmyndigheten skal forvalte mineralressursene på havbunnen på de store havdyp utenfor nasjonal jurisdiksjon til gagn for hele menneskeheten. Den kan tildele rettigheter til å søke etter og utnytte forekomster i det internasjonale havbunnsområdet, og kan selv delta i slik virksomhet gjennom et særskilt foretak. Havbunnsmyndigheten vedtar regler, forskrifter og prosedyrer for undersøkelse og utnyttelse av

mineralforekomster i det internasjonale havbunnsområdet, og fører tilsyn med at regelverket overholdes.

Rapport 2013

Havbunnsmyndigheten har vedtatt reguleringer om prospektering og utforskning av flermetalliske noder (2000), flermetalliske sulfider (2010) og koboltrike ferromanganskorper (2012). Reguleringene for prospektering og utforskning av flermetalliske noder ble revidert i 2013. Hittil har Havbunnsmyndigheten inngått nesten 20 kontrakter om utforskning. De første kontraktene for flermetalliske noder ble inngått i 2001. I 2011 ble den første kontrakten for flermetalliske sulfider inngått med Kina som sponsorstat og på vårparten i 2014 ble de to første avtalene for koboltrike ferromanganskorper inngått. Kina og Japan var sponsorstater for disse avtalene. Når undersøkelseskontraktene utløper etter 15 år, kan selskapene eller statene som har kontraktene søke om utvinningstillatelse. Det pågår arbeid for å utarbeide og vedta regelverk om utvinning. Det pågår også arbeid for å ivareta miljøet. I 2012 ble det vedtatt en miljøforvaltningsplan for Clarion Clippertonsonen i Stillehavet.

Budsjett 2015

For 2015 foreslås avsatt 461 000 kroner til dekning av Norges andel.

4 Internasjonale straffedomstoler

Jugoslaviadomstolen

Jugoslaviadomstolen (ICTY) ble etablert av Sikkerhetsrådet i 1993 (resolusjon nr. 827). Domstolens mandat er å straffeforfølge personer som er ansvarlige for folkemord, forbrytelser mot menneskeheten og krigsforbrytelser begått i det tidligere Jugoslavia etter 1. januar 1991. Domstolen har sete i Haag, Nederland.

Mål

Sikre et rettferdig rettsoppgjør etter konfliktene i det tidligere Jugoslavia.

Rapport 2013

Domstolen arbeider med å gjennomføre sin avslutningsstrategi. Alle domstolens saker er ferdig etterforsket, og det vil ikke bli tatt ut nye tiltaler. Etter de siste pågripelsene av Goran Hadzic og

Ratko Mladic i henholdsvis mai og juli 2011, har domstolen ingen utestående arrestordrer. Til sammen har domstolen tiltalt 161 personer. Sakene mot 141 av disse er avsluttet ved domstolen (per april 2014), hvorav 18 er frifunnet. Det pågår fortsatt rettssaker mot 20 tiltalte, hvorav 4 førsteinstanssaker og 16 ankesaker. Domstolen antar at den ikke vil klare å avslutte straffesakene mot de siste pågrepne, Radovan Karadzic, Ratko Mladic og Goran Hadzic, innen 31. desember 2014, som FNs sikkerhetsråd har angitt som slutt-dato for domstolens virksomhet i resolusjon nr. 1966 (2010).

Som ledd i domstolens avslutningsstrategi har domstolen overført saker mot 13 tiltalte til nasjonale domstoler. Disse sakene involverer mellomledere og tjenestemenn på lavere nivå. En forutsetning for overføring har vært oppbygging av effektive og betryggende nasjonale rettssystemer, og støtte til dette inngår i domstolens avslutningsstrategi.

Norge har aktivt støttet arbeidet i ICTY. Tribunalet spiller en viktig rolle i det langsiktige forsonings- og gjenoppbyggingsarbeidet i det tidligere Jugoslavia. Norge har inngått en soningsavtale med domstolen, og man har gjennomført en lovgivning som fullt ut gjør Norge i stand til å samarbeide med og yte assistanse til domstolen. Norge har støttet domstolens outreach-program, som ved å bringe rettsoppgjøret nærmere folket bidrar til økt kunnskap om, forståelse for og oppslutning om domstolens rolle. Fra norsk side vil man fortsatt arbeide for at domstolen sikres tilstrekkelige ressurser og gode arbeidsforhold, slik at den kan få fullført sitt mandat.

Rwandadomstolen

Den internasjonale straffedomstol for Rwanda (ICTR) ble etablert av FNs sikkerhetsråd i 1994 (resolusjon nr. 955). Domstolens mandat er å straffeforfølge alvorlige brudd på internasjonal humanitærrett i forbindelse med folkemordet i Rwanda i perioden mellom 1. januar og 31. desember 1994.

Mål

Sikre et rettfærdig rettsoppgjør etter konflikten i Rwanda.

Rapport 2013

Domstolen arbeider med å gjennomføre sin sluttføringsstrategi. Per april 2014 var sakene mot alle

domstolens 93 tiltalte avsluttet i første instans. Herunder var det avsagt 55 førsteinstansedommer mot 75 tiltalte, ti saker var blitt overført til Rwandas nasjonale domstoler og saker mot tre topp-prioriterte tiltalte var blitt overført til Mekanismen for internasjonale straffedomstoler («MICT»), jf. nedenfor om denne. I tillegg var to tiltaler blitt trukket tilbake og tre tiltalte hadde avgått ved døden før eller under rettsaken mot dem. Domstolen avsa sin aller siste dom i første instans i desember 2012.

Videre har ankesaker blitt avsluttet mht. 46 tiltalte. Målet er at alle ankesakene skal være avsluttet innen utgangen av 2014, med unntak for én sak (*Butare*-saken) som først forventes å være avsluttet innen juli 2015.

Ni av domstolens tiltalte er fortsatt på flukt. Ansvaret for å oppspore og pågripe disse, samt stille disse for retten, ligger imidlertid nå for seks av sakene hos Rwanda og for tre av sakene hos Mekanismen for internasjonale straffedomstoler.

Norge har aktivt støttet etableringen av og arbeidet i ICTR, som spiller en viktig rolle i det langsiktige forsonings- og gjenoppbyggingsarbeidet i regionen. Overføring av saker det er tatt ut tiltale i, har forutsatt utbedringer i det rwandiske rettssystemet. Domstolen og det internasjonale samfunn har arbeidet aktivt for å bidra til slike forbedringer, noe som har gitt resultater og tillatt at saker nå har blitt overført til det rwandiske rettsvesenet, som forutsatt i domstolens avslutningsstrategi.

Mekanismen for internasjonale straffedomstoler (MICT)

Mål

Sikre slutføringen av rettfærdige rettsoppgjør etter konfliktene i det tidligere Jugoslavia og Rwanda.

Bakgrunn

Mekanismen for internasjonale straffedomstoler (MICT) ble besluttet etablert av FNs sikkerhetsråd 22. desember 2010 (resolusjon nr. 1966). Mekanismen har som funksjon å fullføre de gjenværende oppgavene i Jugoslaviadomstolen (ICTY) og Rwandadomstolen (ICTR) etter at disse domstolene har avsluttet sin virksomhet. Mekanismen viderefører ICTYs og ICTRs jurisdiksjon, rettigheter, forpliktelser og vesentlige oppgaver, herunder behandling av evt. straffesaker mot personer som det er utstedt arrestordre mot, men som fortsatt ikke er pågrepet og overlevert dom-

stolen, samt evt. utestående ankesaker. I tillegg vil mekanismen håndtere den løpende administrasjon knyttet til pådømte saker, slik som forvaltning av arkiver, søknader om prøveløslatelse, vitnebeskyttelse etc. I vedtaket konkluderte rådet med at mekanismen bør være en liten, midlertidig og effektiv struktur, med funksjoner og størrelse som avtar over tid, med et lite antall ansatte som står i forhold til de reduserte arbeidsoppgavene.

Rapport 2013

Mekanismens avdeling for Rwanda-domstolen, som ligger i Arusha, Tanzania, åpnet 1. juli 2012, mens avdelingen for Jugoslaviadomstolen åpnet i Haag 1. juli 2013. Mekanismen har allerede overtatt flesteparten av de gjenstående rettslige funksjonene ved de to tribunalene. Det vil være overlappende virksomhet ved domstolene og mekanismen i en overgangsfase.

Budsjett 2015

Det foreslås avsatt 10,7 mill. kroner for å dekke Norges pliktige bidrag til FNs internasjonale straffedomstoler, herunder 5 mill. kroner til Jugoslaviadomstolen, 2,5 mill. kroner for å dekke Norges pliktige bidrag til Rwandadomstolen og 3,2 mill. kroner for å dekke Norges pliktige bidrag til Mekanismen for internasjonale straffedomstoler. Ettersom Mekanismen for internasjonale straffedomstoler gradvis tar over for oppgavene til Jugoslaviadomstolen og Rwandadomstolen tas det høyde for at deler av midlene som er avsatt til de to sistnevnte domstolene utbetales til Mekanismen, dersom den endelige beregningen av pliktige bidrag tilsier en slik fordeling av midlene til FNs internasjonale straffedomstoler.

5 Den internasjonale straffedomstol

Mål

Sikre straffeansvar for de alvorligste internasjonale forbrytelser og dermed bidra til forsoning og langsiktig fred og stabilitet.

Situasjonsbeskrivelse

Den internasjonale straffedomstol (ICC) er en fast, internasjonal domstol med myndighet til å straffeforfølge og dømme enkeltindivider for folkemord, forbrytelser mot menneskeheten og krigsforbrytelser. Domstolen er opprettet gjennom en traktat (Roma-vedtektene) av 17. juli 1998. Norge ratifiserte traktaten 16. februar 2000.

Roma-vedtektene trådte i kraft den 1. juli 2002. Domstolen har jurisdiksjon dersom forbrytelsen har funnet sted på territoriet til en statspart eller dersom forbryteren er borger av en statspart. Videre vil både enkeltstater og FNs sikkerhetsråd kunne bringe situasjoner inn for domstolen, og hovedanklageren kan på gitte vilkår iverksette etterforskning på eget initiativ. Domstolen bidrar til å bekjempe straffrihet for de alvorligste forbryterne av internasjonal karakter. Domstolens sete ligger i Haag, Nederland.

Rapport 2013

ICC behandler for tiden 21 saker i åtte ulike situasjoner hvor det har skjedd internasjonale forbrytelser: (Den demokratiske republikken) Kongo, Den sentralafrikanske republikk, Uganda, Mali, Kenya, Elfenbenskysten, Sudan/Darfur og Libya. Når det gjelder de fire førstnevnte situasjonene, er ICCs kompetansegrunnlag at de berørte statene har henvist saken til domstolen. For situasjonen i Kenya og Elfenbenskysten har hovedanklager fått tillatelse fra domstolen til å igangsette formell etterforskning. Når det gjelder situasjonene i Sudan/Darfur og i Libya, har ICC kompetanse som følge av at FNs sikkerhetsråd har henvist saken til domstolen.

Anklage er tatt ut, eller formell etterforskning er besluttet iverksatt, i de nevnte åtte situasjonene, og pågår fortsatt per mai 2014. Hovedanklagerens kontor har også offentliggjort iverksettelse av innledende undersøkelser i enkelte andre områder med tanke på eventuell formell etterforskning, herunder i Honduras, Afghanistan, Korea, Den sentralafrikanske republikk, Komorene, Georgia, Guinea, Colombia og Nigeria. Norge har hele tiden tilhørt pådrivergruppen med hensyn til støtte til etableringen og driften av en permanent straffedomstol. Norge ser ICC som et viktig bidrag til demokratisering, rettsstatsbygging og fredsbygging etter væpnede konflikter.

Budsjett 2015

For 2015 foreslås avsatt 14,3 mill. kroner til internasjonale straffedomstoler.

6 Sekretariatet for Antarktistraktatsamarbeidet

Mål

Et sekretariat for samarbeidet under Antarktistraktaten ble opprettet i 2004 i Buenos Aires. Sekretariatet skal styrke og legge til rette for samarbeidet mellom partene til Antarktistrakta-

ten. Viktigste oppgave er å betjene det årlige konsultative møtet under Antarktistraktaten (Antarctic Treaty Consultative Meeting, ATCM) i nært samarbeid med vertslandet. En annen viktig oppgave er informasjonsspredning om Antarktistraktat-systemet og aktiviteter i Antarktis.

Situasjonsbeskrivelse

Ved avslutningen av annen verdenskrig hevdet syv land suverenitetskrav i Antarktis (Storbritannia, Australia, Frankrike, New Zealand, Norge, Chile og Argentina). Storbritannias, Chiles og Argentinas kravområder dekker delvis hverandre. I tillegg hevdet USA og Sovjetunionen at de, uten å anerkjenne kravene og uten selv å fremme krav, hadde grunnlag for krav i Antarktis. Det vellykkede internasjonale forskningssamarbeidet som ble gjennomført i Antarktis under det internasjonale geofysiske år i 1957–58 la grunnlaget for at Antarktistraktaten ble undertegnet i 1959. Traktaten sikrer Antarktis som et demilitarisert område. Det er fri inspeksjonsrett og fri tilgang for forskning. Miljøprotokollen setter strenge rammer for all tilstedeværelse og virksomhet på kontinentet. Striden om suverenitetsspørsmålene er lagt til side ved at partene er enige om at verken traktaten selv eller tiltak truffet i dens gyldighetstid skal foregripe (prejudisere) partenes syn på suverenitetsspørsmålet. Alle traktatparter med særlig interesse og forskningsinnsats møtes til et årlig møte for å drøfte spørsmål av felles interesse og treffe beslutninger om forvaltningen av Antarktis. Traktatsamarbeidet har skjermet Antarktis for konsekvenser av endringer i verdenspolitikken og har åpnet for et enestående internasjonalt vitenskapelig samarbeid og lagt grunnlaget for internasjonalt samarbeid for helhetlig forvaltning og vern av miljøet.

Rapport 2013

Sekretariatet har for tiden ni ansatte. Sentrale oppgaver i 2013 var forberedelse og gjennomføring av det 36. konsultative møtet under Antarktistraktaten (ATCM XXXVI) i Brussel, Belgia, og forberedelse av ATCM XXXVII i Brasilia, Brasil. Arbeidet med utvikling av en arkivdatabase for alle dokumenter og vedtak fra traktatmøtene, informasjonsspredning og teknisk støtte til intersesjonelt arbeid er videreført. Videreutvikling av en flerårig strategisk arbeidsplan for ATCM har også vært en viktig arbeidsoppgave.

Budsjett 2015

For 2015 foreslås avsatt 358 000 kroner.

7 Det internasjonale Barentssekretariatet

Mål

Det internasjonale Barentssekretariatet (IBS) ble opprettet i Kirkenes i 2007/08. Det har til oppgave å bistå formannskapene i det euro-arktiske rådet og regionrådet teknisk og administrativt, og skal være en institusjonell hukommelse for barentssamarbeidet. Det skal også bistå med spredning av informasjon om barentsspørsmål og med prosjektgjennomføring.

Rapport 2013

Sekretariatet har tre faste stillinger. Det har også en midlertidig medarbeider for urfolksspørsmål. Det var nær kontakt mellom IBS og det norske formannskapet i Barentsrådet, som ble avsluttet i oktober 2013. På norsk initiativ ble det vedtatt å opprette en midlertidig stilling som miljø- og klimamedarbeider fra januar 2014.

Budsjett 2015

For 2015 foreslås avsatt 2,3 mill. kroner.

Organisasjon for sikkerhet og samarbeid i Europa (OSSE)

Situasjonsbeskrivelse

OSSE er verdens største regionale sikkerhetsorganisasjon og er et viktig forum for dialog og samarbeid om sikkerhet i hele det euroasiatiske området. Samarbeidet bygger på Helsingforserklæringen av 1975. Erklæringen var et av de første internasjonale dokumentene som koplet spørsmål om fred og sikkerhet sammen med respekt for menneskerettighetene. Prinsippene som ble nedfelt i Helsingforserklæringen omfattet forhold som territoriell integritet, grensers ukrenkelighet og respekt for menneskerettigheter og fundamentale friheter. Disse prinsippene er blitt utfordret i forbindelse med den russiske annekasjonen av Krim. I Ukraina har OSSE fått et nytt og viktig oppdrag med observasjon, rapportering og tilrettelegging av dialog mellom konfliktens parter. Dette har bekreftet og styrket organisasjonens relevans som sikkerhetspolitisk aktør i Europa, der vi ser et nytt sikkerhetspolitisk bilde avtegne seg som følge av de russiske folkerettsbruddene og nye konflikter. OSSEs deltakerland i Sentral-Asia står

dessuten overfor kompliserte utfordringer i lys av Afghanistan etter uttrekningen av ISAF etter 2014.

OSSE arbeider innenfor tre dimensjoner: den politisk-militære dimensjon, den økonomiske-miljømessige dimensjon og den menneskelige dimensjon, som fokuserer på demokrati, godt styresett og menneskerettigheter i deltakerlandene. Norge har i 2014 komiteformannskapet for den menneskelige dimensjonen, noe som gir Norge en fremskutt posisjon innen menneskerettighetsarbeidet.

Mål

Det overordnede målet for Norges innsats i OSSE er å fremme fred og sikkerhet. Norske interesser er videre knyttet til særskilt prioriterte områder, hvor menneskerettigheter, demokrati og rettsstatsprinsipper har en sentral plass. Beskyttelse av minoriteter og likestilling har også høy prioritet. Norge vil bruke OSSE mer aktivt for å fremme følgende mål:

- Konfliktbehandling og forebygging av konflikter, herunder avståelse fra trussel om eller bruk av makt; grensers ukrenkelighet og staters territoriale integritet. Her vil OSSEs innsats i Ukraina gis prioritet;
- Fremme stabile demokratier med respekt for menneskerettighetene, herunder ytrings- og pressefrihet, tanke-, samvittighets-, religions- og trosfrihet;
- Nedrustning og tillitsskapende tiltak;
- Behandling av transnasjonale sikkerhetstrusler, som organisert kriminalitet, menneskehandel, terrorisme og smugling av narkotika;
- Oppfyllelse av det enkelte lands medlemskapsforpliktelser,

Rapport 2013

Gjennom hele 2013 har OSSE kjempet i motvind. Skillet mellom øst og vest er blitt tydeligere etter at president Putin kom tilbake til makten 2012, og dette skillet manifesterer seg innenfor alle organisasjonens tre dimensjoner. Motsetningene mellom øst og vest kommer tydeligst til syne i den menneskelige dimensjon. Her støter ulik tilnærming til menneskerettigheter, demokrati og godt styresett sammen. Man ser en bekymringsfull tendens fra i første rekke Russland, men også flere andre medlemsstater, til systematisk å arbeide for å svekke inngåtte forpliktelser.

Arbeidet med å styrke europeisk rustningskontroll og tillitsbygging har ikke gitt konkrete resultater. Drøftelser gjennom året, i FSC og i andre sammenhenger, har imidlertid bidratt til å klargjøre posisjoner og opsjoner.

Arbeidet med å styrke OSSEs konfliktbehandlingsevne har hatt en viss fremgang. Norge har bidratt i drøftelsene og gjennom praktisk støtte til sendelag og institusjoner. Samarbeidet om å møte transnasjonale trusler hadde også en viss fremgang, i første rekke når det gjaldt utforming av felles tilnærming. Det har ikke vært framgang i arbeidet med å løse de fastlåste konfliktene i Abkhasia, Sør-Ossetia, Nagorno-Karabakh og Transnistria.

Norge har brukt OSSEs ulike mekanismer for å påpeke brudd på forpliktelser. LHBT-spørsmål har også i 2013 vært viet særlig oppmerksomhet. Norge har lagt vekt på å gå foran med et godt eksempel når det gjelder frivillig rapportering om oppfølging av anbefalinger fra OSSEs institusjoner. Vi har videreført vår sterke støtte til Kontoret for demokratiske institusjoner og menneskerettigheter (ODIHR) i Warszawa, Mediefrihetsrepresentanten (RFoM) i Wien og Høykommissæren for Nasjonale Minoriteter (HCNM) i Haag, også gjennom budsjett-drøftelsene.

Store motsetninger i Wien oppveies i noe monn av godt arbeid «i felt». Et helt sentralt innsatsområde er valgovervåking. OSSEs tre institusjoner ODIHR, RFoM og HCNM er operative og aktive. Disse institusjonenes status som uavhengige av medlemslandene gjør dem særlig viktige. Også sendelagene er viktige.

OSSE har sendelag på Balkan, (i alle ex-jugoslaviske land som ikke er med i EU, og i Albania), i Øst-Europa (Moldova og Ukraina, men ikke i Hviterussland), i Sør-Kaukasus (Armenia og Aserbajdsjan, men ikke i Georgia) og i alle de fem sentralasiatiske landene.

Budsjett 2015

For 2015 foreslås bevilget totalt 6,2 mill. kroner på denne posten (under programområde 02).

Norges andel av OSSEs regulære budsjett er 2,05 pst., mens andelen av den såkalte Wien-skalaen for støtte til sendelag er 2,07 pst. Samlet utgjør dette 24 mill. kroner. Av dette bidraget klassifiserer 74 pst. som offisiell utviklingshjelp (ODA) som bevilges på bistandsbudsjettet, kap. 170, post 78 (under programområde 03).

for 2015. I 2014 er Norges budsjettandel for EFTA-sekretariatet 54,7 pst. For EØS-organene ESA og EFTA-domstolen, der Sveits ikke er bidragsyter, er budsjettandelen 89 pst.

For 2015 foreslås bevilget totalt 233 mill. kroner, fordelt med:

- 89 mill. kroner til EFTA-sekretariatet
- 108 mill. kroner til ESA
- 36 mill. kroner til EFTA-domstolen

Tilskudd til Nordisk Ministerråds virksomhet

Mål

Formålet er å bidra til bedre resultater på nasjonalt nivå gjennom nordisk samarbeid, få gjennomslag for nordisk politikk internasjonalt og forenkle folks hverdag i Norden. For å oppnå dette er det også viktig å sikre fornying, aktualisering og effektivisering av samarbeidet.

Situasjonsbeskrivelse

Det formelle nordiske regjeringssamarbeidet er et mellomstatlig samarbeid, forvaltet av Nordisk ministerråd. Statsministrene har det overordnede ansvar for samarbeidet, mens samarbeidsministrene har det løpende koordineringsansvar.

Norge har et bredt engasjement innenfor Nordisk ministerråd og arbeider for å effektivisere og aktualisere samarbeidet. Samarbeidsministrene vil i 2014 vedta et moderniseringsprosjekt for ministerrådet som generalsekretæren legger frem i juni. Dette prosjektet vil ytterligere effektivisere og aktualisere det nordiske samarbeidet.

Island har formannskapet i 2014 og har som hovedsatsinger grønn økonomi og sikringen av de nordiske velferdssamfunnene.

Rapport 2013

Norge hadde formannskapet i Nordisk Råd i 2013 og Regjeringen var vert for mottagelsen etter Nordisk Råds prisutdeling. Det norske formannskapet i NR la vekt på det uformelle utenriks- og forsvarssamarbeidet og arrangerte bl.a. en vellykket temasesjon i Stockholm, der tidligere utenriksminister Espen Barth-Eide var tilstede. Sverige gjennomførte et vellykket formannskap i Nordisk Ministerråd med utgangspunkt i den nordiske samfunnsmodellen, med vekt på utvikling av landenes vekst, velferd og samhold.

Grensehinderrådet

Grensehindre er høyt prioritert innenfor regjeringssamarbeidet og samarbeidsministrene vedtok i oktober 2013 en handlingsplan. Grensehinderrådet erstatter Grensehinderforumet f.o.m. januar 2014. Handlingsplanen går fra 2014–17, og fornyer arbeidet med grensehindre. Norsk representant er Svein Ludvigsen. For å styrke koordineringen vil det være formannskapslandet som til enhver tid leder Grensehinderrådet, og medlemmene får ansvar for å samarbeide med nasjonale aktører. Nordisk ministerråds generalsekretær samt en representant fra Nordisk Råd vil også være representert.

Grønn vekst

Visionen «Norden – ledende i grønn vekst» understreker at de nordiske landene sammen utnytter sin posisjon når det gjelder energieffektivisering, utvikling av bærekraftig energi, miljøbevissthet, innovasjons- og forskningssatsinger og høye internasjonale målsettinger på miljø og klimaområdet. Arbeidet var høyt prioritert i de relevante fagministerrådene gjennom hele 2013.

Bærekraftig nordisk velferd

I 2013 startet ministerrådets program for nye velferdsløsninger, en «bærekraftig nordisk velferd». De nordiske landene står alle ovenfor store utfordringer med å sikre velferdssystemenes utvikling og bærekraft. Utfordringene er koblet til en rekke omstillinger i samfunnet som for eksempel globalisering, demografiske endringer, teknologisk utvikling osv. Programmet skal gjelde for perioden 2013–2015.

Prioriteringsbudsjettet

Samarbeidsministrene besluttet i 2012 å opprette et prioriteringsbudsjett på 80 MDKK innenfor Nordisk Ministerråds budsjetttramme for 2013. Prioriteringsbudsjettet inneholder to deler hvorav en del på 20 MDKK øremerkes initiativer fra det kommende formannskap, de resterende 60MDKK skal anvendes til å sette i gang større og prioriterte satsinger. I 2013 lå vekten på prioriterte innsatser hos det svenske formannskapet, grønn vekst, helse og velferd samt en videreføring av eksisterende globaliseringsinitiativ

Budsjett 2015

Andelen er en BNI-basert nordisk fordelingsnøkkel. Det foreslås avsatt 315,5 mill. kroner i 2015. Etter en betydelig reduksjon i budsjettet for 2014 er det i 2015 også vedtatt et ytterligere kutt på 2 pst. på alle poster. Samarbeidsministrene har vedtatt at formannskapsbudsjettet fritas og at budsjettet for internasjonalt samarbeid kuttes med 4pst. Fra 2015 vil selve budsjettstrukturen i Nordisk ministerråd bli endret. Transparens og en tydelig mål- og resultatstyring er sentrale stikkord. Endringene vil innebære økt parlamentarisk innsikt i bruken av midlene.

Organisasjonen for økonomisk samarbeid og utvikling (OECD)

Mål

Regjeringen vil, gjennom aktiv norsk medvirking i OECDs råd, komitéer og arbeidsgrupper, bidra til at:

- OECD befester sin posisjon som et sentralt samarbeidsforum i møtet med de muligheter globaliseringen og økt handel gir i det 21. århundre;
- OECD, gjennom analyser og anbefalinger, medvirker til å utvikle mer konkurransedyktige økonomier som sikrer vekst og utvikling;
- OECDs ekspertise innenfor miljøområdet opprettholdes som premissleverandør i den globale klimadebatten;
- OECD bruker sin tverrfaglige styrke til å bidra til globale løsninger, som også inkluderer utviklingsland;

Situasjonsbeskrivelse

OECD har 34 medlemsland og er et forum hvor Norge møter de største aktørene i verdensøkonomien, herunder G7-landene og sentrale G20-aktører. OECD har de senere år intensivert samarbeidet med vekstlandene, Kina, India, Sør-Afrika, Brasil og Indonesia, som spiller en stadig viktigere rolle i verdensøkonomien. Tiltredelsesforhandlingene med Russland har pågått siden 2007, og det har vært en uttalt målsetting at landet skulle bli tatt opp som medlem i 2014 eller 2015. Etter Russlands annektering av Krim er imidlertid tiltredelsesforhandlingene utsatt, basert på et vedtak i OECDs råd den 12. mars 2014.

OECD arbeider med problemstillinger innenfor blant annet økonomi, miljø, handel, investeringer, utvikling, utdanning og sosiale spørsmål. OECDs analyser er viktige innspill til den

nasjonale politikkkutformingene og de fleste departementene er involvert i arbeidet.

Rapport 2013

Norge hadde formannskapet under OECDs ministerrådsmøte i 2013. Hovedtema for møtet var de sosiale sidene ved den økonomiske krisen under tittelen: «It's all about people: Jobs, Equality and Trust». Det ble også tatt en beslutning om å invitere to nye land til å slutte seg til organisasjonen, Colombia og Latvia. Det er ulike holdninger blant medlemslandene om den geografiske balansen i OECD. Norge har vært blant de landene som har sett det som viktig både å få med land som spiller en stadig større rolle i den internasjonale økonomien, samt sikre en bred geografisk representasjon. OECD var også i 2013 en sentral bidragsyter til G-20 landenes reformarbeid, og spilte også en viktig rolle innenfor områder som klima, antikorupsjon og i arbeidet mot skatteparadisier.

Budsjett 2015

For 2015 foreslås det bevilget 29,5 mill. kroner.

Det fremmes i tillegg forslag om at Stortinget samtykker i at Norge slutter seg til toårig budsjettvedtak i OECD, jf. forslag til romertallsvedtak.

Verdens handelsorganisasjon (WTO)

Mål

Handel er en av de sterkeste drivkreftene for økonomisk vekst og bidrar til å skape arbeidsplasser og varig økonomisk velstand over hele verden.

Regjeringen vil, gjennom Norges aktive deltakelse i WTO:

- arbeide for multilaterale handelsavtaler gjennom WTO for å skape stabile rammevilkår og like konkurransevilkår globalt, og
- samtidig, inngå mer begrensede avtaler der det er nødvendig,
- arbeide for en ytterligere liberalisering av internasjonal handel,
- bidra til en vellykket avslutning av Doha-runden.

Situasjonsbeskrivelse

WTO har 160 medlemmer. Yemen ble i juni 2014 WTOs 160. medlem og 35. MUL-medlem. Ytterligere 23 land forhandler om medlemskap. Organisasjonen har som hovedmålsetting å videreutvikle et regelbasert og åpent multilateralt handelssystem for å skape bedre forutsetninger for økono-

misk vekst og velferd, ikke minst i utviklingslandene. WTOs regelverk omfatter mange avtaler, herunder en avtale om juridisk bindende tvisteløsning. Siden WTO ble dannet i 1995, er det initiert over 480 tvistesaker under denne tvisteløsningsmekanismen, og Norge prioriterer arbeidet med tvistesaker i lys av den stadig viktigere rollen tvisteløsningssystemet har. Endelig rapport i saken om EUs tiltak mot omsetning av selprodukter kom i mai 2014, og ga Norge medhold i at tiltakene er diskriminerende og således i strid med EUs WTO-forpliktelser. EU vil få en rimelig tidsperiode for å gjennomføre rapportens konklusjoner og anbefalinger.

Norge har sterk interesse av å delta i et bredt og forpliktende multilateralt handelssystem som bidrar til å gi norsk næringsliv stabile og forutsigbare rammevilkår. Arbeidet med å tilrettelegge for, inklusiv bistå utviklingsland med, gjennomføring av avtalen om handelsfasilitering prioriteres høyt. I tillegg prioriteres arbeidet med å finne et balansert ambisjonsnivå i arbeidsprogrammet som skal danne utgangspunktet for avsluttende forhandlinger i Doha-runden. Norge fortsetter sin deltakelse i forhandlinger om en ny avtale om handel med tjenester (TISA) basert på WTOs avtale om handel med tjenester (GATS). Omkring 50 WTO-medlemmer (både u-land og i-land) deltar, men målsettingen er bredest mulig tilslutning fra WTOs medlemmer.

Rapport 2013

For å sette fortgang i Doha-runden, fokuserte arbeidet og forhandlingene i 2013 på å få frem enighet om en mindre forhandlingspakke til WTOs 9. ministerkonferanse. Norge deltok aktivt i dette arbeidet. I tillegg ble det valgt ny generaldirektør fra Brasil som også bidro sterkt til at man på ministermøte på Bali i desember kom til enighet om den såkalte «Bali-pakken». Denne omfattet bl.a. en avtale om handelsfasilitering, som kan, hvis gjennomført i sin helhet av alle land, redusere deres handelskostnader med opp til 15 pst. Dette er en viktig, men kun en liten del av WTO-forhandlingene. Det viktigste med enigheten på Bali var at det igjen åpnet muligheten for å komme tilbake til forhandlingsbordet på de viktigste områdene som tollsatser og subsidier på landbruk, tollsatser for industrivarer og markedsadgang for tjenester. Ministerkonferansen vedtok derfor at det innen utgangen av 2014 skal utarbeides et arbeidsprogram for håndteringen av de gjenstående spørsmålene i Doha-runden. Uavhengig av dette, men som følge av de siste års manglende fremdrift i forhand-

lingene av Doha-runden, startet et 50-talls WTO-medlemmer sommeren 2013 forhandlingene om en ny avtale om handel med tjenester – TISA – Trade in Services Agreement. Norge la frem åpningstilbud i forhandlingene i november 2013. Ut over dette ble det regulære arbeidet i WTOs mange ulike organer ivarettatt. Ikke minst har WTO en viktig rolle i overvåkingen av medlemslandenes handelspolitikk og mulig proteksjonisme som følge av den økonomiske krisen. Norge har videreført sin deltakelse i forhandlinger om WTO-medlemskap for en rekke land. I tillegg til arbeidet med tvistesaken om EUs restriksjoner mot handel med selprodukter, deltok Norge som tredjepart i flere andre tvistesaker.

Budsjett 2015

For 2015 foreslås bevilget 10,4 mill. kroner.

Det fremmes forslag om at Stortinget som i foregående år samtykker i at Norge slutter seg til toårig budsjettvedtak i WTO, jf. forslag til romertallsvedtak.

Internasjonalt energisamarbeid

1 OECDs atomenergibyrå (NEA)

Situasjonsbeskrivelse

NEAs oppgaver er å fremme bruk av atomenergi for fredelige formål. Norge deltar i NEAs arbeid. NEA er sekretariat for komiteen som ivaretar MNEPR-avtalen (multilateral juridisk rammeavtale for bistand til Russland på atomsikkerhetsområdet).

Mål

Sentrale mål for NEA er forskning, informasjonsutveksling og faglig bistand om driftssikkerhet og atomavfallsbehandling/-lagring ved atominstallasjoner, samt beskyttelse av mennesker og miljø mot skadelig radioaktiv stråling i landene som er medlem av OECD. OECD/NEA forvalter konvensjonen (Pariskonvensjonen) om erstatning for tredjepersoner grunnet atomulykke.

Rapport 2013

Russland ble medlem i NEA fra 1.1. 2013. Videre ble det i 2013 etablert en ny budsjettstruktur for NEA, som resultat av en prioritert prosess som har pågått over flere år. Det kan bli mangel på viktige radioaktive isotoper i 2016, som er utgangspunkt for produksjon av viktige radioaktive medisiner.

OECD/NEA hadde derfor i 2013 som en annen som prioritert oppgave å involvere og forplikte produsentstatene på regjeringsnivå, for innføring av felles tiltak som sikrer bærekraftig produksjon av de radioaktive isotopene. Utvikling av god sikkerhetskultur står sentralt i NEAs bistand til land blant annet i Sentral- og Øst-Europa, men også i de øvrige medlemslandene i OECD/NEA. De viktigste virkemidlene er samarbeidsprogrammer, utveksling av informasjon, seminarer og opphold for eksperter ved anlegg i NEAs medlemsland, inkludert ved Institutt for energiteknikk på Kjeller og i Halden. Et annet viktig tema i 2013 har vært oppfølging av Fukushima-reaktoren i Japan etter jordskjelvet i 2011. NEA har fortsatt arbeidet med å styrke arbeidet rundt prinsippet forsvar i dybden, som er et fundamentalt prinsipp for å ivareta atomikkerhet, og beskyttelse av mennesker og miljø.

Budsjett 2015

For 2015 foreslås bevilget 1,4 mill. kroner til OECDs atomenergibyrå (NEA).

2 Det internasjonale atomenergibyrået (IAEA)

Situasjonsbeskrivelse

IAEA har et viktig ansvar for å påse at ikke-spredningsforpliktelsene i Avtalen om ikke-spredning av kjernefysiske våpen (NPT) overholdes. Organisasjonen legger også til rette for fredelig utnyttelse av kjernekraft basert på strenge kontrollordninger. Den har utviklet en rekke instrumenter for å hindre at kjernefysisk materiale kommer på avveie eller rammer miljøet, og arbeider aktivt for å avdekke ulovlige nettverk for spredning av kjernefysisk teknologi og materiale. Organisasjonen bistår utviklingsland med å nyttiggjøre seg kjernefysisk teknologi innen helse, landbruk, vannforsyning og miljøovervåking. IAEA forventer at bruken av kjernekraft vil øke i årene som kommer. Dette vil stille nye krav til trygghetstiltak for driften av kjernekraftanlegg og håndtering av avfall. Toppmøtet om kjernefysisk sikkerhet i Haag i 2014 viste at det nå er større oppmerksomhet om kjernefysisk trygghet og sikkerhet. IAEA har en sentral rolle i å sette nødvendige standarder, som rådgiver og som ressurs for kvalitetssikring av rutiner, regelverk og anlegg.

Mål

- Være en aktiv bidragsyter i IAEA også etter styrevervsperioden fra 2012 til 2014.

- Samle bred internasjonal politisk støtte til IAEAs oppgaver og sammen med andre medlemsland sikre de finansielle rammer for gjennomføringen av organisasjonens mandat.
- Styrke IAEAs ikke-spredningsarbeid og kontrolloppgaver i blant annet Iran, Syria og Nord-Korea.
- Styrke IAEAs innsats for kjernefysisk sikkerhet, trygghet og bistand til utviklingsland for bruk av kjernefysisk teknologi.
- Understøtte IAEAs muligheter til å utføre sikkerhetskontroll og verifikasjon av sivile kjernefysiske aktiviteter, begrense bruken av høyenriktet uran i sivil sektor, og få på plass internasjonale mekanismer for kjernefysisk brenselproduksjon.
- Følge opp relevante avtaler om beredskap, sikkerhet og trygghet, herunder konvensjonen om kjernefysisk sikkerhet og konvensjonen om tidlig varsling.
- Videreføre det norsk-britiske verifikasjonssamarbeidet og gi IAEA en tydeligere rolle i verifikasjon av nedrustning.
- Integrere likestillingsperspektivet i de ulike deler av organisasjonens arbeid og øke kvinneandelen på saksbehandler- og ledernivå.

Rapport 2013

Norge har aktivt ivaretatt det 2-årige norske styrevervet i IAEA. Den politisk sett viktigste rollen til IAEA har vært å følge spørsmålene knyttet til Iran, Syria og Nord-Koreas atomprogram. Fra norsk side har vi i styreperioden lagt stor vekt på IAEAs vaktfunksjon som kontrollmekanisme for NPT, for oppfølging av resolusjoner fra Sikkerhetsrådet i FN og for å fremskaffe nøytral og troverdig informasjon om atomprogram i enkeltland. Norge støtter prosessen hvor IAEA og Iran har oppnådd enighet om et rammeverk for videre samarbeid med sikte på å løse alle utestående spørsmål.

Norge har i 2013 støttet IAEA i arbeidet for kjernefysisk trygghet på anlegg, i brenselproduksjon, under transport og avfallshåndtering, og i håndteringen av radioaktive kilder til bruk i industri, ved sykehus og i forskning. Norge har også bidratt til å styrke kjernefysisk trygghet i utviklingsland. Styrking av kjernefysisk sikkerhet har vært en annen norsk prioritet i 2013. For å minske spredningsrisikoen har Norge støttet opprettelsen av en multilateral brenselbank, og fortsatt sitt arbeid for å redusere bruk og lagre av høyenriktet uran. Norge bidrar også til å styrke kjernefysisk sikkerhet i utviklingsland gjennom

IAEAs frivillige fond for kjernefysisk sikkerhet. Norge bidrar hvert år til IAEAs tekniske samarbeidsfond som er satt opp for å gi bistand til utnytting av kjernekraft i utviklingsland.

Norge og Storbritannia har et forskningssamarbeid om hvordan en ikke-kjernevåpenstat og en kjernevåpenstat kan samarbeide innen verifikasjon av kjernefysisk nedrusting. Norge støtter også et prosjekt som søker å utvikle IAEAs rolle og kapasitet innen verifikasjon av nedrustning.

Budsjett 2015

For 2015 foreslås bevilget 15,5 mill. kroner under programområde 02.

Av det regulære bidraget klassifiseres 33 pst. bevilget som offisiell utviklingshjelp (ODA) og budsjetteres under kap. 170, post 78 under programområde 03.

3 Det internasjonale energibyrå (IEA)

Situasjonsbeskrivelse

Energi- og klimarelaterte problemstillinger står høyt på den internasjonale dagsordenen. IEA er OECD-landenes samarbeidsorganisasjon innenfor energiområdet, og organisasjonens bidrag til energiforsyningssikkerhet er fortsatt av stor betydning. IEA spiller en stadig viktigere rolle når det gjelder analyse av globale energitrender og betydningen for fremtidens klima. IEAs analyser og tilhørende anbefalinger tillegges betydelig vekt. IEA spiller f.eks. en sentral rolle når det gjelder å fremme karbonfangst og lagring som nødvendig klimateknologi. Det er etablert dialoger med flere ikke-medlemsland, og det er startet en assosieringsprosess hvor målet er tettere samarbeid med syv viktige partnerland (Russland, Kina, India, Brasil, Indonesia, Sør-Afrika og Mexico). IEA er en helt sentral organisasjon i internasjonal energi- og klimapolitikk og et viktig organ for å gjøre norske energipolitiske syn og interesser gjeldende.

Mål

IEAs målsetting er å bidra til forsyningssikkerhet for medlemslandene og fremme en mer bærekraftig energibruk. Gjennom analyser og rapporter er IEA en viktig premissleverandør både internasjonalt og i Norge til diskusjonene om globale energi- og klimautfordringer. Datainnsamling, analyse og utarbeidelse av energistatistikk er en sentral del av IEAs arbeid. Energisektorens rolle for klimapo-

litikken er også et fremtredende tema for organisasjonen. IEA er også blitt en aktiv deltager i den globale energidialogen mellom produsenter og konsumenter og IEA har som mål å utvide samarbeidet med ikke-medlemsland, herunder utviklingsland. Dette skyldes et stadig mer globalt energimarked, økende gjensidig økonomisk avhengighet land imellom og de globale miljø- og klimautfordringer.

Rapport 2013

Forsyningssikkerhet og energipolitikk som sikrer nasjonal og internasjonal økonomisk og sosial utvikling, samt globale klima- og miljøhensyn, har stått sentralt på agendaen til IEA. IEA fokuserte i 2013 på dreiningen mot Asia i det globale energisystem, og minnet om at det – til tross for økt produksjon av ukonvensjonell olje og gass i USA – vil være behov for betydelige investeringer i energisektoren i bl.a. Midtøsten for å møte etterspørselen fra særlig fremvoksende økonomier i Asia. Analyse av energisektorens betydning for klimautviklingen sto sentralt også i 2013, ikke minst gjennom publikasjonen World Energy Outlook som skisserer forskjellige energi- og utviklingsscenarioer. Et konkret resultat av IEAs ministermøte i november 2013 var en erklæring fra medlemsland og de viktigste partnerlandene (Brasil, Kina, India, Russland, Indonesia, Sør-Afrika og Mexico) om å intensivere arbeidet med det såkalte assosieringsinitiativet som vil knytte de syv viktigste partnerlandene nærmere IEA. Norges innlegg under ministermøtet fokuserte bl.a. på betydningen av sikker etterspørsel (security of demand) for å sikre fremtidige investeringer som er nødvendig for å ivareta Europas energiforsyningssikkerhet. Et annet sentralt tema som har vært i fokus er energieffektivisering.

Budsjett 2015

For 2015 foreslås bevilget 2,2 mill. kroner.

4 Det europeiske energicharter (ECT)

Situasjonsbeskrivelse

På EUs toppmøte i 1990 tok Nederlands statsminister initiativ til et all-europeisk energicharter for å tilrettelegge for utenlandske investeringer innenfor energisektoren i det tidligere Sovjetunionen og Øst-Europa, samt integrere landenes energisektorer med Europa og verdensmarkedet. Basert på en politisk erklæring i 1991, ble trakta-

ten om Det europeiske energicharter (ECT) inngått i 1994. Norge undertegnet traktaten, men har ikke ratifisert med begrunnelse i at traktatens tvisteløsningsmekanisme (internasjonal voldgift) er i strid med Grunnloven. Norge har imidlertid implementert charteret i praksis. ECT trådte i kraft i 1998 og i dag har alle 52 signaturstater ratifisert med unntak av Russland, Norge, Island, Hviterussland og Australia.

Mål

ECTs målsetting er å bidra til større sikkerhet i energileveranser, økt effektivitet i bruk av energi, reduksjon av miljøproblemer knyttet til energiaktiviteter og økte investeringer i slike aktiviteter i området som dekkes av chartersamarbeidet. Traktaten inneholder bestemmelser om langsiktig samarbeid, et liberalisert energimarked og beskyttelse av investeringer.

Rapport 2013

ECT har avholdt flere arbeidsgruppemøter og konferanser i 2013, i tillegg til den årlige ECT-konferansen som fant sted i Nicosia. En av hovedsakene i 2013 var starten på en prosess for å lage en ny oppdatert versjon av Det Europeiske energicharteret. Hensikten er å få flere land til å undertegne en politisk erklæring som bygger på prinsippene i charteret. En strategigruppe ledet av Norge møtes regelmessig for å drøfte måter for å modernisere energicharteret. Inkludert signaturstater og nye land deltar over 70 land i dette arbeidet, og stadig flere kommer til.

Budsjett 2015

For 2015 foreslås bevilget 573 700 kroner.

5 Norsk deltakelse i Det nye byrået for fornybar energi (IRENA)

Situasjonsbeskrivelse

Norge undertegnet vedtektene for opprettelsen av Det nye byrået for fornybar energi (International Renewable Energy Agency – IRENA) i Bonn 26. januar 2009 og ratifiserte 4. september 2009. IRENA har nesten 120 medlemsland og er åpen for alle land som er medlem av FN. Abu Dhabi ble valgt til permanent hovedsete på den første generalforsamlingen i april 2011. IRENA fikk observatørstatus i FN i 2011.

Mål

Målsettingen er å utvikle IRENA til et kompetansesenter for å spre satsingen på bærekraftig fornybar energi globalt, ikke minst til utviklingsland og land med raskt voksende økonomi. Alle bærekraftige, fornybare energikilder omfattes av IRENAs virkeområde, herunder vannkraft. Ingen eksisterende internasjonal organisasjon har fremme av fornybar energi som sitt eneste formål. Norges ambisjoner om å være en aktiv utenrikspolitisk aktør på energi- og klimaområdet og ønsker å bidra til at IRENA utvikles til en effektiv organisasjon som fremmer utbredelsen av bærekraftig fornybar energi globalt.

Rapport 2013

IRENA har gått fra en oppbyggingsfase inn i en mer operativ fase og har startet å levere produkter og tjenester som f.eks. arbeidsdokumenter om arbeidsplasser innen fornybar energi samt landstudier om tilrettelegging for fornybar energi i Afrika. IRENAs tjeneste «Renewable Readiness Assessment» (RRA) er av mange utviklingsland blitt beskrevet som et meget viktig verktøy som allerede kan vise til gode resultater. RRA er en landprosess der man utarbeider oversikt over muligheter og utfordringer på fornybar energi i det enkelte land. Resultatene fra RRA blir deretter brukt som plattform for videre dialog mellom myndigheter, IRENA og andre utviklingsaktører om hvordan fornybarpotensialet skal realiseres. Et ti-talls RRAs er så langt blitt gjennomført. Norge er et av medlemmene i Global Renewable Energy Atlas, hvis formål er å innhente og gjøre tilgjengelig online informasjon, data og kartlegging av fornybarmuligheter. Fokuset har så langt vært på vind- og solenergi, men fremover vil innsatsen innen vannkraft, jordvarme og bioenergi styrkes. Norske bidrag i form av data og erfaringer er ønsket og blir verdsett. IRENA har inngått flere samarbeidsavtaler med andre internasjonale organisasjoner, bl.a. med Det internasjonale energibyrået (IEA) for å unngå duplisering av arbeid.

Budsjett 2014

Medlemslandenes finansielle bidrag skal baseres på FNs bidragsskala. Det norske bidraget til IRENAs driftsbudsjett i 2014 anslås til om lag 1,2 mill. kroner.

Multilaterale eksportkontrollfora

Situasjonsbeskrivelse

Norge deltar i alle de multilaterale eksportkontrollregimene, hvor varelistes og retningslinjer for kontroll med strategiske varer fastsettes. Australia-gruppen retter seg mot spredning av kjemiske og biologiske våpen, Nuclear Suppliers Group (NSG) og Zangger-komiteen mot spredning av kjernefysiske våpen, og regimet mot spredning av missilteknologi (MTCR) søker å hindre spredning av missiler for levering av slike våpen. Wassenaar-samarbeidet har som mål å samordne eksportkontrolltiltak for konvensjonelle våpen og høyt teknologiske flerbruksvarer. Medlemslandene gjennomfører kontrollen i nasjonal rett og praksis.

Mål

Norge arbeider aktivt innenfor Wassenaar med sikte på drive frem enighet om høye eksportkontrollstandarder og informasjonsutveksling for å sikre en ansvarlig eksportkontroll når det gjelder konvensjonelt forsvarsmateriell. Norge vil videre arbeide aktivt for å sikre etterlevelse av internasjonale ikke-spredningsforpliktelser. I den sammenheng har Norge påtatt seg formannskapet i MTCR i 2014–2015. MTCR er et unikt forum, som den eneste multilaterale arena hvor leverandørland diskuterer spredning av ballistiske missiler og bæreraketter som kan levere masseødeleggelsesvåpen. Under formannskapet vil Norge legge vekt på å styrke samarbeidet i regimet med sikte på å kunne drive frem enighet om utestående spørsmål, herunder når det gjelder medlemskap og styrking av retningslinjer for nasjonal gjennomføring av kontrollen med eksport av missilteknologi. Fra norsk side vil det legges stor vekt på å videreutvikle årsvåkenhetsdialogen med ikke-medlemmer og relevante organisasjoner om spredning av missilteknologi og MØV. Norge vil lede og koordinere dette arbeidet som formannskapsnasjon, og videre delta i disse dialogaktivitetene som medlem i troikagruppen.

Rapport 2013

Det arbeides fortløpende for å sikre at norsk eksportkontroll holder høye internasjonale standarder. Norge deltar aktivt i alle samarbeidets ekspertgrupper. Som følge av at Norge har sluttet seg til et EØS-relevant direktiv om forenklet lisensiering innenfor EØS, er det fastsatt en ny

eksportkontrollforskrift. Det arbeides overfor norsk næringsliv for å sikre forståelse og god etterlevelse av regelverket.

Budsjett 2015

For 2015 foreslås bevilget 180 000 kroner til å dekke Norges faste bidrag til Wassenaar-samarbeidet.

Marine ressurser

Kommisjonen for bevaring av levende marine ressurser i Antarktis (CCAMLR)

Situasjonsbeskrivelse

Norsk fiskeriaktivitet i Antarktis er regulert gjennom gjeldende internasjonale avtaler under Konvensjonen om bevaring av marine levende ressurser i Antarktis (CCAMLR). Organisasjonen er en integrert del av det internasjonale samarbeidet om Antarktis-spørsmål, hvor Norge er en sentral aktør. CCAMLR ligger langt fremme i bekjempelsen av urapportert, uregulert og ulovlig fiske (UUU-fiske) gjennom blant annet svartelisting av UUU-fiskefartøy, sentralisert satellittovervåking av lisensierte fiskefartøy og et internasjonalt system for fangstdokumentasjon. CCAMLR er blant de fiskeriorganisasjoner som er kommet lengst i anvendelse av en økosystembasert tilnærming i ressursforvaltningen. Norge er en betydelig krillfiskenasjon, og er en pådriver i arbeidet for en vitenskapelig basert forvaltning.

Mål

CCAMLR har som formål å forvalte levende marine ressurser i området rundt Antarktis.

Rapport 2013

Norske fartøy har deltatt i fisket etter både krill og tannfisk. Norske forpliktelser under CCAMLR er fulgt opp med overvåkings- og forskningstokt. Norge har fortsatt å støtte aktivt opp under Vitenskapskomiteens arbeid for å legge til rette for vitenskapelig basert forvaltning, samt kommisjonens arbeid for å opprette marine verneområder i Antarktis.

Budsjett 2015

For 2015 foreslås bevilget 975 000 kroner.

Kap. 117 EØS- finansieringsordningene

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2013	Saldert budsjett 2014	Forslag 2015
72	EØS-finansieringsordningen 2004–2009, <i>kan overføres</i>	1 635		
73	Den norske finansieringsordningen 2004–2009, <i>kan overføres</i>	1 143		
74	Bilaterale samarbeidsprogram med Bulgaria og Romania 2007–2009, <i>kan overføres</i>	-9 528		
75	EØS-finansieringsordningen 2009–2014, <i>kan overføres</i>	973 341	1 790 000	2 350 000
76	Den norske finansieringsordningen 2009–2014, <i>kan overføres</i>	855 772	1 520 000	2 150 000
	Sum kap. 0117	1 822 363	3 310 000	4 500 000

Norge har siden etableringen av Det europeiske økonomiske samarbeidsområdet (EØS) i 1994 bidratt til sosial og økonomisk utjevning i EØS. Tildelinger til EUs mindre velstående land gjennom ulike finansieringsordninger er siden 1994 på til sammen EUR 3 344 mill.⁴, hvorav EUR 1 798 mill. utgjør forpliktelsen for perioden 2009–2014. Fra og med EU-utvidelsen i 2004 er EØS-midlene delt i to: en norsk finansieringsordning og en EØS-finansieringsordning hvor også Island og Liechtenstein bidrar.

EØS-midlene er et viktig virkemiddel i Europapolitikken. Det overordnede målet for EØS-midlene har fra starten vært at de skal bidra til sosial og økonomisk utjevning i EØS. Midlene skal bidra til å gjøre mottakerlandene bedre i stand til å nyttiggjøre seg det indre marked. Norge og mottakerlandene har gjensidig interesse av dette. Nytt for perioden 2009–2014 var at det bilaterale målet ble nedfelt som et selvstendig mål sammen med sosial og økonomisk utjevning. Styrkede bilaterale relasjoner mellom giver- og mottakerland er også reflektert i rammeavtalene med landene, og integrert på alle nivå. Innføringen av det bilaterale målet gjør det lettere å sikre samarbeid med norske institusjoner og organisasjoner i gjennomføringen av ordningen sammenlignet med forrige

periode. Prosjektene i programmene skal være ferdigstilt innen 30. april 2016, med unntak av noen få programmer som har fått forlengelse til 2017.

Etter ønske fra EU og mottakerlandene ble prosjektmodellen erstattet med en programmodell for perioden 2009–2014. Overgangen har medført tidkrevende planlegging, og utviklingen av programmene har tatt noe lengre tid enn planlagt. Endringene medfører at større ansvar for gjennomføring og resultatoppnåelse legges til mottakerlandene og de nasjonale kontaktpunktene.

I avtale- og regelverk for EØS-midlene er det nedfelt at man bygger på visse grunnleggende verdier som er tverrgående. Dette innebærer at alle aktiviteter skal være i tråd med prinsipper for blant annet godt styresett, anti-diskriminering, bærekraftig utvikling og likestilling. Eventuelle overtredelser er å anse som et brudd på avtalene og regelverket og kan føre til sanksjoner.

Det vises for øvrig til Rapport 2013 under postene 75 og 76.

Post 72 EØS-finansieringsordningen (2004–2009), kan overføres**Post 73 Den norske finansieringsordningen (2004–2009), kan overføres**

De to EØS-finansieringsordningene under post 72 og post 73 omtales nedenfor under ett på grunn av store likheter mellom de to ordningene. Ulikheter er presisert i teksten.

⁴ Total budsjettildeling til finansieringsordningene fra Norge, Island og Liechtenstein i perioden 1994–2014. Finansieringsordningen for perioden 1994–1998 er ikke direkte sammenliknbare med senere finansieringsordninger som følge av at den også inkluderte en låneordning finansiert gjennom European Investment Bank.

Bakgrunn

Som følge av EØS-utvidelsesavtalen av 14. oktober 2003 forpliktet EØS/EFTA landene seg til å stille til rådighet totalt EUR 600 mill. for perioden 1. mai 2004 – 30. april 2009 gjennom EØS-finansieringsordningen. I forbindelse med Bulgaria og Romanias inntreden i EØS-avtalen, ble EØS-finansieringsordningen utvidet til også å omfatte disse landene. Ytterligere EUR 72 mill. ble stilt til rådighet for perioden 1. januar 2007 – 30. april 2009. Totalt bidrag under EØS-finansieringsordningen ble etter dette EUR 672 mill. Mottakerland under EØS-finansieringsordningen etter utvidelsen i 2007 har vært Bulgaria, Estland, Hellas, Kypros, Latvia, Litauen, Malta, Polen, Portugal, Romania, Slovakia, Slovenia, Spania, Tsjekia og Ungarn.

I forbindelse med EØS-utvidelsesavtalen av 14. oktober 2003 ble det i tillegg inngått en særskilt avtale mellom Norge og EU om å opprette en norsk finansieringsordning. Gjennom denne ordningen stilte Norge til rådighet EUR 567 mill. i perioden 1. mai 2004 – 30. april 2009. Mottakerlandene under denne ordningen var de ti landene som ble medlemmer av EU i 2004; Estland, Kypros, Latvia, Litauen, Malta, Polen, Slovakia, Slovenia, Tsjekia og Ungarn. For Bulgaria og Romania har det vært opprettet egne bilaterale samarbeidsprogram på til sammen EUR 68 mill., som ble avsluttet i 2013.

2004–2009 ordningene er i hovedsak avsluttet og siste bevilgning over kap.117, postene 72 og 73 var i 2012. En omfattende avrapportering om resultater og aktiviteter under 2004–2009 ordningene ble gjort i Meld. St. 20 (2011–2012) *EØS-midlene Solidaritet og samarbeid i Europa*.

Sluttrapportering

Formålet med finansieringsordningene 2004–09 har vært å bidra til å redusere økonomiske og sosiale forskjeller i EØS-området. Det har også vært et ønske om å styrke de bilaterale forbindelsene mellom Norge og mottakerlandene gjennom ordningene. Dette var imidlertid ikke nedfelt som et mål i avtalen med EU da denne ble inngått. Støtte har blitt gitt til 1 206 prosjekter/fond i mottakerlandene innenfor miljø, kultur, helse, forskning, Schengen og justissektoren, regionalpolitikk, sivilt samfunn, grenseoverskridende samarbeid og gjennomføring av EU-regelverk.

Rammeavtaler med de enkelte mottakerlandene har fastlagt nærmere mål og prioriteringer. Likestilling, bærekraftig utvikling og godt styret sett har vært tverrgående hensyn som er blitt iva-

retatt i alle prosjekter som ble støttet. Giverlandene besluttet i hovedsak hvilke prosjekter som skulle få støtte i perioden 2004–09. Viktig unntak var NGO-prosjektene som ble besluttet av lokale fondsoperatører.

I 2013 ble 139 prosjektene under ordningene formelt lukket, og brakte dermed antall ferdigstilte prosjekter opp i 1 171 av totalt 1 206 prosjekter. Frem til utgangen av 2013 var EUR 1,05 mrd. utbetalt (netto etter tilbakebetalinger) under finansieringsordningene. Dette gir en foreløpig absorberingsrate av ordningene på 88,4 prosent. Per 31.12. 2013 var det sendt ut brev til Kypros, Estland, Ungarn, Malta og Latvia om at ordningene 2004–2009 formelt er avsluttet i landene. De resterende mottakerlandene vil etter planen motta sine brev i løpet av 2014.

Riksrevisjonens forvaltningsrevisjon av EØS-midlene (2012–2013) viste at EØS-midlene 2004–09 har hatt en effekt på etablering av partnerskap mellom aktører i mottakerlandene og Norge. Om lag en av fem prosjekter har hatt en partner fra giverlandene, i hovedsak fra Norge. I tillegg kommer samarbeid i mindre prosjekter som er finansiert gjennom fond og programmer. Alle sektorer under ordningene har vært gjenstand for eksterne gjennomganger, og det er gjort en sluttevaluering av hele ordningen.

Sluttevalueringen viser at prosjektene har gitt viktige bidrag til sosial og økonomisk utjevning på lokalt nivå. Sluttevalueringen bekrefter at de norske partnerne har vært viktige for de resultatene som er oppnådd. EØS-midlene har også bidratt på områder hvor det har vært lite midler tilgjengelig fra EU, så som sivilt samfunn, justisreform og kulturarv. EØS-midlene har på denne måten vært et viktig supplement til EUs støtte for å utvikle samsfunnsstrukturene i mottakerlandene.

Det har vært lagt vekt på informasjon om EØS-midlene både i Norge og i mottakerlandene. For utenriksstasjonene i mottakerlandene er EØS-midlene blitt et viktig virkemiddel som gir gode synergier med ambassadenes øvrige virke. EØS-midlene har bidratt som døråpner, laget møteplasser og skapt kontaktflater i et omfang som ellers ikke hadde vært mulig.

Post 74 Bilaterale samarbeidsprogram med Bulgaria og Romania, kan overføres

Rapport 2013

Avtalen ble avsluttet i 2013 og Norge har dermed fullført sine forpliktelser under de bilaterale samarbeidsprogrammene med Bulgaria og Romania (2007–2009).

I 2013 ble det netto inntektsført 9,5 mill. kroner på posten. Bokføringen er knyttet til tilbakebetaling av ubrukte tilskuddsmidler, samt utgifter i forbindelse med avslutning av de siste prosjektene under samarbeidsprogrammet.

Post 75 EØS-finansieringsordningen (2009–2014), kan overføres

Post 76 Den norske finansieringsordningen (2009–2014), kan overføres

De to EØS-finansieringsordningene under post 75 og post 76 omtales nedenfor under ett på grunn av store likheter mellom de to ordningene. Ulikheter er presisert i teksten.

Situasjonsbeskrivelse

Etter avtale mellom EØS/EFTA statene; Island, Liechtenstein og Norge, og EU har EØS/EFTA statene stilt til disposisjon EUR 988,5 mill. for perioden 1. mai 2009 til 30. april 2014. I forbindelse med Kroatias inntreden i EØS-avtalen ble den eksisterende EØS-finansieringsordningen utvidet til også å omfatte Kroatia fra 1. juli 2013 til 30. april 2014. EØS/EFTA statene stiller til disposisjon EUR 5 mill. for Kroatia og den samlede støtten utgjør etter dette EUR 993,5 mill. Støtten ytes i form av tilskudd. Norges andel av beløpet utgjør om lag 95,8 prosent. Beløpets størrelse i norske kroner vil variere avhengig av kursen på euro. Mottakerlandene er: Bulgaria, Estland, Hellas, Kroatia, Kypros, Latvia, Litauen, Malta, Polen, Portugal, Romania, Slovakia, Slovenia, Spania, Tsjekkia og Ungarn. Spania faller utenfor EUs fordelingsnøkkel for samhørighetsfondene, men har i samsvar med EUs samhørighetspolitikk fått en særskilt overgangsstonad på EUR 45,85 mill. for perioden 1. mai 2009 til 31. desember 2013.

I femårsperioden 1. mai 2009 til 30. april 2014 har Norge forpliktet seg til å stille til rådighet ytterligere EUR 800 mill. I forbindelse med Kroatias inntreden i EØS-avtalen ble den eksisterende norske ordningen utvidet til også å omfatte Kroatia fra 1. juli 2013 til 30. april 2014. Norge stiller EUR 4,6 mill. til disposisjon. Den samlede støtten utgjør etter dette EUR 804,6 mill. Støtten ytes i form av tilskudd. Beløpets størrelse i norske kroner vil variere avhengig av kursen på euro. Mottakerlandene er: Estland, Kypros, Latvia, Litauen, Malta, Polen, Slovakia, Slovenia, Tsjekkia og Ungarn, Bulgaria, Romania og Kroatia.

Finansieringsordningene 2009–2014 blir gjennomført etter en fem pluss to års modell, der pro-

sjektene i hovedsak skal være ferdigstilt innen 30. april 2016. Det er åpent for reallokering mellom programmer i mottakerlandene frem til 31. oktober 2014.

Norske partnere deltar både i programmer og prosjekter.

Mottakerlandene har ansvaret for nasjonal gjennomføring, oppfølging og kontroll av ordningene. De har utnevnt et nasjonalt kontaktpunkt som representerer mottakerlandet overfor giverlandene. Under de nasjonale kontaktpunktene ligger programoperatører som har ansvar for å forberede og implementere et program ut fra avtalte mål. Dette innebærer, i tillegg til å følge opp prosjekter, å beslutte hvilke prosjekter som skal få støtte.

Resultatbasert styring har vært prioritert i utformingen av EØS-midlene for perioden 2009–2014. For hvert program er det definert overordnede målsettinger med tilhørende resultatindikatorer. Dette gjør det mulig å måle resultater og langsiktige virkninger av støtten. Utenriksdepartementet og EØS-midlenes sekretariat i Brussel (FMO) følger opp og overvåker programmene tett gjennom:

- styringsdialog med landene
- jevnlig kontakt med norske fagdepartementer og etater som er involvert i programmer
- avtalefestede rapporteringer og evalueringer, samt egne revisjoner
- løpende risikostyring
- regelmessig dialog med programoperatørene og feltbesøk, samt
- omfattende regelverk som legger til rette for tett kontroll

De norske ambassadene i mottakerlandene har flere viktige oppgaver knyttet til EØS-midlene. Det er ambassadenes oppgave å bidra til at Norge utnytter mulighetene EØS-midlene gir til en nærmere dialog med landene. Ambassadene profilerer også Norges innsats og informerer om EØS-samarbeidet i ulike fora. De følger opp de norske etatene som er involvert i programmer, legger til rette for prosjektsamarbeid og bruk av de bilaterale fondene. Ambassadene rapporterer til UD om risiko knyttet til gjennomføringen av midlene og er en lyttepost i arbeidet mot korrupsjon.

Mål og satsingsområder

Formålet med finansieringsordningene er å bidra til å redusere sosiale og økonomiske forskjeller i EØS-området og å styrke de bilaterale forbindelsene mellom Norge og mottakerlandene. Innenfor

de avtalte innsatsområdene støttes tiltak som er i tråd med EUs mål og mottakerlandenes nasjonale planer og strategier for økonomisk og sosial utvikling. EØS-midlene er små sammenlignet med mottakerlandenes økonomi og overføringer internt i EU. Det vil derfor være vanskelig å påvise en direkte sammenheng mellom støtten og utviklingen på nasjonalt nivå i hvert land.

De bilaterale forbindelsene styrkes gjennom bilaterale fond og samarbeid i programmer og prosjekter. Det er etablert tre typer fond som fremmer bilateralt samarbeid; et bilateralt fond på nasjonalt nivå, et bilateralt fond på programnivå og et fond for tilleggsaktiviteter i programmene. Dette sikrer et vedvarende fokus på det bilaterale arbeidet. Det bilaterale fondet i hvert program støtter blant annet reiser og partnertreff mellom potensielle prosjektpartnere i mottakerlandene og giverlandene.

Rapport 2013

For finansieringsordningene under hhv. post 75 og 76 ble det i 2013 utbetalt 973 mill. kroner og 856 mill. kroner, til sammen 1 829 mill. kroner. Det er for tidlig å rapportere samlede resultater, men eksempler på resultater og forventet måloppnåelse er inkludert.

I 2013 var virksomheten preget av at nasjonale myndigheter etablerte institusjoner og prosedyrer for styring, kontroll og overvåking av EØS-midlene og godkjente programsøknadene fra programoperatørene til giverne. Giverlandene vurderte og godkjente programmer og etablerte rutiner for resultat-, risiko- og økonomistyring av programmene. I de totalt 150 programmene var arbeidet rettet mot å ferdigstille programutforming, utlyse midler og velge ut prosjekter, samt å etablere bilateralt samarbeid. Arbeidet med å fremme bilateralt samarbeid er kommet godt i gang.

Riksrevisjonens forvaltningsrevisjon av EØS-midlene 2012–2013

Riksrevisjonens mål med undersøkelsen var å vurdere i hvilken grad den norskfinansierte delen av EØS-finansieringsordningene bidrar til det overordnede målet om sosial og økonomisk utjevning i EØS-området.

Riksrevisjonen anbefalte at den resultatbaserte styringen blir styrket, at administrasjonskostnadene går gjennom og at den nye forvaltningsmodellen følges opp. Regjeringen vil bruke rapporten til å forbedre nåværende ordninger og innretningen av nye ordninger. God måloppnåelse

og forenklinger, samtidig som en sikrer tilstrekkelig styring og kontroll, vil være sentralt i oppfølgingen.

Bilaterale relasjoner

Programmodellen har lagt grunnlaget for et mer strategisk og forutsigbart samarbeid mellom norske fagetater og institusjoner i mottakerlandene. Dette samarbeidet har begynt å vise resultater. Fagetatene bidrar med kunnskap og faglige råd i planleggingen og gjennomføringen av programmene i samarbeid med programoperatører i mottakerlandene. Gjennom dette arbeidet styrker de sine forbindelser til institusjoner i mottakerlandene og utvikler og styrker de bilaterale båndene. Samarbeidet er omfattende. I over halvparten av de 150 programmene er det etablert partnerskap mellom programansvarlige institusjoner i mottakerlandene og norske fagetater. Programpartnerne legger også til rette for partnerskap i enkeltprosjekter for norske bedrifter, institusjoner og organisasjoner. Noen ganger kan etterspørselen etter norske partnere i enkelte sektorer være større enn kapasiteten på norsk side.

De norske fagmyndighetene som deltar, signaliserer at arbeidet med EØS-midlene har styrket deres nettverk i Europa. De opplever at arbeidet gir ringvirkninger i form av økt aktivitet. Dette gjelder i første rekke i mottakerlandene, men har også gitt positive utslag i økt kontakt med EU-kommisjonen og andre internasjonale organisasjoner. Merverdien programpartnerne tilfører gir dermed dybde til de bilaterale relasjonene med landene og EU.

Samarbeid med internasjonale organisasjoner

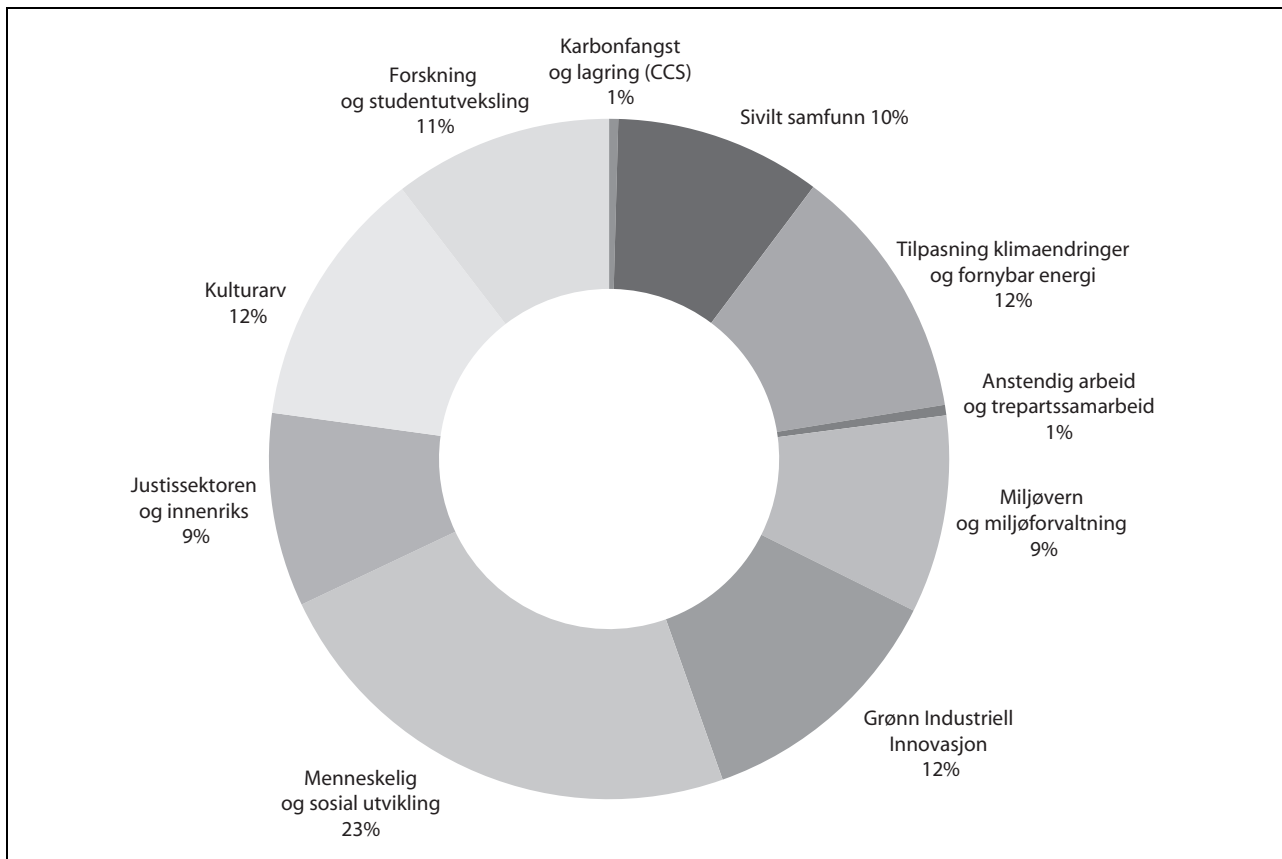
Det er inngått strategisk samarbeid med internasjonale organisasjoner for å styrke det faglige innholdet i programmer på politisk viktige områder for Norge. Samarbeidet med Europarådet ble innledet i 2010. De er nå partner i 20 programmer i 10 mottakerland, hovedsakelig innen justissektoren og sosial inkludering av utsatte barn/unge, særlig romfolk (se avsnittet nedenfor om felles verdier). Av andre internasjonale organisasjoner bidrar Open Society Foundation (OSF) med kunnskap og erfaringer fra tiltak for romfolk. I tillegg kommer EUs kontor for grunnleggende rettigheter (FRA), og WHO innen helsesektoren i Bulgaria. Transparency International (TI) bistår med å motvirke korrupsjon i programmene. Det er jevnlig dialog og konsultasjoner med EU-kommisjonen for å samordne og utveksle erfaringer innen ulike land og sektorer.

Felles verdier

EØS-midlene har et særskilt perspektiv på gode styringsstandarder, åpenhet og kamp mot korrupsjon, likestilling mellom kjønnene og bærekraftig utvikling. Det legges vekt på å fremme demokrati, menneskerettigheter, rettsstatens prinsipper og

toleranse og å motvirke hatefulle ytringer, rasisme og diskriminering. Flere programmer er innrettet mot sårbare og sosialt utsatte grupper, inkludert romfolk.

Nedenfor følger rapportering på noen utvalgte sektorer, deretter følger en rapportering per land.

Figur 11.1 viser fordelingen av EØS-midler per sektor. Sammenlignet med fordelingen for perioden 2004 – 2009 har støtten til klima og miljø økt betydelig, og er det største innsatsområdet. Støtten til kulturarv er redusert.

Klima og miljø

Mange europeiske klima- og miljøutfordringer er grenseoverskridende og krever samarbeid på tvers av landene. Over 30 pst. av EØS-midlene går til klima, miljø og fornybar energi. Støtten går til forvaltning av hav- og vannressurser, biodiversitet, miljøovervåking, håndtering av kjemikalier og farlig avfall, handlingsplaner for klimatilpasninger samt praktiske tiltak lokalt for å redusere sårbarhet for klimaendringer. Energieffektivisering i industrien og offentlige bygg, innføring av fornybar energi og forskning er sentrale satsningsområder.

Grønn næringsutvikling

Gjennom EØS-midlene bidrar Norge til å utvikle og kommersialisere ny miljøteknologi og investere i miljøvennlige produksjonsprosesser i eksisterende bedrifter. Programmer gjennomføres i åtte land. Seks land lyste ut støtte til enkeltprosjekter i 2013. Det kom inn 352 søknader, hvorav 159 hadde med norske partnere. Områder for prosjektsamarbeid er bl.a. utvikling av utstyr og teknologi, bedriftsetableringer, gjenvinningsanlegg, samt bruk og utvikling av fornybar energi.

Forskning og stipend

I en utfordrende tid for Europa er innovasjon og investeringer i forskning og utdanning veien ut av

krisen. Det investeres tungt i disse sektorene. Europeisk kunnskapssamarbeid er sentralt i Regjeringens arbeid med å sikre norsk konkurransekraft for fremtiden.

Det gjennomføres forskningsprogrammer i sju mottakerland, hvor det i all hovedsak er norske partnere. En rekke ledende forskningsmiljøer i Norge deltar i så vel grunnforskning som anvendt forskning. Forskningssamarbeidet med Polen engasjerer alene 142 forskningsinstitusjoner fra Polen og Norge. Enkelte av mottakerlandene har utfordringer når det gjelder deltakelse i EUs program for forskning. EU har fremhevet at forskningsprogrammene under EØS-midlene er en læringsarena som over tid vil bidra til økt deltakelse fra landene i EUs programmer.

Forskningsrådet er programpartner i seks forskningsprogram og rapporterer at norsk deltakelse i forskningsprogrammet under EØS-midlene bidrar til å skape kontakter som igjen drar med norske organisasjoner i nye partnerskap mot EUs forskningsprogram.

Mobilitet er et virkemiddel i europeisk utdannings- og sysselsettingspolitikk og er et virkemiddel for å styrke bilateralt samarbeid. Det gjennomføres stipendprogrammer i elleve mottakerland, som omfatter både utveksling- og utdanningssamarbeid. Stipendprogrammene har potensial til å tiltrekke seg flere søkere både fra mottaker- og giverlandene.

Justis og innenrikssaker

Justissektoren gjennomgår store reformer i flere av mottakerlandene. EØS-midlene bidrar til å styrke politi, rettsvesen og kriminalomsorgen og motvirke organisert kriminalitet, vold i nære relasjoner, kjønnsbasert vold og menneskehandel. Dette er en sektor av stor betydning for landene og for Norge, og det er en krevende sektor å arbeide i. Ti av tolv land som mottar støtte fra den norske finansieringsordningen har etablert programmer innen justis- og innenriksfeltet.

Anstendig arbeid og trepartssamarbeid

Europeisk nærings- og arbeidsliv står overfor store utfordringer. Det er stor interesse for å lære av den norske/nordiske modellen for anstendig arbeid og trepartssamarbeid. Partene i arbeidslivet i Norge har bidratt aktivt i å etablere et fond og gjennomføre tiltak for å styrke den sosiale dialogen og trepartssamarbeid i mottakerlandene.

I 2013 ble 52 prosjekter gjennomført i tretten land. 28 av prosjektene hadde norsk partner.

Eksempler på gjennomførte tiltak er støtte til reformer i pensjonssystemet i tekstilindustrien i Tsjekkia, etablering av kollektive avtaler i vannverksbransjen i Ungarn, i bygningsindustrien i Latvia og i treindustrien i Litauen. I Romania er det gjennomført opplæring i helse, miljø og sikkerhet i utdanningssektoren. I Bulgaria er det etablert god dialog mellom partene i Innenriksdepartementet og oppnådd enighet om minstelønn og pensjonsvilkår. I alle prosjekter er det lagt vekt på opplæring og utvikling av læremateriell. Programmet er svært godt mottatt. Erfaringene viser at det tar lang tid å utvikle god kommunikasjon og tillit mellom partene, men at det er startet mange gode prosesser.

Sivilt samfunn

Et sterkt sivil samfunn er avgjørende for et levedyktig demokrati. Frivillige organisasjoner spiller en rolle i å skape engasjement og bevissthet rundt samfunnsproblemer, fremmer deltakelse i politikkutvikling og andre demokratiske prosesser og bidrar til åpenhet i politikk, forvaltning og den offentlige debatt. De yter også tjenester til svake grupper. EØS-midlene er en av de største finansieringskildene til frivillige organisasjoner i Sentral-Europa. I 2013 var det stor interesse for midlene i alle mottakerlandene.

Menneskelig og sosial utvikling

I mange mottakerland er arbeidsløsheten stor, og mange er avhengig av offentlige ytelser. Lavere skatteinntekter og press på offentlige budsjetter og velferdssystemer har bidratt til økte sosiale forskjeller internt i mottakerlandene. Barn, unge, eldre, uføre, voldsofre og minoriteter er blant viktige målgrupper for EØS-midlene. Eksempler på tiltak som ble startet opp i 2013 er innsamling av befolkningsdata i Portugal som ledd i utvikling av landets helsepolitikk. På Kypros pågår oppbyggingen og utvidelsen av et felles benmargsregister for både den gresk- og den tyrkisk-kypriotiske befolkningen. Resultater i 2013 i Estland omfatter blant annet at et senter for behandling av barn med psykiske problemer fikk behandlet 105 barn, lært opp 32 ansatte i diagnose og behandling og behandlet om lag 600 pasienter for hepatitt C.

Situasjonen for romfolk er et særskilt fokus i fem av mottakerlandene: Romania, Bulgaria, Ungarn, Slovakia og Tsjekkia. Mye av innsatsen er rettet inn mot å gjøre romfolk i stand til å bedre sin egen livssituasjon. I Bulgaria er etableringen av fire nye ungdomssentre i gang. Romungdom

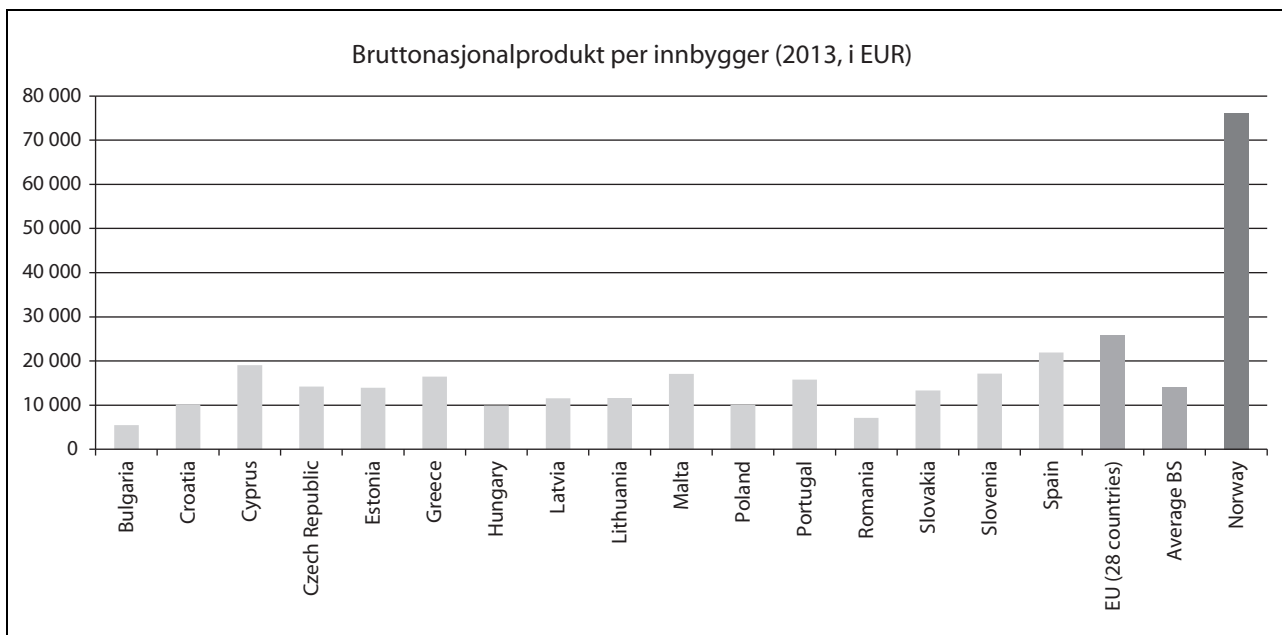
tilbys ulike former for yrkesopplæring. Målet er å gjøre det lettere for dem å få seg en jobb og bli mer inkludert i samfunnet. Under programmene har 54 av totalt 150 programmer deler av innsatsen rettet mot tiltak for sårbare grupper inkludert romfolk.

Kulturarv

Målene for EØS-midlene er å bevare og dokumentere kulturarv og gjøre den tilgjengelig for publikum og å styrke kulturell dialog, utveksling og europeisk identitet. Et mål er også å fremme minoriteters kulturarv. Kulturelt mangfold bidrar til å styrke demokratiske verdier. I 2013 ble det gjennomført flere hundre samarbeidsprosjekter innen musikk, dans, visuell kunst, kulturarv og opplæring. Det er stor norsk interesse for å delta i slike prosjekter.

Økonomisk utvikling i landene

Det er tegn til bedring i europeisk økonomi. Omslaget i euroområdet kom i andre kvartal 2013 etter seks kvartaler med fall. Budsjettunderskuddene i Europa ble redusert i 2013. Mange mottakerland gjennomførte strukturelle reformer for å øke vekstkraften på sikt. Kutt i offentlig velferd skaper større forskjeller og økende sosial marginalisering. Arbeidsledigheten er høy, og det kan ta tid før veksten i BNP blir sterk nok til å redusere den i vesentlig grad. Romania og Bulgaria er fortsatt under særskilt overvåkning fra EU knyttet til nødvendige reformer innen justissektoren og for å sikre tilstrekkelig administrativ kapasitet til å forvalte EUs støttemidler.

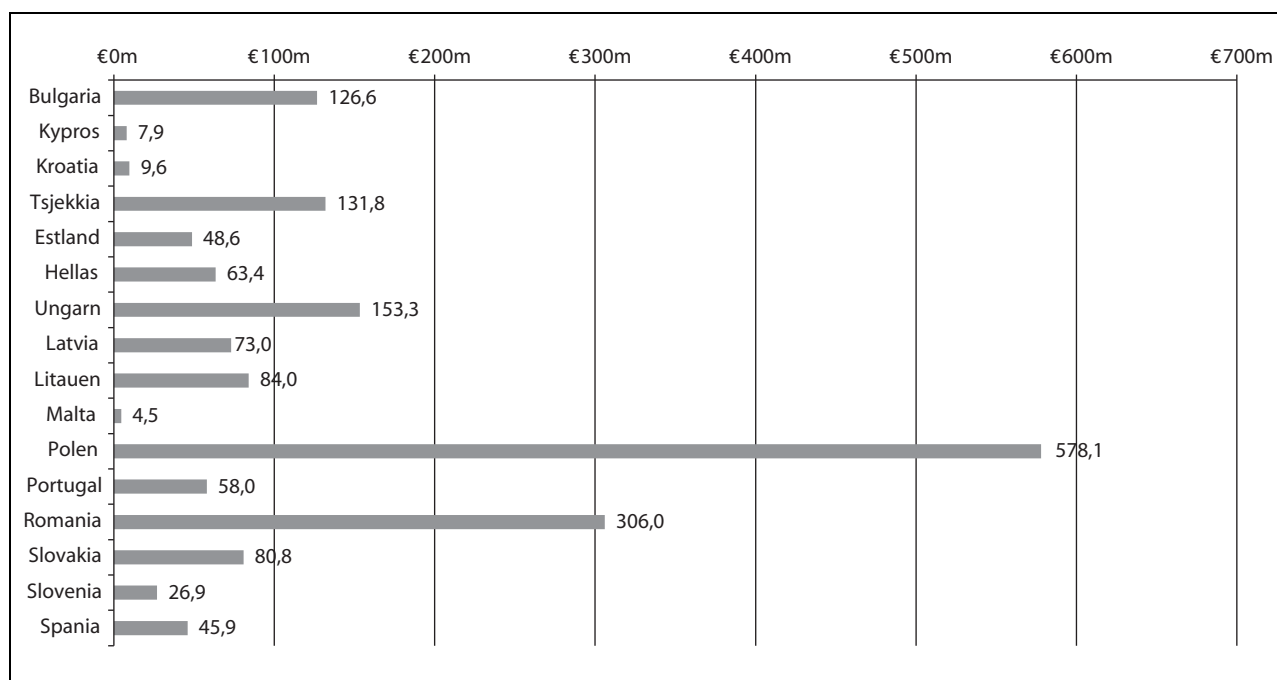

Figur 11.2 Viser bruttonasjonalprodukt per innbygger i partnerlandene.

Valg av hvilke land som får støtte under EØS-midlene er knyttet opp mot EUs fordelingsnøkkel for samhørighetspolitikken. Landenes BNP per innbygger i forhold til EU-gjennomsnittet er den sen-

trale størrelsen. Spania fases ut i løpet av 2009–2014 ordningene, og i figuren ovenfor går det frem at Spania ligger nær EU-gjennomsnittet.

Innsatsen i det enkelte mottakerland

Figur 11.3 Fordeling av midler per mottakerland 2009–2014, brutto fordeling i mill. euro.

Estland

Norge er den 4. største investoren i Estland og en viktig handelspartner. En voksende interesse fra norsk næringsliv reflekteres i økt samhandel og investeringer, spesielt innen energi, miljø, IKT, tjenester og maritim sektor. Det er nær 400 norske bedrifter i Estland og EØS-midlene bidrar til å forsterke de bilaterale båndene.

Estland har mottatt støtte gjennom EØS-midlene siden 2004 og mottar EUR 48,6 mill. for perioden 2009–14. Samtlige 10 programmer ble lansert i 2013 og fremdriften er god.

Hovedområdene for innsatsen er:

- innovasjon
- barns velferd
- sivil samfunn
- likestilling

Bilateralt fond på nasjonalt nivå har særlig fokus på idretts- og regionalt samarbeid. Det er utstrakt og godt samarbeid mellom estiske og norske aktører, og et stort antall bilaterale partnerskap er etablert på program- og prosjektnivå.

Programmet for grønn næringsutvikling, hvor Innovasjon Norge er programpartner, har mottatt mange prosjektsøknader i 2013 og 2014. Økt samarbeid i skjæringspunktet mellom grønn innovasjon, næringsutvikling og IKT og er en viktig priori-

tet under EØS-midlene. Potensialet er stort for å kople estiske bedrifters spesialkompetanse innen IKT med norske bedrifters kunnskap om og erfaringer innen grønn teknologi. Prosjektene varierer fra utvikling av systemer for å avdekke oljesøl til bedre koordinering av transport og e-helse. Likeledes har forskningsprogrammet, hvor Forskningsrådet er programpartner, vist at potensialet for partnerskap og styrkede bilaterale bånd er betydelig.

I 2015 vil de fleste programmene være i sluttfasen med unntak av forskningsprogrammet som har fått ett års forlengelse. Dette innebærer at informasjon om resultater i programmene vil bli en viktig oppgave.

Latvia

Norge er fjerde største investor i Latvia. Bedrifter med norsk kapital sysselsetter rundt 6000 arbeidstakere i landet. Handelsforbindelsene er gode og samhandelen i vekst. Verdien av importen til Norge var i 2012 på 2 mrd. kroner, mens norsk eksport til Latvia var en fjerdedel av dette.

Latvia har mottatt EØS-midler siden landet ble medlem av EU og EØS i 2004. For perioden 2009–14 mottar landet EUR 73 mill. Samtlige åtte programmer er lansert. Det har imidlertid tatt lengre tid enn forventet å lyse ut støtte til prosjekter på grunn av byråkratiske hindringer på latvisk side.

- Hovedområdene for innsatsen er:
- reformer i justissektoren
 - grønn innovasjon
 - sivilt samfunn
 - miljøovervåkning
 - flerkulturell dialog
 - forskning

Gjennom det bilaterale fondet på nasjonalt nivå støttes flere arrangement i anledning av at Riga er europeisk kulturhovedstad i 2014 og har EU-formannskap i 2015.

Potensialet for å bidra til både sosial og økonomisk utjevning og styrkede bilaterale relasjoner gjennom EØS-midlene er stort i Latvia. Program for grønn næringsutvikling har lagt til rette for samarbeid mellom norsk og latvisk næringsliv. Kulturarv- og kulturutvekslingsprogrammet er svært synlig og skaper stor interesse. Et restaureringsprosjekt som del av kommunesamarbeidet mellom Kuldiga og Drøbak fikk Europa Nostraprisen i 2013. Justisprogrammet er høyt prioritert både på norsk og latvisk side med et samarbeid mellom det latviske justisministeriet og Kriminalomsorgsdirektoratet i Norge.

Hovedfokuset i 2015 vil være å sikre fremdrift og måloppnåelse i programmene. Gjennom bilateralt fond på nasjonalt nivå støttes arrangementer og andre samarbeidstiltak under Latvias EU-formannskap våren 2015.

Litauen

De siste årene har det vært sterk økning i norske investeringer i Litauen, og samhandelen i 2013 var på omlag 7,4 mrd. kroner. Det er registrert ca. 200 norskeide bedrifter i Litauen med ca. 11.000 ansatte. Norge er 5. største investor i landet. EØS-midlene skaper arenaer for samarbeid mellom norske og litauiske institusjoner innenfor områder av felles interesse

Litauen mottar EUR 84 mill. i EØS-midler for perioden 2009–14. Alle 14 program er lansert, og majoriteten av programmene er i gang. Administrative prosedyrer på nasjonalt nivå har imidlertid medført noe forsinkelser i enkelte programmer. Det bilaterale fondet på nasjonalt nivå støttet i 2013 to større arrangement om hhv. hatefulle ytringer og likestilling under Litauens EU-formannskap. Prioriteringene for det bilaterale fondet er godt styresett, like muligheter og sosial inkludering, forskningssamarbeid og kulturutveksling.

- Hovedområder for innsatsen er:
- reformer innen justisvesen og kriminalomsorg

- bekjempelse av organisert kriminalitet
- helse, barn og ungdom i risikogrupper
- regionalt samarbeid og utvikling
- sivilt samfunn

Bekjempelse av kriminalitet er en felles utfordring for Norge og Litauen. EØS-midlene har medvirket til reformer av fengsels- og justissektoren i Litauen. Støtten brukes blant annet på å bekjempe grenseoverskridende og organisert kriminalitet og på kapasitetsbygging og samarbeid innen rettsvesenet. Kriminalomsorg er også høyt prioritert. Domstolsadministrasjonen og Kriminalomsorgens sentrale forvaltning er programpartnere. Et annet prioritert program fokuserer på kapasitetsbygging og institusjonelt samarbeid. KS, Miljø- og Politidirektoratet bidrar som programpartnere. Disse programmene har stort potensiale for å styrke offentlige institusjoner på regionalt og nasjonalt nivå i Litauen, samt til å styrke de bilaterale båndene.

I 2015 vil det være viktig å sikre fremdrift i programmene, slik at resultatene blir av ønsket kvalitet.

Polen

Polen er en viktig samarbeidspartner for Norge. Polen har store europapolitiske ambisjoner. Markerer seg som en tung aktør i EU og NATO. Europeisk energisamarbeid, sikkerhetspolitisk samarbeid, nabolikspolitikk med vekt på østlig partnerskap og samarbeidet med Russland er særlig relevante for Norge. Polen er nå det største eksportmarkedet for norsk laks og et av de største for norsk sjømat. Det er et betydelig og økende marked for norsk forsvarsindustri. Polakker utgjør den største gruppen innvandrere i Norge. Polen har kommet gjennom den økonomiske krisen på en god måte, og finansiell stabilitet fortsetter å være en hovedsak for Regjeringen.

Polen er den største mottakeren av EØS-midler og mottar EUR 578.1 mill. i inneværende finansieringsperiode. Landet har mottatt midler siden EU-medlemskapet i 2004. EØS-midlene er sentrale i de gode og omfattende bilaterale forbindelsene. De 17 tematiske programmene er i god fremdrift, og mange hundre prosjekter over hele Polen er allerede igangsatt, flere med norske partnere. Ulike prosjekter innen europeisk kulturarv inkluderer for eksempel samarbeid med flere norske biblioteker, Riksantikvaren, symfoniorkestre, det jødiske museet i Oslo og Holocaustsenteret med flere.

Det har vært meget stor interesse for utlysningene i alle programmene. Kvaliteten på de valgte prosjektene anses derfor som god. I syv av programmene har norske fagetater en formell rolle som rådgiver for de polske fagdepartementene som er programoperatører. Vi ser en merkbar positiv styrking av faglige og politiske nettverk med Polen innenfor disse fagfeltene. De øremerkede «bilaterale midlene» har også finansiert flere studieturer til og fra Norge. Det er også arrangert store fagkonferanser med politisk deltakelse.

Hovedområdene for innsatsen omfatter:

- Miljø og klima, fornybar energi og grønn innovasjon
- Bedre offentlige helsetjenester og folkehelsearbeid
- Forskningssamarbeid mellom Norge og Polen
- Miljøovervåking og vern av biologisk mangfold
- Politisamarbeid, effektivisering av rettsvesenet og bedring av forholdene i fengslene
- Demokratibygging og fremme av felles-europeiske verdier gjennom styrking av det sivile samfunn.

Miljø og klima er et prioritert område. EØS-midler brukes til å redusere CO₂-utslipp gjennom energieffektivisering i offentlige bygg og i industrien. Andre prioriterte tema er miljøovervåking og tilsyn i samarbeid med Miljødirektoratet og Statens kartverk.

I et større helseprogram bedres tilgangen til og kvaliteten på helsetjenester. Et annet helseprogram i samarbeid med det norske helsedirektoratet er rettet mot sosiale ulikheter. Det er særlig fokus på barn, reproduktiv helse, eldre og livssstilssykdommer.

Forskningssamarbeidet med Polen under EØS-midlene for perioden 2004–09 viste gode resultater og er nesten doblet til EUR 62,8 mill. i inneværende periode. Flere viktige norske forskningsmiljøer (inkl. Agderforskning, Polarinstittuttet, NTNU, UiB, UiO, Metrologisk institutt) er nå med i forskningsprosjekter. Dette er blant de største bilaterale forskningsprogrammene i Europa.

Polen har den lengste yttergrensen av alle Schengen-land. Derfor er internasjonalt politisamarbeid og bekjempelse av grenseoverskridende kriminalitet, som smugling og menneskehandel, viktig. Støtte til justisfeltet skal styrke det polske rettsvesenet, øke bruken av alternativer til soning i fengsel, bedre opplæringen av ansatte i fengslene og styrke undervisnings- og rehabiliterings tilbudet til innsatte. Stipendprogrammet for

utveksling rettet mot elever, studenter, lærere og administrativt ansatte fortsetter. Flere kjente kulturinstitusjoner i Norge vil de neste årene samarbeide med polske kulturinstitusjoner i kulturutvekslingsprogrammet. NGO-programmet utgjør EUR 37 mill., som betyr at EØS-midlene er den største finansieringskilden for det sivile samfunn i Polen.

Tsjekkia

De økonomiske forbindelsene til Tsjekkia domineres av gassavtalen fra 1997. Norsk naturgass utgjør om lag 25 prosent av tsjekkisk gassforbruk. Dette gir Norge en viktig rolle som langsiktig energileverandør og bidragsyter til Tsjekkias energisikkerhet. Et 20-talls norske bedrifter er etablert i Tsjekkia.

EØS-midlene er sentrale for videre styrking og utbygging av de bilaterale forbindelsene. For perioden 2009–2014 utgjør støtten til Tsjekkia i overkant av 1 mrd. kroner (EUR 131,8 mill.). Kultur, miljø, helse, forskning, barn og justis er blant hovedsatsingsområdene. Tsjekkia har mottatt EØS-midler siden 2004.

Tsjekkia har 14 programmer under EØS-midlene for perioden 2009–14. Norske programpartnere er inne i syv programmer og EØS-midlene bidrar dermed til styrket kontakt mellom institusjoner i Norge og Tsjekkia. Oppstarten av EØS-programmene gikk langsommere enn forventet i 2013, og intern samordning mellom forskjellige aktører på tsjekkisk side har vært en utfordring. Dette begynte gradvis å løse seg mot slutten av 2013. Innen utgangen av 2013 var 9 programmer blitt godkjent, og forskningsprogrammet var lansert.

- Forskningssamarbeidet mellom Tsjekkia og Norge styrkes gjennom det bilaterale forskningsprogrammet.
- Helseprogrammet og justisprogrammene ble lansert 2013 med stor interesse og positiv mediedekning.
- Det er også fokus på sårbare grupper og støtte vil bli gitt til en stor nasjonal kampanje mot rasisme og hatkriminalitet med hovedmålet å forbedre situasjonen for romfolk i Tsjekkia.

I 2015 vil det være viktig å sikre fremdrift i programmene.

Slovakia

Landet mottar for perioden 2009–14 om lag EUR 80 mill. EØS-midlene er med på å lage nye møte-

plasser og arenaer for slovakisk-norsk samarbeid som utvider dybden i de bilaterale relasjonene.

Norske programpartnere deltar i seks av ni programmer i Slovakia. Hovedområdene for innsatsen omfatter:

- styrke grønn innovasjon innen energiproduksjon i samarbeid med norske bedrifter
- forebygge og håndtere vold i nære relasjoner
- bedre beredskapen mot flom
- styrke grenseoverskridende samarbeid med Ukraina
- støtte til kulturarv
- styrke lokal deltakelse og fremme sosial inkludering, herunder av romfolket.

Et program for grenseoverskridende samarbeid med Ukrainalegger til rette for økt kontakt og samarbeid i grenseområdene mellom Slovakia og Ukraina. Det er gjennomført flere kontakt- og samarbeidsseminarer med potensielle norske partnere i løpet av 2013 med god oppslutning. Barentssekretariatet er partner i programmet og deler sin kompetanse fra grenseregionalt samarbeid i nord.

Programmet for grønn innovasjon fokuserer på energiproduksjon basert på biomasse. Innovasjon Norge er programpartner. Det er gjennomført seminarer for å knytte sammen potensielle norske og slovakiske partnere. EØS-programmet om tilpasninger til klimaendringer er i ferd med å velge prosjekter innen flomkontroll, miljøundersvisning samt helse/klima.

I 2015 vil de fleste programmene være i slutfasen. Dette innebærer at informasjon om resultater vil være en viktig oppgave i 2015.

Ungarn

Ungarn er tredje største mottaker av EØS-midler i perioden 2009–14. Utviklingen i Ungarns innenrikspolitiske situasjon og de regionale implikasjonene har norsk interesse. I tillegg er energispørsmål, forholdet til Russland, samt Ungarns nærområdepolitikk sentrale temaer av interesse for Norge.

Tilstedeværelse av norsk næringsliv er moderat, men Telenor er fjerde største utenlandsinvestor. Ungarn og Norge har et godt samarbeid innenfor forskning og utdanning samt kultur. Det er til enhver tid omlag 800 norske studenter i Ungarn.

EØS-midlene gir nye muligheter for å videreutvikle samarbeidet på en rekke områder, ikke minst gjennom norske samarbeidspartnere og de bilaterale fondene. Ungarn har mottatt EØS-mid-

ler siden landet ble medlem av EU og EØS i 2004 og mottar EUR 153,3 mill. for perioden 2009–14.

Sju av de tolv programmene har norske partnere, blant annet Forskningsrådet, Folkehelseinstituttet og Innovasjon Norge. Det har vært en økende interesse for næringslivssamarbeid i løpet av 2013, særlig innen grønn innovasjon.

Hovedområdene for innsatsen omfatter:

- økt bruk og utvikling av miljøteknologi
- økt forskningssamarbeid med Norge, særlig innenfor helse og miljø
- styrkning av det sivile samfunn, herunder fundamentale rettigheter, likestilling, demokrati/rechtsstatsprinsipper
- bedring av forholdene for utsatte barn og unge, inkludert støtte til romfolket
- reduksjon i forskjellene innen helse og bedre tilgang til helsetjenester
- tilpasning til klimaendringer
- økt utveksling av studenter fra Ungarn og Norge

På slutten av 2013 ble det klart at forvaltningen av EØS-midlene i Ungarn ble endret ensidig av ungarske myndigheter. Endringer i forvaltningen krever forhandlinger og enighet med givelandene; Norge, Island og Liechtenstein. Gjennomføringen i Ungarn er derfor suspendert inntil de utestående spørsmål er løst.

Slovenia

Slovenias nærområdepolitikk (spesielt overfor Vest-Balkan og videre euroatlantisk integrasjon for disse landene) er av særlig interesse for Norge. Det er relativt liten samhandel mellom Norge og Slovenia.

EØS-midlene bidrar til å styrkebåndene mellom Norge og Slovenia. Slovenia mottar EUR 26,9 mill. i EØS-midler for perioden 2009–14 og har mottatt støtte gjennom midlene siden 2004. Alle programmer hadde åpne utlysninger i 2013. SIU og Folkehelseinstituttet er involvert som programpartnere og en rekke norske organisasjoner er involvert i prosjekter, blant annet Kartverket.

Hovedområdene for innsatsen omfatter:

- reduksjon av helseforskjeller
- forebygge livsstilssykdommer og forbedre tilbudet innen mental helse
- vern av biologisk mangfold, bedre miljøovervåking
- økt mobilitet blant studenter mellom Slovenia og Norge
- styrke det sivile samfunn
- fremme likestilling

- I 2015 vil de fleste programmene være i implementeringsfasen. Dette innebærer at resultatene av programmene vil foreligge først mot slutten av 2015.

Kroatia

Kroatia spiller en sentral rolle for regional stabilitet på Vest-Balkan. Norsk næringslivssamarbeid innen bl.a. skipsfart, og en sterk vekst i turismen fra Norge de seneste årene, bidrar til å styrke de bilaterale forbindelsene med Norge. Det er utviklet tette bånd mellom norske og kroatisk miljøer som følge av det omfattende prosjektsamarbeidet som har pågått de siste 20 årene.

Kroatia ble innlemmet i EØS-avtalen 12. april 2014 og vil i alt motta EUR 9,6 millioner i EØS-midler for den gjenværende tiden av inneværende periode (2009–14).

Hovedområdene for innsatsen er: utdanning og innovasjon, bedre infrastruktur og effektivitet i den kroatisk justissektoren, styrking av det sivile samfunn, forsoning og tillitsbygging mellom etniske grupper, styrke dialog og samarbeidet mellom partene i kroatisk arbeidsliv.

På grunn av den stramme tidsrammen har Kroatia fått et år ekstra til å gjennomføre programmene. Kroatia mottar også betydelige midler gjennom EUs strukturfond og den administrative kapasiteten til å håndtere de store summene er begrenset. I utarbeiding av programmer og prosjekter er det lagt vekt på å bygge på eksisterende strukturer og samarbeid, og at denne perioden benyttes til å legge grunnlaget for mer omfattende programmer i neste periode. Dersom Kroatia skal klare å nyttiggjøre seg midlene blir det avgjørende at gjennomføringen av prosjektene kommer raskt i gang.

I 2015 vil de fleste programmer være i gjennomføringsfasen.

Romania

Romania er NATO og EU/EØS-medlem, men ikke medlem av Schengen. Samhandelen mellom Norge og Romania har hatt en jevn økning. Import av varer fra Romania til Norge utgjør mesteparten av samhandelen og omlag halvparten er relatert til skip og skrog fra opprinnelig norskeide skipsverft i Romania.

Romania er under den pågående runden med EØS-midler (2009–2014) nest største mottaker med ca. EUR 306 mill. og har mottatt EØS-midler siden landet ble medlem av EU i 2007.

Det er 22 programmer, med hovedinnsatsen innenfor;

- justissektoren
- grønn næringsutvikling
- miljø og klima
- sivilt samfunn
- sosial inkludering av sårbare grupper.

Bedring av romfolks situasjon er av interesse for Norge og er et tverrgående hensyn i relevante programmer. Norge kommer til å støtte tiltak for romfolk gjennom programmer for utsatte barn og unge, sivilt samfunn, justis, utdanning, forskning, kultur og likestilling. I avtalen med Romania er det en målsetning at minst 10 pst. av samlet bidrag til 13 programområder skal gå til tiltak for å bedre romfolkets situasjon.

Flertallet av programmene er i gang, og det er for tidlig å rapportere om konkrete resultater. Generelt er det utviklet godt samarbeid og dialog mellom norske og rumenske partnere. Gjennomgående viser rumenske institusjoner stor interesse for faglig samarbeid med Norge.

Basert på positive erfaringer fra forrige periode og for å bidra til økonomisk utvikling, forvalter Innovasjon Norge et program for grønn innovasjon. Det har ført til økt samarbeid med norsk næringsliv og andre partnere.

Romania har store utfordringer innen justissektoren. Det er derfor enighet om en bred innsats innen dette feltet. Bekjempelse av vold i nære relasjoner, tiltak mot organisert kriminalitet, styrking av domstolene, forbedringer av fengselsvesenet og kriminalomsorgen er prioritert. Politidirektoratet, Domstolsadministrasjonen, Kriminalomsorgens sentrale forvaltning og Europarådet deltar i arbeidet som programpartnere.

Romania har ikke hatt kapasitet til å utnytte støtten fra EU. Det er også stor risiko for at landet ikke fullt ut klarer å utnytte støtten Norge har gjort tilgjengelig gjennom EØS-midlene.

Bulgaria

Bulgaria er en sentral energiaktør på Balkan. Svartehavskysten er et populært reisemål for norske turister om sommeren. Det er økende interesse for bulgarsk kvalifisert arbeidskraft i Norge. Samhandelen mellom Bulgaria og Norge er beskjedent, men økende. De viktigste berøringspunktene ellers er prosjekter og partnerskap innen rammen av EØS-midlene. Midlene fungerer som en døråpner for økt næringslivssamarbeid.

Bulgaria er EUs fattigste medlemsland og femte største mottaker av EØS-midler. Landet mottar EUR 126,6 mill. for perioden 2009–14. Samtlige 14 programmer ble godkjent i 2013. Fremdriften er relativt god i de fleste programmer.

Formålet er å bidra til:

- justisreformer
- bekjempe organisert kriminalitet
- bekjempe vold mot kvinner
- forbedre situasjonen for sårbare grupper inkludert romfolket
- fremme grønn innovasjon og næringsutvikling
- forbedre kvaliteten på og tilgangen til offentlige helsetjenester

Minst 10 pst. av støtten skal komme romfolk til gode.

Den Europeiske menneskerettighetsdomstolen har slått fast at Bulgaria må gjennomføre reformer for å overholde Europakonvensjonen for menneskerettigheter. EØS-midlene gjør Europarådet i stand til å bistå bulgarske myndigheter i å gjennomføre reformer for å bekjempe korrupsjon, øke åpenhet i forvaltningen og utvikle et velfungerende rettsapparat.

Norge bidrar også til reformer i fengselsvesenet og bekjempelse av vold i nære relasjoner. Politidirektoratet og Europarådet samarbeider i tillegg for å bekjempe grenseoverskridende og organisert kriminalitet, inkludert menneskehandel.

Økonomien i Bulgaria er energiintensiv. Derfor har Bulgaria lansert en nasjonal strategi for å fremme grønn innovasjon. Norge støtter denne strategien gjennom et eget program som Innovasjon Norge er operatør for. Alle de 14 prosjektene under programmet har etter første utlysning norsk partner. I 2015 vil det fokuseres på å sikre fremdrift i gjennomføringen av programmene.

Portugal

Bærekraftig forvaltning av havressursene er en viktig fellesinteresse mellom Portugal og Norge, gitt våre to lands store havområder.

Portugal har mottatt støtte fra Norge siden EØS-avtalen trådte i kraft i 1994. I perioden 2009–14 er EUR 58 mill. tildelt Portugal under EØS-ordningen. Alle de 8 programmene er i gang. Hovedområdene for innsatsen omfatter:

- forbedre forvaltningen og overvåkingen av kyst- og havområder
- forbedre tilgangen til og kvaliteten på offentlige helsetjenester

- styrke sivilsamfunnet

Gitt Portugals nye satsing på at ressurser langs kysten og i havet skal bidra til økt økonomisk vekst, fremstår Norge som en attraktiv partner. I det maritime programmet er Havforskningsinstituttet og Kartverket prosjektpartnere.

Ulik tilgang til helsetjenester er et problem i Portugal, spesielt for grupper med lav inntekt. EØS-midlene støtter et program for utvikling av helsepolitiske planer som skal forbedre tilgangen til og kvaliteten på helsetjenester. Folkehelseinstituttet er samarbeidspartner.

Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap er partner i et program for klimatilpasning, og arrangerte sammen med sin portugisiske partner en stor europeiske klimakonferanse i Lisboa i oktober 2013,

Spania

Spania har i samsvar med EUs samholdingspolitikk fått en særskilt overgangsstønning på EUR 45,85 mill. for perioden 1. mai 2009 til 31. desember 2013 under EØS-ordningen. Prosjektene avsluttes desember 2015. Landet har mottatt støtte fra Norge siden EØS-avtalen trådte i kraft i 1994.

Hovedområdene for innsatsen omfatter:

- miljø- og klimaforskning og utvikling av miljøvennlig teknologi
- likestilling og balanse mellom familieliv og arbeid
- styrking av det sivile samfunn
- utveksling av forskere og studenter
- kulturarv og kultursamarbeid

Miljøvennlig teknologi er det største satsingsområdet i Spania i denne perioden. Et eget program bidrar til forskning og utvikling av miljøvennlig teknologi. Dette inkluderer fornybare energikilder som vann, sol og vind. Innovasjon Norge er samarbeidspartner i programmet. Så langt er det undertegnet avtaler med 31 prosjekter hvor norske selskaper og fagmiljøer deltar.

Utteksling av kunnskap og erfaringer mellom Spania og Norge om likestillingsspørsmål står også sentralt. Likestillings- og diskrimineringsombudet deltar som samarbeidspartner i programmet hvor temaene blant annet er likestilling i arbeidslivet, kvinnelig entreprenørskap, inkludering av minoritetskvinner i arbeidslivet. Likestillingsprogrammet har blant annet ført til at 30 spanske firmaer har forpliktet seg til å øke antall kvinner i ledelsen

Under kulturutvekslingsprogrammet som forvaltes av ambassaden i Madrid er det gjennomført en rekke prosjekter med norske og spanske aktører innenfor utøvende kunstformer. Dette vil fortsette ut 2014.

Hellas

Hellas har mottatt støtte fra Norge siden EØS-avtalen trådte i kraft i 1994. I perioden 2009–14 får Hellas EUR 63,4 mill. i EØS-midler. I 2013 ble de fleste programmer signert og påbegynt.

Hovedområdene for innsatsen er:

- styrking av gresk asylforvaltning
- programmer for miljø og fornybar energi
- kapasitetsbygging blant greske frivillige organisasjoner
- bistand til utsatte grupper som særlig lider under den økonomiske krisen

Tilstrømmingen av asylsøkere og illegale innvandrere er en stor utfordring for Hellas. Omlag en tredel av den totale støtten til Hellas går til å forbedre mottakssentre og håndteringen av sårbare grupper, samt styrke den greske asylforvaltningen for å sikre at asylsøkere behandles i tråd med internasjonale regler. I 2013 ble det etablert fem mottakssentre som særlig henvender seg til enslige mindreårige asylsøkere. I 2013 reiste 874 migranter frivillig til sine opprinnelsesland gjennom et eget returprosjekt. Asylforvaltningen i Hellas ble også styrket i tråd med internasjonal standard. Utlendingsdirektoratet er partner i programmet.

Støtten til frivillige organisasjoner gjennom EØS-midlene skal bidra til å styrke sivilt samfunn i Hellas og bistå utsatte grupper i befolkningen.

Hellas har omstendelige administrative rutiner og liten administrativ kapasitet. Hellas nyttgjorde seg om lag halvparten av EØS-midlene som var stilt til rådighet for perioden 2004–2009. Et hovedproblem også for innværende periode er svak administrativ koordineringskapasitet i det nasjonale kontaktpunktet. I 2015 vil det fokuseres på å sikre fremdrift i gjennomføringen av programmene.

Kypros

Forholdet mellom Norge og Kypros er godt og knyttet til samarbeid innen EU/EØS-området. Energi og skipsfart er sektorer av særlig bilateral interesse. EØS-midlene bidrar til å forsterke de

bilaterale relasjonene. Gjennom støtteordningene bidrar Norge også til brobygging mellom den gresk- og tyrkisk-kypriotiske befolkningen sør og nord på øya. Kypros har mottatt EØS-midler siden landet ble medlem av EU og EØS i 2004 og mottar EUR 7,9 mill. i EØS-midler for perioden 2009–14. Landet er det nest minste mottakerlandet i innværende periode. Alle tre programavtalene er signert og iverksetting er påbegynt.

Midlene nyttes primært til formål som støtter:

- sivilt samfunn (NGO-fond)
- brobyggingsaktiviteter mellom sør og nord
- fortsatt støtte til Home for Cooperation H4C i den FN-kontrollerte buffersonen
- helse og bekjempelse av vold mot kvinner

I 2015 vil de fleste programmene være i slutfasen og dette innebærer at informasjon om resultater i programmene vil bli en viktig oppgave.

Malta

EØS-midlene har styrket bilateralt samarbeid mellom Malta og Norge siden 2004. I perioden 2009–14 mottar Malta EUR 4,5 mill. i EØS-midler fordelt på et EØS-program, et norsk -program og et NGO program, samt et lite, slutført trepartssamarbeidsprosjekt. Midlene nyttes til prosjekter innen følgende hovedområder:

- oljevernberedskap
- rehabilitering av unge lovbrøyttere
- bevaring av kulturarv
- utvikling av sivilt samfunn

Malta ligger ved en av hovedfartsårene for skipstrafikken i Middelhavet og en fjerdedel av verdens tankbåter passerer forbi øya hvert år. Dette gjør Malta sårbar for ulykker som kan gi oljeutslipp. Det norske kystverket samarbeider med maltesiske myndigheter om styrking av nasjonal beredskap mot oljeutslipp.

I 2015 vil det fokuseres på å sikre fremdrift i gjennomføringen av programmene.

Budsjett 2015

Det foreslås bevilget 2 350 mill. kroner under kap. 117, post 75 og 2 150 mill. kroner under kap. 117, post 76.

I tillegg foreslås tilsagnsfullmakter, jf. forslag til romertallsvedtak VII, på 1 850,7 mill. kroner under kap. 117, post 75 og 1 318,9 mill. kroner under kap. 117, post 76.

Kap. 118 Nordområdetiltak mv.

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2013	Saldert budsjett 2014	Forslag 2015
01	Driftsutgifter, <i>kan nyttes under post 70 og 71</i>	51 634	30 841	25 627
70	Nordområdetiltak og prosjektsamarbeid med Russland, <i>kan overføres, kan nyttes under post 01</i>	293 937	341 905	355 688
71	Støtte til utvikling av samfunn, demokrati og menneskerettigheter mv., <i>kan overføres, kan nyttes under post 01</i>	62 370	58 750	59 189
76	Tilskudd til internasjonale klima- og miljøtiltak, <i>kan overføres</i>	39 968	36 248	37 444
	Sum kap. 0118	447 908	467 744	477 948

Bevilgningene på dette kapitlet omfatter en rekke tilskuddsordninger og enkelttilskudd som støtter opp om sentrale utenriksformål, med *post 70 Nordområdetiltak og prosjektsamarbeid med Russland* som den klart største.

Bevilgningene omfatter bidrag til samarbeid og utvikling på flere viktige felt, både geografisk og tematisk, herunder utviklingsinnsats som kjennetegnes ved at den ikke skal rapporteres som offisiell bistand iht. OECDs regelverk. De enkelte tilskuddsordninger omtales nærmere under kapitlets respektive poster.

Post 01 Driftsutgifter, kan nyttes under post 70 og 71

Posten ble opprettet i statsbudsjettet for 2012 som ledd i oppfølging av utenriks- og forsvarskomiteens innstilling 7 S (2010–2011), hvor komiteen understreket at alle tiltak som støttes må være gjenstand for grundig evaluering og resultatmåling.

Bevilgningen skal dekke utgifter til kvalitetssikringstiltak og evalueringer av tilskuddsmidlene på kapittel 118, direkte kostnader til profilering av nordområdesatsingen og utgifter til større internasjonale arrangementer der Norge er vertskap.

Bevilgningen dekker utgifter til lønn og relaterte utgifter for norsk hospitant i Arktisk råds sekretariat i Tromsø og kan videre dekke lønn og andre driftsutgifter knyttet til hospiteringer eller sekonderinger i de tilfeller tjenestemannen mottar lønn og godtgjørelser fra Utenriksdepartementet, så fremt hospiteringen/sekonderingen er relatert til formål innenfor kapittel 118 post 70 eller 71.

Bevilgningen på posten skal videre dekke driftsutgifter som påløper andre departementer eller statlige etater når disse forvalter tilskuddsmidler under kap 118, post 70 eller 71 eller utfører andre oppgaver som nevnt ovenfor på vegne av Utenriksdepartementet knyttet til tilskuddsmidlene under kap. 118.

Budsjett 2015

Det foreslås bevilget 25,6 mill. kroner.

Post 70 Nordområdetiltak og prosjektsamarbeid med Russland, kan overføres, kan nyttes under post 01

Regjeringen foreslår å videreføre nivået på tilskuddsmidlene til prosjektsamarbeid med Russland, tiltak i Arktis og nordområdene. Fra 2015 vil tilskuddsordningene Arktisk samarbeid og Barents 2020 slås sammen. Tilskuddsmidler til arbeidet med atomsikkerhet i Russland er i takt med gjennomføring av de mål man har hatt for samarbeidet med Russland blitt gradvis redusert i løpet av de siste par årene. Meld. St. 7 (2011–2012) *Nordområdene – Visjon og virkemidler* gir mål og retning for bruk av midler fra disse tilskuddspostene.

Nordområdesatsing i andre departementer

Utenriksdepartementet koordinerer arbeidet med en felles rapportering om status for departementenes samlede tiltak i nordområdesatsingen. På basis av prioriteringene i Meld. St. 7 (2011–2012)

Nordområdene – Visjon og virkemidler er dette en oversikt over status og videre planer for Regjeringens nordområdetiltak. Oversikten er ikke uttømmende, men gir et bilde av status og utviklingen i satsingen over tid.

Regjeringen foreslår for 2015 å bevilge i overkant av 3 mrd. kroner til nordområdetiltak.

For nærmere omtale av Regjeringens samlede nordområdesatsing, se Del III Spesielle tema.

Prosjektsamarbeidet med Russland

Situasjonsbeskrivelse

Utviklingen i Russland de senere årene har gått i en foruroligende retning. Demokratiutvikling, menneskerettigheter og sivilt samfunn er under et økende press. Russlands folkerettsstridige annekasjon av Krim har utløst en alvorlig sikkerhetspolitisk situasjon i Europa. Dette har også følger for Norges forhold til Russland. Prosjektsamarbeidet med Russland er imidlertid basert på gjensidig nytte innen områder der det er i norsk interesse å videreføre et konstruktivt og pragmatisk samarbeid. Regjeringen tar derfor sikte på å videreføre prosjektsamarbeidet med Russland.

Mål og satsingsområder

Tilskuddsmidlene skal videreutvikle samarbeidet med ulike aktører i Russland på områder av felles interesse. Særlig prioritet gis til prosjekter som fremmer demokratiutvikling og styrking av det sivile samfunn. Prioritet vil videre bli gitt til å videreføre den brede folkelige kontakt og samarbeid i Barentsregionen.

Rapport 2013

Bevilgningen har i 2013 bidratt til å videreutvikle samarbeidet med aktører i Russland innen næringsliv, energi, fiskeri, menneskerettigheter og sivilt samfunn, forskning, utdanning, helse, miljø og folk-til-folk-samarbeid i Barentsregionen.

Utenriksdepartementet har støttet tiltak som skal gi norske og russiske bedrifter bedre kunnskap og kompetanse om hverandres rammevilkår og kultur, og dermed bedre forutsetninger for å lykkes med nærings samarbeid. Departementet har også støttet et program som skal gi unge entreprenører fra begge land mulighet til å lære om hvordan man kan etablere en bedrift i fellesskap.

Petroleumstilsynet, Oljedirektoratet og Kystverket har samarbeidet med relevante myndigheter på russisk side om henholdsvis HMS, oljeforvaltning og beredskap. Fiskarlaget har videre-

ført sitt samarbeid med bransjeorganisasjonene innen fiskeri i Murmansk.

I lys av det økte presset på det sivile samfunn og media i Russland er det gitt økt prioritet til samarbeid mellom norsk og russisk frivillig sektor. Sivile samfunnsorganisasjoner i Norge og Russland har samarbeidet om hvordan man sikrer innsyn i offentlig forvaltning og om undervisning i menneskerettighetene. Norsk journalistlags samarbeid med det russiske journalistforbundet har bidratt til utvikling og fremme av kritisk journalistikk. Justis- og beredskapsdepartementet og Kriminalomsorgen har samarbeidet med russiske myndigheter om fengselsreform og soningsforhold.

Utenriksdepartementet inngikk i 2011 en flerårig avtale med Senter for internasjonalisering av utdanning (SIU) på 45 mill. kroner. Avtalen skal fremme samarbeid mellom norske og russiske institusjoner for høyere utdanning. Stor interesse fra utdanningsinstitusjoner i Norge førte i 2012 til at avtalen ble utvidet med ytterligere 20 mill. kroner. Åtte norske utdanningsinstitusjoner fra hele Norge har så langt fått støtte til langsiktig samarbeid med utdanningsinstitusjoner i Moskva, Murmansk og St. Petersburg innenfor disipliner som radiologi, fiskeri og miljø.

En flerårig avtale med Forskningsrådet ble inngått i 2011. Avtalen har bidratt til å fremme samfunnsfaglig russlandsforskning, videreutvikle et høyt kompetent forskningsmiljø og kunnskapsutvikling om Russland. Helse- og sosialprosjektene i Nordvest-Russland har i 2013 bidratt til forebygging og bekjempelse av smittsomme sykdommer, livsstilsrelaterte problemer, fremme av sunn livsstil samt utvikling og integrasjon av primærhelsetjeneste og sosiale tjenester.

Miljøprosjektene i det norsk-russiske miljøvern samarbeidet har bidratt til å legge grunnlaget for en økosystembasert forvaltning av Barentshavet og til god forvaltning av miljøet og naturmangfoldet i Barentsregionen, spesielt i grenseområdene. Miljøovervåkingen relatert til utslipp fra Nikel er videreført.

Barentssekretariatet har lagt til rette for bred kontakt og samarbeid over grensene i nord innen kultur, kompetanse og utdanning, næringsutvikling, urfolk, miljø og helse.

Atomsikkerhet

Situasjonsbeskrivelse

Konsentrasjonen av atominstallasjoner og kjernefysisk materiale i Nordvest-Russland representerer fremdeles en mulig fare for radioaktiv foru-

rensning i Norge. Norsk innsats er i vår egeninteresse og viktig for å beskytte befolkning, miljø og viktige samfunnsinteresser mot radioaktiv forurensning. Hovedansvaret hviler imidlertid på russiske myndigheter. Norsk og internasjonal innsats for å redusere risikoen for radioaktiv forurensning fra atominstallasjoner og avfallslagre i Nordvest-Russland har de siste årene gitt betydelige resultater. Samtidig er det fortsatt behov for innsats for å sikre og transportere ut det brukte kjernebrenselet i den nedlagte marinebasen i Andrejevbukta på Kola-halvøya. Det er behov for å videreføre miljøovervåkingen av dumpede radioaktive kilder i Barents- og Karahavet og vurdere konsekvenser for helse og miljø. Det er fortsatt behov for å gjennomføre tiltak for å styrke sikkerheten ved Kola og Leningrad kjernekraftverk. G7-landenes «Globale partnerskapsprogram mot spredning av masseødeleggelsesvåpen og –materiale» har i det nye tiårsprogrammet (2013–2022) satt fokus på innsats i særlig Ukraina og Sentral-Asia. Regjeringen har allerede i tråd med G7-partnerskapets nye innretning gitt prioritet til prosjektinnsats i tidligere sovjetrepublikker, herunder Ukraina.

Den internasjonale innsatsen i Russland må forventes å bli redusert i tiden fremover. Mye arbeid gjenstår, og gitt nærheten til Norge er det i norsk interesse at det internasjonale engasjementet fortsetter så lenge det er utfordringer i Nordvest-Russland. Den norske atominnsatsen i Russland har de siste årene blitt redusert og det legges opp til fortsatt gradvis reduksjon etter hvert som viktige oppgaver blir løst. Russland har hovedansvaret for dette arbeidet, og tar også en stadig større del av ansvaret for den videre opprydningen. Regjeringen vil øke den norske innsatsen til tidligere sovjetrepublikker i tråd med den nye tilnærmingen i G7-partnerskapsamarbeidet.

Mål og satsningsområder

Den norske innsatsen er konsentrert om følgende hovedmålsettinger:

- redusere risikoen for ulykker og forurensning fra russiske kjernefysiske installasjoner i Nordvest-Russland,
- hindre at radioaktivt og spaltbart materiale kommer på avveie,
- styrke russiske forvaltnings- og tilsynsmyndigheter.

Norge bidrar til atomsikkerhet i en internasjonal ramme, både gjennom G8-landenes «Globale partnerskapsprogram mot spredning av masseødeleg-

gelsesvåpen og –materiale» og Den nordlige dimensjons miljøutviklingsfond (NDEP).

I samsvar med Regjeringens atomhandlingsplan og Meld. St. 11 (2009–2010) *Samarbeidet med Russland om atomsikkerhet og miljø i nordområdene* legges det opp til at Norges innsats innen atomsikkerhet i 2014 i hovedsak konsentreres om tre områder:

- *Andrejevbukta*. Arbeidet med å sikre og fjerne brukt kjernebrensel og radioaktivt avfall fra lageranlegget vil bli videreført. De tekniske utfordringene er store, og tidsperspektivet strekker seg mot 2025.
- *Tiltak knyttet til sikkerhet og beredskap*. Samarbeidet om sikkerhetstiltak ved russiske kjernekraftverk i våre nærområder videreføres, med fokus på tiltak som bidrar til økt kompetanse knyttet til sikker avstenging av gamle reaktorer. Russland planlegger fremtidig nedstengning av de to eldste reaktorene ved disse to kraftverkene. I tillegg vil Norge også igangsette prosjektsamarbeid i Ukraina og Sentral-Asia. Statsminister Solberg lanserte under Nuclear Security Summit i Haag i mars 2014 norsk deltakelse i flere nukleære sikkerhetsprosjekter i Ukraina.
- *Miljøovervåking*. Gjennomføring av felles norsk-russisk tokt i Karahavet 2014 til atomubåt K-159. Det arbeides med en konsekvensanalyse for ubåt K-27 i Stepovogobukta i Karahavet og for K-159 ved utløpet av Kolafjorden.

Statens strålevern forvalter tilskuddsmidlene under Regjeringens atomhandlingsplan (2013–2017). Fylkesmannen i Finnmark er prosjektleder for norsk innsats i Andrejevbukta 2013–2017. Institutt for energiteknikk (IFE) og flere frivillige organisasjoner er sentrale aktører. Internasjonalt er Den nordlige dimensjons miljøutviklingsfond (NDEP) sentral i prosjektgjennomføring.

Rapport 2013

I 2013 bidro Norge til å etablere sentral infrastruktur i Andrejevbukta, slik at man nå er nærmere målet om å få fjernet brukt kjernebrensel. Resterende deler av dette arbeidet er noe forsinket, men planlagt ferdigstilt i løpet av 2015.

I perioden 2011–2013 er det samlet inn 71 fyrlykter med høyradioaktive strontiumbatterier i Østersjøen. Ombygging og installasjon av solcellestrom på fyrlyktene er planlagt ferdigstilt i 2014. Norge og Russland gjennomførte i september 2012 et fellestokt til dumpingsteder av radioaktivt avfall

ved østkysten av Novaja Zemlja i Karahavet. Foreløpige funn viser en nedgang i forurensningsnivået, sammenlignet med resultater fra 90-tallet. Videre ble den dumpede ubåten K-27 med kjernebrensel om bord undersøkt. Ingen lekkasjer fra ubåten ble oppdaget, men kjernebrenselet representerer en risiko for forurensning i fremtiden. I 2013 ble det omfattende analysearbeidet sluttført og endelig rapport vil foreligge første halvår 2014.

Arbeidet for sikkerhet, miljø og beredskap, samt miljøovervåking ble videreført i 2013.

Satsing i nord – Prosjektsamarbeid i nordområdene, Arktis og Antarktis

Regjeringen foreslår å slå sammen tilskuddsordningene Barents 2020 og Arktisk samarbeid. Sammenslåingen vil effektivisere forvaltningen av midlene og styrke gjennomføringen av Regjeringens prioriteringer i nordområdepolitikken.

Mål

Formålet med tilskuddsmidlene er å fremme norske interesser og Norges posisjon som en ansvarlig aktør i nord. Midlene skal bidra til at Norge kan være ledende på kunnskap, være den fremste forvalter av miljøet og naturressursene i nordområdene og bidra til næringsutvikling.

Midlene skal i tillegg støtte opp under norsk engasjement og rolle i Antarktis, og utnytte styrken i at Norge har kompetanse i begge polområdene.

Satsingsområder 2015

Tilskuddsmidlene skal støtte opp om Norges rolle som polarnasjon og følge norske prioriteringer innenfor samarbeidet med arktiske stater, inkludert våre nordiske naboer, nærstående europeiske land og andre aktører med interesse i Arktis.

Prosjekter som støtter opp om Norges arbeid i Arktisk råd er prioritert. Bidrag til økt verdiskaping og menneskelig aktivitet i nord innenfor bærekraftige (miljømessig forsvarlige) rammer skal prioriteres. Det skal legges vekt på situasjonen for urfolk og utsatte grupper i nord.

Regjeringen vil spesielt prioritere prosjekter som bidrar til økt samhandling over grensen i nord, kunnskapsbasert næringssatsing, forskning, utdanning og kompetanse om nordområdene, kunnskap om klimaendringer, miljø og naturressurser i nordområdene, infrastruktur og styrket miljøvern, sjøsikkerhet, rednings- og oljevernberedskap.

Målsettingen er at minst 50 pst. av prosjektene skal ha med en nordnorsk aktør. Samtidig vil det være viktig å trekke på kunnskapsmiljøer fra hele landet.

I tillegg til de ovennevnte satsingsområdene vil Regjeringen satse på utvalgte prosjekter i Antarktis som støtter opp under og fremmer Norges rolle, forpliktelser og ansvar som polarnasjon i sør. Tiltak som vil styrke kunnskapsgrunnlaget for bærekraftig ressursforvaltning i havområdene rundt Antarktis vil bli prioritert.

Rapport 2013 – Arktisk samarbeid

Gjennom midlene har vi fått økt kunnskap om klimaendringene og helhetlig ressursforvaltning og bevaring av det marine miljøet i nord. Vi har fått de første helhetlige analysene om havforsuring og biologisk mangfold i Arktis. Miljøovervåking og analyse av forurensning transportert over lengre avstander er bedret. Vi har videre økt kunnskapsgrunnlaget og samarbeidet om oljevernberedskap i Arktis.

En stor del av midlene ble gitt til prosjekter som støtter opp under arbeidet som blir gjort i Arktisk råd deriblant støtte til urfolksdeltakelse. Opprettelsen av sekretariat i Tromsø er et viktig ledd i å styrke Arktisk råd, og midlene har gått til å finansiere sekretariatets arbeid.

Det ble gitt støtte til et prosjekt som vil kartlegge betydningen av romvirksomhet i Arktis og for arktisk samarbeid. Midlene er blitt brukt til å analysere hvordan rommet kan brukes som verktøy for å løse politiske, økonomiske, teknologiske og sosiologiske problemstillinger i Arktis.

Gjennom midler til Havforskningsinstituttets forskningstokt i Sørishavet har Norge bidratt til økt kunnskap om krillbestanden og de marine økosystemene i Antarktis.

For å støtte opp om Norge som polarnasjon ble det gitt midler til polarutstillinger og til et historieverk om norsk polarpolitikk fra 1870 og frem til i dag, samt støtte til vern av kulturminner i Antarktis. Det ble også gitt støtte til et prosjekt som skal gi oss en oppdatert oversikt over sentrale temaer innen økonomi, levekår og miljø i Arktis. Dette vil gi oss å forbedret sirkumpolar statistikk og øke kunnskapsgrunnlaget for å sikre en bærekraftig utvikling i Arktis.

Rapport 2013 – Barents 2020

I 2013 ble det brukt 67 mill. kroner fra Barents 2020-ordningen til prosjekter som er viktige for å gjennomføre de 15 strategiske prioriteringene i

Meld. St. 7 (2011–2012) *Nordområdene – visjon og virkemidler*. Etablering av flere nye offentlig-private-internasjonale partnerskap ble støttet. Støtten fra Barents 2020 utløste betydelige private og offentlige bidrag. Målsettingen om at minst 50 pst. av tilskuddsmidlene skal gå til prosjekter hvor nordnorske kunnskapsmiljøer deltar ble nådd. I 2013 var satsingen knyttet til temaområdene klima, ressurser, transport/logistikk, sikkerhet og beredskap og policy-relatert forskning.

Klima

Tilskudd ble gitt til Carbon Limits AS med formål å bidra til at russiske myndigheter kan utvikle en robust og transparent oversikt over sotutslipp i det arktiske Russland og på sikt etablere en effektiv handlingsplan for å håndtere sotutslipp i regionen.

Ressurser

Midler til oppstart av forsknings- og kompetansesenter for petroleumsvirksomhet i nordområdene og Arktis ble utlyst i samarbeid med Forskningsrådet. Senteret ble lagt til Universitetet i Tromsø og har som mål å fremskaffe ny kunnskap om petroleumsressursene i Arktis og utvikle avgjørende kunnskap og metodikk for miljøvennlig leting.

Det ble satt i gang arbeid for å evaluere etiske retningslinjer for økonomisk virksomhet i nord med Arran lulesamisk senter som prosjektleder. Prosjektet vil kartlegge, analysere og evaluere internasjonale, nasjonale og lokale etiske retningslinjer og standarder for ressursutvinning i områder det bor urfolk, med fokus på Norge og Russland.

Midler ble stilt til rådighet for prosjekter under forskningsprogrammet Havet og kysten i Forskningsrådet. Programmet skal fremme kunnskap om en fremtidig økosystemrettet og føre-varbasert forvaltning av marine økosystem i nord.

Første fase av prosjekt for etablering av arktiske ISO-standarder er gjennomført. Standardene er basert på det norsk-russiske Barents 2020-prosjektet for harmonisering av helse-, miljø- og sikkerhetsstandarder innen petroleumsindustrien i Barentshavet.

Med såkornmidler fra Barents 2020 har Norut Narvik etablert et jernbaneteknisk senter i Narvik. Målet er å utvikle sikker og kostnadseffektiv jernbanetransport særlig med tanke på tungtransport og virksomhet i kaldt klima.

Transport/logistikk

Flere prosjekter som støtter opp under maritim transport og logistikk i nord ble støttet. Prosjektet «Arctic field logistics» med NTNU som prosjektleder ble støttet. Målsettingen med tiltaket er å understøtte investeringsbeslutninger innenfor arktisk feltlogistikk og transarktisk skipsfart, gitt særegne utfordringer i arktiske strøk. Prosjektet skal utvikle resultatindikatorer basert på næringsaktørens preferanser og utvikle nye forretningsmodeller for arktisk feltlogistikk og transarktisk skipsfart.

Et annet prosjekt «Drivers for increased use of the Northern Sea Route» i regi av NORUT ble også startet opp. Formålet med prosjektet er å utvikle bedre kunnskap om betingelsene for videre utvikling av maritim transport langs Nordøstpassasjen.

Støtte ble gitt til UiT for etablering av en mastergradsutdanning i luftfartsfag som gir piloter fra nasjonal og internasjonal luftfart en akademisk utdanning på høyt nivå med fokus mot nordområdene.

Sikkerhet og beredskap

Sikkerhet og beredskap var et nytt satsingsområde i 2013. Flere nye prosjekter ble startet opp. Et prosjekt ledet av ICD Industries AS ble igangsatt. Målet med prosjektet er å redusere negative virkninger på det marine økosystemet i forbindelse med oljeutslipp. Et overvåkningssystem basert på laserteknologi som kan detektere og analysere vannforurensning skal utvikles. Systemet skal kunne brukes på skip og offshoreinstallasjoner.

Maritimt Forum Nord ble støttet for å gjennomføre prosjektet «SARINOR». Formålet med tiltaket er å skape en arena for samarbeid innen søk og redning mellom relevante private og offentlige aktører som skal bidra til utvikling og testing av nye metoder som kan øke redningseffektiviteten og -kapasiteten.

Prosjektet «Maritime Preparedness and International Partnerships in the High North» (MARPART) ble støttet. Prosjektet skal bidra til å styrke organiseringen av beredskapen i nord og skape tettere nettverk mellom de viktigste beredskapsinstitusjonene og forskningsmiljøene på fagfeltet. MARPART vil blant annet se nærmere på koblingene mellom offentlig forvaltning, militære ressurser og kommersielle aktører, og hvordan man kan sikre mest mulig effektiv koor-

dinering av felles operasjoner på tvers av landegrensene.

Policy-relatert forskning.

Forskningsprosjektet Geopolitikk-Nord som ble startet opp i 2009 ble gjennomført. Det har vært ledet av Institutt for Forsvarsstudier (IFS) og studert andre lands interesser i nordområdene. En av hovedkonklusjonene fra prosjektet er at Arktis i dag fremstår som en region med et lavt potensiale for konflikt der havretten respekteres.

En flerårig avtale med Forskningsrådet ble inngått i 2011. Avtalen skal bidra til å utvikle langsiktig og strategisk kompetanse i Norge om nordområdene. Ett av prosjektene som ble startet opp i 2013 var «Arctic Shipping through Challenging Waters». Formålet med prosjektet er å studere forutsetninger for utvikling av skipsfart og konsekvenser av denne, samt å finne løsninger for hvordan man best kan beskytte miljøet mot økende trafikk.

Det ble bidratt med midler til nordområderettede forskningsprosjekter til det samfunnsvitenskapelige forskningsprogrammet PETROSAM II. Formålet med Petrosam II er å videreutvikle kompetanse om samfunnsmessige forhold som er relevante for norske myndigheters strategi og politikk i petroleumssektoren.

Kunnskaps- og forskningssamarbeid med vekt på asiatiske lands økte interesser i nordområdene ble vektlagt. Et nytt nordområderettet samarbeidsprogram i SIU innen høyere utdanning ble opprettet. Formålet med programmet er å starte opp samarbeid mellom aktører i Norge og aktører i USA, Canada, Russland, Japan og Sør-Korea. Det ble også inngått en avtale med SIU om videreføring av stipendprogrammet for nordområdene til 2016 og utvidelse av programmet til å dekke Japan og Sør-Korea.

En oversikt over samtlige Barents 2020-prosjekter er publisert på www.regjeringen.no.

Budsjett 2015

For 2015 foreslås bevilget 355,7 mill. kroner under kap.118, post 70.

Post 71 Støtte til utvikling av samfunn, demokrati og menneskerettigheter mv. kan overføres, kan nyttes under post 01

Bevilgningen omfatter støtte til en demokratisk utvikling og respekt for menneskerettigheter i

Nord-Kaukasus, som må ses i nær sammenheng med post 70 Prosjektsamarbeid med Russland.

Bevilgningen omfatter også forsoningsprosjekter mellom den gresk- og tyrkiskkypriotiske befolkning på Kypros, herunder drift av Institutt for fredsforskning (PRIO) senter på Kypros.

Bevilgningen omfatter videre frivillige bidrag til reformarbeidet i Europarådet samt til styrking av Den europeiske menneskerettighetsdomstol (EMD) og støtte til menneskerettighetsfondet.

Videre omfatter posten tilskudd til nedrustning og antiterror.

Posten dekker også driftstilskudd til NORSAR på Kjeller. NORSAR har ansvaret for driften av de norske stasjonene som under Den kjernefysiske prøvestansavtalen utgjør deler av det internasjonale overvåkingssystemet, samt for nasjonale funksjoner og bistand til norske myndigheter i tekniske spørsmål relatert til Prøvestansavtalen.

ODA-godkjente tiltak til demokrati- og menneskerettighetstiltak dekkes over 03-området.

Nord-Kaukasus

Situasjonsbeskrivelse

Den sosioøkonomiske utviklingen i Nord-Kaukasus er svak, med høy arbeidsledighet, utbredt korrupsjon og organisert kriminalitet. Sikkerhetssituasjonen er vanskelig i store deler av regionen. Internt fordrevne og kvinner er de mest sårbare gruppene. Konflikten mellom myndigheter og ulike opprørsgrupper har spredd seg fra Tsjetsjenia, Dagestan og Ingusjetia til Kabardino-Balkaria, Karatsjaeva-Tsjerkessia, Nord-Ossetia og Stavropol-området. Ofrene for trefninger og terrorhandlinger er hovedsakelig opprørere, politi- og sikkerhetsstyrker og andre offentlige tjenestemenn, men også et høyt antall sivile blir drept og skadet.

Menneskerettighetssituasjonen i regionen forverres i takt med den økende voldsbruken. Det rapporteres om overgrep begått av alle sider i det komplekse konfliktbildet. Menneskerettsforsvarene, uavhengige journalister og kritikere av lokale makthavere er spesielt utsatt for trusler og overgrep. Overgrep, drap og brudd på menneskerettighetene straffefølges i liten grad. Straffefrihet er utbredt. I deler av Nord-Kaukasus, fremfor alt Tsjetsjenia, er kvinners stilling utsatt. Æresdrap og vold mot kvinner straffefølges i liten grad.

Mål

Målet for innsatsen er større respekt for menneskerettighetene samt et styrket sivil samfunn.

Støtten gis til følgende hovedområder:

- Det sivile samfunn, herunder menneskerettsorganisasjoner, uavhengig presse og fremme av kvinners rettigheter
- Juridisk bistand til ofre for alvorlige overgrep, herunder sårbare grupper som kvinner

Rapport 2013

Bevilgningen har i 2013 bidratt til kompetanseoverføring innen menneskerettigheter og demokratiutvikling. Helsingforskomiteen har drevet undervisning i menneskerettigheter i regionen, og Stiftelsen MR-huset har dokumentert menneskerettighetssituasjonen og støttet uavhengige regionale journalister i deres arbeid. Midlene har videre bidratt til å styrke rettssikkerheten til sårbare grupper i regionen gjennom tilbud om gratis rettshjelp. Bevilgningen har også bidratt til bedre forhold for internt fordrevne og annen sårbar befolkning gjennom Røde Kors og Dansk Flyktningshjelp sine bredt anlagte, langsiktige tiltak som omfatter etablering av permanente boliger, mikrofinans, medisinsk bistand, samt arbeid overfor russiske myndigheter for å fremme respekt for prinsippene i internasjonal humanitær rett.

Reformarbeid i Europarådet

Mål

Bevilgningen skal også bidra til reformarbeid i Europarådet og styrking av Den europeiske menneskerettighetsdomstolen (EMD). Støtten til prosjekter innenfor rammen av det norsk-initierte menneskerettighetsfondet (HRTF) vil også bli prioritert.

Kypros

Mål

Midlene vil bli benyttet til drift av Institutt for fredsforknings (PRIO) senter på Kypros, PRIO Cyprus Centre (PCC), og til forsoningsprosjekter i regi av senteret. Prosjektene har som mål å utvikle kontakt og forståelse mellom den gresk- og tyrkiskkypriotiske befolkningen på Kypros. Virkemidlene er forsknings-, dialog- og informasjonsprosjekter om konflikten mellom Sør og Nord.

Rapport 2013

PRIOs engasjement på Kypros startet i 1997, og ble utvidet med etableringen av PRIO Cyprus Centre i 2005. PRIOs aktiviteter omfatter informasjon, dokumentasjon, kapasitetsbygging, dialog og forskning. PRIO har lagt vekt på å dokumentere økonomiske gevinster av en gjenforening. PRIO er den eneste organisasjon av sitt slag på Kypros, med kompetanse som er etterspurt av mange, også av partene på øya. PRIOs arbeid får også internasjonal oppmerksomhet. PRIO har dette året jobbet tett med næringslivsmiljøene og forberedt en konferanse for partene i Brussel i 2014.

Opplysningsarbeid for fred

Støtten til norske frivillige organisasjoners arbeid for å fremme forståelsen i Norge for betydningen av fred, nedrustning og konflikthåndtering er delt mellom kap. 118, post 71 (ikke ODA-rapporterbart) og kap. 164 post 72 (ODA-rapporterbart), og det vises til generell omtale under sistnevnte.

Mål

Bidra til å fremme forståelse i Norge for betydningen av internasjonalt samarbeid for fred, med særlig vekt på arbeidet for en verden fri for atomvåpen.

Rapport 2013

I 2013 ble bevilgningen brukt til å støtte sivil samfunns arbeid for en verden fri for atomvåpen gjennom støtte til Nei til atomvåpen og Leger mot atomvåpen.

Nedrustning, ikke-spredning og NORSAR

Ordningen benyttes til å støtte opp om internasjonale organisasjoners nedrustningsarbeid. Arbeidet ses i lys av dagens komplekse sikkerhetspolitiske utfordringer knyttet til nedrustning samt å forebygge spredning av masseødeleggende våpen. Det viktigste tiltaket som mottar støtte fra denne posten er norske tekniske fagmiljøers samarbeid om kjernefysisk verifikasjon, Noredsamarbeidet (Statens strålevern, FFI, IFE og NORSAR), som blant annet inngår i det norsk-britiske verifikasjonsinitiativet for kjernefysiske stridshoder.

Norges internasjonale forpliktelser som følge av traktaten om totalforbud mot kjernefysiske prøvesprengninger (Prøvestansavtalen) ivaretas av NORSAR (Norwegian Seismic Array). NORSAR gis årlige tilskudd til drift av målestasjoner i Norge og til ivaretagelse av nasjonale funksjoner under Prøvestansavtalen. Det forutsettes videreføring av refusjonsordningen fra 2001, som innebærer at Prøvestansorganisasjonen (CTBTO) tilbakebetaler til NORSAR deler av utgiftene til drift av målestasjoner i Norge.

Mål

- Arbeide for å skape internasjonal enighet om nedrustning og ikke-spredning, herunder støtte til Norned-samarbeid.
- Overholdelse av internasjonale forpliktelser som følge av Prøvestansavtalen gjennom tilskudd til NORSAR.

Rapport 2013

Innen rammen av Norned-samarbeidet har Statens strålevern, FFI, IFE og NORSAR gjennom tekniske løsninger bidratt til å fremheve ikke-kjernevåpenstaters relevans i verifikasjon av kjernefysisk nedrustning. I 2013 fikk NORASR et tilskudd på 12 mill. kroner til drift av målestasjoner i Norge, overvåkning av seismiske hendelser og faglig oppfølging av norske forpliktelser i CTBTO.

I 2013 har Norge støttet gjennomføringen av FNs globale anti-terrorstrategi, bl.a. gjennom initiativet Integrated Assistance to Counter Terrorism (I-ACT) i Nigeria og Brukina Faso. Gjennom ISS har Norge bidratt til kapasitetsbygging innen anti-terror justissektoren i afrikanske land. Videre har Norge støttet AUs arbeid mot terrorisme gjennom African Center for the Study and Research on Terrorism. Norge har også støttet gjennomføringen av den globale anti-terrorstrategien i Sentral-Asia.

Budsjett 2015

For 2015 foreslås bevilget 59,2 mill. kroner.

Post 76 Tilskudd til internasjonale klima- og miljøtiltak, kan overføres

Situasjonsbeskrivelse

I 2012 startet forhandlingene om en ny og mer ambisiøs klimaavtale som skal gjelde fra 2020. Etter forhandlingsmøtet i Durban i 2011 ble det klart at en ny og bred klimaavtale med juridisk

bindende karakter skal gjelde fra 2020. Forhandlingene om denne avtalen vil foregå fremfrem mot FNs klimakonferanse i Paris i desember 2015, og det er opprettet en egen arbeidsgruppe under Klimakonvensjonen for disse forhandlingene.

Frem til nå har forhandlingene foregått på et overordnet nivå og det har vært behov for å bruke tid på å forstå hverandres posisjoner. Forhandlingene er også til dels preget av underliggende uenighet mellom industriland og de større utviklingslandene om det fremtidige internasjonale klimasamarbeidet. Samtidig tar det tid å forhandle fremfrem en omfattende folkerettslig bindende avtalestruktur, og det er ressurskrevende å iverksette alle beslutninger som krever oppfølging under Konvensjonen.

Bidrag over denne posten må ses i sammenheng med behovet for å legge til rette for en krevende forhandlingsprosess frem mot Paris neste år, og tiltak for å styrke det internasjonale klimasamarbeidet. Det er behov for flere forhandlingsmøter som må finansieres gjennom frivillige bidrag fra partene til Klimakonvensjonen. Det er også behov for økt kunnskap og forskning som kan bidra til velfunderte og informerte beslutninger.

Bidrag til Klimakonvensjonen over denne posten støtter gjennomføring av forhandlingsmøter og oppfølging av beslutninger fattet under Konvensjonen. Videre gis det støtte til forskning i regi av OECDs klimaekspertgruppe og CICERO, som er relevant for det internasjonale klimasamarbeidet. Det støttes også klimadiplomatiske tiltak gjennom Norges ambassader.

Det er nå relativt store utbetalinger til Verdensbankens karbonfond, i og med at leveranser av kvoter (også til Norge) for første Kyoto-periode er inne i sluttfasen. For de fleste prosjekter betales det når kvotene leveres.

Det internasjonale energibyrået (IEA) anslår at det på verdensbasis ble brukt ca. 3 400 mrd. kroner til å subsidiere konsum av fossilt brensel i 2012. En norsk strategi for internasjonalt samarbeid for å fremme reform av subsidier til fossile brenslere er vedtatt av Regjeringen.

Mål

Bevilgningen foreslås brukt til å støtte

- Gjennomføring av forhandlingene under Klimakonvensjonen og Kyotoprotokollen med målsetting om at det fører til en ambisiøs klimaavtale.
- Tiltak for økt kunnskap på miljø- og klimaområdet, inkludert tilpasning, ved støtte til forskning og utredninger, samt styrket formid-

ling og tilgjengeliggjøring av kunnskap og informasjon.

- Innsats for å videreutvikle et globalt kvotemarked.
- Bidra til utfasing av subsidier til fossile brenslere som er skadelige for miljø og klima, som motvirker rettferdig fordeling og som undergraver bærekraftig utvikling.

Rapport 2013

I 2013 ble det utbetalt totalt om lag 40 mill. kroner til internasjonale klima- og miljøtiltak over programområde 02. Det grønne klimafondet mottok i 2013 et engangsbeløp på 8,6 mill. kroner som bidrag til dekning av administrative utgifter for fondet, hovedsakelig utgifter for sekretariatet, for perioden 2013–2014. De administrative utgiftene er regulert gjennom administrativt budsjett som er godkjent av styret for fondet, der Norge også er representert.

Til Verdensbankens karbonfond ble det utbetalt 5,9 mill. kroner. Foruten å levere internasjonalt godkjente kvoter til Norge, har fondet også bidratt betydelig til videreutvikling av internasjonale kvotemarkeder. Øvrige bidrag gikk blant annet til ulike tiltak for å øke kunnskap på miljø- og klimaområdet, herunder støtte til studier og seminarer i regi av OECDs klimaekspertgruppe (0,7 mill. kroner). Støtte til sekretariat for Verdens meteorologiorganisasjons (WMO) globale rammeverk for klimatjenester (2 mill. kroner) var et viktig bidrag i styrking av informasjon av betydning for mer effektiv klimatilpasning. WMOs globale rammeverk støttes også over kap.166, post 72, og omtales nærmere der.

Fra norsk side legges det stor vekt på den multilaterale prosessen under Klimakonvensjonen og Kyotoprotokollen. Det ble utbetalt 15,6 mill. kro-

ner til FNs Klimakonvensjon for å støtte sekretariatets oppfølging og gjennomføring av beslutninger under Konvensjonen, inkludert gjennomføring av møter for å forberede FNs Klimakonferanse i Warszawa i desember 2013. Norge er med dette en betydelig bidragsyter og støttespiller til den multilaterale prosessen, både hva gjelder oppfølging og gjennomføring av beslutninger og forhandlinger om et mer ambisiøst og globalt klimaregime.

Norge inngikk avtale om støtte til fase III av *Global Subsidies Initiative* for 2012–14 med totalt 9 mill. kroner, hvorav 3 mill. kroner ble utbetalt i 2013. Initiativet støtter lands arbeid med å redusere, reformere eller eliminere subsidier til fossilt brensel som er ineffektive, handelsvridende og lite klima- og miljøvennlige. Tiltaket har blant annet som mål å få minst ti land til å bruke forskningsinstituttet IISD (Det internasjonale institutt for bærekraftig utvikling) sitt forskningsarbeid til progresjon på arbeidet med å redusere og fase ut subsidier til fossile brenslere.

Støtte ble også gitt til Center for Climate and Energy Solutions (Washington DC) som bidrag til dekning av administrative utgifter og reisestøtte til deltakere i prosjektet «International Climate Dialogue». Prosjektets formål er å bringe sammen beslutningstakere fra rundt 25 sentrale land i de pågående internasjonale klimaforhandlingene for drøftinger om problemstillinger rundt en ny klimaavtale. Prosjektet bidrar til drøftinger og meningsutvekslinger mellom sentrale aktører i forhandlingene utenfor de formelle forhandlingene og antas å kunne gi et viktig bidrag i analyser av mulige utfallsrom i forhandlingene.

Budsjett 2015

For 2015 foreslås bevilget 37,4 mill. kroner.

Kap. 119 Globale sikkerhetstiltak

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap		Forslag 2015
		2013	budsjett 2014	
01	Driftsutgifter, <i>kan nyttes under post 70</i>		2 000	2 044
70	Globale sikkerhetstiltak, <i>kan overføres, kan nyttes under post 01</i>		5 000	11 665
	Sum kap. 0119		7 000	13 709

Bevilgninger til globale sikkerhetstiltak ble etablert med egne budsjettposter i 2014–budsjettet.

Globale sikkerhetsutfordringer er et vidt begrep som blant annet viser til cybertrusler og angrep i det digitale rom, terrorisme, internasjonal organisert kriminalitet, sjørøvervirksomhet og spredning av masseødeleggelsesvåpen. Arbeidet mot globale sikkerhetsutfordringer krever ressurser og vilje til langsiktig og helhetlig tenkning og tilnærming. Sikkerhet, utvikling, godt styresett og menneskerettigheter må ses i sammenheng i utformingen av politikk så vel som tiltak. Regjeringen vil styrke innsatsen for å ivareta norske sikkerhetspolitiske interesser knyttet til globale sikkerhetsutfordringer.

Globaliseringens gjensidige avhengighet og den teknologiske utviklingen gjør at disse truslene har større potensial til å ramme samfunn, skape konflikter mellom stater og være en kilde til politisk ustabilitet – med nasjonale, regionale og globale konsekvenser. Trusselbildet er i kontinuerlig utvikling og blir stadig mer komplekst. ISILs terrorkampanje og overtakelse av store landområder i Irak og Syra viser hvor alvorlig dette er. Videre har det store antall fremmedkrigere fra vestlige land, også fra Norge, gjort utenrikspolitikk til innenrikspolitikk.

De nye utfordringene må ses i sammenheng med hverandre, samt med det større sikkerhetspolitiske bildet og mer tradisjonelle trusler.

For stadig flere land, særlig på det afrikanske kontinent, er globale sikkerhetsutfordringer de mest akutte truslene. Økt kunnskap og kompetanse er nødvendig for å kunne håndtere disse utfordringene og vi må søke samarbeid innenfor bilaterale og multilaterale rammer. En mest mulig helhetlig innsats vil bidra til stabilitet, fred og utvikling i land av strategisk betydning for vår sikkerhet. Internasjonale og regionale organisasjoner jobber aktivt med denne typen problemstillinger. UNODC er den viktigste organisasjonen i FN på dette området, og NATO har en egen avdeling

som arbeider med nye sikkerhetspolitiske trusler. I tillegg er en rekke spesialorganer opprettet, i og utenfor de internasjonale organisasjonene som arbeider med de nyere, grenseoverskridende sikkerhetsutfordringene.

Et styrket samarbeid mellom ulike aktører på nasjonalt nivå er viktig for å øke beredskapsnivået mot globale sikkerhetsutfordringer. Samlet sett er det behov for å se norske innsatser på disse områdene i større sammenheng. Utenriksdepartementet opprettet derfor i 2013 et toårig prosjekt, med dette som formål. En styrket innsats og økte ressurser vil underbygge Norges deltakelse i internasjonale prosesser, både bilateralt og i multilaterale forum.

Sikkerheten i Europa vil alltid ivaretas best gjennom et avklart samarbeidsforhold til Russland, slik det også er i vårt bilaterale forhold. Russlands folkerettsstridige annekasjon av Krim og bidrag til ustabilitet og uro i Ukraina er meget alvorlig. Det er viktig at det reageres tydelig og samlet når de grunnleggende spilleregler for statlig samkvem brytes. Norge har i denne situasjonen stått samlet med våre allierte i NATO og med EU. Vi må ta på alvor den uro våre østlige allierte føler etter Russlands handlinger.

Post 01 Driftsutgifter, kan nyttes under post 70

Posten skal dekke utgifter knyttet til tilskuddsmidlene under kap. 119, post 70 Globale sikkerhetstiltak mv. Dette gjelder utgifter til kvalitetssikringstiltak og evalueringer av tilskuddsmidlene, direkte kostnader til profilering av tilskuddsmidlene og utgifter til større internasjonale arrangementer der Norge er vertskap, når arrangementets formål er knyttet til formålene innenfor kap. 119, post 70. Posten skal videre dekke driftsutgifter til tiltak som styrker den norske kompetansen og innsatsen under kap. 119, post 70, herunder analyser, utredninger, arrangementer, møter, kon-

feranser og øvelser i samarbeid med andre departementer eller statlige etater, fagmiljøer som nasjonale og internasjonale organisasjoner og tenketanker.

Post 70 Globale sikkerhetstiltak mv., kan overføres, kan nyttes under post 01

Utviklingsland, særlig såkalte svake statsdannelser, har behov for bistand for at de skal være i stand til å håndtere sikkerhetsutfordringer som kan ramme egne stater og regioner, samt etterleve sine internasjonale forpliktelser. Gjennom slik støtte bidrar vi ikke bare til sikkerhet og sosial utvikling i disse landene, men også til beskyttelse av Norge og norske interesser.

Regjeringen legger stor vekt på arbeidet mot internasjonal terrorisme. Terrortrusselen, særlig fra militante islamister, er økende og bidrar til destabilisering på det afrikanske kontinentet, i Midtøsten og andre deler av Asia. Trusselen mot Norge og norske interesser i utlandet er også økende. Trusselbildet fremstår som mer fragmentert og uoversiktlig enn tidligere, og i større grad koblet til regionale eller lokale agendaer. FN spiller en viktig rolle i det internasjonale arbeidet mot terrorisme, særlig gjennom FNs globale anti-terrorstrategi. Norge støtter gjennomføringen av den globale strategien bl.a. gjennom støtte til Counter Terrorism Implementation Task Force (CTITF). Styrking av FNs rolle er viktig for å sikre at den internasjonale innsatsen er forankret i og følges opp av medlemslandene. Det er viktig å arbeide langsiktig med forebyggende tiltak som kan redusere rekrutteringsgrunnlaget til terrororganisasjoner. Det er videre viktig å bidra til styrking av sikkerhetsstrukturer som kan forhindre og avverge terrorangrep, samt støtte til justissektoren for straffeforfølgelse av terrorister. Kapasitetsbygging innen politi, påtalemyndigheter og domstoler er andre sentrale virkemidler. Flere steder utnytter terrororganisasjoner porøse grenser og områder med svak statlig kontroll til å bygge seg opp. Det er derfor nødvendig å støtte opp under regionalt anti-terror samarbeid, bl.a. gjennom den Afrikanske Union.

Utviklingen i det digitale rom er blitt et sentralt tema i internasjonal politikk og sikkerhetsutfordringene innenfor dette området utgjør en av vår tids mest alvorlige og særegne trusler. Regjeringen vil styrke det nasjonale samarbeidet mellom relevante aktører og økt innsats internasjonalt. Samarbeid med nordiske land og nære allierte, samt dialog med andre betydningsfulle aktører vil være av spesiell betydning. Det er behov

for mer forskning på cyberdomenets betydning for norsk sikkerhetspolitikk.

Organisert kriminalitet som smugling av narkotika, mennesker, våpen og ulike naturressurser bidrar med store beløp inn i konfliktøkonomier. Profitt fra smugling og ønsket om kontroll med smuglerruter forsterker konflikter og skaper sårbare stater. I en rekke regioner i Afrika, Asia og Latin Amerika kontrolleres smuglerruter av ikke-statlige aktører, som dermed får strategisk mulighet til beskatning og tilgang på våpen. Porøse grenser gjør at kriminelle kan operere på tvers av grenser og søke tilhold der risikoen er minst. Regjeringen vil styrke innsatsen mot organisert kriminalitet.

Sjørøveri og væpnede overfall til sjøs rammer norske sjøfolk og norske næringsinteresser utenfor Vest-Afrika, i Det vestlige indiske hav og i Sørøst-Asia. Norge yter stor innsats i det internasjonale arbeidet mot sjørøveri og er opptatt av å målrettede preventive tiltak. Gode resultater er oppnådd i Det vestlige indiske hav, men situasjonen synes nå vanskeligst utenfor Vest-Afrika. Regjeringen vil opprettholde preventive tiltak mot sjørøveri og angrep til sjøs og ønsker at bakmenn straffeforfølges.

Faren for spredning av masseødeleggelsesvåpen (eller materialer som kan brukes i en slik sammenheng) til ikke-statlige aktører har fått stor oppmerksomhet i senere år. Disse utfordringene blir også fulgt opp i fora som *Nuclear Security Summit*-prosessen, som har som mål å sikre alle sensitive nukleære materialer, i *Proliferation Security Initiative* (som tar sikte på å forhindre smugling av kjernefysisk materiale sjøveien) og i ulike sammenhenger innen *Global Partnership*-initiativet, som koordinerer deltakerlandenes innsats og prosjektstøtte. Regjeringen legger generelt stor vekt på ikke-spredningsarbeidet, som også er nært knyttet til arbeidet med globale sikkerhetsutfordringer og nedrustning.

Den endrede situasjonen i Europa stiller oss overfor nye og krevende utfordringer, hvor Norge berøres politisk, økonomisk og sikkerhetspolitisk. Regjeringen vil arbeide for å ivareta de norske interessene i denne situasjonen, med sikte på en mer normalisert situasjon på sikt. Det er viktig at dette gjøres samtidig som man holder fast i de grunnleggende forutsetningene for en slik normalisering.

Uavhengig av den videre utvikling i forholdet til Russland har krisen i Ukraina tydeliggjort betydningen av et sterk politisk og militært NATO. NATO vil fortsatt være en bærebjelke i vår sikkerhetspolitikk. Det er en sentral norsk

interesse å videreføre og styrke det transatlantiske samarbeidet innenfor NATO. Dette sikres best gjennom en kontinuerlig omforming for å møte nåværende og fremtidige sikkerhetsutfordringer. Fra norsk side vil man legge vekt på å fremme initiativer som kan bidra til de nødvendige endringer.

Mål

- Styrke norsk kompetanse om globale sikkerhetsutfordringer og hvordan de påvirker norske sikkerhetspolitiske interesser, inkludert gjennom tilskudd til relevante fagmiljøer nasjonalt og internasjonalt.
- Styrke den norske innsatsen i sentrale internasjonale prosesser på disse områdene, både bilateralt og multilateralt, som ledd i arbeidet for å fremme internasjonal fred og stabilitet og norske interesser.
- Markere Norge som relevant aktør i diskusjoner knyttet til sikkerhetspolitiske utviklingstrekk på dette området, herunder gjennom å arrangere internasjonale møter.
- Bidra til å bygge motstandsdyktige samfunn som kan håndtere sikkerhetstrusler gjennom kapasitetsbygging, særlig i såkalte svake statsdannelser.
- Bidra til å styrke det internasjonale samarbeidet mot terrorisme, bl.a. støtte til gjennomføring av FNs globale anti-terrorstrategi, regionalt samarbeid mot terrorisme og støtte til kapasitetsbygging innen sikkerhets- og justis-sektorene.
- Bidra til å forhindre rekruttering til terrororganisasjoner gjennom forebygging av radikalisering og voldelig ekstremisme.
- Videreføre regjeringens arbeid med utarbeidelsen av en global strategi mot internasjonal organisert kriminalitet.
- Bidra i det internasjonale arbeidet mot sjørøveri, væpnede overfall og for straffeforfølgelse av bakmennene i Det indiske hav, utenfor Vest-Afrika og i Sørøst-Asia.
- Styrke innsatsen for å ivareta norske sikkerhetspolitiske interesser knyttet til trusler i det digitale rom, gjennom tettere nasjonalt samarbeid og økt innsats internasjonalt.
- Bidra til arbeidet mot spredning av masseødeleggelsesvåpen og materialer som kan anvendes i slik sammenheng, blant annet i internasjonale organer som FN og IAEA.
- Styrke den norske innsatsen mot spredning av masseødeleggelsesvåpen og leveringsmidler for slike våpen gjennom aktivt og målrettet arbeid innenfor de multilaterale eksportkontrollregimene.
- Bidra til å ivareta Norges sikkerhetspolitiske interesser i lys av den endrede situasjonen i Europa, med vekt på å sikre et sterkt transatlantisk samarbeid gjennom bl.a. NATO.
- Styrke innsatsen for å fremme politikk i NATO som kan sikre Alliansens politiske og militære relevans, herunder ved å støtte opp under arbeidet til NATOs nye generalsekretær.

Rapport 2013

Ordningen under dette kapitlet ble opprettet i 2014-budsjettet, og har ingen bevilgning og utbetaling for 2013. For rapport om lignende tiltak i 2013 vises det til omtale under kap. 118, post 71 under avsnittet nedrustning og ikke-spredning

Budsjett 2015

For 2015 foreslås bevilget 13,7 mill. kroner; fordelt med 2 mill. kroner på post 01 Driftsutgifter og 11,7 mill. kroner på post 70 Globale sikkerhetstiltak. Dette er en økning i forhold til 2014 og vil i hovedsak gå til en styrket innsats for å ivareta Norges grunnleggende interesser i lys av den endrede sikkerhetspolitiske situasjonen i Europa

Programområde 03 Internasjonal bistand

Programkategori 03.00 Administrasjon av utviklingshjelpen

Utgifter under programkategori 03.00 fordelt på kapitler

(i 1 000 kr)					
Kap.	Betegnelse	Regnskap 2013	Saldert budsjett 2014	Forslag 2015	Pst. endr. 14/15
140	Utenriksdepartementets administrasjon av utviklingshjelpen	1 186 094	1 280 796	1 268 315	-1,0
141	Direktoratet for utviklingssamarbeid (Norad)	220 737	233 550	236 607	1,3
144	Fredskorpset	42 946	44 950	44 849	-0,2
	Sum kategori 03.00	1 449 777	1 559 296	1 549 771	-0,6

Programkategori 03.00 Administrasjon av utviklingshjelpen omfatter bevilgninger til administrasjon av offisiell utviklingsbistand (ODA). Utgiftene forvaltes i samsvar med OECDs regelverk som gir direktiver for hvilke administrative utgifter som kan rapporteres som offisiell utviklingshjelp (ODA).

Mål

- Utenriktjenesten, Norad og Fredskorpset skal gjennomføre bistandsforvaltningen effektivt og med riktig kvalitet.
- Det er nulltoleranse for økonomiske misligheter.

Situasjonsbeskrivelse

Utenriksdepartementets administrative ansvar og oppgaver er nærmere omtalt under programkategori 02.00.

Arbeidet med kvalitetssikring og kontroll i tilskuddsforvaltningen er nærmere omtalt i pkt. 2 i innledningen til denne proposisjonen. Vi viser også til egen omtale under pkt. 3 om forenklingsarbeid, modernisering og gjennomføringskraft og til omtale under programkategori 02.00 Administrasjon av utenriktjenesten.

Tilskuddsordningene forvaltes av bl.a. Utenriksdepartementet, herunder utenriksstasjonene, Norad, Fredskorpset og Norfund. Videre kan enkelte ordninger bli delegerte til andre etater.

Det vil være risiko knyttet til forvaltningen av bistandsmidler, og nye bistandsformer krever stadig utvikling av forvaltningen.

Det er nulltoleranse for økonomiske misligheter i alle Norges programmer og alt vi gir støtte til. Økonomiske misligheter skal forebygges, avdekkes, rapporteres og håndteres. Det legges vekt på å styrke både kompetanse og kapasitet på dette feltet.

Kap. 140 Utenriksdepartementets administrasjon av utviklingshjelpen

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2013	Saldert budsjett 2014	Forslag 2015
01	Driftsutgifter	1 162 126	1 257 596	1 246 759
45	Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold, <i>kan overføres</i>	23 968	23 200	21 556
	Sum kap. 0140	1 186 094	1 280 796	1 268 315

Bevilgningen dekker driftsutgifter til administrasjon av utviklingshjelpen i Utenriksdepartementet og ved utenriksstasjonene. Dette er kostnader som kan klassifiseres som offisiell utviklingshjelp iht. OECD/DACs regelverk. Det vises til mer omtale under kap. 100 Utenriksdepartementet.

Post 01 Driftsutgifter

Bevilgningen dekker driftsutgifter til administrasjon av utviklingshjelpen i Utenriksdepartementet og ved utenriksstasjonene.

Budsjett 2015

For 2015 foreslås bevilget 1 246,8 mill. kroner.

Post 45 Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold, kan overføres

Bevilgningsforslaget under denne posten dekker utgifter til større anskaffelser og ombygginger i departementet og ved utenriksstasjonene.

Budsjett 2015

For 2015 foreslås bevilget 21,6 mill. kroner.

Post 89 Agio/disagio

Utenriksstasjonenes regnskap blir ført i ulike lokale valutaer. Ved årets slutt blir beholdningene ved hver enkelt utenriksstasjon justert i samsvar med Norges Banks kurser pr. 31. desember. På grunn av kursdifferansene vil det oppstå kurstap eller kursgevinst.

Utenriksdepartementet ber om samtykke fra Stortinget til å føre eventuelt kurstap på kap. 140 Utenriksdepartementets administrasjon av utviklingshjelpen, post 89 Agio. Eventuell kursgevinst foreslås ført på kap. 3140, post 89 Disagio, jf. forslag til romertallsvedtak V.

Kap. 141 Direktoratet for utviklingssamarbeid (Norad)

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2013	Saldert budsjett 2014	Forslag 2015
01	Driftsutgifter	220 737	233 550	236 607
	Sum kap. 0141	220 737	233 550	236 607

Post 01 Driftsutgifter

Bevilgningen dekker administrasjonsutgiftene for Direktoratet for utviklingssamarbeid (Norad).

Norad har som hovedoppgave å bistå Utenriksdepartementet og utenriksstasjonene med

faglig rådgivning på det utviklingspolitiske området, bistå i arbeidet med kvalitetssikring av norsk utviklingssamarbeid, initiere og gjennomføre evalueringer av utviklingssamarbeidet, kommunisere om langsiktig utviklingssamarbeid og resultater, samt forvalte tilskudd i henhold til

årlig tildeling fra Utenriksdepartementet, med de føringer som ligger i Prop. 1 S. og beslutninger i Stortinget.

Norad skal yte faglig rådgivning av høy kvalitet på bestilling fra departementet og utenriksstasjonene. Rådgivningen vil omfatte både forvaltningsmessige og sektorfaglige aspekter ved alle bistandsformer. Rådgivningen skal bidra til god forvaltningspraksis og forbedret resultat- og risikostyring og resultatrapportering i alle deler av bistandsforvaltningen.

Norad bidrar med bistandsfaglig rådgivning til hele utenriktjenesten innenfor samtlige av regjeringens utviklingspolitiske satsingsområder. Tverrgående hensyn, som likestilling, korrupsjonsbe-

kjempelse og miljø- og klimahensyn, skal ivaretas i alle relevante sammenhenger.

Bekjempelse av økonomiske misligheter skal ha en sentral plass i Norads virksomhet.

I forbindelse med overføring av ansvaret for klima- og skoginitiativet fra Utenriksdepartementet til Klima- og miljødepartementet (KLD) skal Norad i tillegg bistå KLD i forvaltning og spørsmål i tilknytning til klima- og skogsatsingen. Norad får tilført driftsmidler fra kap. 1482, post 01 til dekning av driftsutgifter i denne sammenheng.

Budsjett 2015

For 2015 foreslås bevilget 236,6 mill. kroner.

Kap. 144 Fredskorpset

		(i 1 000 kr)		
Post	Betegnelse	Regnskap	Saldert	Forslag
		2013	budsjett 2014	2015
01	Driftsutgifter	42 946	44 950	44 849
	Sum kap. 0144	42 946	44 950	44 849

Post 01 Driftsutgifter

Bevilgningen dekker administrasjonsutgiftene for Fredskorpset. Innenfor tilgjengelige ressurser skal Fredskorpset sikre hensiktsmessig organisering og effektiv drift, samt god forvaltning av tilskudd.

Fredskorpsets kjernevirksomhet er å tilrettelegge for internasjonal utveksling av unge og yrkesaktive mennesker mellom virksomheter i Norge og i sør, samt mellom land i sør, jf. omtale under kap. 160, post 77 Utvekslingsordninger gjennom Fredskorpset.

I tillegg til ordinære driftsutgifter som lønns- og personalutgifter, administrasjon og kommunikasjonsvirksomhet, omfatter posten også pro-

gramrelaterte aktiviteter som monitorering, risikostyring, partner- og nettverkssamlinger, samt andre interne og eksterne arrangement. Forvaltningen av sør-sør programmet skal flyttes fra eksterne konsulenter i Bangkok og Kampala til Oslo fra 01.01.2015. Omleggingen vil effektivisere administrasjonen av disse prosjektene. Fredskorpsets representasjon i Afrika og Asia vil i hovedsak ha som oppgave å fremme Fredskorpset som et norsk virkemiddel for utvikling overfor nye aktører og interessenter, samt monitorering og annen prosjektoppfølgning.

Budsjett 2015

For 2015 foreslås bevilget 44,8 mill. kroner

Programkategori 03.10 Bilateral bistand

Utgifter under programkategori 03.10 fordelt på kapitler

(i 1 000 kr)					
Kap.	Betegnelse	Regnskap 2013	Saldert budsjett 2014	Forslag 2015	Pst. endr. 14/15
150	Bistand til Afrika	2 139 302	2 180 900	2 111 900	-3,2
151	Bistand til Asia	914 436	934 500	844 500	-9,6
152	Bistand til Midtøsten og Nord-Afrika	542 172	540 000	556 000	3,0
153	Bistand til Latin-Amerika	204 716	184 000	144 000	-21,7
	Sum kategori 03.10	3 800 626	3 839 400	3 656 400	-4,8

Merknad til tabellen: Deler av bistanden til utdanning, anslagsvis 149 mill. kroner, tidligere bevilget på kap. 150 og kap. 151, foreslås fra 2015 bevilget på kap. 169, ny post 73 Utdanning.

Norge gir langsiktig bilateral bistand til land i Afrika, Asia, Midtøsten og Latin-Amerika. Bilateral bistand kjennetegnes først og fremst ved at støtten gis direkte fra Norge til ulike aktører i samarbeidslandene. Flere av landene vil også få midler fra andre budsjettposter.

Utviklingssamarbeidet skal støtte land i deres arbeid for varig fattigdomsreduksjon, for demokrati og menneskerettigheter, som beskrevet under Programområde 03 Internasjonal bistand. Områdene utdanning, helse, næringsutvikling, kvinner og likestilling, og menneskerettigheter skal prioriteres.

En hovedanbefaling i OECDs gjennomgang av norsk bistand i 2013 var at Norge burde utarbeide en klar og faglig basert strategi for sitt bilaterale utviklingssamarbeid. Oppfølging av dette inkluderer mye av det som allerede gjøres, men betyr at det må synliggjøres på en mer systematisk måte. Som et ledd i dette vil Regjeringen øke innsatsen i utvalgte land, kalt fokusland. Gjennom å konsentrere mer av landkompetansen og kontroll- og oppfølgingskapasiteten i Utenriksdepartementet, Norad og ved ambassadene om disse landene, vil vi kunne oppnå økt effektivitet og bedre måling og formidling av resultater.

I utvelgelsen av fokusland har Regjeringen lagt vekt på at disse skal være lavinntektsland eller lavere mellominntektsland med begrenset tilgang til kapital og kompetanse fra andre kilder

enn bistand. Landene bør vektlegge menneskerettighets- og demokratispørsmål samt å bygge en sterk privat sektor. Fokusland skal være land der vi ønsker et bredt, langsiktig og fattigdomsrettet engasjement, der vi har god landkunnskap og kan utgjøre en forskjell, og der vi har et nærvær som gir grunnlag for tett oppfølging og løpende dialog med myndighetene.

Mange av våre viktigste samarbeidsland er sårbare stater. Her står stabilisering og fredsbygging sentralt. Det tar lang tid å oppnå resultater i sårbare stater, og risikoen er ofte stor for tilbakeslag. Samtidig er det her kostnadene og risikoen ved ikke å engasjere seg vil være størst. Afghanistan, Haiti, Mali, Palestina, Somalia og Sør-Sudan er valgt som fokusland/område i denne kategorien. Blant andre samarbeidsland er Etiopia, Malawi, Mosambik, Myanmar, Nepal og Tanzania valgt som fokusland. Dette er land i utvikling der næringsutvikling og ressurs- og inntekstforvaltning får økende vekt.

Midlene fra denne bevilgningen styrker alle landenes mulighet til å gjennomføre sine nasjonale utviklingsplaner, og skal benyttes fleksibelt for å utvikle velfungerende offentlige institusjoner, et aktivt sivil samfunn og en levedyktig privat sektor. Samarbeid med myndighetene, frivillige organisasjoner, næringsliv og multilaterale organisasjoner på landnivå inngår gjerne i det bilaterale partnerskapet. Ved omfattende og akutte krisesi-

tuasjoner kan bevilgningen også benyttes til humanitære formål. Vurdering av tverrgående tema som antikorrupsjon, kvinner og likestilling, miljø og sårbarhet for klimaendringer er obligatorisk i tilskuddsforvaltningen under denne ordningen.

Landenes egne strategier og vilje til fattigdomsbekjempelse samt en vurdering av områder hvor Norge kan ha særskilt merverdi legger rammen for det langsiktige utviklingssamarbeidet. Dette er også utgangspunktet for å konsentrere innsatsen og tydeliggjøre arbeidsdelingen mellom givne.

Landenes ansvar for egen utvikling, betydningen av menneskerettigheter, godt styresett og demokratisk utvikling, bekjempelse av korrupsjon, fremme av kvinner og likestilling og miljø- og klimahensyn, er viktige elementer i det landvise samarbeidet. Norge arbeider for at norsk støtte gjengis i landenes statsbudsjett og statsregnskap. Det styrker den demokratiske kontrollen og gjør korrupsjon vanskeligere. Landenes evne og egen vilje til en demokratisk utvikling og etterlevelse av menneskerettigheter skal ha betydning for omfang og innretning av bistanden.

Mange utfordringer krever løsninger i fellesskap med andre land. Dessuten kan land i sør ofte ha vel så stort utbytte av å dele erfaringer seg imellom som med land i nord. Støtte til regionalt samarbeid, gjennom regionale organisasjoner og gjennom samarbeid mellom to eller flere land utgjør derfor en viktig del av utviklingssamarbeidet under programkategori 03.10 Bilateral bistand.

En sterkere resultatorientering i utviklingssamarbeidet prioriteres. Det legges stor vekt på å dokumentere resultater. Der behovene for bistand er store, vil ofte også risikoen for ikke å oppnå målene være høy. For å redusere risikoen for mangelfull måloppnåelse eller økonomiske misligheter, benyttes omfattende systemer og metoder for kvalitetssikring og evaluering av utviklingssamarbeidet. Økonomiske misligheter skal forebygges, avdekkes, rapporteres og håndteres i overensstemmelse med prinsippet om nulltoleranse for slike misligheter.

For en samlet oversikt over norsk bilateral bistand i 2013 fordelt på land og budsjettpost vises det til vedlegg og til norsk bistand i tall på www.Norad.no.

Kap. 150 Bistand til Afrika

(i 1 000 kr)				
Post	Betegnelse	Regnskap 2013	Saldert budsjett 2014	Forslag 2015
78	Regionbevilgning for Afrika, <i>kan overføres</i>	2 139 302	2 180 900	2 111 900
	Sum kap. 0150	2 139 302	2 180 900	2 111 900

Merknad til tabellen: Bistand til utdanning, anslagsvis 69 mill. kroner, tidligere bevilget under kap. 150, post 78 Regionbevilgning for Afrika, foreslås fra 2015 bevilget under kap. 169, ny post Utdanning.

Den sterke økonomiske veksten i Afrika sør for Sahara fortsetter med et gjennomsnitt på 5,3 pst. i 2013, hvorav 17 land har en vekst på over 6 pst. Kontinentet har verdens yngste befolkning. Andelen under 25 år er over 60 pst. og arbeidsstyrken øker med 10 millioner hvert år. Dette gir utfordringer, men også muligheter. Det er stort behov for økonomisk diversifisering, investeringer i produktiv virksomhet, jobbskaping og utdanning.

Det er økt interesse for Afrika i norsk næringsliv og stort potensial innen olje/gass, skog og landbruk og ren energi. Antall norske bedrifter i Afrika sør for Sahara har steget fra 80 i 2000 til 400

i 2012. Eksporten av varer og tjenester fra norsk leverandørindustri er mangedoblet i samme periode. Innovasjon Norge har opprettet nytt kontor i Nairobi.

Fra 1990 til 2010 har andelen fattige gått ned fra 58 pst. til 48 pst. (under USD 1,25 per dag). Denne fremgangen er svært lav sammenlignet med andre regioner og ulikhetene har økt i mange afrikanske land. Afrika vil ikke nå målet om halvert fattigdom innen 2015, dvs. andelen av befolkningen som lever på mindre enn USD 1,25 om dagen.

Tabell 11.1 Indikatorer på situasjonen i utvalgte land i Afrika

	BNI pr. innbygger i USD	Forventet levealder	Barne- dødelighet pr. 1000 fødte under 5 år	Likestil- lings- indeks ¹	Pst.andel barn innskrevet på skole	Korrup- sjons- indeks ²	Pst.andel av befolk- ningen med tilgang til elektrisitet	Pst.andel av befolknin- gen med tilgang til trygt/ forbedret drikkevann
	2012	2012	2012	2012	2012	2013	2011	2012
Angola	4580	51	164	.	86 ^a	23	38	54
Burundi	240	54	104	0,476	94 ^b	21	.	75
Etiopia	380	63	68	.	61 ^e	33	23	52
Kenya	860	61	73	0,608	82 ^c	27	19	62
Liberia	370	60	75	0,658	41 ^a	38	.	75
Madagaskar	430	64	58	.	.	28	14	50
Malawi	320	55	71	0,573	97 ^c	37	7	85
Mali	660	55	128	0,649	69	28	.	67
Mosambik	510	50	90	0,582	86	30	20	49
Somalia	.	55	147	.	.	8	.	31 ^b
Sudan	1500	62	73	0,604	.	11	29	55
Sør-Afrika	7460	56	45	0,462	85	42	85	95
Sør-Sudan	790	55	104	.	.	14	.	57
Tanzania	570	61	54	0,556	98 ^d	33	15	53
Uganda	480	59	69	0,517	91 ^a	26	15	75
Zambia	1350	57	89	0,623	94	38	22	63

¹ Basert på UN Gender Inequality Index. Skala fra 0 til 1, hvor verdi 0 indikerer ingen forskjeller mellom kvinner og menn.

² Transparency Internationals korrupsjonsindeks. Skala fra 0 til 100, hvor 100 indikerer ingen korrupsjon.

Tall ikke tilgjengelig

a) 2011

b) 2010

c) 2009

d) 2008

e) 2005

Kilde: Verdensbanken, UNDP og Transparency International

Tall for økonomisk vekst (prisjustert vekst i BNP) og andel ekstremt fattige (under USD 1,25 per dag) i teksten under er hentet fra hhv. IMF World Economic Outlook 2014 og Verdensbankens Poverty and Equity Data.

Levealderen har økt svakt i de fleste samarbeidsland, men sykdommer som malaria og hiv og aids gjør at levealderen fortsatt er lav sammenlignet med andre verdensdeler. Barnedødeligheten er fremdeles høy, men har også sunket i mange

samarbeidsland. Andelen av befolkningen som lider av sult og underernæring er fortsatt høy og ligger på rundt 25 pst. I enkelte land gir Norge støtte til vaksinekampanjer og andre tiltak mot barne- og mødredødelighet, noe som har gitt resultater. I tillegg til innsats gjennom globale initiativ og nasjonale tiltak, gir Norge støtte gjennom et svensk-norsk team med særskilt kompetanse på hiv og aids.

Siden lanseringen av FNs kampanje «Education for All» i 2000, med universell deltagelse som et sentralt mål, har andelen barn som får utdanning økt i flere land i Afrika sør for Sahara, men fortsatt går hvert fjerde barn i grunnskolealder ikke på skole. Selv om flere barn går på skolen, er kvaliteten på utdanningen fortsatt lav. I mange land får jenter i mindre grad enn gutter utdanning, spesielt på ungdomsskole- og videregående nivå. I Afrika sør for Sahara fullførte 83 jenter per 100 gutter ungdomsskolen og videregående skole i 2011.

Antall unge i Afrika sør for Sahara anslås doblet innen 2045. Den internasjonale arbeidsorganisasjonen, ILO, anslår at arbeidsstyrken over 15 år vil øke med 13,3 millioner årlig mellom 2014 og 2020 for hele Afrika. Samtidig som arbeidsløsheten er stor har næringslivet behov for personer med fagutdanning og det er behov for å styrke yrkesrettet opplæring. Norge vil øke utdanningsinnsatsen kraftig fremover, også i Afrika sør for Sahara. Denne innsatsen er nærmere omtalt under kap.169, ny post 73 Utdanning.

Krig og konflikt er det største hinderet for utvikling i Afrika. Etter en langvarig trend med færre voldelige konflikter og styrking av demokratiet har det de siste årene vært økende uro og politisk ustabilitet i flere land. Mange av demokra-tiene er unge og skjøre, ofte med tette koblinger mellom politisk, juridisk og økonomisk elite. Rettssikkerheten er svak og lovverket brukes til å kontrollere og begrense handlingsrommet for opposisjon, media og det sivile samfunn. Sivile og politiske rettigheter som ytringsfrihet, forenings- og forsamlingsfrihet er under press i flere land.

Norge vil særlig forsterke innsatsen for menneskerettigheter og demokrati, utdanning og næringsutvikling i utviklingssamarbeidet i Afrika. Regjeringen vil trappe opp innsatsen for økt tilgang til og kvalitet på utdanningstilbud både gjennom multilaterale og bilaterale kanaler. Samtidig legges det vekt på øke landenes egen kapasitet og ressursmobilisering til dette formålet.

Afrikanske land legger økt vekt på regionalt samarbeid for bedre å kunne møte kontinentets utfordringer. Den afrikanske union (AU) og sub-regionale organisasjoner har en sentral rolle i konfliktløsning og gjenoppbygging, og viser økt handlekraft når det gjelder å hegne om demokratiske fremskritt og å reagere på ikke-konstitusjonelle maktovertakelser. Konfliktløsning og fredsbygging, miljø og klima, landbruk og matsikkerhet og utvikling av infrastruktur er høyt prioritert i Afrikas dialog og samarbeid med det internasjonale samfunn.

Støtte til konfliktløsning og fredsbygging er høyt prioritert av Norge, med aktivt engasjement i Sør-Sudan, Sudan, Somalia og Mali. Sikker og stabil finansiering av AUs fredsoperasjoner og bedre samordning med FN om disse operasjonene, er en utfordring. Norge er en sentral samarbeidspartner for AUs arbeid for fred og sikkerhet, menneskerettigheter, demokrati og godt styresett. Gjennom programmet Training for Peace støtter Norge afrikansk politikapasitet og sivil innsats i fredsoperasjoner.

Støtte til kvinner og likestilling vil fortsatt ha høy prioritet, både ved integrering av kjønnsperspektivet i utviklingssamarbeidet og støtte til særskilte tiltak. Bekjempelse av kjønnslemlestelse skjer gjennom landspesifikke og multilaterale tiltak via FNs befolkningsfond og UNICEF. Innsatsen har gitt nedgang i forekomsten i land som Etiopia, Eritrea, Kenya og Tanzania. I en del land ser vi ikke en slik positiv utvikling.

Korrupsjon er fortsatt et stort hinder for utvikling og et svakt rettsvesen gjør kampen mot korrupsjon krevende, men flere afrikanske land har tatt tak i disse utfordringene. Ordningen med nasjonale gjennomganger av styresett, African Peer Review Mechanism, er et virkemiddel hvor Afrika selv styrer prosessen. 33 land har hittil sluttet seg til ordningen, hvorav 17 har vært gjennomgått. Innsats mot korrupsjon og for godt styresett er sentralt i Norges samarbeid med afrikanske land, både i dialogen med myndighetene, gjennom støtte til AUs arbeid med gjennomføring av sentrale konvensjoner og bidrag til særskilte tiltak.

Land der naturressursutvinning dominerer økonomien er spesielt utsatt for korrupsjon og økonomisk kriminalitet. Extractive Industries Transparency Initiative, der over halvparten av gjennomførende land er afrikanske, er viktig for åpenhet og fornuftig ressursforvaltning. Norge vil fortsatt gi afrikanske land støtte til forsvarlig forvaltning av deres petroleumsressurser gjennom programmet Olje for utvikling hvor ressurs-, miljø-, sikkerhets- og finanskomponenter ses som en helhet og kombineres med støtte til sivilt samfunn, parlament og media. Programmet støtter 9 afrikanske land. Gjennom initiativet «Ren energi for utvikling» støttes afrikanske land med å utnytte fornybare energiresurser effektivt og bærekraftig. Norge fortsetter innsatsen for å gi flere fattige tilgang til energi. Denne innsatsen er nærmere omtalt under kap.166, post 74 Fornybar energi.

Gjennom kontinentalsokkelinitiativet bistår Norge 7 vestafrikanske land; Gambia, Guinea-Bis-

sau, Guinea, Kapp Verde, Mauritania, Senegal og Sierra Leone, med fastsettelsen av kontinentalsokkelens yttergrense utenfor 200 nautiske mil, samt med å fastsette grunnlinjer og opprette økonomiske soner der dette ikke allerede er gjort. Arbeidet med grunnlinjer er gjennomført, og det arbeides for at prosjektet skal avsluttes ved at forslag til yttergrenser legges frem for Kontinentalsokkelkommisjonen i New York i 2014.

I Afrika spiller bistand fortsatt en større rolle i finansiering av utvikling enn på øvrige kontinenter, men innenlandske ressurser utgjør en voksende andel av finansieringen, hvilket er svært positivt. På den annen side anslås illegale pengestrømmer fra afrikanske land å utgjøre minst USD 50 mrd. årlig, hovedsakelig gjennom skatteunndragelser. Norge vil fortsette å støtte kampen mot ulovlig kapitalflyt og arbeide for nasjonal ressursmobilisering.

Post 78 Regionbevilgning for Afrika, kan overføres

Situasjonsbeskrivelse

Burundi

Burundi har vært preget av redusert politisk frihet etter valget i 2010, som ble boikottet av store deler av opposisjonen. Et svakt rettssystem og utbredt straffefrihet forverrer en allerede utfordrende menneskerettighetssituasjon. Ytrings-, organisasjons- og forsamlingsfriheten er under økende press. Kvinner utsettes for omfattende diskriminering både juridisk og kulturelt. Det er stor grad av straffefrihet for seksuelle overgrep og vold i familien. Kvinners politiske representasjon er bedret gjennom lovbestemmelse om minst 30 pst. kvinnelige representanter i nasjonalforsamlingen. De politiske spenningene har økt. Regjeringspartiets ungdomsgruppe anklages for å stå bak trusler og vold mot politiske opposenter. FNs sikkerhetsråd har vedtatt å avvikle den politiske FN-operasjonen i Burundi fra 2015, men FN skal overvåke valget samme år. Korrupsjon er utbredt.

Burundi har ikke hatt den økonomiske fremgangen mange post-konflikt land opplever etter en fredsslutning. Veksten på 4,5 pst. i 2013 holdt ikke tritt med den høye befolkningsøkningen. Prognosen for økonomisk vekst i 2014 og 2015 er på hhv. 4,7 og 4,8 pst. Flertallet av befolkningen lever av jordbruk, men produktiviteten og investeringene er lave og rettigheter til land er en kilde til konflikt. Investeringene i infrastruktur har økt noe, men svak energiforsyning er en hemsko for utvikling.

Burundi er fortsatt et av verdens aller fattigste land. 58 pst. av barna er kronisk underernærte, og Burundi toppet Global Hunger Index i 2013. Det er innført gratis helsetjeneste for gravide og barn under 5 år, men tilgangen er dårlig. FNs tusenårs-mål for redusert mødre- og barnedødelighet vil ikke nås. Gratis grunnskole ble innført i 2006, og Burundi har mulighet til å nå FNs tusenårs-mål for utdanning innen 2015. Andelen elever som faller ut av grunnskolen er fortsatt høy, særlig for jenter.

Norge støtter Burundis offentlige plan for utdanning gjennom et flergiverfond sammen med Belgia, Frankrike og UNICEF. Norge støtter i tillegg innsats for forsoning, demokrati og menneskerettigheter gjennom FN og frivillige organisasjoner.

Etiopia

Etiopia var i 2013 preget av politisk kontinuitet med fokus på økonomisk vekst og sosial utvikling. Etiopias målrettede innsats for fattigdomsbekjempelse, utdanning og helse ble videreført, med et særlig fokus på jenter og kvinner. FNs tusenårs-mål for redusert barnedødelighet ble nådd i 2012. Det forventes at fem av de andre tusenårs-målene nås innen 2015, inkludert målet om å bekjempe ekstrem fattigdom og sult. Andelen fattige var 30,7 pst. i 2011. Landet opplevde i 2013 stabil økonomisk vekst tiende år på rad. For perioden 2012/2013 har IMF anslått veksten til 7 pst. Prognosen for 2013/2014 og 2014/2015 er 8-8,5 pst.⁵ Inflasjonen sank vesentlig i 2013 og arbeidsledigheten i byene ble redusert.

Den økonomiske utviklingen har i stor grad vært drevet av offentlige investeringer. Privat sektor er underutviklet og det har vært begrensede muligheter for internasjonale investeringer. I november 2013 ble det vedtatt en lovendring som åpner for private investeringer i kraftsektoren. Etiopia har et av kontinentets største potensialer for fornybar energi. Myndighetene har et mål om at den økonomiske veksten skal være grønn og klimavennlig. Norge støtter arbeidet med å operasjonalisere den grønne vekststrategien, med vekt på klimatilpasset landbruk og matsikkerhet, skog og fornybar energi.

Ytrings-, forenings-, forsamlings- og religionsfrihet er formelt sikret i landets grunnlov og bekreftet i den nasjonale handlingsplanen for menneskerettigheter vedtatt i 2013. Etiopia viser vilje til dialog og samarbeid også om menneskerettighetsspørsmål. Det er imidlertid store utfor-

⁵ Etiopias budsjettår går fra juli til juni

dringer knyttet til den demokratiske utviklingen og realiseringen av sentrale sivile og politiske rettigheter. Det er usikkert i hvilken grad opposisjonen vil ha rom til å mobilisere til parlamentsvalget i 2015. Opposisjonspartier melder om arrestasjoner, ransaking av kontorlokaler og beslaglegging av materiell. Det rapporteres også om arresterte journalister. Internasjonal bistand kan i henhold til loven kun i begrenset grad finansiere rettighetsarbeid i regi av det sivile samfunn. Radikalisering i muslimske miljøer og innblanding fra myndighetene i religiøse anliggende kan gi grobunn for økt mistillit mellom ulike grupper. Religiøs uro var tiltagende i 2013.

Etiopia har i 2013 videreført sitt lederskap i regionen, både gjennom formannskapet i AU og deres sentrale rolle i IGAD. Etiopia har særlig engasjert seg i arbeidet for å stabilisere Somalia, normalisere forholdet mellom Sudan og Sør-Sudan og finne en fredelig løsning på konflikten i Sør-Sudan. Etiopias bygging av Renessansedammen for produksjon av vannkraft har regionalpolitiske ringvirkninger og har særlig betydning for forholdet til Egypt.

Etiopiske myndigheter gjør en solid innsats for økonomisk utvikling og fattigdomsreduksjon. Til tross for utfordringer når det gjelder MR og demokrati, har Norge et langsiktig og godt samarbeid med landet, inkludert når det gjelder fremme av demokratisk utvikling og menneskerettigheter. Etiopia er valgt som et fokusland i kategorien land i utvikling med økende vekt på næringsliv, ressurs- og inntektsforvaltning. I tillegg til klimarelatert bistand, herunder matsikkerhet og klimatilpasset landbruk, skogmidler og satsing på ren energi, er Norges utviklingssamarbeid rettet mot demokratisk utvikling og menneskerettigheter, inkludert kvinners rettigheter.

Liberia

Liberias infrastruktur og institusjoner lå etter borgerkrigens slutt i 2003 i ruiner. FN har siden det hatt en fredsbevarende styrke i landet (UNMIL), som har vært nødvendig for stabilitet og gjenoppbygging. Nedtrapping av styrken er i gang og Liberia forventes gradvis å ta ansvar for egen sikkerhet. Lite er imidlertid gjort med de underliggende årsakene til borgerkrigen, som etnisk konflikt og marginalisering. Et veikart for forsoning er lansert, men gjennomføringen går sakte. President Ellen Johnson Sirleaf ble gjenvalgt i 2012 etter et valg som ble betegnet som åpent og fritt.

Liberia har sluttet seg til de sentrale menneskerettighetskonvensjonene, men med et svakt

rettssystem er veien til etterlevelse lang. Liberia gjeninnførte dødsstraff i 2009, men har ikke henrettet noen siden 2000. Det er forbud mot homoseksualitet, men det straffefølges i praksis ikke. Kjønnbasert vold er utbredt. Tross regjeringens grep er korrupsjonen omfattende. Sektorene hvor investeringene er store, som energi, infrastruktur og naturressurser, er mest utsatt.

Regjeringen anser økonomisk og sosial utvikling som viktigste forsoningstiltak. Veksten i 2013 var på 8,7 pst. Prognosen for 2014 er nedjustert fra 7,0 pst. til 5,9 pst. grunnet antatt lavere aktivitet i gruvesektoren. Landbruksproduksjonen, med vekt på gummi og palmeolje, står for 76,9 pst. av BNP.

Liberia er et av verdens mest bistandsavhengige land, hele 78 pst. av statsbudsjettet er bistand. Myndighetenes kapasitet er meget begrenset og gjenoppbygging av infrastruktur og samfunn vil ta lang tid. Ebola-utbruddet i 2014 vil, i tillegg til lidelser og tap av menneskeliv, kunne få relativt betydelige negative konsekvenser for landets økonomiske utvikling slik at prognosen for vekst i 2014 vil kunne bli nedjustert ytterligere. Liberia rangeres lavt, nr. 174 av 187, på FNs Human Development Index. 78 pst. av arbeidsstyrken jobber i uformell sektor uten sikker lønnsinntekt. Barnedødeligheten viser jevn nedgang. Forventet levealder er 58 år, og gjennomsnittlig skolegang for voksne er på 3,9 år. I 2011 hadde under 1 pst. av befolkningen tilgang til strøm.

Norsk samarbeid med Liberia er konsentrert om fornybar energi, jf. omtale under kap.166, post 74 Fornybar energi. Noe støtte går også til sikkerhetssektoren, bl.a. til styrking av Liberias nasjonale politi, samt til FNs fredsbyggingskommisjon.

Madagaskar

Etter 5 år med politisk og økonomisk krise ble det holdt demokratiske valg i slutten av 2013. Det er håp om forsoning og stabilitet i landet.

Den nyvalgte presidenten, Hery Rajaonari-mampianina, ble innsatt i januar og ny statsminister og regjering ble utnevnt i april 2014. Madagaskar har ratifisert flere internasjonale menneskerettighetskonvensjoner, men det fant sted omfattende menneskerettighetsbrudd under det tidligere overgangsregimet. Korrupsjonen har også økt. Den positive politiske utviklingen er en mulighet for Madagaskar til å befeste demokratiet, bedre respekt for menneskerettighetene, bekjempe korrupsjon, og fremme ansvarlighet og åpenhet.

Madagaskar har et stort potensiale, men den økonomiske situasjonen var svært vanskelig under krisen i landet. I 2009 var det negativ vekst på -3,5 pst., mens veksten i 2013 var på 2,4 pst. Det er forventet at denne trenden vil fortsette, med en vekst på 3,0 pst. i 2014 og 4,0 pst. i 2015. De siste årene har det vært få nye nasjonale eller internasjonale investeringer. Privat sektor står overfor store problemer; mangel på infrastruktur som veier og strøm og et svekket styresett. Med ny president og regjering som blir akseptert nasjonalt og internasjonalt vil rammebetingelsene kunne bedre seg og den økonomiske veksten kunne ta seg opp.

Madagaskar har i løpet av den politiske krisen blitt et av de fattigste land i verden. Andelen av befolkningen som levde på under 1,25 dollar om dagen var 81,3 pst. i 2010. I perioden før kuppet hadde Madagaskar stor fremgang mot målet om universell utdanning. Innrullering i skolen økte fra 2,4 til 4,3 millioner elever i perioden 2002 til 2009. Fullføringsraten økte fra 37 pst. i 2001 til 79 pst. i 2008. I 2012 var det beregnet at mer enn 1,5 millioner barn var utenfor skolesystemet. 80 pst. av disse bor på landsbygda, der feilernæring reduserer læringsevnen ytterligere. Madagaskar vil ikke klare å nå FNs tusenårsmål for utdanning innen 2015. Madagaskar har en unik fauna og flora. Den politiske krisen har medført store utfordringer knyttet til naturressursforvaltning og det er økende rovdrift på lukrative naturressurser. Svekket lovhåndhevelse og økt korrupsjon fører til betydelig handel med utrydningstruede dyrearter og ulovlig hogst av tropisk tømmer.

Norsk utviklingssamarbeid med Madagaskar har hovedvekt på utdanning. Midlene kanaliseres gjennom FN-systemet og norske frivillige organisasjoner. Det er også gitt støtte til styresett og miljøtiltak, samt til valgene i 2013.

Malawi

Presidentvalget 20. mai 2014 gjorde slutt på Joyce Banda's to år gamle styre da Peter Mutharika fra Democratic Progressive Party (DPP) vant presidentvalget med 36,4 pst. av stemmene. DPP fikk kun 50 av 193 representanter i nasjonalforsamlingen og har ikke flertall i parlamentet. Peter Mutharika er bror av tidligere president Bingu wa Mutharika som døde i 2012. Den nye presidenten har distansert seg fra brorens autoritære styre og har signalisert forsoning og toleranse.

De økonomiske reformene som ble igangsatte i april 2012 har begynt å gi positive resultater. Den økonomiske veksten har økt fra 1,9 pst. i 2012 til

5,0 pst. i 2013. For 2014 og 2015 er prognosen hhv. 6,1 og 6,5 pst. Etter devalueringen i 2012 har inflasjonen falt fra 40 pst. i mai 2012 til 23 pst. mot slutten av 2013. Den økonomiske utviklingen er dog satt noe tilbake grunnet en stor korrupsjonssak i Malawis statlige utbetalingssystem som ble avdekket i september 2013. Norge og andre givere besluttet i den forbindelse å fryse utbetaling av budsjettstøtte. Om lag 70 personer er arrestert og rettssakene er i gang. Myndighetene har satt i gang en omfattende plan for å gjenoppbygge det offentlige forvaltningssystemet og komme til bunns i saken. Norge har støttet etablering og styrking av en etterforskningsenhet på forespørsel fra Malawi. Regjeringen i Malawi har måttet redusere statlige utgifter for å komme ut av den vanskelige økonomiske situasjonen.

Maisavlingene våren 2013 var dårligere enn forventet. Som i 2012 er nesten 2 millioner mennesker avhengig av matvarehjelp. Matmangelen omfatter 24 av landets 28 distrikter, en betydelig økning i geografisk omfang. Interessen for utenlandske investeringer i landet har økt. Brasil og India åpnet ambassader i Malawi i 2013 bl.a. av den grunn.

I Malawi fullfører bare 41 pst. av de fattigste grunnskolen. Flest jenter faller fra. Utfordringene i utdanningssektoren må ses i sammenheng med den høye fødselsraten (5,6 barn per kvinne). Malawi er et av landene i verden med størst lærermangel med i gjennomsnitt 130 elever per lærer i første klasse. Skoleverket er preget av dårlige bygninger og mangel på læremateriell og skolebøker. Malawi ble valgt som det første samarbeidslandet i Regjeringens utdanningssatsing da statsminister Solberg og utenriksminister Brende besøkte landet i juli 2014. I samarbeid med malawiske myndigheter og andre utdanningspartnere vil Regjeringen bidra til å styrke utdanningssektoren.

Norge er en av få givere i Malawi og samarbeider nært med myndighetene. Som et av verdens fattigste land med begrenset tilgang til kapital og kompetanse fra andre kilder enn bistand er Malawi valgt som et fokusland. Norge ønsker et bredt, langsiktig og fattigdomsrettet samarbeid med Malawi konsentrert om helse, spesielt barne- og mødrehelse, utdanning og landbruk/klima. Godt styresett og likestilling vil være sentralt i samarbeidet.

Mali

Den voldelige konflikten i Mali har bidratt til å destabilisere hele regionen. Konfliktnivået i Mali

avtok utover i 2013, men det er fremdeles ustabil i nord. Av om lag 500 000 flyktninger anslår UNHCR at over 300 000 fortsatt var på flukt ved utgangen av året. Frankrike intervenerte i januar 2013 for å hindre at opprørere tok kontroll over stadig større deler av landet. Ved opprettelsen av fredsoperasjonen MINUSMA⁶ 1. juli 2013 overtok FN ansvaret for fredsstabiliseringen i landet fra Den afrikanske union. Norge deltar med rundt 20 militært personell til MINUSMA. Malis interim-regjering og opprørsbevegelser fra nord-Mali undertegnet en våpenhvileavtale i juni 2013, men det var liten fremgang i de planlagte fredsforhandlingene i løpet av året.

Landet gjennomførte presidentvalg i juli/august og nasjonalforsamlingsvalg i november/desember under utfordrende omstendigheter. Ibrahim Boubacar Keita vant med stort flertall. Keitas regjering står overfor store utfordringer knyttet til sikkerhetssituasjonen, økonomi, infrastruktur, grunnleggende tjenester, demokratiske institusjoner, militære, kontroll over de nordlige områdene og forsoning i landet.

Etter mange år med bedring i levekårene og økonomisk vekst gjorde konflikten at veksten i 2013 sank til 1,7 pst. Prognosen for 2014 er 6,5 pst. Det må store reformer til for å få på plass en robust økonomi og infrastruktur i Mali. Rangert som 176 av 187 land på UNDPs utviklingsindeks (2014) er Mali blant verdens fattigste land. Feilslåtte avlinger for tredje år på rad svekker matsikkerheten ytterligere.

Norge frøs utviklingssamarbeidet med maliske myndigheter etter militærkuppet i 2012 og omdisponerte midler til humanitære formål. I siste halvdel av 2013 gjenopptok Norge og andre givere gradvis samarbeidet med Mali på bakgrunn av den positive politiske utviklingen.

Norge styrker innsatsen med vekt på forbedret matsikkerhet, fred og forsoning, godt styresett og styrking av demokratiet. Mali er avhengig av langsiktig støtte fra det internasjonale samfunn for å få stabilitet og utvikling. Dette er viktig for hele Sahel-regionen. Norges langvarige engasjement i Mali har gitt oss landkunnskap og gode relasjoner til myndighetene. Mali er valgt som et fokusland i kategorien sårbare stater.

Mali mottar også støtte over kap.160, post 70, kap. 163, post 70 og kap. 164, post 70.

Mosambik

Det skal avholdes valg i Mosambik i oktober 2014. Regjeringspartiet Frelimo har hatt makten siden Mosambiks uavhengighet i 1975 og har $\frac{3}{4}$ flertall i parlamentet. Skillet mellom Frelimo og staten er utydelig, og parlament og rettsvesen har begrenset kapasitet til å utøve en kontrollfunksjon. Væpnede konfrontasjoner mellom regjeringsstyrkene og det største opposisjonspartiet Renamo ble innledet våren 2013. Kommunevalg ble holdt i november 2013, hvor Frelimo vant i 49 av 53 kommuner. Valget ble boikottet av Renamo. Parallelt startet politisk dialog mellom Frelimo og Renamo for å få slutt på den pågående militære konflikten. Partene har oppnådd enighet på flere viktige punkter, noe som gir grunn til forsiktig optimisme når president- og parlamentsvalget skal avholdes 15. oktober 2014.

Siden 2010 er det blitt gjort store gassfunn i Rovumabassenget utenfor Cabo Delgado, og det gjøres stadig nye funn. Mosambiks gassfunn vil potensielt kunne ha store innvirkninger på økonomi og arbeidsplasser, både i konstruksjonsfasen, men særlig i produksjonsfasen (forventet f.o.m. 2018). Utfordringen er imidlertid at petroleumssektoren i seg selv ikke skaper mange arbeidsplasser. Økonomisk vekst i andre sektorer vil dermed være avgjørende.

Mosambik har stabil og god økonomisk vekst med 7,1 pst. i 2013. Prognosen for 2014 og 2015 er på hhv. 8,3 og 7,9 pst. Landet har hatt en jevn økning i skatteinntekter de siste årene. Funn av kull og gass har bedret utsiktene for økonomisk utvikling og gitt økt internasjonal interesse for investeringer. Rammebetingelsene for privat næringsvirksomhet er dog fortsatt en utfordring. Mosambik er svært sårbart overfor klimændringer, noe som gir økt risiko for mindre avlinger og reduserte jordbruksarealer. Den økonomiske veksten har ikke gitt redusert fattigdom. Få nye arbeidsplasser er skapt, og arbeidsløs ungdom utgjør en voksende gruppe. Mangel på fattigdomsreduksjon skyldes særlig liten vekstkraft i jordbrukssektoren. Mosambik kan dog vise til gode resultater innen jenters utdanning. 18,1 pst. av budsjettet går til utdanning, men det er fortsatt en veg å gå når det gjelder jenters skolegang og alfabetisering. Mødretdeligheten er fortsatt høy grunnet manglende tilgang til og lav kvalitet på fødselsrelaterte helsetjenester.

Mosambik er langt framme hva gjelder kvinners deltakelse i politikken gjennom ministerposter og i parlamentet (39 pst.), men det er få kvinnelige ledere på lokalt nivå. Diskriminering på

⁶ United Nations Multidimensional Integrated Stabilization Mission in Mali

bakgrunn av kjønn og overgrep mot kvinner og jenter er utbredt. Landet ligger fremdeles nest nederst på UNDPs likestillingsindeks. Mosambik vurderes som et relativt tolerant land i regionen når det gjelder seksuelle minoriteter.

Korrupsjon er fortsatt et stort problem og Mosambik ble i 2013 rangert som nr. 119 av 176 land på *Transparency Internationals* Corruption Perception Index. Håndhevingen av lovgivning mot korrupsjon er svak. Et forslag til styrking av anti-korrupsjonslovgivningen er til behandling i parlamentet. Den planlagte budsjettstøtten til Mosambik ble ikke utbetalt i 2013 pga. behov for mer informasjon om en statsgaranti til et større låneopptak foretatt av et kommersielt selskap (EMATUM). Budsjettstøtten for 2013 vil imidlertid bli utbetalt høsten 2014 da myndighetenes oppfølging av EMATUM-saken ansees som tilfredsstillende.

Den norske innsatsen i Mosambik er rettet inn mot områdene energi, petroleum og fiskeri, som Norge har særlig kunnskap om og hvor norsk kompetanse er etterspurt. Mosambik er valgt som et fokusland i kategorien land i utvikling med økende vekt på næringsliv, ressurs- og inntektsforvaltning. Styrking av menneskerettigheter, særlig kvinners rettigheter, vektlegges.

Somalia

Somalia er preget av over 20 år med krig og humanitære kriser. Behovet for gjenoppbygging er omfattende. Landet har få egne ressurser tilgjengelig. Somaliske ledere ønsker at landets myndigheter selv skal ha styringen over landets utvikling og at internasjonale partnere i større grad må støtte opp om myndighetenes egne prioriteringer. Politisk konsentrerer parlament og regjering seg om føderaliseringprosessen og ferdigstilling av grunnloven i påvente av valg i 2016. Terrororganisasjonen Shebaab utgjør fortsatt en alvorlig sikkerhetsrisiko. AUs fredsopprettende styrker, AMISOM, og somaliske styrker har i 2014 tatt ytterligere kontroll over deler av sørlige og sentrale Somalia. Somaliland og Puntland i nord er de mest stabile delene av landet, og engasjerer seg i økende grad i internasjonalt samarbeid, også med Norge. Grunnet presset mot Shebaab i sørlige Somalia har områdene i nord opplevd noe økt tilstedeværelse av terrororganisasjonen.

Menneskerettighetssituasjonen er vanskelig, spesielt i områder under innflytelse av Shebaab, og særlig for kvinner, internt fordrevne og media. Overgrep inkluderer drap, tortur, vilkårlige arrestasjoner og ran. Overgriperne kan som hovedre-

gel opptre med tilnærmet full straffefrihet. Tvangsrekruttering av soldater til Shebaab, herunder av barn, forekommer, og barnesoldater finnes også i klanbaserte militsstyrker.

Det er fortsatt store humanitære behov, men en gradvis dreining av innsats for å bygge mer motstandskraft hos befolkningen. Nesten en tredjedel av befolkningen i Somalia har dårlig matsikkerhet. Flere er internt fordrevet som en følge av både tørke og konflikt, og har mistet muligheten til å dyrke jorden i første del av 2014. Somalia rangerer nederst på de fleste utviklingskriterier inkludert utdanning. Mødredødeligheten er nest høyest i verden. Bistandsarbeidere er utsatt for vold og kidnappinger.

Norges innsats økte i 2013, og støtter en inkluderende politisk prosess, demokrati- og institusjonsbygging, herunder støtte til de somaliske finansinstitusjonene gjennom et flergiverfond, samt tiltak for styrking av justissektoren, økt sysselsetting, helse og utdanning. Utdanning vil være prioritert i videre støtte til Somalia. The Somali Compact, som er en samarbeidsavtale mellom giverne og somaliske myndigheter og et rammerverk for giverkoordinering, ble etablert i september 2013 og er et betydelig framskritt for samarbeid med myndighetene.

Somalia er et konfliktfylt land der det er utfordrende å drive bistandssamarbeid. Norge har ikke permanent tilstedeværelse i landet. Ut fra de store sikkerhetsutfordringene Somalia-konflikten representerer, regionalt og internasjonalt så vel som internt i landet, og den rolle og kompetanse Norge har bygget opp, er Somalia valgt som fokusland.

Sudan

Sudan er preget av et autoritært regime, politisk splittelse, væpnet konflikt i Sør-Kordofan, Blånilen og Darfur, svak ivaretagelse av sivile og politiske rettigheter, betydelige menneskerettighetsbrudd, utstrakt fattigdom, korrupsjon og store humanitære utfordringer. Andelen fattige i 2013 var 19,8 pst.⁷ Opposisjonen er svak og utgjør ikke et reelt politisk alternativ. Forhandlinger mellom myndighetene og opprørsgruppen SPLM-N i Sør-Kordofan og Blånilen har ikke ført til våpenstillstand. Iverksettelsen av fredsavtalen mellom Sudan og Sør-Sudan fra september 2012 har gått tregt. Det var en viss framdrift høsten 2013, men krisen i Sør-Sudan som begynte i desember 2013 har gjort det vanskelig å gjennomføre avtalen.

⁷ Verdensbanken Poverty & Equity Data 2013

Olje er landets viktigste inntektskilde. Det er imidlertid behov for omfattende økonomiske reformer og bredere inntektsgrunnlag, herunder i landbruket. Den vanskelige økonomiske situasjonen etter Sør-Sudans uavhengighet har fortsatt. Dette bidro til at president Bashir i desember 2013 inviterte opposisjonen til å delta i en omfattende nasjonal dialog. Det gjenstår å se om dialogen vil kunne lede til reelle økonomiske og politiske reformer.

Den humanitære situasjonen i Sør-Kordofan og Blånilen er svært alvorlig etter 3 års krig mellom den væpnete opposisjonen SPLM-N og regimet i Khartoum. Situasjonen er blitt ytterligere forverret av at internasjonale humanitære organisasjoner ikke har fått tilgang. Situasjonen i Darfur har fortsatt å utvikle seg negativt i 2013 med kamper mellom hæren, militser og ulike opprørsgrupper og internt mellom ulike stammer og folkegrupper. Dette har medført ytterligere økning av internflyktninger i delstaten. Det er store humanitære utfordringer, men myndighetene har i stor grad bidratt til å forhindre tilgang for FN og andre humanitære organisasjoner.

Utviklingssamarbeidet med Sudan må ses i lys av ønsket om å ha et balansert forhold til Sudan og Sør-Sudan. Målet er to levedyktige stater med redusert fattigdom, økonomisk vekst og fred og stabilitet i hele regionen. Mer enn halvparten av norsk bistand til Sudan er humanitær bistand. Hovedkanaler er ulike FN-organisasjoner. Bilateralt er Olje for utviklingsprogrammet hovedpilaren i utviklingssamarbeidet med vekt på kapasitetsbygging for god og åpen forvaltning av ressurser, inntekter og miljø.

Sør-Sudan

Den tidligere frigjøringsbevegelsen SPLM dominerer politikken i Sør-Sudan. Landet har siden desember 2013 vært rammet av borgerkrigsliknende tilstander. I 2013 var landet preget av mange voldelige konflikter, i hovedsak forårsaket av etniske skillelinjer og strid om naturressurser.

Situasjonen i Sør-Sudan ble dramatisk endret 15. desember 2013 da det brøt ut kamphandlinger i Juba. En mindre skuddveksling mellom soldater i presidentens garde utartet til full konflikt. Bakgrunnen var økende spenninger internt i regjeringspartiet SPLM og maktkamp mellom president Salva Kiir og tidligere visepresident Riek Machar. Selv om bakgrunnen for konflikten var politisk, fikk den raskt en etnisk dimensjon med strid mellom de etniske gruppene dinka og nuer.

Menneskerettighetssituasjonen er vanskelig, og i månedene før konflikten brøt ut så man en innstramning i vilkårene for menneskerettigheter og demokrati. Krisen har hatt som følge en alvorlig økning i menneskerettighetsbrudd og overgrep mot sivilbefolkningen fra begge parter i konflikten. Kvinners stilling er gjennomgående svak, og kvinner og barn er særlig utsatt.

Oljeproduksjonen startet opp igjen i april 2013 etter å ha vært stengt i deler av 2012 pga. uenighet om vilkår for eksport av olje gjennom Sudan. Etter en katastrofal økonomisk utvikling med en negativ vekst på hele -47,6 pst. i 2012, steg veksten til 24,4 pst. i 2013. Produksjonen nådde ikke opp til tidligere nivå, men bidro til tiltrengte statlige inntekter.

En oljelov er vedtatt, og utkast til lov om oljeinntektsforvaltning er vedtatt i parlamentet og mangler kun presidentens signatur før den trer i kraft. Sør-Sudan mangler veier og annen infrastruktur. Korrupsjon er utbredt og alvorlig, og det er lite investeringer i landet utover oljesektoren. Institusjoner på alle nivå er meget svake.

Om lag 80 pst. av befolkningen over 15 år er analfabeter. Tilbudet innen utdanning og helse er meget svakt utviklet, og mødre- og barnedødeligheten ligger i verdenstoppen. Den humanitære situasjonen er alvorlig, med 1,5 million interne flyktninger, hvorav nesten en tredjedel har flyktet til nabolandene.

Norsk støtte til Sør-Sudan har lagt vekt på stabilitet og kapasitetsbygging i offentlig sektor. Hovedinnsatsområdene i 2013 var ressursforvaltning, fornybar energi, makroøkonomisk planlegging og høyere utdanning. Det vurderes som meget viktig å fortsette det langsiktige samarbeidet med Sør-Sudan for å støtte opp om fredsforhandlingene, forhindre at flere delstater trekkes med i konflikten og destabiliseres, styrke det sivile samfunnet og forbedre menneskerettighetssituasjonen. Norges langvarige engasjement i Sør-Sudan har gitt oss landkunnskap og gode relasjoner til myndighetene. Dette forholdet er hovedårsaken til at Sør-Sudan er valgt som fokusland i kategorien sårbare stater.

Norge spiller en aktiv rolle i fredsforhandlingene mellom de stridende parter gjennom Troikaen, Norge, USA og Storbritannia.

Tanzania

Tanzania er i en brytningstid. Landets flerpartidemokrati modnes gradvis. Den pågående prosessen rundt ny grunnlov har skjerpet den politiske debatten. Spørsmål som omfanget av presiden-

tens makt og forholdet mellom fastlandet og Zanzibar i unionen står sentralt. Det skal holdes valg i oktober 2015. Opposisjonens fremgang i valget i 2010 har ført til en mer fremtredende rolle for nasjonalforsamlingen. Det sivile samfunn har fått en mer tydelig stemme, særlig i forbindelse med grunnlovsrevisjonen. Media er i økende grad bevisst sin rolle som vakthund. Tanzania har nylig godkjent en handlingsplan for oppfølging av anbefalingene fra landgjennomgangen i Menneskerettighetsrådet. Det er økende oppmerksomhet om lover og tradisjoner som begrenser kvinners rettigheter og likestilling. Vold mot kvinner er fremdeles et stort problem.

Riksrevisjon i Tanzania avdekker stadig økonomisk mislighold. Manglende oppfølging av større korrupsjonssaker blir kritisert av opposisjonen, sivilt samfunn og givere. Effektiviteten i rettsapparatet er imidlertid svak. Tilgang og eierskap til landområder og naturressurser er i økende grad grunnlag for konflikt.

Den økonomiske veksten var på 7 pst. i 2013. Prognosen for 2014 og 2015 er på hhv. 8,3 og 7,9 pst. Bistandens andel av BNP er synkende. Utenlandsgjelden og kommersielle lån øker, men det gjør også utenlandske investeringer. Betydelige gassfunn kan gi Tanzania store inntekter om 15-20 år. Utfordringen er å håndtere forventninger om at økte inntekter raskt skal gi bedre tjenestelevering og generelle levekår. Andre utfordringer er industriens krav om spesialiserte innsatsfaktorer og manglende ferdigheter hos tanzaniansk arbeidskraft. Interessen fra norsk næringsliv er økende, særlig innen petroleum. Myndighetene prøver å stimulere til økte private investeringer, men det er fortsatt store utfordringer knyttet til investeringsklimaet.

Husholdningsundersøkelsen fra 2012 viser at 28 pst. av befolkningen lever under fattigdomsgrensen. En forklaring er befolkningsveksten som medfører nær en million nye jobbsøkere hvert år. Det forventes en fordobling av antall innbyggere frem mot 2035. Tanzania kan vise til framgang innen helse og utdanning. Andel barn med skoleplass i barneskolen er blitt fordoblet det siste tiåret, andelen som går videre til ungdomsskolen økte fra 20 pst. i 2006 til 54 pst. i 2012.

Antall universitetsstudenter er blitt tredoblet de siste 5 årene.

Andelen av befolkningen som er smittet av malaria ble redusert fra 18 pst. i 2008 til 9 pst. i 2012. Antall hiv-smittede som ble behandlet økte fra 342 209 i 2012 til 412 772 i 2013. På den annen side er ikke det generelle fattigdomsnivået redusert, og kvaliteten på tjenestene er lav. For eksem-

pel er det tegn på at kvaliteten på undervisningen er svekket.

Gitt Norges langvarige og betydelige utviklingssamarbeid og gode forutsetninger for å gjøre en forskjell er Tanzania valgt som et fokusland i kategorien land i utvikling med økende vekt på næringsliv, ressurs- og inntektsforvaltning. Den norske vektleggingen av inntektsgenererende innsats i Tanzania er relevant for landets ambisjoner om bistandsuavhengighet, og norske erfaringer er etterspurt. Fokus for samarbeidet er Olje for utvikling og skatt, ren energi, klima og skog, samt landbruk. Godt styresett og arbeid mot korrupsjon prioriteres i all innsats. Det legges opp til større vektlegging av næringsutvikling.

Uganda

President Yoweri Museveni har hatt makten i Uganda siden 1986. Landet er inne i en brytningstid med maktkamp mellom det etablerte maktapparatet og mer demokratiske krefter. Frem mot valget i 2016 forventes økt press på demokratiske rettigheter. Sivilt samfunn er aktivt og pressen relativt fri, men ytrings-, organisasjons- og samlingsfriheten begrenses gjennom lovgivning og myndighetskontroll. Opposisjonelle utsettes ofte for trakassering. Situasjonen for seksuelle minoriteter er betydelig forverret gjennom innføringen av en strengere lovgivning mot homofili i 2014. Museveni signerte loven til tross for sterkt internasjonalt press, og Norge holdt tilbake deler av stat-til-stat-bistanden pga. lovvedtaket, samtidig som støtten til lokale og internasjonale organisasjoners arbeid for menneskerettigheter og demokrati ble økt. På den mer positive siden rapporteres det om færre overgrep fra politimyndighetenes side. Situasjonen for kvinners rettigheter og likestilling er bedret, og Uganda ligger foran andre land i regionen når det gjelder likestilling ifølge FNs Gender Inequality Index. Kvinner er godt representert i politiske organer. Men mange utfordringer gjenstår, inkludert utbredt kjønnsbasert vold.

Ugandas økonomi nyter godt av makroøkonomisk styring og positiv økonomisk utvikling i Øst-Afrika. Økonomisk vekst i 2013 var på 6,0 pst og prognosen for 2014 og 2015 er på hhv. 6,4 og 6,8 pst. Uganda er største mottaker av utenlandske investeringer i regionen grunnet utviklingen i oljesektoren. Uganda starter etter planen oljeutvinning i 2017/2018. Reservene ligger i vernede områder, og ivaretagelse av miljøhensyn og god finansforvaltning er avgjørende for en bærekraftig oljeproduksjon som kommer hele befolkningen til

gode. Kun 15 pst. av befolkningen har tilgang til strøm. Utbygging av kraftforsyning og transport er prioritert i Ugandas utviklingsstrategi. Uganda var nummer to blant afrikanske land i Open Budget Survey 2012, og flere reformer i finansforvaltningen er gjennomført etter 2012. Korrupsjon er fremdeles en stor utfordring. Selv om lovverk og kontrollinstitusjoner som riksrevisjonen er styrket, er det svak politisk vilje til å bekjempe korrupsjon. Uganda var i 2013 rangert som nummer 140 av 176 land av Transparency International.

Uganda har gjort betydelige fremskritt mht. å nå FNs tusenårsmål og har halvert andelen fattige. Uganda ligger an til å nå målet om grunnskole for alle, selv om mange faller fra underveis og kvaliteten på utdanningen er lav. Målet om redusert barnedødelighet er innen rekkevidde, mens mødredødeligheten har stagnert.

Norges stat-til-stat-bistand til Uganda vil trappe gradvis ned og konsentreres om ren energi, petroleums og finansforvaltning. Det legges økt vekt på å støtte styrking av menneskerettigheter og demokrati.

Zambia

President Sata har stor makt og spillerrommet for opposisjon og media innskrenkes. Arbeidet med ny grunnlov, som var et av regjeringspartiets store valglofter foran 2011-valget, har stoppet opp. Menneskerettighetene blir generelt respektert, men regjeringens lovnader om å forsterke disse, bl.a. ved å innarbeide sentrale menneskerettighetskonvensjoner i det nasjonale lovverket er ikke blitt gjennomført. Regjeringen benytter fortsatt lovverket til å begrense opposisjonspartiernes muligheter til mobilisering. Kvinner står fremdeles svakt i tradisjonelle kulturer og er dårlig representert i parlamentet (11 pst.) og regjeringen. Den zambiske kvinnebevegelsen viser imidlertid betydelig aktivitet og styrke. Regjeringen har gjennomført flere kampanjer mot kjønnsbasert vold.

Den økonomiske veksten var på 6,0 pst. i 2013 mot 7,2 pst. i 2012. Prognosen for 2014 og 2015 er hhv. 7,3 og 7,1 pst. Zambia fører en relativt liberal næringspolitikk, men statlig inngripen og enkelte nye reguleringer skaper usikkerhet blant utenlandske investorer. Selv om Zambia siden 2005 har hatt robust årlig vekst og defineres som et lavere mellominntektsland, er det utbredt fattigdom, særlig på landsbygda. Andelen fattige var 74,5 pst. i 2010. Det er en voksende kampanje mot tidlig graviditet og ekteskap, som er utbredt og

fører til stort frafall i jenters utdanning. Takket være innsats i helsevesenet er den høye mødredødeligheten fallende, men det er fortsatt stor dødelighet grunnet illegal abort. Zambia står overfor store miljøutfordringer, og avskogingen er blant de største i Afrika. Zambia har vært i forkant med å tilpasse klimatilpasset landbruk i Afrika, som nå sprer seg til andre afrikanske land.

Norsk støtte til Zambia går til bedre utnyttelse av egne ressurser gjennom forbedret finansforvaltning, anti-korrupsjon og skatteforvaltning, klimatilpasset landbruk og matsikkerhet, samt styrking av kvinners situasjon og likestilling.

Andre land

12 år etter fredsslutningen har *Angola* gjort store fremskritt, men mye gjenstår for å fordele oljeinntektene jevnere og fattigdommen er fortsatt stor. Økonomisk vekst i 2013 var på 4,1 pst. og prognosen for 2014 og 2015 er på hhv. 5,3 og 5,5 pst. Petroleum står for ca. 90 pst. av Angolas eksportverdi og statsinntekter. Angola er Norges viktigste økonomiske partner i Afrika, med hovedvekt på petroleumssektoren. Norsk bistand til Angola er konsentrert om institusjons- og kapasitetsbygging innen petroleum, menneskerettigheter, miljø og fiskeri, fornybar energi og likestilling. I tillegg til støtte over kap.150, post 78, gis støtte over kap.165, post 71 Faglig samarbeid, kap.166, post 74 Fornybar energi og kap.168, post 70 Kvinner og likestilling.

Ghana er et relativt stabilt demokrati. President Mahama ble gjeninnsatt etter fredelige valg i 2012. Høyesterett avdekket svakheter i valg gjennomføringen, men presidenten beholdt seieren. Den langvarige rettsaken tok mye politisk oppmerksomhet og økonomisk vekst avtok noe i 2013 til 7,1 pst. Prognosen for 2014 og 2015 er hhv. 4,8 og 5,4 pst. Norsk næringslivssamarbeid med Ghana er hovedsakelig innen energi, særlig petroleum. Utviklingssamarbeidet er konsentrert om Olje for utvikling (jf. kap. 165, post 71 Faglig samarbeid). «Ett FN» og klimatilpassing støttes gjennom UNDP.

Kenya avholdt relativt fredelige valg med høy deltakelse i mars 2013, men det er tvil om valget var fritt og rettferdig. Valgvinnerne president Uhuru Kenyatta og visepresident William Ruto er begge tiltalt av den internasjonale straffedomstolen for forbrytelser mot menneskeheten i forbindelse med den omfattende volden etter valget i 2007. I tillegg til ICC-sakene vil myndighetenes håndtering av sikkerheten i landet etter terrorangrepet på kjøpesenteret Westgate i Nairobi i sep-

tember 2013, ha stor betydning for landets anseelse. Sikkerhetssituasjonen i landet er gradvis blitt verre.

Landets økonomisk vekst i 2013 var på 5,6 pst. Prognosene for både 2014 og 2015 er 6,3 pst.

Den begrensede norske bistanden er konsentrert om demokrati, godt styresett, ren energi og likestilling og kanaliseres i det vesentlige gjennom FN-organisasjoner og sivilt samfunn.

Niger ligger nederst på UNDPs utviklingsindeks, har svært høy befolkningsvekst og mottar mange flyktninger. Landet ligger i en region preget av sykliske matvarekriser, knapphet på ressurser og konflikt. Dagens demokratisk valgte ledere har visjoner for utvikling og demokrati, og et tydelig engasjement for matsikkerhet og fattigdomsbekjempelse. Niger får noe valutainntekter fra uran- og oljeeksport, men befolkningen lever hovedsakelig av jordbruk og husdyrhold. Økonomisk vekst i Niger var på 3,6 pst. i 2013, og prognosene for 2014 og 2015 er på hhv 6,5 og 5,9 pst.

Norge er i ferd med å etablere et utviklingssamarbeid med Niger, hvor matsikkerhet, mødre- og kvinners kår og utdanning gis prioritet.

Nigeria har Afrikas største økonomi, er Afrikas mest folkerike land med 170 millioner innbyggere, og har kontinentets høyeste oljeproduksjon. Den økonomiske veksten var på 6,3 pst. i 2013 og prognosene for 2014 og 2015 er på hhv. 7,1 og 7,0 pst. Andelen fattige er likevel 68 pst. og arbeidsløsheten er høy, spesielt blant ungdom.

Menneskerettighetssituasjonen er vanskelig for mange, og vold og terror er en pågående utfordring, likeså korrupsjon og straffrihet. Terrornettverket Boko Haram er en stadig større trussel i nord og i grenseområdene mot Tsjad og Kamerun. I april 2014 ble over 200 skolejenter kidnappet av Boko Haram, noe som skapte internasjonal oppmerksomhet om sikkerhetsutfordringene i Nord-Nigeria. Norge bidro med støtte til tiltak for tryggere skoler og hjelp til jentene og deres familier. Norsk innsats i Nigeria for øvrig vektlegger næringsliv, styresett og mødre- og barnehelse. Norsk oljerelatert og maritim industri har en sterk posisjon i Nigeria. Norge støtter FNs utviklingsprogram (UNDP), FNs miljøprogram (UNEP) og sivilt samfunns arbeid i delstater i Nigerdeltaet for større åpenhet og bedre miljø.

Sør-Afrika har siden Nelson Mandelas bortgang i desember 2013 vært preget av debatt i hvilken grad en har klart å etterleve de verdier Mandela kjempet for. *African National Congress (ANC)* vant som forventet valget 7. mai 2014 med

62,1 pst. oppslutning, en liten tilbakegang siden valget i 2009. Nykommeren *Economic Freedom Fighters* oppnådde 6,4 pst. og er dermed tredje største parti etter *Democratic Alliance* (22 pst.). Sør-Afrika sliter fortsatt med arven etter apartheid med dype sosiale og økonomiske ulikheter. Norges samarbeid med Sør-Afrika domineres i dag av politisk dialog om globale og regionale spørsmål, inkludert fred- og konfliktløsning, klima og miljø. Mekanismen for politiske konsultasjoner som ble etablert i november 2013 har gitt ny tyngde til det bilaterale forholdet. Den økonomiske veksten var på 1,9 pst. i 2013 og prognosene for 2014 og 2015 er på hhv 2,3 og 2,7 pst.

Zimbabwe avholdt i 2013 et delvis omstridt valg under vanskelige rammevilkår. Robert Mugabe ble gjeninnsatt som president for syvende gang. Manglende reformvilje, usikre rammebetingelser for næringslivet, dårlige avlinger og lave diamantinntekter førte til lav økonomisk vekst i 2013. Prognosene for 2014 og 2015 er på hhv. 4,2 og 4,5 pst.

Norges begrensede utviklingssamarbeid er konsentrert om demokrati, godt styresett og menneskerettigheter. Siden 2002 har Norge ikke hatt stat til stat utviklingssamarbeid med Zimbabwe. All støtte kanaliseres via sivilt samfunn og multilaterale organisasjoner.

Mål

Basert på situasjonen i det enkelte land og landenes egne utviklingsstrategier skal bevilgningen for 2015 støtte opp om:

- Demokrati, menneskerettigheter og godt styresett
- Inkluderende økonomisk vekst og næringsutvikling
- Velferdstjenester
- Likestilling og kvinner og barns rettigheter
- Matsikkerhet og bærekraftig utvikling

Rapport 2013

Norges bistand over regionbevilgningen ble i 2013 spesielt benyttet til å støtte opp under klima, miljø og bærekraftig utvikling, herunder matsikkerhet; likestilling og kvinners og barns rettigheter; økonomisk utvikling og rettfærdig fordeling; offentlige velferdstjenester, herunder gjennom budsjettstøtte, godt styresett og menneskerettigheter.

Klima, miljø og bærekraftig utvikling, herunder matsikkerhet

Norsk støtte var spesielt konsentrert om matsikkerhet og landbruk, hvor Afrika er særlig sårbar overfor klimaendringer. Klimarobust landbruk gir økte avlinger og økt ernæringsikkerhet. Redusert avskoging og økt innhold av organisk materiale i jorda er med på å redusere utslipp av klimagasser.

I *Malawi* har norsk støtte gitt økte inntekter fra ulike avlinger fra 2012. I 2013 gikk over 10 000 nye husstander over til mer klimasmarte landbruksteknikker, 7,6 millioner trær ble plantet, 590 nye mikrokredittgrupper ble etablert, hvorav kvinner utgjør 73 pst., og nasjonale kriselagre ble fylt opp. Norsk støtte resulterte i at nesten 19 000 hushold gikk over til energieffektive kokeovner i 2013, noe som reduserer arbeid, trehogst og sykdom forårsaket av røyk. Under samarbeidet med landbruksuniversitetet blir 30 kvinnelige studenter finansiert hvert år. Kvinneandelen ved universitetet har gått opp fra 41 pst. i 2012 til 46 pst. i 2013.

I *Zambia* har samarbeidet med Conservation Farming Unit resultert i at 312 000 personer, hvorav 45 pst. kvinner, fikk opplæring i klimasmart landbruk i 2013. Ytterligere 18 000 bønder fikk opplæring i klimasmart landbruk og hjelp i form av innsatsvarer og kontantstøtte i de vanskeligste månedene gjennom det norske støttede programmet Expanded Food Security Pack. Samarbeidet med Community Market for Conservation har medført redusert krypskyting og bevaring av naturmiljøet i Luangwadalen, samt til at 70 pst. av husholdningene som deltar i programmet har fått tilfredsstillende matsikkerhet.

Norge har forsterket innsatsen for mer klimarobust landbruk i *Mali* gjennom samarbeid mellom Noragric, en del av Norges miljø- og biovitenskapelige universitet, og det statlige Institut d'économie rurale (IER) og et prosjekt for bedre matsikkerhet i Lac Faguibine utenfor Timbuktu. Til tross for konflikten i Mali har prosjektene hatt fremdrift i 2013. Samarbeidet Noragric-IER har resultert i mer effektive metoder for småskalalandbruk. 50 000 bønder har fått bedre utstyr og mer kunnskap om metoder for bedre matproduksjonen. Lac Faguibine-prosjektet har bedret matproduksjonen for nærmere 150 000 personer ved å sikre vanntilførsel og utdeling av såkorn og landbruksutstyr. Prosjektet har sysselsatt over 2 500 unge og kvinner. Ved å sikre lokalbefolkningen mat og arbeid har prosjektet en konfliktdependende effekt og gjort det lettere for flyktninger og internt fordrevne å vende tilbake.

Gjennom Kirkens Nødhjelp har 12 000 utsatte personer fått bedre tilgang til mat og 16 000 bedre tilgang til vann.

I *Etiopia* er støtten til konkrete gjennomføringsplaner på sektornivå for den nasjonale strategien for grønn vekst blitt videreført via Global Green Growth Institute. Samarbeid med Storbritannia har resultert i etablering av et senter for klimasmart entreprenørskap. 20 entreprenører er utvalgt etter en åpen søknadsrunde. Prosjektene dreier seg bl.a. om klimasmart distriktsplanlegging og tiltak som styrker kaffesektorens evne til å tilpasse seg klimaendringer. Norsk støtte til skog- og landbruksforvaltning i Bale Eco-region har redusert avskoging og styrket matproduksjonssystemer for over 12 millioner mennesker.

I *Tanzania* støtter Norge initiativet Southern Agricultural Growth Corridor of Tanzania (SAGCOT). Målsettingen er bærekraftig og kommersielt jordbruk som vil komme småbønder til gode. I 2013 ble SAGCOT-senteret operasjonelt og rammeverket for grønn vekst-investeringer ferdigstilt. SAGCOT ble i 2013 omtalt på listen «African Forum – 100 Innovations for Sustainable Development». Forsknings samarbeid med landbruksuniversitetet Sokoine har sørget for at 30 masterstudenter og 5 PhD-studenter er under utdanning.

For omtale av klima- og skogsatsingen vises til omtale under kap. 1482 på Klima- og miljødepartementets budsjett.

I *Mosambik* ble et nytt fiskeriprogram for perioden 2013–2017 igangsatt. Det forrige programmet har økt gjennomsnittsvekten på oppdrettsfisk fra 40-50 gram i 2009 til 100-110 gram i 2013, og gitt en økning av konsumet av fisk på 33 pst. siden 2009.

I *Sør-Sudan* ble Olje for utvikling-programmet videreført i begrenset omfang pga. den pågående krisen. Programmet skal bidra til å øke kapasiteten for ressurs- og miljøforvaltning i Petroleumdepartementet. Det er blitt utarbeidet prosedyrer for inspeksjon av oljefelt samt retningslinjer for gjennomføring av styringssystemer i oljeselskapene innen helse, miljø og sikkerhet.

I *Uganda* har Norge gjennom Sawlog Production Grant Scheme lykket med å stimulere private investeringer i kommersielt skogbruk. Nærmere 500 små og mellomstore investorer har fått støtte til å plante 47 000 hektar skog. Dette inkluderer skogplanting for produksjon av ved for lokale institusjoner som skoler og sykehus. Norsk støtte til Mt. Elgon Regional Ecosystem Conservation Programme har ført til rehabilitering av 440 hektar nasjonalpark og reservat samt vern av 550 hektar skog i grenseområdene til nasjonalparken.

I *Madagaskar* støttet Norge en paraplyorganisasjon for det sivile samfunn innen miljøsektoren som samler 32 organisasjoner. Den er dannet som et resultat av miljøforringelsen i etterkant av statskuppet i 2009 og arbeider særlig mot ulovlig hogst av tropisk tømmer, men har også reddet 1 300 skilpadder fra å bli ulovlig eksportert.

Forskningsskipet Dr. Fr. Nansen gjennomførte i 2012/13 et tokt i den felles økonomiske sonen mellom *Nigeria* og Sao Tome & Principe for å samle informasjon om forholdene i havet før man går i gang med oljeleting i den felles økonomiske sonen. Det har ikke vært leting i den felles økonomiske sonen hittil. Norge støtter UNEPs og sivilt samfunns arbeid for å få myndigheter og oljeselskaper til å rydde opp i oljesølet i Nigerdeltaet.

I *Sør-Afrika* har støtte til det nasjonale senteret for karbonfangst og -lagring resultert i at det forberedes geologiske undersøkelser ved boring i provinsene KwaZulu Natal og Eastern Cape.

Likestilling og kvinners og barns rettigheter

Norsk støtte gikk hovedsakelig til bekjempelse av vold mot kvinner og barn og til å styrke kvinners deltakelse i politikk og samfunnsliv. Dette er arbeid som krever langsiktig innsats og hvor holdningsendringer er viktig.

Støtten til *Malawi* Human Rights Resource Centre har resultert i at 4 200 kvinner som har vært utsatt for vold fikk hjelp og psykologstøtte, samt at to nye støttesentre for voldsofre ble ferdigstilt. Kirkens Nødhjelps program for bekjempelse av menneskehandel medførte at 127 barn ble reddet i 2013. Den norskstøttede 50/50-kampanjen for å få flere kvinner inn i parlament og distriktråd har stått sentralt i forberedelsene til 2014-valget. Valgkommisjonen godkjente 261 kvinnelige kandidater til parlamentsvalget og 417 til lokalvalget.

I *Etiopia* er støtte til to store programmer for å bedre unge kvinners reproduktive rettigheter og å bekjempe kjønnslemlestelse videreført. Programmet i regi av Kirkens Nødhjelp og Redd Barna har gjort at 5 350 jenter har unnsloppet kjønnslemlestelse. 11 evangeliske skoler, 11 klanledere og 2 etiopisk-ortodokse opplæringssentre har integrert kamp mot kjønnslemlestelse i skolemateriellet. 663 tidligere «omskjærere» har engasjert seg som endringsagenter i programmer mot kjønnslemlestelse. UNICEF og FNs befolkningsfonds program for ungdoms reproduktive rettigheter førte i 2013 til at over 63 000 unge mennesker, herav 56 pst. menn og 44 pst. kvinner, fikk opplæring i seksuell

reproduktiv helse og hiv og aids-relaterte tjenester.

I *Somalia* støtter Norge økt tilgang til undervisning for jenter gjennom Flyktninghjelpen og UNICEF. I 2013 nådde Flyktninghjelpen ut til over 19 000 elever, lærere og skolestyrere, mens UNICEF nådde om lag 400 000 elever og om lag 7 000 lærere. Gjennom Kirkens Nødhjelp støttet Norge bekjempelse av kjønnslemlestelse samt tilgang til drikkevann som resulterte i en tryggere hverdag for kvinner ved å ta i bruk metoder som regnhøsting og bygging av undergrunnstanker. Gjennom National Democratic Institute støttet Norge kvinners deltakelse ved valgene i Puntland.

Gjennom samarbeid med FNs Befolkningsfond mot kjønnsbasert vold i *Uganda* er det gitt medisinsk, psykososial og juridisk støtte til ofre, samt oppnådd økt kunnskap og holdningsendringer i lokalbefolkningen og styrking av nasjonale regelverk. Et kontantstøtteprogram for kvinner som er i risikogruppen for kjønnsbasert vold ble videreført. Norsk støtte har gitt kvinner lese- og skriveferdigheter og mulighet for inntektsbringende arbeid, noe som bygger opp under likestilling og holdningsendringer.

I *Zambia* har rundt 100 kvinneorganisasjoner fått opplæring gjennom et koordineringsorgan støttet av Norge. Organet har en pådriverrolle for å innarbeide den internasjonale kvinnekonvensjonen i zambisk lovgivning og praksis.

Gjennom norsk støtte fikk organisasjoner som arbeider for kvinners rettigheter i *Tanzania* sine innspill reflektert i utkast til ny grunnlov. Norge har gjennom FN støttet arbeidet for egne resepsjoner for barn og kvinner ved alle landets politistasjoner, og for at barn som blir stilt overfor en domstol skal ha juridisk representasjon. For øvrig vises det til omtale under kap. 168, post 70 for støtte til UN Women og kvinnelige ingeniører.

I *Liberia* har norsk FN-personell gitt opplæring til det nasjonale politiet i håndtering av saker som omhandler seksualisert vold mot kvinner og barn. Gjennom Flyktninghjelpen er et nettverk mot seksualisert vold mot kvinner og barn i hele landet blitt styrket.

Økonomisk utvikling og rettferdig fordeling

Støtten var i 2013 i særlig rettet mot forvaltning av petroleumsressurser og bedre skattesystemer.

I *Tanzania* har støtte til reform av skattepolitikken resultert i utkast til lover for moms og skatteadministrasjon. Lovene vil effektivisere skatteadministrasjonen og redusere omfanget av fritak. Samarbeid mellom det norske og det tanzani-

anske skattedirektoratet har medført betydelig etterberegning av skatt for internasjonale selskaper og dermed økte inntekter for staten. Norsk støtte bidro til utarbeidelse av en policy for petroleumsvirksomhet knyttet til leting og produksjon og økt kunnskap innen sikkerhet, miljø og ressursforvaltning. Omfattende uavhengig norsk juridisk og økonomisk rådgivning er blitt stilt til rådighet for myndighetenes arbeid med modellkontrakt for petroleumsproduksjon.

I *Uganda* har Norge gjennom Olje for utvikling-programmet spilt en nøkkelrolle for utvikling av god petroleumsforvaltning, herunder ivaretagelse av miljø og biodiversitet i områdene for oljeutvinning. To petroleumslover som regulerer oppstrøms- og nedstrømsaktiviteter er vedtatt, og tre nye petroleumsinstitusjoner er under etablering. Et samarbeid er i gang mellom Oljeskattekontoret og Uganda Revenue Authority med sikte på skatteregulering av oljeinntektene. Norge er også en sentral aktør innen ren energi i Uganda.

Norsk innsats i *Zambia* har styrket offentlig finansforvaltning, bedret kontroll med nasjonale ressurser og gitt større mulighet for Zambia til å dra nytte av egne ressurser for landets utvikling. Støtte til Zambias riksrevisjon har resultert i at andelen av totale statsutgifter og -inntekter som ble revidert økte ytterligere, fra 78 pst. i 2011 til 85 pst. i 2012. Gjennom skatterevisjoner med norsk faglig støtte har gruveselskapene i Zambia akseptert og innbetalt tilleggsskatt på rundt 97 mill. kroner til statskassen i 2013. I tillegg er selskapene pålagt å betale rundt 322 mill. kroner i tilleggsskatt basert på tidligere års skatterevisjoner.

I Mosambik har Norge bidratt til utarbeidelse av utkast til revidert petroleumslov. Norsk rådgivning har i stor grad bidratt til å posisjonere staten som ressurseier og regulator i en vesentlig sterkere formell posisjon vis-à-vis industrien. Dette er basert på den norske forvaltningsmodellen, og bygger opp under godt styresett, arbeid mot korrupsjon og innfasing av nye HMS-krav.

Offentlige velferdstjenester, primært gjennom budsjettstøtte

Mye av støtten ble rettet mot utdanningssektoren. Generell budsjettstøtte fra Norge er blitt redusert de senere år. I 2013 ble kun budsjettstøtte til Tanzania utbetalt som planlagt. Budsjettstøtte til Malawi ble gjenopptatt etter 3 års suspensjon i juni 2013, men ble igjen suspendert pga. en stor korrupsjonssak i september 2013. Planlagt budsjettstøtte til Mosambik i 2013 utbetales i 2014. Utbetalingen ble utsatt grunnet manglende infor-

masjon om en statsgaranti gitt til et kommersielt selskap i forbindelse med et større låneopptak. Uavhengig av dette avvikles budsjettstøtten til Mosambik fra 2014.

Halvparten av planlagt norsk budsjettstøtte til *Malawi* ble frosset i september 2013 grunnet en stor korrupsjonssak i offentlig finansforvaltning. Den andre halvparten ble omdisponert til innkjøp av medisiner, som bidro til at 89 pst. av ettåringene ble vaksinert mot meslinger og 71 pst. av personer som trenger ARV-behandling for hiv og aids fikk dette. Norge var med på å betale driftsutgiftene ved offentlige sykehus og å dekke underskuddet for vaksineprogrammet gjennom UNICEF. Samarbeidet med Kirkens Nødhjelp har resultert i at 325 sykepleiere ble utdannet, mens samarbeidet med College of Medicine har ført til en kraftig forbedring av dekningen av malawiske leger i landet fra 123 i 2003 til 230 i 2013. Antallet studenter ved College of Medicine økte fra 1 153 i 2012 til 1 271 i 2013. Norsk støtte gjennom UNICEF økte behandling av akutt underernæring blant små barn og nådde ut til over 14 000 barn under fem år, 2 000 flere enn planlagt.

Norge videreførte budsjettstøtten til *Tanzania* i 2013. Myndighetene brukte støtten bl.a. til å øke finansieringen av utdanning og helsetjenester. Statsbudsjettet og det offentlige forbruket er blitt gradvis mer desentralisert, med større andel direkte til kommuner. Norsk støtte til Haydom Lutheran Hospital (HLH) har ført til gode resultater i en fjerntliggende del av landet. På sykehuset ble det i 2013 født 5 460 barn, en økning på nesten 400 fra året før. HLH sto for 72 480 vaksinasjoner hvorav 5 134 til gravide og ytterligere 42 567 vaksinasjoner gjennom helsesentre og mobile klinikker.

I *Madagaskar* ble støtten til utdanning gjennom FN videreført. Norge er største bilaterale giver innen utdanning og den mest sentrale når det gjelder kvalitative forbedringer og innsats for barn som har falt ut av skolesystemet. I 2013 samarbeidet UNICEF, WFP og ILO på 39 skoler. ILO har bygget og utstyrt 50 nye skoler i 2013. 1,3 millioner barn har fått skoleutstyr, 992 skoler har mottatt utstyr fra WFP til skolemat og 9 530 lærere har fått opplæring gjennom UNICEFs utdanningsprogram 4 200 skoler har læreplaner tilpasset lokale forhold.

I *Burundi* støtter Norge myndighetenes program for utdanning gjennom et fond sammen med Belgia, Frankrike og UNICEF. Fondet har støttet bygging av grunnskoler, videregående skoler og et nytt universitet i Gitega. Fondet finansierer skolebøker, opplæring av lærere, IKT-utstyr og annet

utstyr til opplæring. I 2013 ble det lagt mer vekt på å øke kvaliteten på læringen gjennom pensumreform og utvikling av lærebøker og lærerveiledninger.

I *Sør-Sudan* har Norge vært eneste giver i kapasitetsbyggingsprogrammet IGAD Regional Initiative for Capacity Enhancement in South Sudan. Norsk støtte muliggjorde sekondering av ca. 200 tjenestemenn fra Kenya, Uganda og Etiopia for å drive kapasitetsbygging innen helse, utdanning, finans og administrasjon. Programmet har fortsatt i 2014 om enn i noe begrenset omfang. I 2014 var helsesektoren i Sør-Sudan hardt rammet av den økonomiske krisen. Leger, sykepleiere og jordmødre fra nabolandene bidro gjennom IGAD-programmet til å opprettholde tjenester som sør-sudanske myndigheter ikke var i stand til å levere. Den pågående krisen har imidlertid hindret effektiv gjennomføring av programmet i 2014.

Norge støttet et landsbyutviklingsprosjekt i Kokoyah i *Liberia*. Eksisterende skolebygg er renoverert, en ny skole er bygget, det er gitt opplæring til helsepersonell i 5 helseklinikker, og gitt opplæring til 50 kvinner i entreprenørskap.

Godt styresett og menneskerettigheter

Støtten gikk til et bredt spekter av formål som styrking av politiske og sivile menneskerettigheter, demokratisering, valg, forsoning, rettsstatsprinsipper, offentlig finansforvaltning, anti-korrupsjon og styrket riksrevisjon. Mye av støtten ble kanalisert gjennom sivilt samfunn.

I 2014 ble prosjektvirksomheten i *Sør-Sudan*, især utenfor Juba, sterkt redusert på grunn av den pågående krisen og mange prosjekter med godt styresett, forsoning og menneskerettigheter stoppet opp. Ingen nye prosjekter ble igangsatt, men en viss virksomhet ble opprettholdt i områder som ikke direkte har vært berørt av konflikten. Norge har aktivt støttet fredsforhandlingene i Addis Abeba og støttet deltakelse av opposisjonspartier og det sivile samfunn gjennom støtte til IGADs forhandlingssekretariat.

I *Etiopia* har Norge videreført støtten gjennom et felles giverfond som retter innsatsen mot det sivile samfunn i distriktene og prioriterer støtte til marginaliserte grupper. Over 100 organisasjoner mottok støtte til sosialt arbeid i områder som er vanskelig å nå for andre. Flergiverprogrammet Democratic Institutions Programme bidro til å støtte sentrale institusjoner som menneskerettighetskommisjonen, ombudsmannen, parlamentet, valgkommisjonen og antikorrupsjonskommisjo-

nen. Sverige og Norge vil støtte et tilsvarende men mindre program i en overgangsperiode på ett år i regi av UNDP. Menneskerettighets-, antikorrupsjons- og valgkommisjonen vil motta støtte gjennom programmet. Samarbeidet med universitetet i Addis Abeba for økt tilgang til fri rettshjelp for fattige mennesker, særlig kvinner, ble videreført. I 2013 ble det gitt fri rettshjelp til 3 249 personer, hvorav 42 pst. kvinner. «Training for trainers» er gitt til 24 personer fra universitetene. Disse personene har igjen gitt opplæring til 140 deltakere.

I *Somalia* støtter Norge via FN, Oslosenteret, Interpeace og National Democratic Institute et program for godt styresett og utvikling av politiske partier/sammenslutninger og en forsvarlig demokratiseringsprosess. Dette medvirket til god forberedelse av valgene i Puntland i 2014 og videre fram mot valg i Somalia i 2016.

I *Uganda* har Norge støttet reformer i offentlig finansforvaltning som har virket positivt inn på budsjettprosessen, makroøkonomisk styring og riksrevisjonens uavhengighet. Ugandas finansdepartement fulgte effektivt opp avsløringer fra Ugandas riksrevisjon om misbruk av bistand til Nord-Uganda i 2012, og samarbeidet mellom giverne og Ugandas myndigheter ble gjenopptatt i august 2013. Gjennom flergiverfondet Democratic Governance Facility støtter Norge sivilt samfunns rolle som pådriver for godt styresett, demokrati og menneskerettigheter.

Gjennom FNs høykommissær for menneskerettigheter støtter Norge innsats for å øke myndighetenes kompetanse og respekt for menneskerettigheter, herunder opplæring av politi og rettsvesen. Norge har lenge støttet seksuelle minoriteters rettigheter i Uganda, bl.a. gjennom lokale menneskerettighetsorganisasjoner.

Norge bidro gjennom FN til gjennomføring av president- og parlamentsvalg i *Mali* i 2013. Støtten gjorde at befolkningen kunne registrere seg som velgere, sikre valglokale og lære opp valgpersonell. Internasjonale observatører fant at valgene var godt gjennomført, tross bekymringer for sikkerheten, meget lav valgdeltakelse i nord, samt at mange flyktninger ikke hadde anledning til å delta. Valgene ga Mali en legitim regjering og åpnet for betydelig støtte til stabilisering og utvikling.

I *Madagaskar* støttet Norge gjennom FN gjennomføring av president- og parlamentsvalg i 2013, særlig for å sikre at valgene ble gjennomført på en troverdig og åpen måte. Støtten gikk bl.a. gått til nødaggregater, velgerregistrering og elektronisk datainnsamling.

I *Malawi* fikk 140 000 personer opplæring i menneskerettigheter og demokrati gjennom

norskstøttede programmer i 2013. Norsk støtte til et giverfond for sivilt samfunn har resultert i at spesielt fattige og marginaliserte grupper har fått bedre tilgang til informasjon om sine rettigheter. Malawiske organisasjoner har fått på plass bedre overvåkningsmekanismer for offentlig politikk, offentlige tjenester og ressursbruk. Norsk støtte til fri rettshjelp og bedre juridisk vern for innsatte resulterte i at 1 265 varetektsfanger fikk sin sak prøvd for domstoler. 234 unge innsatte fikk undervisning gjennom den nye skolen i Kachere-fengselet.

I *Tanzania* støtter Norge gjennom FN velgerregistrering i forkant av mulig folkeavstemning om ny grunnlov og valget i oktober 2015. Menneskerettighetsorganisasjoner støttet av Norge nådde i 2013 frem i sitt påvirkningsarbeid overfor grunnlovskommisjonen, og flere av deres forslag er tatt inn i grunnlovskastet. Norsk støtte førte til at 15 800 personer fikk fri rettshjelp i 2013. Støtte til Tanzanias uavhengige medieråd bidro til at pressfrihet og rett til informasjon er inkludert i utkast til ny grunnlov. Støtte via Kirkens Nødhjelp resulterte i at de to store gruveselskapene i Tanzania ryddet opp i forurensning etter press fra religiøse ledere. Som resultat av Kirkens Nødhjelps arbeid med å utdanne lokale korrupsjonsjegere er det i 20 distrikter etablert lokale grupper som følger det offentlige forbruket. Derigjennom er det avslørt korrupsjon og misbruk av penger i offentlige prosjekter.

I *Mosambik* har støtte til reformprogrammet Sistafe gitt bedre offentlig styring av inntekter, ekstern bistand, betalingsoperasjoner, utbetaling av lønninger, innkjøp og ekstern revisjon. Systemet ble rullet ut til 57 nye offentlige enheter i 2013 og omfatter 723 av 939 enheter. Norsk støtte til vaktbikkjeinstitusjonen Centre for Public Integrity har spilt en viktig rolle i å overvåke, undersøke og synliggjøre korrupsjonssaker. Menneskerettighetsligaen som får norsk støtte er den viktigste forsvareren av utsatte grupper og enkeltingers rettigheter i Mosambik. I 2013 frontet ligaen befolkningens krav om fred og en konstruktiv løsning på den militær-politiske konflikten i landet.

I *Kenya* støttet Norge gjennomføring av valget i 2013. Det ble særlig lagt vekt på å forhindre seksuelle overgrep mot kvinner, som var svært utbredt ved forrige valg i 2007. Valget i 2013 var fredelig og utgjorde et skritt i riktig retning i forhold til uroen ved forrige valg.

I *Sør-Afrika* har samarbeidet med universitetene i Cape Town og Pretoria om kursing av dom-

mere og jurister om menneskerettigheter økt kompetansen og kvaliteten på rettsakene.

I *Nigeria* har norsk støtte til FNs utviklingsprogram (UNDP) og sivilt samfunn i det oljeproduerende Niger-deltaet gitt bedre og mer strukturert informasjon fra delstat til befolkning. UNDP-programmet har medført at det er vedtatt lover for offentlige innkjøp, opprettelse av innkjøpskontor og kontrollenheter i en av delstatene.

I *Sudan* har Norge gjennom Darfur Community Peace and Stability Fund støttet arbeidet for fred og stabilitet i Darfur. Programmet har bidratt til fredsbygging nedenfra gjennom styrking av eksisterende og etablering av nye lokale fredsbyggingsmekanismer. Kirkens Nødhjelp har bidratt til å etablere 26 lokale fredsbyggingskomiteer i Nord-*Mali*, samtidig som komitémedlemmer og 300 tradisjonelle ledere har fått opplæring i konfliktløsning. Dette har bidratt til å løse 218 lokale konflikter.

Gjennom samarbeid med International Law and Policy Institute og *Angolas* departementet for justis- og menneskerettigheter fikk angolnere fra ulike institusjoner i 2013 et skreddersydd kurs i menneskerettigheter i Oslo. En delegasjon fra juridisk fakultetet ved Universidade Agostinho Neto besøkte Oslo for å lære om menneskerettighetsundervisning med sikte på å innføre dette ved universitetet. Støtte til et forskningssamarbeid mellom det katolske universitetet (CEIC) i Angola og Christian Michelsens Institutt (CMI) i Norge har bidratt til debatt om viktige samfunnsforhold og politiske temaer i Angola.

Det ble ikke gitt midler over regionbevilgningen i 2013, men det ble gitt en begrenset støtte til sivilt samfunn og humanitær assistanse.

Regionale tiltak

Støtten til regionale tiltak var knyttet til fred og sikkerhet, demokrati, miljø, naturressursforvaltning og bærekraftig utvikling, økonomisk utvikling og hiv og aids.

Fred og sikkerhet

Norsk støtte har gjort at Den afrikanske unions (AU) avdeling for fred og sikkerhet har kunnet bemanne ubesatte stillinger og øke sin kapasitet. Afrikansk evne til å løse regionale konflikter, utvikle retningslinjer for intervensjon i medlemsland og styrke arbeidet med konfliktforebygging er økt. Støtten til AUs liaisonkontorer i konflikttrammede land ble gjenopptatt etter at AU hadde

tilbakebetalt midler det ikke kunne gjøres rede for og forbedret sine kontroll- og styringssystemer.

Programmet Training for Peace gir opplæring til sivile eksperter og sivilt politi for innsats i internasjonale fredsoperasjoner. Dette har gjort at AU i 2013 kunne utplassere sivilt personell i fredsoperasjoner. I tillegg til kursing av sivile eksperter og politi for operasjonsdeltakelse, er eksperter fra programmet rekruttert til nøkkelstillinger i AUs arbeid med fredsoperasjoner.

Støtten til de sørafrikanske tankesmiene African Centre for the Constructive Resolution of Disputes (ACCORD) og Institute for Security Studies (ISS) har vært medvirkende til forebygging og løsning av konflikter gjennom utvikling av konfliktanalyser for AU, Economic Community of West African States (ECOWAS) og Southern African Development Community (SADC), samt etablering av mekanismer for konflikthåndtering.

Norge fortsatte støtten til Kofi Annan International Peacekeeping Training Centre (KAIPTC) i Ghana. I 2013 ble 327 vest-afrikansk personell opplært for deltakelse i FNs fredsbevarende operasjoner, hvorav 45 politi som deltar i FN-operasjonen i Mali (MINUSMA). Norge støttet oppbygging av et Women, Peace and Security Institute ved KAIPTC. Samarbeid mellom politiet i Ghana og det norske Politidirektoratet for data- og sjåfør opplæring av kvinnelige politioffiserer slik at de kan delta i FN- og AU-operasjoner ble videreført.

Norge har videreført støtten til opprettelse av Den afrikanske beredskapsstyrken gjennom faglig bistand til AU sentralt og til Den øst-afrikanske regionale styrken, som utgjør en av de fem regionale styrkene under ordningen.

Utfordringene knyttet til somaliske pirater er sterkt redusert. Det har vært få angrep i 2013. Kapasiteten ved nasjonale politistyrker, domstoler og fengsler i Somalia og andre østafrikanske land er imidlertid fortsatt lav, og Norge støtter derfor FNs bygging av nye fengsler i Somalia, samt opplæring og oppfølging av ansatte i fengselsvesen og andre deler av rettspleien i bl.a. Somalia, Kenya, Tanzania, Mauritius og Seychellene. Norge støtter også INTERPOLs etterforskning av pirater.

Demokrati og godt styresett

Norge har gjennom samarbeid mellom IDEA (International Institute for Democracy and Electoral Assistance) og AU-kommisjonen støttet utvikling av et softwareprogram for gjennomføring av fredelige og etterrettelige valgprosesser i afrikan-

ske land. Verktøyet ble brukt under valget i Kenya i 2013 og bidro til å hindre voldsutbrudd flere steder, og skal introduseres i Nigeria og Namibia. Støtten har medført etablering av et rapporteringssystem for afrikanske lands gjennomføring av AUs charter for demokrati, valg og godt styresett. Gjennom støtten til FNs økonomiske kommisjon for Afrika (UNECA) bidro Norge til utforming av modell for lovverk på anti-korrupsjon og arbeidet mot ulovlig kapitalflyt.

Miljø, naturressursforvaltning og bærekraftig utvikling

Norge fortsatte å støtte Common Market for Eastern and Southern Africa (COMESA) sitt treparts-samarbeid med Southern African Development Community (SADC) og East African Community (EAC) om et regionalt klima- og landbruksprogram. Programmet bidro i 2013 til at medlemslandene utviklet planer for klimatilpasning og reduksjon av klimagassutslipp. I tilknytning til programmet har den zambiske hovedsamarbeidspartneren Conservation Farming Unit, i samarbeid med partnere i Uganda, Malawi, Kenya og Tanzania, etablert programmer for klimasmart landbruk som i løpet av 2013 bidro til at mer enn 26 000 småbønder la om til klimasmart landbruk.

Norsk støtte til Benguela Current Commission har gitt økt kunnskap og forskningskapasitet om marine forhold og fiskeriforvaltning i havet utenfor Angola, Namibia og Sør-Afrika. Støtten har lagt til rette for at de tre landene i mars 2013 inngikk en konvensjon om samordnet og bærekraftig forvaltning av ressursene. Det uteksamineres årlig rundt 20 fiskerikandidater og forskere. Gjennom prosjektet Nansclim samarbeider forskere i Norge og regionen. Forskningsfartøyet Dr. Fridtjof Nansen, samler vitenskapelige data som brukes i fiskeriforvaltningen og klimaforskningen.

Norsk støtte til Det afrikanske klimapolitikk-senteret i Addis Abeba bidro til bedre afrikansk kapasitet til å samle og analysere klimadata og bedre kapasitet på landnivå til å utvikle og gjennomføre politikk for å møte klimautfordringer.

Økonomisk utvikling

Gjennom kontinentalsokkelinitiativet bistår Norge sju vestafrikanske land; Gambia, Guinea-Bissau, Guinea, Kapp Verde, Mauritania, Senegal og Sierra Leone, med fastsettelsen av kontinentalsokkelens yttergrense utenfor 200 nautiske mil, samt med å fastsette grunnlinjer og opprette økonomiske soner. Arbeidet med grunnlinjer er gjen-

nomført, og det arbeides for at prosjektet skal avsluttes ved at forslag til yttergrenser legges frem for Kontinentalsokkelkommisjonen i New York i 2014. Gjennom innsamling og bearbeiding av data og bistand til utarbeidelse av fullverdige sokkelframlegg har Norge gitt vesentlige bidrag til å sikre potensielt store sokkelverdier for de sju vestafrikanske statene.

Norge støttet East African Community (EAC) arbeid med gjennomføring av protokollene om tollunion og felles marked, samt forhandlingene om en monetær union. Forhandlingene om protokoll for felles valuta ble slutført med støtte fra partnerskapsfondet Norge bidrar til. Opplysningskampanjer finansiert av fondet har økt befolkningenes bevissthet om fordelene ved regional integrasjon, men mye gjenstår.

Hiv og aids og helse

Det Zambia-baserte svensk-norske regionale teamet som arbeider med hiv og aids, seksuell og

reproduktiv helse og rettigheter, og rettighetene til seksuelle minoriteter, støtter arbeidet til regionale og multilaterale organisasjoner, sivilt samfunn og forskningsinstitusjoner i sørlige og østlige Afrika. Innsatsen i 2013 var rettet mot å forebygge hivsmitte, styrke respekten for rettighetene til kvinner og jenter rammet av hiv og rettighetene til lesbiske, homofile, bifile og transseksuelle personer. Støtten gjennom UNESCO resulterte i at 20 land i regionen forpliktet seg til å innføre helhetlig seksualundervisning i skolepensumet og sørge for reproduktive helsetjenester i skolene. Slik forebygges både smitte av hiv og andre seksuelt overførbare sykdommer og uønskede graviditeter hos tenåringsjenter.

Budsjett 2015

For 2015 foreslås bevilget til sammen 2 111,9 mill. kroner på post 78 Regionbevilgning for Afrika.

Kap. 151 Bistand til Asia

Post	Betegnelse	(i 1 000 kr)		
		Regnskap 2013	Saldert budsjett 2014	Forslag 2015
72	Bistand til Afghanistan og Pakistan, <i>kan overføres</i>	626 479	599 500	
73	Regionale tiltak og strategiske partnerskap – Asia, <i>kan overføres</i>		50 000	
78	Regionbevilgning for Asia, <i>kan overføres</i>	287 957	285 000	844 500
	Sum kap. 0151	914 436	934 500	844 500

Merknad til tabellen: For 2015 foreslås postene 72, 73 og 78 slått sammen til en post – post 78 Regionbevilgning for Asia. Bistand til utdanning i Nepal og Pakistan, anslagsvis 80 mill. kroner, foreslås fra 2015 bevilget på kap.169, ny post 73 Bistand til utdanning i Afghanistan foreslås fortsatt bevilget på kap.151, post 78.

Asia har som region opplevd en betydelig økonomisk vekst de siste årene. Veksten har holdt seg robust til tross for den økonomiske krisen i verden. Som en følge av denne veksten har mange av landene i regionen gått fra å være lavinntektsland til å få status som mellominntektsland. Asiabanken sier i sine analyser at store deler av veksten i det globale BNP over de neste tiårene vil komme i Asia. Den økonomiske veksten har ført til store forbedringer i folks livssituasjon, og til at tusenårs målet om halvering av fattigdom innen 2015 er oppnådd i Øst-Asia og Stillehavsområdene. Det har også vært høy vekst i de fleste landene i Sør-Asia.

Samtidig har regionen fortsatt noen av verdens fattigste land. Afghanistan, Bangladesh, Kambodsja, Myanmar, Nepal og Nord-Korea er fortsatt lavinntektsland.

Flertallet av Asias fattige bor i de folkerike mellominntektslandene, som Kina og India. I tillegg er det også store befolkningsgrupper i disse landene som lever meget tett på fattigdomsgrensen. Disse gruppene befinner seg i en sårbar situasjon der mindre endringer i livssituasjonen kan bety mye, og veien tilbake til fattigdom kan bli kort. Vi ser at selv i de landene som har høy økonomisk vekst, øker forskjellen mellom den rike og den fattige delen av befolkningen. Årsakene til

denne skjeve fordelingen ligger i manglende evne og vilje til politisk reform, omfordeling, svake forvaltningsstrukturer og vedvarende befolkningsvekst i flere av landene. Inkluderende økonomisk vekst er viktig fordi den voksende skjevheten mellom de rikeste og de fattige lett vil føre til sosial uro; noe man allerede har sett tilfeller av i både Kina og India.

Utviklingen i Asia har fått og vil få konsekvenser for innretningen av norsk bistand. Når et land tar steget opp i mellominntektskategorien, er det i utgangspunktet ønskelig at bistanden over regionbevilgningen fases ut eller endres til mer likeverdige partnerskap. Norge vil opprettholde støtten til regionale sammenslutninger som kan bidra til en forutsigbar og stabil regional politisk og økonomisk utvikling. Fra norsk side vil man også utfordre mellominntektslandene i Asia til å arbeide for inkluderende vekst.

Afghanistan er det land i Asia som har mottatt mest bistand fra Norge i de seneste årene. Landet er valgt som et av tre fokusland for bistand i Asia. Norge har i likhet med en rekke andre land inngått en avtale om strategisk partnerskap som forplikter til betydelig bistand også etter 2014. Avtalen forplikter samtidig Afghanistan til viktige reformer i årene fremover. Det internasjonale engasjementet i Afghanistan har sin begrunnelse i å hindre at landet igjen blir et arnested for internasjonal terrorisme. Det internasjonale samfunn bidrar militært, med bistand til stabilisering og statsbygging, og med støtte til at landets myndigheter skal kunne ta kontroll over og styre landet. Afghanistan vil fortsatt trenge bistand til dette i mange år fremover.

Som følge av den positive demokratiske utviklingen i Myanmar, har Norge etablert et langsiktig utviklingsprogram med landet. Regjeringen vil øke bistandsinnsatsen i Myanmar og gjøre landet til et av fokuslandene for norsk bilateral bistand. Nepals behov i slutfasen av en fredsprosess og Norges langsiktige partnerskap til støtte for landets utvikling, ligger til grunn for valg av Nepal som fokusland.

Regionbevilgningen for Asia må sees i sammenheng med innsatser over andre budsjettkapitler, herunder sivilt samfunn og demokratiutvikling (kap. 160), nødhjelp, humanitær bistand og menneskerettigheter (kap. 163), fred-, forsoning og demokrati (kap. 164), forskning og kompetanseheving (kap. 165), miljø og bærekraftig utvikling (kap. 166), bistand til kvinner og likestilling (kap. 168), bistand til vaksiner og helse (kap. 169) og bistand gjennom FN (kap. 170).

Post 78 Regionbevilgning for Asia, kan overføres

Situasjonsbeskrivelse

Regionale tiltak og strategiske partnerskap

Drevet av økonomisk vekst og økende politisk tyngde har det vokst frem nye politiske og økonomiske strukturer og samarbeidsmønstre i Asia. Regionen er et eksempel på hvordan enkelte land fører an og trekker med seg de andre landene mot økt vekst og utvikling. Antallet politiske møteplasser øker og asiatiske land definerer i stadig større grad de regionale spillereglene. Regjeringen vil derfor videreføre støtten til regionale tiltak, integrasjon og faglig samarbeid innenfor prioriterte sektorer i Asia, herunder opprettelse av et fond for regionalt samarbeid med ASEAN.

Sør-Sør samarbeid for deling av erfaring mellom land i regionen vil prioriteres. Støtte til regionale organisasjoners arbeid, regionale integrasjonsprosesser og regionale programmer innenfor Regjeringens prioriterte områder vil være strategisk viktig i årene fremover. Regionale mekanismer (ASEM) og strukturer (ASEAN) får parallelt nye og tyngre roller både regionalt og globalt. ASEAN+3 (Kina, Japan og Sør-Korea) er avgjørende for den regionale multilaterale arkitekturen og representerer et strategisk tyngdepunkt i regionen. Regionen er tjent med en tydelig regional arkitektur som bidrar til stabilitet og utvikling, bedre fordelingspolitikk og utjevning av forskjeller mellom landene i regionen. En slik stabil utvikling vil også sikre norske interesser. Regjeringen har besluttet å inngå et nærmere samarbeid med ASEAN. Norge deltar aktivt innenfor ASEM-samarbeidet. Til sammen deltar 30 europeiske (EU-landene, Norge og Sveits) og 20 asiatiske land, sammen med EU-kommisjonen og ASEAN-sekretariatet. Målsettingen er økt synergi og tettere kontakt mellom Europa og Asia gjennom politisk dialog, økonomisk samarbeid og kulturutveksling.

Afghanistan

Afghanske myndigheter har i økende grad tatt ansvar for sikkerhet og utvikling og fortsetter å bygge sikkerhetsstyrker, styrke politiske institusjoner og fremme sosial og økonomisk utvikling. Samtidig vil Afghanistan i 2015 forbli et av verdens fattigste land, langt unna oppnåelse av tusenårs-målene, preget av væpnet konflikt som har pågått i flere ti-år og med behov for langsiktig støtte for å sikre stabilitet og bærekraft.

President- og provinsrådsvalgene våren 2014, innsettelse av en ny president og utnevnelse av en ny regjering er viktig. Norge har bidratt med valgstøtte til myndighetene gjennom UNDP og med norske observatører til EUs observatørgruppe.

Afghanske myndigheter tok over styringen av sikkerheten i landet sommeren 2013. ISAF faser ut sin støtte i løpet av 2014 og avsluttes innen utgangen av året. Overføringen av sikkerhetsansvaret til afghanske styrker regnes så langt som vellykket, til tross for utfordringer inkludert flere angrep rettet mot hjelpearbeidere. Norge videreførte sin militære innsats i Mazar-e-Sharif og trening av den afghanske Crisis Response Unit i Kabul. NATO planlegger for en ny treningsoperasjon fra 1.1.2015, forutsatt at nødvendige avtaler undertegnes.

Stabilisering av Afghanistan forutsetter en politisk løsning som bringer opprørerne inn i et grunnlovsbasert politiske system og som ivaretar menneskerettighetene, inkludert for kvinner og etniske minoriteter.

Den sterke økonomiske veksten i 2012 (14,4 pst.) avtok dramatisk i 2013 (3,1 pst.) og antas å forbli relativt lav i 2014. Usikkerhet knyttet til transisjon og moderat vekst i landbrukssektoren ligger til grunn. Svakt styresett forblir blant hovedutfordringene for utvikling av en bærekraftig økonomi i landet. Afghanistan er blant de tre mest korrupte land i verden, ifølge Transparency International. Skatteinntekter har vært lave og sank ytterligere som andel av økonomien i 2013, trolig som følge av korrupsjon. Bistand finansierer 65 pst. av statsbudsjettet.

På den positive siden er det etablert en del effektive nasjonale utviklingsprogram, og sosiale utviklingsindikatorer viser noe forbedring. Lavere fødselstall og spedbarnsdødelighet er resultat av blant annet utvikling innen helse og utdanning. Økonomisk vekst bedrer generelt folks levekår, men i 2013 har jobbveksten bremses som følge av den svekkede økonomien. Mens fem millioner flyktninger har vendt tilbake, bor det fremdeles 2,7 millioner i nabolandene. I tillegg er en halv million internt fordrevne.

Utdanning er blant de fem oftest nevnte årsaker til at landets innbyggere mener at det går fremover i Afghanistan. Tallet på elever under utdanning i 2013 var mellom 7,4 og 10,5 millioner hvorav 41 pst. var jenter. I 2001 var om lag en million barn i skole og nesten ingen jenter.

På menneskerettighetsfeltet er det fremdeles store utfordringer. Mange arresteres vilkårlig og straffefrihet er utbredt. Rettsvesenet er dysfunk-

sjonelt og korrupt. Tortur forekommer i betydelig skala. Ytrings- og pressefrihet har økt, men det er bekymring for tilbakegang. Menneskerettighetsforkjempere har vanskelige arbeidsforhold.

Afghanistan fortsetter å fremstå som et av verdens verste land for kvinner. Diskriminering, rettighetsbrudd og vold mot kvinner er utbredt. Bare 10-15 pst. av kvinnene kan lese og skrive. Loven mot vold mot kvinner møtte motstand i parlamentet i 2013 og måtte vedtas ved presidentdekret. Den forblir lite kjent i rettssystemet. Siden 2001 har det gått fremover på enkelte områder. Det er flere kvinner som deltar i arbeidsliv og politikk. Andelen jenter og kvinner har økt betraktelig på alle utdanningsnivå.

Norge inngikk i 2013 en strategisk partnerskapsavtale med Afghanistan, på grunnlag av gjensidige forpliktelser inngått under ministermøtet i Tokyo i 2012. I avtalen forplikter Afghanistan seg til å gjennomføre demokratiske valg, beskytte menneskerettighetene, inkludert kvinners rettigheter, og arbeide mot korrupsjon. Norge forplikter seg til å bidra med betydelig bistand ut 2017. Norge kuttet bistanden for 2014 med 50 mill. kroner som følge av manglende oppfølging på afghansk side. I november 2014 planlegges det et nytt møte på ministernivå mellom Afghanistan og givelandene. Vi forventer at Afghanistan leverer på sine forpliktelser. Landets nye regjering må forplikte seg til å styrke kvinners rettigheter ytterligere og til å innføre tiltak mot korrupsjon for å sikre et grunnlag for økonomisk vekst. Skal Regjeringen opprettholde nivået på støtten lovet i Tokyo til og med 2017, må vi se en tydeligere vilje til endring og en større handlekraft enn det vi har sett under den foregående afghanske regjeringen.

Bistanden vil gå til tre hovedområder:

- godt styresett – med vekt på menneskerettigheter og kvinners stilling
- utdanning
- landsbygdutvikling.

Norge bidrar også til finansieringen av afghansk politi og sikkerhetsstyrker. Korrupsjonsbekjempelse er et gjennomgående fokus for all norsk bistand. Norge vil videreføre bistanden til provinsen Faryab på et høyt nivå.

Bistanden til Afghanistan er forbundet med en betydelig risiko både når det gjelder måloppnåelse og god forvaltning. Det arbeides kontinuerlig for å håndtere og redusere risikoen både på politisk og administrativt nivå. Evalueringen av bistanden til Afghanistan 2001–2011 ligger til grunn for videre bistandsinnsats. Rapporten konkluderte med at Norge har støttet opp under afghanske pri-

oriteringer og i samsvar med norske prioriteringer. Samtidig påpekte den flere utfordringer med å drive bistand i konflikt.

I tråd med vedtak i Stortinget februar 2014 om Representantforslag 8:12 S 2013–2014, har Regjeringen besluttet å gjennomføre en helhetlig gjennomgang av Norges innsats i Afghanistan. Utgiftene til gjennomgangen vil bli fordelt mellom Forsvarsdepartementet og Utenriksdepartementet. Utenriksdepartementets andel tas fra kap. 165 Forskning, kompetanse og evaluering, post 01 Driftsutgifter.

Afghanistan er valgt som et fokusland innenfor kategorien sårbare stater.

Myanmar

Mye har gått i riktig retning i *Myanmar* de siste par årene, selv om store utfordringer gjenstår. Fredsprosessen beveget seg fremover høsten 2013, ved at myndighetene og lederne for de etniske gruppene møttes i Kachin-staten og ble enige om å fortsette dialogen om en nasjonal våpenhvile og oppstart av politisk dialog. Det er håp om å enes om dette i løpet av de nærmeste månedene. Norge har støttet aktivt opp om fredsprosessen gjennom Myanmar Peace support Initiative og Peace Donor Support Group. Forhandlingene styres av Myanmar selv, men fra norsk side har vi tatt en lederrolle i å samle internasjonal støtte for prosessen og å åpne tidligere konfliktområder hvor man har oppnådd våpenhvileavtaler for bistand. Til tross for enorme fremskritt i reformprosessen de siste årene, er det fortsatt store utfordringer og mye reformarbeid som gjenstår. Særlig har situasjonen for Rohingya-muslimene i Rakhine-staten og vold mellom muslimer og buddhister får oppmerksomhet fra det internasjonale samfunn. Å finne gode og varige løsninger på de mange konfliktene med de etniske gruppene blir svært viktig og krevende i tiden som kommer. 2014 er også et viktig år for Myanmar pga. ASEAN-formannskapet, den pågående folketellingen og forberedelser til det viktige valget i 2015, herunder en komplisert og viktig prosess med den politiske opposisjonens krav om grunnlovsendringer. Myanmar er valgt som et fokusland innenfor kategorien land i utvikling med økende vekt på næringsliv, ressurs- og inntektsforvaltning. I tillegg til støtte til demokratisering og fred har Norge også startet opp et mer langsiktig samarbeid innenfor sektorer hvor Myanmar ønsker samarbeid med oss og hvor vi har spesiell kompetanse og relevante erfaringer, særlig naturressursforvaltning, energi, klima og miljø samt økono-

misk utvikling er startet opp. Norsk næringsliv er på veg inn i Myanmar, med Telenor og Statoil i spissen.

Pakistan

Den fredelige og demokratiske overgangen fra ett sivilt styre til et annet i 2013 var positivt og skapte håp om sterkere politisk stabilitet. Til tross for dette er pessimismen med hensyn til utviklingen fremdeles betydelig. Befolkningen har for en stor del mistet troen på den pakistanske stat, politikerne og det politiske systemet. Landet har store utfordringer knyttet til respekt for menneskerettighetene. Det er bekymringsfullt at store deler av rettskjeden som skal forhindre brudd på menneskerettigheter og pakistanske lover, ikke fungerer tilfredsstillende. Dårlig styresett påvirker måloppnåelsen i alle sektorer. Korrupsjonen er omfattende. På Transparency Internationals indeks over persepsjoner av korrupsjon for 2013 ble Pakistan rangert som verdens 50. mest korrupte land, nr. 127 av 177 land.

Vedvarende terroranslag og økende sekterisk vold svekker befolkningens sikkerhet og mulighetene for sosial og økonomisk utvikling. Etter en periode med svak bedring siden 2010, dreide utviklingen i negativ retning fra og med 2013. Det er frykt for at avviklingen av NATOs ISAF-operasjon i Afghanistan i desember 2014 skal føre til mer vold i Pakistan.

Ifølge Verdensbanken er Pakistan et lavere middelinntektsland. Statsminister Sharifs regjering satte økonomisk gjenoppliving på toppen av dagsordenen da den kom til makten i mai 2013. For å stimulere den økonomiske veksten ønsker regjeringen å privatisere statseide selskaper. I dette ligger det imidlertid høy risiko for korrupsjon. Det har dog vært større vekst i industrisektoren enn antatt, og prognosene for økonomisk vekst for budsjettåret 2013/14 er oppjustert til 2,8 pst. Likevel peker en rekke indikatorer for sosial utvikling, menneskerettigheter, kvinners rettigheter og likestilling enten nedover eller forblir på stedet hvil. 49 pst. av befolkningen lever under fattigdomsgrensen og 21 pst. av befolkningen lever på mindre enn USD 1,25 per dag. Pakistan ligger ikke an til å oppnå tusenårsmålene om utdanning for alle og heller ikke målet om å redusere barnedødeligheten. Pakistan har også svært store utfordringer med hensyn til likestilling.

Problemene Pakistan står overfor kan ikke løses uten internasjonal støtte. Regjeringen legger derfor opp til at bistandssamarbeidet videreføres i 2015 på omtrent samme nivå som i 2014 og med

de generelle prioriteringer som framgår av regjeringserklæringen. Det legges til grunn at Norge som en liten giver ikke alene kan forvalte programmer som krever sterke kontrollmekanismer for å forhindre korrupsjon og ineffektiv bruk av bistandsmidler. For å styrke effektivitet og kontroll reduseres derfor antall samarbeidsområder og kanaler. Stat-til-stat samarbeidet avvikles i hovedsak i løpet av 2015. Flere enkeltprosjekter med partnere i det sivile samfunn avvikles også. Målet er å konsentrere seg om noen få profesjonelle samarbeidspartnere som har de samme prioriteringer som Norge, og som har god kontroll på sin virksomhet. Bistanden vil i 2015 bli konsentrert om godt styresett inkludert rettsstaten, utdanning med vekt på kvinner og jenter, fremme av menneskerettigheter, kvinner og likestilling, og landsbygdetutvikling. Arbeidet for å bedre mødre- og barnehelse, FNs tusenårsmål 4 og 5, videreføres gjennom støtte over kap. 169. Støtte til kulturtiltak bevilges over kap. 160.

Nepal

Den viktigste politiske begivenheten i *Nepal* i 2013 var avholdelse av valg til grunnlovgivende forsamling 19. november. Valgdeltakelsen var historisk høy på over 70 pst. og resulterte i en flertallsregjering av de to største partiene, Nepali Congress og Communist Party of Nepal og Unified Marxist Leninist. En av utfordringene for den nye grunnlovsforsamlingen vil være å bli enige om landets nye føderale struktur. Integreringen av de tidligere maoistsoldatene i den nepalske hæren ble formelt avsluttet i august 2013 og en viktig del av fredsprosessen etter borgerkrigen (1996–2006) er ferdigstilt.

Nepal er et av de fattigste landene i Asia. Veksten i brutto nasjonalprodukt var ifølge den asiatiske utviklingsbanken på 3,6 pst. i 2013. Dette er en nedgang fra 2012 og skyldes blant annet nedgang i avlingene i jordbruket. Det er imidlertid flere positive trekk i den økonomiske situasjonen i Nepal, med økte skatte- og tollinntekter, redusert statsgjeld, økte valutareserver og økning i utenlandske investeringer. Forventet vekst i 2014 er 4,5 pst. Hovedutfordringene i Nepals økonomi er dårlig utbygd infrastruktur som veg og elektrisitet og en svak industrisektor. Utbygging av Nepals vannkraftressurser vil kunne bidra til økonomisk utvikling. Utbygging vil være avhengig av betydelige utenlandske innvesteringer.

Menneskerettighetssituasjonen har det siste året utviklet seg i negativ retning med økende innblanding fra politiske partier i politi- og justissek-

toeren. Det rapporteres om utstrakt bruk av vold og trusler mot menneskerettighetsforkjempere. Den største utfordringen når det gjelder manglende respekt for menneskerettigheter er systematisk diskriminering og overgrep mot kvinner. Det er et økende engasjement med krav om bedre beskyttelse og straffeforfølgelse av overgripere fra det sivile samfunn og nepalske media. De viktigste satsingsområdene for det norske utviklings-samarbeidet med Nepal er støtte til godt styresett, ren energi og utdanning. I tillegg kommer støtte til klimatilpasning, kvinner/likestilling, menneskerettigheter og kultur.

Norge har et langsiktig engasjement i Nepal og har god landkunnskap og lang erfaring med å arbeide i landet. Norge har også bred kontakflate mot myndighetene i Nepal noe som gir grunnlag for tett oppfølging og dialog. Nepal er valgt som et fokusland innenfor kategorien land i utvikling med økende vekt på næringsliv, ressurs- og inntektsforvaltning.

Bangladesh

Den politiske situasjonen i *Bangladesh* er preget av motsetningene mellom regjeringen og opposisjonen. Det sittende regjeringspartiet Awami League beholdt makten etter parlamentsvalget i januar 2014 mye på grunn av at det største opposisjonspartiet boikottet valget. Bangladeshisk politikk er preget av svak parlamentarisk kultur, dårlig fungerende rettsvesen og politisering av byråkratiet.

Veksten i brutto nasjonalprodukt var ifølge den asiatiske utviklingsbanken i 2013 på 6 pst. Veksten har ligget på 5-7 pst. de siste 20 årene og Bangladesh er ikke lenger avhengig av bistand. Til tross for generalstreiker og transportblokader økte landets eksport med 16 pst. i 2013. Klær utgjør om lag 80 pst. av eksporten fra Bangladesh. De største hindringene for høyere vekst er korrupsjon, lavt utdanningsnivå, energiunderskudd, dårlig infrastruktur og lav andel av yrkesaktive kvinner.

Bangladesh har de siste 20 årene hatt stor fattigdomsreduksjon, redusert barne- og mødredødelighet, økt skoledeltakelse, særlig for jenter, bedre helse og ernæring, redusert befolkningsvekst og økt levealder. Landet er blitt nær selvforsynt med mat og mestrer flom og andre naturkatastrofer bedre.

Bangladesh vil trolig i løpet av 5-10 år være et mellominntektsland. Inntektsfordelingen er imidlertid fortsatt svært skjev og fattigdom og underernæring er fortsatt utbredt.

Menneskerettighetssituasjonen har forverret seg i løpet av 2013. Ytringsfriheten er truet og diskriminering av religiøse og etniske minoriteter er utbredt.

Norsk støtte til Bangladesh går til næringsrettede tiltak, kvinner, likestilling, klima og miljø.

Sri Lanka

Den politiske utviklingen i *Sri Lanka* er bekymringsfull. Regimet har utviklet seg i autoritær retning og har ikke vist fremgang i arbeidet for å komme frem til en politisk løsning som er akseptabel for landets minoriteter. Demokratiske institusjoner og grunnleggende rettsstatsprinsipper er svekket, ytringsfriheten er under press og landet har alvorlige utfordringer når det gjelder menneskerettighetene. En rekke angrep på kristne og muslimske minoriteter har det siste året skapt betydelig religiøs uro, og samfunnet er preget av dyp mistillit. I lys av denne utviklingen, og gitt at *Sri Lanka* er et mellominntektsland, har norsk langsiktig bistand til landet blitt redusert de siste årene. Overordnede mål for norsk bistand til *Sri Lanka* vil fortsatt være å medvirke til politisk løsning, nasjonal forsoning, demokratisering og styrking av menneskerettighetene.

Indonesia

er verdens tredje største demokrati og med 240 millioner innbyggere har landet verdens største muslimske befolkning.

Landet gjennomførte i 2014 vellykkede parlaments- og presidentsvalg. Landet har utfordringer med korrupsjonsbekjempelse og økende antall angrep mot religiøse minoriteter, men er et stabilt demokrati i økonomisk og sosial fremgang. *Indonesia* er ett av verdens største skogland og er blant landene med størst utslipp av klimagasser i verden, hvorav 80 pst. kommer fra avskoging og oppdyrking av torvmyrer. Samarbeidet med *Indonesia* skjer over flere ulike bevilgninger og innenfor en rekke sektorer. Sekretariatet for ASEAN ligger i Jakarta, og landet spiller en viktig rolle i å fremme regionale prosesser.

Til tross for høy økonomisk vekst, 8,3 pst. i 2012, er *Øst-Timor* fortsatt ett av verdens mest fattige land. Forventet levealder har økt, barnedødeligheten er redusert, og stadig flere barn går på skolen. Opprettelsen av et petroleumsfond etter norsk modell danner et godt grunnlag for fremtidige generasjoner. I 2012 ble det gjennomført fredsfulle valg av ny president og nytt parlament med 38 pst. kvinneandel; den høyeste andelen i regio-

nen. Både FN-styrkene og den internasjonale stabiliseringsstyrken trakk seg ut i 2012 etter ønske fra *Øst-Timor*.

Det norske utviklingssamarbeidet er konsentrert om naturressursforvaltning, godt styresett og kvinners- og barns rettigheter. Programmene innen energisektoren ble avsluttet i 2013. Et samarbeid innen fiskerisektoren forberedes for oppstart i 2014.

Vietnam

er en ettpartistat styrt av det vietnamesiske kommunistpartiet. Den politiske situasjonen er stabil og landets ledelse prioriterer videreføring av økonomiske reformer, økonomisk vekst, fattigdomsreduksjon og bevaring av enheten i landet. Menneskerettighetssituasjonen er forbedret på visse områder de siste 15 årene, særlig gjelder dette temaer knyttet til økonomiske og sosiale rettigheter. Bildet er derimot mer utfordrende hva gjelder utviklingen av politiske og sivile rettigheter i senere år. *Vietnam* oppnådde status som mellominntektsland i 2011, og har hatt en stabil økonomisk vekst. Vekstraten, 5,4 pst. i 2013, var imidlertid den laveste siden 1999, bl.a. fordi nødvendige strukturelle reformer har tatt lengre tid enn forutsatt. Fattigdommen, både i byene, på landsbygda og særlig blant etniske minoriteter, er fortsatt betydelig og den positive trenden i fattigdomsbekjempelse ble svekket i 2012.

Norsk bilateral bistand til *Vietnam* over regionbevilgningen er redusert i de senere år, og er i tråd med *Vietnam*-strategien, dreid over på faglig og institusjonell bistand, med særlig vekt på områdene naturressursforvaltning, klima- og miljø, og næringslivssamarbeid. Et større samarbeid innen skog er startet opp gjennom klima- og skogbevilgningen. Norge har vært en sentral bidragsyter til arbeidet med Ett FN på landnivå. Forhandlinger om en EFTA-frihandelsavtale med *Vietnam* ble formelt lansert i juni 2012.

Kina

Kinas nye ledelse under president Xi Jinping staket ut kursen under den viktige Tredje plenumsesjonen i kommunistpartiets 18. Sentralkomité som ble avholdt i november 2013. Styrking av partidisciplin, mindre byråkrati, større grad av markedsstyring og styrkede mekanismer for miljøvern var de viktigste stikkordene fra Tredje Plenum. Det ble også gitt tydelige signaler om reform av justissektoren og en noe større rolle for sivil samfunn. Reformagendaen er ambisiøs og

går lengre enn Kinas 12. nasjonale femårsplan (2011–2015).

De tre hovedprioriteringene er:

- dreining av produksjonen i retning av mer innenlandsk forbruk og minket eksportavhengighet
- mer bærekraftig vekst basert på en grønnere økonomi
- bedret fordeling mellom rike og fattige, mellom by og land, og mellom de østlige og vestlige deler av landet

Xis posisjon er blitt styrket. I tillegg til å være partiformann, president, og leder av militærkommissjonen, leder han nå også de nyoppnevnte komiteene for hhv. reform og sikkerhet. Han har fått anerkjennelse for den profilerte antikorrupsjonskampanjen med innstramminger på bred front hva gjelder bruk av offentlige midler og flere høyprofilerte ledere under etterforskning for korrupsjon.

Den kinesiske økonomien vokste iht. offisielle kinesiske tall med 7,7 pst. i 2013, dette er noe ned fra tidligere år. En noe svakere vekst reflekterer både at kredittveksten har sunket noe og at eksportmarkeder fortsatt er lave. Samtidig har man foreløpig ikke lykkes i å «rebalansere» økonomien såpass at innenlands forbruk kan ta over for sviktende eksportmarkeder. Den lavere forventingen i vekst under nåværende femårsplan er i stor grad begrunnet av miljø- og klimahensyn. Den ekstreme forurensningen av luft, vann og jord har forårsaket tusenvis av demonstrasjoner i Kina hvert år, og problematikken har høy oppmerksomhet hos landets myndigheter og media. Her, som på andre områder, er tilsynelatende den største utfordringen for myndighetene selve implementeringen av lover og forskrifter, ikke etableringen av regelverket.

Menneskerettighetssituasjonen fortsetter å være bekymringsfull, og enkeltsaker får regelmessig internasjonal oppmerksomhet. Kina henretter flere mennesker enn resten av verden til sammen, men antallet henrettelser antas likevel å ha gått betydelig ned i løpet av siste tiårsperiode. Samtidig som Kommunistpartiet står uomtvistelig over staten og dens institusjoner, inkludert rettsapparatet og domstolene, pågår det rettsreformer av betydning. Ny straffeprosesslov og mentalhelseslov er innført, og legger til rette for bedre rettsvern på disse områdene.

Bilateralt ser vi fortsatt virkningene av fredsprisen i 2010. Bilaterale politiske besøk er ikke gjennomført siden 2010, og heller ikke de overordnede styringsmøtene innen utviklingssamar-

beidet kan gjennomføres i henhold til de opprinnelige avtalene. Etablerte bånd på ikke-politisk nivå videreføres imidlertid, og faglig samarbeid pågår. Verdien av langsiktig samarbeid vises tydelig i situasjonen vi er inne i.

Regionalt samarbeid og regionale integrasjonsprosesser

får stadig større betydning i Asia. En sterk drivkraft bak et styrket regionalt samarbeid er behovet for økonomisk samarbeid og frihandelsmekanismer. Økt regional integrasjon er også viktig med tanke på å utjevne økonomiske forskjeller mellom landene for å sikre en stabil politisk og økonomisk utvikling i regionen som helhet. Regjeringen ønsker å bidra til denne utviklingen ved å støtte opp om og knytte Norge sterkere opp mot regionale fora og integrasjonsprosesser. Norge sluttet seg i 2013 til Traktaten for vennskapelige forbindelser med ASEAN⁸ og lanserte i august 2014 en felleserklæring med ASEAN om tettere samarbeid.

Mål

Målet for Norges samarbeid med land i Asia og støtte til regionale tiltak gjennom regionbevilgningen er å bidra til fattigdomsbekjempelse, demokrati, godt styresett, menneskerettigheter samt kvinners rettigheter og likestilling. Bevilgningen skal brukes til å støtte opp om:

- Fattigdomsbekjempelse
- Godt styresett, menneskerettigheter, kvinners rettigheter, likestilling og demokratibyggning
- Utdanning
- Regional stabilitet
- Næringsutvikling og landsbyutvikling (Afghanistan)
- Klima, miljø og bærekraftig naturressursforvaltning, inkludert Olje for Utvikling.

Rapport 2013

Norges bistand over denne bevilgningen ble i 2012 benyttet til å støtte opp under godt styresett, klima, miljø og fattigdomsbekjempelse. Dette inkluderte støtte til tiltak for kvinner og likestilling, demokrati og menneskerettigheter, olje for utvikling, energi, utdanning, helse samt økonomisk utvikling. Det ble også gitt støtte til regionale tiltak.

⁸ Association of Southeast Asian Nations

Godt styresett

I *Afghanistan* har Norge fortsatt en bred tilnærming til å fremme godt styresett. En viktig kanal har tidligere vært UNDP/LOTFA⁹ som betaler lønn og utdanner politifolk. LOTFA mottok imidlertid ikke bistand fra Norge i 2012 og 2013 på grunn av korrupsjonsmistanker. Forholdene er nå avklart og støtten er gjenopptatt i 2014. Demokratiutvikling forblir et viktig satsningsområde. Norge støtter den afghanske valgkommisjonen via UNDP slik at kommisjonen skal bli i stand til å gjennomføre presidentvalget i 2014 og parlamentsvalget i 2015. Prosjektet er primært et institusjonsbyggingsprosjekt, men skal også bidra til økt kunnskap om demokrati samt økt valgoppslutning.

Godt styresett inngår også i flere prosjekter under Verdensbankens flergiverfond (ARTF). Det ble i 2013 inngått ny treårsavtale på 750 mill. kroner. ARTF støtter driftsbudsjettet til staten, samt programmer innen styresett, utdanning og andre områder. Under Solidaritetsprogrammet ble 31 000 lokale utviklingsråd etablert for å støtte styrking av styresett. Medlemmene får opplæring og praktisk trening i organisasjonsarbeid.

Norsk bistand til utvikling av sivilt samfunn bidrar til at folk blir bedre kjent med sine rettigheter og bedre i stand til å kreve og praktisere dem. Støtten til norske og internasjonale frivillige organisasjoner fører til gode resultater. Det er blant annet opprettet ungdomsråd med 30 000 deltakere. Offentlig forvaltning på distrikts- og provinsnivå er styrket. De siste to årene har flere tusen offentlig ansatte fått opplæring på en rekke områder. Den norskstøttede Aga Khan-stiftelsen rapporterte for 2013 at deres arbeid med lokale landsbyråd var så vellykket at myndighetene har integrert metodene i større nasjonale programmer. Sivilt samfunn støttet av norske midler gir opplæring i sosial revisjon og ansvarlighet og det rapporteres at slik innsats motvirker korrupsjon.

I *Myanmar* har Norge støttet opp om implementeringen av myndighetenes reformprogram gjennom kapasitetsbygging og ekspertrådgivning til planleggingsdepartementet på økonomisk reform og samarbeid med den internasjonale arbeidstakerorganisasjonen (ILO) knyttet til fagforeningsloven.

Norge støttet i 2013 gjennomføringen av valget i *Pakistan*. Mottaker av støtten var Election Commission of Pakistan gjennom UNDP. Støtten gjorde det mulig å utvikle og benytte et nytt sty-

ringssystem for valg. Valgkommisjonen ble dermed for første gang i historien i stand til å analysere valgmønstre og velgeroppmøte. Norge samarbeidet med United Nations Office for Drugs and Crime om styrking av rettssikkerheten i Punjab-provinsen. Gjennom en menneskerettighetsorganisasjon ble det også gitt støtte til rettshjelp for kvinner.

Norge var en av initiativtakerne til opprettelsen av givernes Anti-Corruption Action Group. Målet er å forsterke anti-korrupsjonsinnsatsen og stimulere samfunnsmessig krav om innsyn, åpenhet og ansvarlighet fra myndighetshold.

I *Nepal* har Norge siden 2008 støttet det nasjonale desentraliseringsprogrammet med totalt 80 mill. kroner. Gjennom programmet er det etablert lokale institusjoner og rådgivningsgrupper i alle Nepals 3 915 landsbyer og 58 bykommuner. Programmet har styrket lokalbefolkningens deltakelse i planlegging på lokalt nivå og lokale myndigheters tjenesteyting overfor befolkningen er forbedret.

Det er gitt støtte til arbeidet med ny grunnlov gjennom UNDP sitt program «Support for Participatory Constitution Building in Nepal». Programmet har bl.a. samlet arkivmateriale fra den første grunnlovgivende forsamlingen, 2008–2012, for å oppsummere erfaringer fra det arbeidet. Det er også gitt støtte til International Institute for Democracy som gir teknisk støtte til grunnlovsforsamlingens arbeid med ny grunnlov.

Norge har i perioden 2010–2015 gitt 15 mill. kroner til et flergiverfond i regi av Verdensbanken for å forbedre offentlig finansforvaltning på nasjonalt nivå. Nepals finansdepartement fikk gjennom fondet støtte til å opprette en sentral bankkonto for utbetalinger. Tidligere var det om lag 10 000 ulike bankkonti. Alle 75 distrikter i Nepal ble i løpet av 2013 knyttet opp mot den sentrale bankkontoen. Det er også gitt støtte til kapasitetsbygging av Nepals Riksrevisjon gjennom fondet, og kvaliteten på rapportene fra den nepalske riksrevisjonen er blitt bedre.

For å styrke arbeidstakeres rettigheter støtter Norge den internasjonale arbeidstakerorganisasjonens (ILO) arbeid i *Bangladesh*. Den politiske situasjonen i Bangladesh i 2013 med generalstreiker og blokader har gjort at de fleste planlagte aktivitetene i prosjektet ble igangsatt i 2014. Den norske støtten vil gå til tilrettelegging av dialog mellom arbeidstakere, arbeidsgivere og myndighetene, til å sikre anstendige arbeidsforhold, organisasjonsfrihet og kollektiv forhandlingsrett. Det er et særlig fokus på kvinner og yngre arbeidstakere.

⁹ Law and Order Trust Fund Afghanistan

I *Sri Lanka* har Norge gjennom støtte til anti-korrupsjonsprosjekter bidratt til økt bevissthet og kunnskap om antikorrupsjon og prinsipper for godt styresett blant folkevalgte og offentlige ansatte. Et parlamentarikernettverk mot korrupsjon er blitt opprettet med norsk støtte. Gjennom støtte til utdanning av journalister har Norge medvirket til økt profesjonalisering i mediebransjen og forbedret yrkesetikk.

I *Indonesia* var målet for den norske innsatsen å bidra til myndighetenes kamp mot korrupsjon. Gjennom norsk støtte til UNODC (FNs program for narkotika og kriminalitet) styrkes rettsvesenet og de nasjonale institusjonene som bekjemper korrupsjon. Antikorrupsjons-enheter er styrket til bedre å kunne gjennomføre etterforskning av skogkriminalitet og hvitvasking av midler. Via UNDP støtter Norge også programmet *Access to Justice* som er en del av Indonesias utviklingsstrategi. Ni offentlige klagemekanismer er satt opp som pilotprosjekter og opplæring innen rettshjelp er en viktig komponent. Samarbeid mellom University of Gadjadara og universitetene i Oslo og Agder innen demokrati- og velferdsutvikling, bidrar til økt bevissthet gjennom felles forskningsprosjekter og studentutveksling.

I *Øst-Timor* videreførte Norge sin støtte til FNs programmer innen kapasitetsbygging av justissektoren, styrking av parlamentet og program for å fremme barns og kvinners rettigheter. Programmene har ført til mer effektivitet innen justissektoren og bedre tilgang til justissektoren for utsatte grupper. Den norske støtten til parlamentet har særlig fokusert på å styrke parlamentarikerens kompetanse innen budsjettarbeid, teknisk innsikt i utarbeidelse av reguleringer og holdningsrettet arbeid for å fremme åpenhet og demokrati.

Gjennom norske bilaterale bidrag til Ett FNs andre felles landprogram i *Vietnam* (2012 – 2016) har Norge også støttet arbeidet med grunnlovsreform, i tillegg til kompetansebygging og styrking av kunnskapen om FNs sentrale menneskerettighetskonvensjoner hos vietnamesiske myndighetspersoner. Oppfølgingen av grunnlovsreformen i Vietnam ble fullført i 2013. FN bidro i arbeidet med grunnlovsrevisjon og ikke minst med å gjøre det til en mer åpen og inkluderende prosess, med et særlig fokus på menneskerettigheter, minoriteter, ekstrem fattigdom og helse. Flere forslag til endringer ble gjenstand for en overraskende åpen og bred debatt og skapte et relativt stort engasjement hos befolkningen. Den nye grunnloven, vedtatt i november 2013, fikk et eget kapittel om menneskerettigheter, men innebærer likevel i praksis få nye endringer av betydning for landets styresett.

Klima, miljø og bærekraftig utvikling

Hovedfokus for samarbeidet med *Myanmar* er naturressursforvaltning, energi og miljø/klima, i tillegg til fortsatt sterkt fokus på fred og forsoning og den politiske og økonomiske reformprosessen. Kontakter har blitt etablert, og samarbeid igangsatt knyttet til kapasitetsbygging innen miljø, vannkraft og Olje for utvikling. Kapasitetsbygging prioriteres svært høyt av myndighetene, og Norge spiller en viktig rolle ved å bidra til å møte dette behovet. Norge leder sektorarbeidsgruppen på miljø i samarbeid med UN HABITAT. Institusjonssamarbeidet mellom Klima- og miljøverndepartementet (KLD) og Myanmar's Miljø- og skogdepartement startet for alvor opp i 2013, med fokus på kapasitetsbygging innen biodiversitet og nasjonalparkforvaltning, vannforvaltning, verdensarv og samarbeid med sivilt samfunn. Norsk bistand bidro i 2013 også til utarbeidelse og ferdigstilling av et REDD+ Readiness Roadmap, som legger grunnlaget for et nasjonalt REDD-program i Myanmar

I *Bangladesh* var målet for norsk støtte å redusere katastrofesårbarhet gjennom kapasitets- og kompetansebygging. Norge støtter «Comprehensive Disaster Management Program» i regi av UNDP med 100 mill. kroner i perioden 2010–2014. Programmet er forankret i myndighetsstrukturer sentralt og lokalt. Bangladesh har oppnådd betydelig reduksjon i skadeomfang og antall omkomne etter naturkatastrofer. Programmet er viktig i arbeidet med å skape en helhetlig politikk innen katastrofeforebygging. Gjennom arbeid lokalt har tre millioner mennesker, hvorav halvparten kvinner, fått redusert sårbarhet for katastrofer. Over 100 millioner mennesker har fått tilgang til et tidlig katastrofevarslingssystem i samarbeid med mobiltelefonoperatører.

I *Sri Lanka* har Norge støttet tiltak som bidrar til anvendelse av renere produksjonsmetoder og mindre forurensing bl.a. gjennom opplæring av bedriftsledere i effektiv energibruk for industriell produksjon. Norsk støtte til 240 økologiske landbruksprodusenter har bidratt til at de har økt produksjonen sin med nesten 40 pst.

Klima- og skoginnsatsen i *Indonesia* omtales i Klima- og miljødepartementets budsjettproposisjon, under kap. 1482. Det rapporteres om at arbeidet med kartlegging av arealbruken har ført til en anerkjennelse av urfolks- og lokalsamfunns rettigheter og deltakelse. Den norske støtten til REDD+ arbeidet med reformer i skog- og arealforvaltningen kan bidra til å hindre menneskerettighetsbrudd, løse landkonflikter samt styrke rettstaten og demokratiet.

Målet for den norske støtten til *Vietnam* innen klima- og miljøspørsmål er bl.a. å styrke Vietnams evne til å forebygge og håndtere naturkatastrofer, og å øke bevisstheten om miljø- og klimautfordringer i landet. Klima- og miljøutfordringer i Vietnam er synlig i media og står høyt på den politiske agendaen, hvilket kan indikere at bevisstheten om klima- og miljøutfordringer er høynet. Den andre fasen av det institusjonelle samarbeidet mellom norske fagmiljøer og Vietnam National University er kommet i gang og tekniske og menneskelige ressurser for å respondere på geo-katastrofer i Ha Giang-provinsen er styrket. Et konkret eksempel er installasjon av måleutstyr for tidlig varslings om katastrofer forårsaket av regn. Et annet tiltak er opplæring av personell, inkludert master- og PhD-studenter, i installeringen av overvåkingsutstyr. Målet for den norske støtten til *Vietnam* innen klima- og miljøspørsmål er bl.a. å styrke Vietnams evne til å forebygge og håndtere naturkatastrofer, og å øke bevisstheten om miljø- og klimautfordringer i landet. Klima- og miljøutfordringer i Vietnam er synlig i media og står høyt på den politiske agendaen, hvilket kan indikere at bevisstheten om klima- og miljøutfordringer er høynet. Den andre fasen av det institusjonelle samarbeidet mellom norske fagmiljøer og Vietnam National University er kommet i gang og tekniske og menneskelige ressurser for å respondere på geo-katastrofer i Ha Giang-provinsen er styrket. Et konkret eksempel er installasjon av måleutstyr for tidlig varslings om katastrofer forårsaket av regn. Et annet tiltak er opplæring av personell, inkludert master- og PhD-studenter, i installeringen av overvåkingsutstyr stasjoner for nedbørsmålinger. I Ta Bac Mi-distriktet har lokalsamfunnet fått styrket sine kunnskaper om den lokale effekten av jordskjelv og oversvømmelser på nærmiljøet og står dermed bedre rustet til å kunne håndtere slike naturkatastrofer. Det er også grunn til å anta at store spørreundersøkelser har bidratt til økt bevisstgjøring hos befolkningen.

Gjennom et samarbeidsprosjekt med Bjerkenessenteret, «Applying Norwegian Earth System in Climate Change Scenario Development in Vietnam», har det vietnamesiske instituttet for meteorologi og hydrologi (IMHEN) fått styrket sin faglige kapasitet og innsikt i klimatiske utviklingstrekk i Vietnam, spesielt hva angår monsuner og nedbørsmønstre i denne forbindelse. Norge, ved Klima- og miljødepartementet, er også en viktig bidragsyter til oppfølgingen av UN REDD-initiativet om bevaring og beskyttelse av regnskog i Vietnam og nabolandene, i nært samarbeid med FN og vietnamesiske myndigheter.

Kina

Miljø og klima er den største sektoren i det norsk-kinesiske samarbeidet. Den største avtalepartner i Kina er Ministry of Commerce (MOFCOM), som ansvarlig departement for Kina som bistandsmottaker og bistandsaktør. Miljø/klima-samarbeidet har pågått siden midten av 90-tallet og reguleres av en MoU mellom KLD og Kinas miljødepartement (MEP). I denne spesifiseres det at prosjektsamarbeidet skal bidra til styrking av miljølovgivningen i Kina samt kapasitetsbygging for Kinas implementering av internasjonale miljøavtaler. Prosjektsamarbeidet inkluderer temaer som kvikksølvutslipp, biodiversitet og klima, håndtering av farlig avfall, sekundære og regionale luftforurensninger, implementering av Stockholmskonvensjonen om organiske miljøgifter, miljørisikohåndtering, biodiversitet, samt miljøutfordringer i havbruksnæringen.

Samarbeidet innen velferdsutvikling og samfunnsmodeller er den andre hovedpilaren for det faglige samarbeidet med Kina. Norge har i 2013 bidratt til å støtte samarbeid mellom kinesiske myndigheter og internasjonale fagmiljøer i regi av FN-systemet (UNDP) samt bidratt til videreføring av mangeårig faglig samarbeid mellom norske og kinesisk fagmiljøer, inkludert NIBR og FAFO på norsk side. Prosjektene bidrar til å fremme kapasitetsutvikling, bærekraftig utvikling og økonomisk fordeling i Kina.

Norge støttet i 2013 China Council for International Cooperation on Environment and Development (CCICED), en kinesisk tenketank med internasjonal deltakelse som gir råd til det kinesiske topplederskapet innen miljø- og utviklingsspørsmål. CCICED ble opprettet etter Rio-toppmøtet i 1992, og Norge har bidratt med grunnstøtte siden oppstarten. Norge er i inngrep med Rådet på flere måter; ved kjernebidrag, gjennom at en nordmann er medlem av Rådet samt at flere eksperter bidrar til å utvikle studiene og anbefalingene tenketanken bidrar med.

I *Afghanistan* fortsatte det norske samarbeidet med FAO og jordbruksmyndighetene med utvikling av mer effektive og miljøvennlige metoder for bekjempelse av skadedyr og sykdommer innen landbruket. Fagfolk er utdannet og det er etablert demonstrasjonsfelt for bønder i flere provinser. Den norske Afghanistankomiteen fortsatte sitt arbeide med skogplanting og vern mot erosjon og flom i nord-Afghanistan.

I *Pakistan* har norske institusjoner gitt faglig bistand innen kartlegging av risiko for jordskjelv og rasfare, opplæring innen beregning av fiskeri-

bestander, samt akkreditering og arbeid med miljø- og biovitenskap.

Menneskerettigheter, kvinners og barns rettigheter og likestilling

Kvinner og likestilling er et tverrgående tema som blir vektlagt i all støtte til utvikling i Afghanistan og Pakistan og i dialog med myndigheter og samarbeidspartnere. I *Afghanistan* har Verdensbankens flergiverfond et betydelig fokus på kompetanseutvikling som er en av de viktigste forutsetningene for å styrke menneskerettigheter og likestilling. Frivillige organisasjoner rapporterer om god framgang i arbeidet med å fremme kvinners økte samfunnsdeltakelse, kapasitet og kompetanse. Kirkens Nødhjelp har støttet opprettelse av 75 lokale fredsråd bestående av over tusen kvinnelige deltakere, samt dialog med 350 religiøse ledere om kvinners samfunnsdeltakelse. Flyktninghjelpen har siden 2010 blant annet gjennomført 150 besøk til lokalsamfunn for å mobilisere, gi kurs og styrke oppmerksomhet om menneskerettigheter. 30 radioprogrammer om familie- og arverett og kjønnsbasert vold ble produsert og sent over radio og TV. Flyktninghjelpen assisterte i 144 rettsaker om kjønnsbasert vold og det ble gitt opplæring til 616 offentlige tjenestemenn.

Hoveddelen av støtten til fremme av kvinners rettigheter og likestillingsspørsmål i Afghanistan går til UN Women. De har hatt et særskilt fokus på bekjempelse av vold mot kvinner, og har en viktig rolle i overvåkingen av loven mot vold mot kvinner. Manglende oppfølging av loven (en afghansk forpliktelse under givermøtet i Tokyo i 2012) var en av grunnene til at Norge kuttet bistanden til Afghanistan for 2014 med 50 mill. kroner. Det lokale kvinnenettverket Afghan Women's Network (AWN) er strategisk partner for Norge og fremmer kvinners rettigheter og politiske deltakelse.

Norge støtter *Pakistans* «Human Rights Commission». Kommisjonen er en aktiv deltaker i den offentlige dialogen om menneskerettighets-spørsmål. Organisasjonen utarbeider en årlig rapport, State of the Human Rights, om MR-situasjonen i Pakistan. Norsk støtte har videre gått til organisasjoner som arbeider med spesielt sårbare grupper, først og fremst kvinner og barn. Lærere, fengselsansatte og advokater har gjennom denne støtten fått opplæring i barns rettigheter og hvordan seksuelt rettede overgrep skal forhindres. Fri rettshjelp er i tillegg gitt i 140 saker og nettverk for beskyttelse av barn er opprettet i fire distrik-

ter. Norsk støtte har også gjort det mulig å sikre at opplæring om rettigheter til sårbare grupper blir en del av politiopplæringen i alle Pakistans fire provinser. Norsk støtte til kvinner og likestilling i Afghanistan og Pakistan bevilges også over kap. 168.

I *Bangladesh* er likestilling for kvinner styrket gjennom norsk støtte til grasrotorganisasjonen Bangladesh Mahila Parishad som blant annet arbeider for innføring av kjønns sensitiv budsjettering av offentlige midler. Det er innført budsjetter som tar hensyn til likestilling i planlegging og allokering av offentlige midler i 40 ministerier. Kvinners rettsikkerhet er styrket gjennom støtte til menneskerettighetsorganisasjonen Ain o Shalish Kendra (ASK) som arbeider for at voldsutsatte kvinner får bistand til advokat og til å fremme saker for rettsapparatet. Støtten har også gitt økt fokus på brudd på menneskerettigheter gjennom ASKs overvåking av menneskerettighetssituasjonen for sårbare grupper som slumbeboere, den hinduistiske minoriteten i Bangladesh og menneskerettighetsforkjempere.

I *Indonesia* var målet for den norske innsatsen å styrke kvinners rettigheter og fremme deres politiske deltakelse. Kvinners deltakelse i det politiske liv er styrket, blant annet gjennom norsk støtte til Asia Foundation. Hittil har blant annet 450 kvinnelige parlamentarikere i prosjektets tre provinser blitt opplært innen lovutforming og velgerkontakt m.m. 20 lover med innarbeidet kjønns perspektiv er vedtatt i disse provinsene.

Støtten til den statlige kommisjonen for bekjempelse av vold mot kvinner, Komnas Perempuan, har ført til at en rekke institusjoner, herunder konstitusjonsdomstolen, samarbeider med Komnas Perempuan for å se på innholdet i nasjonale lover og lokale forskrifter og konsekvenser de har for kvinners rettigheter.

Norsk støtte gjennom UN Women bidratt til at Indonesias Ministry of Women's Empowerment har utarbeidet en handlingsplan for *FN-resolusjon 1325 for kvinner fred og sikkerhet*.

I *Øst-Timor* er 38 pst. av medlemmene i parlamentet kvinner, og likestilling er en egen komponent i parlamentsprogrammet som Norge støtter i samarbeid med UNDP. Norge har støttet UN Womens program for å få kvinner og førstegangsvelgere aktive med i valgprosessen. Et statlig sekretariat for fremme av likestilling er nylig etablert. Den nye loven som kriminaliserer vold i hjemmet er vedtatt, og Norges støtte til lokale organisasjoner gjør dem i stand til å argumentere for reguleringer som implementerer denne. Kvinner og barn er svært utsatt for vold i hjemmet.

Norge bidrar til UNICEFs program for å beskytte barn mot vold og utnyttning. Barnevennlige avdelinger er bygget på politistasjoner. Den nasjonale kommisjonen for barn har fått styrket sin kompetanse til å ivareta hensynet til barn i utvikling av nye lover og reguleringer. Kvinnelig entreprenørskap er en viktig komponent i et innenlands akvakulturprosjekt og bedret ernæring for barn vektlegges i prosjektet. I de to avsluttede energi-programmene har kvinner vært prioritert i opplæringsplanene.

Målet for norsk støtte til *Vietnam* er bl.a. å styrke barns rettigheter og å styrke etniske minoriteters og marginaliserte gruppers tilgang til kvalitetsutdanning og beskyttelse mot kjønnsbasert vold. Gjensidig besøk- og erfaringsutveksling ved barneombud Anne Lindboe og vietnamesiske samarbeidspartnere gjennom 2013 har ført til at det første utkastet til lov om barns rettigheter er skrevet og sendt på høring til relevante parter for videre konsultasjoner. Lovutkastet består av generelle spørsmål om prinsipper, rettigheter og plikter, og spesifikke bestemmelser om oppfølging av barns rettigheter og deltakelse på grasrotnivå. Et nytt kapittel om ombudsmannsordningen er inkludert, og dekker mandat, struktur og prosedyre. Den reviderte grunnloven har også en artikkel om barns deltakelse (art. 36). Som ledd i arbeidet for barns rettigheter, har Norge også støttet utarbeidelsen av en barnevennlig brosjyre om Barnekonvensjonen, som har fått mye oppmerksomhet og som skal oversettes til tre etniske språk, h'mong, j'rai og khmer.

Utdanning

Norge har gitt støtte til *Nepals* sektorprogram for grunntutdanning, School Sector Reform Programme. Hovedmålet med programmet er å sikre et godt grunntutdanningstilbud for alle barn. Resultater i forhold til avtalemål er generelt positive, særlig når det gjelder økt tilgang til utdanning på alle nivåer. Andel førsteklasinger med førskolebakgrunn øker raskt, og er nå på 57 pst., tre pst. høyere enn i 2012. Nær 92 pst. av alle femåringer begynte i første klasse i 2013. Jenter og gutter er likt representert på alle trinn fra første til åttende klasse, og nasjonale prøver for åttendeklasinger viser at det er lite forskjell mellom gutter og jenter når det gjelder læring. Det er også positiv utvikling når det gjelder tilgang, inkludert antall skoler og klasserom. I 2013 ble det blant annet bygd nær 500 skoler, 18 000 nye klasserom og 1 000 toaletter for jenter.

Som en del av sektorprogrammet deltar Norge i arbeidsgruppen for inkludering og likestilling, og har satt særlig fokus på behov for å styrke satsingen på funksjonshemmede barns rett til utdanning. Økt oppmerksomhet er tydelig i diverse plandokumenter, men har foreløpig ikke gitt konkrete resultater i form av markant bedre tilgang. Det viktigste virkemiddelet har vært rett til stipend.

Det ble også gitt støtte til en internasjonal konferanse om kvalitet i utdanning i samarbeid med Nepals skoledirektorat, Unicef, Unesco og en av Nepals beste privatskoler. Lærere fra hele landet deltok. Det var anledning til å utvikle konkrete ferdigheter knyttet til blant annet undervisning av naturfag og matematikk, kunstfag, høytlesning, tidlig læring, bruk av IKT, diktning og litteratur. Det er også gitt støtte til et pilotprosjekt for å motivere lærere i utvalgte distrikter til å finne lokale løsninger på utfordringer som virker hemmende for god undervisning.

Gjennom en samarbeidsavtale med Mahidol University i Bangkok har Norge bidratt til å styrke kapasiteten i en tidlig gjenoppbyggingsfase i *Myanmar* ved å gi stipender til 60 master- og doktorgradsstudenter. De første mastergradsstudentene ventes uteksaminert i 2015.

I *Afghanistan* rapporteres det om bedre tilgjengelighet av skoler og bedre kvalitet i utdanningssektoren. Norsk bistand til utdanning går først og fremst gjennom Verdensbankens flergiverfond (ARTF) som blant annet finansierer utdanningsministeriets bygging av skoler, støtter etablering av lokale skolekomitéer, utdanner lærere, og utvikler yrkesutdanning og høyere utdanning. I 2013 gikk 1,17 millioner barn på skoler bygget av fondets utdanningsprosjekt. Over 11 000 skolekomitéer er etablert, mens nesten 12 000 elever har mottatt yrkestrening.

Det er 210 000 lærere i offentlig sektor i Afghanistan. Mer enn 170 000 lærere har mottatt etterutdanning siden ARTFs utdanningsprosjekt startet. Antall lærerstudenter i 2013 er 72 000 hvorav 53 pst. kvinner. Gjennom ARTF bidrar Norge også til utvikling av høyere utdanning og universiteter i Afghanistan. Norge deltar aktivt i sentrale nasjonale prosesser innen utdanningssektoren.

Frivillige organisasjoner bidrar i betydelig grad til utdanning i Afghanistan, blant annet ved å styrke utdanningsministeriets virksomhet, bedre skoleforhold i provinsene og gi yrkesutdanning til ungdommer og voksne. Slik bistand gjennomføres blant annet av Afghanistankomitéen, Aga Khan, ACTED og Flyktninghjelpen. En dansk

organisasjon bygger 10 skoler og et stort internat for kvinnelige studenter i Faryab provins.

I *Pakistan* har det bilaterale samarbeidsprogrammet BEIP II, med utdanningsmyndighetene i Khyber-Pakthunkwa-provinsen, ikke hatt framdrift i 2013. Programmets mål er å rehabilitere jenteskoler i provinsen. Den manglende framdriften medfører at det ikke er utbetalt midler til programmet. Det er i stedet etablert en ny samarbeidsstruktur med andre givere og utdanningsmyndighetene, der den tyske organisasjonen GIZ vil være ledende partner, for å sikre bedre effektivitet og kontroll.

Norsk støtte er også gitt til to private hjelpeorganisasjoner, Bulandi i Kashmir og Right to Play (RTP) i Khyber-Pakthunkwa og Sindh-provinsen. En ekstern evaluering viser at barna som deltar i RTP-programmet har bedret selvfølelse, kommunikasjonssevne og evne til samarbeid. Det er derfor nå undertegnet avtaler med utdanningsmyndighetene i de to provinsene om at RTPs arbeidsformer skal inngå i opplæringsplanene. Bulandi ferdigstilte og åpnet en offentlig skole i Kashmir i 2013 og ga utstyr til tre laboratorier der. 500 jenter får dermed utdanning på en velutstyrt skole.

Norge startet i 2012 et tre-årig forskningssamarbeid mellom *Øst-Timor* og Nordland Universitet, hvor blant annet syv studenter fra Øst-Timor gjennomfører masterstudier ved universitetet i Bodø.

Det har skjedd en viss bedring i forholdene for sivilt samfunn i *Vietnam*, og det har vært stor framgang innen utdanning og helse, med bl.a. FN som bidragsyter. I 2013 ble det bl.a. lagt frem en større rapport om utdanning og fattigdom fra prosjektet Young Lives, som har fulgt en rekke barn i flere provinser fra de var spedbarn i 2000. Resultatene viser at barns ferdigheter i bl.a. matematikk og vietnamesisk er relativt gode, og bekrefter en positiv utvikling i Vietnam på disse områdene, og derved også at utdanning bidrar til sosial utjevning.

Landsbygduitvikling

Landbruket i *Afghanistan* er grunnlaget for landets økonomi og sysselsetter flertallet av befolkningen. Norge støtter landsbygduitvikling (inkludert landbruk) gjennom frivillige organisasjoner, ARTF (primært Solidaritetsprogrammet), UNDPs program for støtte av organisasjoner i distriktene og et program i regi av FAO under landbruksministeriet. Solidaritetsprogrammet bygger lokal kompetanse for utvikling av infrastruktur og andre tiltak. Programmet er landsdekkende og

har siden oppstart nådd frem til 22,4 millioner innbyggere, nesten halvparten kvinner.

Gjennom frivillige organisasjoner støttes jordbruk, helse, infrastruktur, vannforsyning, alfabetisering, grunn- og yrkesopplæring, husdyrhold og fornybar energi. Fire av de frivillige organisasjonene fokuserer sin virksomhet om Faryab og de når frem til avsidesliggende lokalsamfunn. Det rapporteres at de aller fleste målsettingene for tiltakene er nådd. Landbruksproduksjon har øket og inntektsgrunnlaget er bedret. Svært gode resultater dokumenteres med hensyn til vannforsyning, bedret hygiene og reduksjon av sykdommer. Over en tre års periode har for eksempel organisasjonen DACAAR sørget for tilstrekkelig rent vann til om lag 184 000 mennesker.

I *Pakistan* støtter Norge et landsbyutviklingsprogram i Chitral-distriktet i provinsen Khyber Pakhtunkhwa. Programmets mål er å styrke lokale myndigheters og organisasjoners evne til å forebygge naturkatastrofer. Støtten gis i form av kurs, bygging av demninger for å forhindre flom og jordras, og planting av trær og frukthager. Frukthagene gir økte inntektsmuligheter, i hovedsak til kvinner. Befolkningen har ved hjelp av norsk bistand fått bedre helse- og utdanningsfasiliteter. Sykehus og skoler er blitt oppgradert. Vannanlegg og gassovner er installert.

Fornybar energi og olje for utvikling

Mål for den norske støtten til *Myanmar* i 2013 var å undersøke mulighetene for et Olje for Utvikling-program og i løpet av året har det vært tett dialog med myndighetene om dette. Innenfor naturressursforvaltning og særlig i forhold til mulige olje- og gassforekomster etterspør Myanmar bistand på en rekke felt blant annet i utarbeidelse av lover og forskrifter, styringssystemer for sikkerhetsrisiko, standarder for utslipp av skadelige kjemikalier, data management systemer, ressursbeskatning og revisjon av oljeselskap. Et vellykket oppstartsseminar ble holdt i hovedstaden Naypyidaw i november 2013, med deltakelse fra relevante departementer og institusjoner fra myanmarsk og norsk side til stede. Dialogen fortsetter nå med myndighetene om oppstartsaktiviteter og videre prosess mot et langsiktig samarbeid. Støtte til sivilt samfunn vil bli en viktig del av OfU-samarbeidet i Myanmar. Det er stor etterspørsel etter norsk kompetanse på vannkraft. For å møte denne etterspørselen, har Norge i 2013 etablert et samarbeid mellom Norges Vassdrag- og Energidirektorat (NVE) og elektrisitetsministeriet i Myanmar. International Centre for Hydropower (ICH) har

også bidratt med kapasitetsbygging i elektrisitetsministeriet, blant annet gjennom opplæring i sosiale og miljømessige konsekvenser knyttet til vannkraftutbygging. Samarbeidet er i oppstartsfasen blitt finansiert over Norads bevilgning for ren energi. Norge har også bidratt til revisjon av elektrisitetsloven, gjennom støtte til Asiabanken (GAP).

Målet for den norske støtten til *Øst-Timor* i var å bidra til bærekraftig ressurs- og kapitalforvaltning og bruk av fornybar energi. Den norske støtten til programmet Olje for utvikling har fått meget god omtale i en større evaluering; særlig har finansforvaltningsdelen vært vellykket med opprettelse av et petroleumsfond. Programmet har lagt stor vekt på kapasitetsbygging. 10 masterstudenter, 4 kvinner og 6 menn, er utdannet under programmet. Studentene har fått gode jobber i bransjen ved hjemkomst. En ekstern sluttevaluering vil bli gjennomført i 2014. Den norske støtten har også gått til et institusjonssamarbeid mellom NVE og Infrastrukturministeriet innen vannkraftforvaltning. De to energiprojektene ble avsluttet i 2013.

I Afghanistan oppnådde Kirkens Nødhjelp at 7 610 husholdninger og 97 landsbyer ble forsørget med strøm ved bruk av solpaneler. For å sikre levedyktighet fikk 58 personer, 28 menn og 30 kvinner, utdanning som «barfotingeniører».

Økonomisk utvikling

I Sri Lanka har støtte fra Norge bidratt til økt selsesetting som følge av tiltak som har bidratt til økt kvalitet og kapasitet innenfor yrkesopplæring, samt gjennom tiltak som har bedret tilgangen til kredittordninger og ledelseskompetanse for tusenvis av små og mellomstore bedrifter.

Det norske samarbeidet med Afghanistan har mange tiltak som er med på å styrke den økonomiske utviklingen, direkte og indirekte. Kompetanseutvikling på bred front er med på å legge til rette for økt vekst i økonomien. For 2013 rapporteres det om økt produksjon, salg og inntekt blant målgruppene.

Regionale tiltak

ASEANs ressursenter for menneskerettigheter har ferdigstilt to studier om henholdsvis kvinner og menneskerettigheter og næringsliv og menneskerettigheter ved hjelp av norsk støtte. Under utarbeidningen av ASEANs Human Rights Declaration, vedtatt i desember 2012 bidro Human Rights Working Group (HRWG), med norsk støtte til å

lage teksten så sterk som mulig. I samarbeid med International Management Group (IMG) har Norge bidratt til kapasitetsbygging i Myanmar utenriksdepartement og andre departementet, knyttet til forberedelsene av formannskapet i ASEAN, blant annet gjennom en elektronisk ASEAN-portal som ble lansert nylig.

Det ble i 2013 inngått ny avtale med Verdensbankens flergiverfond for fase to i South Asia Water Initiative (SAWI). SAWI er en tilleggs mekanisme til de ulike tiltak på nasjonalt nivå innen vann og energi. Organisasjonen arbeider parallelt langs tre spor; en regional mekanisme for politisk dialog (The Abu Dhabi Dialogue); på sub-regionalt/vassdragsnivå for å stimulere samarbeid om vannressursforvaltning i grensekryssende vassdrag, og på lokalt nivå for nasjonale prosjekter med regionale implikasjoner.

Norge videreførte støtte til Free Media Foundation og prosjektet South Asian Free Media Association (SAFMA). Mottaker rapporterer at prosjektet har styrket frie medier, skapt kontakt og samarbeidsarenaer mellom journalister og akademikere fra Sør-Asia og økt kunnskap om regionale spørsmål blant journalister.

Økt oppmerksomhet omkring klimaendringer har de senere år gitt den regionale organisasjonen ICIMOD en stadig viktigere rolle i Hindukush Himalaya. Det er en økende interesse blant medlemslandene for regionalt klimasamarbeid. Norsk kjernestøtte til ICIMOD bidro i 2012 til økt faglig kunnskap om klimaendringer og institusjonell kompetansebygging på nasjonalt nivå.

Gjennom samarbeidsavtalen med *Asian Institute of Technology* (AIT) har Norge bidratt til å støtte opp om utdanning og økonomisk utvikling i de minst utviklede land i regionen ved å finansiere 33 master- og doktorgradstipender til studenter fra blant annet Bangladesh, Nepal, Myanmar. De første 10 mastergradsstudentene ble uteksaminert i 2013.

Støtten til *The Coordinating Committee for Geoscience Programmes in East and Southeast Asia* (CCOP) har bidratt til å spre norske erfaringer om petroleumsforvaltning i CCOPs medlemsland, i tråd med føringen om å gi bistand til godt styret og olje for utvikling i regionen. En sluttevaluering av prosjektet i 2012 var gjennomgående positiv.

Gjennom en samarbeidsavtale med Petrad ønsker Norge å bidra til å videreføre kunnskapsdeling i petroleumssektoren med ressursansvarlige myndigheter og nasjonale oljeselskaper i Øst- og Sørøst-Asia gjennom seminarer og netterverksbygging, med sikte på en mer bærekraftig

utvikling i regionen. Videre har bevilgningen blitt brukt til å støtte FNs *Inter-Agency Project on Human Trafficking in the Greater Mekong Sub-region* og *Coordinated Mekong Ministerial Initiative against Trafficking* (COMMIT). Aktivitetene er i tråd med Norges samarbeid med land i Asia når det gjelder å fremme kvinners og barns rettigheter. En uavhengig evaluering av COMMIT-prosessen som ble gjennomført i 2013 påpekte at samarbeidet hadde vært mest vellykket når det

gjaldt utforming av policy, avtaler og lovgivning, men mindre vellykket mht. implementering. Oppfølgingsprosjektet UNACT (2014–2016) har som hovedmål å styrke COMMIT-prosessen med sikte på å gjøre den mer bærekraftig og selvgående.

Budsjett 2015

For 2015 foreslås bevilget samlet 844,5 mill. kroner på post 78 Regionbevilgning for Asia.

Kap. 152 Bistand til Midtøsten og Nord-Afrika

(i 1 000 kr)				
Post	Betegnelse	Regnskap 2013	Saldert budsjett 2014	Forslag 2015
78	Regionbevilgning for Midtøsten og Nord-Afrika, <i>kan overføres</i>	542 172	540 000	556 000
	Sum kap. 0152	542 172	540 000	556 000

Bakgrunnen for utviklingssamarbeidet med Midtøsten er først og fremst ønsket om en palestinsk statsdannelse som ledd i en to-statsløsning mellom israelerne og palestinerne. Norge leder giverlandsgruppen Ad Hoc Liaison Committee (AHLC), og har et særlig ansvar for å samordne den internasjonale bistanden til Palestina og knytte giverlandsgruppens arbeid til den politiske prosessen om en fredsløsning mellom Israel og Palestina. Denne rollen forplikter Norge til et aktivt engasjement i Midtøsten og til et fortsatt høyt nivå på giverinnsatsen.

Midtøsten og Nord-Afrika står overfor store utfordringer. Klima, uro og politiske omveltninger i flere land har tydeliggjort behovet for å stabilisere regionen gjennom inkluderende politiske prosesser forankret i demokrati, sivilt folkestyre og økonomisk utvikling. Det dreier seg om Europas nærområder. Norges engasjement er i tråd med grunnleggende utenrikspolitiske verdier og strategiske interesser. Det geografiske nedslagsfeltet for budsjettposten omfatter hele regionen fra Iran til Vest-Sahara. Det er nødvendig å operere med høy grad av fleksibilitet for bruken av bistandsmidler.

Bistand til Midtøsten og Nord-Afrika må ses i sammenheng med innsatser over andre budsjettkapitler, herunder bistand gjennom norske frivillige organisasjoner og kulturtiltak (kap.160), nødhjelp og humanitær bistand og menneskerettigheter (kap. 163), bistand til freds- og forsoningstiltak (kap.164), bistand til forskning og kompetanse-

hevning (kap. 165) og bistand gjennom FN-systemet (kap.170).

Post 78 Regionbevilgning for Midtøsten og Nord-Afrika, kan overføres

Situasjonsbeskrivelse

Palestina

Det økonomiske bidraget til Den palestinske selvstyremyndigheten (PA) har som mål å bygge det institusjonelle fundament og et bærekraftig økonomisk grunnlag for driften av en selvstendig palestinsk stat. Kun en varig fredsavtale vil sikre at dette statsbyggingsprosjektet kan slutføres. Derfor er det viktig at forhandlingene mellom Israel og PLO leder frem til en avtale om en tostatsløsning. Forhandlingene ble suspendert i april 2014. Konflikten i Gaza sommeren 2014 var en følge av at fredsprosessen mellom partene stanset opp. I fravær av forhandlinger og en enighet om en tostatsløsning, er det stor fare for nye konflikter i årene fremover. Den israelske okkupasjonen, splittelsen av Palestina, blokaden av Gaza, samt feilslåtte forsøk på å finne en forhandlet løsning undergraver de moderate kreftene i palestinsk politikk.

Internasjonale giverbidrag bidro til en betydelig økonomisk vekst frem til 2011, men veksten har avtatt siden 2012. Verdensbanken og Det internasjonale pengefondet understreker at det ikke vil være mulig å sikre et bærekraftig økonomisk grunnlag for en palestinsk stat uten varige

lettelser i de israelske restriksjonene som er tilknyttet okkupasjonen.

PA er fortsatt i en vanskelig økonomisk situasjon, og har tatt opp lån på kommersielle vilkår for å betale kreditorer og bringe budsjettet i balanse. En høy gjeldsbyrde tynger PAs økonomiske bæreevne og rammer den palestinske befolkningen. En nødvendig forutsetning for en bærekraftig palestinsk økonomi er at PA og palestinsk næringsliv gis tilgang til de delene av okkupert område som Israel kontrollerer, og at det åpnes for varer og økt handel inn og ut av både Gaza og Vestbredden. Temaene og relevante tiltak drøftes på giverlandsgruppens møter hvert halvår.

For Norge er det avgjørende at det knyttes krav til budsjettstøtten vi gir til palestinerne og at vi har kontroll med hva norske bidrag går til. Det er Verdensbankens krav og kontrollrutiner som gjelder for bruk av budsjettstøtten. Utbetalinger er knyttet til at PA gjennomfører pålagte reformtiltak i offentlig sektor knyttet til økonomistyring, regnskapsføring og finansforvaltning, begrensninger på offentlige lønninger og ansettelse, og utgiftskontroll.

PA har hatt framgang i reformarbeidet og redusert behovet for budsjettstøtte fra 22 pst. av bruttonasjonalproduktet i 2008 til 12 pst. i 2013. Dette demonstrerer en positiv utviklingstrend, men PA er fortsatt helt avhengig av bistand for å kunne dekke sitt budsjettunderskudd, inntil den økonomiske veksten tiltar. PA har få muligheter til å drive inn skatter eller betaling for tjenesteyting i Gaza i tilstrekkelig grad så lenge splittelsen mellom Gaza og Vestbredden vedvarer. Det er behov for en omfattende reform av offentlig sektor i Gaza som følge av forsoningsavtalen mellom Hamas og PLO.

Palestinerne i Gaza har dårligere økonomiske kår og økt arbeidsløshet etter stengingen av tunnelene mot Egypt og skjerpede israelske restriksjonene. Konflikten i Gaza sommeren 2014 førte til store ødeleggelser på boliger, skoler og annen viktig infrastruktur. Det er viktig å få til en gjenoppbygging og normalisering av forholdene i Gaza for å bedre folks levekår og bidra til å stabilisere situasjonen.

Den ulovlige bosettingsekspanjonen på okkupert land fortsetter, og bosettervolden mot palestinerne er økende. I områder kontrollert av Israel blir et økende antall boliger og infrastruktur revet av israelske myndigheter. Menneskerettighetssituasjonen er bekymringsfull. Det er fortsatt nødvendig å opprettholde fokus på yttings- og pressefrihet.

På grunn av Norges særlige rolle og engasjement er Palestina valgt som fokusland i kategorien sårbare stater.

Midtøsten og Nord-Afrika

Det er skjøre statsdannelser i mange av de arabiske landene i kjølvannet av protestbølgen og omveltningene i 2011. Den «arabiske våren» innledet vesentlige forandringsprosesser i regionen som vil vedvare i flere år. I et land som Tunisia pågår krevende omstillingsprosesser for å bygge opp nye og demokratiske institusjoner. Syria har en pågående borgerkrig. Iraks stabilitet trues av sekteriske konflikter og terrorister har tatt kontroll over deler av landet. Fragmentering og maktvakuum i Libya bidrar til destabilisering i store deler av Europas sørlige nabolag. En viktig årsak til opprørene har vært mangel på økonomiske og sosiale muligheter og ønsker om et nytt og ansvarliggjort politisk lederskap. Flere land preges av sosial uro og politisk polarisering, og en vanskelig situasjon både på det økonomiske og sikkerhetsmessige området. I tillegg er framvoksende jihadistbevegelser en trussel mot stabilitet og sikkerhet. En særlig stor utfordring er å innfri befolkningens forventninger til sosiale og økonomiske forbedringer. Dette krever et langsiktig engasjement fra det internasjonale samfunn. Norge arbeider nært med multilaterale aktører som FN og EU og prioriterer innsats for menneskerettigheter og demokratisering, ikke minst gjennom støtte til sivilt samfunn og til inkluderende politiske prosesser, samt støtte til økonomisk utvikling og sikkerhet.

Mål

Målene for Norges samarbeid med land i Midtøsten og Nord-Afrika er å bidra til statsbygging, godt styresett og stabilitet.

Basert på situasjonen i det enkelte land og lokale prioriteringer foreslås bevilgningen for 2015 brukt til å støtte opp om:

- Godt styresett, herunder gjennom budsjettstøtte til Palestina
- Menneskerettigheter, inkludert likestilling og demokrati
- Freds- og forsoningsprosesser
- Utdanning
- Energi og klima
- Inkluderende økonomisk utvikling

En vesentlig del av midlene vil finansiere pågående og nye tiltak i Palestina, mens en andel vil

benyttes til å møte behov som følger av utviklingen i regionen.

Rapport 2013

Godt styresett, herunder gjennom budsjettstøtte

I *Palestina* har Verdensbanken en positiv vurdering av fremgangen i PAs reformarbeid. Reformarbeidet har blant annet ført til økt åpenhet om inntekts- og utgiftsituasjonen innen offentlig finansforvaltning, begrensninger på lønnsutgifter og nyansettelser og et forbedret system for offentlige anskaffelser. Skattereformen, som skal styrke statens inntekter, har ennå ikke blitt gjennomført. PA har ikke fått bukt med de høye og økende kostnadene knyttet til behandling av palestinske pasienter i naboland. Et lavere inntektsnivå enn forventet var også med på å påføre PA et større budsjettunderskudd enn planlagt.

Med hjelp fra givernes budsjettstøtte kanalisert gjennom Verdensbanken, har PA betalt lønninger til offentlige ansatte, og opprettholdt tjenestetilbudet innen helse og utdanning. Offentlig sysselsetting har bidratt til å dempe konsekvensene av den vanskelige økonomiske situasjonen, og lønninger til PA-ansatte har hatt positive ringvirkninger på økonomien. Dette har vært viktig når vekstfaktoren i palestinsk økonomi har vært avtagende. En stabil palestinsk selvstyremyndighet har vært avgjørende for ro på Vestbredden, for Israels sikkerhet og for videre oppbygging av et palestinsk statsapparat.

PA jobber med å styrke sine nasjonale anti-korrupsjonsinstitusjoner. Fraværet av en fungerende nasjonalforsamling, som følger av splittelsen mellom Gaza og Vestbredden, utgjør en utfordring for videreutvikling av godt styresett og demokrati i Palestina

I *Egypt* har Norge støttet demokratiseringsarbeidet gjennom Carter-senteret.

Rettigheter, inkludert likestilling og demokrati

I *Palestina* videreførte Norge sin støtte til UNRWAs arbeid med å bedre situasjonen for palestinske flyktningkvinner i Gaza. Hensikten med støtten er at kvinner skal få muligheter til selvutvikling og en sterkere posisjon i samfunnet. Flyktningkvinnene har fått opplæring i IKT, drevet idrett og fysisk trening, samt fått tilgang til krisesenter, samtalegrupper og kulturelle aktiviteter.

Norsk støtte til den palestinske menneskerettighetskommisjonen har bidratt til å overvåke, dokumentere og rapportere om menneskerettighetssituasjonen i Gaza og i Vestbredden. Den ved-

varende splittelsen mellom Gaza og Vestbredden er viktig for å forklare liten fremgang på menneskerettighetsområdet, hvor spesielt begrensninger i ytringsfrihet, vilkårlige arrestasjoner og trakassering av sikkerhetsstyrkene er et problem. I Gaza er det fortsatt bruk av dødsstraff.

I *Jordan* har FAFO ferdigstilt to studier, en om sosioøkonomiske forhold for palestinere som bor utenfor flyktningleirene og en om konsekvenser av syriske flyktninger på det jordanske arbeidsmarkedet.

I *Egypt* har Norge støttet arbeidet til International Organization for Migration (IOM) og UNHCR for å fremme menneskerettighetene til flyktninger, migranter og asylsøkere langs den østafrikanske ruten. Fokuset har i første rekke vært på Egypt/Sinai. Bakgrunnen for programmet var en forverret situasjon spesielt for eritreiske flyktninger på Sinai, med utstrakt kidnapping, tortur og pengeutpressing.

I *Iran* har Norge gjennom sin støtte til FNs program for bekjempelse av narkotika og organisert kriminalitet bidratt til å helsetiltak for HIV/Aids ofre og forebygging av narkotikamisbruk blant sårbare grupper.

I *Irak* har den norske organisasjonen Business Innovation Project gjennomført opplæring av unge entreprenører i samarbeid med irakiske lokale og nasjonale myndigheter.

EU-Lex avsluttet i 2014 sitt engasjement i *Irak* til støtte for styrking av nasjonal og regional kompetanse innen justissektoren.

Regionalt: Gjennom Europarådet har Norge bidratt med konstitusjonell og juridisk rådgivning til myndighetene i Tunisia og Marokko. Arbeidet er gjennomført av Venezia-kommisjonen. Arbeidet har blant annet bidratt til at flere av anbefalingene fra prosjektet er inkludert i den nye grunnloven i Tunisia. Via organisasjonen International Media Support (IMS) støtter Norge programmet «Media freedom in the Arab world», som arbeider for ytringsfrihet i en rekke land MØNA-regionen. Programmet har en regional tilnærming med fokus på blant annet utvikling av lover og institusjoner for profesjonalisering av mediasektoren. Gjennom UNDPs regionale program har Norge bidratt til å sikre et rettfærdig rettssystem, samt bidratt til grunnlovsarbeidet og reformtiltak innen sikkerhetssektoren i Tunisia

Fred- og forsoningsprosesser

I *Palestina* har den sivile observatørstyrken i Hebron (TIPH) i tråd med sitt mandat rapportert regelmessig om forholdet mellom israelere og

palestinere i Hebron til partene (PLO og Israel) samt bidragslandene. Norge har utnevnt observatørstyrkens øverste leder, og har finansiert sivile observatører til styrken. En evaluering av TIPH ferdigstilles våren 2015, og vil dokumentere resultatene av TIPHs arbeid. I *Egypt* er Norge en av de største bidragsyterne til Multinational Force and Observers (MFO) – en uavhengig fredsbevarende styrke som opererer i Sinaiørkenen. MFO overvåker fredsavtalen mellom Egypt og Israel og bidrar til at den overholdes. I *Syria* har Norge deltatt i operasjon RECSYR for å uttransportere og destruere Syrias kjemiske våpen, samt støttet Organisasjonen for forbud mot kjemiske våpens (OPCW) destruksjonsfond for å implementere FNs Sikkerhetsråd Resolusjon 2118 og hindre at disse våpnene igjen brukes mot den syriske sivilbefolkningen.

Utdanning

I *Palestina* har PA ferdigstilt klasserom og tilbygg både på Vestbredden og Gaza i henhold til sine planer. Flere skoler og klasserom har resultert i at doble undervisningsskift i skoler på Vestbredden nå er en sjeldenhet. PA kan vise til fremgang i innskrivingsrater til barneskolen, men en svak nedgang i gutters innskriving til ungdomsskolen. Over halvparten av offentlige, palestinske skoler har blitt utbedret de siste årene slik at de er fysisk tilgjengelige for elever med særskilte behov. Samfinansieringsavtalen om utdanning med Finland, Irland og Tyskland har gitt PA større fleksibilitet og forutsigbarhet i i forhold til finansieringen av sin planer, og etablert en struktur for bedre og mer koordinert planlegging, gjennomføring og rapportering. For å bedre kvaliteten på grunnutdanningen har PA blant annet videreført sitt arbeid med å etablere datalaber, innføre nye tekstbøker og gi spesialutdanning til lærere og rektorer. Norge finansierte en Public Expenditure Review som gjorde en positiv vurdering. Gjennomgangen kom med noen forslag til forbedringer med hensyn til budsjettering, planlegging og interne rutiner i utdanningsdepartementet. PA har allerede integrert disse i sine planer.

Energi

I *Palestina* er størstedelen av befolkningen forsynt med strøm, men det er fortsatt enkelte landsbyer i C-området, som er under israelsk kontroll, som fortsatt mangler strøm. Energiprogrammet i Palestina trappes ned etter 20 år med norsk innsats, siden 99 pst. elektrifisering er oppnådd. Over 200 000 forhåndsbetalte strømmålere, som skal bedre elektrisitetsverkens innkreving fra kundene og PAs økonomi, var under installering i 2013.

I *Libanon* har forundersøkelser for Olje for Utvikling-programmet (OfU) stått sentralt i 2013. I samarbeid med libanesiske myndigheter er fremtidige utfordringer i sektoren kartlagt og planer for medvirkning av sivil samfunns utarbeidet. Gjennomføring av programmet vil starte opp i 2014.

Inkluderende økonomisk utvikling

I *Palestina* har Middle East Investment Initiative (MEII) økt tilgangen til kapital for små og mellomstore bedrifter gjennom en utlånsgarantiordning til bankene. MEII har også arbeidet med kapasitetsbygging overfor bankene. En gjennomgang av prosjektet i 2013 viste at ordningen har bidratt til nærmere 8500 arbeidsplasser siden oppstarten i 2008.

Regionalt: Gjennom Verdensbanken har landene i Midtøsten og Nord-Afrika fått tilgang til faglig bistand, studier, kunnskapsdeling og kapasitetsbygging for å oppnå godt styresett, økonomisk og sosial integrering, sysselsetting drevet frem av privat sektor og bærekraftig utvikling. Den europeiske utviklingsbankens, EBRD, regionale program i Midtøsten og Nord-Afrika (SEMED) har hatt god fremgang i 2013, og har bidratt med kapasitetsbygging av privat næringsliv i Jordan, Tunisia, Marokko og Egypt.

Budsjett 2015

For 2015 foreslås bevilget 556 mill. kroner på post 78 Regionbevilgning for Midtøsten og Nord-Afrika.

Kap. 153 Bistand til Latin-Amerika

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap		Forslag 2015
		2013	Saldert budsjett 2014	
78	Regionbevilgning for Latin-Amerika, <i>kan overføres</i>	204 716	184 000	144 000
	Sum kap. 0153	204 716	184 000	144 000

De latinamerikanske demokratiene står økonomisk langt sterkere i dag enn for noen tiår siden. Veksten har gjennomgående vært god siden årtusenskiftet. De største utfordringene er knyttet til menneskerettigheter, kriminalitet, fattigdom og store ulikheter i inntekter og formue.

Den gode økonomiske veksten har også kommet de fattige til gode, og omfattende sosiale programmer har bidratt til, å redusere den store interne ulikheten noe i flere av landene. Det er blitt større aksept for at tradisjonelt ekskluderte grupper må slippe til, og i flere land har representanter for bl.a. fagbevegelse, urfolk og kvinner fått større innpass i det politiske landskapet.

Selv om kvinners situasjon jevnt over er blitt bedre, er det langt igjen til at kvinnene er likestilt politisk og økonomisk. Restriktive abortlover og vold mot kvinner er et stort problem i mange latinamerikanske land. Urfolk og afrolatinere har spesielt vanskelige kår og kommer dårligst ut på levekårsstatistikkene. Korrupsjon er fortsatt et stort samfunnsproblem, og vernet om sivile og politiske rettigheter er begrenset i mange av landene. Cuba er det eneste landet i Latin-Amerika uten demokratisk valgt president, og har fundamentale utfordringer når det gjelder ytrings- og forsamlingsfriheten. I Venezuela er det begrensninger på mediernes frihet, og landet har i 2014 vært preget av politisk uro, omfattende og til dels voldelige demonstrasjoner, og arrestasjoner av demonstranter og opposisjonelle.

Sikkerhetssituasjonen og voldsutviklingen er blitt et alvorlig og økende problem, særlig i Mellom-Amerika, men også i Mexico og Venezuela. Voldsspiralen fører til at menneskerettighetsutfordringene i økende grad knyttes til straffefrihet og manglende rettsoppfølging.

Latin-Amerika har et usedvanlig rikt biologisk mangfold, men store områder ødelegges av uforvarlig skogbruk, landbruk og kvegdrift. Regnskogen i Amazonas er verdens største, og absorberer 1,5 milliarder tonn CO₂ i året. Etterspørsele etter energi øker for hvert år. Regionen har imidlertid store muligheter for å utnytte forny-

bare energikilder, herunder vann- og vindkraft, solenergi samt geotermisk energi – jordvarme.

Utviklingen i regionen preges også av den regionale stormakten Brasils økende innflytelse, selv om landets økonomiske vekst har flatet ut. Den frihandelsorienterte Stillehavsalliansen, med Mexico, Colombia, Peru og Chile, representerer i noen grad en alternativ utviklingsmodell til Brasil, og landene i alliansen er inne i en dynamisk utvikling.

Post 78 Regionbevilgning for Latin-Amerika, kan overføres**Situasjonsbeskrivelse**

Brasil er en meget viktig samarbeidspartner for Norge og norsk næringsliv. Regjeringen vil fortsette å styrke relasjonen til Brasil gjennom et bredt samarbeid innen næringsliv, energi, forskning/høyere utdanning, klima, miljø og bærekraftig utvikling. Forvaltningen av klima- og skoginitiativet er fra og med 2014 overtatt av Klima- og miljødepartementet. Situasjonen for urfolks rettigheter i Brasil er mer tilspisset enn tidligere. Utfordringene er ofte relatert til infrastrukturbygging og utvinning av naturressurser i områder der urfolkene bor. Norge opprettholder sitt engasjement for urfolks rettigheter.

Selv om valgene i de mellomamerikanske landene gjennomføres på en regelmessig måte, er tiliten til demokratiet og statlige institusjoner likevel svært lav, og det politiske konfliktnivået er økende. Honduras, Guatemala og El Salvador ligger på verdenstoppen når det gjelder drap i forhold til innbyggertall. Straffefriheten er omfattende, blant annet som følge av korrupsjon, samt svake rettsapparat og politisystem. Selv i de tradisjonelt tryggere landene som Nicaragua og Costa Rica, er volden økende. Strømmen av narkotika og våpen gjennom området, sammen med sosiale konflikter, fattigdom og omfattende migrasjon gjør situasjonen svært vanskelig. Til tross for økonomisk framgang i de fleste av landene, er det

fortsatt en stor andel av befolkningen, særlig urfolk, som lever i ekstrem fattigdom, og forskjellen mellom fattig og rik er stor. Det sosiale konfliktnivået er også økende i enkelte av landene, blant annet knyttet til utvinning av naturressurser, retten til jord og urfolks rett til selvbestemmelse.

Samarbeidet med regionale menneskerettighetsinstitusjoner i Mellom-Amerika, inklusive Den internasjonale kommisjonen mot straffefrihet i Guatemala (CICIG), videreføres. Norge er i tillegg en betydelig støttespiller til Den inter-amerikanske menneskerettighetsdomstolen. For å gi det regionale perspektivet et løft og en mer helhetlig tilnærming, legges det opp til at den inter-amerikanske menneskerettighetskommisjonen støttes over kap. 163, post 72. Samtlige av disse sentrale institusjonene er under press og er avhengige av ekstern støtte. Mange av landene i Latin-Amerika er blant de mest sårbare i verden når det gjelder effekter av klimaendringer og naturkatastrofer, og enkelte regionale tiltak for klima/bærekraftig ressursbruk, videreføres.

Guatemala

I *Guatemala* er president Perez Molina halvveis i sin periode. Korrupsjonsskandaler og vedvarende voldsproblemer, sammen med militarisering og undertrykking av sosiale protester, har ført til redusert oppslutning i befolkningen.

Landet har hatt moderat økonomisk vekst det siste tiåret, og det har vært en viss framgang i tilgang på grunnutdanning samt en viss reduksjon i barnedødeligheten. Urfolksmajoriteten lever imidlertid fortsatt i fattigdom, og underernæring blant barn under fem år er blant de verste i verden. Sikkerhetssituasjonen er svært alvorlig. I den senere tid har man registrert en urovekkende utvikling der statsadvokaten, fremtredende dommere og andre sentrale pådrivere for redusert straffefrihet har blitt fratatt sine stillinger og på andre måter motarbeidet. Dette understreker sårbarheten i det guatemalanske rettssystemet og behovet for fortsatt internasjonal støtte. Den norske ambassaden i Guatemala, som siden august 2011 har dekket alle syv landene i Mellom-Amerika, har hovedfokus på menneskerettigheter, særlig urfolks rettigheter, retten til utdanning og bekjempelse av straffefrihet i Guatemala.

Nicaragua

I *Nicaragua* har president Ortega fra Sandinistpartiet FSLN befestet makten gjennom en grunnlovsendring som opphever begrensinger på gjenvalg

og som åpner for utnevning av militære til sentrale stillinger i statsapparatet som tidligere var forbeholdt sivile. Enkelte observatører har uttrykt bekymring over press på ytringsfriheten i landet.

Tross betydelig økonomisk vekst de siste årene, er Nicaragua fremdeles Mellom-Amerikas fattigste land.

Norges samarbeid med Nicaragua har lagt vekt på kvinners rettigheter, spesielt bekjempelse av vold mot kvinner, og på bærekraftig bruk av naturressursene. Norge er også den viktigste støttespilleren for lesbiske, homoseksuelle og transseksuelle grupper som kjemper for sine rettigheter. Støtten til Nicaragua vil gradvis trappes ned. Gjeldende avtaler vil sluttføres, men det vil ikke bli inngått nye bilaterale samarbeidsprosjekter i Nicaragua. Det samme vil være tilfellet i El Salvador.

Haiti

er det fattigste landet på den vestlige halvkule og ligger som nr. 161 på HDI 2013. Landet har svært lite utenlandsinvesteringer, betydelig «hjerneflukt» og begrensede naturressursforekomster. Haiti har store utfordringer innen styresett og justissektoren, men staten som sådan begår ikke grove MR-brudd. Jordskjelvet i 2010 rammet et land som allerede var i dyp politisk og økonomisk krise. Skjelvet krevde 230 000 menneskeliv og de økonomiske skadene ble estimert til USD 7,8 mrd.; på størrelse med Haitis BNP.

Per august 2014 var det meste av de sammenraste bygningsmassene fjernet, og tallet på interne flyktninger var redusert fra 1,5 millioner til om lag 100 000. Siden oktober 2010 er mer enn 750 000 smittet av kolera og mer enn 9 000 døde. Verdensbanken definerer Haiti som ett av de 10 mest utsatte land for naturkatastrofer som følge av klimaendringer.

Parallelt med den humanitære innsatsen etter jordskjelvet i 2010, besluttet Norge i samråd med Haitis myndigheter å konsentrere den norske overgangsbistanden i *Departement du Sud*. Bistanden der har fem tematiske innsatsområder som kombinert utgjør langsiktige investeringer for utvikling og for å redusere risikoer for naturkatastrofer. Disse er: kystforvaltning; klimatilpasset jordbruk, forvaltning av vassdrag og vernede områder; infrastruktur; fornybar energi og styresett.

Norge finansierer også prosjekter på nasjonalt nivå for bedret styresett og kvinners politiske deltakelse, bekjempelse av seksualisert vold mot kvinner, utdanning, helse og konfliktløsning.

Norge har bidratt med i overkant av 800 mill. kroner i perioden 2010–2014.

Bistanden til Haiti i 2014 er fordelt over en rekke budsjettposter. Haiti er valgt som fokusland i kategorien sårbare stater. Dette innebærer at bistanden skal økes og spesielt skal innsatsen på utdanning styrkes.

Columbia

Det er nå håp om at den over 50 år lange interne konflikten i *Colombia* vil kunne finne en forhandlet løsning. Landets regjering og FARC-geriljaen har siden begynnelsen av 2012 vært i fredsforhandlinger, og Norge og Cuba spiller sentrale roller som tilretteleggere for forhandlingene. Situasjonen for menneskerettigheter i Colombia er bekymringsfull. Norge støtter ILOs innsats for å bedre vernet av fagorganisertes rettigheter. Det foreslås i 2015 satt av budsjettmidler for oppfølging av Memorandum of Understanding om politiske konsultasjoner med Colombia.

Landene i Andes-regionen er alle formelle demokratier, men de politiske partiene er svake og med lav oppslutning. Urfolk oppfatter ofte at deres interesser står svakt i forhold til næringsinteresser og at rett til forhåndskonsultasjoner ikke blir tilstrekkelig ivaretatt. Strid om utnyttelse av naturressurser fører ofte til konflikter med innslag av vold. Norge støtter IDEAs¹⁰ arbeid for å styrke demokratiene i Andes-regionen.

Norge vil i 2014 støtte det anerkjente ikke-kommersielle chilenske instituttet Latinobarómetro som med sine årlige meningsmålinger i 18 latinamerikanske land, blant annet måler oppfatningen av hvordan landenes demokratiske systemer utvikler seg.

Mål

Regionbevilgningen for 2015 foreslås gjennom nasjonale og regionale tiltak i hovedsak brukt til:

- Styrket vern av menneskerettighetene og godt styresett, med særlig vekt på urfolks rettigheter, bekjempelse av straffefrihet og retten til utdanning.

I tillegg vil det gis støtte til enkelte tiltak for bedret forvaltning av naturressursene: vern av biologisk mangfold, og bedret tilpasning til klimendringer og reduserte utslipp av klimagasser. Overholdelse av inngåtte avtaler vil prioriteres.

Rapport 2013

Godt styresett, herunder menneskerettigheter (MR)

Norge har siden 2006 vært en viktig finansiell støttespiller til den Interamerikanske MR-domstolen. Domstolen er en del av det inter-amerikanske MR-systemet tilknyttet Organisasjonen av amerikanske stater (OAS). MR-domstolen har på grunn av støtten fått økt anseelse og kapasitet til å behandle saker. I 2013 fattet domstolen en rekke avgjørelser som bidro til å rette opp brudd på menneskerettighetene og påvirke de involverte statenes evne til å oppfylle internasjonalt anerkjente menneskerettighetsstandarder. Det interamerikanske menneskerettighetsinstituttet gjennomførte i 2013 en rekke analyser og holdt kurs om menneskerettigheter. Organisasjonen CEJIL bistod ofre for menneskerettighetsbrudd slik at de kunne søke kompensasjon gjennom nasjonale rettsapparater, blant annet i saker om kvinners reproduktive rettigheter.

Arbeidet til Den panamerikanske helseorganisasjonen (PAHO) har med norsk støtte bidratt til nasjonal anerkjennelse av viktige rettigheter og bedret lovgivning for HIV/AIDS, seksuell og reproduktiv helse i flere land i Mellom-Amerika, Den dominikanske republikk og Haiti.

IDEAs Latin-Amerika-program legger særlig vekt på kvinners og urfolks politiske deltakelse og på å skape arenaer for å drøfte ressursbruk og sosial utjevning. I 2013 ble det blant annet gitt støtte til regional og nasjonale valg- og lovgivningsinstitusjoner i Guatemala, Bolivia, Haiti og Peru, kapasitetsbygging for økt likestilling i politiske prosesser i Ecuador, Honduras og på Haiti, og støtte til kjønns sensitiv nyhetsdekning i Bolivia og Costa Rica.

Den internasjonale kommisjonen mot straffefrihet i Guatemala (CICIG) ble opprettet av FN etter ønske fra Guatemalas regjering og bistår påtalemyndigheten. CICIG har jobbet for å få medlemmer av kriminelle organisasjoner tiltalt. I 2013 resulterte samspeilet med riksadvokatens kontor i en signifikant reduksjon i straffefriheten. I 2013 ble tidligere president i Guatemala Rios Montt tiltalt og dømt for folkemord. Norge har støttet tiltak for at ofrene skulle få juridisk bistand. Dommen mot Rios Montt ble etter domsavsigelsen kjent ugyldig av landets grunnlovsdomstol. Den juridiske støtten har også ført til andre banebrytende domsavsigelser knyttet til overgrep mot mayabefolkningen. Det ble etablert et samarbeid med Den norske dommerforeningens menneske-

¹⁰ International Institute for Democracy and Electoral Assistance

rettighetsutvalg om kursing av dommere og urfolksmyndigheter.

*Likestilling, og sosial og økonomisk inkludering
(urfolk, afrolatinere, kvinner)*

Norge støtter egne urfolksprogram i Guatemala og Brasil. Mayaprogrammet er Norges hovedprioritering i Guatemala, og administreres av FNs høykommissær for flyktninger (UNHCHR), FNs utviklingsfond (UNDP) og FNs barnefond (UNICEF). I 2013 ble første fase av programmet (2009–2013) avsluttet, og avtalen om en ny fase (2013–2017) inngått. Utdanning har vært et hovedfokus i programmet, og den tospråklige utdanningen har omfattet 696 skoler, ca. 2 500 lærere, 7 000 barn i førskolen og 52 000 barn i grunnskolen. I tillegg har 24 mayaorganisasjoner arbeidet for økt politisk deltakelse og opplæring av kvinner, barn og ungdom. Gjennom programmet har mayaorganisasjoner fått bistand i 20 rettsaker i temaer knyttet til urbefolkningens rett til å bli konsultert, og retten til jord. Fase II av Maya-programmet viderefører dette arbeidet med vekt på utdanning, samtidig som nasjonale og lokale offentlige institusjoner involveres i større grad.

Urfolksprogrammet har vært en viktig del av norsk utviklingssamarbeid i Brasil, og i 2013 markerte programmet sitt 30. år med en stor vandretstilling for å øke bevisstheten om urfolks rettigheter. Mange av partnerorganisasjonene i programmet har økt kapasiteten til å kjempe for urfolks rettigheter, tydeliggjort gjennom konkrete gjennomslag som at ulovlig utvinning av mineraler i enkelte urfolksområder har blitt stoppet. Særskilt akutte og vanskelige situasjoner for urfolk har som følge av organisasjonenes innsats fått økt politisk oppmerksomhet og synlighet i media, for eksempel Guarani-indianernes situasjon i delstaten Mato Grosso do Sul. En ekstern gjennomgang i 2013 konkluderte med at mange av partnere i programmet er av stor betydning for å sette agendaen og påvirke politikken for urfolksspørsmål i Brasil.

Regnskogsfondet fortsatte arbeidet for grenseoverskridende sosial og miljømessig bærekraftig utvikling av Amazonas. Programmet har skapt økt fokus på urfolksrettigheter i et regionalt perspektiv, inklusive kartlegging og analyse av trusler relatert til infrastrukturprosjekter og avskoging. Institusjonell styrking av urfolks egne organisasjoner har vært viktig i denne sammenheng.

I El Salvador ble det i 2013 etablert prosjekt-samarbeid for forebygging av vold og gjengkriminalitet. IDEA mottar norsk støtte til et program for kvinnelige parlamentarikere i Andeslandene. Gjennom FNs utviklingsfond (UNDP) har Norge finansiert et program i Panama, Peru, og Uruguay som støtter afrolatineres fulle deltakelse i samfunnet ut fra et rettighetsperspektiv. I sluttrapporten fra februar 2014 viser UNDP til at de har gjennomført studier, seminarer og kurs som har økt kunnskapen om afrolatinernes situasjon, og til å styrke organisasjoner som arbeider for afrolatinernes rettigheter.

*Klima, miljø og bærekraftig utvikling inkludert
forvaltning av naturressurser og fornybar energi*

I 2008 inngikk Norge og Brasil et partnerskap om bevaring av regnskogen. Fra og med 2014 er forvaltningen av dette overført til Klima- og miljødepartementet. Fra 2004 til 2012 var det en markant nedgang i avskogingsraten. Til tross for en økning var avskogingstallet i 2013 det nest laveste siden målingene begynte. Utbetalingene skjer til Amazonasfondet, som administreres av Den brasilianske utviklingsbanken (BNDES). Fondet fikk i 2013 overført til sammen 3 894 mill. kroner.

I 2013 ble det inngått et nytt, flerårig (2013–2017) samarbeid med det regionalt landbruks- og miljøprogrammet CATIE. CATIE anses å være en ledende institusjon internasjonalt på sitt felt. Gjennom programmet «MAP» støttes en helhetlig tilnærming til fattigdomsbekjempelse og utvikling for 5000 familier i klimasårbare områder. Det ble i 2013 også inngått et nytt treårig samarbeid med det anerkjente landbruksuniversitetet EARTH for å styrke deres satsning på fornybar energi.

Et prosjekt i Guatemala gjennom organisasjonen CDRO har gitt opplæring til 10 000 skoleelever i bærekraftig forvaltning av naturressurser. En ny fireårig samarbeidsavtale med organisasjonene FADCANIC og ADDAC i Nicaragua ble inngått i 2013. Den forrige fasen av samarbeidet medførte i mer bærekraftig jordbruksproduksjon og økte inntekter for rundt 2000 familier. Støtte til fem kommuner rundt Managua-sjøen i Nicaragua har ført til reguleringsplaner for å optimalisere landbruksproduksjon og hindre jordras.

Budsjett 2015

For 2015 foreslås bevilget 144 mill. kroner på post 78 Regionbevilgning for Latin-Amerika.

Programkategori 03.20 Globale ordninger

Utgifter under programkategori 03.20 fordelt på kapitler

(i 1 000 kr)					
Kap.	Betegnelse	Regnskap 2013	Saldert budsjett 2014	Forslag 2015	Pst. endr. 14/15
160	Sivilt samfunn og demokratiutvikling	1 972 432	2 003 000	1 990 791	-0,6
161	Næringsutvikling	1 405 284	1 449 000	1 739 000	20,0
162	Overgangsbistand (gap)	399 826	216 000	239 000	10,6
163	Nødhjelp, humanitær bistand og menneskerettigheter	3 724 652	3 260 400	3 714 733	13,9
164	Fred, forsoning og demokrati	1 510 296	1 509 400	1 681 100	11,4
165	Forskning, kompetanseheving og evaluering	780 578	1 076 900	806 855	-25,1
166	Miljø og bærekraftig utvikling mv.	3 690 618	1 526 835	1 837 200	20,3
167	Flyktningtiltak i Norge, godkjent som utviklingshjelp (ODA)	1 586 683	2 110 812	1 615 698	-23,5
168	Kvinner og likestilling	307 181	313 500	313 500	0,0
169	Global helse og utdanning	2 452 694	2 765 000	4 573 000	65,4
	Sum kategori 03.20	17 830 246	16 230 847	18 510 877	14,0

Merknad til tabellen:

Klima- og skogsatsingen, tidligere bevilget på kap. 166, post 01 og 73 er fra 2014 overført Klima- og miljødepartementets budsjett, kap. 1482, post 01 og 73.

Enkelte klima og miljøtiltak, tidligere bevilget på kap. 170 foreslås for 2015 bevilget på kap. 166, post 72.

Deler av bistanden til utdanning foreslås fra 2015 bevilget på kap. 169, ny post 73 Utdanning.

Under programkategori 03.20 Globale ordninger foreslås det bevilget 18 511 mill. kroner til Regjeringens temasatsinger.

For 2015 har Regjeringen valgt å legge særlig vekt på utdanning, humanitær bistand og menneskerettigheter, helse, næringslivstiltak, energi, klima- og miljøtiltak, samt tiltak for kvinner og likestilling. Dette er områder som Regjeringen mener er spesielt viktige for å oppnå god utvikling, lokalt og globalt.

Bevilgningene skal brukes i samarbeidsland og til regionale eller globale formål og tiltak. Programkategori 03.20 Globale ordninger er omfattet av Regjeringens mål om å konsentrere norsk bistand, som er beskrevet i Programområde 03

Internasjonal bistand samt under programkategori 03.10 Bilateral bistand.

FN-organisasjoner er viktige innenfor de fleste av satsningsområdene, som humanitær innsats og forebygging, kvinners rettigheter og helse, miljø og klima. Multilaterale organisasjoner som mottar norsk støtte er gjenstand for grundige vurderinger. En bredere omtale av disse vurderingene er gitt under programkategori 03.30 Multilateral bistand.

Norges innsats for tusenårsmålene dekkes over disse globale ordningene og multilateral bistand. Mange tiltaksområder har ikke egne poster, men finansieres både over denne programkategorien, i tilskudd til multilaterale organisasjoner

under for eksempel FN og i samarbeid på landnivå initiert av den enkelte ambassade. Matsikkerhet er et slikt eksempel. En slik deling sørger for at innsatsen kan skje samtidig på flere nivå.

De internasjonale humanitære prinsippene og kjønnsperspektivet ligger til grunn for nødhjelp, humanitær bistand, tiltak for menneskerettigheter og for fred, forsoning og demokrati. De samme prinsippene ligger til grunn for Regjeringens ønske om større innsats for forebygging av humanitære kriser og klimatilpasning, men denne innsatsen må også utføres i lys av norsk innsats for fattigdomsreduksjon og for miljø, klima og bærekraftig utvikling, kort sagt bidrag til reduksjon av fattige samfunns sårbarhet. Her spiller sivilt samfunn en viktig rolle.

For utviklingssamarbeid i enkeltland søkes tematisk støtte gitt i samsvar med landets egne prioriteringer, i tråd med prinsippene om eierskap, koordinering, bidrag til statsbygging og institusjonsutvikling.

Regjeringens klima- og miljøarbeid er innrettet mot å svare på de globale miljøutfordringene, samtidig som man bidrar til andre utviklingsmål og bekjempelse av fattigdom. Tverrgående hensyn som likestilling og miljø samt anti-korrupsjon og åpenhet om kapitalstrømmer skal i størst mulig grad ivaretas i alle tiltak.

Regjeringen vil konsentrere seg om resultater i internasjonalt klima- og miljøsamarbeid gjennom strategisk innsats som gir størst mulig effekt for reduksjoner i globale klimagassutslipp, tilpasning til klimaendringer og miljø- og naturressursforvaltning. Finansiering er et viktig element for å finne løsninger på klimautfordringen, og økt mobilisering av midler til klimatiltak i utviklingsland vil være avgjørende for å få enighet om en tilstrekkelig ambisiøs klimaavtale i Paris i desember 2015.

Det grønne klimafondet vil kunne spille en nøkkelrolle på dette feltet i årene fremover og bidra til omstillingen til lavutslipp- og klimarobuste samfunn slik de styrende instrumentene til fondet beskriver. Regjeringen vil støtte fondet med 200 mill. kroner i 2015.

Kultursektoren kan være en viktig kanal for kompetansebygging i utviklingsland, og støtte gis innenfor satsingen på sivilt samfunn og demokratiutvikling. Kulturelle rettigheter, kunstnerisk ytringsfrihet og profesjonalisering av kultursektoren skal være hovedfokus for denne innsatsen.

Regjeringen setter enkeltmennesket i sentrum også i utviklingspolitikken, og enkelte satsingsområder hjelper et stort antall mennesker direkte, som nødhjelp, utdanning og helse. Disse tiltakene er kostnadskrevenne. Andre tiltak skal styrke myndigheters mulighet til god styring, som bedre systemer for ressursforvaltning og skatteinnkreving. Slikt faglig samarbeid er mindre kostnadskrevenne og har en stort potensial for virkelig å hjelpe fattige land til å hjelpe seg selv.

Bevilgningene kan brukes i alle ODA-godkjente land, med eventuelle forbehold omtalt under hver bevilgning. Også disse budsjettpostene er underlagt Regjeringens ønske om konsentrasjon av norsk bistand, og nye tiltak vil bli vurdert i henhold til dette målet. Det er under denne programkategorien definert ulike tilskuddsordninger med tilhørende ordningsreguleringer som beskriver formålet med ordningen og hvordan den skal forvaltes.

Økonomiske misligheter skal forebygges, avdekkes, rapporteres og håndteres i overensstemmelse med prinsippet om nulltoleranse for slike misligheter.

Kap. 160 Sivilt samfunn og demokratiutvikling

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2013	Saldert budsjett 2014	Forslag 2015
01	Driftsutgifter	29 556	33 500	21 291
70	Sivilt samfunn, <i>kan overføres</i>	1 413 032	1 447 000	1 809 500
71	Tilskudd til opplysningsarbeid, <i>kan overføres</i>	93 055	91 000	
72	Demokratistøtte/partier, <i>kan overføres</i>	6 448		
73	Kultur, <i>kan overføres</i>	89 737	89 000	
75	Internasjonale organisasjoner og nettverk, <i>kan overføres</i>	180 562	182 500	
77	Uttekslingsordninger gjennom Fredskorpset, <i>kan overføres</i>	160 042	160 000	160 000
	Sum kap. 0160	1 972 432	2 003 000	1 990 791

Merknader til tabellen: Bevilgninger under tidligere post 70 Sivilt samfunn, post 71 Tilskudd til opplysningsarbeid, post 73 Kultur og post 75 Internasjonale organisasjoner og nettverk, foreslås fra 2015 bevilget på én post, post 70 Sivilt samfunn.

Målet med bevilgningene på kap. 160 Sivilt samfunn og demokratiutvikling er å styrke sivilt samfunn i utviklingsland.

Sivilt samfunn forstås som en mangfoldig arena hvor borgere, alene eller sammen med andre, kan fremme interesser og behov, på egne og andres vegne. Et mangfoldig og dynamisk sivilt samfunn gir myndigheter mulighet til å forstå, forklare og korrigere sin egen myndighetsutøvelse på sentrale områder.

Aktørene i det sivile samfunn omfatter nettverk, frivillige organisasjoner, fagforeninger, uavhengige media, politiske partier, kirkesamfunn og idretts-, kunst- og kulturmiljøer.

Sivilsamfunnet er pådriver for økt åpenhet og demokratisering, men muligheten for å spille en slik rolle varierer mellom landene. I land med lite utviklede myndighetsstrukturer, og med få eller ingen trygge møteplasser mellom makthavere og borgere, vil muligheten til å påvirke de politiske prosessene være begrenset. Gjennom partnerskap med lokale organisasjoner er norske aktører med på å øke kompetansen og bygge allianser mellom grupper slik at de selv kan målbære sine interesser og påvirke eget samfunn.

Midlene brukes også til å styrke det sivile samfunns kunnskaper og ferdigheter og evne til å levere tjenester, for eksempel innenfor helse, utdanning, sport, kultur og miljø, samt til å støtte organisasjoner i deres internasjonale arbeid.

Arbeidet for å konsentrere norsk utviklingsbistand omfatter også dette kapitlet, og vil skje i dialog med involverte organisasjoner og andre aktører.

Post 01 Driftsutgifter**Situasjonsbeskrivelse**

En undersøkelse foretatt av SSB i 2013 om holdninger og kunnskap knyttet til bistand viste høy oppslutning om bistand, men lav kunnskap om resultater. Undersøkelsen viste at behovet for kunnskap om utviklingspolitikk, og bistand som virkemiddel for utvikling, fortsatt er stort. Informasjonsarbeid i mange former og gjennom ulike kanaler vil fortsatt støttes. Aktivitetene som finansieres over denne posten utføres hovedsakelig av Norad.

Mål

- Økt kunnskap om Norges rolle i utviklingspolitiske spørsmål og om bistandens resultater
- Økt engasjement og debatt om bistand, utviklingsspørsmål og globale problemstillinger

Rapport 2013

Det er blitt vektlagt å spre kunnskap om mål og resultater i utviklingssamarbeidet gjennom ulike

kanaler. Norad videreførte den nettbaserte kunnskapskonkurransen om resultatene av norsk bistand. Kampanjen hadde, som i 2012, to deler.

Den ene, «NM i bistand», var en kunnskapskonkurransen for enkeltpersoner og skoleklasser. Konkurransen baserte seg på kunnskap hentet fra norad.no. Det var 14 500 registrerte deltakere og det var 5 700 som ikke registrerte seg.

Den andre delen, «Gjenfødt», er en Facebook-liknende tidslinje, som presenterte landinformasjon om hvordan livet kunne vært hvis man var født i et av samarbeidslandene for norsk bistand. Informasjonen i tidslinjen var hentet fra en rekke ulike kilder, blant annet landsidene på norad.no. Totalt 63 388 personer registrerte seg og fikk nye profiler.

Korte infografikker om globale resultater av norsk bistand distribuert gjennom nett-TV og vist på kino. Det var rundt 2,4 millioner visninger av filmene på nett og 171 306 klikket seg videre inn på norad.no.

Utviklingshuset ble besluttet nedlagt i september 2013, og leiekontrakt med Statsbygg ble sagt opp 28. oktober 2013. Utviklingshuset hadde 6 881 besøkende i 2013.

Ved utgangen av 2013 hadde Bistandsaktuelt et opplag på 18 900, en økning på 200 fra 2012. Den norske fagpresses forening kåret Bistandsaktuelt til Årets fagblad ved Fagpresseprisene 2013. Det ble utbetalt 4 pressestipend i 2013. Ordningen med pressestipend ble nedlagt i 2013, men Norad opprettet et eget pressestipendprogram, finansiert over kap. 160, post 71 Tilskudd til opplysningsarbeid.

Budsjett 2015

For 2015 foreslås bevilget 21,3 mill. kroner.

Post 70 Sivilt samfunn, kan overføres¹¹

Situasjonsbeskrivelse

Det er et uttalt mål for regjeringen å bruke den kompetansen og kapasiteten som norske og internasjonale- og regionale/nasjonale frivillige organisasjoner har når det gjelder forhold i og bistand til utviklingsland.

Organisasjonene har ulike ekspertise og virkefelt, og kan derfor utfylle hverandre i å bidra til at Regjeringens mål for norsk innsats på prioriterte felt som utdanning, helse, demokratibyggning og næringsutvikling gjennomføres.

Analysen av og forståelse for politikk, kultur og samfunn i det enkelte land er en forutsetning for å oppnå resultater og samfunnsmessige endringer. Også forståelse for bistandens rolle, mangfoldet av givere og aktører og erfaring med hva som virker og ikke virker, er vesentlig. Organisasjonene skal velge sine samarbeidspartnere og planlegge sine innsatsområder ut fra slike analyser. Organisasjonene må vise at innsatsen drives kostnadseffektivt. Ulike mellomledd fra bevilgende myndighet frem til mottaker må ha en rolle som svarer til kostnadene og en klar verdi utover overføring av midler. Organisasjonene må tydeliggjøre hvordan dette kravet ivaretas både overfor beslutningstakere i Norge og aktører i utviklingsland. Det forventes at aktørene gjør kritiske vurderinger av egen rolle når det gjelder kvalitet og resultatoppnåelse.

Samarbeidspartnere bør representere aktører og drivkrefter med mulighet til å påvirke samfunnsdebatten og utviklingen i eget land på sine områder. Eierskapet skal ligge hos partnerne i utviklingsland, og støtten baseres på at partnerne har en sentral funksjon i demokratiseringsprosessen. Det sivile samfunnet kan også spille en viktig rolle som leverandør av tjenester til ulike sektorer, for eksempel helse og utdanning – som et supplement til offentlig innsats på disse områdene.

Støtte til kultursektoren i utviklingsland skal bidra til etterlevelse av kulturelle rettigheter. I mange sammenhenger kan støtte til kultursektoren være viktige kanaler for å bidra til demokratiseringsprosesser i disse landene. Slike tiltak støttes derfor over denne budsjettposten, og kunst- og kulturinstitusjoner og sentrale kulturaktører i utviklingsland er målgruppen for slik støtte.

Diskriminering av tros- og livssynsminoriteter er et problem i mange utviklingsland. Fra norsk side er det et mål å bidra til å redusere slik diskriminering. Tiltak som har som mål å styrke og realisere tros- og livssynsminoriteters rettigheter, og bekjempe diskriminering på grunnlag av tro og livssyn, kan støttes over denne budsjettposten.

Utenriksdepartementet har lang erfaring med å støtte opp om dialog mellom religiøse grupper med sikte på å dempe konflikt og skape økt forståelse på tvers av trosretninger. Dette er ekstra viktig i dagens situasjon hvor religiøs og sekterisk tilhørighet misbrukes og er en sentral dimensjon i flere konflikter.

¹¹ Posten omfatter fra 2015 bevilgninger under tidligere post 70 Sivilt samfunn, post 71 Tilskudd til opplysningsarbeid, post 73 Kultur og post 75 Internasjonale organisasjoner og nettverk. Videre inngår i posten ordningen med demokrati-støtte/partier og ordningen med støtte til tros- og livssynsminoriteters rettigheter, tidligere støttet over bevilgningene på kap. 160, post 72, kap. 163, post 72 og kap. 164, post 70.

De norske organisasjonene har et særlig ansvar for å styrke kompetanse og kapasitet hos sine partnere, slik at de kan opptre i samsvar med demokratiske prinsipper på vegne av fattige og marginaliserte grupper. Kapasitetsstyrking skal føre til varige resultater, og bidra til levedyktige, sterke og selvstendige partnere.

Bevilgningen omfatter støtte til et bredt spekter av tiltak, men skal konsentreres til land og tematiske områder hvor innsatsen kan gi best resultater.

Frivillige organisasjoner og andre relevante institusjoner kan også søke om støtte til tiltak som bidrar til økt debatt om norsk utviklingspolitikk og til økt kunnskap om globale spørsmål knyttet til fattigdom, menneskerettigheter og demokrati. Våren 2013 ble det foretatt en uavhengig gjennomgang av informasjonsstøtten, jf. tidligere kap.160, post 71 Tilskudd til opplysningsarbeid. Gjennomgangen, som ble utført av Gambit Hill + Knowlton Strategies, viste bl.a. at midlene spres på veldig mange organisasjoner og at den samlede effekten av støtten synes begrenset. Regjeringen ønsker på denne bakgrunn en omlegging og spissing av informasjonsstøtten, samtidig som nivået på den samlede støtten reduseres fra tidligere 91 mill. kroner til 60 mill. kroner. De innsparte midlene vil bli prioritert til støtte for sivilsamfunnsorganisasjonenes informasjonsarbeid der ytringsfriheten er under press. Innenfor informasjonsstøtten vil en prioritere tiltak som forventes å gi utviklingseffekter på sikt. Det vil ikke bli gitt tilskudd til sekretariatsfunksjoner eller seminarvirksomhet for egne medlemmer, da det forventes at organisasjonene eventuelt selv finansierer sette. Informasjonsvirksomheten skal bidra til økt samstemthet i politikken, og i større grad være direkte knyttet til bistand på landnivå.

Demokratistøtte gjennom politiske partier representerer et begrenset, men potensielt viktig bidrag i utviklingen av en demokratisk kultur i unge demokratier. Norske politiske partier kan spille en rolle gjennom sitt etablerte internasjonale nettverk og engasjement. Disse kan søke om støtte til samarbeids-, kapasitetsbyggings- og demokratisk organisasjonsbyggings-prosjekter for partier i land som er godkjent for mottak av norsk bistand. I lys av gjennomgangen av ordningen vil det bli tatt endelig stilling til videreføring av denne støtten, og det vil derfor ikke bli inngått langsiktige avtaler.

Internasjonale organisasjoner og nettverk som gjennom sin arbeidsmåte, kunnskap, nedslagsfelt

og nettverk utfyller norske bistandskanaler kan også støttes.

Det kan være aktuelt å benytte midler fra posten til enkelttilskudd i forbindelse med regjeringens gave til TV-innsamlinger hvor sivilt samfunnsorganisasjoner er kanal frem til mottaker.

Mål

Ordningen skal bidra til overordnede mål for norsk utviklingspolitikk med særlig vekt på:

- demokratiske samfunn i utviklingsland, herunder velfungerende og demokratiske partioorganisasjoner
- menneskerettigheter og ytringsfrihet
- barn og unges rett til utdanning, spesielt i konfliktområder
- helsefremmende tiltak
- næringsutvikling med spesiell vekt på tilrettelegging for små og mellomstore bedrifter
- Bærekraftig forvaltning av naturressurser og åpenhet om kapitalstrømmer
- Kulturelle rettigheter, kapasitetsbygging innenfor kultursektoren, kulturell infrastruktur og vern av kulturarv
- En utviklingspolitikk under kontinuerlig debatt hvor økt resultatoppnåelse er i fokus

Rapport 2013

Sivilt samfunn

Det ble lagt vekt på å sikre kvinners og barns rett til deltakelse og påvirkning, helse og sosiale tjenester, klima, miljø og naturressursforvaltning, åpenhet om kapitalstrømmer, korrupsjon og ulovlig kapitalflukt, offentlige inntekter og forvaltning av disse samt barns rett til utdanning, spesielt i konfliktområder.

Tilskuddet til utdanning i konflikt- og katastrofeområder ble økt med 88 mill. kroner sammenlignet med 2012. Andre store tematiske satsinger som fikk støtte var tiltak til helse og klima, miljø og naturressurser. Mer enn halvparten av støtten gikk til styrking av sivilt samfunn og godt styresett.

50 pst. av midlene gikk til Afrika, mens Asia og Latin-Amerika mottok henholdsvis 16 og 14 pst. Mest midler gikk til norske sivilsamfunnsorganisasjoners arbeid i Uganda og Etiopia. En stor andel av midlene gikk også til organisasjoner med tiltak i Zambia, Zimbabwe, Malawi, Tanzania, Mali og Sør-Sudan. Av land utenfor Afrika fikk organisasjonene en stor andel av midlene til tiltak i Palestina, Nepal og Nicaragua.

43 pst. av bevilgningen gikk til godt styresett, mens helse og sosial sektor mottok 19 pst av midlene og utdanning 18 pst.

Følgende ble utbetalt til de største organisasjonene i 2013:

- 158 mill. kroner Digni (tidligere Bistandsnemnda)
- 152 mill. kroner Redd Barna
- 151 mill. kroner Kirkens Nødhjelp
- 115 mill. kroner Norsk Folkehjelp
- 83 mill. kroner Atlas-alliansen

Redd Barna og Norges Røde Kors var blant de som fikk økte tilskudd. Redd Barna fikk en betydelig økning til utdanning i konfliktområder. En evaluering fra 2011 viste at Redd Barna har lyktes i å gi barn i konfliktområder økt tilgang til skoletilbud. Redd Barna har også utviklet en metode for å heve kvaliteten i skoler i utviklingsland, noe som har bedret læringsresultatene i skolene der metoden har blitt brukt. Budsjettøkningen ble blant annet brukt til å finansiere tiltak til utdanning i Liberia og Elfenbenskysten.

Det ble gjennomført flere 'følge-pengene'-analyser samt større økonomianalyser. Formålet med disse analysene er å kvalitetssikre økonomiforvaltningen til organisasjoner og prosjekter samt vurdere kostnadseffektivitet og pengestrøm.

Utvalgte resultater fra både nye og videreførte tiltak

Nedenfor følger eksempler på resultater som er oppnådd av noen av organisasjonene som mottok midler i 2013.

Norsk Folkehjelp

Eksterne gjennomganger har dokumentert at Norsk Folkehjelp har styrket lokale sivilsamfunnsorganisasjoners evne til å mobilisere folk og drive effektivt påvirkningsarbeid. Eksempler på dette er seire for lokalbefolkning i landrettighetsspørsmål gjennom mobilisering i land der slike rettigheter er under press fra myndigheter og private selskaper. Programmene har også lagt til rette for at kvinner og ungdom har dannet organisasjoner og nettverk for å fremme sine interesser, spesielt i Midtøsten. Mobiliseringen gjennom organisasjoner og nettverk har blant annet bidratt til redusert vold mot kvinner og økt kvinners politiske og samfunnsmessige deltakelse. I 2013 har Norsk Folkehjelp videreført landprogrammene i 20 land, tre regionale program og ett globalt program.

Strømmestiftelsen

I tråd med målet om støtte til utdanning i konfliktområder har Strømmestiftelsen fått støtte til å etablere hurtigskoler (Speed Schools) for at Mali, Niger og Burkina Faso skal kunne nå tusenårsmålene for utdanning. Målet med disse skolene er en intensiv utdanning for barn mellom åtte og tolv år som har gått glipp av skolegang. Etter ni måneder med opplæring tar elevene ved hurtigskolene en test. Dersom de består den, kan de starte i vanlig 3. eller 4. klasse. For at hurtigskolene ikke skal bli en konkurrent til ordinær skole tilbys konseptet kun i en to-års periode i hvert lokalsamfunn. Rapporten viser at over 65 000 barn var innrullert i hurtigskoler i de tre landene i perioden 2009 til 2012. Av disse er minst 80 prosent overført til ordinær skole i Mali og Niger. I Burkina Faso er tallene noe lavere. Andelen som fullfører ordinær skole er høyere for de som kommer fra hurtigskoler enn de som kun har vært i ordinær skole. Denne elevgruppen skårer også høyere på kunnskapstester. Myndighetene i de respektive landene har integrert hurtigskoler i sine nasjonale utdanningsplaner. De har også lagt inn finansiering av skolene i sine egne utdanningsbudsjetter.

Regnskogfondet

Regnskogfondet kan vise til gode resultater fra forrige avtaleperiode, noe som var bakgrunnen for økt støtte i 2013. De viktigste resultatene er oppnådd innenfor beskyttelse og opprettelse av verneområder; utdanning for urfolk og styrking av urfolksorganisasjoner. Et eksempel på resultat er at deler av isolerte indianergruppers territorier i Peru har blitt beskyttet gjennom et kontroll- og overvåkingssystem. Systemet består nå av seks kontrollposter i forskjellige landsbyer som drives av lokale indianere i samarbeid med representative urfolksorganisasjoner. Enkelte steder har kontrollpostene sørget for at isolerte indianere som tidligere var utsatt for fordrivelse og drap, nå kan leve i fred på sine tradisjonelle territorier. Den ulovlige hogsten er redusert, og fullstendig eliminert flere steder. Erfaringen fra kontrollsystemet ble brukt av det peruanske kulturdepartementet i 2011 da seksjonen for urfolkssaker (INDEPA) utviklet et statlig reglement for hvordan beskyttelsen av isolerte indianere skal foregå i praksis. Samarbeidet mellom Regnskogfondet og lokale partnere har styrket partnernes kunnskap om og kapasitet til internasjonal deltakelse relatert til rettighetsbasert og bærekraftig regnskogsforvaltning.

Norges Speiderforbund

Et eksempel på resultat av mindre prosjektavtaler er Norges Speiderforbunds (NSF) internasjonale prosjektarbeid. Malawis to speiderforbund, Malawi Girl Guides Association (MAGGA) og Scouts of Malawi (SAM) har uttrykt at NSF's støtte til forbundene har gitt stor vekst i medlemstallet. MAGGA har i dag 54 000 medlemmer mot 3 000 i 2002 da NSF startet samarbeidet. Tilsvarende har SAM i dag 22 500 medlemmer mot 5 000 da de inngikk samarbeid med NSF i 2004. Videre har bidraget til kapasitets- og kompetansebygging ført til at speiderforbundenes meninger blir etterspurt av offentlige etater og i offentlige debatter. Dette indikerer at NSF har bidratt til å styrke speiderforbundene som aktører i det sivile samfunn.

Norges Vel

Norges Vel har i samarbeid med lokal partner Ikuru og Brynhild Gruppen AS støttet utviklingen av bærekraftig verdikjede for å starte eksport av cashewnøtter fra Mosambik til Norge. Lokal verdiskapning, leveringssikkerhet, sporbarhet, produktkvalitet samt sosiale- og arbeidsmessige forhold har stått sentralt. Norges Vels rolle har vært å bidra til å forbedre produksjonssystemer og produktdiversifisering, støtte til å gjenoppbygge cashew-sektoren, markedstilgang herunder tilrettelegge for privat sektor og institusjonsutvikling av landbrukskooperativene. I 2013, som var oppstartsåret, ble det eksportert 47 628 kg cashewnøtter til Norge. Dette indikerer at samarbeidet mellom alle aktørene har vært vellykket. Fra 2014 har det blitt inngått en kontrakt om en firdobling av eksporten til Norge.

Tilskudd til frivillige organisasjoners opplysningsarbeid

55 organisasjoner hadde flerårige rammeavtaler for perioden 2011–2014 eller 2013–2014, og 23 organisasjoner hadde ettårig avtale. FN-sambandet er største mottaker med om lag 30 mill. kroner i årlig tilskudd.

En uavhengig gjennomgang av opplysningsstøtten ble foretatt av kommunikasjonsbyrået Gambit Hill + Knowlton Strategies. FN-sambandet ble ikke inkludert i gjennomgangen. Gjennomgangen vurderte i hvilken grad informasjonsstøtten har nådd målet om økt kunnskap og engasjement i befolkningen, og i hvilken grad ordningen har blitt forvaltet effektivt og i tråd med regelver-

ket. I høringsrunden kom 36 organisasjoner med innspill.

Gjennomgangen viste til positive resultater fra konkrete prosjekter, men også at tilskuddsmidlene spres på svært mange organisasjoner. Den samlede effekten av informasjonsstøtten i den norske befolkningen synes derfor å være begrenset.

FN-sambandet har blant annet som mål å bidra til å styrke kunnskapen om FN og globale spørsmål i befolkningen, med vekt på skoleungdom, og å bidra til å skape debatt og engasjement om multilaterale løsninger gjennom FN. Det ble bl.a. holdt 648 foredrag, gjennomført 70 rollespill om FN og 118 visninger av FN-film. Det var nesten 1,5 millioner besøk på FN-sambandets ulike nettsider.

Demokratistøtte/partier

Det ble gitt støtte til 10 prosjekter gjennom fem partier, Arbeiderpartiet, Høyre, Kristelig Folkeparti, Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet samt 2 ungdomspartier, KrFU og AUF. Flere av prosjektene har vært rettet mot å styrke interdemokrati i søsterpartier, og spesielt styrke mulighetene for deltakelse og innflytelse av kvinner.

Eksempler på dette er:

- AUFs samarbeid med sin libanesiske søsterorganisasjon Progressive Youth Organization (PYO). Organisasjonen har rapportert at deltakelsen blant kvinner i organisasjonen har økt som følge av støtten.
- Høyres samarbeid med søsterpartier i Bosnia om skoling av kvinner i praktisk organisasjonsarbeid som tale- og debatteknikk, verving, kampanjearbeid, presse- og mediearbeid. Høyre rapporterer at innsatsen har bidratt til at flere kvinner har stilt til valg, og at den har ført til bedre samhandling mellom kvinner i ulike partier.

Det har imidlertid vist seg å være vanskelig å dokumentere resultater av kapasitetsbygging relatert til organisasjonsbygging.

Kultur

Gjennom arbeidet med Meld. St. 19 (2012–2013) *Regjeringens internasjonale kulturinnsats*, fikk støtten til kultursektoren i utviklingsland et strategisk løft som tydeliggjorde kulturstøttens plass i bistanden.

I 2013 ble kulturporteføljen gjennomgått for å sikre fokus på tiltak som skal styrke kulturlivets betingelser, heller enn å støtte kulturelle aktivite-

ter som sådan. Økt satsning på kapasitetsbygging og nettverksbygging for målgruppene ble prioritert. Regionale dialogmøter for stasjoner som arbeider med støtte til kultursektoren, hvor også representanter fra regionalt og nasjonalt kulturliv deltok ble iverksatt. Arbeidet for å fremme kulturelle rettigheter ble styrket, blant annet ved å samarbeide tettere med FNs spesialrapportør for kulturelle rettigheter, med Freemuse, som arbeider internasjonalt for fremme av kunstnerisk ytringsfrihet, med det afrikanske kulturnettverket Arterial som arbeider for generell profesjonalisering av kultursektoren og kunstneres vilkår på kontinentet samt med senter for kultur og utvikling, Mimeta, som støtter organisasjoner og miljøer som bidrar til strukturelle endringer i sine hjemland. Det ble prioritert å opprette nærmere kontakt med og gi støtte til sentrale kulturaktører i Midtøsten og nordlige Afrika. Ett eksempel på et pilotarbeid på dette feltet, var utarbeidelse av en rapport som dokumenterer situasjonen for kunstnerisk ytringsfrihet i Egypt. Freemuse og deres lokale rettighetsorganisasjon i Egypt, AFTE, utarbeidet studien med norsk støtte. Arbeidet med å revurdere den delen av støtten som er kanalisert gjennom norske kulturaktører ble påbegynt.

Internasjonale organisasjoner og nettverk

Støtten gikk til 32 organisasjoner over 34 avtaler. De største mottakerne over denne bevilgningen er International Planned Parenthood Federation (IPPF), International Union for Conservation of Nature (IUCN) og The International Organisation of Supreme Audit Institutions (INTOSAI) Development Initiative (IDI). Det har vært et mål at støtten i hovedsak skal gå til internasjonale og regionale organisasjoner som har sitt utspring i sør. 25 prosent av midlene gikk til organisasjoner basert i fattige land, opp fra 19 prosent i 2012.

IDI har i løpet av 2013 hatt rundt 800 deltakere fra vel 150 riksrevisjoner på ulike programmer for utvikling av riksrevisjoner. Andelen kvinnelige deltakere var på rundt 45 prosent. Programmene omfattet blant annet innføring av nye globale regnskapsstandarder, organisasjonsutvikling, risikoorientert revisjon (e-basert), resultatmåling av egen riksrevisjon, revisjon av IKT og revisjon av offentlig gjeldsforvaltning. En evaluering foretatt av Swedish Development Advisers vurderte programmene til å ha høy kvalitet, relevans og å være etterspurt. Utvikling av programmene var godt forankret hos riksrevisjonene og eierskap til disse har bidratt til kunnskapsoverføring hos deltakende riksrevisjoner.

IUCN fikk innvilget en ny fireårig avtale i 2013. Organisasjonen kan vise til gode resultater fra tidligere og har vist at nettverket oppnår resultater lokalt, nasjonalt og regionalt. IUCN har blant annet rapportert at de har styrket og etablert policyer og strategier i mange land, styrket institusjoner som jobber med vannforvaltning, utviklet nye verktøy for bevaring av biologisk mangfold, og bidratt til økte inntekter hos målgruppene i 23 land. De siste årene har IUCN forsøkt å engasjere privat sektor i økologisk restaurering gjennom initiativet *IUCN Business Engagement Strategy*. Som følge av dette initiativet har 13 selskaper, inkludert Nespresso, gått sammen om å lage en standard for aluminium som ivaretar sosiale og miljømessige hensyn. Norge har oppfordret IUCN til å samarbeide mer med privat sektor og er fornøyd med utviklingen IUCN har hatt på dette området de siste årene.

Tiltak for fremme finansiell åpenhet og redusere ulovlig kapitalflyt har et stort potensial til å frigjøre midler fra ulike kilder til å finansiere utviklingstiltak, inkludert FNs fremtidige bærekraftige utviklingsmål. Posten har vært benyttet til å støtte nettverket *Financial Transparency Coalition*, som består av sivilt samfunnsorganisasjoner både i Nord og Sør. Disse er anerkjent som viktige sivilsamfunnsaktører innenfor arbeidet utviklingsfinansiering, samt skatt og kapitalflukt, og driver omfattende utrednings- og opplysningsarbeid. Nettverket har bidratt sterkt til at finansiell åpenhet har fått stor oppmerksomhet i den offentlige debatt det siste året og stått sentralt på dagsorden for toppmøter i G8/G20. Flere konkrete tiltak for økt finansiell åpenhet er innført innenfor rammen av OECD, i USA og i EU, inkludert land-for-land rapportering og avtale om automatisk utveksling av skatteinformasjon. Også Norge innførte 1. januar 2014 krav til større åpenhet omkring norske bedrifters virksomhet i utlandet innen definerte sektorer gjennom krav til land-for-land rapportering.

En gjennomgang av samarbeidet med Panos Institute Southern Africa som arbeider med sosial mobilisering ved bruk av medier og spesielt lokalradio konkluderte med at instituttet har oppnådd gode resultater. Et eksempel er bedre landrettigheter som følge av sosial mobilisering via radio. I Petauke i Zambia var det få bønder som ville investere fordi de tradisjonelle høvdingene tildelte landområder til enkeltpersoner basert på egne preferanser og tolkninger av lokal sedvane. Panos Institute innledet et samarbeid med Explorers Radio slik at de tok opp spørsmål om landrettigheter i sine programmer. Dette førte til økt engasje-

ment i lokalsamfunnet. Som følge av mobiliseringen følger de tradisjonelle høvdingene fastsatte retningslinjer for å dele ut landområder, og leietakerne får et brev som bekrefter eierforholdet. Dette har ført til økt trygghet slik at bøndene har forpliktet seg i å investere i landområdene. 120 av brevene ble utstedt til kvinner, noe som har ført til at de har vært i stand til å øke sine inntekter. Dette hadde trolig ikke skjedd uten den oppmerksomheten rundt temaet som lokalradioen skapte.

Etter invitasjon fra president Obama i 2010 ble Norge en av 8 opprinnelige medlemmer i «Open Government Partnership» (OGP). OGP er et samarbeid mellom representanter for myndigheter og sivile samfunn. Mandatet er å tilrettelegge for økonomisk og sosial utvikling, fremme demokrati og rettsstat. Organisasjonen har hatt rask vekst og hadde per 1.august i år 64 medlemmer. Det norske ansvaret for OGP ble i 2013 overført til Kommunal – og moderniseringsdepartementet samtidig som Utenriksdepartementet beholdt budsjettansvaret. Hovedarbeidsområdet er gjennomføring av nasjonale handlingsplaner. Kontingenten til OGP er 12 mill. kroner.

Bevilgning 2015

For 2015 foreslås bevilget til sammen 1 809,5 mill. kroner til de ulike ordningene på posten.

Post 77 Utvekslingsordninger gjennom Fredskorpset, kan overføres

Situasjonsbeskrivelse

Det norske Fredskorpset representerer en internasjonalt unik modell der gjensidig utveksling brukes til å fremme samfunnsendring. Gjennom organisasjoner og virksomheter i Norge og utviklingsland utveksles fysioterapeuter, ingeniører, journalister, jordmødre, designere og andre yrkesgrupper mellom ulike land og kulturer. Målet er å medvirke til varige bedringer i økonomiske, sosiale og politiske kår for befolkningen i utviklingsland.

I mange tilfeller har organisasjoner i sør mer utbytte av å utveksle personell med liknende organisasjoner i andre utviklingsland. Derfor tilrettelegger Fredskorpset også for ren sør-sør utveksling, men har i løpet av de siste årene også økt satsingen på triangulære (nord – sør – sør) samarbeidsprosjekter.

Programmene er rettet inn mot deltakere i aldersgruppen 18-35 år. Fredskorpset styrker unge menneskers samfunnsengasjement og gir dem økt evne til å delta i arbeidslivet og i frivillig

arbeid i etterkant av utvekslingen. Samtidig utvikler institusjoner og organisasjoner kompetanse gjennom langsiktig internasjonalt partnerskap. De involverte partnerne utvikler sin virksomhet, får et utvidet internasjonalt nettverk, økt kulturell og praktisk forståelse og en styrket organisasjon. Programmet sørger således for at både fredskorpsernes og institusjonenes kapasitet til å bidra i det sivile samfunn blir styrket.

Fredskorpset har utdanning, næringsliv og helse som overordnede satsingsområder for de neste årene. Menneskerettigheter, kjønnsperspektiver, integrering av funksjonshemmede og klimavennlighet er gjennomgående prinsipper for alle prosjekter. For å styrke innsatsen i de fattigste landene vil man fortsette arbeidet med å konsentrere virksomheten til færre land innenfor prioriterte sektorer.

Mål

- Utvikling og styrking av det sivile samfunn i utviklingsland.
- Erfaringsutveksling og læring, samt tilbakeføring av kunnskap til eget samfunn gjennom tilrettelagte utvekslingsprogrammer mellom organisasjoner, institusjoner og virksomheter i Norge og i utviklingsland.

Rapport 2013

I 2013 reiste 616 fredskorpssere på utveksling til 44 land. 279 organisasjoner og virksomheter fra Norge og land i Asia, Afrika og Latin-Amerika var involvert.

All Fredskorpsets virksomhet er knyttet til læring. I tillegg var om lag en femtedel av den totale porteføljen direkte knyttet til den formelle utdanningssektoren – særlig innen yrkesfaglig- og helseutdanning. Gjennom Fredskorpsets ordning for helsepersonellutveksling og for kapasitetsutvikling innen helseinstitusjoner ble det rekruttert 130 deltakere, en økning på over 30 pst. fra året før. Med utvekslingsordninger mellom næringslivsaktører nord-sør og sør-sør, bidrar Fredskorpset til at bedrifter skaper partnerskap på tvers av landegrensene for å fremme rettferdig vekst og næringsutvikling. Alle prosjekter er lokalt forankret. I 2013 økte andelen fredskorpsdeltakere fra næringslivet med 6,5 pst. i forhold til året før. Fredskorpsets program for Ungt lederskap utgjør den største andelen av FKs arbeid knyttet til styrking av sivil samfunn. Partnerne leverer gode resultater innenfor organisasjonsdeltakelse og kapasitetsbygging for å fremme men-

neskerettigheter og for å øke unge menneskers medvirkning i demokratiske prosesser. Gjennomført brukerundersøkelse viser at fredskorpserne tilegner seg kunnskap, ferdigheter og perspektiver som er nyttige for å skape endring. Tilskuddsmottakerne viser økt tilfredshet med resultatene av sine prosjekter sammenlignet med tidligere studier. 98 pst. av organisasjonene er fornøyd med

kapasitetsutviklingen i egen organisasjon i forbindelse med Fredskorpsprosjektet.

Budsjett 2015

For 2015 foreslås bevilget 160 mill. kroner.

Det vises også til omtale av Fredskorpsets administrasjon under kap.144.

Kap. 161 Næringsutvikling

Post	Betegnelse	(i 1 000 kr)		
		Regnskap 2013	Saldert budsjett 2014	Forslag 2015
70	Næringsutvikling, <i>kan overføres</i>	207 284	219 000	259 000
75	NORFUND – tapsavsetting	287 000	307 500	370 000
95	NORFUND – grunnfondskapital ved investeringer i utviklingsland	911 000	922 500	1 110 000
	Sum kap. 0161	1 405 284	1 449 000	1 739 000

I følge Verdensbanken trenger verden 600 millioner nye arbeidsplasser innen 2020. Dette tilsier at det viktigste virkemiddelet for fattigdomsbekjempelse er å sikre inntektsbringende arbeid til befolkningen. Dette har langt større effekt på fattigdomsreduksjon enn andre type overføringer. Privat sektor står per i dag for 9 av 10 arbeidsplasser i utviklingsland. Næringsutvikling og tilrettelegging for økte private investeringer er derfor av avgjørende betydning og vil gis prioritet i regjeringens fremtidsrettede utviklingspolitikk.

Dårlige institusjonelle- og juridiske rammebetingelser, svak infrastruktur, lav kompetanse m.m. gjør at mange private investorer oppfatter samlet risiko som for høy til å satse i utviklingsland. Samarbeid mellom private og offentlige aktører kan imidlertid bidra til å redusere risikoen, slik at prosjekter som ellers ikke ville ha blitt satt i gang, blir realisert. Det er viktig at det skapes størst mulig økonomiske ringvirkninger i form av jobbskaping og yrkesrettet opplæring som følge av investeringer og bedriftsetableringer i utviklingsland. Støtteordningene under dette kapitlet skal styrke institusjoner og infrastruktur, utvikle kompetanse og stimulere til økte investeringer og handel i utviklingsland. Midler til Statens investeringsfond for næringsvirksomhet i utviklingsland (Norfund) bevilges på dette kapitlet.

Handel er et viktig virkemiddel for økonomisk vekst og utvikling. Nesten alle land som har opp-

levd betydelige forbedringer i levekår de siste tjue årene, har samtidig blitt mer integrert i verdensøkonomien. Handel kan bidra til verdiskapning, økt sysselsetting og næringsutvikling gjennom salg av eksportprodukter, og gjennom kjøp av importvarer. Handelsdrevet utvikling gir millioner av mennesker mulighet for å arbeide seg ut av fattigdom.

Formålet med bevilgningen er å sikre bærekraftig økonomisk vekst, lokal sysselsetting og industriutvikling i utviklingsland, ikke fremme av norsk næringsliv. Næringslivet er imidlertid en ressurs, og regjeringen ønsker å stimulere norske bedrifter til å etablere virksomhet i utviklingsland. Det er en forutsetning at de norske bedriftene som mottar støtte lever opp til regjeringens forventninger når det gjelder samfunnsansvar.

Virkemidlene under kapitlet kan anvendes i alle samarbeidsland, jf. landoversikt i eget vedlegg sist i proposisjonen, med prioritet til Afrika sør for Sahara og de minst utviklede landene. I samsvar med vedtak i OECDs utviklingskomité er postene under dette kapitlet avbundet.

Post 70 Næringsutvikling, kan overføres

Situasjonsbeskrivelse

Næringsutvikling og tilrettelegging for økte private investeringer har en sentral plass i utviklingspolitikken. Regjeringen fremmer næringsutvikling i utviklingsland gjennom ulike former for

offentlig-privat samarbeid. Forundersøkelser, opplæring/kompetansebygging, miljøtiltak og Business MatchMaking-programmer er eksempler på tiltak som får støtte. Særlig prioritet får investeringer i fornybar energi, i miljørelatert teknologi, landbruk, skogbruk, marin og maritim virksomhet, samt andre sektorer der Norge har god kompetanse.

Flere tradisjonelle utviklingsland har de siste årene avdekket betydelige petroleumsreserver.

Utenlandsinvesteringer i olje- og gasssektoren har dermed bidratt til høy økonomisk vekst og lysere framtidsutsikter i disse landene. Imidlertid har ikke den økonomiske veksten alltid kommet de fattige til gode. Dette gjelder spesielt for Afrika sør for Sahara. Det er derfor viktig at sentrale vekstnæringer som petroleum og fornybar energi ikke bare gir økt inntektsgrunnlag, men også lokale ringvirkninger gjennom sysselsetting, teknologioverføring, yrkesrettet utdanning, lokal industriutvikling, samt offentlig inntekter gjennom skatt.

På tross av store forbedringer det siste tiåret er dårlige rammevilkår for næringsutvikling fortsatt et problem i mange utviklingsland. Å sikre lavere investeringsrisiko innenfor sektoren fornybar energi er viktig. Det samme gjelder med hensyn til gode vilkår for handel. Regjeringen vil videreføre samarbeide med multilaterale organisasjoner samt systematisk innsats på landnivå som en del av arbeidet med å forbedre rammevilkårene. Velfungerende arbeidsgiverorganisasjoner kan også spille en viktig rolle i bedring av investeringsklima og arbeidsmarked i utviklingsland, og regjeringen støtter arbeidet for å styrke slike organisasjoner og relevante aktører i utviklingsland.

Garantifullmakt

For å øke import fra utviklingsland til Norge gis norske importører garanti mot tap som skyldes forsinket levering og/eller mangler på importert vare som ikke dekkes gjennom norsk/anerkjent forsikringsselskap og eventuelt manglende helsegodkjenning ved norsk grensekontroll for importerte landbruksprodukter. Det foreslås en garantiramme på 50 mill. kroner.

Tilsagnsfullmakt

Enkelte støtteordninger rettet mot bedrifter forutsetter tilsagn om støtte utover 2015. Det foreslås derfor en tilsagnsramme på 45 mill. kroner, jf. forslag til romertall VII Tilsagnsfullmakt.

Mål

Bærekraftig økonomisk utvikling i fattige land, inkludert sysselsetting, og kvinners deltakelse.

Følgende foreslås prioritert i 2015:

- Bedre rammevilkår for næringsvirksomhet i utviklingsland og økte lokale ringvirkninger av private investeringer.
- Vekst i langsiktige, kommersielt bærekraftige, investeringer i prioriterte sektorer og innsatsområder.
- Inkluderende vekst, med spesiell vekt på kvinners deltakelse i økonomisk virksomhet og ungdomssysselsetting.
- Bedre samarbeidslandenes handelsvilkår, handelskompetanse og mulighet til å delta i globale verdikjeder gjennom økt eksport.
- Styrke utviklingseffektene av Norfunds og private selskapers investeringsprosjekter.

Rapport 2013

Det er gitt støtte til ILOs arbeid for økt konkurransevne, ansvarlighet i næringslivet og for å sikre anstendige arbeidsplasser. Programmet Sustaining, Competitive and Responsible Enterprise (SCORE) har resultert i betydelige forbedringer hos bedrifter når det gjelder sosial dialog og deltakelse på arbeidsplassen, kostnadseffektivitet og reduksjon av produksjonsfeil, personskader og energiforbruk. Det er også gitt støtte til oppstart av et ILO-prosjekt i Myanmar rettet mot utvikling av små- og mellomstore bedrifter. Prosjektet forventes å bidra til oppstart av 1 000 bedrifter og skape 3 000 anstendige arbeidsplasser innen 2017.

Manglende infrastruktur er en flaskehals som kan hindre økonomisk utvikling i mange utviklingsland. Det er gitt et kjernebidrag til Public-Private Infrastructure Advisory Facility (PPIAF), et flergiverfond som tilbyr faglig assistanse til myndigheter i utviklingsland. Formålet er å hjelpe utviklingsland til å bli profesjonelle motparter for private aktører. I 2013 var PPIAF involvert i 57 nye prosjekter. I Togo har PPIAF bidratt til utvikling av ny telekommunikasjonsstrategi og reformer som i større grad benytter anbud. I Etiopia har PPIAF bidratt til en strategi for å involvere privat sektor i søppelhåndtering. I Addis Abeba bidrar mer enn 500 bedrifter med nesten 6 000 søppelsamlere til at 600 000 innbyggere blir kvitt søppel i et organisert system.

Gjennom støtte til NHOs samarbeid med søsterorganisasjoner i utviklingsland har en bidratt til å bedre arbeidsmarkedet blant annet i Vietnam.

Dette har ført til at arbeidsgiverorganisasjonen Vietnam Chamber of Commerce for første gang har deltatt i arbeidet med ny yrkesopplæringslov.

Gjennom kunngjorte og søknadsbaserte tilskudd til kommersielt bærekraftige investeringer i utviklingsland har man bidratt til å redusere risikoen i etableringsfasen og gjennomførbarheten av investeringer. I overkant av 50 bedrifter mottok støtte i 2013. En gjennomgang i 2013 av bedrifter som mottok støtte i 2009–2012 viste at over halvparten av tilskuddene til forstudier førte til etablering. Rapporten viste at utviklingseffektene ved de kommersielle etableringene i første rekke var selsesetting, teknologioverføring og intern opplæring. Et grovt estimat viste at støtten kan ha bidradd til å etablere, eller sikre 6 500 arbeidsplasser.

I 2013 ble Business Match Making-programmet (BMMP), bedriftssamarbeid mellom norske bedrifter og bedrifter i utviklingsland, gjennomført i Bangladesh, India, Sri Lanka, Sør-Afrika og Vietnam. Samarbeidene innebærer overføring av kapital, kunnskap, kompetanse og/eller teknologi. Målet er at de skal lede til langsiktige samarbeid og investeringer. Av 45 norske selskaper som deltok i 2013 har mer enn 20 inngått intensjonsavtaler med lokale selskaper. I 2013 ble BMMP utvidet til Uganda, Tanzania og Kenya. En evaluering av norsk næringslivsbistand i 2010 anslo at BMMP i Sri Lanka og Sør Afrika hadde ført til at 2 000 arbeidsplasser ble opprettet.

Ordringen med ubundne blandede kreditter opphørte i 2008, og det arbeides med å avvikle dagens portefølje, samtidig som inngåtte forpliktelser overholdes. I hovedsak består porteføljen av 12 prosjekter innen sosial og økonomisk infrastruktur i Vietnam. Framdriften i 2013 var noe tregere enn forventet. Seks prosjekter har nå startet konstruksjon av infrastruktur, men med varierende framgang i byggeprosessen. Etter ønske fra Eksportfinans om å avslutte samarbeidet med Norad ble ansvaret for banktjenester i forbindelse med utbetaling av tilskuddsmidlene etter anbudsrunder overført til ny forvaltningsbank – Sparebank 1 SMN i 2013.

I dialog med FNs organisasjon for industriutvikling (UNIDO) sin Trade Capacity Building Unit har man bidratt til å styrke organisasjonens arbeid med kvinners deltakelse i handelsrelatert virksomhet. NHOs Female Future program i samarbeid med søsterorganisasjonen Federation of Uganda Employers har som mål å øke kvinneandelen i ledende posisjoner i næringslivet. Programmet har blant annet resultert i at flertallet av

kvinnene som har deltatt i programmet har fått styreverv etter fullført kurs. Et tilsvarende program startet i Kenya i 2013. Det forventes at 20 kvinner uteksamineres i løpet av det første året, og at programmet vil være bærekraftig i regi av arbeidsgiverorganisasjonen i løpet av 2014.

Styrking av utviklingslands handelskompetanse og eksport er i økende grad avgjørende for økonomisk vekst. Et samarbeid med UNIDO ble videreført for å øke samarbeidslandenes handelskompetanse og eksportkapasitet, herunder støtte til å bygge opp infrastruktur for å kvalitetssikre eksportprodukter. I Bangladesh har støtten bidratt til at Bangladesh Accreditation Board er etablert og i funksjon.

Det er startet en prosess med sporbarhet av reker, for å øke eksport, spesielt til EU. For å sikre bedre tilgang til internasjonale markeder, har inspeksjon og kontrollsystemer i fiskeindustrien blitt styrket. Som et resultat av UNIDOs innsats i Malawi er en nasjonal lovgivning for kvalitetssikring av eksportprodukter utarbeidet og godkjent i 2013. Lovgivningen er et viktig fundament for å styrke infrastrukturen som skal sikre kvaliteten på malawiske produkter som eksporteres til regionale og globale markeder. Et prosjekt i Myanmar er utviklet for å styrke kapasiteten til å eksportere mat blant annet gjennom å kvalitetssikre varer i laboratorium i henhold til internasjonale standarder.

Det er også gitt støtte til Norsk Mikrofinans Initiativ, Voxtra og Grassroot Business Fund, noe som har bidratt til å øke utviklingseffektene av disse private aktørenes investeringer. Voxtra og Grassroot Business Fund er 'impact investors' som hovedsakelig investerer i klimatilpasset landbruk.

I 2013 forvaltet Norfund tilskuddsmidler som ble brukt til prosjektutvikling for å styrke utviklingseffektene av Norfunds prosjekter og til lokalsamfunnsutvikling.

Budsjett 2015

For 2015 foreslås bevilget 259 mill. kroner.

Bevilgningen på denne posten må sees i sammenheng med bevilgninger på kap. 166, post 74 Fornybar energi.

I tillegg foreslås følgende fullmakter:

- tilsagnsfullmakt på 45 mill. kroner, jf. romertallsvedtak VII, pkt 1
- garantifullmakt på 50 mill. kroner, jf. romertallsvedtak VIII

Post 75 Norfund – tapsavsetning**Post 95 Norfund – grunnfondskapital ved investeringer i utviklingsland**

Situasjonsbeskrivelse

Norfund er et statlig eid investeringsfond som sammen med partnere skal etablere levedyktig, lønnsom næringsvirksomhet i utviklingsland, virksomhet som ellers ikke ville blitt igangsatt som følge av høy risiko. Norfund investerer i nye bedrifter, og i utvidelse og modernisering av eksisterende, og skal kombinere hensynet til lønnsomhet med det overordnede målet om å fremme bærekraftig utvikling.

Fondet legger ned et betydelig arbeid i å dokumentere utviklingseffekter av sine investeringer. Følgende aspekter skal følges opp i alle investeringer: arbeidsplasser, skatteinntekter til vertslandet, likestilling, miljø, opplæring og teknologioverføring, antikorrupsjon og arbeidsstandarder. Norfund vil i 2015 fortsette det systematiske arbeidet med måling og rapportering av utviklingseffekter av Norfunds investeringer.

Norfund prioriterer investeringer i Afrika sør for Sahara og de minst utviklede landene, og fokuserer på områder hvor Norge har særlig kompetanse og interesse, spesielt fornybar energi. Denne prioriteringen betyr at Norfund opererer i regioner med vanskelige og usikre rammebetingelser for næringsvirksomhet. Det gir betydelig risiko. Samtidig har investeringer i afrikanske selskaper det siste tiåret generelt gitt god avkastning, så utsiktene for å lykkes med godt forberedte nyetableringer er gode. Bedriftsetablerere i disse landene har størst problemer med å tiltrekke seg egenkapital, ettersom den har høyere risiko enn lån. Norfund har bevisst valgt å investere det aller meste som egenkapital. Målet om bekjempelse av fattigdom forutsetter kraftig styrking av næringslivet i utviklingslandene. En økt vekt på dette er i tråd med mottakerlandenes prioriteringer. Norfunds strategi prioriterer sektorene fornybar energi, finansieringsinstitusjoner og landbruk og landbruksrelatert industri.

Norfund har de seneste årene blitt et stadig mer sentralt instrument i regjeringens utviklingspolitikk og da spesielt i satsing på fornybar energi. Den globale framtidige energietterspørselen vil på kort sikt imidlertid ikke kunne dekkes av kun fornybare kilder. Det er derfor naturlig at Norfund kan investere i naturgass i enkelte tilfeller.

Mål

Det er et mål å fremme utvikling av lønnsom, bærekraftig næringsvirksomhet i utviklingsland.

I 2015 foreslås bevilgningen brukt til:

- Investeringer i fornybar energi, blant annet i samarbeid med norske kraftselskaper og andre kommersielle investorer.
- Andre direkte investeringer og deltakelse i lokale investeringsfond i tråd med Norfunds strategi.
- Låneordningen for mindre norske bedrifter som ønsker å investere i fattige utviklingsland.

Rapport 2013

Norfund inngikk investeringsavtaler for 1 900 mill. kroner i 2013. Om lag 900 mill. kroner var investeringer innen fornybar energi, 600 mill. kroner i finansinstitusjoner og 200 mill. kroner innen landbruk og landbruksrelatert industri.

Hovedlinjene i Norfunds strategi har siden 2007 vært geografisk konsentrasjon om det østlige og sørlige Afrika, Sentral-Amerika og utvalgte land i Sør-øst Asia, og sektormessig konsentrasjon om fornybar energi, finansinstitusjoner, landbruk og landbruksrelatert industri.

49 pst. av Norfunds investeringsportefølje er innen fornybar energi, mens 24 pst. av porteføljen er investert i finansinstitusjoner, herunder mikrofinans, og 11 pst. er i landbruk og landbruksrelatert industri. Den resterende delen av porteføljen er i hovedsak knyttet turisme og små og mellomstore bedrifter.

Utbygging av fornybar energi er avgjørende for å sikre en miljømessig bærekraftig utvikling og er Norfunds største investeringsområde. 2013 representerte et gjennombrudd for Norfund i investering i sol- og vindenergi, med store investeringer i solkraft i Sør-Afrika, og i vindkraft i Kenya. Videre besluttet Norfund i 2013 å videreføre det langsiktige samarbeidet med Statkraft om utvikling av vannkraft gjennom et omorganisert SN Power.

Et gjennombrudd i arbeidet med å mobilisere privat kapital ble gjort i 2013 med etablering av Norfinance AS sammen med fire norske private partnere. Norfinance vil investere i banker og finansinstitusjoner i Afrika.

Geografisk har Afrika sør for Sahara og de minst utviklede landene (MUL) preget investeringene i 2013. Om man ser bort fra investeringer i SN Power, er 68 pst. av nye investeringer gjort i Afrika sør for Sahara, mens 42 pst. er gjort i MUL.

Inklusive SN Power er Afrika-andelen 43 pst., og MUL-andelen 28 pst.

Norfund legger vekt på investeringer i sårbare stater. Norfund gjorde sin første investering i Myanmar (mikrofinans) og de to første i Zimbabwe (bank og fiskeoppdrett) i 2013. Investeringsselskapet Kinyeti Capital i Sør-Sudan har gjort flere porteføljeinvesteringer samtidig som det ble gjort en direkte investering i det første større forretningsbygget i hovedstaden Juba. Norfund har arbeidet videre med å utvikle et vannkraftverk i Fula rapids i Sør-Sudan. Uroen i Sør-Sudan som blusset opp i desember 2013, tydeliggjør at investeringer i sårbare stater er beheftet med stor risiko, og skaper stor usikkerhet om framdrift i de aktuelle prosjektene.

Norfund har fem regionskontorer; Maputo, Nairobi og Johannesburg i Afrika, Bangkok i Asia og San Jose i Mellom-Amerika. Det legges vekt på å rekruttere personell med lokal kompetanse.

Verdijustert egenkapital ved utgangen av 2013 var 12 580 mill. kroner.

Norfunds virksomhetsrapport for 2013 redegjør grundig for utviklingseffekter som følge av Norfunds investeringsvirksomhet. Bidraget til utviklingseffekter er viktig og et arbeid det kontinuerlig arbeides med for å bedre.

Budsjett 2015

For 2015 foreslås bevilget 1 480 mill. kroner til Norfund, fordelt med:

- 370 mill. kroner på post 75 Tapsavsetning
- 1 110 mill. kroner på post 95 Norfund – Grunnfondskapital ved investeringer i utviklingsland.

Minst halvparten av bevilgningen foreslås brukt til investeringer innen fornybar energi. Investeringer innen landbruk skal også gis prioritet.

Kap. 162 Overgangsbistand (gap)

Post	Betegnelse	(i 1 000 kr)		
		Regnskap 2013	Saldert budsjett 2014	Forslag 2015
70	Overgangsbistand (gap), <i>kan overføres</i>	399 826	216 000	239 000
	Sum kap. 0162	399 826	216 000	239 000

Post 70 Overgangsbistand (gap), kan overføres

Bevilgningen brukes i situasjoner der den akutte krise- og nødssituasjonen er over, men hvor befolkningen ennå ikke kan hjelpe seg selv, eller i påvente av at mer langsiktig bistand etableres. Overgangsbistand skal være et fleksibelt virkemiddel som hurtig kan anvendes etter voldelige konflikter eller naturkatastrofer. Prosjektene skal normalt ha en kortvarig karakter.

Overgangsbistanden samordnes med bevilgninger under programkategori 03.10 Bilateral bistand, kap. 163 Nødhjelp, humanitær bistand og menneskerettigheter og kap. 164 Fred, forsoning og demokrati.

Situasjonsbeskrivelse

Land med svak myndighetsstruktur har sjelden mulighet til å møte befolkningens umiddelbare

behov etter en krise. Multilaterale organisasjoner, som FN og Verdensbanken, samt norske frivillige organisasjoner er viktige kanaler for overgangsbistanden. Felles forståelse av situasjonen, felles tilnærming og enighet om målene er avgjørende for god koordinering givne imellom, og mellom givne og myndighetene. Frivillige organisasjoner med særskilt kunnskap, kompetanse eller nettverk i landet spiller en stor rolle i anvendelsen av overgangsbistanden. Det er likevel landets egne krefter, lokale erfaringer og potensial som skal stå sentralt i utviklingssamarbeidet. Nasjonalt eierskap er et hovedprinsipp i New Deal-rammeverket for bistand til sårbare stater som Norge har sluttet seg til. Der det er mulig skal lokale krefter ha en ledende rolle i gjenoppbyggingen. Bærekraftig utvikling krever synliggjøring og anerkjennelse av kvinners rolle, innsats, erfaringer og potensial, og deres mulighet til deltakelse skal styrkes også gjennom overgangsbistanden.

Mål

Overgangsbistanden skal gi fleksibilitet i overgangssituasjoner og kunne brukes før langsiktig utviklingssamarbeid kommer i gang for å:

- støtte tidlig gjenoppbygging i sårbare stater og regioner etter en fredsslutning eller naturkatastrofe
- støtte lokal kapasitet i gjenoppbygging samt forebygging av humanitære katastrofer etter en fredsslutning eller naturkatastrofe
- støtte sårbare stater som søker å ende voldelige konflikter og reformere dårlig styresett
- bistå ofre for seksualisert vold og fremme kvinners rettigheter og deltakelse på like vilkår i sårbare stater og regioner

Bevilgningen foreslås også brukt til å styrke det internasjonale samfunnets kapasitet til å støtte land i overgangssituasjoner og tidlig gjenoppbygging, samt til tiltak som gir god giverpraksis og samordning mellom FN og internasjonale finansinstitusjoner. Relevante møter, konferanser, seminarer, dialogtiltak og dialogbesøk i regi av Utenriksdepartementet foreslås også finansiert over denne posten.

Rapport 2013

Afrika er største mottakerregionen, med Zimbabwe, Sør-Sudan, Somalia, Den demokratiske republikken Kongo (DRK) og Burundi som de viktigste landene. Bidrag til gjenoppbygging etter jordskjelvet på Haiti er fortsatt delvis finansiert over denne posten. Myanmar og Sri Lanka var de to landene i Asia som ble støttet med overgangsbistand i 2013. Gjenoppbygging etter konflikt og naturkatastrofer er blitt prioritert, i tillegg til demokratitiltak og bistand til ofre for seksualisert vold, samt fremme av kvinners rettigheter i sårbare stater og regioner.

I *Zimbabwe* var demokratiutvikling og menneskerettigheter høyest prioritert, inkludert mediestøtte. Det ble også gitt støtte til konfliktforebygging, grunnleggende sosiale tjenester og rehabilitering av infrastruktur. Støtten ble kanalisert gjennom multilaterale institusjoner og det sivile samfunn. Norge bidro sammen med andre givere til at MR-kommisjonen ble etablert, samt til ferdigstilling av grunnloven og gjennomføring av folkeavstemmingen. Det ble også gitt støtte til helsesektoren gjennom multilaterale kanaler. Støtten til UNICEFs flergiverfond for helse bidro blant annet til at majoriteten av gravide nå bruker helseinstitusjoner for fødsler. Støtten gjennom flergi-

verfondet administrert av Afrikabanken resulterte i at befolkningen i 6 av de største bykommunene fikk renoveret vannsystem og innført sikrere sanitærsystem.

Sør-Sudan mottok fortsatt omfattende overgangsbistand, i stor grad gjennom frivillige organisasjoner. Norsk Folkehjelp mottok støtte til flere prosjekter, blant annet til styrking av småbønders produksjon og markedstilgang. Dette gjøres gjennom å støtte bondegrupper med små tilskudd og lån, veiledningstiltak og styrking av bondeorganisasjoner. Det gis også støtte til Carter-senterets prosjekt for å normalisere relasjoner og styrke fredsprosessen mellom Sør-Sudan og Sudan. Arbeidet legger vekt på økonomisk integrasjon og fredelig sameksistens, og bygger opp under Norges mål om å bidra til å sikre regional stabilitet og sikkerhet med vekt på forholdet til Sudan. Det ble videre gitt midler til Sør-Sudans felles humanitærfond og til Emergency Medicines Fund.

I *Somalia* ble hoveddelen av overgangsbistanden brukt til skole- og helsetilbud, i tillegg til tiltak for godt styresett, demokrati og økonomisk utvikling. Støtte fra Norge har bidratt til å bringe prosessen for ferdigstilling av en ny grunnlov fremover, samt til etablering av en mekanisme for overføring av midler fra givere til somaliske myndigheter i tråd med New Deal-prinsippene. Støtten ble i all hovedsak kanalisert gjennom norske frivillige organisasjoner som Flyktningshjelpen, Kirkens Nødhjelp og Oslosenteret for fred og menneskerettigheter.

I *DRK* og *området rundt De store sjøer* er innsatsen mot seksualisert vold videreført. Norsk bistand har gått til medisinsk, psykososial og praktisk oppfølging av overlevende, styrking av rettsapparatet for å håndtere overgrepssaker, samt til forebyggende og holdningsendrende arbeid. Bidragene kanaliseres gjennom frivillige organisasjoner og FN, og støtter opp om myndighetenes strategi mot seksualisert vold. Støtten går også til å rekruttere sivilt personell til FNs fredsbevarende operasjoner i DRK (MONUSCO).

I *Myanmar* har Norge bidratt til å støtte forbedelsene til, og arbeidet med den pågående folketellingen gjennom midler til FNs befolkningsfond (UNFPA). Norge støtter fortsatt et kapasitetsbyggingssprosjekt innenfor naturressursforvaltning. Det er blant annet gitt støtte til revisjon av elektrisitetsloven gjennom Asiabanken. Finansiering av mastergradsstudenter fra Myanmar ved Asian Institute of Technology i Bangkok har også blitt videreført som ledd i å øke Myanmar egen kapasitet til gjenoppbygging.

I *Sri Lanka* har Norge bidratt til gjenoppbygging og utvikling i de tidligere konfliktområdene i nord og øst gjennom finansiering av minerydding, bygging av brønner og støtte til kapasitetsbygging- og sysselsettingstiltak. Med norsk støtte har store landområder blitt klarert slik at jorden igjen kan dyrkes og brukes til brønner, veier og annen infrastruktur, noe som har bidratt til at mer

enn 11 500 personer har kunnet returnere til sine hjemområder. Norskstøttede tiltak har også bidratt til økt landbruksproduksjon, sysselsetting og økt inntjening for fattige familier.

Budsjett 2015

For 2015 foreslås bevilget 239 mill. kroner.

Kap. 163 Nødhjelp, humanitær bistand og menneskerettigheter

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap		Forslag 2015
		2013	budsjett 2014	
70	Nødhjelp og humanitær bistand, <i>kan overføres</i>	619 701	517 500	3 336 433
71	Humanitær bistand, <i>kan overføres</i>	2 763 459	2 394 600	
72	Menneskerettigheter, <i>kan overføres</i>	341 492	348 300	378 300
	Sum kap. 0163	3 724 652	3 260 400	3 714 733

Merknad til tabellen: Tidligere Post 70 Naturkatastrofer og Post 71 Humanitær bistand, foreslås fra 2015 samlet under post 70 Nødhjelp og humanitær bistand.

Humanitær hjelp og arbeid for menneskerettigheter er sentralt og høyt prioritert i regjeringens utenriks- og utviklingspolitikk. De siste par årene har den humanitære bistandens andel av bistandsbudsjettet gått ned. Regjeringen ønsker å gi større prioritet til humanitær innsats og vil derfor øke budsjettet betydelig i 2015.

Kjernen i humanitær innsats er å redde enkeltmenneskers liv, lindre nød, fremme og beskytte menneskerettighetene og sikre menneskelig verdighet uavhengig av etnisk bakgrunn, kjønn, alder, funksjonsevne, religion eller politisk tilhørighet. Den humanitære innsatsen er basert på de fire prinsippene om humanitet, nøytralitet, upartiskhet og uavhengighet.

Nøytralitetsprinsippet innebærer ikke at vi skal tie om overgrep eller maktmisbruk. Også i humanitære kriser er forsvar og fremme av menneskerettighetene og bidrag til fred og forsoning sentralt.

Bevilgningen skal bidra til at mennesker i nød får effektiv beskyttelse og assistanse. Midlene benyttes også til arbeid med å forebygge humanitære kriser.

En egen bevilgning skal benyttes for å fremme menneskerettighetene. Innsatsen har som mål å styrke beskyttelsen av sårbare grupper, fremme rettsstaten og demokratisk styring og slik bidra til en stabil samfunnsutvikling. Norge samarbeider også med relevante sivilt samfunnsaktører som en

viktig del av innsatsen for å fremme og beskytte menneskerettighetene.

Menneskerettigheter og humanitære spørsmål er sentrale i internasjonal politikk og behandles regelmessig i FNs sikkerhetsråd, FNs menneskerettighetsråd og FNs generalforsamling. Norge vektlegger Høykommissæren for menneskerettigheters rolle i FN-systemet og styrker vår posisjon som sentral bidragsyter og støttespiller. Å bevare og styrke det internasjonale systemet for beskyttelse av menneskerettighetene er et sentralt mål for Norge.

Norge vil også videreføre samarbeidet med relevante sivilt samfunnsaktører som del av innsatsen for å fremme og beskytte menneskerettighetene.

Menneskerettighetene utgjør sammen med humanitærretten det grunnleggende normative rammeverket for humanitært arbeid i væpnet konflikt, i andre voldssituasjoner og etter naturkatastrofer. Rettighetsbasering setter offeret i sentrum og innebærer økt vekt på deltakelse, ikke-diskriminering og ansvarliggjøring. Dette er sentralt innen Regjeringens arbeid med humanitær nedrustning, beskyttelsesarbeidet, kjønnsperspektivet samt arbeidet med sårbare grupper, herunder barn og funksjonshemmede. Rettighetsbasering innebærer også økt oppmerksomhet om overgangen mellom humanitær og langsiktig bistand, særlig i de langvarige humanitære krisene.

Et velfungerende FN og et tett samarbeid mellom FN-organisasjonene, nasjonale myndigheter og ikke-statlige humanitære organisasjoner er nødvendig for å sikre rask og effektiv nødhjelp, humanitær respons og beskyttelse av menneskerettighetene.

Norske tilskudd til FNs humanitære innsats er som hovedregel respons på humanitære appeller som koordineres av FNs kontor for samordning av humanitære aktiviteter, OCHA. Norge er en betydelig bidragsyter til FNs sentrale nødhjelpsfond (CERF) som fordeler tilgjengelige midler slik at både akutte og underfinansierte humanitære kriser får tilført nødvendige nødhjelpsressurser. Gjennom NORCAP, som driftes av Flyktninghjelpen, bidrar Norge med personell for å styrke FNs evne til å respondere raskt og adekvat på humanitære kriser.

Rammebetingelsene for humanitært arbeid og beskyttelse av menneskerettighetene har blitt vanskeligere de siste årene. Humanitære hjelpearbeidere og menneskerettighetsforkjempere utsettes for direkte angrep, og i land som Syria, Somalia, Sudan, Pakistan og Afghanistan hindres humanitære aktører i å gi livreddende hjelp og beskyttelse til sivilbefolkningen. Norge er en pådriver for at humanitærretten respekteres og videreutvikles og samarbeider tett med Den internasjonale Røde Kors-komiteen (ICRC) om dette, blant annet innen humanitær nedrustning og i forhold til beskyttelse av helsearbeid i krig og konflikt.

I arbeidet med å styrke respekten for humanitærretten og sikre uinnskrenkete tilgang til befolkningsgrupper i nød, er regjeringen opptatt av klarhet i forholdet mellom humanitær og militær innsats. Det er viktig å ha et best mulig samarbeid og tydelig rolledeling mellom humanitære organisasjoner, andre typer sivile bidrag og militære fredsbevarende styrker. FNs retningslinjer for militære bidrag i humanitære operasjoner er styrende for innsatsen.

Post 70 Nødhjelp og humanitær bistand, kan overføres

Situasjonsbeskrivelse

De humanitære behovene i verden vurderes av FN å aldri ha vært større enn i 2014, og forventes ikke å minske i 2015. Udemokratiske regimer og væpnede opprørsgrupper blokkerer fortsatt livreddende hjelp til millioner av sårbare mennesker. Komplekse og langvarige konflikter i land som Syria, Irak, Palestina, Sør-Sudan, Sudan, Somalia, Den demokratiske republikken Kongo, Den sentralafrikanske republikk, Jemen, Afghanistan og

Pakistan medfører enorme lidelser for sivilbefolkningen, og særlig for grupper som i utgangspunktet er sårbare. Disse krisene krever omfattende, samordnet internasjonal innsats for å bistå ofrene, for å få slutt på konfliktene og forebygge nye lidelser. Regjeringen vil derfor øke det humanitære budsjettet for å styrke den humanitære innsatsen og øke evnen til å respondere raskt på endringer og på nye kriser. Budsjettet er derfor foreslått økt med 424 mill. kroner sammenlignet med saldert budsjett for 2014, en økning på nærmere 15 pst. Responsen vil være basert på vurdering av behov, av tilgang til rammede områder og de nødlidende, og av hvordan få best mulig effekt og resultater av de humanitære bevilgningene.

Regjeringen viser til Stortingets anmodningsvedtak nr. 450 datert 10. juni 2014, basert på Innst. 224 S (2013–2014) fra kommunal- og forvaltningskomiteen, som ber regjeringen redegjøre for hvordan Norge kan bistå naboland som Libanon og Jordan med å håndtere flyktningstrømmen fra Syria, samt en vurdering av hvor mange flere syriske flyktninger Norge kan ta imot i 2014–2015. For en redegjørelse for siste del av anmodningsvedtaket, vises det til Prop. 1 S (2014–2015) for Justis- og beredskapsdepartementet. Både Libanon og Jordan er vertsland for et stort antall flyktninger, en situasjon som vil vedvare over lang tid og som har potensiale til å forårsake omveltninger i mottakersamfunnene.

Oppblussing av konflikten i Irak har forverret situasjonen for befolkningen og de syriske flyktningene også der. Den store økningen på det humanitære budsjettet vil gi rom for å respondere raskt og fleksibelt på behovene.

Regjeringen vil, i 2015, gi høy prioritet til humanitær innsats og trappe opp arbeidet både i Syria og i Syrias naboland for å sikre beskyttelse og bistand til de syriske flyktningene, basert på de faktiske behov og utviklingen i situasjonen. Midlene kanaliseres gjennom effektive tilstedeværende humanitære organisasjoner basert på blant annet FNs regionale responsplan for flyktninger i nabolandene (RRP), FNs responsplan for Syria (SHARP), ICRCs appell og frivillige organisasjoners arbeid. De viktigste kanalene vil inkludere FNs høykommissær for flyktninger (UNHCR), Unicef, Verdens Helseorganisasjon (WHO), det internasjonale Røde Kors (ICRC), Norges Røde Kors, Flyktninghjelpen, Kirkens Nødhjelp, Redd Barna og Norsk Folkehjelp. Norske bidrag til Syria-krisen vil særlig være fokusert på beskyttelse av sivile, utdanning, helse, vann og sanitær samt tiltak mot kjønnsbasert og seksualisert vold.

Grove overgrep og rettighetsbrudd har ført til økt fokus på beskyttelse av sivile og fordrevne i land som Den sentralafrikanske republikk, Syria og Sør-Sudan. Angrep på humanitære hjelpearbeidere og medisinske installasjoner, som sykehus og ambulanser, har økt. Sivilbefolkningen blir skadelidende og får ikke tilgang til livreddende hjelp. Ofte er det de mest sårbare gruppene som blir hardest rammet, som barn, eldre, funksjonshemmede, fattige og etniske minoriteter.

Landminer, klaseammunisjon og illegal bruk og omsetning av håndvåpen utgjør et alvorlig menneskerettighets- og humanitært problem i mange konflikt- og postkonfliktområder. FN anslår at væpnet vold dreper rundt 2000 mennesker per dag, og mange flere blir lemlestet for livet. De fleste drap og skader som følge av væpnet vold skjer utenfor konfliktområder.

Overgrep mot kvinner, barn og unge er i økende grad en del av krigføringen i moderne konflikter. Sikkerhetsrådsresolusjonene 1820 og 1888 behandler voldtekt på linje med andre voldelige metoder i krig og slår fast at seksuell vold kan være et våpen i krig og en forbrytelse mot menneskeheten.

Naturkatastrofer kan være ødeleggende for folks liv og levekår. Antallet katastrofer øker og vil mest sannsynlig fortsette å øke som en følge av klimaendringer. I tillegg rammes flere av slike katastrofer fordi urbanisering og befolkningsvekst samler flere mennesker i utsatte områder. Mennesker rammes hardest der kapasiteten til å forebygge og håndtere ekstremhendelser er svakest. Avskoging, drenering av våtområder og ineffektivt landbruk forsterker naturlige hendelser og gjør dem til katastrofer. Afrika, små øystater og de store asiatiske deltaene er særlig utsatt. I disse områdene vil befolkningen oppleve økt vannmangel, dårligere mat-sikkerhet og nye sykdomstrusler. De mest utsatte gruppene vil være befolkningen i tørre regioner, tropiske kystområder, fattige i de store og mellomstore byene, samt allerede sårbare grupper, eksempelvis barn og mennesker med nedsatt funksjonsevne.

Det mest effektive tiltak mot katastrofer er forebygging. God forebygging krever at både lokale og nasjonale myndigheter tar dette på alvor og at de har kunnskap til å gjennomføre viktige tiltak. Dialog med sårbare grupper er avgjørende for å sikre at deres spesielle behov ivaretas. Evnen til å gjennomføre forebyggende tiltak, og ikke minst til å gi en effektiv respons på en katastrofe, avhenger av godt styresett, tilgang på ressurser og et aktivt sivil samfunn.

Arbeidet for forebygging og beredskap i fattige land må ses i sammenheng med utviklingspolitikken, ikke minst for å unngå at utviklingstiltak bidrar til økt risiko for befolkningen. Erfaring viser at det er lokale organisasjoner som best og raskest responderer på naturkatastrofer. Styrking av lokal kompetanse og kapasitet er derfor et viktig mål for forebyggingsarbeidet. Den internasjonale Røde Kors- og Røde Halvmånebevegelsen er sentral i arbeidet for å styrke lokal og nasjonal kapasitet.

Regjeringen vil styrke innsatsen på utdanning i kriser. Selv om det ikke er gitt at skolen faktisk er trygg og blir beskyttet i en konflikt- eller krisesituasjon, kan skolen under rette omstendigheter fungere som et fast punkt i en kaotisk situasjon. Skolen kan bidra til følelse av normalitet og opplevelse av håp, stabilitet og trygghet. Den kan i tillegg gi opplæring og viktig informasjon som kan redde liv. Når skolegangen avbrytes øker risikoen for at barn ikke klarer å komme tilbake til skolebenken, eller at barn rekrutteres til militante grupper eller prostitusjon. Det er viktig at utdanningen fortsetter i krisesituasjoner, selv i de tilfellene der det ikke er mulig å få gjort dette på en skole. Halvparten av barna som i dag ikke går på skolen, omkring 29 millioner barn, bor i konflikttrammede land. Ytterligere millioner av barn mangler skole som følge av kriser som skyldes naturkatastrofer.

Norge er opptatt av å integrere kjønnsperspektivet i humanitær innsats og arbeider for at jenters og kvinners behov ivaretas på lik linje med gutters og menns. Kvinner må i langt større grad få innflytelse i det humanitære arbeidet. For alle tilskudd som gis under kapitlet skal tilskuddsmottaker gjøre seg kjent med Sikkerhetsrådsresolusjon 1325 om kvinner, fred og sikkerhet som slår fast at kvinner skal delta på like vilkår i beslutningsprosesser knyttet til konfliktløsning, fred og sikkerhet, og at barn og kvinner skal beskyttes mot seksualisert vold. Tilskuddsmottaker skal også gjennomføre tiltak på en måte som ivaretar resolusjonens intensjoner på best mulig måte.

Spørsmålet om beskyttelse av mennesker på flukt fra naturkatastrofer får økt aktualitet med klimaendringene. Disse endringene fører til hyppigere forekomster og sterkere utslag av ekstremvær, som tørke og flom. Dette temaet drøftes nå i mange internasjonale fora, blant annet i de globale klimaforhandlingene.

Regjeringen vil fortsette å prioritere arbeidet for å sikre en bedre beskyttelse av mennesker på flukt. Dette henger nært sammen med arbeidet for å sikre politiske løsninger på ulike konflikter

og må også ses i sammenheng med beskyttelsesdimensjonen av internasjonale fredsoperasjoner. Antallet internt fordrevne øker, mens antallet flyktninger som krysser landegrensene relativt sett går ned. Dette aktualiserer problemet med at internt fordrevne ikke er beskyttet av Flyktningkonvensjonen. Det er et mål for Norge å styrke beskyttelsen av internt fordrevne.

De viktigste samarbeidspartnerne i den humanitære bistanden er FNs humanitære organisasjoner, Det internasjonale Røde Kors-systemet samt norske og internasjonale frivillige organisasjoner. Valg av samarbeidspartner styres i stor grad av hvem som har tilstedeværelse og er effektive i felt i de ulike humanitære krisene. Videre hvilke organisasjoner som er relevante i forhold til Regjeringens tematiske prioriteringer. I samsvar med målsettingen om en profesjonell, effektiv og resultatorientert tilskuddsforvaltning, er det også et viktig hensyn å begrense antall samarbeidspartnere.

Den internasjonale Røde Kors-bevegelsen er en hovedkanal for norsk humanitær innsats i krise- og konfliktsituasjoner. Gjennom sitt folkerettslige mandat for å beskytte og hjelpe mennesker i krig og konflikt, er Den internasjonale Røde Kors-komiteen (ICRC) den viktigste enkeltaktøren for å sikre et velfungerende humanitært system basert på internasjonal humanitærrett. ICRC er også en sentral samarbeidspartner for Norge i videreutvikling av humanitærretten, blant annet innenfor humanitær nedrustning. I tillegg spiller Det internasjonale forbundet av Røde Kors og Røde Halvmåneforeninger (IFRC) nasjonalt en viktig rolle i å hjelpe lokalsamfunn som er utsatte for naturkatastrofer.

Regjeringens engasjement omfatter også et ønske om å endre rammebetingelsene for det humanitære arbeidet. Erfaringer fra både naturkatastrofer og konflikter har vist at den humanitære innsatsen må ses i en bredere sammenheng. Norge legger stor vekt på å fremme respekt for humanitære prinsipper og internasjonal humanitærrett og arbeide for en klar rolledeling mellom humanitære organisasjoner, andre sivile aktører og militære i konfliktsituasjoner. Humanitær bistand må imidlertid aldri bli et alternativ til varige politiske, økonomiske og sikkerhetsmessige løsninger på de problemene millioner av sårbare mennesker står midt oppe i. Norge vil derfor arbeide for varige løsninger gjennom diplomatiske og utviklingspolitiske initiativer og ikke godta at den humanitære innsatsen blir et alibi for verdenssamfunnets avmakt. Vårt freds- og forsoningsarbeid, vår politiske dialog med berørte land, våre bidrag til internasjonale fredsoperasjo-

ner, vår bistand, klimasatsingen, fokus på humanitær nedrustning og arbeidet for å styrke menneskerettighetene bidrar også til å løse konflikter og forebygge humanitære lidelser. Myndigheter, lokalsamfunn og organisasjoner i de landene som rammes oftest av humanitære kriser står for en stor del av den hjelpen som gis. Ofte er det nasjonal og lokal innsats som redder flest liv og bidrar til beskyttelse. Denne innsatsen må ikke underverdes eller glemmes. Men fremdeles legger de nordlige og vestlige organisasjonene og landene premissene for det internasjonale humanitære systemet. Vi har en stor utfordring i å gjøre dette systemet mer representativt og tilpasset lokale forhold og kulturer, samtidig som de universelle humanitære prinsippene opprettholdes.

Humanitær bistand gis ofte under tidspress, i en ustabil og uoversiktlig situasjon og til land og regioner med svake eller manglende institusjoner, ofte preget av kriser og konflikt. Det er derfor spesielt stor risiko knyttet til å gi humanitær bistand. Risikoen må minimaliseres ved å identifiseres, overvåkes og ved at relevante tiltak iverksettes.

Mål

- Gi mennesker i nød nødvendig beskyttelse og assistanse
- Finansiere humanitær innsats basert på humanitet, nøytralitet, upartiskhet og uavhengighet
- Det internasjonale samfunnet er beredt til å møte framtidens globale humanitære utfordringer
- Forebygge, respondere på og igangsette gjenoppbygging etter humanitære kriser

Satsingsområder 2015

- Sikre rask, effektiv og koordinert humanitær respons
- Styrke beskyttelsen av sivile med særlig vekt på beskyttelse av helsearbeid i krisesituasjoner, bruk av eksplosive våpen i tettbygde strøk, beskyttelse av skoler og utdanningsinstitusjoner i konflikt samt kjønnsbasert vold
- Fremme forebyggingsaspektet i internasjonale fora og på landnivå slik at det investeres i forebygging, klimatilpasning og humanitær beredskap i større grad enn i dag
- Styrke satsningen på utdanning i humanitære kriser, herunder ny satsning på sikre skolebygg som effektivt forebyggingstiltak i naturkatastrofer

- Bidra til sterkere kopling mellom humanitær- og utviklingsbistand
- Styrke arbeidet med universalisering og gjennomføring av Minekonvensjonen, Konvensjonen om klaseammunisjon og Våpenhandelsavtalen (ATT)
- Styrke arbeidet med kjønnsperspektivet i humanitær innsats
- Styrke dialogen med våre implementerende partnere om inkludering av mennesker med nedsatt funksjonsevne
- Styrke beskyttelsen av mennesker på flukt i samarbeid med strategiske partnere i FN og sivilt samfunn

I tillegg foreslås midlene brukt til humanitærpolitiske prosesser, inkludert relevante konferanser, seminarer og delegasjonsbesøk, både i og utenfor Norge.

Rapport 2013

Naturkatastrofer – det rapporteres her om tiltak under kap. 163, tidligere post 70 Naturkatastrofer.

Ekstreme naturkatastrofer som tørke, jordskjelv, tsunamier, tyfoner og flom rammet også i 2013 millioner av mennesker verden over.

Norge bidro gjennom finansiering av FNs humanitære organisasjoner og fond, Røde Kors-systemet og de frivillige humanitære organisasjonene til å lindre akutt nød og redde menneskeliv etter en rekke naturkatastrofer.

Da tyfonen Haiyan traff Filippinene 8. november 2013 førte det til enorme ødeleggelser. Mer enn 6 000 mennesker ble drept, over 4 millioner ble fordrevet og 14 millioner ble berørt. Det var de aller fattigste og mest sårbare som ble hardest rammet. Mange av disse mistet hele sitt inntekts- og livsgrunnlag. Fattige småbønder og fiskere var spesielt utsatt for tyfonens herjinger. Det filippinske landbruksdepartementet anslo at avlinger på 1,1 millioner tonn var ødelagt og at 600 000 hektar jordbruksareal var berørt. Det var viktig å komme raskt i gang med gjenoppbyggingen slik at folk i størst mulig grad kunne gjenoppta sine hverdagslige sysler. Regjeringen bidro med omfattende støtte for å lindre akutt nød og for å bidra til at folk kunne gjenopprette levebrødet så raskt som mulig. Hovedinntrykket av den internasjonale responsen på Filippinene er at vi i dag har et bedre rustet humanitært system til å håndtere plutselige og store naturkatastrofer, enn vi hadde for få år siden

Land som Cuba, Vietnam, Bangladesh og Kina, hvor vi har samarbeidet med myndighetene

om forebygging, har i dag bygget effektive systemer og kapasitet lokalt både med hensyn til forebygging og respons. Mange land – spesielt i Asia- håndterer nå kriser på egen hånd som tidligere krevde stor internasjonal innsats.

Forebyggingsarbeidet er best når vi kan samarbeide tett med de som trenger hjelpen og partnere som har god forståelse av lokale forhold. Utenriksdepartementet har flerårige avtaler med Norges Røde Kors og Verdens matvarefond der formålene blant annet er å bygge lokal kapasitet og å gjøre sårbare grupper bedre rustet til å overleve kriser. Dette redder liv, er mindre kostbart enn internasjonal nødhjelp og bidrar til at kompetansen bygges og opprettholdes lokalt.

For mer utfyllende informasjon vises det til Utenriksdepartementets årlige rapport om den humanitære innsatsen finansiert over kap. 163, post 70 Naturkatastrofer og 71 Humanitær bistand og kap. 170, post 74 FNs høykommissær for flyktninger (UNHCR) for 2013.

Rapport 2013

Humanitær bistand – det rapporteres her om tiltak under kap. 163, tidligere post 71 Humanitær bistand.

Norsk humanitær bistand har bidratt til å gi mennesker i nød beskyttelse og assistanse i en rekke humanitære kriser i 2013. Norge bidro med solid finansiering av den humanitære innsatsen gjennom store bidrag til FNs humanitære organisasjoner og fond samt til Røde Kors-systemet og de frivillige humanitære organisasjonene. Norsk humanitær bistand gikk til ofre for krig og konflikt iblant annet Afghanistan, Colombia, Den demokratiske republikken Kongo, Den sentralafrikanske republikk, Jordan, Libanon, Myanmar, Pakistan, Palestina, Somalia, Syria, Sør-Sudan, Sudan og Tyrkia.

Ett eksempel på de resultater Regjeringen bidrar til gjennom strategiske humanitære partnere, er den flerårige avtalen med Flyktninghjelpen om humanitær bistand til mennesker på flukt. Gjennom avtalen hjelper Flyktninghjelpen mennesker i akutte kriser, slik som Syria og Sør-Sudan, i fastlåste flyktningssituasjoner som Afghanistan og Kenya, og i overgangsland som Liberia og Zimbabwe. Totalt inngikk 21 land i avtalen i 2013. Over 1 million mennesker på flukt, i eller utenfor eget land, fikk assistanse av Flyktninghjelpen under avtalen i 2013. Flyktninghjelpens nødhjelpsarbeid er konsentrert rundt fem kjerneområder: bygging av hjem og skoler, vann og sanitærforhold, utdanning, matvaresikkerhet og distribusjon, og informasjon, rådgivning og juridisk

assistanse. Gjennom aktiv deltakelse i FNs system for koordinering i humanitære kriser (clustersystemet) koordinerer Flyktninghjelpen sitt arbeid med andre aktører. Organisasjonen var ansvarlig for koordinering på sektornivå i syv land: Afghanistan, Colombia, DR Kongo, Jordan, Pakistan, Palestina og Sør-Sudan.

På bakgrunn av erfaringene fra jordskjelvene i Haiti og Pakistan i 2010 bestemte FN seg for å innføre nye retningslinjer for hvordan systemet skal reagere ved spesielt store kriser, såkalte nivå 3 (L3) kriser. Det er topplederne i FNs humanitære organisasjoner med humanitære mandat, som beslutter om en krise skal erklæres å være en nivå 3 krise. Når en slik erklæring finner sted, utløser det noen ekstraordinære tiltak. I 2013 hadde verden fire slike nivå 3 kriser: Syria, Den sentralafrikanske republikk (SAR), Sør-Sudan og Filippinene. Reformene som har blitt gjort i det humanitære systemet, og som til dels viste seg å fungere godt i en naturkatastrofesituasjon som på Filippinene, er ikke like relevante for en humanitær krise som er skapt av konflikt. Grunnen er at man i en humanitær situasjon preget av konflikt, ikke har samme mulighet til å yte hjelp og beskyttelse til nødlidende. Det humanitære rom er begrenset, og man er avhengig av at krigførende parter tillater humanitær tilgang.

FNs generalforsamling vedtok 2. april 2013 en ny internasjonal våpenhandelsavtale (Arms Trade Treaty/ATT) etter flere års diskusjoner og forhandlinger. Målsettingen med avtalen er å etablere så høye felles internasjonale standarder for internasjonal handel med konvensjonelle våpen som mulig og å forhindre ulovlig handel med slike våpen. Siktemålet er at avtalen skal bidra til fred, sikkerhet og stabilitet og redusere menneskelige lidelser. Norge spilte en sentral rolle i forhandlingene og arbeidet for en sterk avtale med humanitær innretning. Norge samarbeidet nært med flere latinamerikanske, karibiske, afrikanske og europeiske land for å oppnå denne målsettingen. Sivilsamfunnet spilte en viktig rolle i prosessen. Avtalen ble undertegnet av Norge 3. juni 2013 og ratifisert 12. februar 2014. Et enstemmig Storting samtykket i ratifikasjon.

Norge hadde presidentskapet for Konvensjonen om klaseammunisjon fra september 2012 til september 2013 da Zambia overtok. I løpet av 2013 fikk konvensjonen sju nye statsparter. Det var ved utgangen av året totalt 84 statsparter og 29 land som har undertegnet, men ennå ikke ratifisert. Dette betyr at godt over halvparten av FNs medlemsland har sluttet seg til forbudet mot klasevåpen. En lang rekke land, inkludert mange

som ikke har undertegnet Konvensjonen, fordømte Syrias bruk av klasevåpen blant annet gjennom resolusjon 67/262 i FNs generalforsamling i mai 2013 som fikk støtte av 107 land. Dette er et tydelig tegn på at normen står stadig sterkere og at arbeidet for å hindre at klaseammunisjon blir brukt i nye konflikter lykkes.

I tråd med Minekonvensjonens artikkel 5 erklærte Bhutan, Ungarn og Venezuela seg minefrie i 2013. Store tidligere kontaminerte landområder ble i mange land frigjort gjennom kartlegging og rydding med betydelig norsk støtte. Norge er samtidig aktive med å påpeke at mineryddingen går for sakte i mange land. Helt i slutten av desember 2012, ble Polen den 161. staten som tilsluttet seg Minekonvensjonen. Oman ble den 162. statsparten i august 2014. Normen er meget godt etablert internasjonalt og bruk av miner, også av land som ikke er statsparter til Konvensjonen, blir fordømt fra alle hold.

Også i 2013 fortsatte Norge arbeidet for å sikre at bistand til ofre for miner, klasevåpen og andre eksplosiver sees i sammenheng med arbeidet for å sikre funksjonshemmedes rettigheter generelt. Norge arrangerte flere møteplasser for dialog mellom organisasjoner og institusjoner som jobber med funksjonshemmedes rettigheter og andre som jobber spesifikt med ofre for miner og klasevåpen for å utveksle erfaringer og oppmuntre til mer samarbeid. Regjeringen har også økt fokuset på inkludering av funksjonshemmede i oppfølgingen av humanitære prosjekter.

Til tross for at internasjonal humanitærrett gir sivile som rammes av væpnet konflikt grunnleggende rett til beskyttelse, ser vi i praksis at det fremdeles er sivile som rammes hardest. Østerrike og Norge arrangerte i februar 2013 et seminar i Wien for landene i Europa for å diskutere hvordan sivile skal få den beskyttelsen de har krav på. Initiativet ble avsluttet med en global konferanse i mai 2013 i Oslo. Konferansen ble gjennomført i samarbeid med Argentina, Indonesia, Uganda og Østerrike som har vært samarbeidspartnere i dette initiativet. I alt var 300 deltakere, herunder representanter fra 94 stater, sivilt samfunn og militære eksperter samlet for å diskutere hovedutfordringer for beskyttelse av sivile.

Det er viktig at kjønnsdimensjonen blir vektlagt i arbeidet i felt. Humanitære aktører forventes å integrere kjønnsperspektiv både i sårbarhets- og behovsvurderinger og respons, for at innsatsen skal være mest mulig effektiv samt unngå diskriminering. Norge har støttet den internasjonale beredskapsstyrken for å fremme kjønnspektivet i humanitære operasjoner (Gencap).

Denne beredskapsstyrken tilbyr eksperter på likestilling og på integrering av kjønnsperspektiv til FNs humanitære operasjoner. Støtte til tiltak for å bekjempe seksualisert vold i konflikt var høyt prioritert også i 2013. Norge støttet UN Action Against Sexual Violence in Conflict, som arbeider med å styrke og koordinere hele FN-systemets innsats mot seksualisert vold i konflikt.

For mer utfyllende informasjon vises det til Utenriksdepartementets årlige rapport om den humanitære innsatsen finansiert over kap 163, post 70, kap. 163, post 71 og kap. 170, post 74 for 2013.

Budsjett 2015

For 2015 foreslås bevilget til sammen 3 336,4 mill. kroner til nødhjelp og humanitær bistand.

Post 72 Menneskerettigheter, kan overføres

Situasjonsbeskrivelse

Innsats for menneskerettighetene er et viktig satsingsområde for regjeringen og arbeidet skal styrkes både i utenriks- og utviklingspolitikken. En tydelig, langsiktig og strategisk norsk politikk på området er avgjørende for at vi skal kunne bidra til å styrke respekten for menneskerettighetene og virkeliggjøre dem i hverdagen for enkeltmennesket. Respekt for menneskerettighetene er avgjørende for at vårt arbeid for demokrati og fattigdomsbekjempelse blir bærekraftig.

Målgruppe er mennesker, organisasjoner, institusjoner, organer eller andre som arbeider for å spre kunnskap om og styrke menneskerettighetene og virkeliggjøre dem for individene.

Vi opplever at menneskerettighetene er under press og at respekten for menneskerettighetene og gjennomføringen av internasjonale anerkjente normer er svak i mange deler av verden. Den største utfordringen forblir kløften mellom forpliktelse statene har påtatt seg og manglende gjennomføring i praksis.

Konsentrasjon om utvalgte områder øker norsk gjennomslagskraft. Arbeid for å beskytte menneskerettighetsforkjemperer står sentralt. Ytringsfrihet, styrking av rettsstaten og demokrati, urfolks og minoriteters rettigheter, arbeid mot all diskriminering og arbeid mot straffrihet, tortur og dødsstraff er blant de prioriterte områdene.

Menneskerettighetsforkjemperes innsats er viktigere enn noen gang. I mange land arbeider de under ekstreme forhold, men trosser trusler og forfølgelse. De bekjemper diskriminering og arbeider for institusjonell endring og mer rettig-

hetsbaserte samfunn. Norsk innsats retter seg mot å øke sikkerheten til menneskerettighetsforsvarerne og vi støtter en rekke organisasjoner som arbeider innen dette feltet. Norge er også en pådriver i FN i arbeidet for menneskerettighetsforkjemperne.

Norge er tungt engasjert i arbeid for å fremme ytringsfrihet og styrke uavhengige medier, særlig i konfliktområder og der demokratiet er under press. Regjeringen støtter opp om en sterk og uavhengig mediesektor og arbeid mot sensur, online og offline. Norsk innsats omfatter også styrking av kvalitetsjournalistikk og opplæring av journalister i menneskerettigheter. Arbeid for å beskytte journalister som rapporterer om for eksempel menneskerettighetsbrudd eller korrupsjon og arbeid mot straffefrihet ved drap på journalister, blir prioritert.

Når menneskerettighetene er under press ser vi også økt brudd på ytringsfriheten, forenings- og forsamlingsfriheten og diskrimineringsforbudet mot religiøse og seksuelle minoriteter i flere land. Norge arbeider for å støtte både FN og internasjonale lokale organisasjoner som arbeider for å fremme rettighetene til lesbiske, homofile, bifile og transepersoner. Når statsmakten svekkes, økonomien går dårlig og folk blir urolige for framtiden går frustrasjonen ofte utover minoriteter som får spille rollen som syndebukker. Innenfor menneskerettighetsarbeidet setter Regjeringen et særlig fokus på tros- og livssynsminoriteter.

Norge arbeider aktivt mot dødsstraff både multilateralt, regionalt og bilateralt. Den globale trenden går i retning av avskaffelse av dødsstraff, selv om 2013 var et noe skuffende år i forhold til den positive utviklingen vi har sett de siste 10–20 årene. Norge var en sentral støttespiller for den femte verdenskongressen mot dødsstraff i Madrid i 2013 og sitter i støttegruppen til Den internasjonale kommisjonen mot dødsstraff (ICDP). Det gis støtte til strategisk viktige samarbeidspartnere, inkludert internasjonale og lokale organisasjoner.

Norge har også gjennom flere år vært bidragsyter til det internasjonale arbeidet mot tortur, både på forebyggingssiden og i forhold til rehabilitering og traumebehandling. De siste års tilbakeslag på dette feltet øker behovet for å styrke innsatsen. Videre har Norge de senere år styrket sin innsats mot straffrihet og for å øke staters evne til å håndtere folkemord og andre former for grove og systematiske overgrep. Dette bidrar til å styrke rettsstatsinstitusjoner, sikre anerkjennelse for ofrenes erfaringer og legge grunnlag for økt ansvarlighet fra myndighetenes side.

Norge har en pådriverrolle i FN på området menneskerettigheter og næringsliv og da spesielt oppfølgingen av FNs veiledende prinsipper om næringsliv og menneskerettigheter, og vi støtter internasjonale tiltak på dette fagfeltet. Menneskerettigheter vil også være en viktig del av samarbeidet med fokuslandene.

Norge gjennomfører konsultasjoner og dialoger om menneskerettigheter med en rekke land både om internasjonale menneskerettighetsutfordringer og menneskerettighetssituasjonen i landet. Disse justeres etter behov og utvalget av land varierer også.

Norge er en av de største frivillige giverne til FNs Høykommissær for menneskerettigheter (OHCHR) og er en pådriver for å sikre Høykommissærens uavhengighet og tilgang på ressurser. I en tid der fokuset på landsituasjoner i stadig økende grad er gjenstand for politisering, er Høykommissærens innsats i utsatte land av stadig større betydning. Høykommissærens rolle som pådriver og talsperson for menneskerettighetene, som sekretariat for MR-rådet, konvensjonsorganene og Spesialrapportørene anses også som svært viktig for å sikre at menneskerettighetene gjennomføres på lokalt og nasjonalt plan. Norge arbeider også for å integrere menneskerettighetene i øvrige deler av FNs arbeid.

Arbeid for funksjonshemmedes rettigheter vil prioriteres særlig innen områder som kvinnesatsingen, utdanningsbistanden, helse og humanitær bistand.

Regjeringens styrkede satsing på utdanning vil være et viktig bidrag til realiseringen av barns rettigheter verden over. Jo flere barn i skolen – jo større kunnskaper om hvilke rettigheter man har som barn, og jo bedre evne til å fremme og forsvare disse rettighetene. Andre viktige virkemidler er støtten til FNs Generalsekretærs spesialrepresentant for vold mot barn og FNs Generalsekretærs spesialrepresentant for barn i væpnet konflikt, samt til uavhengige organisasjoner som arbeider for gjennomføring av de to mandatene. Regjeringen vil bidra til en styrking av Barneombudets internasjonale virksomhet. Målet er å bidra til opprettelse av uavhengige menneskerettighetsinstitusjoner for barn i flere land.

Arbeidet for menneskerettigheter er nært knyttet til tiltak for å fremme demokratisk styresett. Fravær av demokrati underminerer godt styresett og menneskerettigheter. I den norske innsatsen for demokratibyggning og demokratifremme er International Institute for Democracy and Electoral Assistance (IDEA) en sentral samarbeidspartner. Norge bidrar både med kjernebidrag og støtte til

tiltak på felter som valgreform, grunnlovsreform og politisk deltakelse. Dette inkluderer sivil samfunn og politiske partier, samt kvinners medvirkning i beslutningsprosesser.

Norsk ressursbank for demokrati og menneskerettigheter (NORDEM) ved Norsk senter for menneskerettigheter (SMR) bidrar med norske eksperter til blant annet valgobservasjon, rådgivning for valgkommisjoner, opplæring i menneskerettigheter, oppbygging av rettsstat, arbeid med grunnlover og demokratibyggning i bred forstand. Ekspertene sekunderes til blant annet OSSE, EU og FN ut fra regjeringens politiske prioriteringer av land og sektor.

Den økonomiske krisen understreker betydningen av sysselsetting, og har satt arbeidstakerrettigheter, sosial dialog og ordninger for sosial beskyttelse under press. Innsats for å beskytte arbeidstakerrettigheter og bidra til anstendig arbeid i andre land er prioritert i oppfølgingen av den norske strategien for et anstendig arbeidsliv.

I tillegg til å støtte organisasjoner, prosjekter og tiltak som fremmer Norges satsingsområder, brukes midlene under denne posten bl.a. til ulike konferanser, seminarer og delegasjonsbesøk i regi av Utenriksdepartementet, både i og utenfor Norge.

Støtte til tiltak for menneskerettighetene gis ofte til mindre, lokale aktører som arbeider i land og regioner med svake eller manglende institusjoner. Det legges et stort arbeid ned i å finne solide og stabile tilskuddsmottakere. Samtidig arbeider aktørene ofte i konfliktsituasjoner og land preget av straffrihet – under sterkt press og uten beskyttelse fra lokale eller sentrale myndigheter. Derfor står vi overfor mange risikofaktorer.

Mål

Mål for den norske innsatsen er å bidra til å fremme og beskytte menneskerettighetene, til å øke kunnskap om og sikre respekt for disse, både gjennom fortsatt utvikling av det internasjonale normverket og styrket gjennomføring.

Satsingsområder 2015

- Styrke innsatsen for menneskerettighetsforkjempere.
- Bidra til demokrati- og rettsstatsfremmende tiltak.
- Arbeide for ytringsfrihet, forsamlingsfrihet og uavhengige medier.
- Arbeide mot hatefulle ytringer og enhver form for ekstremisme

- Arbeide mot diskriminering på bakgrunn av etnisitet, kjønn, funksjonshemming, seksuell orientering og kjønnsidentitet, samt religion og livssyn.
- Støtte arbeid for urfolk og minoriteters rettigheter.
- Øke støtten til FNs høykommissær for menneskerettigheter (OHCHR)
- Støtte arbeid for barn og unges rettigheter.
- Følge opp konklusjonene fra Verdenskongressen mot dødsstraff i Madrid i 2013. Delta aktivt i støttegruppen til Den internasjonale kommisjonen mot dødsstraff (ICDP). Opprettholde støtte til sentrale samarbeidspartnere på området.
- Støtte tiltak mot tortur og til innsats for overgangsrettfærdighet, og mot straffrihet
- Gjennomføre konsultasjoner om menneskerettigheter og menneskerettighetsdialoger, herunder støtte til samarbeidsprosjekter mellom organisasjoner/institusjoner knyttet til dialogene, inkludert aktiviteter gjennom egen rammeavtale med Senter for menneskerettigheter (SMR).
- Støtte tiltak som bygger opp om et anstendig arbeidsliv og næringslivets respekt for menneskerettighetene.
- Støtte opp om demokratibygging og menneskerettigheter ved å bidra med norske eksperter gjennom NORDEM.

Rapport 2013

Arbeidet for å styrke respekten for menneskerettighetene er langsiktig. Ansvaret for at menneskerettighetene blir respektert ligger hos hvert enkelt land og Norge har også i 2013 søkt å bidra til dette ved multilateralt arbeid, samarbeid og konsultasjoner med andre land, støtte til FN og andre internasjonale aktører, og nasjonale og lokale tiltak i utviklingsland.

Rapporter fra FN og internasjonale organisasjoner viste at menneskerettighetsforkjempere blir forfulgt og presset i stadig økende grad. Norges arbeid med beskyttelse av menneskerettighetsforkjempere og tilskudd til en rekke internasjonale og lokale organisasjoner ga dem et bedre grunnlag for sitt arbeid og bidro bl.a. til sikkerhetstrening, kompetanseheving og kapasitetsbygging. Under norsk forhandlingsledelse vedtok FNs Menneskerettighetsråd våren 2013 en sterk og substansiell resolusjon om temaet, og likeledes ble en norskledet resolusjon om kvinnelige menneskerettighetsforkjempere vedtatt i Generalforsamlingen høsten 2013. Begge

resolusjonene bidrar til å styrke arbeidet for menneskerettighetsforsvarerne lokalt der de arbeider.

Arbeidet for å styrke ytringsfriheten, ikke minst i land med konflikt og i land hvor demokratiet er truet, ble videreført. Det omfattet blant annet arbeid for reformer av medielover og tiltak for å beskytte journalister som arbeider i konfliktområder, i samarbeid med norske og internasjonale organisasjoner.

Det ble året før igangsatt et eget minoritetsprosjekt. Prosjektet har som målsetning både å sette situasjonen for tros- og livssynsminoriteter høyt på den internasjonale agendaen og identifisere konkrete tiltak på landnivå som vil bedre situasjonen for disse minoritetene.

Utenriksdepartementets arbeid for minoriteter skal bidra til å sette situasjonen for tros- og livssynsminoriteter høyt på den internasjonale dagsorden. Det ble arrangert en internasjonal konferanse i Oslo om hvorledes minoriteter blir utsatt for hatytringer og hatkriminalitet i politiske urolige tider. Flere av FNs spesialrapportører og andre internasjonale eksperter deltok.

Norge bidro gjennom tett kontakt med FNs relevante spesialrapportører som igjen sikret at FNs minoritetsforum i 2013 ble viet tros- og livssynsminoriteter. Dette fokus ble også reflektert i spesialrapportørens øvrige arbeid. Prosjektets mål har også være å identifisere konkrete tiltak på landnivå. En egen tilskuddsordning ble igangsatt og ga støtte til flere nye prosjekter, de fleste av dem flerårige. Tiltakene gjennomføres i India, Pakistan, Sri Lanka, Sør-Øst-Asia, herunder Myanmar, samt Midtøsten og Kirgisistan.

Prosjektet har hatt et nært samarbeid med norske og internasjonale samfunnsorganisasjoner og en arbeid med en veileder for utenriksdepartementets engasjement på området ble ferdigstilt. Denne har vist seg nyttig i ambassadenes arbeid. Situasjonen for tros- og livssynsminoriteter er ved en rekke anledninger tatt opp i FN og med enkeltland.

Norge fortsatte samarbeidet med FNs Høykommissær for menneskerettigheter (OHCHR) og økte andelen av ikke øremerkede midler til organisasjonen, for å bidra til større fleksibilitet og forutsigbarhet. Norge er en pådriver i arbeidet for å sikre Høykommissærens uavhengighet og ressurstilgang. Norge ga også støtte til arbeid for å styrke og integrere hensynet til menneskerettighetene i FNs øvrige arbeid, blant annet gjennom nært samarbeid med og støtte til flere av FNs spesialrapportører, inkludert FNs spesialrapportør for ytringsfrihet.

Norge fortsatte sin pådriverrolle i arbeidet for beskyttelse av seksuelle minoriteter og oppfølging av resolusjon fra 2011 om menneskerettigheter, seksuell orientering og kjønnsidentitet. Norge arrangerte i samarbeid med Sør-Afrika, en stor internasjonal LHBT-konferanse i Oslo i mars 2013. Konferansen samlet mer enn 200 personer fra 90 land. Både stater, frivillige organisasjoner, FN og menneskerettighetsekspertene deltok. Slutt-dokumentet fokuserte på behovet for mer kunnskap og oppfølging av menneskerettighetsbrudd basert på seksuell orientering og kjønnsidentitet, og oppfordret til mer konkrete oppfølgingsmekanismer i FN. Norge støttet en rekke lokale og internasjonale organisasjoner som styrket deres arbeid for å beskytte menneskerettighetene til LHBT-personer.

Norge bidro med støtte til en internasjonal urfolkskonferanse arrangert i Alta i juni 2013 for om lag 500 urfolksdeltakere. Konferansen var en sentral del av urfolkenes forberedelsesprosess frem mot det planlagte FNs høynivåmøte om urfolk i 2014. Konferansens resultat var et slutt-dokument omtalt som Alta-dokumentet, som sammenstilte urfolks innspill til den videre planleggingsprosessen. Sametinget var tilretteleggere av Alta-konferansen, men en global komite bestående av urfolk fra de ulike regioner hadde ansvaret for konferansens innhold.

Norge spilte en sentral rolle i arbeidet med næringsliv og menneskerettigheter i FN og samarbeidet også med flere internasjonale organisasjoner om operasjonalisering av FNs veiledende prinsipper om næringsliv og menneskerettigheter. Ulike tiltak knyttet til næringslivets forhold til menneskerettighetene ble også støttet under denne posten.

Norge støtter ILOs arbeid i Midtøsten og Nord-Afrika med fokus på ungdomsledighet, arbeidstakerrettigheter likestilling og styrking av arbeidslivets parter for å bygge sosial dialog og trepartssamarbeid. Det er også gitt støtte til ILOs satsing på grønne jobber. I tillegg er det gitt støtte til Just Jobs Network, en sammenslutning av tenketanker som er engasjert på arbeidslivsområdet.

Norge arbeidet med å systematisere sin internasjonale innsats for personer med nedsatt funksjonsevne innen prioriterte områder som helse, utdanning, likestilling og humanitær innsats som en direkte oppfølging av at Norge ratifiserte konvensjonen om funksjonshemmede (CRPD) i juni 2013.

Norge satt som president for støttegruppen til Den internasjonale kommisjonen mot dødsstraff (ICDP) frem til oktober 2013. Ifølge FN har nå over 150 land avskaffet dødsstraff enten ved lov eller i praksis. Et stadig minkende antall land gjennomfører dødsstraff.

Videre ble tiltak for å fremme demokrati og rettsstatsprinsipper prioritert, inkludert med støtte til sekundering av norske eksperter til valgobservasjoner og menneskerettighetsoppdrag gjennom Norsk Ressursbank for demokratibyging og menneskerettigheter (NORDEM) og støtte til IDEA.

Arbeidet med menneskerettighetsdialogene ble videreført og det ble gjennomført dialogmøte med Vietnam i Oslo.

Budsjett 2015

For 2015 foreslås bevilget 378,3 mill. kroner.

Kap. 164 Fred, forsoning og demokrati

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2013	Saldert budsjett 2014	Forslag 2015
70	Fred, forsoning og demokratiltak, <i>kan overføres</i>	623 783	655 900	655 900
71	ODA-godkjente land på Balkan, <i>kan overføres</i>	389 251	355 000	355 000
72	Utvikling og nedrustning, <i>kan overføres</i>	153 982	163 000	154 700
73	Andre ODA-godkjente OSSE-land, <i>kan overføres</i>	343 280	335 500	515 500
	Sum kap. 0164	1 510 296	1 509 400	1 681 100

Norsk utenrikspolitikk skal bidra til internasjonal fred og sikkerhet.

Fred og sikkerhet er avgjørende forutsetninger for utvikling. I land med konflikt og svakt styresett har utvikling dårlige kår og få sårbare stater er i nærheten av å nå FNs tusenårs mål.

De fleste væpnede konflikter i dag er interne. Ofte er det risiko for at en konflikt sprer seg til naboland, og konflikter i én stat kan svekke stabiliteten i en hel region. Dagens konflikter kjenntegnes ofte av en svært vanskelig sikkerhetssituasjon, svake statsstrukturer, et komplekst aktørbilde og grove overgrep mot sivilbefolkningen. Voldelige konflikter representerer dermed en alvorlig trussel mot staters utvikling. Konflikter rammer ofte kvinner og menn ulikt og fratrar barn en trygg oppvekst, skolegang og økonomisk velferd. Mennesker som er på flukt, ødelagt infrastruktur og økonomi som kollapser kan skape grobunn for terrorisme og internasjonal kriminalitet. Samtidig fører voldelig konflikt ofte til økende flyktningstrømmer, menneskesmugling, økende narkotikaproduksjon og -handel og legger forholdene til rette for korrupsjon og organisert kriminalitet. Det er derfor viktig å støtte tiltak som kan forebygge eller bidra til å løse konflikter, samtidig som man søker å redusere globale sikkerhetstrusler.

FN er den viktigste internasjonale organisasjonen i arbeidet for å skape en fredeligere verden. Konflikters regionale trekk gjør at også andre organisasjoner, som Den Europeiske Union (EU), Den afrikanske union (AU), Europarådet, Organisasjonen for sikkerhet og samarbeid i Europa (OSSE), samt NATO spiller en viktig rolle i freds-, forsonings- og demokratiarbeidet. Norge samarbeider tett med internasjonale organisasjoner i felles bestrebelse for å løse konfliktsituasjoner.

I en rekke konflikter er imidlertid ikke FN eller andre internasjonale organisasjoner i stand til å mobilisere tilstrekkelige ressurser, eller deres involvering er ikke ønsket. Det er derfor viktig at enkeltland bidrar. Norge har en selvstendig rolle i noen prosesser, og støtter andre aktørers virksomhet i andre.

Post 70 Fred og forsoning, kan overføres

Situasjonsbeskrivelse

Siden tidlig på nittitallet har Norge vært engasjert i en rekke fred- og forsoningsprosesser, som tilrettelegger og som støttespiller for FN og andre aktører. Støtte til land i og etter konflikt har blitt en viktig del av norsk utenriks- og utviklingspolitikk, både fordi konflikt er blant de fremste hindre

for utvikling og fordi ustabile stater kan være en trussel mot global sikkerhet.

Norges engasjement i fred- og forsoningsprosesser foregår på ulike måter, avhengig av situasjonen i landet, hva partene ønsker, hva andre internasjonale aktører gjør og Norges forutsetninger. Årsakene til voldelig konflikt er mange og sammensatte. I fredsarbeidet er det viktig å forstå de underliggende årsakene til voldelig konflikt og så sette i verk tiltak som gjør noe med dem. Det er viktig ikke bare å bidra til avslutning av konflikter, men også til å forebygge dem ved at grunnleggende forhold som nærer vold og terror blir endret.

Etter ønske fra partene i en konflikt kan Norge legge til rette for samtaler om mulige fredsløsninger og om hvordan krigens lidelser kan reduseres og folkeretten respekteres. Ansvar for å forebygge konflikt og bygge fred ligger hos de involverte partene, men vi kan bistå med råd og ekspertise, eller støtte opp om en politisk prosess gjennom prosjekter som bygger kapasitet og eierskap hos lokalbefolkningen. Til freds- og forsoningsformål har Norge fleksible midler. Strategisk bruk av bistandsmidler gjør det mulig for oss å støtte ikke bare forhandlingsprosessen, men også bygge opp under fredsløsninger med eksempelvis overvåkingsmekanismer og fredsbygging.

Norge opptre sjelden alene. I noen tilfeller, som i Colombia og Filippinene, har vi en offisiell rolle som tilrettelegger. Hovedregelen er imidlertid at vi samarbeider med andre. Flere land har de siste årene inntatt en mer aktiv rolle på freds- og forsoningsfeltet, og vi har en tett dialog med land som Brasil, Tyrkia og Sør-Afrika om internasjonal konfliktløsning. Norge støtter FNs innsats for fred og forsoning, og regionale mekanismer for konfliktløsning, blant annet i ASEAN og AU.

Aktiv deltakelse fra kvinner er nødvendig for å løse konflikter og skape varig fred. Kvinner bør være representert ved forhandlingsbordet og i den bredere fredsprosessen, slik at hele befolkningen får innflytelse og eierskap til de politisk fremforhandlede løsningene. Norge støtter lokale, regionale og internasjonale aktørers arbeid for kvinner, fred og sikkerhet.

Fred- og forsoningsarbeid krever langsiktighet. Dette er en utfordring når vi skal måle resultater av innsatsen. Regjeringen legger vekt på å samle og systematisere erfaringer fra fredsprosesser, blant annet for å gjøre det enklere å måle resultater. Innsats for å løse konflikter og bygge fred virker. Forskning viser at antall konflikter i verden er sterkt redusert fra det høye nivået rett

etter den kalde krigens slutt og frem til i dag. Én forklaring på dette er det sterke engasjement fra det internasjonale samfunn på fred og forsoningsområdet. Det norske arbeidet er en del av dette.

Fred- og forsoningsarbeidet forbindes med engasjement i vanskelige prosesser der utfallene er beheftet med betydelig usikkerhet og politisk risiko. Samtidig arbeides det for å redusere risikoen gjennom oppfølging og kontroll. Utbetalinger kanaliseres gjennom FN-systemet, norske og internasjonale organisasjoner og institusjoner, samt til internasjonale overvåkingsmekanismer. Tilskuddene gis som engangsbidrag og rammeavtaler, i hovedsak som støtte til konkrete programmer og prosjekter. Om lag en tredjedel av midlene er delegert til utenriksstasjonene. Disse kanaliseres i hovedsak til lokale prosjekter for fred og forsoning.

Mål

- Hindre, dempe og løse væpnet konflikt, for å redde liv og bidra til utvikling
- Støtte fredelig og demokratisk samfunnsutvikling og styrke global sikkerhet

Satsningsområder i 2015

- Bringe parter sammen og bevege dem mot politiske avtaler. Norge er per i dag engasjert som offisiell tilrettelegger i Filippinene og Colombia. Samtidig er vi involvert i fortrolige prosesser i et forsøk på å etablere politiske prosesser som skal lede frem til fredsavtaler
- Støtte stabiliseringstiltak, kapasitetsbygging og tillitsskapende tiltak i land i transisjon (Somalia, Myanmar, Egypt, Syria/Irak og Afghanistan)
- Videreutvikle spisskompetanse på forsoningsdebatten og spørsmål knyttet til overgangsrettferdighet
- Følge opp Sikkerhetsrådsresolusjonene om kvinner, fred og sikkerhet i alt fred- og forsoningsarbeid
- Samle og systematisere erfaringer fra fredsprosesser og kunnskap om trender i internasjonal konfliktløsning. Støtte til institusjonssamarbeid mellom norske forskningsinstitusjoner og institusjoner i Tyrkia, Brasil, Sør Afrika
- Støtte FNs kapasitet innen forebygging og megling, blant annet gjennom støtte til enheten for megling i Department of Political Affairs i FN og beredskapsgruppen av eksperter i fredsmevling

Rapport 2013

Bidrag i fredsprosesser og støtte til sivilt samfunn

I *Colombia* ble formelle forhandlinger mellom myndighetene og Revolutionary Armed Forces of Colombia – People's Army, FARC-EP, innledet høsten 2012 i Oslo.

Som tilrettelegger har Norge deltatt ved forhandlingene, bidratt til å skape trygge rammer og gitt innspill på prosessuelle og substansielle spørsmål på forespørsel fra partene. Det var fremskritt i forhandlingene i løpet av 2013. To delavtaler ble oppnådd innenfor hhv jord- og landbruks-spørsmål og politisk deltakelse. Norge støttet tillitsskapende tiltak mellom partene, blant annet deltok Norge i operasjonen for å løslate FARC's siste utenlandske gissel. Norge støttet opp om kvinners deltakelse i fredsprosessen blant annet gjennom støtte til et kvinneforum som ble avholdt i Bogota. Fred- og forsonings midler kanaliseres til norske, colombianske og internasjonale frivillige organisasjoner med aktiviteter som støtter opp om en fredelig løsning på konflikten og som arbeider for konfliktenes ofre og deres rettigheter.

I *Afghanistan* støttet Norge afghanske og internasjonale bestrebelser på å igangsette en fredsprosess mellom den afghanske regjeringen og opprørsgruppen Taliban. Åpningen av et kontor for Taliban i Doha, Qatar, i juni representerte en første, sped begynnelse på veg mot en slik prosess. Kontoråpningen ble allikevel ikke det gjennombruddet en hadde håpet og konflikten fortsatte. Norge videreførte støtte til afghanske kvinners kapasitetsbygging. Denne støtten har forbedret afghanske kvinneorganisasjoner til bedre å kunne ivareta kvinners rettigheter og interesser i en eventuell fredsprosess. Norge fortsatte tilretteleggingen av uformell dialog mellom sentrale land i regionen om samarbeid og stabilitet i Afghanistan og ga aktiv støtte til Istanbul-prosessen.

Norge har et bredt fredsengasjement på *Filippinene*, først og fremst gjennom tilretteleggerrollen i fredsprosessen mellom myndighetene (GPH) og kommunistbevegelsen, representert ved National Democratic Front of the Philippines (NDFP). Her lyktes man i 2011, etter flere års stillstand å få partene tilbake til forhandlingsbordet. En ambisiøs tidsplan for oppnåelse av endelig fred mellom partene ble meislet ut. Imidlertid vanskeligjorde utestående spørsmål i randen av forhandlingene den videre prosessen i 2012 og 2013. Et aktivt norsk skytteldiplomati pågår fortsatt, for å legge til rette for videre forhandlinger. Tyfonen Hayan, som rammet Filippinene i november 2013, traff områder der det er konflikt mellom kommu-

nistbevegelsen og regjeringen, særlig hardt. Regjeringen har lagt vekt på at den norske bistanden skal ta hensyn til dette, og være med og dempe konflikten, der det er mulig. På *Mindanao*, støttet Norge opp om arbeidet frem mot fredsavtalen som ble signert av myndighetene og muslimske Moro Islamic Liberation Front (MILF) i mars 2014. Norge bidro blant annet med to representanter i det internasjonale overvåkningsorganet International Monitoring Team (IMT), som var med på å skape nødvendige rammebetingelser for fredsavtalen.

I *Myanmar* videreførte Norge den internasjonale lederrollen i koordineringen av støtten til fredsprosessen, gjennom formannskapet i givergruppen Peace Donor Support Group (PDSG), samt videreføring av konkret støtte til ulike tillitskapende prosjekter gjennom Myanmar Peace Support Initiative (MPSI). Dette inkluderte støtte til liaison-kontorer og ulike pilotprosjekter, for å fremme dialog mellom partene og legge til rette for den politiske prosessen. Det ble ført konsultasjoner med en rekke aktører, som myndigheter, væpnede grupper, etniske grupper, sivilsamfunn og kvinneorganisasjoner. Demokratiseringsprosessen ble støttet, blant annet gjennom støtte til etableringen av den tidligere Oslo-baserte eksilmediestasjonen Democratic Voice of Burma som lovlig mediestasjon i Thailand og Myanmar. Det ble også gitt støtte til utviklingen av mediesektoren i Myanmar. Politiske besøk fra og til Myanmar bidro til å opprettholde dialogen om utviklingen og til å bidra med innspill til reform- og fredsprosessen i landet.

I *Tunisia* og *Libya* støttet Norge tiltak som bidro til reduksjon av vold og støtte til politisk dialog mellom opposisjon og regjering. Tiltakene er basert på behov og forespørsler fra partene.

I *Egypt* har Norge over lengre tid arbeidet med ulike politiske bevegelser som det Muslimske brorskap og andre politiske partier og bevegelser. Hensikten har vært å støtte bred debatt og deltakelse i demokratiske prosesser. Gjennom seminarer har de fått del i erfaringer fra den nordiske velferdsmodellen og anledning til å diskutere konkrete handlingsplaner for reform. Prosjektene kunne ikke videreføres etter maktovertakelsen i Egypt i juni 2013, men har likevel sådd ideer og tankegods som kan bygges videre på når situasjonen i Egypt normaliseres.

2013 var et svært voldelig år i *Syria*. I denne situasjonen støttet Norge prosjekter som tilrettela for humanitær tilgang til områder særlig i Nord-Syria. Støtten har også gått til lokale dialoger for å redusere vold. Gjennom ulike dialog-initiativer har

Norge lagt til rette for diskusjon rundt politiske løsninger på konflikten på lengre sikt. Kapasitetsbygging av kvinner og sivilt samfunn har vært vektlagt. Norsk Folkehjelp begynte opplæringen og kapasitetsbyggingen av syriske lokalråd og sivilt samfunn for å styrke deres evne til å løse lokale konflikter og gjenoppta offentlig tjenesteleveranse i opposisjonskontrollerte områder. Prosjektet foregår inne i alle av Syrias 14 provinser og har bidratt til bedre koordinering blant lokalrådene. Norsk Folkehjelp har kurset rundt 200 personer som igjen har kurset over 1000 personer i lokalråd og sivilt samfunn inne i landet.

I *Somalia* var Norge en sterk støttespiller for politisk stabilisering og styrking av nasjonale og regionale institusjoner. Norge støttet blant annet opp om Sikkerhetsdepartementets arbeid med reintegrering av tidligere militssoldater. I Puntland støttet Norge gjennomføring av lokalvalg som gikk fredelig for seg. Det ble også gitt støtte til igangsetting av småskala utviklingstiltak i Mogadishu, samt forsoningsarbeid på grasrotnivå, med vekt på å inkludere kvinner. Norge hadde fokus på stabiliseringstiltak i de nylig frigjorte områdene tidligere kontrollert av Al Shabaab, blant annet gjennom oppføring av gatelyst. Gatelystene har bidratt til større sikkerhet og trygghet for sivilbefolkningen. Samarbeidet med Tyrkia om Somalia ble videreført og styrket.

I *Den demokratiske republikken Kongo* støttet Norge innsatsen i øst gjennom norske frivillige organisasjoner og deres arbeid med demobilisering, repatriering og retur til Rwanda av hutumilits og sivile flyktninger etter folkemordet i 1994.

I *Sudan* og i *Sør-Sudan* støttet Norge implementering av samarbeidsavtalen fra 2012 og oppbygging av et godt forhold mellom landene, i tillegg til tiltak for å fremme intern stabilitet og forsoning.

Styrking av FNs innsats på fred- og forsoningsområdet

Støtte er gitt bl.a. til FNs utviklingsprogram UNDPs tematiske fond for krisehåndtering, og gjenoppbygging, Fredsbyggingsfondet, UN Women og Mediation Support Unit (MSU).

MSU bidrar til å styrke FNs operative evne innenfor fred og forsoningsområdet. Beredskapsgruppen som helhet har vært involvert i over 50 prosesser og initiativ over hele verden og blitt brukt av FNs spesialutsendinger, politiske og fredsbevarende operasjoner, FNs stedlige representanter og regionale organisasjoner. Norsk støtte til MSU i 2013 inkluderte videreføring av støtten til MSU Stand-by Team, som er en beredskapsstyrke på 8 eksperter. Stand-by teamet er

etablert og blitt operativt med norsk støtte, og Norge er gruppens største giver. Gruppen forvaltes av Flyktningshjelpen, og har gjennomført over 100 ulike oppdrag. I 2013 ble høynivåseminaret «Gender and mediation» for første gang organisert av FN, PRIO og finske Crisis Management Initiative (CMI), med norsk støtte. Målet var å øke kompetansen på kjønnsdimensjonen i fredsmekling blant FNs spesialutsendinger og meglere i andre internasjonale organisasjoner.

Støtte til forskning og utredning på fred- og forsoning området

Støtte er gitt til forskning, utredning og seminarvirksomhet med operativ relevans for det norske fredsengasjementet. Hovedmålet er mer langsiktig kunnskapsproduksjon, og å stimulere til økt kunnskap og forståelse av konfliktløsning og vilkår for freds- og forsoningsprosesser i det norske samfunnet og internasjonalt. Hoveddelen av forskningsmidlene har gått til norske forskningsinstitusjoner. Dette har bidratt til norsk kompetanseoppbygging på fred- og forsoningsområdet. Rammeavtaler med ledende internasjonale forskningsinstitusjoner ga kunnskap og nettverk. Samarbeidet med amerikanske forskningsinstitusjoner er blitt mer strategisk. Det stilles krav om at 20 pst. av mottatt støtte skal gå tilbake til norske forskningsinstitusjoner i form av samarbeidsprosjekter. Det er også innledet samarbeid med en amerikansk stiftelse for samfinansiering av fredsforskning. Dette initiativet vil bidra til å involvere forskningsinstitusjoner fra framvoksende stater i fredsforskningsarbeidet. Utforskning av institusjonssamarbeid med Tyrkia og Brasil åpnet for perspektiver utenfor den tradisjonelle kretsen av europeiske og amerikanske miljøer. Norsk ressurscenter for fredsbygging (NOREF) var sentral i kontakten med både norske og internasjonale forskningsmiljøer.

Budsjett 2015

For 2015 foreslås bevilget 655,9 mill. kroner.

Post 71 ODA-godkjente land på Balkan, kan overføres

Situasjonsbeskrivelse

Den økonomiske krisen rammer alle landene på Vest-Balkan hardt. Arbeidsledigheten er høy og det har oppstått ny fattigdom. Behovet for økonomiske reformer er derfor større, men det er også de kortsiktige sosiale omkostningene av reformene. Alle landene ønsker medlemskap i EU og

tettere samarbeid med NATO, for å skape stabilitet og legge grunnlaget for økonomisk framgang.

Kroatia

Kroatia ble tatt opp som EUs 28. medlemsland den 1. juli 2013. Avtalen om EØS-medlemskap trådte i kraft den 12. april 2014. Det er undertegnet en MoU med Norge om EØS-finansieringsordningene.

Montenegro

Montenegro startet forhandlinger om medlemskap i EU i 2012. Det fokuseres særlig på anti-korrupsjon og rettsstat.

Serbia

Serbia innledet forhandlinger om medlemskap i EU i januar 2014. Styrking av rettsstaten og avklaring av forholdet til Kosovo er sentrale elementer i forhandlingene. Det er gjort betydelige framskritt i arbeidet for å normalisere forholdet i Kosovo. Flommen i mai 2014 forverret en allerede vanskelig økonomisk situasjon. Serbia spiller en nøkkelrolle for utviklingen i hele regionen. Serbia er et prioritert samarbeidsland.

Makedonia

Åpning av forhandlinger om medlemskap i EU er fortsatt blokkert av navnestriden med Hellas. Det samme gjelder medlemskap i EU. Manglende framgang i integrasjonsprosessene fører økt etnisk spenning i landet. Anti-korrupsjon, styrking av rettsstat og medienes frihet er sentrale punkter i reformarbeidet.

Albania

Albania fikk status som kandidatland til EU i juni 2014. Det er fortsatt behov for store reformer i forhold til rettsstat og anti-korrupsjon.

Kosovo

Det ventes at en Stabiliserings- og assosieringsavtale med EU vil bli inngått i 2014. Styrking av rettsstaten, bekjempelse av korrupsjon og organisert kriminalitet er viktige forutsetninger for videre integrasjon. Det samme gjelder normalisering av forholdet til Serbia. En spesialdomstol for behandling av alvorlige forbrytelser i etterkant av konflikten i 1999 ventes etablert senest i 2015,

lokalisert til Haag. Kosovo er et prioritert samarbeidsland

Bosnia-Hercegovina

Mangelen på politisk enighet, kombinert med en komplisert styringsstruktur hindrer reformer som er nødvendige for fortsatt integrasjon i EU. Bekjempelse av korrupsjon, styrking av rettsstaten og mer effektiv samordning på statsnivå er fortsatt viktige utfordringer. Flommen i mai 2014 forverret en allerede vanskelig økonomisk situasjon.

Albania og Kroatia ble medlemmer av NATO i 2009. De øvrige landene i regionen ønsker medlemskap, unntatt Serbia som ønsker et tettere samarbeid innenfor partnerskapsavtalen. Alle landene, unntatt Kosovo, har visumfrihet for sine borgere til Schengen-området.

Mål

Bidra til utvikling av rettsstat og stabilitet. Euroatlantisk integrasjon er et viktig virkemiddel

Norsk innsats er rettet inn mot å støtte denne prosessen. Utviklingen i regionen tilsier at nedtrappingsplanen for bistanden føres videre i 2015. Den økonomiske krisen tilsier økt vekt på økonomisk utvikling i den norske bistanden til alle landene.

I 2015 foreslås følgende prioriteringer:

- Demokratisk styresett og institusjonsutvikling, herunder reform av sikkerhets- og justissektorene.
- Sikring av minoriteters og utsatte gruppers rettigheter, forsoningstiltak.
- Økonomisk utvikling, innovasjon og begrense de negative effektene av den økonomiske krisen.
- Utvikling av en bærekraftig energisektor der miljø- og klimakrav ivaretas.

Miljø- og likestillings hensyn vektlegges i alle prosjekter. Etniske minoriteter, kvinner, barn og unge er særlige målgrupper i arbeidet. Innsatsen på Vest-Balkan skal også bidra til gjennomføring av FNs sikkerhetsrådsresolusjon 1325 om kvinner, fred og sikkerhet. Regjeringen vil arbeide videre for økt konsentrasjon og resultatoppfølging i porteføljen.

De viktigste samarbeidslandene for Norge vil være Bosnia-Hercegovina, Kosovo, Serbia. Det vil fortsatt gis noe bistand til Makedonia, Montene-

gro og Albania. I Meld. St. 17 (2010–11) *Norsk innsats for stabilitet og utvikling i Sørøst-Europa*, omtales føringer for prioriterte områder innen bistanden til de enkelte land.

Rapport 2013

Godt styresett/institusjonsutvikling, herunder reform av sikkerhets- og justissektorene

Det er oppnådd konkrete resultater innen domstol utvikling, politisamarbeid og i ombudsmannsfunksjonen i regionen. Reformen innen offentlig forvaltning og administrasjon har vært et viktig innsatsområde i samarbeidet med Serbia, Makedonia og Montenegro. Støtte til landenes EU-tilpasning har stått sentralt, og prosjektene som fikk støtte er knyttet til målsettingen om å bringe integrasjonsprosessen fremover. Norge har økt støtten til uavhengige kontrollorganer for å styrke kampen mot korrupsjon og maktmisbruk i offentlig sektor.

Norge videreførte støtten til reform av justissektor i Serbia, Montenegro og Bosnia-Hercegovina. Støtten har hatt som mål å bidra til større grad av uavhengighet og kapasitetsbygging i domstolene og domstolsadministrasjonene.

Norge har spilt en viktig rolle som samarbeidspartner og pådriver for NATO-integrasjon og for omstilling av sikkerhetssektoren. Norge har særlig fokusert på sivil kontroll og åpenhet, inklusive det sivile samfunns rolle. Bistand til utarbeidelse av nasjonale handlingsplaner og gjennomføring av sikkerhetsrådsresolusjon 1325 i Bosnia-Hercegovina, Makedonia, Montenegro og Serbia. I Bosnia-Hercegovina er mineryddingsprogrammet i regi av Norsk Folkehjelp videreført.

Forsoning og sikring av minoriteters og utsatte gruppers rettigheter

Norsk bistand har gått til å sikre minoriteters rettigheter inkludert rom, returnerte flyktninger og tilrettelegging for økt kontakt mellom folkegrupper og mellom myndigheter. Det er også gitt støtte til LHBT-rettigheter.

Det er lagt ned viktig innsats i å forebygge vold mot kvinner og barn, sikre barn og kvinners rettigheter, samt videreført innsatsen mot menneskehandel. Menneskerettighetsorganisasjoner har fått støtte til sitt arbeid og kapasitetsutvikling. Demokratiutvikling er støttet gjennom frie media, opplæring av unge og til sivilsamfunnsutvikling.

Økonomisk utvikling og økt sysselsetning gjennom næringsutvikling, forskning, innovasjon og utdanningstiltak

Norge har vært aktiv med å støtte næringsrettede kompetansemiljøer som bistår utvikling av ny virksomhet og bedriftsetableringer. Utvikling av entreprenørskapskompetanse, innovasjon og sikre tilgang til kapital har vært sentrale virkemidler. Gjennom støtte til multilaterale programmer i Verdensbanken/IFC og Investeringsfasiliteten for Vest-Balkan (WBIF) har en rekke nærings-, industri-, energi- og infrastrukturtiltak i regionen fått ny kapitaltilførsel. Samarbeidet i WBIF der Norge deltar som eneste donorland utenfor EU, har til hensikt å fremme regional integrering mellom landene og støtte opp under medlemskapstilpassning så vel som å styrke økonomien i de enkelte mottakerland.

Programmet for høyere utdanning og forskning (HERD) har styrket innovasjonssamarbeidet og kompetanseoverføringen mellom forsknings-, universitetsmiljøer og næringsliv, og norske institusjoner innen IKT, landbruk, energi og maritimt.

Støtte til utvikling av nytt lovverk har gitt bl.a. Montenegro et styrket forvaltningsregime i energisektoren. Dette er også gitt støtte til energiefektivisering i regionen og til samarbeid om miljøforvaltning og vern av nasjonalparker.

Norge har støttet sentrale internasjonale organisasjoners arbeid som Høyrepresentantens kontor (OHR) i Bosnia-Hercegovina, og EUs justis-sendelag (EULEX) i Kosovo. Norge har også sekundært personell gjennom EULEX og OSSEs sendelag. Norge har støttet og gitt rådgivning til det regionale samarbeidsrådet (RCC).

Budsjett 2015

For 2015 foreslås bevilget 355 mill. kroner.

Post 72 Utvikling og nedrustning, kan overføres

Sammenhengen mellom utvikling og nedrustning er forankret i FN-paktens artikkel 26, understreket i FNs spesialsesjon om temaet i 1987 og stadfestet i årlige konsensusresolusjoner i FNs generalforsamling.

Situasjonsbeskrivelse

Bevilgningen omfatter arbeid for utvikling og nedrustning, sivil krisehåndtering, utvikling og reform av sikkerhetssektoren.

Faren for bruk og spredning av både masseødeleggelsesvåpen og konvensjonelle våpen er en alvorlig global sikkerhetsutfordring. Enhver bruk av masseødeleggelsesvåpen ville få katastrofale humanitære og utviklingsmessige konsekvenser. Arbeidet for nedrustning og for å hindre spredning av masseødeleggelsesvåpen og andre våpen er viktig for å bidra til sikkerhet og derigjennom legge grunnlaget for bærekraftig utvikling. Stabilitet og sikkerhet på et lavere rustningsnivå kan også bidra til at ressurser frigjøres til utviklingsformål. Ved å styrke utviklingslandenes selvstendige kompetanse på nedrustningsspørsmål, kan de dessuten lettere gjøre sine interesser gjeldende i internasjonal samhandling. En styrking av utviklingslandenes kompetanse og kapasitet til å etterleve ikke-spredningsforpliktelser er også en forutsetning for å motta visse varer, tjenester og teknologi.

Utfordringen er ikke begrenset til nedbygging av eksisterende våpenlagre, men også å hindre at slike våpen kommer på stadig nye hender. Det ville økt faren for flere regionale våpenkappløp og ha store negative konsekvenser for langsiktig utviklingspolitikk. Arbeidet mot spredning av masseødeleggelsesvåpen er derfor en hovedprioritet for regjeringen. I senere år har det humanitære perspektivet vært viktig i flere internasjonale nedrustningsprosesser, som i forbindelse med landminer og klasevåpen. Når det gjelder kjernevåpen, ble det humanitære perspektivet første gang fremholdt i NPT-sammenheng ved tilsynskonferansen i 2010 og deretter reist av den internasjonale Røde Kors/Røde Halvmånebevegelsen ved deres enstemmige resolusjon i 2011. Oslokonferansen om humanitære konsekvenser av kjernevåpen i mars 2013, der 128 land deltok, satte for alvor tilnærmingen på den internasjonale dagsordenen, og har, sammen med oppfølgingskonferansen i Mexico, bidratt til at dette nå er et rettmessig perspektiv på kjernevåpennedrustning. Dette har representert en viktig fornyelse av det internasjonale arbeidet med kjernevåpen, i samspill mellom stater, sentrale FN-organisasjoner, Røde Kors/ICRC og frivillige organisasjoner.

IAEA spiller en sentral rolle for å sikre trygg kjernefysisk aktivitet i utviklingsland, både når det gjelder forsvarlig drift av kraftverk og fredelig bruk av kjernekjemi innenfor helse, landbruk, vannforsyning og miljøovervåking. Internasjonale organisasjoner som FN, frivillige organisasjoner og forskningsnettverk over hele verden har en viktig funksjon i å skape oppmerksomhet, engasjement og kunnskap om nedrustning og ikke-spredning. IAEA har også som en av sine mest

sentrale funksjoner å verifisere at all bruk av atomteknologi i ikke-kjernevåpenstater har fredelige formål. Spredningsutfordringer knyttet til visse land utgjør en fare for internasjonal fred og sikkerhet.

Bevilgningen kan også brukes til å støtte frivillige organisasjoner og ikke-kommersielle aktørers arbeid med å fremme forståelse i Norge for betydningen av fred, i samsvar med FNs målsettinger. For aktiviteter under opplysningsarbeid for fred som ikke er ODA-godkjente vises det til omtale under kap. 118, post 71.

Stabile stater som kan avverge eller håndtere konflikt og krise er helt avgjørende for å bekjempe fattigdom, manglende sikkerhet og brudd på menneskerettighetene. Stabilitet er også en forutsetning for å kunne møte grenseoverskridende utfordringer som regionale konflikter og transnasjonal organisert kriminalitet. Det er nødvendig å arbeide langsiktig for å forebygge rekruttering til grupper som kan virke destabiliserende, særlig gjennom forebygging av radikaliserings som kan føre til voldelig ekstremisme.

En viktig forutsetning for varig stabilitet og utvikling er at staten har en effektiv justis- og sikkerhetssektor som er demokratisk legitimert. Innsats innen denne sektoren er høyt prioritert for regjeringen. Sikkerhetssektoren omfatter politi, domstoler og kriminalomsorgen, forsvaret, grensestyrker mv. Regjeringen prioriterer tiltak i samarbeid med FN, regionale organisasjoner, herunder AU, og aktuelle samarbeidsland. Sikkerhetssektorreform (SSR) er i økende grad del av mandatet til internasjonale fredsoperasjoner, noe som bidrar til en mer helhetlig tilnærming til fredsbyggende innsats. De norske bidragene, som består av både sivilt personell og støtte til internasjonal politikkutforming og kompetanseheving, har som mål å styrke FNs, regionale organisasjoners, og medlemslandenes evne til å gjennomføre SSR og styrke deres fredsoperative evne. Kjønnsperspektivet skal integreres i aktiviteter som støttes.

Det er videre et viktig mål for regjeringen å bidra med sivilt politi og andre sivile som kan gjennomføre SSR-innsats i en fredsoperasjonsramme. Grunnleggende for den norske innsatsen er at den er i tråd med norske interesser, mest mulig effektiv, resultatorientert og målrettet. Førrende for regjeringens ressursbruk er å oppnå størst mulig effekt i «vertslandet» i henhold til mandat og behov. Fra norsk side kan vi ikke tilby kvantitet, men vi kan tilby personell med solide faglige kvalifikasjoner innenfor hele sikkerhetssektoren. Flertallet av norsk politi i internasjonale

operasjoner er utplassert i FN-ledete operasjoner i Afrika. Norske politirådgivere deltar også i operasjoner ledet av EU og OSSE, og er i tillegg til Afrika utplassert i Midtøsten, på Haiti og på Balkan. Regjeringen er i ferd med å utvide bidraget til både FNs og EUs operasjoner til å inkludere eksperter fra den øvrige delen av rettskjeden, i tillegg til politi.

Utviklingen av digitale tjenester fremmer demokratibygging og enkeltindividets universelle rettigheter og har blitt en av drivkreftene i internasjonal økonomi, global kommunikasjon og sosial utvikling. Samtidig representerer sikkerhetsutfordringene i det digitale rom, gjerne kalt cyberdomenet, en av samtidens mest alvorlige og særegne trusler. Beskyttelse av datanettverk og kritisk digital infrastruktur er derfor av avgjørende betydning og er et felt som er viet stor, og økende internasjonal oppmerksomhet.

Kompetansebygging for å sikre at også utviklingsland er i stand til å sikre egen kritisk digital infrastruktur vil være av stor betydning for global cybersikkerhet. Det vil også fremme internasjonalt samarbeid og økonomisk utvikling. Kapasitetsbyggende tiltak som å etablere nasjonalt senter for håndtering av alvorlige cyberangrep eller kompetansebygging innenfor politi- og justissektoren er områder hvor Norge vil kunne bidra. Gjennom dette vil en også styrke grunnlaget for å fremme norske synspunkter knyttet til det digitale rom, slik som viktigheten av privat eierskap og ivaretagelse av universelle rettigheter som ytrings- og organisasjonsfrihet.

Mål

- Bidra til styrking og gjennomføring av det internasjonale rammeverket knyttet til kjernevåpen, biologiske våpen, kjemiske våpen
- Støtte eksisterende og pågående innsatser for nedrustning og ikke-spredning med vekt på humanitære og utviklingsmessige konsekvenser, og bidra til at relevante aktører, herunder FN-systemet utviklingsland og det sivile samfunn, involveres i arbeidet
- Styrke utviklingslands egenkompetanse på nedrustningsspørsmål slik at de kan delta aktivt i internasjonale nedrustningsregimer og nedrustningsinitiativer
- Oppfylle målene for arbeidet i IAEA. Støtte IAEOs arbeid med å styrke kjernefysisk trygghet og sikkerhet i utviklingsland gjennom frivillige bidrag
- Fremme global helsesikkerhet for å stå bedre rustet til å forebygge, oppdage og begrense

- epidemier, sykdomsutbrudd eller andre helse-sikkerhetstrusler
- Bidra til å fremme forståelse i Norge for betydningen av internasjonalt samarbeid for fred
 - Bidra med norsk sivilt personell, i første rekke politi, til fredsoperasjoner i sårbare stater, for gjennomføring av SSR-innsats
 - Støtte reform av sikkerhetssektoren i utviklingsland der Norge har et bredere engasjement, støtte opp om SSR-mandater i fredsoperasjoner, og bidra til at FNs og AUs agenda for sikkerhetssektorreform videreutvikles og konkretiseres, herunder fremme av kvinne- og kjønnspektiv i samsvar med FNs sikkerhetsrådsresolusjon 1325
 - Styrke kapasiteten til FN-systemet, regionale organisasjoner som AU og det internasjonale samfunn til å utvikle sivil krisehåndterings- og fredsbyggingskompetanse, særlig i land i Sør, for å bidra til varig fredsbygging
 - Støtte anvendt forskning med fokus på reform av sikkerhetssektoren i land i Sør og utvikling av sivile kapasiteter for SSR-innsats i fredsbevarende operasjoner
 - Støtte tiltak som bidrar til utviklingslands evne til å bekjempe organisert kriminalitet, herunder sjørøveri, samt forebygging av radikalisering som kan føre til voldelig ekstremisme
 - Støtte tiltak som bidrar til å styrke utviklingslands evne til å bekjempe cybertrusler og beskytte egen kritisk digital infrastruktur

Rapport 2013

Bevilgningen til nedrustning og ikke-spredning i 2013 bidro til å befestet det humanitære perspektivet på kjernefysisk nedrustning. Særlig viktig var konferansen om humanitære konsekvensene av kjernevåpen i Oslo mars 2013. Et viktig budskap var at konsekvensene av kjernefysiske detonasjoner er et globalt anliggende og at de humanitære og utviklingsmessige perspektivene må inkluderes i verdenssamfunnets videre diskusjoner om kjernevåpen og kjernefysisk nedrustning. Det norske initiativet har bidratt til at dette nå er et rettmessig perspektiv på arbeidet med kjernevåpennedrustning.

Gjennom støtten over tilskuddsordningen «Utvikling og nedrustning» har Norge bidratt til å skape økt oppmerksomhet, kapasitet og kompetanse hos land i Sør, relevante FN-organisasjoner, og sivilt samfunnsorganisasjoner. Norge videreførte støtten til UNODAs arbeid for en atomvåpenfri sone i Midtøsten og ga også tilskudd til flere andre initiativer til støtte for dette arbeidet. Støt-

ten til frivillige organisasjoner og forskningsinstitusjoner som driver analytisk arbeid og påvirkningsarbeid innenfor kjernefysisk nedrustning, ikke-spredning og fredelig bruk av kjernefysisk teknologi ble videreført. Samarbeidet med disse organisasjonene har fremmet Norges rolle som pådriver internasjonalt for nedrustning og ikke-spredning, bl.a. gjennom styrking av tverregionale nettverk.

Bevilgningen til nedrustning og ikke-spredning ble i 2013 brukt til å støtte IAEAs arbeid med å styrke utviklingslandenes kompetanse innen kjernefysisk sikkerhet og trygghet. Norge støttet også opp om IAEAs verifikasjonsevne gjennom et bidrag til byråets laboratorier for analyse av kjernefysiske prøver. Norge bidro også med midler til oppfølging av Kjemivåpenkonvensjonens Afrika-program.

Gjennom frivillige bidrag til Prøvestansavtalen har Norge bidratt til at ti utviklingsland kunne delta på de tekniske møtene i organisasjonen, for slik å styrke avtalens universalitet, og Norge har bidratt til at deltagere fra utviklingsland har fått opplæring og trening i CTBTO-relevante tema, blant annet gjennom online kurs.

I 2013 fikk en rekke frivillige organisasjoner og ikke-kommersielle aktører støtte til å gjennomføre prosjekter for å fremme forståelsen i Norge for betydningen av internasjonal fred, nedrustning og konflikthåndtering. Støtten bidro bl.a. til gjennomføring av konferanser, seminarer og kulturelle arrangementer, samt produksjon og distribusjon av informasjonspublikasjoner.

Bevilgningen til sikkerhetssektorreform er benyttet til finansiering av norsk sivilt politisk deltakelse i i Sør-Sudan, Liberia, Haiti, Palestina og på Afrikas Horn. Den største kontingenten er utplassert i Sør-Sudan og bidrar til kompetanseheving av det sørsudanske nasjonale politiet. På Haitier et norsk polititeam engasjert i et prosjekt som har som mål å lære opp nasjonalt politi når det gjelder håndtering av kjønnsbasert vold. Støtte er også bevilget til finansiering av bidrag med sivile eksperter innen justis- og sikkerhetssektoren til FNs og AUs fredsbevarende operasjoner.

Videre er bevilgningen brukt til å støtte FNs og AUs arbeid med å videreutvikle de sivile dimensjonene i fredsoperasjoner, inkludert utvikling av et strategisk rammeverk for FNs fredsbevarende politiinnsats, tiltak som styrker SSR-kapasiteten til lokale myndigheter gjennom opplæring og veiledning og utvikling av FNs kapasitet for integrert operasjonsplanlegging. Støtte ble også bevilget til Geneva Center for Democratic Control of Armed Forces' (DCAF) arbeid med å styrke

kvinnens stilling i sikkerhetssektoren og utvikle ECOWAS' SSR-kapasitet. Tiltak som styrker evnen til toneangivende land i det globale sør til å bidra med sivil kompetanse i fredsoperasjoner har også mottatt støtte.

Budsjett 2015

For 2015 foreslås bevilget 154,7 mill. kroner.

Post 73 Andre ODA-godkjente OSSE-land, kan overføres

Situasjonsbeskrivelse

Bevilgningen omfatter bistand til Hviterussland, Ukraina, Moldova, Georgia, Armenia, Aserbajdsjan, Kasakhstan, Kirgisistan, Tadsjikistan, Usbekistan og Turkmenistan.

Regjeringen ønsker å bidra til en styrket innsats i regionen. Som følge av den kritiske situasjonen, særlig i Ukraina, men også Moldova, ble bevilgningen derfor økt med hhv. 110 mill. kroner og 20 mill. kroner for de to landene i forbindelse med revidert nasjonalbudsjett i 2014 for å bidra til politisk og økonomisk stabilisering i landene. Det legges opp til at støtten vil bli ytterligere styrket i 2015. I tillegg til prosjektstøtte, vil bevilgningen kunne benyttes til budsjettstøtte til Ukraina. I Prop. 93 S (2013–2014) *Tilleggsbevilgninger og omprioriteringer i statsbudsjettet 2014* er det redegjort for risikoen ved en eventuell budsjettstøtte til Ukraina. Denne risikobeskrivelsen antas å være dekkende for situasjonen i 2015. Budsjettstøtte vil samtidig være et viktig bidrag for å hjelpe Ukraina til å unngå ytterligere destabilisering. Gitt den kritiske humanitære situasjonen i Ukraina, yter Norge også humanitær bistand til landet.

Ustabile innenrikspolitiske og økonomiske forhold råder fortsatt i mange av de øvrige landene i regionen. Hviterussland opprettholder sitt autoritære styresett. Opposisjonen og det sivile samfunnet arbeider under vanskelige forhold. EU har innført restriktive tiltak som Norge har sluttet opp om.

Sør-Kaukasus preges av konflikten mellom Russland og Georgia om utbryterområdene Sør-Ossetia og Abkhasia og konflikten mellom Armenia og Aserbajdsjan om Nagorno-Karabakh. I alle tilfeller synes veien frem mot en løsning å være lang og vanskelig. I Aserbajdsjan, som er et land i økonomisk framgang, opplever menneskerettsfor kjempere og medier stadige innstramminger. Lan-

dets formannskap i Europarådet i 2014 har ikke ført til vesentlig endring av situasjonen. I Georgia er demokratiet fortsatt under utvikling, men den rolige maktoverføringen etter parlamentsvalget i 2012 og presidentvalget i 2013 gir grunn til optimisme. Regjeringen i Armenia har valgt å avstå fra nye avtaler med EU. I stedet knytter landet seg nå til den russiskledete Tollunionen og Den eurasiske union, som bygger opp nye, forpliktende strukturer mellom deltakerlandene, med Russland, Hviterussland, Kasakhstan som kjerne.

Situasjonen i Sentral-Asia preges bl.a. av arbeidet med Den eurasiske union, naboskapet til Afghanistan, og Kinas styrkede tilstedeværelse som økonomisk og politisk aktør. Ellers utgjør smugling av narkotika, våpen og personer et betydelig problem, og det knytter seg usikkerhet til hvordan utviklingen i Afghanistan vil påvirke landene i regionen. Kasakhstan er en økonomisk drivkraft som engasjerer seg på den internasjonale arena, men det er et stort behov for demokratiske reformer og styrking av menneskerettighetenes stilling. Kirgisistan har et parlamentarisk styresett, men stor fattigdom og etniske spenninger gir grunn til uro. I betydelig grad gjelder dette også Tadsjikistan, som i tillegg grenser direkte til Afghanistan. Usbekistan og Turkmenistan har begge svært autoritære styresett. De vektlegger likevel internasjonale kontakter utover, selv om mulighetene for reelt samarbeid er begrensede.

I alle landene er det risiko for spredning av globale epidemier, sykdomsutbrudd, matbåren smitte og forgiftning. Et viktig bidrag for å motvirke utviklingen vil være kapasitetsbygging for å styrke helseberedskapen. Her vil Norge bidra. Aktuelle samarbeidsland kan være Georgia, Moldova og Ukraina.

Flere av landene er rike på naturressurser, inkludert olje, gass, kull, vannkraft og uran. På flere områder har Norge og norske aktører gode forutsetninger for å bidra til bærekraftig ressursutnyttelse, større åpenhet og positiv internasjonal kontakt.

Mål

- Bidra til demokratisk samfunnsutvikling og bærekraftig vekst, slik at landene blir i stand til selv å ta ansvar for sin egen utvikling
- Bidra til styrket regionalt samarbeid mellom landene, slik at transnasjonale utfordringer som ekstremisme, terrorisme og spredning av smitte, skal kunne håndteres bedre

Satsingsområder

- Bidrag til demokratiske reformer og økonomisk utvikling
- Styrking av menneskerettigheter og sivilt samfunn
- Energi-, klima- og miljøtiltak
- Utdanning, kunnskapsutvikling og helse

For alle satsingsområdene vektlegges tiltak som skal bidra til godt styresett og institusjonsbygging, styrking av landenes regionale samarbeid og internasjonale engasjement, etterlevelse av internasjonale konvensjoner – blant annet på menneskerettighetsområdet – og bekjempelse av handel med mennesker, våpen, narkotika, kjernefysisk materiale og sensitiv teknologi. For å sikre effektiv bruk av midlene vektlegges samarbeid med eksterne fagmiljøer og internasjonale organisasjoner. Samarbeidet med det sivile samfunn prioriteres.

Rapport 2013

Styrking av menneskerettigheter og sivilt samfunn

Norge bidro i 2013 med støtte rettet mot bedre arbeidsvilkår for menneskerettighetsforkjempere og journalister i de fleste av de aktuelle landene, samt bidro også til et større mangfold av lokale medier.

Flyktninger og internt fordrevne i *Georgia* og *Aserbajdsjan* mottok støtte gjennom norske og internasjonale organisasjoner.

I *Ukraina* ble det gitt relativt betydelig støtte til aktiviteter i regi av sivilt samfunn, bl.a. med fokus på mediefrihet og utsatte gruppers stilling og rettigheter. Et prosjekt i regi av OSSEs Høykommissær for nasjonale minoriteter ble avsluttet på Krim.

I *Hviterussland* ble norsk støtte i den grad det var mulig kanalisert til sivilt samfunn og til menneskerettighetsforkjempere.

I tillegg bidro Norge med støtte til fremme av menneskerettigheter i regionen gjennom flere fond og samarbeidsinitiativ under Europarådet og OSSE. Det ble også gitt støtte til mange lokale menneskerettighets- og miljøorganisasjoner. Norsk støtte bl.a. gjennom UN Women bidro til styrking av arbeidet med kvinnerelaterte spørsmål. Det ble gitt støtte til IOM bl.a. i Ukraina, Moldova og Sentral-Asia for å hjelpe ofre for menneskehandel. Gjennom Helsingforskomiteens Sentral-Asia-program er norsk støtte blitt kanalisert til en rekke lokale menneskerettighetsorganisasjoner. Flere frivillige organisasjoner overvåket med norsk støtte rettssaker i flere land.

Bidrag til demokratiske og økonomiske reformer

Norge bidro i 2013 til demokratiske og økonomiske reformer i de aktuelle landene bl.a. gjennom rammeprogram med Europarådet og OSSE, og gjennom EBRD-spesialfond.

Norge støttet internasjonal og lokal valgobservasjon i Aserbajdsjan, Armenia, Georgia og Tadsjikistan. I Georgia ble samarbeidet om justisreform innen straffelov og fengselsvesen avsluttet med godt resultat. I Moldova fortsatte tilsvarende program, også med mulig utvidelse i tiden fremover.

I Sentral-Asia ble støtte til styrket grensesikkerhet og grensekontroll videreført. Statistisk Sentralbyrå og Kartverket bistod myndighetene i Armenia, Aserbajdsjan, Moldova og Kirgisistan med å etablere eiendomsregistre og andre systemer som er grunnleggende i en moderne økonomi. Riksantikvaren og UNESCO bidro til kompetanseheving innen kulturminneforvaltning i flere land i regionen.

Både i Ukraina og Moldova var det en relativt betydelig norsk innsats for økonomisk utvikling og innovasjonssamarbeid i 2013. Norske og utenlandske aktører mottok der støtte til sysselsettningstiltak, omskolering og arbeidsformidling. Undervisning i entreprenørskap og kunnskap om etablering av små og mellomstore bedrifter var blant norske bidrag til fattigdomsbekjempelse i regionen. Bygging av småskala-kraftlinjer mellom Tadsjikistan og Afghanistan har skapt muligheter for økonomisk utvikling i disse sårbare grenseområdene.

Energi, klima og miljø

Norge bidro i 2013 til bevaring av biologisk mangfold og utvikling av bærekraftig forvaltning av naturressurser i flere land i regionen.

Norsk støtte til lokale miljøorganisasjoner bidro til økt grasrotengasjement i miljøspørsmål, bl.a. i Armenia og Georgia. I Ukraina støttet Norge et prosjekt i regi av Bellona for kompetanse vedr. fremtidig karbonfangst og -lagring, og i Kasakhstan ble det gjennom Carbon Limits bidratt til arbeidet for å etablere et nasjonalt kvotehandelssystem.

I Sentral-Asia har Statens strålevern og Norges miljø- og biovitenskapelige universitet bistått myndighetene i å kartlegge og håndtere radioaktiv forurensing etter prøvesprengninger og uran-gruvedrift.

I Ukraina ga Norge et betydelig bidrag til arbeidet med energieffektivisering gjennom et internasjonalt fond administrert av EBRD. Forny-

bar energi og miljø har også vært en prioritert sektor, hvor et av siktemålene er øket energiavhengighet.

Prosjekter for kompetanseheving vedr. småskala vannkraft ble avsluttet i Tadsjikistan, men fortsatte i Kirgisistan. NVE etablerte i 2013 et etatssamarbeid med Georgia for bedre utnyttelse av de store vannkraftressursene.

Utdanning

Et program forvaltet av Senter for internasjonali- sering av utdanning (SIU) bidro til økt samarbeid og utveksling mellom høyere læresteder og uni- versiteter i Norge og i regionen, og til reformer i samarbeidslandene i tråd med Bologna-proses- sen.

Norge fortsatte sin støtte til det hviterussiske eksiluniversitetet *European Humanities University* i Litauen, og et yrkesfaglig opplæringscenter for

kompetanseheving innen petroleumssektoren i Kasakhstan.

Norsk støtte gjennom NUPI til et masterpro- gram ved OSSE-akademiet i Bisjkek i Kirgisistan ga ungdom i hele regionen et utdanningstilbud på høyt nivå.

Også finansiering av stipender for deltakelse i den internasjonale sommerskolen ved Universite- tet i Oslo styrket kontakt og samarbeid med regio- nen.

I Ukraina fortsatte omskoleringsprogrammet til sivil sysselsetting for tidligere offiserer og med- lemmer av deres familie, med vekt på Krim. Til sammen er nå over 2000 offiserer blitt omskolert i et samarbeid med Universitetet i Nordland og lokale høyere læreinstusjoner. Dette prosjektet er avsluttet.

Budsjett 2015

For 2015 foreslås bevilget 515,5 mill. kroner.

Kap. 165 Forskning, kompetanseheving og evaluering

Post	Betegnelse	(i 1 000 kr)		
		Regnskap 2013	Saldert budsjett 2014	Forslag 2015
01	Driftsutgifter	117 351	138 000	140 955
45	Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold, <i>kan overføres</i>	8 372	190 000	67 000
70	Forskning og høyere utdanning, <i>kan overføres</i>	321 299	333 000	183 000
71	Faglig samarbeid, <i>kan overføres</i>	333 556	415 900	415 900
	Sum kap. 0165	780 578	1 076 900	806 855

Merknad til tabellen: 150 mill. kroner tidligere bevilget på post 70 Forskning og høyere utdanning, foreslås fra 2015 bevilget på kap. 169, ny post 73 Utdanning.

Kunnskap er kjernen i bærekraftig utvikling av samfunn og næringsliv. Denne bevilgningen benyttes til forskning og formidling av forskning om prioriterte utviklingspolitiske tema, og til fag- lig samarbeid med og kompetanseheving av insti- tusjoner i utviklingsland.

Med forslaget om å opprette en ny post for utdanning, jf. kap.169, post 73, er flere av tiltakene i 2015-budsjett flyttet dit. Det dreier seg om støtte til høyere utdanning og institusjonssamarbeid mellom institusjoner i Norge og i utviklingsland og annen kapasitetsbygging innen høyere utdan- ning gjennom NORHED-programmet.

Kunnskapsutvikling om bistandsrelaterte spørsmål i norske forskningsmiljøer dekkes av denne bevilgningen. Dette styrker kompetansen i disse fagmiljøene og bidrar til kunnskap og infor- masjon om utviklingspolitiske prioriteringer som norske myndigheter og bistandsaktører har nytte av. Utformingen av norsk utviklingspolitikk og den internasjonale dialogen om utviklingsspør- mål blir mer kunnskapsbasert.

Det gis også støtte til forskningsinstitusjoner i utviklingsland over denne bevilgningen. Støtte til forskning og forskningsformidling i Sør gis i stor grad gjennom organisasjoner og regionale sam- menslutninger i mottakerlandene.

Faglig samarbeid er en viktig del av samarbeidet med flere utviklingsland. Ved at Norge bistår samarbeidsland i å bygge ut og videreutvikle egen kompetanse kan vi bidra til bedre styresett, bedre forvaltning av landets ressurser og økt respekt for menneskerettighetene. En rekke land ønsker å trekke lærdom av norske erfaringer og kunnskap om naturressursforvaltning. Videreføring av programmet Olje for utvikling (Ofu) og forsiktig oppstart av et program for Fisk for utvikling er sentrale komponenter i det faglige samarbeidet der norsk fagekspertise søker å bistå samarbeidslands myndigheter med opplæring, råd og veiledning.

Bevilgningen brukes også til faglig styrking og kvalitetssikring av utviklingssamarbeidet både gjennom løpende faglig rådgivning fra konsulenter og evalueringer av arbeidet som gjøres.

I tillegg brukes bevilgningen til spesialrevisjoner og juridiske tjenester ved mistanke om økonomiske misligheter i tiltak støttet med midler fra departementets budsjett.

Post 01 Driftsutgifter

Situasjonsbeskrivelse

Faglige rådgivningstjenester hentes dels fra miljøer utenfor egen bistandsforvaltning. Det kan være evalueringer, studier, utredninger og program- og prosjektvurderinger. Det benyttes både enkeltavtaler med konsulenter og rammeavtaler med konsulentsekskaper som dekker de mest aktuelle temaene i utviklingssamarbeidet. Videre er det inngått avtaler om faglige tjenester med en rekke offentlige virksomheter. I tråd med vedtak i Stortinget 12. februar 2014 om Representantforslag 8:12 S 2013–2014, har Regjeringen vedtatt å gjennomføre en helhetlig gjennomgang av Norges innsats i Afghanistan. Utgiftene til gjennomgangen vil bli fordelt mellom Forsvarsdepartementet og Utenriksdepartementet. Utenriksdepartementets andel av utgiftene vil bli dekket av denne posten.

I en del saker er det nødvendig med spesialrevisjoner for å bekrefte eller avkrefte mistanke om økonomiske misligheter. For noen tilskuddsmottakere kan dette utgjøre en betydelig kostnad. I 2014 etablerte departementet en toårig prøveordning der Sentral kontrollenhet utvider bruken, deltar i utformingen og påtar seg finansiering av spesialrevisjoner i saker der det er mistanke om økonomiske misligheter i frivillige organisasjoners prosjekter/programmer som støttes med midler fra departementets budsjett. Dette endrer ikke noe på ansvarsforholdet mellom departemen-

tet og tilskuddsmottaker. Departementet kjøper spesialrevisjons- og juridiske tjenester i første rekke gjennom rammeavtaler som også utenriksstasjonene kan benytte.

Evaluering skal bidra til mer resultatorientert bistandsforvaltning. I evalueringsarbeidet legges det vekt på kontrollsystemer og læring. Det legges økende vekt på å få frem resultatet av utviklingssamarbeidet og formidling av evalueringsfunn. Evalueringene tar utgangspunkt i kriterier som vesentlighet, risiko og egenart.

Mål

- Kvalitet og effektivitet i utviklingssamarbeidet
- Evaluering av utviklingstiltak, inkludert samarbeid med mottakere og andre givere

Bevilgningen foreslås også brukt til opplæring og forberedelser for utestasjonering bl.a. for junior-eksperter for FN-organisasjoner og Bretton Woods-institusjoner, og til utplassering av norske medarbeidere i organisasjoner og institusjoner dersom utgiftene forbundet med dette ikke kan dekkes ved økonomisk tilskudd til organisasjonen.

Rapport 2013

Faglige tjenester

Posten ble brukt til utenriktjenestens behov for faglige råd og tjenester, inkludert kjøp av spesialrevisjonstjenester, og til Norads kvalitetssikring av norskstøttede tiltak gjennom program- og prosjektutredninger, studier og gjennomganger. En rekke faglige seminarer og konferanser ble avholdt, og det er benyttet konsulenttjenester knyttet til utviklings- og forvaltningsfaglige oppdrag i hele det utviklingspolitiske feltet. En betydelig andel av midlene ble benyttet til kjøp av konsulenttjenester for ren energi, olje for utvikling og global helse.

Gjennom finansielle bidrag til OECDs utviklingskomite (DAC), multilaterale organisasjoner og andre bilaterale givere har Norge et løpende samarbeid på områder av felles interesse, som anti-korrupsjonsarbeid og giverharmonisering. Sammen med 17 andre givere finansierer Norge nettverket Multilateral Organisations Performance Assessment Network (MOPAN), som hvert år foretar gjennomganger av ulike multilaterale organisasjoners effektivitet. I 2013 gjennomgikk dette nettverket fire multilaterale organisasjoners virksomhet.

Evaluering

13 mill. kroner ble i 2013 benyttet til å dekke utgifter til evalueringsvirksomheten. Evalueringene skal dokumentere i hvilken grad norsk utviklings-samarbeid er relevant, effektivt og oppnår resultater som forutsett. Målet er både å lære ved å samle erfaringer, og å ansvarliggjøre de som forvalter bistanden. Evalueringer utføres av eksterne fagmiljøer som er uavhengige av de som planlegger og gjennomfører tiltak.

Det ble gjennomført fire evalueringer og tre studier i 2013. I tillegg medvirket Norad til fem evalueringer gjennom Verdensbankens evalueringsgruppe (IEG) og UNDPs evalueringsavdeling.

I Norads årsrapport for evalueringsvirksomheten trekkes det frem tre erfaringer:

- Den første erfaringen handler om at god tilrettelegging har betydning for resultatmåling og evaluering. Evalueringer blir ofte vanskeliggjort av at man ikke har lagt til rette for å hente inn viktig informasjon fra starten av. Praktisk tilrettelegging er en viktig del av løsningen, men det er også nødvendig med organisatoriske endringer for eksempel gjennom sterkere etterspørsel av resultatdokumentasjon fra ledere.
- Den andre erfaringen er at koordinering av bistanden er en viktig forutsetning for å oppnå størst mulig effekt. Dette dreier seg om koordinering mellom givere og lokale myndigheter, men også givere imellom, ikke minst innen humanitær bistand.
- Den tredje tar opp hvordan fremme av lokal deltakelse krever kunnskap om lokale forhold. Man bør ha kjennskap til lokale maktstrukturer og være bevisst på hvordan bistanden påvirker disse.

Årsrapporten om evaluering av norsk utviklings-samarbeid 2013 er tilgjengelig på Norads hjemmesider: www.norad.no/no/evaluering.

Budsjett 2015

For 2015 foreslås bevilget 141 mill. kroner.

Post 45 Større utstysanskaffelser og vedlikehold, kan overføres

Bygging av nytt forskningsskip «Dr. Fridtjof Nansen».

Regjeringen har tidligere vedtatt å bygge et nytt forskningsskip, «Dr. Fridtjof Nansen», som forutsettes å være ferdig i 2016.

Forskningsfartøyet «Dr. Fridtjof Nansen» er plattformen i EAF Nansen-programmet. Programmet bistår kyststater i sør med å gjennomføre en økosystembasert fiskeriforvaltning, og å innhente informasjon om marine ressurser, miljø og klima. EAF Nansen-programmet, som forvaltes av FAO, er det største enkeltprosjektet Norge støtter på fiskeriområdet.

Havforskningsinstituttet gjennomførte i 2013, på vegne av Utenriksdepartementet, en anbudsprosess iht. regelverk for offentlige anskaffelser. Byggekontrakt ble i mars 2014 inngått med det spanske verftet Astilleros Gondan. Skipet er kostnadsberegnet til 527 mill. kroner.

Budsjett 2015

For 2015 foreslås 67 mill. kroner.

I tillegg foreslås en tilsagnsfullmakt på 225 mill. kroner, jf. Romertallsvedtak VII.

Post 70 Forskning, kan overføres

Situasjonsbeskrivelse

Størstedelen av denne bevilgningen går til forskning i Norge for å gi ny kunnskap om regjeringens prioriterte satsningsområder på utviklingsfeltet. Slik blir utviklingspolitikken mer kunnskapsbasert samtidig som den globale kompetansen øker. Det bidrar også til en styrking og internasjonalisering av norske forskningsmiljøer. Midlene finansierer langsiktige programmer i regi av Norges Forskningsråd om tema som klima, energi og miljø i utviklingsland; effekt av bistand; fattigdom, fred og konflikt; kvinner og likestilling; kapitalflukt og skatteparadiser; global helse og vaksinasjonsforskning. Det er etablert programmer om fremvoksende økonomier som Kina, India og Latin-Amerika for å styrke kunnskapen om og å skape grunnlag for utviklingspolitisk dialog og samarbeid i disse områdene.

Studenter fra sør som avslutter sine studier i Norge og returnerer til hjemlandet får ettergitt studielån i Statens Lånekasse for Utdanning gjennom «kvotestipendordningen». Det foretas mindre justeringer i ordningen i 2015 som følge av forslag om en reduksjon i antall land som skal motta norsk bistand. Ordningen ble evaluert i 2014 og er til vurdering i berørte institusjoner. Eventuelle endringer som følge av denne evalueringen vil gjennomføres i forbindelse med budsjettet for 2016.

Mål

- Ny kunnskap om regjeringens tematiske satsningsområder. Kunnskapen skal være relevant i Norge, i det internasjonale samfunn og i utviklingsland og skal gi en sterkere kunnskapsbasering av utviklingspolitikken og utviklings-samarbeidet
- Utvikling av kapasitet for forskning i utviklingsland
- Kjønn- og likestillingsperspektivet skal være integrert i all relevant forskning og i tildelingen av støtte til kandidater. Handlingsplanen Like rettigheter – like muligheter 2013–2015 skal følges opp
- Kompetanseutvikling ved at studenter fra sør som avslutter sine studier i Norge og returnerer til hjemlandet får ettergitt sine studielån i Statens Lånekasse for Utdanning

Rapport 2013

Rapport om bruk av bevilgninger over denne posten som er flyttet til den nye utdanningsposten på kap. 169, post 73 for 2015, er beskrevet der. Dette gjelder i hovedsak støtte knyttet til høyere utdanning gjennom programmene NOMA, NUFU og NORHED.

Prosjektene som støttes er i hovedsak flerårige, slik at de resultater som ble rapportert i 2013 ofte stammer fra aktiviteter som er startet tidligere år.

Midler til forskning og forskningsformidling ble i hovedsak fordelt gjennom konkurranseutlyste tildelinger i regi av Forskningsrådet, til prosjekter som gjennomføres av norske forskergrupper eller norske forskere, fortrinnsvis i samarbeid med forskere fra utviklingsland. Tiltakene bidrar til økt samarbeid mellom forskere i Norge og forskere fra land i sør. En stor del av midlene som kanaliseres via Forskningsrådet er tildelt forskningsprogrammet «Norge som global partner» (NORGLOBAL), og omfatter temaer som klima og miljø, fattigdom og fred, kapitalflukt og skatteparadiser, effekt av bistand og kvinner og likestilling i utvikling. Generell global helseforskning støttes gjennom Forskningsrådets program GLOBVAC og omtales under kap. 169, post 70.

I 2013 ble det igangsatt 11 nye prosjekter og programmet finansierte ved utgangen av året 77 prosjekter. NORGLOBAL rapporterer for 2013 en formidlingsproduksjon på 48 publikasjoner i vitenskapelige kilder og 264 andre skriftlige og muntlige formidlingstiltak. Gjennom Forskningsrådet støttes også et eget program på Latin-Amerika. I

2013 fikk i alt 31 prosjekter støtte under dette programmet, hvorav fire startet opp det året. Disse prosjektene produserte til sammen 83 vitenskapelige artikler og gjennomførte 242 andre formidlingstiltak i 2013.

Som bidrag til å realisere forskningskomponenten i regjeringens landstrategier støtter Norge egne forskningsprogrammer i og med henholdsvis Kina og India. Brasil-strategien støttes som del av Latin-Amerikaprogrammet. Midler til disse programmene kanaliseres gjennom Forskningsrådet. Under Kinaprogrammet var totalporteføljen 22 prosjekter, hvorav 6 nye i 2013. Det ble publisert 15 vitenskapelige artikler, gjennomført 70 andre formidlingstiltak og søkt om to patenter. India programmet ble i 2013 supplert med midler fra den norske ambassaden i New Delhi under en egen avtale. Programmet helfinansierte 11 prosjekter gjennom 2013. Ingen nye prosjekter ble innvilget. I tillegg finansierte programmet tre workshops og 26 prosjekter forvaltet av andre programmer. Det ble publisert 25 vitenskapelige artikler og gjennomført 47 andre formidlingstiltak.

Norad støtter regionale forskningsorganisasjoner i sør, hovedsakelig i Afrika. På University of Pennsylvanias rangering «Think Tanks and Civil Society Program» for 2013, har følgende organisasjoner som støttes av Norge fått anerkjennelse for god kapasitet og for evne til å påvirke politiske beslutningstakere: Consejo Latinoamericano de Ciencias Sociales (CLACSO), Organization for Social Science Research in Eastern and Southern Africa (OSSREA), Council for the Development of Social Science Research in Africa (CODESRIA), The African Centre for Technology Studies (ACTS) og African Economic Research Consortium (AERC).

AERC støtter forskning og utdanning av PhD- og masterstudenter i økonomi ved afrikanske universiteter. Mange tidligere AERC-studenter og forskere er sentralt plassert i akademia, i statsforvaltningen og som politikere i flere afrikanske land. AERC arrangerer årlige seminarer om økonomisk politikk for sentrale beslutningstakere, i 2013 om ungdom og arbeidsledighet. Nær 100 politikere fra 24 afrikanske land deltok, inkludert en statsminister og tolv statsråder og to sentralbanksjefer. Totalt har AERC ett nettverk på over 900 seniorpolitikere.

CLACSO har produsert 17 bøker, og 26 politiske oppsummeringer (policy briefs) med støtte fra Norad. De legger til rette for web-baserte kurs, og hadde 281 deltakende studenter. CLACSO rapporterer at 1 242 personer har deltatt på offentlige

møter som organisasjonen har arrangert for å formidle forskningsresultater.

Det ble i 2013 utført en ekstern gjennomgang av samarbeidet mellom Christian Michelsens Institutt (CMI) og Muwatin, det palestinske Instituttet for Studier av demokrati. Muwatin er en tanke-smie basert i Ramallah og består av et nettverk av forskere som utfører politikkanalyser og folkeopplysning på områder som demokratisering og offentlig styring. Gjennomgangen pekte på at Muwatin har vært strategisk i valg av tema, og strukturert i bruken av kunnskapsbasert argumentasjon. Muwatin får stor gjennomslagskraft for forslag på områder som blir ansett som politisk sensitive.

Det er gitt støtte til Tibetnettverket over denne posten. Nettverket organiserer samarbeid mellom norske universiteter og akademiske institusjoner i Tibet, for å bidra til kapasitetsbygging i Tibet. I 2013 fullførte fire tibetanske studenter mastergraden og én PhD-student fikk godkjent sin avhandling.

Støtten til GenØks kapasitetsbyggingsprogram for utviklingsland innen biosikkerhet har i 2013 bidratt til kapasitetsutvikling i Brasil, Sør-Afrika, Moldova og Uruguay. Kunnskapsutvikling og risikovurderinger vil ha innflytelse på politikktutforming innen biosikkerhetsspørsmål. En database og verktøy for bruk i risikovurderinger for ODA-land¹⁷ er under utvikling, og GenØk har i 2013 mottatt 15 henvendelser fra ODA-land for rådgivningstjenester for utførelse av risikovurderinger.

Centre for Advanced Studies of African Society (CASAS) har som mål å harmonisere og standardisere lokale afrikanske språk slik at de kan brukes innen utdanning, administrasjon og kultur, med overordnet mål å styrke kvalitet på utdanning og læring i afrikanske land sør for Sahara. En evaluering gjort for Norad i 2011 fant at CASAS' arbeid bidrar til utdanning, mestring og deltakelse. Norads støtte har siden 2004 finansiert rundt 95 av over 600 publikasjoner utgitt av CASAS, inkludert ordbøker, skolebøker, forskningsartikler, og faglitteratur. CASAS' arbeid har bidratt til at tre av fire afrikanske land nå er dekket med standardisert skriftspråk og at blant annet skolebøker på morsmål nå benyttes i Uganda og Zambia, framforhandlet med utdanningsmyndighetene.

En treårig avtale ble inngått med OECD for å støtte pilotprosjektet «PISA for Development» om elevvurderinger i utviklingsland. OECD ønsker å videreutvikle dagens PISA-undersøkelser Programme for International Student Assessment,

slik at disse målingene kan være relevante også i utviklingsland, særlig ved å tilpasse undersøkelsesmetode til disse landenes kontekst. Hensikten er å bidra til at også fattige land kan vurdere kompetanse, kunnskaper og ferdigheter til elevene, samtidig som undersøkelsen belyser de nasjonale utdanningssystemenes kompetanse og kapasitet. Resultatene vil være sammenlignbare med andre lands, og vil kunne gi grunnlag for forbedringer i de nasjonale utdanningssystemene. Et helt sentralt formål med dette arbeidet er nasjonal kompetanseutvikling i myndighetsapparatet, både med tanke på metodisk arbeid og gjennomføring av selve målingen, men også i form av kunnskap for å styrke utdanningsplaner og –tilbud.

Kvotestipendordningen forvaltes av SiU på vegne av Kunnskapsdepartementet. I dag omfatter den 75 land: de fattigste utviklingslandene (de tre laveste kategoriene i OECD DACs landlister), inkl. land på Vest-Balkan, Øst-Europa og Sentral-Asia. I tillegg kommer Sør-Afrika, Russland, Brasil, Kina og Cuba. Ordningen er gjenstand for en omfattende evaluering som er til vurdering i de berørte institusjonene. Evalueringen viste at av de 1 100 studentene som til enhver tid er i Norge under ordningen, kommer 800 fra utviklingsland, og de resterende 300 er fordelt mellom Vest-Balkan, Øst-Europa og Sentral-Asia. For perioden 1994–2012 kom 4 000 studenter fra utviklingsland, med hovedparten fra Kina (629), Etiopia (511), Ghana (486) og Tanzania (313), mens til sammen 1 530 kom fra Øst-Europa, Vest-Balkan og Sentral-Asia, med en klar hovedvekt fra Russland (766). Andelen kvotestudenter fra utviklingsland har økt fra 56,6 pst. før 2006 til 65,1 pst. etter 2006.

Budsjett 2015

For 2015 foreslås bevilget 183 mill. kroner.

Post 71 Faglig samarbeid, kan overføres

Situasjonsbeskrivelse

Norges kunnskap og erfaring på viktige områder som petroleumsforvaltning, fiskeri, styresett, miljø/klima, helse, menneskerettigheter og likestilling er etterspurt. Mange utviklingsland har betydelige forekomster av naturressurser som olje, gass og mineraler. God ressursforvaltning kan gi disse landene større inntekter enn de kan forvente i bistandsoverføringer. Men landene står overfor krevende utfordringer som svak forvaltning, korrupsjon og miljøskadelige effekter. Flere av landene har henvendt seg til Norge og bedt om hjelp til å utvikle sin forvaltningskompetanse i et

samarbeid mellom norsk fagekspertise og fagekspertter fra vedkommende land. Faglig samarbeid er kjernen i programmet Olje for utvikling (Ofu), som Finansdepartementet, Klima- og miljødepartementet, Olje- og energidepartementet og Utenriksdepartementet står bak. Programmet har et eget sekretariat i Norad og trekker på fagekspertisen i deltakende departementers underliggende direktorat og andre relevante etater. I 2015 foreslås inntil 340 mill. kroner til Ofu.

Gjennom EAF Nansenprogrammet, som forvaltes av FNs organisasjon for landbruk og ernæring (FAO), støttes utvikling av økosystembasert fiskeriforvaltning i Afrika. Ved bruk av forskningsfartøyet «Dr. Fridtjof Nansen» samles vitenskapelige data som brukes i fiskeriforvaltningen og klimaforskningen.

Stortinget vedtok i 2013 å opprette et nytt utviklingsprogram «Fisk for utvikling». Norge er verdensledende på fiskerifeltet, og vår kompetanse er sterkt etterspurt. Hensikten med et slikt program er å se alle de tiltak som Norge støtter innenfor fiskeri- og havbruksfeltet i sammenheng, og utvide dette området slik at norsk kompetanse og ekspertise kan komme utviklingsland i større grad til gode. Innholdet og utformingen av dette programmet utarbeides i samarbeid med norske eksperter på feltet, og det er planlagt en forsiktig oppstart i 2015. Programmet vil strekke seg over flere budsjettår, og mens en stor del av midlene i 2015 og 2016 anvendes til bygging av nytt fartøy, vil disse deretter inngå i de enkelte faglige, prosjektmoduler.

Norsk ekspertise innenfor klima og miljø er etterspurt, og spiller en viktig rolle i samarbeid med nasjonale kompetansemiljøer i land som Kina og India.

I tråd med Meld. St. 11 (2011–2012) *Global helse i utenriks- og utviklingspolitikken* økes støtten til faglig samarbeid tilknyttet styrking av nasjonale helsesystemer, med fokus på helseinformasjonssystem, helsepersonell, og likestilling og retten til helse.

Mål

Bevilgningen skal fremme kapasitetsutvikling, statsbygging og bærekraftig økonomisk vekst.

Ordningen skal legge til rette for:

- Faglig samarbeid med norske og internasjonale fagmiljøer som er etterspurt av utviklingsland, primært innen naturressursforvaltning, skatt, styresett, MR og demokrati, likestilling, helse og miljø/klima

- Ivaretagelse av målsetningen om å tilby Olje for utvikling (Ofu) som en helhet, der ressurs-, miljø-, sikkerhets- og finanskomponenter sees som en enhet og kombineres med støtte til sivilsamfunn, parlament og media
- Oppstart av programmet Fisk for utvikling
- Kunnskap om og opplæring i anti-korrupsjon

Rapport 2013

Bevilgningen har i hovedsak vært benyttet til Olje for utvikling, helserelatert samarbeid, forskning relatert til klima og miljø og EAF Nansen-programmet. Styresett, skatt for utvikling og evaluering har også blitt tildelt midler over posten.

Midler til Ofu-programmet hentes fra mange poster. Programmets landportefølje besto i siste del av 2013 av 18 land i Afrika, Asia, Latin-Amerika og Midt-Østen. For mange av landene er petroleumssektoren i ferd med å få økt betydning. I Øst-Afrika har Mosambik, Tanzania og Uganda gjort store olje-/gassfunn i senere år. I Irak, Sør-Sudan og Øst-Timor utgjør inntekter fra petroleumssektoren allerede en stor del av nasjonalinntekten. Hvordan petroleumsressursene forvaltes vil spille en vesentlig rolle for disse landenes fremtidige utvikling. I 2013 ble viktige resultater oppnådd i flere av samarbeidslandene. I Ghana ble en ny lov om petroleumsutvinning og -produksjon oversendt parlamentet for godkjenning. I Mosambik ble en revidert petroleumslov som inkluderte flytende naturgass (LNG¹²) presentert for parlamentet. I Sør-Sudan ble en petroleumsinntekstforvaltningslov godkjent av parlamentet og avventer presidentens underskrift. Men programmet møtte også utfordringer. Urolighetene som brøt ut i Sør-Sudan på tampen av 2013 setter fremskrittene som er oppnådd der på spill. I Uganda medførte en korrupsjonssak ved statsministerens kontor i et ikke Ofu-relatert multilateralt bistandsprogram at Ofu-programmet ble satt på hold store deler av året.

Også i Mosambik ble det stans i aktivitetene grunnet mistanke om uregelmessigheter i forvaltningen av norske midler hos to lokale partnere. Saken ble undersøkt av Utenriksdepartementets kontrollenhet som avdekket svak økonomistyring, men ikke korrupsjon. Aktiviteter er gjenopptatt med institusjonen som allerede har innfridd Utenriksdepartementets oppfølgingskrav.

Politiske økonomianalyser og risikovurderinger ble gjennomført for flere av Ofus landprogram. Samarbeidet med Det internasjonale penge-

¹² Liquefied Natural Gas, LNG

fondet (IMF) ble utvidet for å styrke finanskomponenten i programmet.

Parallelt med myndighetssamarbeidet støttes også sivilsamfunn og andre aktører som fremmer åpenhet om petroleumssektoren i land hvor Norge har Ofu-samarbeid. Det samarbeides også med internasjonale aktører som kan supplere og underbygge den norske innsatsen. Sammenlignet med året før økte bevilgningene til det sivile samfunn som skal bidra til å holde myndighetene i samarbeidsland ansvarlig for forvaltningen av landets petroleumsressurser. Ofu-programmet videreførte støtten til Revenue Watch Institute som blant annet arbeider for å styrke parlament, sivilt samfunn og media i ressursrike land. I Uganda ble flere anbefalinger fra det sivile samfunn inkludert i en strategisk miljøkonsekvensvurdering som ble oversendt til høring i parlamentet. Ofu-programmet la også vekt på videreføring av samarbeidet med Statistisk Sentralbyrå og koordinering med relevante bistandsaktiviteter i regi av Riksrevisjonen.

Gjennom støtte til EAF Nansen-programmet har Norge bidratt til økosystembasert fiskeriforvaltning. Programmet omfatter blant annet drift av forskningsfartøyet «Dr. Fridtjof Nansen», som i 2013 gjennomførte ni forskningstokt med til sammen 213 tokt døgn. Via FNs organisasjon for ernæring og landbruk (FAO) kanaliseres støtte fra EAF Nansen-programmet til 32 land som inngår i Global Environment Facility (GEF)-finansierte prosjekter rundt de fire store marine økosystemene i Afrika sør for Sahara. Ved bruk av «Dr. Fridtjof Nansen» samles fiskeri-uavhengige data som brukes i fiskeriforvaltningen og klimaforskningen. Videre bidro FAO til å styrke kapasitets- og institusjonsoppbygging innen fiskeriforvaltning ved programmets mange landbaserte prosjekter. I 18 av partnerlandene fortsatte arbeidet med å utvikle fiskeriforvaltningsplaner for utvalgte fiskerier, sikre at disse godkjennes og implementeres

Innenfor det maritime og marine området ble det også inngått avtale med FNs internasjonale sjøfartsorganisasjon (IMO) med mål om ratifisering av konvensjoner på det maritime området, harmonisering og samarbeid mellom land i Sør- og Sørøst-Asia, samt forebygging og kontroll av marin forurensning i noen av de samme landene.

På styresett-området er samarbeid om styrking og oppbygging av institusjoner som er sentrale for samfunnsforvaltningen, hindrer korrupsjon og misligheter, bidrar til demokratisk deltakelse, sikrer individuelle rettigheter og bedrer mulighetene for rasjonell forretningsdrift viktig. Svært mange av tiltakene som ble støttet bidro til dette. Kjernestøtten til U4 Ressurssenter for anti-

korrupsjon ved Chr. Michelsens Institutt kan framheves som eksempel. Senteret har utarbeidet anti-korrupsjonsstudier og gitt råd om anti-korrupsjonsarbeid knyttet til naturressursforvaltning, klima og skog, helse og andre sentrale tema. U4 betjener et hjelpesenter der de som forvalter utviklingsmidler kan få svar på operasjonelle spørsmål. Kursvirksomhet er en sentral del av U4s virksomhet og det ble holdt sektorspesifikke nettbaserte kurs med høy grad av individuell oppfølging. På landnivå ble det arrangert samlinger for de ni U4-partnerlandene som står bak driften og lokale partnere. Her ble det skapt en felles forståelse for sentrale utfordringer knyttet til korrupsjon og man diskuterte seg frem til felles løsninger basert på den mest oppdaterte faglige og erfaringsbaserte kunnskapen, som U4 bringer inn. Dette antas å kunne bidra til redusert korrupsjon.

Det ble også etablert en kjernestøtteavtale for 2013–2015 med Revenue Watch Institute (RWI) på 7,4 mill. kroner årlig. RWI arbeider med politiske påvirkning, kapasitetsbygging, juridisk og økonomisk assistanse samt styresett. Det overordnede målet med avtalen er å fremme åpen, ansvarlig og effektiv naturressursforvaltning for å sikre befolkningen i ulike land bærekraftig tilgang. Det er for tidlig å vurdere resultater av avtalen.

Norge bidro til å utvikle helseinformasjonssystemer for utviklingsland som etterspurte dette. Etablering av systemer for registrering av fødsler, dødsfall og dødsårsak ble støttet gjennom rammeavtale med Folkehelseinstituttet. Utvikling av vel fungerende distrikts- og nasjonale helseinformasjonssystemer i til sammen 30 land ble støttet gjennom en rammeavtale med Universitetet i Oslo. Systemene gir bedre grunnlagsinformasjon for utvikling av helsetilbudet. Over flere år har programmet bidratt til uteksaminering av mer enn 100 mastergradsstudenter og 20 PhD-studenter i informatikk, hvorav flere arbeider med helseinformasjonssystemene i sine land. En treårig rammeavtale er inngått med Nasjonalt kunnskaps-senter for helsetjenesten for å styrke nasjonale helsesystemer i utviklingsland.

I slutten av 2013 ble en treårig avtale for prosjektstøtte med Den globale Helsepersonellalliansen inngått. Alliansen utarbeider strategi mot helsepersonellkrisen globalt, og for medlemsland i Verdens helseorganisasjon.

To avtaler ble inngått i 2013 for å systematisere kunnskap om rettighetsbasering av helsetjenester og bistå i gjennomføring av en slik tilnærming. Chr. Michelsens Institutt vil sammen med Verdensbankinstituttet bygge opp kunnskap og tilby opplæring gjennom sine systemer for læring,

som e-læring og 54 praktikernettverk, i tillegg til dialoger med aktører på landnivå. Verdens helseorganisasjon vil styrke rettighetsbasering og likestilling i sine strukturer og i sin faglige bistand. En Norad-støttet rapport som dokumenterer at rettighetsbasering gir bedre mødrehelse ble lansert i Verdens helseforsamling i mai 2013, og en global konsultasjon om oppfølging av generalkommentaren om barns rett til helse og om praktiske rettighetsbasering av helsetjenester generelt ble gjennomført i desember 2013.

Norge har et omfattende faglig samarbeid med India spesielt på klima og miljø. Norske og indiske kompetansemiljøer har utviklet og gjennomført reservoar-simulering av CO₂-lagring kombinert med økt utvinningsgrad på oljefelter utenfor delstaten Gujarat. Indias første fullskala destruksjon av klorfluorkarbon ble gjennomført som resultat av norsk-indisk samarbeid om hvordan indisk stål- og sementindustri kan forbedre håndtering av industriavfall, inkludert farlig avfall, med sikte på økt gjenvinning, energieffektivisering og redusert

ressursbruk. I 2013 ble det gjennomført flere seminarer for norsk-indiske forskningsmiljøer innen temaer som ren energi, polarforskning og helse som forberedelser til planlagt utlysning av midler, administrert av Forskningsrådet.

Det faglige samarbeidet med Kina er omfattende. Det er primært rettet mot klima- og miljøfeltet og har pågått i en årrekke. Samarbeidet berører viktige temaer som kvikksølvutslipp og avfallshåndtering, samt et samarbeid om utarbeidelse av et nasjonalt utslippsregnskap og etablering av et register for handel med klimakvoter. Samarbeidet er verdsatt av kinesiske miljømyndigheter og har bidratt til flere konkrete tiltak på kinesisk side. I tillegg til miljø- og klimaområdet inkluderer det faglige samarbeidet med Kina enkelte prosjekter innen velferds- og samfunnsutvikling.

Budsjett 2015

For 2015 foreslås bevilget 415,9 mill. kroner.

Kap. 166 Miljø og bærekraftig utvikling mv.

		(i 1 000 kr)		
Post	Betegnelse	Regnskap 2013	Saldert budsjett 2014	Forslag 2015
01	Driftsutgifter	67 912		
70	Ymse tilskudd, <i>kan overføres</i>		5 000	5 000
71	Internasjonale prosesser og konvensjoner mv., <i>kan overføres</i>	29 311	23 000	
72	Internasjonale miljøprosesser og bærekraftig utvikling, <i>kan overføres</i>	369 916	208 500	742 200
73	Klima- og skogsatsingen, <i>kan overføres</i>	2 121 591		
74	Fornybar energi, <i>kan overføres</i>	1 101 888	1 290 335	1 090 000
	Sum kap. 0166	3 690 618	1 526 835	1 837 200

Merknad til tabellen:

Klima- og skogsatsingen, tidligere bevilget på kap. 166, post 01 og post 73, er fra 2014 overført Klima- og miljødepartementets budsjett, kap. 1482, post 01 og 73.

Post 71 utgår i 2015, evt. tiltak i 2015 foreslås støttet over kap.170, post 76.

Tiltak til klima- og miljøtiltak, tidligere bevilget på kap. 170, post 76 og post 78 foreslås fra 2015 bevilget på kap. 166, post 72.

Klima, miljø og bærekraftig utvikling er et av hovedsatsingsområdene for regjeringens utviklingspolitikk. Det er et mål for regjeringen at miljø- og utviklingspolitikken skal være gjensidig underbyggende. Innsatsen må innrettes strategisk på en måte som sikrer utvikling, samtidig som det gir størst mulig effekt for reduksjon

i globale klimagassutslipp, tilpasning til klimaendringer og miljø- og naturressursforvaltning.

Klimapanelets femte hovedrapport understreker at klimapolitikk og bekjempelse av fattigdom må gå hånd i hånd. Klimaendringene truer resultatene som er oppnådd gjennom all annen bistand.

Klimaendringene vil kunne føre til økt fattigdom, det kan bli lavere matproduksjon flere steder og dårligere tilgang på vann og føre til flere flyktninger.

Tiltak mot klimaendringer kan skape utvikling og arbeidsplasser og bidra til å løfte mennesker ut av fattigdom. Bevilgningen under dette kapitlet skal i hovedsak brukes til å nå mål på dette feltet.

Post 01 Driftsutgifter

Posten utgår ettersom klima- og skogsatsingen fra 2014 er overført Klima- og miljødepartementet (KLD), jf. omtale under kap.1482, post 01 i KLDs budsjettproposisjon.

Post 70 Ymse tilskudd, kan overføres

Utenriksdepartementet foreslår at fullmakten Utenriksdepartementet har for å gi tilskudd til enkelttiltak på inntil 2 mill. kroner videreføres, og at bruk av midler utover dette beløp og inntil 6 mill. kroner, kan besluttes ved Kgl. res.

Bruk av midler til enkelttiltak utover 6 mill. kroner legges frem for Stortinget, jf. forslag til romertallsvedtak III. Fullmakten forutsettes brukt når det er ønskelig å bevilge midler raskt til nye tiltak hvor gitte bevilgninger er for små. Fullmakten forutsettes også brukt til å dekke merutgifter som følge av valutasvingninger. Det vises også til forslag til romertallsvedtak II, pkt. 2 vedrørende fullmakt til bruk av merinntekter under kap. 3166, post 01.

Budsjett 2015

For 2015 foreslås bevilget 5 mill. kroner.

Post 71 Internasjonale prosesser og konvensjoner mv., kan overføres

Situasjonsbeskrivelse

Støtte til oppfølging og videreutvikling av utviklingsrelaterte internasjonale konferanser og toppmøter, utforming av internasjonale regelverk og retningslinjer, samt oppfølging av internasjonale prosesser og konvensjoner, vil bli gitt over andre budsjettposter.

Rapport 2013

Bevilgningen for 2013 dekket Utenriksdepartementets andel av kostnadene knyttet til gjennomføringen av ILOs europeiske regionalmøte som

ble arrangert i Oslo i april 2013. Regionalmøtet samlet nær 500 deltakere fra 51 land i Europa og Sentral-Asia, og på norsk side hadde Arbeidsdepartementet og Utenriksdepartementet ansvaret for tilrettelegging.

Det ble også gitt støtte til deltakelse fra utviklingsland til den internasjonale konferansen om menneskerettigheter, seksuell orientering og kjønnsidentitet som ble arrangert av Norge og Sør Afrika, og avholdt i Oslo i mars 2013. Konferansen samlet mer enn 200 personer fra 90 land verden over. Både stater, frivillige organisasjoner, FN og menneskerettighetseksperter deltok. Støtten bidro til stor regional bredde og at både myndigheter og sivilt samfunn fra utviklingsland deltok aktivt i konferansen.

Når det gjelder handelsrettet utviklingssamarbeid, fikk Det rådgivende senter for WTOs regelverk (ACWL) midler til å bistå utviklingsland i tvisteløsningssaker og med utformingen av handelslovgivning. Det ble gitt reisestøtte for å sikre at utviklingslandene kan hevde sine interesser best mulig ved at eksperter fra hovedstedene får delta i forhandlingsmøter i WTO. Det ble videre gitt støtte for å bedre utviklingslands kapasitet til å oppfylle veterinære og plantesanitære krav, slik at de kan øke eksporten av landbruksprodukter. Arbeid med spørsmål i skjæringspunktet handel, miljø og klima ble videreført, bl.a. med støtte til initiativet for etablering av handelsavtaler for fornybar energi (SETI).

Norad har forvaltet 5,4 mill. kroner av bevilgningen på posten; og om lag halvparten av midlene er brukt til å finansiere arbeidet med kontinentalsokkelavgrensing i utviklingsland. Støtten har gått til faglig bistand gjennom Statens Kartverk og Oljedirektoratet til åtte land i Vest-Afrika i deres forberedelser til framlegg for FNs kommisjon for kontinentalsokkelens yttergrenser.

Datagrunnlaget og analysene som har kommet på plass vil legges frem for FN-kommisjonens vurdering med sikte på å få fastsatt landenes yttergrenser til havs i tråd med FNs Havrettskonvensjon. Prosessen har bidratt til kompetanse, nettverk og godt faglig samarbeid på tvers av landegrenser i regionen. Arbeidet slutføres innen utgangen av 2014.

Norad organiserte et møte i Korrupsjonsjeger-nettverk våren 2013 i Oslo. Nettverket består av ledere av politi, påtalemyndigheter og anti-korrupsjonsbyråer som bruker nettverket til informasjonsutveksling, samt erfaringsutveksling om etterforskning, tilbakeføring av midler, frysing av konto, vitneavhør, innsamling av bevis og strategier for å takle ulike former for ekstern innblan-

ding i 55 saker. Medlemmer av nettverket har i 2013 holdt to praktiske kurs for lands antikorrupsjonskommisjoner i strategier for å føre disse komplekse sakene for retten.

Budsjett 2015

Ordringen er fra 2015 del av bevilgningsforslaget på kap. 170, post 76.

Post 72 Internasjonale miljøprosesser og bærekraftig utvikling¹³, kan overføres

Situasjonsbeskrivelse

Globale klimaendringer og miljøutfordringer som tap av biologisk mangfold og luftforurensning, er blant de største truslene menneskeheten står overfor. Klimaendringene og miljøproblemene berører alle, men i særlig grad fattige mennesker i sårbare utviklingsland.

Klimaendringene representerer en trussel mot alle FNs tusenårsmål. Endringene kan undergrave den fremgang vi har sett for flere av målene, ikke minst gjelder det de helserelaterte målene. Blant annet kan barnedødelighet øke som følge av mangel på mat og rent drikkevann, og ved at sykdommer som kolera, diaré og malaria øker i omfang under flom, tørke, sykloner og hetebølger.

I tillegg utgjør luftforurensning et stort og voksende helseproblem i utviklingsland. Nye tall fra Verdens helseorganisasjon viser at innendørs og utendørs luftforurensning årlig medfører over 7 millioner dødsfall. Barn og kvinner er spesielt sårbare, og luftforurensning er årsak til over halvparten av alle dødsfall blant barn under fem år. For Afrika og deler av Asia representerer luftforurensning den største helseisikoen. En viktig årsak til luftforurensningen er utslipp av kortlevde klimafurensere, spesielt sot (svart karbon).

Det er de mest sårbare landene og befolkningsgruppene som rammes hardest, og det er derfor tiltak innen klimatilpasning, katastrofeforebygging og miljø bør innrettes slik at de motvirker økte forskjeller innad i og mellom land, som følge av klimaendringer eller miljøutfordringer. Norge prioriterer de minst utviklede landene i arbeidet med å takle klima- og miljøutfordringer og legger i vårt arbeid særlig vekt på å nå kvinner,

Forebygging av katastrofer og klimatilpasning innen landbruk, ernæring og helse står sentralt, men Norge søker samtidig å ha en helhetlig til-

nærming til klimatilpasning gjennom å jobbe tverrsektorielt. Vær- og klimainformasjon, tidlig varsling av ekstremvær og andre klimatjenester vil være viktig for katastrofeberedskap og helhetlig tilpasning. Et sentralt instrument på dette området er Verdens meteorologiorganisasjons Globale rammeverk for klimatjenester, der Norge er den største bidragsyteren.

Tiltak for å redusere utslipp av klimagasser er svært viktig, ikke minst for å unngå en klimautvikling som overgår naturens og systemers tilpasningsevne. I følge IEA ligger vi med dagens utslippkurs an til en temperaturøkning på seks grader mot slutten av århundret i forhold til førindustrielt nivå. Utslppsreducerende tiltak begrenser den globale oppvarmingen og havnivåstigningen, og reduserer behovet for lokal tilpasning. Det vil være langt mer kostbart å betale for følgene av manglende innsats på utslippssiden, enn å gjennomføre utslppsreduksjoner. Tiltak som reduserer utslipp av kortlevde klimafurensere som sotpartikler og metan, vil prioriteres høyere i utviklingssamarbeidet, da dette vil kunne begrense temperaturøkningen på kort sikt, samtidig som det vil kunne ha positiv effekt på folks helse og begrense antallet dødsfall i utviklingsland fra luftforurensning. Regjeringen økte støtten til kortlevde klimafurensere over denne posten for 2014, og ønsker å opprettholde det høye nivået for 2015.

Det grønne klimafondet, Green Climate Fund, gis særlig prioritet som kanal for multilateral klimafinansiering til utviklingsland i de kommende årene. Det er meget store forventninger knyttet til fondet, og en solid kapitalisering av fondet i løpet av 2015 vil trolig være avgjørende for å oppnå en tilfredsstillende klimaavtale på FNs Klimakonferanse i Paris i 2015. Forventningene særlig blant utviklingsland er at Det grønne klimafondet vil stå for en stor del av den oppskalering av klimafinansiering som anses nødvendig, også for å nå målet om å mobilisere USD 100 mrd. årlig innen 2020 til klimatilpasning i utviklingsland, og slik sett bli en multilateral hovedkanal for storskala finansiering av både utslppsreducerende tiltak og tilpasningstiltak i utviklingsland. Norge har spilt en sentral rolle i opprettelsen av fondet og er representert i styret. Det foreslås bevilget 200 mill. kroner til fondet i 2015.

Den miljørettede delen av utviklingssamarbeidet bygger på erkjennelsen av at bevaring av naturs tjenester og ressurser, lokal deltakelse i forvaltning av natur og miljø og styrking av lokalbefolkningens rettigheter til naturressursene, er en forutsetning for fattigdomsbekjempelse og utvik-

¹³ I 2015 omfatter posten også bevilgninger til klima- og miljøtiltak, tidligere bevilget på kap. 170, post 76 og 78.

ling. Samtidig vet vi at økosystemenes rolle i klimatilpasning er viktig, blant annet som førstelinjeforsvar mot ekstremvær. Samarbeid om miljø er videre et viktig bidrag til fred, forsoning, sikkerhet og regional utvikling.

Bevilgningen støtter en rekke klima- og miljøaktiviteter som beskrevet ovenfor. Mål og rapport for disse beskrives nærmere nedenfor. Bevilgningen dekker også kontingenter og frivillige bidrag til en rekke organisasjoner, fond og programmer, herunder Det grønne klimafondet, Den globale miljøfasiliteten (GEF), Montreal-protokollens Ozonfond, FNs forørkningskonvensjon (UNCCD) og Den internasjonale organisasjon for tropisk tømmer (ITTO), samt frivillige bidrag til klimafondene, andre klimaaktiviteter under Klimakonvensjonen og Den internasjonale traktaten for plante-genetiske ressurser (ITPGR) og UNEP. Disse beskrives nærmere nedenfor i egne underkapitler.

Mål

- Økt kunnskap og kompetanse om naturressursforvaltning og økosystemer i utviklingsland
- Bidra til en bærekraftig og kunnskapsbasert forvaltning av naturressurser som også ivaretar lokal tilknytning og kunnskap
- Redusere fattige lands og gruppers sårbarhet overfor klimaendringer, spesielt innen, landbruk, mat/ernæringsikkerhet og helse og innen byutvikling
- Redusere klimagassutslipp i utviklingsland, inkludert utslipp av kortlevde klimaforurensere, med vekt på tiltak med helsegevinst
- Støtte til internasjonale toppmøter, konferanser og prosesser og gjennomføring av konvensjoner og avtaler på miljøområdet, samt støtte til utviklingslandenes deltakelse, herunder faglig bistand og reisestøtte

Rapport 2013

Det ble i 2013 ubetalt 353,2 mill. kroner til klima- og klimatilpasningstiltak, inkludert matsikkerhet.

Til sammen ble det utbetalt 140 mill. kroner til tiltak for bevaring, foredling og bærekraftig bruk av plantegenetiske ressurser for mat og landbruk, i tråd med den internasjonale Plantetraktaten. Av dette beløpet ble 40 mill. kroner utbetalt som en engangsstøtte til et fond for utbyttedeling direkte under traktaten. Fondet skal bidra til foredling og bærekraftig bruk av såfrø for økt mat- og ernæringsikkerhet og klimatilpasning. Aktivitetene som støttes har et særlig fokus på fattige bønder i

utviklingsland, inkludert kvinnelige småbrukere. Videre ble 100 mill. kroner utbetalt som et engangsbetrag til et endowment fond under Den globale stiftelsen for mangfold av matplanter¹⁴. Fondet vil årlig bruke inntil 4 pst. av årlig avkastning til bevaring av genressurser i nasjonale og regionale genbanker, samt i sikkerhetslageret på Svalbard.

Klima og ren luftkoalisjonens¹⁵ arbeid med reduksjon av utslipp av kortlevde klimaforurensere ble støttet med 60 mill. kroner i 2013, primært til tiltak med både klima og helsegevinst. Norge har siden vi gikk med i partnerskapet søkt å få balanse mellom innsats på henholdsvis ren luft og klima, noe vi mener vi nå har lykkes med. Norge arrangerte ministermøte i Oslo i september 2013, der var det enighet om at disse to temaene skulle sidestilles, etter at klimasiden hadde vært prioritert siden starten i 2012. Det ble opprettet en helsegruppe, Health Task Force, som ledes av Norge og Verdens helseorganisasjon, som har igangsatt aktiviteter for å øke bevissthet og kompetanse på feltet, og får å oppnå reelle utslippsreduksjoner. En folkeopplysningskampanje og et spesifikt initiativ for å redusere luftforurensning i store byer i utviklingsland, med vekt på Afrika, er initiert. Arbeidet fikk ny aktualitet med publisering av tall fra Verdens helseorganisasjon (WHO) som viste at hvert 8. dødsfall i verden, dvs. 7 millioner dødsfall årlig, skyldes luftforurensning.

Verdens meteorologiorganisasjons (WMO) Globale rammeverk for klimatjenester (GFCS), ble støttet med til sammen 27,2 mill. kroner i 2013, noe som utgjør en økning på 20 mill. kroner fra 2012. I tillegg støttes GFCS med 2 mill. kroner fra kap. 118, post 76 og 5 mill. kroner fra kap. 163, post 70. Målsetningen er å styrke utviklingslands meteorologiske institusjoner og vær- og klimatjenester, noe som er helt nødvendig for å forebygge klimarelaterte katastrofer og bidra til klimatilpasning i sårbare land. De norske midlene går til prosjekter i Afrika med vekt på varsling av ekstremvær og utsending av klimavarsler på sms til bønder og fiskere. Det ble igangsatt et nytt program i 2013, med støtte til flere FN-organisasjoner i tillegg til WMO, inkludert Verdens helseorganisasjon (WHO) og Verdens matvareprogram (WFP) samt Cicero og Fridtjof Nansens institutt (FNI), med vekt på utarbeiding av brukervennlige klimatjenester i Tanzania og Malawi innen mat- og ernæringsikkerhet, helse og katastrofeforebygging.

¹⁴ Global Crop Diversity Trust

¹⁵ Climate and Clean Air Coalition – CCAC

Det ble bevilget 9 mill. kroner i støtte til programmet «Faith Commitments to Protect the Living Planet» ved «Alliance of Religions and Conservation» (ARC) til gjennomføring av tiltak for klimagassreduksjoner og tilpasning. Programmet omfatter over 50 trossamfunn fra alle verdensreligionene. De fleste av prosjektene er lokalisert i Afrika og har fokus på energieffektivisering, treplanting og klimasmart landbruk. I tillegg til kompetansehevingen og klimaeffekten som er oppnådd av trossamfunnene, har midlene våre bidratt til økt involvering og synliggjøring av kvinner i flere trossamfunn som tradisjonelt er svært mannsdominerte.

Norge har støttet programmet Himalaya Climate Change Adaptation Programme (HICAP) siden 2011. Programmet fokuserer på konsekvenser av og tilpasning til klimaendringer i Himalaya-regionen, med vannforsyning og matsikkerhet i området som hovedfokus. Programmet ledes av det regionale forskningssenteret International Center for Integrated Mountain Development (ICIMOD) som er basert i Nepal, i samarbeid med Cicero og Grid-Arendal. Støtten har resultert i en stor mengde vitenskapelige publikasjoner som har fått stor internasjonal oppmerksomhet. Det legges vekt på oppbygging av kunnskap om lokale klimaendringer og tilpasning, samt på kvinners rolle innen tilpasning i regionen, inkludert i planlegging og gjennomføring av tiltak. Programmet støttes med 15 mill. kroner årlig, hvorav 5 mill. kroner fra bevilgningen på kap. 168, post 70 Kvinner og likestilling.

Det ble gitt støtte til det tyske initiativet for kapasitetsbygging innen genressursforvaltning med 7 mill. kroner. Prosjektet bidrar til at verdien av genressurser kommer utviklingsland, som sitter på anslagsvis 80-90 pst. av verdens genressurser, til gode. Midlene har bidratt til at Nagoya-protokollen trer i kraft. På sikt kan dette bidra både til økonomisk utvikling og gi insentiver til å ivareta miljøet. Den potensielle avkastningen av prosjektet er derfor stor.

Kapasitetsbyggingstiltak for utviklingslandsdeltakelse i naturpanelet (IPBES) ble støttet med 10 mill. kroner. Det første plenumsmøtet i Naturpanelet ble avholdt i 2013. Et velfungerende naturpanel er viktig for at det internasjonale samfunnet skal få et felles kunnskapsgrunnlag for biologisk mangfold og økosystemtjenester og det er viktig at Naturpanelet også kan bygge på kunnskap og data fra utviklingsland i dette arbeidet. Det ble også gitt støtte til det første møte til Naturpanelets vitenskapskomité i Bergen.

Det ble også gitt støtte til Trondheimskonferansen om biologisk mangfold med om kring 5 mill. kroner. Konferansen ble planlagt, utformet og avholdt i et samarbeid mellom flere norske departementer og etater samt sekretariatet for Konvensjonen for biologisk mangfold (CBD), UNEP, UNDP, FAO og Verdensbanken.

Konferansen tok opp de underliggende årsakene til at biologisk mangfold tapes og satte fokus på hvordan dette hensynet kan integreres i alle sektorer og samfunnsområder herunder hvordan verdiene av biomangfold kan inkluderes i nasjonalbudsjettene og i samfunnsplanleggingen og hva som kan læres av økonomisk teori og praksis.

Konferansen bidro til å stimulere samarbeidet i FN systemet og at internasjonal utvikling og debatt omkring biomangfold reflekterer utviklingslandenes perspektiver og behov. Samarbeidet med FN systemet om konferansen bidro blant annet til FN systemets utarbeidelse av bakgrunns-papirer om biodiversitet til FNs arbeid med bærekraftsmål.

Med forankring i Stortingets klimaforlik gjennomføres en internasjonal satsing på CO₂-fangst og -lagring (CCS) gjennom bistandspolitikken for å bidra til å dempe utslippsveksten i utviklingsland. Norge bidro bl.a. med 15 mill. kroner gjennom Verdensbankens fond for kapasitetsbygging innen CCS med en føring om at støtten skal gå til et pilotprosjekt for CO₂-lagring i Sør-Afrika. Dette prosjektet er med bidrag fra Norge, Storbritannia og Sør-Afrika fullfinansiert, og forberedelsene for testinjisering i 2017 er i gang.

Organisasjonen Cities Alliance (CA) mottok 11 mill. kroner til tiltak knyttet til urbanisering og klimatilpasning i byer over denne bevilgningen i 2013. Norge har samarbeidet med CA for å utvikle en mer strategisk programtilnærming som bl.a. innebærer en forbedring av fattige byer og lokale myndigheters representasjon i alliansen. CA har etter forslag fra Norge satt urban ungdoms utvikling på agendaen. Blant alliansens resultater er miljøoppgradering av slumområder i Sør-Afrika.

Et bidrag på 15 mill. kroner ble i 2013 gitt til Tilpasningsfondet under Kyotoprotokollen. Fondet finansierer klimatilpasningstiltak i sårbare utviklingsland. Eksempler er tiltak knyttet til kystforvaltning, tørkeutsatt landbruk, bresmelting, ferskvannstilgang, mv. Fondet finansieres i utgangspunktet av en 2 pst. avgift på utslippsreduksjoner fra prosjekter under Den grønne utviklingsmekanismen. Det kan også motta frivillige bidrag. På grunn av lav etterspørsel i det internasjonale kvotemarkedet, har ressursstrømmen fra kvotesalg nesten tørket inn. Fondet lan-

serte derfor i 2013 en kampanje for å mobilisere frivillige bidrag på USD 100 mill. innen utgangen av året, slik at driften kunne opprettholdes på et akseptabelt nivå og finansiere godkjente prosjekter som står uten finansiering. Kampanjemålet ble nådd.

Det ble totalt utbetalt 7 mill. kroner til tiltak innen miljøgiftområdet.

21,2 mill. kroner ble brukt til å støtte utviklingslandenes, herunder myndigheter, sivilt samsfunnsorganisasjoner og urfolks, deltakelse i en rekke relevante internasjonale prosesser og konvensjoner. Slik støtte bidrar til at flere land og organisasjoner får mulighet til å delta i internasjonale prosesser og konvensjoner av betydning for dem, og gir dermed større eierskap og legitimitet til framforhandlede resultat.

UNEP / Grid Arendal

Tiltakene er t.o.m. 2014 finansiert over kap. 70, post 76 Tilleggsmidler FN-systemet mv.

Det ble i 2013 gitt støtte til UNEP og Grid Arendal i størrelsesorden 117 mill. kroner.

FNs miljøprogram (UNEP) er FNs fremste miljøaktør med et bredt mandat og er en viktig strategisk partner i arbeidet for bærekraftig utvikling.

UNEPs hovedoppgaver inkluderer å fremme internasjonalt miljøsamarbeid, komme med passende policyanbefalinger, gi generell veiledning for miljøprogram i FN-systemet og holde oppsyn med verdens miljøsituasjon for å sikre at kommende miljøproblemer av internasjonal betydning blir vurdert. UNEP er primært en normativ organisasjon, og har i de senere årene lagt større vekt på forholdet mellom miljø og utvikling. UNEP har også hatt en vesentlig rolle som tilrettelegger for forhandlingene av konvensjoner om klima, biodiversitet, kjemikalier mv. UNEP er også sekretariat for en rekke konvensjoner på miljøområdet.

Norge arbeider for at UNEP på lang sikt skal bli en organisasjon, men Rio+20-toppmøtet i 2012 kunne ikke enes om å oppgradere UNEP til en særorganisasjon for miljø. UNEP er imidlertid blitt styrket på flere områder som et resultat av toppmøtet og oppfølgingen av dette. Den institusjonelle reformen av UNEP var det første håndfaste resultatet av Rio-konferansen om bærekraftig utvikling i 2012.

Komiteen med permanente representanter skal blant annet forberede møter, budsjett og arbeidsprogram, samt føre tilsyn med at beslutninger blir fulgt opp. UNEPs regionale tilstedevæ-

relse skal styrkes, samtidig som hovedkvarterfunksjoner skal konsolideres i Nairobi. Arbeidet med å styrke samspeillet mellom vitenskap og politikkutforming skal styrkes. Det ble også besluttet at lederen for UNEP skal etablere en skriftlig policy om tilgang til informasjon. Norge følger arbeidet tett og er pådriver for at UNEP skal bli en mer åpen og medlemsstatsstyrt organisasjon. Norge ble valgt inn i byrået for Vestgruppen i 2013.

UNEP har gjennomgått en rekke organisatoriske endringer i 2013. Governing Council møtet i 2013 var det første med universelt medlemskap, dvs. at alle FNs medlemstater kunne delta.

UNEP har i samarbeid med UNDP også i 2013 hatt positive resultater knyttet til FNs fattigdoms og miljøinitiativ (PEI). PEI har som formål å integrere miljøvurderinger i samarbeidslandenes utviklingsplaner. Den norske støtten til PEI var for perioden 2012–13 doblet til ca. 12 mill. kroner i året som del av programavtalen med UNEP.

Det ble i 2013 gitt 17 mill. kroner til GRID-Arendal. Støtten ble gitt som del av en toårig programavtale og går til stiftelsens samarbeid med UNEP om miljøvurderinger og miljøinformasjon, med særlig vekt på å bistå utviklingsland med fastsettelse av krav til kontinentalsokkel. Kontinentalsokkelarbeidet er også omtalt under kap. 150 Bistand til Afrika.

UN Habitat

Ordningen er t.o.m. 2014 finansiert over kap.170, post 76 Tilleggsmidler FN-systemet mv.

Norge har gjennom flere år vært blant de største bidragsyterne til UN-Habitat. Summen av kjerne støtte og programstøtte utgjorde i 2013 til sammen 74 mill. kroner, fordelt på 20 mill. kroner til kjerne støtte og 54 mill. kroner til programstøtte. For 2014 er bevilgningen på 45 mill. kroner, av dette 10 mill. kroner i kjerne støtte og 35 mill. kroner til programsamarbeid.

Kjernebidragene til UN-Habitat er blitt redusert de siste årene. Samtidig har de øremerkete bidragene til prosjekt- og programsamarbeid økt. UN-Habitat har ikke satset tilstrekkelig på gjennomføring av sin egen strategiske ressursmobiliseringsplan og har heller ikke lyktes i å bygge en bredere base av kjernebidragsytere.

Det er sammenheng mellom intern reform og evnen til å mobilisere kjerne støtte. UN-Habitats diskusjonen med medlemslandene om en styringsreform må derfor gjenopptas og konkluderes så raskt som mulig. Et resultat av denne prosessen må være at medlemslandene får bedre innsyn

i og styring over prosjektporteføljen som utgjør 85 prosent av UN-Habitats budsjett.

UN-Habitat må styrke samarbeidet og koordineringen med andre særorganisasjoner, fond og programmer i FN-systemet for å oppnå bedre synergieffekter og bedre resultatoppnåelse i samarbeidet med nasjonale og lokale myndigheter. Potensialet for partnerskap med aktører også utenfor FN-systemet bør utnyttes bedre.

UN-Habitat må i større grad kunne dokumentere sine resultater gjennom åpenhet på alle nivåer i organisasjonen og vise til hvordan det normative arbeidet omsettes til konkrete resultater på bakken. På denne bakgrunn foreslår regjeringen å redusere støtten til UN-Habitat i 2015.

Den globale miljøfasiliteten GEF

Denne ordningen er t.o.m. 2014 finansiert over kap. 170, post 78 Bidrag andre FN-organisasjoner mv.

Situasjonsbeskrivelse

Den globale miljøfasiliteten¹⁶ (GEF) er verdens største miljøfond. GEF ble opprettet for å finansiere tiltak som gir globale miljøfordeler og er finansieringsmekanisme for blant annet klimakonvensjonen, konvensjonen om biologisk mangfold, Stockholmkonvensjonen om persistente organiske miljøgifter og den nye kvikksølvkonvensjonen, Minamata-konvensjonen. GEF er videre en av finansieringsmekanismene for Forørkningskonvensjonen. Norge er part til og har forpliktet seg til å følge opp og støtte disse konvensjonenes virkeområder.

Siden oppstarten i 1991 har GEF bevilget over USD 12,5 mrd. til om lag 3700 prosjekter og programmer i 165 land. GEFs prosjektvirksomhet har utløst ca. USD 58 mrd. i samfinansieringsmidler.

GEF satser i økende grad på en mer programmatisk tilnærming på tvers av flere hovedområder. Dette med særlig henblikk på synergieffekter innenfor områdene klima, naturmangfold og forørkning/skogskjøtsel. GEFs styre mottar prioriteringer for hovedområdene fra miljøkonvensjonenes partsmøter og er ansvarlig overfor disse.

Nærmere halvparten av GEFs prosjekter inneholder konkrete tiltak for kvinner. Særlig prosjekter under GEFs «Small Grants Programme» (SGP) er innrettet mot fattige/kvinner i lokalsamfunn. De siste årene har det vært et konkret mål å integrere kjønnsperspektivet i all virksomhet.

Denne innsatsen skal styrkes ytterligere i kommende fireårsperiode. Dette gjelder også de frivillige klimafondene omtalt nedenfor.

Den femte store uavhengige evalueringen av GEF ble ferdigstilt høsten 2013 og ga GEF gjennomgående meget godt skussmål. Evalueringen dannet bakgrunn for forhandlingene om kapitalpåfylling for perioden 2014 – 2018, som ble sluttført i april 2014. Resultatet av disse forhandlingene ble en liten økning i forhold til forrige påfyllingsperiode (GEF 5), fra USD 4,25 til USD 4,43 mrd.

Regjeringen har gitt tilsagn om et norsk bidrag på 432 mill. kroner for perioden, med forbehold om Stortingets samtykke. Det anmodes om Stortingets godkjenning for dette, jf. forslag til romertallsvedtak XIV, pkt. 8.

Mål

Bevilgningen forutsettes brukt til finansiering av tiltak som gir globale miljøfordeler innenfor hovedområdene i henhold til GEFs statutter:

- Biologisk mangfold
- Klima
- Internasjonale vannspørsmål
- Landforringelse (forørkning og avskoging)
- Kjemikalier og avfall

Rapport 2013

Bidragene til GEF og de frivillige klimafondene ble i 2013 ført på kap. 170, post 78. Norges bidrag til GEF var i 2013 på 106,5 mill. kroner. Midlene gis som generelle bidrag til GEFs virksomhet. GEFs pågående prosjekter/programmer per oktober 2013 er blitt evaluert til over 85 pst. tilfredsstillende eller bedre, mot en internasjonal norm på 75 pst. I de siste årene har GEF gjennomgått en betydelig reformprosess som ennå pågår. Alle anbefalinger for GEF 5 er blitt gjennomført på en god måte. Prosessen med innføring av direkte tilgang til ressurser for nasjonale (og regionale) institusjoner, samt internasjonale frivillige organisasjoner, som tilfredsstillende strenger krav til regnskap, kontroll mv. ble videreført og konkludert for de to første slike institusjoner. GEF var sammen med sekretariatet for klimakonvensjonen midlertidig sekretariat for Det grønne klimafondet inntil desember 2013.

GEFs styre satte i 2013 i gang arbeid med en egen langsiktig strategi for GEF (arbeidsnavn «GEF 2020»). Strategien skal ferdigstilles i 2014. Hovedformålet er økt fokus på de underliggende

¹⁶ Global Environment Facility

drivkrefter bak de økende globale miljøproblemer.

GEFs årlige prosjektrapport for 2013 peker på en økende katalytisk rolle for GEF hva gjelder innflytelse på politikk, samfinansiering og opptrapping/integrasjon av beste løsninger på stort sett alle fokusområder. Oppnådd samfinansiering viser en stadig økende tendens, særlig på klimaområdet. For GEF 5 er gjennomsnittlig samfinansiering 6,3 ganger GEF-ressursene. Halvparten av alle prosjekter rapporterer nå konkret på likestillingsspørsmål, nesten en fordobling fra året før. Det ventes at andelen vil øke enda mer når den oppdaterte strategien blir gjennomført høsten 2014. 10 pst. av porteføljen rapporterer eksplisitt om aktiv medvirkning av urbefolkningsgrupper. GEFs styre vedtok prinsipper og retningslinjer for slik rapportering i 2012. Videre rapporterer 62 pst. av prosjektene om aktiv medvirkning av sivilt samfunn.

Frivillige klimafond mv.

Denne ordningen er t.o.m. 2014 finansiert over kap. 170, post 78 Bidrag andre FN-organisasjoner mv.

Situasjonsbeskrivelse

Under Klimakonvensjonen ligger to fond som administreres av GEF. Disse er MUL-fondet for klimaendringer og Spesialfondet for klimaendringer. Begge fond bistår utviklingsland med tilpasning til klimaendringer. Fondene fylles i prinsippet på i takt med økningen i prosjektaktivitetene, men de frivillige bidrag som fondene er avhengige av kommer inn i ujevnt tempo og er langt fra store nok til å dekke etterspørselen. Finansieringsformen skaper således ikke ønskelig forutsigbarhet, slik at det blir vanskelig for mottakerlandene å drive effektiv planlegging. Toneangivende giverland har imidlertid motsatt seg flerårige tilsagn etter modell av GEFs hovedfond.

MUL-fondet, som finansierer klimatiltak i de minst utviklede land, er kommet lengst i sin virksomhet. Etter å ha finansiert utarbeidelse av handlingsplaner for klimatiltak for alle MUL-land, pågår nå gjennomføring av de høyest prioriterte tiltak i disse. Det arbeides med retningslinjer for støtte til utviklingslandenes utarbeidelse av nasjonale tilpasningsplaner.

Alle utviklingsland er berettiget til støtte fra Spesialfondet. Her er en også godt i gang med

finansiering av prosjekter, i hovedsak for tilpasning. Fondet har også et mindre teknologivindu. Etterspørselen etter midler fra dette fondet overstiger i enda større grad enn for MUL-fondet tilgjengelige ressurser, noe som er blitt en politisk belastning i forhold til utviklingslandene i forhandlingene om en ny klimaavtale.

Det foregår videre et omfattende klimaarbeid direkte under Klimakonvensjonen og Kyoto-protokollen, hvorav det meste må finansieres med frivillige bidrag. I tillegg til reise- og oppholdsutgifter for deltakere fra utviklingsland, gjelder dette bl.a. arbeidet i ulike ekspertgrupper, seminarer på ulike områder vedtatt av partene, utarbeidelse av spesialrapporter mv.

Mål

- Tilpasning til de negative sidene av klimaendringene
- Gjennomføring av vedtatte klimaaktiviteter under Klimakonvensjonen og Kyoto-protokollen, inkludert reisestøtte for deltakere fra utviklingsland.

Rapport 2013

For begge fondene gjelder at den klareste suksessfaktor er graden av prosjektenes integrasjon i sentrale utviklings- og planleggingsprosesser og koordinering på tvers av sektorer. De største utfordringene finnes hvor det er uklarheter omkring ansvar og samarbeidspartnere. I noen land tilkommer politisk og institusjonell risiko.

MUL-fondet

MUL-fondet hadde ved utgangen av mars 2014 mottatt tilsagn om i alt ca. USD 879 mill., hvorav USD 824 mill. er disponert, i hovedsak for nasjonale planer for tilpasning (50 av 51 MUL er ferdige med sine planer) og for prioriterte tiltak iht. disse planene. Disse midlene har igjen utløst over USD 3,6 mrd. i samfinansiering. To tredjedeler av midlene er hittil gått til Afrika. Norges bidrag i 2013 var på 22 mill. kroner. Støtten går i hovedsak til jordbruk, tidlig varslingsystemer og vannressursforvaltning. Den årlige resultatrapporten viste at 92 pst. av prosjektene under gjennomføring vurderes som moderat tilfredsstillende eller bedre, mens det for alle prosjekter vurderes som sannsynlig at deres utviklingsmål vil bli nådd. Dette er meget høye tall internasjonalt.

Spesialfondet

Fondet hadde per utgangen av februar 2014 mottatt bidrag på USD 333 mill., hvorav USD 291,5 mill. var disponert, herunder USD 236 mill. til tilpasning og USD 55,5 mill. til teknologioverføring. Bidragene har generert USD 2,2 mrd. i samfinansiering. Afrika og Latin-Amerika har begge hittil mottatt 27 pst. av midlene. Norges bidrag i 2013 var 15 mill. kroner. De sektorene som mottar mest bistand er jordbruk, vannressursforvaltning og kystforvaltning. Tilsvarende tall fra den årlige resultatrapporten (sitert over) viser hhv. 90 pst. og 95 pst. for spesialfondet.

Andre formål

Det ble det utbetalt 19 mill. kroner til klimasekretariatet til aktiviteter under Klimakonvensjonen og Kyotoprotokollen under denne posten, bl.a. som støtte til arbeidsprogram for langsiktig finansiering, ekspertgrupper for MUL, mv., samt deltakelse fra utviklingsland.

Ozonfondet – Montreal-protokollen

Situasjonsbeskrivelse

Montreal-protokollen er ratifisert av 197 land. Verdenssamfunnets oppfølging av denne avtalen har medført en rask reduksjon av utslippene av ozonreduserende stoffer, og til nå er over 98 pst. av stoffene som er regulert under Montreal-protokollen faset ut. All den tid ozonreduserende stoffer har lang levetid i atmosfæren, tar det likevel lang tid før ozonlaget er restituert. Målinger av ozonlaget rundt i verden viser at konsentrasjonene av de fleste ozonreduserende stoffene har begynt å minke sakte. Dersom alle land følger kravene i Montrealprotokollen, ventes det at konsentrasjonen av ozonreduserende stoffer vil være tilbake på 1979-nivå i 2050. Ozonlaget ventes å være nærmest restituert i 2050–2070. Virkningen av økt drivhuseffekt kan imidlertid påvirke gjenoppbyggingen av ozonlaget.

I 2011 ble det vedtatt at Ozonfondet for perioden 2012–2014 skal ha en kapital på USD 450 mill. Finansieringsbehovet er nå primært knyttet til utfasingen av hydroklorfluorkarboner (HKFK) i utviklingslandene. Produksjonen av stoffet økte kraftig før den forserte utfasingen av stoffet ble besluttet i 2007. Bruk av HKFK ble «frosset» på 2009/2010 nivå i 2013 og skal reduseres med 10 pst. innen 2015, og med videre nedfasing og endelig utfasing innen 2030.

Fondets kapital i perioden 2012–2014 var lavere enn i foregående periode. Påfylling av fondet for kommende treårsperiode (2015–2017) skal besluttes på partsmøtet høsten 2014. Det er ventet at finansieringsbehovet for Norge vil øke betydelig både for å finansiere utfasingen av HKFK og fordi Norges prosentats i fordelingsnøkkelen vil gå opp. Det foreslås å sette av 13 mill. kroner for 2015 og deretter justere de to påfølgende år i lys av det faktiske resultat. Det årlige norske bidraget var 8,3 mill. kroner i perioden 2012–2014.

Mål

Hjelp til utviklingslandene til å innfri sine forpliktelser under Montreal-protokollen til utfasing av ozonnedbrytende stoffer.

Rapport 2013

Bruken av Ozonfondets midler til støtte for utviklingslandenes fortsatte utfasing av bruk av ozonnedbrytende stoffer er blitt gjennomført etter forutsetningene. Året 2010 representerte en viktig milepæl, da alle utviklingsland det året hadde faset ut bruk av klorfluorkarboner (KFK), haloner og karbontetraklorid. Arbeidet med å begrense bruken av HKFK, forebygging av ulovlig handel med resterende ozonreduserende stoffer, pilotprosjekt for innsamling og destruksjon og for bruk av erstatningsstoffer som ikke er sterke klimagasser, samt styrking av utviklingslandenes institusjonelle forhold, ble videreført i 2013.

Andre bidrag – UNCCD, ITTO, ITPGR

Situasjonsbeskrivelse

De pliktige bidragene til Konvensjon om bekjempelse av forørkning i land som er rammet av alvorlig tørke og / eller forørkning, særlig i Afrika (UNCCD) er i sin helhet bistand.

Den internasjonale konvensjonen for tropisk tømmer (ITTO) og også kontingenten til Den internasjonale traktaten for plantegenetiske ressurser (ITPGR) dekkes over denne posten.

Rapport 2013

De norske pliktige bidragene var i 2013:

- UNCCD 0,50 mill. kroner
- ITTO 0,24 mill. kroner
- ITPGR 0,40 mill. kroner

Budsjett 2015

For 2015 foreslås bevilget 742,2 mill. kroner på posten.

Post 73 Klima- og skogsatsingen, kan overføres

Ordningen er fra 2014 overført Klima- og miljødepartementet (KLD), se omtale under kap. 1482 i KLDs budsjettproposisjon.

Post 74 Fornybar energi, kan overføres

Situasjonsbeskrivelse

Totalt mangler 1,2 milliarder mennesker tilgang til elektrisitet og 2,8 milliarder mennesker bruker ineffektive og forurensende kokeovner. Stabil tilgang til bedre og mer moderne energitjenester er en forutsetning for og muliggjør økonomisk vekst, sosial utvikling og reduksjon av fattigdom. Samtidig er det avgjørende for vår felles fremtid at energien i økende grad kommer fra fornybare energikilder for å kunne møte de globale klimautfordringene. Dette er bakgrunnen for regjeringens sterke satsing på fornybar energi, dvs. vannkraft, sol, vind og biomasse.

Norge har i mange år gitt bilateral og multilateral støtte til økt produksjon av og tilgang til fornybar energi i utviklingsland, siden 2008 gjennom initiativet Ren energi for utvikling. I 2011 ble også det internasjonale energi- og klimainitiativet Energy+ lansert med siktemål å bidra til å skalere opp innsatsen gjennom sektortilnærming, resultatbasert betaling og sterkere involvering av privat sektor. Den samlede innsatsen er blitt betydelig styrket de senere årene. Det er særlig land i Afrika, men også utvalgte land i Asia som har mottatt støtte. I perioden 2000–2013 har samlet bistand til fornybar energi vært 12,6 milliarder kroner.

Som omtalt i områdeomtalen har Riksrevisjonen gjennomført en undersøkelse av norsk bistand til ren energi i perioden 2000–2013. Rapporten viser at satsingen ikke har gitt gode nok resultater. Med utgangspunkt i rapporten har Utenriksdepartementet startet en full gjennomgang av energisatsingen for å utforme en ny strategi for satsingen på ren energi.

For å bidra til bedre resultater vil innsatsen bli konsentrert om færre land og færre internasjonale initiativer, samt være mer målrettet og ha mer systematisk måling av oppnådde resultater. Videre vil innsatsen bli dreiet mot tilgang til energitjenester og lokal strømforsyning for de fattigste

gjennom en sterkere satsing på solenergi og annen ny teknologi.

Det vil også bli en sterkere satsing på økte private og kommersielle investeringer i kraftproduksjon i utviklingsland, med særlig vekt på vannkraft og norsk kompetanse. Departementet vil i 2015 fortsette arbeidet med å identifisere virkemidler som kan redusere risiko og gjøre det mer attraktivt for privat sektor å investere i ren energi i utviklingsland. Innsatsen gjennom Norfund foreslås økt for å gi rom for større investeringer i fornybar energi, jf. omtale under kap. 161, post 75.

I tillegg til å sette i verk en ny strategi, vil det bli satt i verk umiddelbar nye tiltak, både for å stimulere til flere investeringer i fornybar energi fra privat sektor og tiltak som retter seg mot tilgang til energitjenester for fattige.

Ren energi initiativet har som hovedmål å bidra økt tilgang til ren energi og effektiv bruk av energi, foruten å bidra til reduserte utslipp av klimagasser. Initiativet støtter kapasitetsbygging, tilrettelegging for kommersielle investeringer, energiplanlegging, og støtte til overføring og fordeling av strømmen. Initiativet omfatter også landsbyelektrifisering og småskala energiproduksjon fra vannkraft, sol, vind og biomasse.

Energy+ skal øke tilgangen til energitjenester og redusere utslipp av klimagasser i utviklingsland. Det sentrale virkemidlet i Energy+ er å bruke bistandsmidler strategisk for å utløse private og kommersielle investeringer i fornybar energi, gi økt energitilgang og energieffektivisering. Energy+ skal støtte risikoreducerende tiltak, landenes planer for hele energisektoren og betale for oppnådde resultater. I videreføringen vil Energy+ omfatte et begrenset antall land og stå for praktisk utprøving av energiomlegging på sektornivå.

Norge støtter også fornybare energitiltak gjennom norske frivillige organisasjoner og strategiske tiltak for å stimulere til investeringer fra norsk næringsliv i fornybar energi. I tillegg til satsing gjennom bilaterale kanaler vil nærmere 30 pst. av bevilgningen gå til satsing gjennom multilaterale kanaler, både de internasjonale utviklingsbankene og FN-systemet og i tillegg til internasjonale fond som er opprettet for utbygging av fornybar energi i utviklingsland. Ett av fondene, SREP, ligger under Climate Investments Funds (CIF) og er en felles mekanisme for de multilaterale utviklingsbankene og CIF har en investeringskapital på 3 mrd. kroner til investeringer for fornybar energi.

Multilateralt vil IFC – International Finance Corporation – den private sektor armen under Verdensbankgruppen – være en viktig samarbeidspartner, med sin spesialkompetanse og bruk

av forskjellig type virkemidler for mobilisering av privat kapital inn i energi- og klimarelevante investeringer.

Regjeringens satsing på ren energi er et viktig virkemiddel for å nå målene i utviklingspolitikken. Økt energitilgang gjennom støtte til fornybar energi skal bidra økonomisk vekst og til fattigdomsreduksjon. Tilgang til energi er viktig for å kunne gi bedre tilbud innenfor skole og helsetjenester, stimulere til næringsutvikling og sysselsetting og bedre kvinners livssituasjon.

Afrika er også i 2015 det viktigste satsingsområdet for norsk bistand på energiområdet, men en vil også satse i utvalgte land i Asia. Modernisering av energiproduksjonen er av stor betydning for økonomisk og sosial utvikling. Energibistanden vil derfor bli brukt til produksjon av fornybar energi, utbygging av strømmnett, kapasitetsbygging og energieffektivisering.

I lys av Riksrevisjonens gjennomgang av ren energi satsingen foreslås budsjettet redusert med 200 mill. kroner for 2015 i påvente av en strategi som er resultatorientert og gir bedre resultatoppnåelse. De frigjorte midlene vil bli benyttet som del av økningen til deltagelse i det grønne klimafondet og økte avsetninger til Norfunds investeringer i fornybar energi.

Mål

Norsk energisatsing i utviklingsland har som hovedmål å arbeide for økt tilgang til moderne energitjenester gjennom støtte til produksjon av fornybar energi og tilknytning samt mer effektiv bruk av energien. Satsingen skal også gi reduserte utslipp av klimagasser.

Rapport 2013

Det har de siste årene vært en jevn stigning i støtten til ren energi for utvikling. I 2013 utgjorde dette 1 550 mill. kroner, hvorav 1 094 mill. kroner fra denne posten og 317 mill. kroner fra Norfund. Av støtten på 1 094 mill. kroner mottok land i Afrika 53 pst., Asia 11 pst., Latin-Amerika 3 pst. mens 33 pst. ble gitt globalt, blant annet til multilaterale og regionale organisasjoner og initiativ som arbeider med fornybar energi.

Sektorene det ble gitt mest økonomisk støtte til var:

- kraftproduksjon og fornybare energikilder (54 pst.)
- administrasjon, kapasitetsutvikling og forskning (18 pst.) og
- kraftoverføring og distribusjon (25 pst.)

Land som fikk mest støtte til ren energi for utvikling i 2013 var:

- Liberia (151 mill. kroner)
- Tanzania (148 mill. kroner)
- Uganda (131 mill. kroner)
- Mosambik (66 mill. kroner) og
- Etiopia (22 mill. kroner)

I Liberia finansierer Norge sammen med USAID og Verdensbanken utvidelse av kundebasen til det nasjonale kraftselskapet. Antallet kunder har økt fra 1 200 i 2010 til 18 000 i utgangen av 2013, hvor 5 354 nye ble koblet opp i 2013. 10 000 av tilkoblingene har blitt gjort med norske midler i hushold med lavinntekt.

Et omfattende opplæringsprogram ble igangsatt for å styrke kapasiteten på alle nivå i det nasjonale elektrisitetsverket. Dette arbeidet har ført til økt kompetanse og kunnskap om nye teknologier, og dermed økt sikkerhet for de ansatte som jobber i felt.

Arbeidet med gjenoppbyggingen av vannkraftverket Mt. Coffee ble igangsatt. Norge er den største giveren med 400 mill. kroner over tre år. I tillegg har den Europeiske investeringsbanken (EIB) gitt et lån på EUR 50 mill. Tyskland bidrar med EUR 25 mill. og Liberia bidrar med USD 45 mill. Mt. Coffee blir sett på som en hjørnestein i gjenoppbyggingen av landet etter den 14 år lange borgerkrigen. Prosjektet vil kunne tilby bærekraftig og kosteffektiv ren energi til Monrovia, og ha en maksimal kapasitet på 80 MW.

Norge støtter også et institusjonssamarbeid mellom NVE og energidepartementet, og som følge av denne støtten ble et utkast til ny energilov utarbeidet, og en database for vannmålinger ble etablert. En midtveisgjennomgang i 2013 av Norges støtte til fornybar energi til Liberia, viste at den er i samsvar med myndighetenes politikk, prioriteringer og norsk utviklingspolitikk. Norge, som den største giveren i energisektoren i Liberia, har spilt en viktig rolle i utviklingen av sektoren de siste årene.

Samarbeidet mellom Etiopia og Norge tok et nytt skritt gjennom oppstart av første fase av Energy+ samarbeidet med en avtale på 40 mill. kroner. Hovedmålet er å legge forholdene til rette kapasitets- og kunnskapsmessig for oppstart av resultatbasert støtte i perioden 2015–2016. Videre ble det distribuert 2,4 millioner forbedrede kokeovner gjennom det nasjonale kokeovnprogrammet som Energy + bidrar til. Dette er en økning på 83 pst. sammenlignet med 2012 da det ble distribuert 1,3 millioner enheter.

I Mosambik ble det inngått en avtale om samarbeid mellom Statnett og NVE og deres respektive søsterorganisasjoner i Mosambik. I tillegg ble det inngått avtale om strategisk og politisk rådgivning til energiministeren.

Norge har vært en viktig bidragsyter til at antall husholdninger med tilgang til elektrisitet via det nasjonale nettet øker jevnt og er nå mer enn 20 000. Målet om at alle distriktshovedsteder skal tilknyttes det nasjonale nettet innen 2014 ser ut til å nås. Studier for et sentralt overføringsprosjektet nord i Mosambik ble ferdigstilt med norsk støtte i 2013, og arbeidet med å mobilisere finansiering til prosjektet pågår. Norge er en av hovedsamarbeidspartnerne for å bygge en større overføringslinje som skal knytte landets store vannkraftressurser i nordvest til de sørlige kystbyene og til hovedstaden med dens industriområder og videre til kraftnettet i naboland. Gjennom et «trust fund» i Verdensbanken har Norge finansiert en rekke studier og andre planleggingsaktiviteter, som har ført til at både investorer og andre givere har bekreftet sin interesse for å delta i prosjektet.

I Tanzania har samarbeidet mellom Statnett og TANESCO bidratt til utviklingen av den første nettutviklingsplanen i Tanzania og forbedret kapasitet til planlegging og oppfølging av store investeringsprosjekter. Midtveisgjennomgangen fra oktober 2012 viser at den norske støtten har resultert i mer effektiv drift og vedlikehold av kraftoverføringssystemet, forbedret risikohåndtering og mindre avhengighet av eksterne konsulenter. Samarbeidet mellom NVE og TANESCO har ført til redusert nedetid, færre feil og mer systematisk overvåking og kontroll.

I Uganda har Norge finansiert byggingen av åtte distribusjonslinjer på landsbygda, hvorav tre i nord. Mer enn 700 km med 33 kV linjer ble ferdigstilt samt bygging av tilhørende transformatorstasjoner og et omfattende nettverk av 11 kV linjer. I 2014 vil forbrukertilknytning fortsette og prosjektene forventes å bidra til elektrifisering av 17 000 husholdninger og mindre bedrifter i løpet av en 10-års periode. 2013 var første året for ambassadens avtale med den tyske utviklingsbanken KfW for GET FiT programmet. GET FiT er utviklet for på en enkel måte å overvinne barrierer som hindrer private aktører i å investere i ren energi prosjekter under 20 MW. Siden tariffen ikke gir investorer nok avkastning til å ville investere, vil GET FiT toppe tariffen med et fastsatt beløp per kWh produsert. Bidraget går direkte til den private utbygger og er basert på oppnådde resultater. I Uganda, er målet en utbygging på til sammen 170 MW over en fem års periode. I løpet av 2013 ble

åtte prosjekter godkjent for GET FiT støtte (deriblant to norske) og dette tilsvarer en totalt installert kapasitet på ca. 85 MW som utgjør ca. 10 pst. av Ugandas totale installerte produksjonskapasitet. Disse prosjektene vil få støtte på USD 57 mill. fra programmet og dermed utløse USD 280 mill. i privat kapital fra investorene. Norskeide Jacobsen Elektro var en av de tre første investorene som signerte GET FiT avtalen og det har bidratt til at Nnengo Bridge vannkraftprosjekt 6,7 MW, blir lønnsomt. Videre er arbeidet med forundersøkelse av Isimba Hydropower Plant, et anlegg på Nilen (180MW) er slutført i 2013. Anlegget er ett av tre større vannkraftanlegg langs Nilen som er høyt prioritert i Ugandas planer for økt fornybar produksjonskapasitet. Samarbeidsprogrammet mellom det ugandiske transmisjonsselskapet UETCL og Statnett har styrket UETCL ved å gjøre det mer effektivt i sin rolle som eneste kraftkjøper og systemoperatør. Konkrete resultater fra samarbeidet er bl.a. utforming av et finansielt styringsverktøy, innføring av verktøy for risikohåndtering, installasjon og opplæring i bruk av modell for kraftmarkedsanalyse samt økt regionalt samarbeid med nettselskapene i Kenya og Tanzania.

I Nicaragua er en inne i den avsluttende fasen av støtten til små vannkraftanlegg, i samarbeid med Sveits og UNDP. Prosjektet vil gi strøm til 8 262 familier som ikke er tilknyttet det nasjonale strømmnettverket, totalt 50 000 mennesker. Strømmen har resultert i lokal utvikling og næringsvirksomhet, herunder oppgradering av ostefabrikk med eksport som også har medført økte melkepriser og inntekter til lokale bønder. Med mulighet for kveldsundervisning har skoletilbudet blitt bedre for både barn og voksne, og man kan nå lese og gjøre lekser i lys om kvelden.

I Angola ble det undertegnet en institusjonsavtale mellom Vann og energi ministeriet og NVE. Prosjektet har tre komponenter:

- Støtte til reform av lovverk på fornybar energi, samt å utforme policy for rural elektrifisering.
- Støtte til tiltak for energieffektivisering.
- Støtte til kapasitetsbygging innenfor hydrologi. En omfattende studie av energiforbruket i Luanda ble gjennomført og lagt frem i november 2013. Studien skal legge grunnlaget for tiltak innenfor energieffektivisering og innføring av «pre-paid meters».

Asiabankens Clean Energy Financing Partnership Facility (CEFPF) er et flergiverfond, integrert i ADBs Clean energy program (CEP). Formålet med fondet er å øke investeringer i og tilgang til teknologi innen ren energi. Fondet støtter også

utvikling av strategier, gjennomføring av reformer og oppbygging av institusjoner og kapasitet i energisektoren for å tilrettelegge for investeringer fra privat sektor. Fondet har siden opprettelsen i 2007 mottatt USD 231 mill. Så langt har USD 89 millioner av midlene i fondet blitt utnyttet til 110 programmer som har bidratt til investeringer i ren energi. I 2013 bidro tiltakene til 0,2 TWh i spart energi, 2,1 millioner tonn reduksjon i karbonutslipp i året og installering av 537,2 MW fornybar energikapasitet. Per juni 2013 har CEFPF skaffet tilgang til elektrisitet for 91 400 husholdninger. Så langt har 1 dollar fra flergiverfondet utløst hele 29 dollar fra andre kilder.

Gjennom det multilaterale samarbeidet med Verdensbanken og de regionale utviklingsbankene gir Norge støtte til SREP – Scaling up Renewable Energy in low income countries. SREP er ett av underfondene i Climate Investment Funds (CIF), og arbeider for å øke investeringene i fornybar energi i fattige land. Elleve donorer har bidratt med over tre milliarder kroner til fondet. Dette gir grunnlag for utvikling av ren energi investeringsplaner i pilotland, basert på sol, vind, geotermisk, biobrensel og vannkraft opp til 10 MW. Investeringsplanene blir så fulgt opp med utvikling og implementering av prosjekter identifisert i planen. Utvikling av investeringsplaner og prosjekter tar tid, og fondet baserer seg på en fondsoppbygging. Kenya, Etiopia, Mali, Tanzania, Liberia, Nepal, Maldivene, Honduras, Maldivene og Armenia har alle fått godkjent sine investeringsplaner. Flere av prosjektene i disse er utviklet og kommet til godkjenning. Andre prosjekter har opplevd forsinkelser, blant annet på grunn av politisk uro (Mali). 12 nye land er valgt ut for å få bistand til å utvikle sine ren energi investeringsplaner. I tillegg har SREP satt av en egen pott for direkte mobilisering av privat sektor. Et solkraftanlegg i Mali, som utvikles av SCATEC Norge, var ett av fire prosjekter som ble valgt ut i den første tildelingsrunden høsten 2013. Norges bidrag for 2013 til SREP var på 160 mill. kroner.

ESMAP er en energitenketank i Verdensbanken, som også bidrar inn i rådgivning og mobilisering av energiinvesteringer gjennom Banken. ESMAP har bl.a. ledet markedsutvikling og distribusjon av robuste LED-lamper til erstatning for forurensende og helsefarlige parafin-lamper i flere land i Afrika og programmet har nådd mer enn syv millioner mennesker. I tillegg gjør ESMAP mye nybrottsarbeid relevant for norsk og internasjonal energibistand. Av de viktigste er et program for å kartlegge fornybare ressurser på landnivå slik at landene skal kunne legge gode planer

for å utnytte potensialet de har innen fornybar energi, samt analytisk arbeid om hvilke typer energiprogrammer som egner seg best for resultatbasert finansiering. I tillegg har ESMAP bidratt sterkt inn i SE4ALL¹⁷ for å utvikle gode målemetoder for tilgang til energi og i utviklingen av en indikatorbasert sammenlikning av utviklingslands rammeverk for private investeringer i fornybar energi. Norge støttet ESMAP med 40 mill. kroner i 2013.

IFC – International Finance Corporation – er Verdensbankens private sektor arm, med spisskompetanse for å mobilisere privat kapital inn i investeringer i utviklingsland og framvoksende økonomier. I løpet av 2013 har det vært arbeidet med at Norge skal delta i et innovativt investeringsfond – IFC Catalyst Fund – med 100 mill. kroner for å mobilisere privat kapital inn i klima- og energirelevante investeringer. Dette er blitt fulgt opp i 2014. Catalyst Fund er for øvrig basert på bidragsytere fra bl.a. Storbritannia og Canada, men også fra pensjonsfond og andre fond. Catalyst Fund vil investere sammen med IFC i private underfond med klimarelevante investeringsretningslinjer. Underfondene må følge IFCs retningslinjer for sosiale og økonomiske «safeguards», og land det kan investeres i. Ved at IFC og Catalyst Fund kan gå inn med samlet opptil 40 pst. i investeringskapital i underfond, er forventningen at dette samt IFCs kvalitetsstempel vil mobilisere resterende 60 pst. fra private investorer. Evt. avkastning på de norske midlene vil gå inn i et Trust Fund og reinvesteres i tilsvarende eller andre utviklingsprosjekter.

Energising Development (EnDev) er et energipartnerskap støttet av Tyskland, Nederland, Storbritannia, Australia, Sveits og Norge. EnDev har som mål å redusere energifattigdom gjennom bærekraftige, rene energiløsninger der ca. 70 pst. av resultatene er rene kokefasiliteter og 30 pst. tilgang til elektrisitet. Totalt har EnDev siden etableringen i 2005 sørget for tilgang til moderne energitjenester, inkludert forbedrede kokeovner, for over 12 millioner mennesker, 15 700 skoler/helsecentre og 28 300 bedrifter. Regjeringen tredoblet Norges bidrag til EnDev i 2013, slik at total støtte vil være 184 mill. kroner for perioden 2011–2016. Basert på en gjennomsnittlig kostnad på 160 kroner per person vil Norges totale støtte gi energitilgang til mer enn 1,1 millioner personer, og om lag 400 000 personer er allerede blitt nådd.

Norge støttet International Centre for Hydropower (ICH) i Trondheim, og har inngått ramme-

¹⁷ Sustainable Energy for all

avtaler med Norges vassdrags- og energidirektorat (NVE) og Statnett. ICH har arrangert 17 kapasitetsbyggingskurs innen vannkraftsektoren med tema som bl.a. drift og vedlikehold, sektor-regulering, og kurs i forhandlingsteknikk i forbindelse med krafthandelsavtaler. Gjennom rammeavtaler med NVE og Statnett kan utviklingsland få tilgang på høyt kvalifisert fagkompetanse. I 2013 har Statnett og NVE i fellesskap planlagt nye institusjons-samarbeid i Mosambik.

Norge har undertegnet avtale med Clinton Climate Initiative (CCI) og Sustainable Energy for All (SE4ALL). CCI har undertegnet over 20 intensjonsavtaler med små øystater for å erstatte dieselgeneratorer med fornybar energi. Det er også startet konsekvensutredningsstudier på konkrete prosjekter, og CCI vil i 2014 starte opp fem nye prosjekter. Den norske støtten har bidratt til at SE4ALL har etablert et sekretariat i Wien og kan ta fatt på arbeidet med å oppnå SE4ALLs mål.

Norge har også støttet Global Alliance for Clean Cookstoves (GACC) som har en markedsbasert tilnærming til rentbrennende kokeovner. GACC har samlet aktører som lokale og internasjonale produsenter, distributører, finans, sivilsamfunnsorganisasjoner og myndighetene i seks land i nasjonale allianser.

Gjennom tilskuddsordningen for næringsutvikling i Norad er det gitt støtte til tidlig fase av forundersøkelser og prosjektutvikling av vannkraftverk og solkraftverk, samt støtte til gjennomføring av demonstrasjonsprosjekter innen energieffektivisering og introduksjon av rentbrennende ovner. I 2013 er det gitt støtte til studier om utvikling av vannkraftverk i Zambia (totalt 400 MW) og Uganda (10-20 MW) og solkraftverk i Sri Lanka (300 MW) og Burkina Faso (20 MW). Dersom studiene fører til investeringsbeslutninger, vil kraftverkene gi vesentlige bidrag til den samlede elektrisitetsproduksjonen i landene. Dette gjelder spesielt kraftverkene under utvikling i Zambia og Sri Lanka og kraftverkene skal etter planen møte energibehovet til om lag 1,5 millioner mennesker. Dette vil være positivt for næringsutvikling, land-

bruksproduksjon, sysselsetting, helse og utdanning osv. For Sri Lanka vil solkraftverkene erstatte fossil energiproduksjon og således redusere utslipp av klimagasser.

Det er gitt støtte til et demonstrasjonsprosjekt for utskiftning av gamle kjølere i store forretningsbygg/hoteller i Vietnam med ny og mer energieffektiv teknologi. Det kan gi betydelige energibesparelser med innsparinger på opptil 50 prosent av tidligere energiforbruk. Det er også støttet etablering av et større program for introduksjon av rentbrennende ovner basert på biomasse i Senegal. Dette omfatter hele verdikjeden fra bærekraftig plantasjedrift til produksjon og distribusjon av rentbrennende ovner. Fase I av programmet er et pilotprosjekt for demonstrasjon av forretningsmodellens lønnsomhet og omfatter salg av 1 000 ovner og 240 tonn bærekraftig brensel og planlegging av lokal produksjon av ovner. Det er også gitt støtte til pilotprosjekt for utvikling av innovative forretningsmodeller for desentralisert landsbygdelektrifisering i Kamerun og Kenya som er basert på solkraft. Dette vil fremme elektrifisering av områder som ikke kan kobles til det nasjonale strømmettet.

Norske organisasjoner som fikk tildelt midler innenfor ren energi omfatter WWF-Norge, Kirkens Nødhjelp, Naturvernforbundet, Norges Vel og Digni. Norges Vel og Makerere Universitet i Uganda har etablert et samarbeid som skal bistå lokale nyetablerte eller små bedrifter som ønsker å starte eller øke sin næringsvirksomhet innen fornybar energi. I 2013 ble ni nye bedrifter støttet, innen vannkraft, solenergi og bioenergi. Fire operatører som skal drifte strømgenerering fra biomasse er også blitt støttet. Hvert av disse anleggene kan levere strøm til mellom 100 og 250 husholdninger, og til lokale bedrifter.

Budsjett 2015

For 2015 foreslås bevilget 1 090 mill. kroner.

I tillegg foreslås tilsagnsfullmakt på 30 mill. kroner, jf. forslag til romertallsvedtak VII.

Kap. 167 Flykntingiltak i Norge, godkjent som utviklingshjelp (ODA)

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap	Saldert	Forslag
		2013	budsjett 2014	2015
21	Spesielle driftsutgifter	1 586 683	2 110 812	1 615 698
	Sum kap. 0167	1 586 683	2 110 812	1 615 698

Post 21 Spesielle driftsutgifter

Etter OECD/DACs retningslinjer kan visse flyktningutgifter knyttet til opphold i Norge og tilbakevending til sine hjemland klassifiseres som offisiell utviklingshjelp (ODA). Posten omfatter også enkelte utgifter knyttet til reintegrering i opprinnelsesland, herunder finansiering av omsorgstilbud for enslige mindreårige asylsøkere.

Tiltakene ligger administrativt under hhv. Justisdepartementet, Kunnskapsdepartementet og

Barne-, likestillings- og integreringsdepartementet, jf. omtale i respektive departementers budsjettproposisjoner.

Budsjett 2015

For 2015 foreslås det bevilget 1 615,7 mill. kroner, relatert til følgende ordninger under andre departementer:

		i 1000 kroner
<i>Kunnskapsdepartementet:</i>		
Kap. 3225, post 04 – Tiltak i grunnopplæringen		69 297
<i>Justis- og beredskapsdepartementet:</i>		
Kap. 3400, post 02 – Administrative utgifter		1 167
Kap. 3469, post 01 – Vergemåls-/representasjonsordning		9 148
Kap. 3490, post 01 – UDI/Retur asylsøkere med avslag og tilbakevending for flyktninger		138 034
Kap. 3490, post 03 – UDI/Reiseutgifter for flyktninger til og fra utlandet		12 502
Kap. 3490, post 04 – UDI/Statlige mottak – oppholdsutgifter		950 425
Kap. 3490, post 06 – UDI/Beskyttelse til flyktninger utenfor Norge mv.k		10 807
<i>Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet:</i>		
Kap. 3821, post 01 – Integreringstilskudd for overføringsflyktninger		157 590
Kap. 3821, post 02 – Særskilt tilskudd ved bosetting av enslige mindreårige flyktninger		33 321
Kap. 3822, post 01 – Norskopplæring i mottak		121 037
Kap. 3856, post 04 – Barnevernets omsorgssentre for enslige mindreårige asylsøkere		112 370
<i>Sum forslag 2015</i>		1 615 698

Kap. 168 Kvinner og likestilling

		(i 1 000 kr)		
Post	Betegnelse	Regnskap 2013	Saldert budsjett 2014	Forslag 2015
70	Kvinner og likestilling, <i>kan overføres</i>	307 181	313 500	313 500
	Sum kap. 0168	307 181	313 500	313 500

Kvinneres rettigheter og likestilling er et satsingsområde i norsk utenriks- og utviklingspolitikk.

En revidert handlingsplan for kvinners rettigheter og likestilling i utenriks- og utviklingspolitikken ble lansert i august 2013. Planen omfatter hele departementets ansvarsområde. Gjennom politisk lederskap, diplomati og økonomisk støtte

skal Norge fortsette å være en global pådriver for kvinners rettigheter. Prioriterte områder er kvinners politiske og økonomiske rettigheter, deltakelse og medbestemmelse i samfunnslivet, bekjempelse av vold mot kvinner og barn, og kvinners rett til trygg seksuell og reproduktiv helse. I sluttfasen av implementeringen av Tusenårsmå-

lene for utvikling er likestilling og utdanning, med særlig fokus på utdanning for jenter, prioriterte innsatser. Kvinners rettigheter skal fremmes både gjennom målrettede tiltak, og integreres i alt utviklingssamarbeid.

Bevilgningen på kap. 168, post 70 støtter en normativ og rettighetsbasert tilnærming til utvikling. Bevilgningen skal brukes katalytisk til kunnskapsutvikling, metodeutvikling og støtte til sivilt samfunn og myndigheters innsats på området. Bevilgningen skal brukes til støtte for kvinners rettigheter og likestilling i utviklingsland, regionalt, internasjonalt og i det multilaterale samarbeidet. Bevilgningen skal i hovedsak støtte tiltak for kvinner og likestilling som ikke naturlig faller inn under andre bevilgninger, og skal ikke støtte samme aktivitet over en årrekke.

Post 70 Kvinner og likestilling, kan overføres

Situasjonsbeskrivelse

På verdensbasis utgjør kvinner flertallet av de fattigste. I utviklingsland vises det i inntektsfattigdom og undernærings. Kvinner har større samlet arbeidsbyrde enn menn og har ofte hovedansvaret for familien. En stor andel av det ubetalte omsorgsarbeidet i alle land utføres av kvinner. Dobbeltarbeid, manglende utdanning, juridiske rettigheter og sosiale hindre er faktorer som bidrar til at kvinner utgjør et flertall i det uformelle, uregulerte arbeidsmarkedet med lav lønn og dårlige arbeidsforhold.

Kvinnens adgang til og deltakelse i politiske beslutninger er et viktig premiss for at kvinners og jenters behov skal prioriteres. Dette må gjelde både i fredstid og når konflikt og humanitære kriser rammer samfunnene. Det er beregnet at 58 millioner barn i grunnskolealder fortsatt ikke går på skolen. Andelen jenter blant disse er redusert fra 58 til 53 pst. på verdensbasis, men i bare 20 pst. av de fattigste landene er gutter og jenter likt representert i grunnskolen. Jenter blir holdt utenfor fordi de må arbeide, fordi samfunnene deres er i konflikt, eller de må slutte fordi de blir gravide eller gifter seg tidlig. I enkelte samfunn nektes jenter skolegang på grunn av kulturelle eller religiøse forhold. UNESCO har beregnet at barneekteskap og barnedødelighet ville falt med en sjettedel, og mødre dødelighet med to tredjedeler, dersom alle kvinner hadde hatt barneskole.

Vold mot kvinner og jenter er et stort og komplekst problem. I tillegg til vold i nære relasjoner, menneskehandel til seksuell utnyttelse, der jenter og kvinner utgjør 80 pst. av ofrene, voldtekt, seksualisert vold i konflikt, seksuell trakassering og

partnerdrap, er anslagsvis 3 millioner jenter i Afrika i fare for å utsettes for kjønnslemlestelse. Vold mot kvinner gir fysisk og psykisk skade for den enkelte. Barns oppvekst ødelegges og det koster samfunnet store summer i tapt arbeid og i helsetjenester.

Seksuell og reproduktive helse og rettigheter er også forbundet med store utfordringer i mange land. Mer enn 200 millioner jenter og kvinner i utviklingsland får ikke dekket sitt behov for prevensjon og mister dermed kontrollen med egen reproduksjon, samtidig som de utsettes for den helsefare som er forbundet med utrygge aborter og hyppige fødsler.

Mødre dødeligheten er halvert globalt sett de siste 20 årene, men manglende helsetjenester i forbindelse med graviditet og komplikasjoner ved fødsler gjør at det fremdeles dør 800 kvinner hver dag. Restriktive abortlover er ikke forbundet med lavere abortrater. Hvert år dør anslagsvis 47000 kvinner på grunn av utrygge aborter.

Barneekteskap er svært utbredt, spesielt i fattige land, hvor så mange som 67 millioner jenter under 18 år giftes bort årlig. Dette fører til at de mister skolegang og føder barn i svært ung alder, noe som videre øker risikoen for komplikasjoner og død. Det er også viktig å knytte seksuell og reproduktiv helse sammen med risiko for hiv smitte. Flertallet av hiv-infeksjoner er seksuelt overførte, eller knyttet til graviditet, fødsel og amming. I Afrika sør for Sahara utgjør kvinner fortsatt den største andelen av hivsmittede.

Homofili er straffbart i over 80 land i verden. Kvinner og menn opplever diskriminering, vold og utelukkelse fra arbeidslivet på grunn av sin seksuelle orientering og kjønnsidentitet. Åpenhet om seksualitet er helt grunnleggende for endring. Derfor må kjønnsroller, seksuell adferd og seksuelle rettigheter, uavhengig av seksuell orientering, være en del av den politiske diskusjonen.

Mål

- Trygge levekår for kvinner
- Lik rett til helsetjenester, utdanning og arbeid
- Kvinner deltar og har innflytelse i det politiske og økonomiske samfunnsnivå

Satsningsområder

- Støtte kunnskapsutvikling, kapasitets- og kompetansebygging på likestillingsspørsmål på nasjonalt, regionalt og internasjonalt nivå
- Styrke kvinners mulighet til aktiv deltagelse i politiske beslutningsprosesser slik at kvinners

- interesser ivaretas både politisk, økonomisk, sosialt og kulturelt i samfunnet
- Påvirke holdninger og handlinger for å bryte ned tradisjonelle barrierer mot likestilling, fremme forståelse for likestilling hos menn og gutter
 - Bekjempe kjønnsbasert diskriminering og vold mot jenter, kvinner og seksuelle minoriteter
 - Fremme seksuell og reproduktiv helse og rettigheter, inkludert trygge aborter

Rapport 2013

Det ble utbetalt 307,2 mill. kroner i 2013.

Afrika

I Mosambik støttet Norge en koalisjon av 12 organisasjoner som er forkjempere for familieplanlegging og reproduktiv helse. Dette har bidratt til at det er sterke stemmer i den nasjonale debatten som fronter kvinners rettigheter og kvinners seksuelle og reproduktive helse.

I Tanzania støttet Norge UN Women i sin rådgivende rolle ved myndighetenes grunnlovsrevisjon og forutgående konsultasjonsprosess med parlamentarikere og sivilt samfunn, jurister og dommere. Resultatet er at kvinners rettigheter og likestillingsspørsmål er godt reflektert i utkastet til ny grunnlov. UN Women har støttet etablering av egne kvinneforum (women's caucus) i parlamentene og kvinnelige parlamentarikere samles nå på tvers av partilinjer i spørsmål som angår kvinners rettigheter og likestilling.

I Malawi har Norge støttet et FN-program som opprettet krisesentre for tenåringsjenter i to distrikter. Jenter er blitt reddet fra tvangsgiftermål, tenåringsjenter har fått direkte hjelp ved krisesenteret, «drop out» jenter har begynt på skolen igjen, mange jenter har mottatt utdanningsstipend. I tillegg har mange jenter som ikke gikk på skole fullførte et lese- og skriveprogram. Under det samme programmet har 11 000 jenter benyttet seg av ungdomsvennlige helsetjenester.

Latin Amerika

I Guatemala støttet Norge Oxfam-Intermon i et omfattende arbeid for forebygging av vold mot kvinner. Åtte lokale kvinneorganisasjoner, flertallet mayaorganisasjoner, arbeider i ulike fylker både med forebygging av vold, og for å følge opp tilfeller av vold mot kvinner overfor rettsapparatet. Målet er å styrke organisasjonene, deriblant bedre sikkerhet og bevissthet om eget arbeid som

MR-forsvarere. Prosjektet har også en komponent om forebygging av menneskehandel, som er et økende og særdeles alvorlig problem. Problemerkene er nært knyttet til den økende kontroll narko-kriminelle har over spesifikke geografiske områder og statlige institusjoner, samt den voksende migrasjonen mot Mexico

I Nicaragua har Norge bidratt til drift av et tyvetalls sentre for kvinner og barn, i tillegg til forebyggende og oppfølgende arbeid av kvinner som har vært utsatt for vold og misbruk. Norge støtter også et FN-prosjekt for kvinners rettigheter. Prosjektet var høyaktuelt i 2013, ettersom store deler av det sivile samfunn var imot en lovendring som ville innføre tvungen mekling mellom offer og overgriper i kvinnevoldssaker.

Asia

I Jordan støttet Norge Redd Barna Jordan i arbeidet for å redusere antallet tidlige ekteskapsinngåelser i tre palestinske flyktningeleirer. Formålet var både å beskytte barn og forebygge kjønnsbasert vold. Norge støttet forebyggende arbeid som drives av Redd Barna Jordan. I 2013 nådde de ut til 700 barn og familier ved å engasjere samfunnene bredt gjennom bl.a. kulturvirkemidler og dialog med religiøse ledere. Basert på positive erfaringer har Norge valgt å videreføre og utvide samarbeidet, spesielt da mange syriske flyktninger nå bor i palestinske flyktningeleirer.

I Pakistan støttet Norge sivilsamfunnsorganisasjonen Sahil i arbeidet for å skape økt bevissthet om barns rettigheter og arbeid mot seksuelle overgrep mot barn. I løpet av 2013 nådde Sahil ut med fakta om barneovergrep gjennom 97 aviser på lokalt og nasjonalt plan; opplæring om FN's barnekonvensjon til 8 022 deltakere; og bistått forskjellige organisasjoner med opplæring for beskyttelse av barn.

I Nepal har Norge støttet rettighetsarbeidet for lesbiske, homofile, biseksuelle og transepersoner (LHBT). Med norsk støtte arrangerte nepalske myndigheter i mai 2013 en regional LHBT konferanse med deltagere fra 24 land. Konferansen bidro med anbefalinger til Oslo-konferansen om LHBT-rettigheter (SOGI konferansen). Den nepalske LHBT-organisasjonen Blue Diamond Society (BDS), som støttes av Norge, spilte en viktig rolle i gjennomføringen. Blue Diamond Society arbeider målrettet for å bekjempe diskriminering av seksuelle minoriteter i Nepal.

I Sri Lanka støttet Norge nettverket «Women in Need» som underviser dommere, politi og helsevesen om forebygging av vold mot kvinner.

Det arbeides med praktisk hjelp og juridisk veiledning for kvinner. 6 700 kvinner fikk juridisk rådgivning og organisasjonen bisto med rettshjelp i 1072 saker. 246 kvinner fikk beskyttelse gjennom midlertidig bolig på kriesenter for kvinner og omlag 38 000 kvinner som var utsatt for vold mot tok rådgivning gjennom dette programmet. 4 råd-

givningsdesker for kvinner er opprettet på politistasjoner.

Budsjett 2015

For 2015 foreslås bevilget 313,5 mill. kroner.

Kap. 169 Global helse og utdanning

(i 1 000 kr)				
Post	Betegnelse	Regnskap 2013	Saldert budsjett 2014	Forslag 2015
01	Driftsutgifter			8 000
70	Global helse, <i>kan overføres</i>	1 707 694	1 885 000	2 915 000
71	Andre helse- og aidstiltak, <i>kan overføres</i>	295 000	380 000	-
72	Det globale fond for bekjempelse av aids, tuberkulose og malaria (GFATM), <i>kan overføres</i>	450 000	500 000	-
73	Utdanning, <i>kan overføres</i>	-	-	1 650 000
Sum kap. 0169		2 452 694	2 765 000	4 573 000

Merknad til tabellen:

Helse: Ordninger på kap. 169, post 70, 71 og 72, foreslås fra 2015 samlet under én post, post 70 Global helse.

Utdanning: Størstedelen av bistanden til utdanning foreslås fra 2015 bevilget under ny post 73 Utdanning. Ordninger og midler er flyttet fra følgende andre poster i budsjettet: kap. 150, post 78 Regionbevilgning for Afrika, kap. 151, post 78 Regionbevilgning for Asia, kap. 165, post 70 Forskning og høyere utdanning, kap. 170, post 72 FNs barnefond (Unicef), kap. 170, post 76 Tilleggsmidler via FN-systemet mv. og kap. 171, post 72 Samfinansiering via finansinstitusjoner.

Dette budsjettkapitlet omfatter bevilgninger til global helse og utdanning.

Norge skal ta lederansvar og engasjere seg i globale utdanningsspørsmål, og utdanning skal være en hovedprioritet i utviklingssamarbeidet. Hovedformålet med satsningen er å bidra til å oppnå barns rett til utdanning, og derigjennom styrke grunnlaget for økonomisk vekst og utvikling i fattige land. Global helse har lenge stått sentralt i utenriks- og utviklingspolitikken. Regjeringen vektlegger betydningen bedret helse har for måloppnåelse også på andre felt. Tilsvarende har også utdanningssektoren stor innvirkning på et lands generelle utvikling. Oppnåelse av tusenårs-målene for helse og utdanning er styrende for arbeidet som støttes over dette kapitlet. Utdanning og helse har til felles at investeringer i dag har høy avkastning på sikt. Dette kapitlet er derfor også et sentralt virkemiddel for å støtte opp om langsiktig bærekraftig utvikling generelt.

Erfaringer fra helsesatsingen skal brukes i arbeidet med å bygge opp en global satsing på

utdanning, og sammenhengene mellom de to skal utnyttes bedre: god helse bidrar til bedre læring, og høyere kunnskapsnivå bidrar til bedre helse. Budsjettet for 2015 er derfor omstrukturert for å bygge opp under denne tenkningen. Det er opprettet en egen budsjettpost som samler flere ordninger til forskjellige utdanningsformål.

Både helse- og utdanningsbistanden foreslås styrket i 2015-budsjettet.

Bistand til helse foreslås økt med 150 mill. kroner til 2 915 mill. kroner i 2015.

Bistand til utdanning foreslås økt med 550 mill. kroner til om lag 2 350 mill. kroner i 2015. 1 650 mill. kroner av utdanningsbistanden i 2015 foreslås bevilget på ny post 73 Utdanning på kap. 169.

Under helsesatsingen foreslår Regjeringen inngåelse av en ny avtale om 3,6 mrd. kroner til bedret kvinne- og barnehelse i perioden 2015–2020, jf. forslag til romertallsvedtak VII, pkt 5.

Post 01 (ny) Driftsutgifter

Posten omfatter driftskostnader knyttet til utdanningsprosjektet som er etablert i Utenriksdepartementet.

Budsjett 2015

For 2015 foreslås bevilget 8 mill. kroner.

Post 70 Global helse, kan overføres

Formålet med bevilgningen er å bidra til oppnåelse av tusenårsmålene 4 og 5 om reduksjon i barne- og mødredødelighet, og til oppnåelse av tusenårsmål 6 om å stoppe spredning av hiv og aids, tuberkulose og malaria. Tiltakene på posten følger opp FNs strategi for bedring av kvinners og barns helse fra 2010.

FNs tusenårsmål om helse, spesielt målene om nedgangen i barne- og mødredødelighet, er blant tusenårsmålene som vi er lengst fra å nå. Likevel er det store fremskritt:

- Antall barnedødsfall (tusenårsmål 4) er halvert fra 12,5 millioner i 1990 til 6,6 millioner i 2012. Det trengs forsterket innsats for å nå målet om reduksjon til 4,3 millioner dødsfall per år før utgangen av 2015.
- Antall mødredødsfall (tusenårsmål 5) er nesten halvert fra 540 000 i 1990 til 289 000 i 2013 (FN estimat). Fremgangen er minst i afrikanske land sør for Sahara. Anslagsvis 158 000 flere mødre må reddes innen 2015 for å nå målet om reduksjon til 131 000 dødsfall per år.

Det er viktig å opprettholde innsatsen for å bekjempe aids, tuberkulose og malaria. Forskningsbasert kunnskap og kostnadsreduksjoner på medisiner og utstyr gir oss i dag en enestående mulighet til raskt å redusere forekomsten og få bedre kontroll over de tre sykdommene. Økte investeringer i dag vil redde liv og gi store innsparinger på sikt.

Om lag to tredjedeler av bevilgningen under posten går til de offentlig-private helsepartner-skapene Den globale vaksinealliansen GAVI, Det globale fondet for bekjempelse av aids, tuberkulose og malaria og legemiddelordningen UNITAID. Partnerskapene har opparbeidet seg frem-tredende roller og kan vise til gode resultater.

Støtte gis også gjennom andre multilaterale fond og programmer, og til innovasjon, forskning, produktutvikling og andre virkemidler for oppnåelse av tusenårsmålene 4, 5 og 6. Posten skal bidra til fleksibel støtte som tillater nasjonale og lokale

forvaltere å angripe flaskehalsen som hindrer resultatoppnåelse. FN-organisasjoner, Verdensbanken, norske og internasjonale frivillige organisasjoner, forskningsinstitusjoner og mottakerlands myndigheter er kanaler for støtte.

I tillegg støttes organisasjoner, prosjekter og tiltak som fremmer norske satsingsområder, ulike konferanser, seminarer og delegasjonsbesøk i regi av Utenriksdepartementet, både i og utenfor Norge. Dessuten foreslås bevilgningen i 2015 også brukt til å finansiere deler av norsk innsats til global helsesikkerhet, jf. omtale under kap. 164, post 72 Utvikling og nedrustning.

Posten kan benyttes til å støtte internasjonale toppmøter, konferanser og prosesser og gjennomføring av konvensjoner og avtaler på helseområdet, samt støtte til utviklingslandenes deltakelse, herunder faglig bistand og reisestøtte.

Den foreslåtte økningen følger opp deler av planlagt opptrapping av støtten til Den globale vaksinealliansen GAVI og Det globale fondet for bekjempelse av aids, tuberkulose og malaria.

Norge bidrar også med støtte til helse, hiv og aids gjennom det bilaterale samarbeidet og FN-organisasjoner og Verdensbanken, jf. programområde 03.10 Bilateral bistand og 03.30 Multilateral bistand.

Offentlig-private helsepartnerskap

Norge er med i de offentlig-private helsepartner-skapene Den globale vaksinealliansen GAVI, Det globale fondet for bekjempelse av aids, tuberkulose og malaria og Den internasjonale legemiddelordningen UNITAID. FN, nasjonale myndigheter og næringsliv deltar i partnerskapenes styrer. Norge følger opp norsk tilskudd gjennom styre-deltakelse. I GAVI og Det globale fondet deltar Norge i styregrupper sammen med andre land, der styrerepresentasjonen går på omgang mellom landene. I UNITAID har Norge egen styreplass. Den globale vaksinealliansen GAVI og Det globale fondet for bekjempelse av aids, tuberkulose og malaria er organisert som stiftelser under sveit-sisk lov. UNITAID sorterer administrativt under Verdens helseorganisasjon.

De fleste av landene som får støtte har svakt utviklede styresett. Landene er ofte utfordrende å arbeide i. Økonomiske misligheter er en betydelig risiko. Det krever at organisasjonene sikrer pengene best mulig. Fra norsk side legger vi vekt på å følge organisasjonenes arbeid med risiko og kontroll, blant annet gjennom periodevis medlemskap i styrenes underkomiteer for regnskap, finans og revisjon. Vår vurdering er at organisasjonene har

god økonomistyring. Det globale fondet og GAVI har utviklet risikorammeverk med risikostyring integrert i virksomhetene. Organisasjonene har nulltoleranse for økonomiske misligheter, uavhengige internrevisorer som rapporterer direkte til styret, og eksterne varslingskanaler. De har gode rutiner for sikring av investeringer når misligheter avdekkes. Status for tilbakebetaling av penger som har vært misligholdt blir rutinemessig rapportert til styret. Internrevisjons-rapporter er offentlig tilgjengelige. UNITAID er underlagt WHO's systemer, og har ikke samme mulighet som de to andre organisasjonene til å etablere egne systemer for blant annet internrevisjon.

Den globale vaksinealliansen GAVI

Situasjonsbeskrivelse

GAVI arbeider for at alle barn i fattige land får et fullverdig vaksinetilbud. Rask og effektiv introduksjon av nye vaksiner og støtte til å sikre fungerende vaksinetjenester står sentralt i arbeidet. GAVI er ledende blant de globale helseinitiativene når det gjelder bistandseffektivitet og samordning med nasjonale planer.

En avtale om støtte til GAVIs innsats for bekjempelse av polio på 1 140 mill. kroner for årene 2014–2019 ble undertegnet i juni 2014. Avtalen følger opp Norges tilsagn under vaksinetoppmøtet i Abu Dhabi i 2013 til å støtte poliosatsningen med 240 mill. kroner per år i seks år, fra og med 2014. Vi viser til omtale av samarbeidet med Verdens helseorganisasjon under kap.170, post 76.

GAVI har etablert to innovative finansieringsmekanismer, Advance Market Commitment (AMC) og Den internasjonale finansieringsmekanismen for immunisering (IFFIm). Norge støtter begge disse ordningene, jf. omtale i Utenriksdepartementets budsjettproposisjon for 2014 og jf. romertallsvedtak VII, pkt. 2.

Mål

GAVIs overordnede mål er å forebygge 3,9 millioner dødsfall i strategiperioden (2011–2015).

Strategien har følgende fire delmål:

- Vaksinemålet – øke bruken av nye og uutnyttede vaksiner
- Helseystemmålet – styrke arbeidet for integrerte helseystemer for økt kapasitet til vaksiner.
- Finansiering og samfinansieringsmålet – øke forutsigbarheten av global finansiering og bærekraft i nasjonal finansiering

- Vaksinemarkedsmålet – påvirke vaksinemarkedet med sikte på reduserte priser på og sikker tilgang til vaksiner for fattige land

GAVI vedtok ny strategi for perioden 2016–2020 i juni 2014. I denne legges det økt vekt på dekningsgrad og å nå de mest marginaliserte med vaksiner, samt utvikling av bærekraftige nasjonale vaksinasjonsprogram. Den nye strategien vil ligge til grunn for påfyllingskonferansen 27. januar 2015.

Rapport 2013

Samlet norsk bistand til Den globale vaksinealliansen i 2013 var 793,3 mill. kroner, herunder 46,2 mill. kroner til Advance Market Commitment for pneumokokkvaksinen. I tillegg kommer 146,3 mill. kroner til Den internasjonale finansieringsmekanismen for immunisering IFFIm.

Ved utgangen av 2013 hadde GAVI bidratt til immunisering av totalt 440 millioner barn. Dette er en økning fra 2010 på 145 millioner barn. GAVI har bidratt til å forebygge 6,2 millioner dødsfall siden oppstarten i 1999.

Øke støtten til og bruk av underutnyttede vaksiner og nye vaksiner og bidra til sikker levering av vaksiner

- I løpet av 2013 støttet GAVI 41 vaksineintroduksjoner og kampanjer. Det er flere vaksineintroduksjoner enn noe tidligere år. 14 land introduserte pneumokokkvaksinen, 6 land introduserte rotavirusvaksinen, 4 land gjennomførte kampanjer for vaksine mot meslinger og røde hunder. 6 land satte i gang programmer som skal bane veien for nødvendig oppbygging av infrastruktur og kapasitet for landsdekkende hpv-vaksiner¹⁸.
- 72 land av de 73 GAVI-støttede landene hadde ved utgangen av 2013 introdusert pentavalent vaksine i rutinevaksinasjonen, en økning fra 70 land i 2012. Pentavalent vaksine beskytter mot difteri- stivkrampe- kikhoste (DTP), hepatit B og hib. Dette har bragt GAVI nær oppnåelse av et av de opprinnelige målene; å sikre tilgang for de aller fattigste land til vaksine mot hepatit B og hib.
- 38 land hadde introdusert pneumokokkvaksinen ved utgangen av 2013. Det er 14 flere land enn ved utgangen av 2012.

¹⁸ Humant papillomavirus som kan føre til blant annet livmorkreft

- 18 land hadde introdusert rotavirusvaksinen ved utgangen av 2013. Det er 6 flere enn ved utgangen av 2012.

Bidra til å styrke helsesystem ved blant annet å legge til rette for levering av vaksiner og andre helsetjenester

- 56 land fikk ved utgangen av 2013 støtte fra GAVI til styrking av helsesystemer. Nye tilskudd til helsesystemstyrking var basert på resultatbasert finansiering

Øke forutsigbarhet og bærekraft

- GAVI har mobilisert tilstrekkelige ressurser til å finansiere inneværende strategi.
- GAVI videreførte i 2013 arbeidet med å sikre langsiktig bærekraft og diversifisering av finansieringskilder.
- Av 68 land som etter GAVIs retningslinjer skal bidra med egenfinansiering hadde 52 innfridd forpliktelsene i 2013. Om lag USD 69 mill. kom som egenfinansiering fra disse landene i 2013, tilsvarende 11 pst. av verdien av vaksineinnsatsen.
- Ved utgangen av 2013 var 98 pst. av finansieringslovnadene fra givere for perioden 2011–2015 formalisert i avtaler.

Påvirke vaksinemarkedet med sikte på reduserte priser og sikker tilgang på vaksiner til fattige land

- Samlet kostnad for fullvaksinering av et barn med pentavalent-, pneumokokk- og rotavirusvaksine gikk ned fra USD 23 i 2012 til USD 22 i 2013 (baseline USD 35 i 2010).
- Vaksine mot hpv ble for første gang kjøpt med støtte fra GAVI. Etter en offentlig anbudsrunde kunne GAVI kjøpe vaksinen til en rekordlav pris på USD 4,50 per dose.

Det globale fondet for bekjempelse av aids, tuberkulose og malaria

Situasjonsbeskrivelse

Det globale fondet for bekjempelse av aids, tuberkulose og malaria skal mobilisere ressurser for finansiering av tiltak for tusenårsmål 6 om å bekjempe aids, tuberkulose og malaria i de områdene i verden hvor behovene er størst. Tiltakene blir gjennomført av samarbeidspartnere på landnivå. Støtte gis på landenes premisser og i samsvarende med nasjonale planer og prosedyrer.

Fondet finansierer også styrking av helsesystemer i utviklingsland, siden dårlig utviklede helsesystemer er blant de viktigste hindringene for opptrapping av tiltak og sikring av tiltakenes effekter.

I 2013 fortsatte reformarbeidet i fondet og gjennomføringen av fondets strategi for perioden 2012–2016.

Det globale fondets påfylling i desember 2013 for perioden 2014–2016 ga mer enn USD 12 mrd. i giverforpliktelser. Norges bidrag er 1,7 mrd. kroner i tre-årsperioden, jf. forslag til romertall VII Tilsagnsfullmakt, pkt 4.

Fondets ambisjon er å redde 10 millioner liv og forhindre 140–180 millioner nye hiv-infeksjoner i strategiperioden 2012–2016.

Mål

- 7,3 millioner mennesker får hiv-behandling i 2016.
- 21 millioner mennesker har fått tuberkulosebehandling (DOTS). Årlig har 4,6 millioner fått DOTS.
- 390 millioner malarianett distribuert. Årlig har 90 millioner malarianett blitt distribuert.

Rapport 2013

Norges støtte til Det globale fondet for bekjempelse av aids, tuberkulose og malaria var på 450 mill. kroner i 2013.

Det globale fondet støttet programmer i mer enn 140 land i 2013. Programmene bidro til følgende resultater:

- 6 millioner mennesker fikk hiv-behandling ved utgangen av 2013. Det er 1,8 millioner flere enn ved utgangen av 2012.
- I 2013 ble 1,5 millioner mennesker testet og behandlet for tuberkulose. Til sammen har 11,2 millioner tuberkulosestilfeller blitt diagnostisert og behandlet.
- 50 millioner myggnett behandlet med myggmiddel ble delt ut i 2013 for å beskytte familier mot malaria. Til sammen er 360 millioner myggnettinger blitt delt ut.

Fondet kan også vise til gode resultater på forebyggingsområdet. Ved utgangen av 2013 har blant annet 1,7 millioner kvinner i 84 land fått tilgang på tjenester som forebygger hivsmitte fra mor til barn. Nesten 90 pst. av disse kvinnene er fra Afrika Sør for Sahara.

Den internasjonale ordningen for økt tilgang til legemidler UNITAID

Situasjonsbeskrivelse

UNITAID arbeider for økt tilgang til farmasøytiske produkter til forebygging, diagnostisering og behandling av hiv og aids, tuberkulose og malaria. UNITAID finansierer prosjekter som iverksettes av ulike partnere. Prosjektene er tidsbegrensede og det legges stor vekt på at finansieringen på en bærekraftig måte skal kunne overtas av landenes egne helsemyndigheter eller andre givere. To tredeler av støtten går til prosjekter med barn og kvinner som målgruppe.

Gjennom prosjekter der det blant annet gis flerårige forpliktelser til den farmasøytiske industrien til innkjøp bidrar UNITAID til å redusere prisene på forebygging, diagnostika og behandling for hiv, tuberkulose og malaria for mennesker i fattige land.

UNITAID støttet opprettelsen av en Medicines Patent Pool, en ordning der patentinnehavere kan gi andre produsenter mulighet til å produsere et patentert produkt for salg i enkelte markeder. Ordningen bidro til økt tilgang til hivbehandling for barn, ved at flere patenter i 2013 ble gjort tilgjengelig for generiske produsenter.

Mål

- Det overordnede målet er tusenårs mål 6: Bekjempe hiv og aids, malaria og andre sykdommer
- I tillegg har UNITAID 6 strategiske mål for perioden 2013 – 2016 om økt tilgang på hurtigdiagnostikk, barnemedisiner, behandling for og forebygging av hiv/aids, tuberkulose og malaria.

Rapport 2013

UNITAID utbetalte i 2013 prosjektstøtte for rundt USD 122 mill., tilsvarende om lag 730 mill. kroner. Norge bidro i 2013 med 125 mill. kroner og var den tredje største giveren, etter Frankrike og Storbritannia.

Støtten bidro blant annet til følgende resultater i 2013:

- Halvering av pris på hiv-medisiner innkjøpt med midler fra Det globale fondet.
- Bedre oppfølging av personer som tar hivmedisiner, blant annet har 30 pst. nå tilgang til tester av virusmengde i blodet, og 60 pst. har tilgang til tester av immunceller i blodet. Til sammen sier disse noe om når behandling

bør igangsettes og hvor godt eventuell behandling virker. Tidligere har slike tester vært dyre og krevd mer avanserte laboratorier enn mange lavinntektsland har tilgang til. Andelen som får tilgang til slik oppfølging vil øke kraftig nå som de nye, enklere testene er tilgjengelige. Dette er viktig for å blant annet motvirke utvikling av resistens mot hiv-medisiner.

- Halvering av pris på teknologi for tidlig diagnostisering av hivpositive barn. Sen diagnostisering er av årsakene til manglende behandling av hivpositive barn, noe som igjen fører til økt barnedødelighet.
- Enkel test for å diagnostisere multiresistent tuberkulose gjort tilgjengelig til 40 pst. lavere pris. Man regner med at 1,5 millioner tester vil gjennomføres i perioden 2013 – 2015. Det er også innvilget støtte til å forbedre behandlingen for multiresistent tuberkulose.
- Uten å kunne stille riktig diagnose har mange fått malariamedisin mot alle typer feber. UNITAID har gjort tilgjengelig enkle tester for å diagnostisere malaria og dermed hindre feilmedisinering og utvikling av resistens.
- Mer effektiv malariamedisin er godkjent, men tilgjengelighet er begrenset fordi det bare er én produsent og medisinene er tre ganger dyrere enn den tradisjonelle medisinen kinin. Med UNITAID-støtte vil etterspørsel etter den nye medisinen øke, og flere produsenter vil stimuleres til å komme på markedet slik at dette blir mer stabilt.

I tillegg arbeider UNITAID med å kartlegge og overvåke markedet for dermed å identifisere hvor markedet må endres. I 2013 publiserte UNITAID oversikter over markedet for produkter relatert til hiv, tuberkulose og malaria som gir retning til UNITAIDs arbeid, og også brukes av andre aktører.

Annen støtte gjennom multilaterale fond og programmer

Situasjonsbeskrivelse

Programmer og fond i FN og Verdensbanken er viktige kanaler for norsk støtte til global helse. Ved tildeling og oppfølging av tilskudd legger vi til grunn at støtten er underlagt organisasjonenes systemer for pengeforvaltning og risikohåndtering, og norsk deltakelse i organisasjonenes styrever. Vi følger anvendelsen av støttebeløp gjennom deltakelse i styringsstrukturene opprettet for fondene og programmene.

Verdensbankens fond for resultatbasert finansiering (HRITF) er et flergiverfond støttet av Norge og Storbritannia. Fondet er et av de største helsefondene i Verdensbanken. Lav- og mellominntektsland kan søke om finansiell og faglig bistand til å teste ut ulike former for resultatbasert finansiering i sine helsetjenester. Fondet er dessuten knyttet opp til Verdensbankens låneordning for lavinntektsland (IDA), som gir landet adgang til lån med svært gunstige betingelser. Dette har medført at Verdensbanken bidrar med vel fire ganger beløpet gjennom fondet i IDA-finansiering. Resultatbasert finansiering er med dette blitt en hovedsatsing innen Verdensbankens helseinnsats og interessen fra land er langt høyere enn det som er mulig å finansiere. HRITF har hittil støttet rundt 38 pilotprogrammer i 32 land med utprøving av ulike former for resultatbasert finansiering. Flere land er klare for opptrapping eller har planer om det. Resultatbasert finansiering (RBF) er viktig for helsesystemstyrking. Flere land rapporterer om svært gode resultater ved aktiv bruk av RBF i leveranse av helsetjenester.

Resultatbasert finansiering kan innebære økt risiko for juks med tall for blant annet å få dokumentert gode resultater og økt utbetalinger. Ved opptrapping av piloter er det derfor viktig at tilstrekkelige kontrollmekanismer er på plass.

Hoveddelen av støtten til familieplanlegging og til oppfølging av anbefalingene fra FN-kommisjonen for livreddende medisiner og utstyr til kvinner og barn, blir kanalisert gjennom multilaterale organisasjoner, fond og programmer. Med støtte fra Norge ble det i 2013 opprettet et nytt fond for mødre- og barnehelse (RMNCH Trust Fund). UNFPA er forvalter av fondet som skal bidra til gjennomføringen av kommisjonens anbefalinger. I samme år fikk ni land og 23 tekniske arbeidsgrupper støtte fra fondet.

En av anbefalingene til FN-kommisjonen er økt tilgjengelighet av prevensjonsimplantater for kvinner i utviklingsland. Avtaler om volumgarantier for innkjøp av prevensjonsimplantater ble derfor inngått i 2013, tilsvarende et garantiansvar på USD 140 mill. i perioden 2013 til 2018, jf. garanti-fullmakt.

Tiltak for familieplanlegging er viktig i regjeringens innsats for global helse og seksuell og reproduktiv helse. Under familieplanleggingstoppmøtet i London i 2012 annonserte Norge en intensjon om et årlig bidrag på 150 mill. kroner pr år til og med 2020. Bidraget ses i sammenheng med den norske støtten til oppfølging av anbefalingene fra FN-kommisjonen for livreddende medisiner og utstyr til kvinner og barn.

Det arbeides med konsolidering av ulike finansieringsstrømmer under FNs strategi for bedre kvinne- og barnehelse under en global finansieringsordning for kvinne- og barnehelse. Finansieringsordningen vil innebære en utvidelse av Verdensbankens fond for resultatstyrt finansiering av kvinne- og barnehelse. Norges bidrag til ordningen vil bestå av tilskudd til Verdensbankens fond for resultatstyrt finansiering og RMNCH-fondet i UNFPA, og foreslås å utgjøre inntil 3 600 mill. kroner samlet for perioden 2015–2020, jf. forslag til romertallsvedtak VII, pkt. 5.

Mål

De overordnede målene er

- Tusenårs mål 4: Redusere barnedødelighet.
- Tusenårs mål 5: Styrke mødre helsen.

Satsningsområder

- Støtte utforming, implementering og evaluering av resultatbasert finansiering (RBF)-mekanismer.
- Utvikle og formidle kunnskap om vellykket implementering av RBF-mekanismer.
- Teste ut hvordan ulike former for resultatbasert finansiering kan bidra til å bedre barn og gravide og fødende kvinners helse.
- Øke den globale kunnskapen om resultater ved bruk av resultatbasert finansiering innen mødre- og barnehelse.
- Bygge lands institusjonelle kapasitet for oppskalering og vedlikehold av RBF-mekanismer innen nasjonale helsestrategier og systemer.
- Øke nasjonale allokeringer til helsesektoren.
- Bidra til sikring av universell adgang til tjenester og produkter for reproduktiv helse.
- Større utvalg og tilgjengelighet av ulike prevensjonsmetoder for kvinner i de fattigste landene.

Rapport 2013

HRITF har bidratt til økt kunnskap om virkninger ved bruk av resultatbasert finansiering (RBF) innenfor mødre- og barnehelse. I løpet av 2013 fikk et økt antall pilotprosjekter støtte gjennom fondet, og flere prosjekter økte sine aktiviteter. Dette medførte at utbetalingene til fondet samlet fra Storbritannia og Norge økte fra USD 93 mill. til USD 139 mill. på ett år, siden utbetalingene skjer etter behov for å dekke aktuelle utgifter. Flere evalueringer er gjennomført. De har økt kunnskapen om virkninger av RBF. Et viktig funn er at RBF har

vist seg å bedre dekning og kvalitet av både mødre- og barnehelsetjenester. RBF har også bidratt til å styrke ulike deler av helsesystemet, som helseinformasjon, ressurstilgang, helsearbeideres motivasjon og fravær, problemløsning og desentralisering. Resultatbasert finansiering endrer dessuten den grunnleggende tankegangen i lands helsevesen.

Etter at FN kommisjonen for livreddende medisiner avla sin rapport i november 2012 med anbefalinger for å øke tilgang til 13 livreddende medisiner og utstyr for barne- og mødre helse, er arbeidet med oppfølging tatt videre på flere områder. For det første er det opprettet et globalt nettverk av ekspertgrupper for å styrke samarbeidet med å løse globale tekniske barrierer som hindrer tilgang til medisiner. 16 av 17 milepæler ble fullt eller delvis oppnådd innen utgangen av 2013. Blant annet har arbeidet bidratt til at alle 13 medikamentene nå er inkludert i WHO sine lister over essensielle produkter, og således legger til rette for prioritering, finansiering og innkjøp av produktene globalt og nasjonalt. Det er også utviklet behovsprognoser for land, og verktøykasser som veileder og støtter opp om implementering og opplæring i bruk.

En volumgaranti for innkjøp av prevensjonsimplantater resulterte i at prisen på to typer prevensjonsimplantater ble halvert fra 2012 til 2013 for utviklingsland. Dette førte til at bistandsorganisasjoner og helsemyndigheter i utviklingsland samlet økte sine bestillinger av implantatene med 50 prosent i 2013 sammenlignet med året før. Prevensjonsimplantatene vil bli tilgjengelig gratis eller til subsidiert pris i de aktuelle landene. I 2013 kanaliserte Norge 70 mill. kroner gjennom UNFPAs globale innkjøpsprogram for prevensjonsmidler for å støtte opp om innkjøp av prevensjonsmidler og lære opp helsepersonell. I 2013 ble 7,3 millioner prevensjonsimplantater levert til verdens fattigste land med mer enn USD 60 mill. i kostnadsbesparelser.

Åtte land mottok støtte fra RMNCH Trust Fund i 2013 for økt tilgang til de 13 nøkkelproduktene som Kommisjonen anbefaler. Midlene ble utbetalt basert på godkjente planer utarbeidet av mottakerlandene, totalt USD 39 mill. til landsplaner. Støtten kanaliseres hovedsakelig gjennom WHO, UNFPA og UNICEF, men også noen internasjonale frivillige organisasjoner. Ca. 10 pst. benyttes til innkjøp av produkter. Støtten går dessuten til opplæring av helsepersonell, opplysnings- og pådriverarbeid og innsatser for å styrke leveringskjeden og tilgang til tjenester og medikamenter. I tillegg til arbeidet med å nå ut med preven-

sjonsimplantater har Norge bistått i arbeidet med å utvide behandling av diaré ved hjelp av ORS/Zink i Nigeria gjennom et samarbeid med Clintonstiftelsen. En prisreduksjon på 60 pst. er oppnådd for anbefalt kombinasjonsterapi i Nigeria, og distribusjon og opplæring i utsatte områder er igangsatt.

Rapporteringen omhandler deler av bevilgningen i 2013 under kap. 169, post 71 Andre helse- og aidstiltak.

Innovasjon, forskning, produktutvikling og andre virkemidler for oppnåelse av tusenårsmålene 4, 5 og 6

Situasjonsbeskrivelse

Norge er en aktiv bidragsyter til mobiliserings- og pådriverarbeid for FNs strategi for mødre- og barnehelse. Samarbeid med andre givere og internasjonale organisasjoner er sentralt for å bidra til konsolidering og effektivisering av de mange internasjonale finansieringskanalene og globale initiativene innen helse. Internasjonalt utviklings-samarbeid skal støtte opp om nasjonale helseplaner og prioriteringer. Styrking av helsevesenet, rekruttering av helsepersonell til primærhelsetjenesten og langsiktig bærekraft og forutsigbarhet i helsetjenestene står sentralt. Kvinner og barn har hatt få organisasjoner som taler deres sak. Norge fremmer organisasjoner og partnerskap som bidrar til å bedre tilgangen til helse og som styrker kvinner og barns rettigheter. I den multilaterale innsatsen inngår mobilisering og ansvarliggjøring av stats- og regjeringssjefer for dette formålet.

Det er inngått bilaterale samarbeidsavtaler med noen land for styrket innsats for oppnåelse av tusenårsmålene om barne- og mødre helse, blant annet gjennom innovasjon. Malawi og India vil få støtte i 2015.

Medisinsk forskning har de senere år kommet langt i utvikling av medisiner for behandling av hiv. I en årrekke har det også vært forsket på vaksiner og andre former for medisinsk forebygging, som mikrobisider, et vaginalt produkt som skal forhindre seksuell overføring av hiv-viruset. For å styrke forskningsinnsatsen og samle ressursene er det etablert ulike produktutviklingspartnerskap, som Det internasjonale aidsvaksineinitiativet (International AIDS Vaccine Initiative, IAVI), og Det internasjonale partnerskapet for mikrobisider (International Partnership for Microbicides, IPM). Disse partnerskapene støttes økonomisk av en rekke land, næringsliv og private stiftelser. Mange vaksinekandidater har vært utprøvd i ulike kliniske studier, men uten resultat, noe som har

gjort det nødvendig med en betydelig vektlegging av mer basal forskning for å identifisere nye vaksine-kandidater. Trygge og effektive mikroorganisider vil gi kvinner evne til selv å redusere sannsynligheten for å pådra seg hivsmitte seksuelt. Sammen med andre tiltak som styrker kvinners stilling og rett til å ta egne beslutninger om kropp og seksualitet, vil mikroorganisider kunne bidra til et langt skritt fremover i kampen mot aids. Avtaler med farmasøytisk industri gjør at IPM kan videreutvikle enkelte produkter uten lisenskrav.

Etter hiv, er tuberkulose den infeksjonssykdommen som tar flest liv, med 1,3 millioner dødsfall på verdensbasis i 2012. Nærmere 2 milliarder mennesker er smittet med tuberkulosebakterien, og mer enn 8 millioner mennesker har utviklet tuberkulosesykdom. Et utbredt problem er utvikling av resistente bakterier. Et ytterligere problem er pasienter som er smittet både med hiv og tuberkulose. Både den totale sykdomsbyrden og kostnadene ved behandling vil øke uten bedre forebyggende tiltak. Den eksisterende BCG-vaksinen beskytter mot alvorlig tuberkulose hos barn, men er mindre effektiv mot lungetuberkulose som rammer ungdom og voksne, og som utgjør hoveddelen av den globale tuberkuloseepidemien. Det er derfor behov for å utvikle nye og bedre vaksiner mot tuberkulose. Siden 2005 har globale investeringer på mer enn USD 600 mill. ført til at mer enn 15 vaksine-kandidater har vært testet i mer enn 50 kliniske studier. Nye data tyder på at selv en delvis effektiv vaksine som kun når ut til deler av befolkningen, kan ha en betydelig positiv effekt på folkehelsen. I 2013 støtter Norge tuberkulosevaksineinitiativet Tuberculosis Vaccine Initiative (TBVI), som er et internasjonalt partnerskap for utvikling av tuberkulosevaksiner.

Mål

De overordnede målene er:

- Tusenårs mål 4: Redusert barnedødelighet
- Tusenårs mål 5: Styrke mødre helse
- Tusenårs mål 6: Bekjempe hiv og aids, tuberkulose og malaria

Satsningsområder

- Mobilisere stats- og regjeringssjefer i andre land i et politisk nettverk for økt forpliktelse og klarere politisk ledelse for innsats for kvinner og barns helse.
- Arbeide for omforente nasjonale planer innen helse, på måter som omfatter alle aktører og

reduserer transaksjonskostnader for landene selv.

- Samarbeide bilateralt med enkelte land som har høy barne- og mødre dødelighet.
- Fremme seksuell og reproduktiv helse og rettigheter og likestilling i globale helseinnsatser og på landnivå bl.a. gjennom sikker tilgang på familieplanleggingsmetoder, trygg abort og livsviktige medisiner.
- Støtte opp om bedre samarbeid for helse-systemstyrking, samt myndighetenes helseplaner på landnivå gjennom de globale initiativer der Norge spiller en aktiv rolle og med GAVI, Det globale fondet, og H4+ organisasjonene (UNAIDS, UNFPA, UNICEF, Verdensbanken, UN Women og WHO).
- Støtte systematisering og formidling av kunnskap om effektive bidrag til å oppnå resultater.
- Utvikling av ulike nye vaksine-kandidater for uttesting/kliniske studier
- Videreutvikling og uttesting av mikroorganisider og sikre at de blir tilgjengelig for kvinner i utviklingsland.
- Styrket forskningskapasitet og kunnskapsnettverk i utviklingsland for å kunne gjennomføre kliniske studier

Rapport 2013

Arbeidet som ble finansiert i 2013 omfattet blant annet kommunikasjon og pådriverarbeidet knyttet til FN's strategi for mødre- og barnehelse. Blant nøkkelaktører som fikk støtte var Partnerskapet for mødre, nyfødt og barnehelse (PMNCH), FN's generalsekretærs kontor (EOSG) og United Nations Foundation (UNF). I september 2013 hadde FN's strategi for mødre- og barnehelse fått tilslutning fra 300 ulike aktører og fått en samlet finansiering på over 300 mrd. kroner. Malawi, India, Pakistan og Nigeria fikk støtte fra posten gjennom bilateralt prosjektsamarbeid i 2013.

Videre ble Forskningsrådets program for global helse- og vaksinasjonsforskning (GLOBVAC) støttet med en fase III-studie i India av en ny og billig dråpevaksine (ROTAVAC) som kan forhindre diaré forårsaket av rotavirus. Vaksinen er utviklet og produseres i India av bioteknologiskapet Bharat Biotech, som garanterer at vaksinen vil produseres for maksimum én USD per dose. Studien viste at vaksinen er trygg og effektiv, og at den reduserer antall tilfeller av alvorlig diaré første leveår med 56 prosent. Hvis vaksinen blir godkjent, kan den være med å redde tusenvis av barn i India hvert år.

I 2013 forpliktet GLOBVAC seg til å finansiere tre nye innovasjonsprosjekter for næringslivet. Ett av prosjektene forsker på en terapeutisk hiv-vaksine, mens to er knyttet til mor/barn-helse og familieplanlegging i tråd med Kommissjonen for livreddende medisiners anbefalinger. GLOBVAC fikk en betydelig budsjettøkning i 2013 og har foretatt en større utlysning av prosjektmidler. 62 søknader ble mottatt og er til behandling. GLOBVAC har invitert til idelab der norske og internasjonale forskningsmiljøer har sendt inn forslag til prosjekter med potensial for gjennomslag. Dette vil lede til en målrettet utlysning av forskningsmidler i 2014–15. Den årlige GLOBVAC-konferansen hadde implementeringsforskning i global helse som hovedtema, og samlet nesten 300 deltakere i Bergen. Hovedproblemstillingen var å se på leveranser av helsetjenester, og hvordan eksisterende kunnskap og nyvinninger innen global helse kan tas i bruk.

I 2013 ble det etablert et flergiverfond i Den Afrikanske utviklingsbanken (AfDB) med tittelen Value for Money. Målet er å bevisstgjøre parlamentarikere og finansministre om investering i helse. Budsjettet er på 6 mill. kroner pr år, og AfDB samarbeider med FNs H4+ (UNAIDS, UNFPA, UNICEF, WHO og Verdensbanken), Harvard universitet og andre. I 2013 deltok 8-10 finansministre i et forum ved Harvard der de også møtte helseministre. Dette ble fulgt opp med et rundebord senere på året. Tilbakemeldingene fra deltakere og arrangører er så langt at det er økt bevissthet om helseinvesteringer blant finansministrene og bedret samarbeid med helseministrene. AfDB følger opp også på landnivå. Tiltaket er tenkt å øke nasjonale prioriteringer og budsjett for kvinners og barns helse.

I 2013 ble tiltak for å bedre tilgang til livreddende medisiner støttet, i tråd med anbefalingene til FNs kommisjon for livreddende medisiner. Porteføljen inkluderer tilskudd til Clinton Health Access Initiative (CHAI) som støtter implementering i Nigeria, Kenya, Liberia, Etiopia og Malawi (faglig samarbeid, 'marketshaping' for essensielle produkter og bruk av nye teknologiløsninger)

Videre gis det støtte til den norske sivilsamfunnsorganisasjonen Health Development International (HDI) som bl.a. støtter innføring av medisiner for å redusere farlige blødninger ved svangerskap og fødsel samt støtte til Verdens helseorganisasjon (WHO) for å styrke WHO's rolle i oppfølging av kommisjonens anbefalinger. Som ledd i gjennomføringen av anbefalingene ble det tildelt 30 mill. kroner til Marie Stopes International (MSI) og Population Services International (PSI). Støtten var

rettet mot økt bruk av langsiktige familieplanleggingsmetoder. Formålet med støtten var å legge til rette for å øke opptak av prevensjonsimplantater for å innfri avtalt garantivolum. Tiltaket bidro blant annet til at bestillingene og tilgjengeligheten av prevensjonsimplantater ble fordoblet, det vil si til om lag 2,5 millioner nye brukere.

Videre ble Lancet-kommisjonen for investering i helse støttet. Den leverte sin rapport i en særutgave av The Lancet i desember 2013. Arbeidet har vakt stor internasjonal interesse og peker på muligheten for å redusere gapet i helsestatus mellom lav- og mellominntektsland innen 2035. I sammenheng med dette arbeidet har Norad satt ut et arbeid til Harvard School of Public Health for å gjennomgå dokumenterte sammenhenger mellom kvinners helse og økonomisk og sosial utvikling, og utvikling av modeller for land som vil analysere sammenhenger. Arbeidet forventes ferdigstilt i 2014.

Norskstøttet pilotarbeid med resultatbasert finansiering i Tanzania følges med effekt- og implementeringsforskning gjennom avtale med Ifakara Health Institute (IHI). IHI samarbeider med andre universitetsmiljøer. Ambassaden i Tanzania har avsluttet sin helseinnsats og Norad har derfor overtatt avsluttende faser i programmet gjennom nye avtaler med Clinton Health Access Initiative (CHAI) med støtte til implementering og IHI til forskning. Evalueringen viser signifikant økning av de fleste tjenestene sammenlignet med baseline og med kontrollområdene. De positive resultatene har medført tanzaniansk ønske om gradvis oppskalering i hele landet.

I Malawi støtter ambassaden et tilsvarende arbeid, men med sterkere vekt på fødselskomplikasjoner og håndtering av disse. Dette er et samarbeid med Den tyske utviklingsbanken. Norge har tatt hovedansvar for effekt- og implementeringsforskning som gjennomføres av Heidelberg University og Malawi College of Medicine. Norad er involvert gjennom faglig rådgivning.

I 2013 ble det inngått treårige avtaler med flere produktutviklingspartnerskap, blant annet Medicines for Malaria Venture (MMV) og Drugs for Neglected Diseases initiative (DNDi). Norad støtter MMVs arbeid med å utvikle nye, effektive og billige malariamedisiner. DNDi mottar støtte til å utvikle to nye og forenklede behandlinger mot afrikansk sovesyke. Behandlingene vil være effektive, trygge, billige og av kort varighet, og vil sammen med forbedret diagnostikk kunne bidra til WHO's mål om å eliminere afrikansk sovesyke innen 2020. Støtte fra Norad og andre givere har bidratt til at ni 'sites' i den DR Kongo og den Sen-

tralafrikanske Republikken er klare til utprøving av en ny behandling av sovesyke (fexinidazole) som er utviklet av DNDi. Studien er i gang, og dersom den er vellykket vil det gi en betydelig enklere behandling enn nåværende behandling.

I 2013 ble det inngått nye kontrakter for videreføring av støtte til Internasjonalt Partnerskap for Mikrobisider (IPM) og Det internasjonale aids-vaksineinitiativet (IAVI). IPM har mottatt støtte fra Norad til sitt program for å utvikle en vaginal ring som skal kunne forhindre at kvinner smittes av hiv. IAVI har videreført sitt arbeid med å utvikle en vaksine mot aids. Dette innebærer å identifisere en rekke mulige vaksinekandidater med ulik virkemåte mot hiv-viruset, og videreutvikle disse i eksperimentelle og kliniske studier. IAVI har også styrket kapasiteten til å gjennomføre kliniske studier i utviklingsland gjennom opplæring av personell ved kliniske forskningssentre. Norad har i 2013 dessuten inngått en avtale om å støtte utvikling av en vaksine mot tuberkulose gjennom Tuberculosis Vaccine Initiative (TBVI). Støtten skal bidra til en mangfoldig portefølje av vaksinekandidater og biologiske markører ved å videreutvikle nye kandidater, ta disse videre i klinisk utprøving, samt prioritere mellom aktuelle kandidater. TBVI har i 2013 forberedt en utlysning av prosjektstøtte til vaksineutviklere. De har og startet arbeid med å utvikle en dyremodell som kan brukes til å sammenligne vaksinekandidater for utvelgelse til videre kliniske studier. TBVI vil med støtte fra Norad også videreføre sitt arbeid med å utvikle biologiske markører som kan indikere om vaksiner gir immunrespons. Et mål er å koble norske vaksineforskere til sterke forskningsmiljøer i Europa forøvrig, og kontakt med aktuelle norske miljøer er allerede etablert.

Rapporteringen omhandler deler av bevilgningen i 2013 under kap. 169, post 71 Andre helse- og aidstiltak.

Budsjett 2015

For 2015 foreslås bevilget samlet 2 915 mill. kroner på post 70 Global helse.

Post 73 Utdanning (ny), kan overføres

Norge skal gå i bresjen for en ny internasjonal offensiv som skal sikre relevant utdanning av god kvalitet for alle. En slik satsing vil kunne bidra til fattigdomsbekjempelse, arbeidsplasser, næringsutvikling, bedret helse og ernæring, likestilling, fred og demokrati.

Til tross for god fremgang på tusenårs mål 2 om adgang til grunnskole for alle barn, går fortsatt 58 millioner barn ikke på skole. Krig, konflikt og naturkatastrofer preger hverdagen til nær halvparten av dem, og barn med funksjonsnedsettelser utgjør en betydelig andel. Andre ekskluderes på grunnlag av kjønn, etnisk bakgrunn, kultur, språk eller religion, eller simpelthen fordi de er fattige. Alle disse barna har rett til utdanning.

Tilgang til skole er ikke den eneste utfordringen. Det viser seg at så mange som 250 av 650 millioner barn ikke lærer å lese, skrive og regne selv om de går på skolen. I tillegg fortsetter svært få skolegangen etter barneskolen. Over 70 millioner ungdommer går ikke på skole og trenger utdanningstilbud.

Regjeringens ambisjoner for utdanning som satsningsområde er beskrevet i Meld. St. 25 (2013–2014) *Utdanning for utvikling*. Meldingen beskriver tre hovedmålsettinger for innsatsen: å bidra til at alle barn får de samme mulighetene til å begynne på og fullføre skolen, at alle barn og unge lærer grunnleggende ferdigheter og rustes for livet, og at flest mulig får ferdigheter som sikrer en overgang til arbeidslivet.

For å nå den første målsettingen skal det fokuseres på å sikre tilgang til undervisning for dem som fortsatt faller utenfor, særlig jenter, barn med nedsatt funksjonsevne og barn som er ofre for krise og konflikt. Det skal arbeides både for at de begynner på, og at de fullfører skolen. Det skal tenkes helhetlig på tvers av sektorer; skoledeltakelse henger nøye sammen med bl.a. helse, sanitære forhold, ernæring og sikkerhet, i tillegg til religiøse og kulturelle normer.

Å ha tilgang til skole er ikke nok – barn må også lære noe når de går på skolen. Den andre hovedmålsettingen er knyttet til innhold og kvalitet. Først når grunnskoleutdanningen har god kvalitet vil det gi gevinst også på andre områder som helse, økonomisk vekst og sosial utvikling. Rekruttering og opplæring av lærere vil stå sentralt. I tillegg skal utdanningssatsingen fokusere på nye teknologiske løsninger. Det vil kunne bidra ikke bare med tanke på kvalitet, men også på kvantitet i undervisningen.

Befolkningen i mange utviklingsland mangler kompetanse som er relevant for arbeids- og næringslivet, og som kan bidra til næringsutvikling og økonomisk vekst. Relevant yrkesfaglig opplæring er mangelfullt utbygget mange steder. Yrkesfaglig utdanning er det tredje hovedområdet for Norges innsats. Initiativet «Yrkesfaglig utdanning for utvikling» skal bidra til å gi lokal arbeidskraft kvalifikasjoner som kan være nyttige ikke

bare for den enkelte men også relevant for det lokale næringslivet. Initiativet kan bygges opp som et supplement til andre norske bistandsinnsatser som *Olje for utvikling* og *Ren energi*. I tillegg skal det utvikles en søknadsbasert støtteordning for yrkesfaglig opplæring knyttet til norsk næringslivs aktiviteter i utviklingsland.

Denne posten skal bidra til en styrking også av høyere utdanning, og støtte institusjons- og kapasitetsbygging på denne sektoren. Et bærekraftig utdanningssystem må ha kompetanse og kapasitet i hele utdanningskjeden. Kvalitetsheving i grunnskoleutdanningen og i videregående opplæring avhenger av godt kvalifiserte lærere og skoleledere. Samtidig er et styrket tilbud på høyere utdanning viktig for å møte de store ungdomskullene i årene fremover. Med riktig innsats kan dette gå fra å være en utfordring til å bli en ressurs. Investering i høyere utdanning er viktig ikke bare for utdanningssektoren, men også for blant annet helse og næringsutvikling, hvor det er stort behov for kvalifisert personell. Høyere utdanning er også viktig for innovasjon og økonomisk utvikling, og er en forutsetning for å utvikle robuste og effektive offentlige institusjoner og godt styresett.

NORHED-programmet er den sentrale pilaren i arbeidet med høyere utdanning og kapasitetsutvikling. Programmet fokuserer på styrking av akademisk stab, oppbygging av master- og doktorgradsprogrammer, styrking av eksisterende utdanningsprogrammer, oppgradering av infrastruktur, forskningsutstyr og forskningssamarbeid mellom institusjoner.

Innsatsen skal være resultatorientert og effektiv og skal ha fokus på kapasitetsbygging i samarbeidslandene for å sikre bærekraft og redusere bistandsavhengighet. For å få til en effektiv innsats og bevege utviklingskurven raskere i riktig retning, er det behov for å tenke nytt, bygge allianser og bringe inn nye partnere. Norge skal lære av andres erfaring, men også selv bidra til metode- og kunnskapsoppbygging. Ny teknologi, innovative finansieringsmekanismer og partnerskap med privat sektor er sentralt blant virkemidlene. Det legges opp til dialog med myndigheter, andre givere, multilaterale organisasjoner, sivilt samfunn, private aktører og næringsliv for å skape en mest mulig effektiv arbeidsdeling og utveksling mellom aktørene.

Sivilt samfunn er en viktig partner både i forhold til erfaring og kunnskap, og i forhold til implementering av prioriterte innsatser. Eksempelvis er Atlas-alliansens kompetanse en sentral ressurs i arbeidet med å integrere barn med nedsett funksjonsevne bedre i utdanningssystemene.

Likeledes kan ikke den norske innsatsen for utdanning i krig og konflikt gjennomføres uten de humanitære organisasjonene.

Den norske utdanningsbistanden gis på den ene siden via store internasjonale sammenslutninger som det Globale Partnerskapet for Utdanning (GPE) og de multilaterale organisasjonene Unicef og Verdensbanken. Dette støtter opp om en effektiv og koordinert internasjonal innsats på landnivå. Annen multilateral støtte er av mer normativ karakter, for eksempel midlene som gis til Unescos institutter. Om lag halvparten av den norske støtten til utdanning kanaliseres i dag multilateralt.

Samtidig er det et mål at den norske utdanningsbistanden skal ha en tydelig bilateral komponent. Dette arbeidet er viktig også som en ressurs og kompetansebase for det multilaterale arbeidet vi engasjerer oss i. Bistandssamarbeidet foreslås konsentrert om to typer fokusland. I det langsiktige bilaterale arbeidet vil vi ha direkte samarbeid og dialog med myndighetene, gjerne i samråd med andre givere og organisasjoner, og med norsk tilstedeværelse. I slike land vil vi ofte arbeide på flere sektorer i en bredere, helhetlig innsats. Særskilte satsningsland for utdanning vil velges ut innenfor denne gruppen fokusland. Malawi er allerede annonsert som samarbeidsland på utdanningssektoren. En annen gruppe fokusland er sårbare stater. I et flertall av disse landene vil utdanning inngå i den norske innsatsen, ofte via sivilt samfunn og det multilaterale systemet. Utdanningssamarbeid kan også dreie seg om mer spesifikke eller kortsiktige innsatser på smalere felt i enkeltland, for eksempel ved å bygge opp yrkesfaglig opplæring i samarbeid med norske bedrifter etablert ute.

På utdanningsfeltet er det behov for nytenkning og innovasjon. Dette omfatter vilje til å evaluere og videreutvikle finansieringsmekanismer og organisasjonsmodeller. Det krever evne og vilje til å ta risiko. Et solid kunnskapsgrunnlag og gode analyser er en forutsetning for å kunne treffe gode valg, og vil samtidig bidra til å kunne vurdere og håndtere denne risikoen. God risiko-håndtering vil i sin tur øke sannsynligheten for en vellykket gjennomføring og gode resultater og vil bidra til forutsigbarhet.

I tillegg til en budsjettmessig betydelig styrking vil også størstedelen av støtten til utdanning i årets budsjett samles i én post. Dette vil ikke bare styrke innsatsen faglig sett men også gi bedre oversikt og styring med midlene. Samtidig vil utdanningssatsingen settes i sammenheng med det internasjonale helsearbeidet også i budsjettet,

og synergien mellom arbeidet på disse to sektorene kan utnyttes bedre. Eksempelvis vil en satsing på å gi tenåringsjenter skolegang også ha positive effekter i forhold til for eksempel barneekteskap, kjønnslemlestelse og dødsfall i forbindelse med fødsel. På samme måte vil tiltak for å gi voksne analfabeter grunnleggende opplæring få betydning for barns ernæring og helsetilstand.

Det bevilges fortsatt midler til utdanning også andre steder i budsjettet. Dette dreier seg ikke minst om utdanningstiltak i det humanitære arbeidet finansiert over kap. 163, støtte til forskning for utvikling som bevilges over kap. 165, og bevilgninger til sivilt samfunn over kap. 160.

I tillegg til midlene som foreslås samlet i denne posten er det satt av midler til utdanning på bl.a. følgende andre poster:

Kap	Post	Benevnelse
151	78	Regionbevilgning for Asia
152	78	Regionbevilgning for Midtøsten
160	70	Sivilt samfunn
162	70	Overgangsbistand (GAP)
163	70	Nødhjelp og humanitær bistand
164	71	ODA-godkjente land på Balkan
164	73	Andre ODA-godkjente OSSE-land
165	70	Forskning

Samlete bevilgninger til utdanning innenfor bistandsbudsjettet for 2015 er beregnet til nærmere 2,4 mrd. kroner.

Mål

I tråd med føringer lagt i Meld. St. 25 (2013–2014) *Utdanning for utvikling* skal bevilgningen bidra til:

- å fremme tusenårsmaal to og tre om allmenn tilgang til grunnskole og likestilling i skolen
- at utdanningen blir mer læringsorientert og gir barn, unge og voksne ferdigheter som bidrar til deres egen og deres samfunns utvikling
- å nå marginaliserte og ekskluderte grupper barn særlig i sårbare stater og områder i konflikt og krise, med spesielt fokus på jenter og barn med nedsatt funksjonsevne
- innovasjon for utdanning blant annet gjennom bruk av ny teknologi og e-læring
- bilateralt samarbeid om utdanning i et utvalg land

- å styrke høyere utdanning, utdanningsdisipliner og utdanningsinstitusjoner i utviklingsland innenfor fagområder som er viktig for utvikling
- å styrke innsatsen på lærerutdanning, yrkeslærerutdanning og utdanningsforskning

Multilaterale partnere

Unicef

Unicef bevilges midler over kap. 170, post 72 FNs barnefond (Unicef), der hovedomtalen av organisasjonen finnes. Den delen av programsamarbeidsavtalen med Unicef som omhandler utdanning omtales her.

Situasjonsbeskrivelse

I Unicefs strategiske plan for 2014–2017 er utdanning – det vil si bedret læringsutbytte og inkluderende utdanning – ett av syv hovedinnsatsområder. Norge har i lang tid bidratt med vesentlig støtte til Unicefs utdanningsinnsats gjennom en programsamarbeidsavtale som bevilges over kap. 170, post 72, i tillegg til kjernestøtten. Utdanning er den viktigste tematiske komponenten i denne avtalen. Norge vil styrke samarbeidet med Unicef fremover både gjennom et tett samarbeid med organisasjonen politisk, og ved å øke bevilgningene til Unicefs innsats for utdanning spesielt.

Unicefs utdanningsfaglige tilstedeværelse i over 142 land gir organisasjonen unike muligheter til å bidra til utvikling av nasjonal utdanningspolitikk, lovverk og systemer samt til å levere konkret og praktisk støtte i lavinntektsland og land i krise, og samtidig generere erfaringer og bidra til det globale kunnskapsgrunnlaget. Unicef har også ledende roller i viktige utdanningspartnerskap, inkludert Global Partnership for Education (GPE) og UN Girls' Education Initiative (UNGEI).

Unicef har i samarbeid med en rekke partnere fremmet, finansiert og tilrettelagt for grunnutdanning og likestilling gjennom varierte tiltak, herunder å forberede barn for skolen og øke forståelsen av barrierene barn står overfor både i og utenfor skolen. Unicef er opptatt av å inkludere barn som faller utenfor eller står i fare for å falle utenfor skolen, blant annet barn med nedsatt funksjonsevne. Unicef har også strategier for å forbedre oppmøte og læringsutbytte for jenter, helt fra tidlig barndom til ungdomsårene. Unicef har igangsatt innovative programmer for deltakelse og læring for de mest vanskeligstilte jentene. Tiltakene omfatter f.eks. stipend for videregående skole på Madagaskar, ny-sjanse for læring i Afghanistan og Nepal, jenteklubber i Liberia, og sosiale

vernetiltak i Nigeria. De gir også betingede kontantoverføringer og stipend til opplæring av kvinnelige lærere. I dialogen med Unicef vil Norge fortsette å understreke at jenters utdanning må få særskilt oppmerksomhet.

Unicef fortsetter å kartlegge globale innovasjoner i utdanning, for eksempel nye metoder for innsamling av data bl.a. om barn som faller utenfor skolen i spesielt krevende omgivelser. Unicef vil også styrke fokuset på læring. Læringsvurderingsundersøkelser viser at bare 66 pst. av programland har vist økt læringsutbytte de siste årene.

Rapport 2013

Unicefs utdanningsinnsats er bred og omfatter ulike nivåer av tiltak. Ved utgangen av 2013 rapporterte de f.eks. at 68 pst. av landene har utdanningssektorplanene som omfatter arbeid mot kjønnsforskjeller, noe som er en oppgang fra 49 prosent i 2005. Målrettede strategier i planene inkluderte bl.a. rekruttering av kvinnelige lærere og bruk av kjønnsdisaggregerte data. Unicef har også igangsatt «kjønnsrevisjoner» av utdanningssektorplanene som et skritt i retning av mer effektiv kjønnsresponsiv planlegging, og mellom 2008 og 2013 hadde ytterligere 16 land gjennomført en kjønnsrevisjon, til i alt 38 land.

Gjennom ulike tiltak har Unicef også bidratt til å få jenter over på ungdomsskolen. I Uganda, har f.eks. et stipendprogram i samarbeid med Girls' Education Movement fått 14 662 barn (59 pst. av dem jenter) til skolen. I Zambia har en-til-en-undervisningsprogram sikret at 90 pst. av jentene i programmet flyttet til neste nivå, enten til 7. eller 9. klasse, fra programmet startet i 2012. Å tilby sovesaler, stipender og transportmidler (sykler og kanoer) i Madagaskar har resultert i at 66 814 jenter ble innskrevet i ungdomsskolen.

I tillegg til resultatene for å fremme og bedre likestilling og jenters utdanning, oppnådde Unicef også andre utdanningsresultat i løpet av den nå avsluttede planperioden (2006–2013). For å akselerere arbeidet med å nå tusenårsmålene samarbeidet Unicef med regjeringer og ikke-statlige organisasjoner innenfor tidlig læring, utvidet tilgang til utdanning, bedre utdanningskvalitet og gjenoppretting av utdanning i krisesituasjoner. Gjennom fokus på barns rettigheter og et helhetlig perspektiv på barnets behov, har Unicef også bidratt til forbedringer i utdanningssystemene og i læringsutbyttet, spesielt for marginaliserte barn.

Omtrent 31 av Unicefs landkontorer har direkte gitt utdanningstjenester til barn som var utenfor skolegang eller sto i fare for å falle ut. Dette inkluderte bl.a. ikke-formell utdanning og «ny sjanse»-skolegang, i tillegg til å gi undervisningsmaterialer, skrivepulver, klasserom og vann-og sanitærfasiliteter.

I Sudan har f.eks. 44 821 tidligere *out-of-school*-barn, av dem 48 pst. jenter, blitt innrullert i grunnskole og i klasser med alternativ opplærings tilbud.

I fem utvalgte land, Bhutan, Ghana, Etiopia, Tanzania og Somalia, støttet Unicef 60 025 elever, 59 pst. av dem var jenter/kvinner, så de kunne delta i ikke-formell utdanning. I fem andre land, Mali, Myanmar, Pakistan, Jemen og Zimbabwe, fikk 70 426 elever ikke-formell læring, inkludert tilpasset *akselerert læring* slik at elevene deretter kunne gå over til det formelle skolesystemet.

Unicef bidro videre til at nesten 16 millioner barn, fra småbarn til ungdom, fikk tilgang til skolegang under krise og konflikter. Mellom 2011 og 2013 fikk de tilgang til formell og ikke-formell grunnutdanning i trygge og beskyttende områder som følge av Unicefs innsats. I 2013 responderte Unicef på humanitære kriser i Den sentralafrikanske republikk, Mali, Filippinene og Syria og nabolandene. I tillegg bidro ulike landkontorer med støtte i 48 mindre kriser.

Rapport for arbeidet med utdanning gjennom Unicef i 2013 er også omtalt under post 72 FNs barnefond (Unicef).

Unesco

Norges programsamarbeidsavtale med Unesco har tidligere vært bevilget over kap. 170, post 76 Tilleggsmidler via FN-systemet mv. Avtalen for 2014 er på 74,1 mill. kroner og utdanning er den langt største sektoren med 64 mill. kroner. Andre områder som mottar midler gjennom program-samarbeidsavtalen er oseanografi og kommunikasjon.

Situasjonsbeskrivelse

UNESCO er først og fremst en normativ aktør som arbeider med utvikling av globale konvensjoner og retningslinjer som skal ivareta fellesgoder. Unesco bygger internasjonale nettverk som skal styrke fred og samarbeid basert på moralsk og intellektuell solidaritet.

Unesco jobber i hovedsak innenfor fire områder:

- mobilisere for utdanning
- bygge interkulturell forståelse
- styrke internasjonalt forskningssamarbeid
- beskytte ytringsfriheten

UNESCO er blant de ledende internasjonale aktørene på utdanningssektoren og er den eneste FN-organisasjonen med et spesifikt mandat for utdanning. Organisasjonen er i kraft av dette talerør og koordinator for utdanningsspørsmål på globalt nivå. UNESCO fungerer som kunnskapsbank for utdanning for medlemslandene, blant annet på feltene alfabetisering, voksenopplæring, yrkesopplæring, livslang læring og ikke-formell utdanning. Det fokuseres på oppnåelse av tusenårsmålene og Utdanning for alle-målene (Education for All, EFA). UNESCO har koordineringsansvar for EFA, der Norge leder arbeidet i Styringskomiteen. UNESCO arbeider for å sikre at utdanning forblir et viktig mål i post 2015-sammenheng.

Den norske støtten til utdanning i UNESCO tildeles i hovedsak organisasjonens mange institutter, som leverer tjenester til organisasjonens medlemsland. UNESCO dekker et vidt felt, fra alfabetisering og voksenopplæring til utvikling av programmer for utforming og gjennomføring av utdanningspolitikk. UNESCOs statistikkinstitut, the *Institute for Statistics* (UIS), leverer utdanningsstatistikk til hele FN-systemet. *Global Monitoring Report* (GMR) er et flaggskip i organisasjonen og en publikasjon av meget høy kvalitet som leverer analyser og datagrunnlag på verdensbasis. Sammen med OECD er UNESCO en viktig leverandør av utdanningsdata og informasjon. Et av de viktigste utdanningsprogrammene er *Capacity development for Education for All* (CapEFA).

I programsamarbeidsavtalen med Norge inngår også støtte til the *Intergovernmental Oceanographic Commission* (IOC) som har et bredt mandat innen hav- og klimaforskning og driver omfattende overvåking av havområder med relevans for klimaendringer og forebygging av katastrofer. UNESCO er den eneste FN-organisasjonen med mandat til å fremme «fri flyt av ideer i ord og bilder». Arbeidet for å styrke frie og uavhengige media har derfor en sentral plass i organisasjonens virksomhet. Kulturspørsmål og verdensarven er blant UNESCOs mest kjente aktiviteter. UNESCO har i de senere årene vært opptatt av kulturens rolle som bidragsyter til en bærekraftig utvikling og koplingen mellom kulturvern og økonomisk utvikling.

Rapport 2013

Norge har gjennom flere år gitt betydelige frivillige bidrag til UNESCO gjennom programsamarbeidsavtaler. I 2013 bidro Norge med 65,4 mill. kroner, hovedsakelig til UNESCOs arbeid med utdanning:

Norge støttet UNESCOs arbeid med *Global Monitoring Report* og organisasjonens innsats for å sikre god statistikk og måle progresjon mot de internasjonale utviklingsmålene om utdanning. Kompetanseutvikling for å levere god statistikk fra MUL-landene, særlig i Afrika, er viktig for organisasjonen. GMR-rapporten har lagt og legger et viktig grunnlag for å vurdere framgangen for utdanning i global sammenheng.

Gjennom CapEFA-programmet og *International Institute for Educational Planning* (IIEP) støttes arbeid for å styrke nasjonale myndigheters kapasitet innen utdanningssektoren i utviklingsland. Dette programmet har fått gode evalueringer. Videre har Norges bidrag støttet arbeidet med alfabetisering, voksenopplæring og livslang læring samt ikke-formell utdanning gjennom *UNESCO Institute for Lifelong Learning* (UIL) og til å fremme innhold og kvalitet i utdanning via *International Bureau of Education* (IBE).

Deler av den norske støtten til UNESCO har også gått til organisasjonens arbeid med ytrings- og pressefrihet, til *The Intergovernmental Oceanographic Commission* (IOC), kultursektoren, samt forbedring av interne rapport- og evalueringssystemer.

Det Globale Partnerskapet for Utdanning (GPE)

Det globale partnerskapet for Utdanning ble støttet over kap. 171, post 72 Samfinansiering via finansinstitusjoner inntil 2014, men omtales i sin helhet under denne posten for 2015.

Situasjonsbeskrivelse

Global Partnership for Education (GPE) arbeider for at alle barn i fattige og kriserammede land skal få mulighet til å lære ved å gå på skole. Med i partnerskapet er utviklingsland, giverland, internasjonale organisasjoner (inkludert Verdensbanken, Unicef og UNESCO) frivillige organisasjoner og privat sektor. Gjennom partnerskapet forplikter også mottakerlandene seg til å prioritere utdanning i sine egne budsjetter. Effektivisering av bistanden gjennom en samlet dialog på landnivå (*Local Education Groups*), er et mål med partnerskapet.

Hovedformålet med partnerskapet er å bidra til at FNs tusenårsmål for utdanning nås. Satsningsområder er å nå barn som i dag ikke får tilbud om skolegang, spesielt jenter. Siden en betydelig andel av disse barna lever i land preget av konflikt og naturkatastrofer, blir arbeidet i slike land prioritert. Det legges stor vekt på bistå nasjonale myndigheter til å heve kvaliteten på undervisning og styrke effektiviteten på utdanningssystemene. Dette skjer gjennom samarbeid med mottakerlandene om å utarbeide og gjennomføre sektorplaner. I tillegg til å nå barn som i dag ikke får tilbud om skolegang, prioriterer GPE utdanning og videreutdanning av kvalifiserte lærere, tilgang til godt og relevant læringsmateriell, og bedre måling av kvaliteten på utdanning gjennom elevvurderinger.

Rapport 2013

Siden 2003 har GPE mobilisert USD 3,7 mrd., som støtte til 46 utviklingsland. Det er anslått at dette har bidratt til å få 22 millioner flere barn på skole. Teknisk og økonomisk støtte fra GPE har også vist seg å ha en katalytisk effekt i mange samarbeidsland, i gjennomsnitt har land som mottar støtte fra GPE økt støtten til utdanning i sine budsjetter med 10 pst.

I 2013 ble en omfattende reformprosess videreført. Dette har resultert i innføring av 4 tekniske komiteer som vil føre til økt forutsigbarhet og strategisk planlegging internt i GPE. I tillegg åpner den nye strukturen for større fokus på monitorering og verifisering av resultater. Partnerskapet møter fortsatt utfordringer når det gjelder resultatrapportering og attribusjon, men flere av de nye reformer er spesielt kommet som et resultat av behovet for bedre evaluering og resultatrapportering. Det er således fremgang i forhold til å få på plass prosess indikatorer. Det er likeledes sterkt fokus på å styrke statistikk og datagrunnlag, det forventes derfor en markant bedre rapportering i årene som kommer.

I 2013 startet arbeidet med å utvikle en ny finansieringsmodell for GPE. Modellen ble godkjent tidlig i 2014. Den innebærer større fokus på at landene som har størst behov blir prioritert og at fordeling av støtte i større grad blir basert på resultater, med økt fokus på innhenting av data, monitorering og evaluering.

I 2013 produserte GPE sin første resultatrapport noensinne. Rapporten viser til resultater i utdanningssektoren generelt i land som har fått støtte fra GPE, uten at GPE sin merverdi eller

bidrag til å nå dette blir dokumentert. Etter en rekke tilbakemeldinger fra styret kommer neste resultatrapport til å ha mye større fokus på GPE sin merverdi, og resultater som kan tillegges partnerskapet. Det kan likevel slås fast at GPE har hatt en positiv effekt i en rekke land. I Burkina Faso har støtten ført til en betydelig styrking av utdanningssystemet. I Kambodsja har støtten ført til at arbeidet med å få funksjonshemmede elever på skole har gått fremover. I Kamerun har arbeidet med rekruttering og kvalifisering av flere lærere blitt prioritert. I den Demokratiske republikk Congo har flere barn fått tilbud om gratis opplæring.

Norge bidro i 2013 med 240 mill. kroner til partnerskapet.

GPE er underfinansiert og ikke i stand til å imøtekomme alle søknader om støtte. En giverkonferanse i Brussel i juni 2014 mobiliserte USD 28 mrd. for perioden 2015 – 2018. Partnerlandene i sør sto for USD 26 mrd. i økt støtte til utdanning, mens giverne annonserte USD 2 mrd. Norge deltok på konferansen og indikerte en gradvis opptrapping av norsk støtte til GPE med en årlig økning på om lag 100 mill. kroner hvert år i perioden 2015–2017. Dette er opp fra nivået på 290 mill. kroner i 2014.

Verdensbanken

Verdensbanken er den største finansieringskilden i verden til utdanning: I 2013 var støtten til utdanning om lag USD 2,9 mrd. Verdensbanken bruker om lag 12 pst. av sitt budsjett til utdanningsformål. Norge finansierer utdanning gjennom International Development Association (IDA), oftest gjennom flergiverfond, trust funds. Norge har brukt sin stemme i styret i Verdensbanken til aktivt å påvirke bankens utdanningsstrategi som ble vedtatt i 2012. Blant annet har det vært viktig å understreke sårbare gruppers rett til utdanning, inkludert minoriteter, funksjonshemmede og ikke minst barn i konflikt. I Norges faglige samarbeid med banken har koblingen med fagmiljøer og sivilsamfunn i Norge vært et positivt bidrag.

Flegiverfond for resultatbasert finansiering av utdanning

Resultatbasert finansiering innebærer etterskuddsvis støtte basert på resultater som er oppnådd i forhold til en avtale, fremfor forskuddsvis støtte til tiltak eller aktiviteter som giver og mottaker er enige om. Det finnes i dag bare begrenset erfaring med bruk av resultatbasert finansiering av utdan-

ningsinnsats på landnivå. På helsesektoren øker omfanget av resultatbasert finansiering, og på flere felt har det vist lovende resultater. Norge støtter et slikt flergiverfond for helse i Verdensbanken, *Health Results Innovation Trust Fund*, som har bidratt med verdifull kunnskap globalt.

Gitt den internasjonale interessen for resultatbaserte finansieringsordninger, og på bakgrunn av mangelen på kunnskap om bruken av disse på utdanningssektoren, har Norge initiert opprettelsen av et fond for resultatbasert finansiering for utdanning i Verdensbanken. Målsetningen for dette fondet vil være å teste modeller og innhente erfaringer. Pilotprosjekter skal iverksettes i et fåtall land, på region- eller provinsnivå. Økt skoledeltakelse og bedre resultater vil være hovedformålene. Fondet skal også teste innovative tiltak knyttet til lærere og ny teknologi.

Multi donor Skills and Education Fund (MESF)

Dette fondet ble tidligere finansiert over kap. 171 Multilaterale finansinstitusjoner, post 72 Samfinansiering via finansinstitusjoner.

Norwegian Pre- and Post-Primary Education Fund (NPEF) i Verdensbanken ble etablert i 2006 og løp frem til 2012. Fondet hadde Afrika som geografisk nedslagsfelt, og finansierte 41 landspesifikke programmer i 28 land og 24 regionale initiativer med over 100 mill. kroner i denne perioden. Fondet har bidratt til å utvikle disse landenes utdanningsplaner, med fokus på førskolestadiet, og videregående og høyere utdanning. I sårbare stater har fondet bidratt til å igangsette viktige utdanningsreformer. Fondet har også bidratt i en bredere kontekst ved å mobilisere flere midler til utdanningsformål, og ved å generere og dele kompetanse.

Norge har undertegnet en ny avtale med Verdensbanken om et nytt flergiverfond. Multi-Donor Education and Skills Fund (MESF), og 30 mill. kroner ble utbetalt første gang i desember 2013 med Norge som foreløpig eneste giver. Norge vil bidra med ytterligere finansiering når fondet kommer i drift, og søker nå aktivt samarbeid med andre givere om dette arbeidet.

MESF vil bidra til relevant utdanning særlig rettet mot ungdom, ved å støtte land i å utvikle programmer for de mange som har falt utenfor skolesystemet, og for å møte behovene for yrkesfaglige ferdigheter i uformell sektor.

Høyere utdanning

I tidligere budsjetter har midler til hhv. kapasitetsbygging, høyere utdanning og forskning vært bevilget over kap. 165 Forskning, kompetanseheving og evaluering, post 70 forskning og høyere utdanning. I årets budsjett er aktivitetene som primært er knyttet til høyere utdanning flyttet til denne posten. Det dreier seg i hovedsak om institusjonssamarbeid og kapasitetsbygging innen høyere utdanning og forskning, som gjennomføres som et samarbeid mellom institusjoner i Norge og i partnerlandene. Støtte relatert primært til finansiering av forskning, både i nord og i samarbeidsland, vil fortsatt bevilges over 165.70. Høyere utdanning og forskning henger på den annen side nært sammen, og aktiviteter på de to feltene er ofte gjensidig styrkende. Arbeidet med kapasitetsbygging i samarbeidsland vil ofte berøre begge deler.

Situasjonsbeskrivelse

Hovedmålsetningen er å styrke høyere utdanning og forskning i samarbeidslandene. Den viktigste enkeltkomponenten i dette arbeidet er NORHED-programmet – Norwegian Programme for Capacity Building in Higher Education and Research for Development – som gir støtte til kapasitetsutvikling innen høyere utdanning og forskning. Dette er en utlysningsbasert ordning som ble opprettet i 2013 med seks delprogrammer på politisk prioriterte felt: Utdanning; helse; naturressursforvaltning, klima og miljø; demokratisk og økonomisk styresett; humaniora, kultur, medier og kommunikasjon; samt et eget program med fokus på Sør-Sudan. NORHED er et fleksibelt program, og vil videreutvikles i tråd med regjeringens tematiske og geografiske prioriteringer.

NORHED skal styrke landenes evne og anledning til selv å generere og anvende forskningsbasert kunnskap, og til å utdanne høyt kvalifisert arbeidskraft i sektorer som er viktige for utvikling og vekst. Programmet baseres på samarbeid mellom universiteter og høyskoler i lav- og mellominntektsland og i Norge. NORHED bygger på de tidligere programmene NOMA og NUFU som er under utfasing. *EnPe – Norads Masterprogram for Energi og Petroleum* finansierer prosjekter innen fornybar energi og petroleumsfag i et utvalg land. Det tas sikte på at EnPe-programmet integreres i NORHED.

Rapport 2013

I 2013 ble det utbetalt 121 mill. kroner til kapasitetsbygging innenfor forskning og høyere utdanning; tilknyttet samarbeid mellom norske høyskoler og universiteter og tilsvarende institusjoner i utviklingslandene.

Det er inngått forpliktelser for om lag 150 mill. kroner årlig i støtte til NORHED og Energi og petroleumsprogrammet (EnPe) til og med 2018.

De store kapasitetsbyggingsprogrammene NUFU og NOMA er under avvikling, men hadde aktiviteter også i 2013.

Nasjonalt program for utvikling, forskning og utdanning (NUFU) og Norads program for masterstudier (NOMA)

NUFU-avtalen har finansiert 62 femårige prosjekter, som omfattet i alt 32 universitetspartnere i Sør og 11 partnere i Norge. Under NUFU-avtalen ligger et eget kapasitetsbyggingsprogram rettet mot Sudan (NUCOOP) som har omfattet sju pågående femårige prosjekter. NUFU- og NOMA-programmene har bidratt til opprettelse av 56 masterprogrammer og fire doktorgradsprogrammer i sør.

Programmene har spesielle tiltak for rekruttere kvinnelige studenter. I 2010-opptaket under NOMA-programmet var kvinneandelen 42 prosent. Rundt 37 prosent av masterstudentene og 46 prosent av PhD-kandidatene som var finansiert av NUFU er kvinner, og programmet ses som en viktig bidragsyter til økt kvinnelig deltakelse i høyere utdanning og forskning og i arbeidslivet i sør. I 2013–2014 gjennomføres en tracer-studie av studenter som har fått støtte over NOMA og NUFU. Formålet er å kartlegge hvor studentene er, deres posisjoner i arbeidslivet, og deres opplevelse av studienes relevans for deres arbeidssituasjon.

NUFU har i perioden 2007–2013 stipendiert over 300 master- og 200 PhD-studenter, i tråd med målene for denne programperioden. Studentene har fått utdanning innenfor fagområder som er viktige for å styrke sentrale sektorer i samarbeidslandene. Omlag 35 prosent av de uteksaminerte masterstudentene er nå ansatt på universitet i hjemlandet, og en like stor andel i frivillige organisasjoner eller i offentlig eller privat sektor i sør. Av de uteksaminerte PhD-studentene er nesten 70 prosent ansatt på et universitet i hjem-

landet. Antall forskningspublikasjoner er en viktig indikator på forskningskvalitet og resultatoppnåelse i NUFU-programmet. Med godt over 2 000 rapporterte publikasjoner for perioden 2007–2013 ble måltallet oppnådd for denne programperioden.

NORHED

Norad gjennomførte en stor utlysning på NORHEDs seks delprogrammer:

- Helse
- Utdanning
- Klima, miljø og naturressurser
- Demokratisk og økonomisk styresett
- Humaniora, kultur, media og kommunikasjon
- Kapasitetsutvikling for høyere utdanning og forskning i Sør-Sudan

Av totalt 173 søknader ble 46 innstilt for støtte. Før beslutning ble alle søknadene gitt en omfattende vurdering, inkludert faglig vurdering fra internasjonale uavhengige fagpanel. Det er flest prosjekter under programområdene Helse og Naturressursforvaltning, klima og miljø. Hovedvekten av prosjektene er i Afrika, særlig Uganda, Etiopia og Malawi. Mest alle prosjektene involverer en rekke partnere i regionen. På norsk side er det Norges miljø- og biovitenskapelige universitet og universitetene i Bergen og i Oslo som er involvert i flest NORHED-prosjekter.

Programmet er nystartet og resultater vil først kunne måles og beskrives etter noe tids virksomhet. Det er inngått avtale om en femårig ekstern følgeevaluering av NORHED-programmet med University of Southern California's Development Portfolio Management Group.

Norads Masterprogram for Energi og Petroleum (EnPe) har totalt finansiert 143 mastergradsstudenter ved universiteter i utviklingsland, henholdsvis 60 innen fornybar energi og 83 innen petroleumsfag. I tillegg finnes 15 kandidater med finansiering fra hjemlandets myndigheter og industrien. Kvinner utgjør 30 prosent av masterstudentene. Totalt 53 masterstudenter har fullført graden sin under EnPe, hvorav 33 i 2013. Brorparten vil fullføre i 2014.

Budsjett 2015

For 2015 forslås bevilget 1 650 mill. kroner på ny post 73 Utdanning.

I tillegg til ovennevnte forslag på 1650 mill. kroner til utdanning anslås at om lag 700 mill. kroner også vil inngå i tiltak over andre poster på bistandsbudsjettet. Den samlede innsatsen til

utdanning i 2015 anslås til 2 350 mill. kroner, en nominell økning på om lag 550 mill. kroner eller 30 pst. i forhold til saldert budsjett 2014.

Programkategori 03.30 Multilateral bistand

Utgifter under programkategori 03.30 fordelt på kapitler

(i 1 000 kr)					
Kap.	Betegnelse	Regnskap 2013	Saldert budsjett 2014	Forslag 2015	Pst. endr. 14/15
170	FN-organisasjoner mv.	4 476 839	4 431 800	3 525 600	-20,4
171	Multilaterale finansinstitusjoner	2 230 633	2 334 500	2 022 000	-13,4
172	Gjeldslette og gjeldsrelaterede tiltak	428 992	250 000	250 000	0,0
	Sum kategori 03.30	7 136 465	7 016 300	5 797 600	-17,4

Merknader til tabellen:

Bistand til utdanning, tidligere bevilget under kap. 170 og kap. 171 foreslås for 2015 bevilget under kap. 169, ny post Utdanning.

Tiltak til klima og miljø, anslagsvis 334 mill. kroner, tidligere bevilget på kap. 170 foreslås for 2015 bevilget på kap. 166.

Programkategori 03.30 Multilateral bistand omfatter i hovedsak støtte til langsiktig utviklingsarbeid gjennom FN-organisasjoner og multilaterale utviklingsbanker. Støtten gis dels som generelle bidrag etter en nærmere vurdering av den enkelte organisasjons mandat, evne til å oppnå resultater og effektivitet. Det gis også øremerkede midler, i hovedsak mykt øremerket, til tema som Norge spesielt prioriterer. De multilaterale organisasjonene er derfor viktige for gjennomføringen av norske utenriks- og utviklingspolitiske prioriteringer. Nærmere omtale er gitt under kap.170 FN-organisasjoner mv. og kap.171 Multilaterale finansinstitusjoner. Programkategorien rommer også gjeldslettetiltak, jf. kap.172 Gjeldslette og gjeldsrelaterede tiltak.

Multilaterale organisasjoner skiller seg fra andre mottakere av norsk bistand ved at Norge deltar i styrende organer og kan påvirke organisasjonenes samlede virksomhet og kontrollere organisasjonenes oppfølging av vedtatte retningslinjer. Norge benytter denne muligheten aktivt. I styrene for FN-organisasjonene gjøres dette gjennom innlegg og vedtaksforhandlinger, ofte i nært samarbeid med andre land. Det er gjennomslag i vedtaksforhandlingene som avgjør hvordan Norge påvirker organisasjonenes prioriteringer og virksomhet. I utviklingsbankene fremmer vi norske synspunkter og posisjoner gjennom valggruppekontorene. For de fleste multilaterale organisasjo-

ner er vedtak i styrende organer og i stigende grad også medlemslandenes innlegg offentlig tilgjengelig.

Norge har i organisasjonenes styrende organer et sterkt fokus på resultatbasert styring og rapportering om resultater. Organisasjonenes resultatarbeid har blitt stadig bedre. For FN-organisasjonene gjelder dette ikke minst i forbindelse med at de fleste organisasjonene fikk nye langtidsplaner som gjelder fra 2014. For utviklingsbankene har tilsvarende forbedringer blitt gjort i tilknytning til utforming av nye strategier og midtveisgjennomganger av strategiene. I disse prosessene har Norge særlig arbeidet for spissing av de enkelte organisasjonenes mandat, basert på vurderinger av organisasjonenes komparative fortrinn og forbedringer i resultatrammeverket som skal danne grunnlaget for resultatbasert styring og systematisk resultatrapportering. For å styrke vurderingen av oppnådde resultater og legge grunnlaget for strategiske diskusjoner om innrettingen av virksomheten, er regjeringen også oppatt av at organisasjonene har uavhengige evalueringsfunksjoner med tilstrekkelig kapasitet.

FN og utviklingsbankene forventes å ha gode forebyggende tiltak, kontrollrutiner og reaksjoner som tilfredsstillende kravet om nulltoleranse for økonomiske misligheter. Overordnede retningslinjer vedtas av organisasjonenes styrende organer, og organisasjonene rapporterer regelmessig tilbake

til styrene om oppfølgingen av retningslinjene. Regjeringen mener det er meget viktig at organisasjonene har en uavhengig internrevisjon med tilstrekkelig kapasitet både til å føre tilsyn med virksomheten og til å foreta granskning ved mistanke om økonomiske misligheter. Der det er behov for forbedring i økonomiforvaltning eller kontroll og oppfølging ikke er tilfredsstillende, arbeider Norge for forbedringstiltak i egnede fora. For øremerkede bidrag er det en forutsetning at ansvaret for forvaltningen av midler og nødvendige rutiner for oppfølging og rapportering omtales i avtaler.

Norge deltar aktivt i et nettverk som nå består av 18 giverland, The Multilateral Organisation Performance Assessment Network (MOPAN), som har som formål å foreta felles gjennomganger av multilaterale organisasjoners effektivitet og resultatoppnåelse. I 2013 ble Den asiatiske

utviklingsbanken (AsDB), Den konsultative gruppen for internasjonal landbruksforskning (CGIAR), Verdens matvareprogram (WFP) og Verdens helseorganisasjon (WHO) vurdert, jf. omtale under de aktuelle budsjettpostene. FNs organisasjon for likestilling og kvinners rettigheter (UN Women), FNs høykommissær for flyktninger (UNHCR), FNs organisasjon for ernæring og landbruk (FAO) og FNs befolkningsfond (UNFPA) gjennomgås i 2014. Rapportene er offentlig tilgjengelig på MOPANs hjemmeside www.mopanonline.org.

MOPAN har blitt styrket ved at det nå er et permanent sekretariat tilknyttet OECD i Paris. Det pågår et reformarbeid i MOPAN med sikte på å styrke det faglige grunnlaget for vurderingene ytterligere og å øke antallet organisasjoner som blir gjennomgått hvert år.

Kap. 170 FN-organisasjoner mv.

(i 1 000 kr)				
Post	Betegnelse	Regnskap 2013	Saldert budsjett 2014	Forslag 2015
70	FNs utviklingsprogram (UNDP)	760 000	710 000	660 000
71	FNs befolkningsfond (UNFPA)	402 000	431 000	431 000
72	FNs barnefond (UNICEF)	1 020 000	1 040 000	520 000
73	Verdens matvareprogram (WFP), <i>kan overføres</i>	170 000	170 000	212 000
74	FNs Høykommissær for flyktninger (UNHCR)	300 000	300 000	300 000
75	FNs organisasjon for palestinske flyktninger (UNRWA)	150 000	150 000	150 000
76	Tilleggsmidler via FN-systemet mv., <i>kan overføres</i>	860 970	832 800	608 300
77	FNs aidsprogram (UNAIDS), <i>kan overføres</i>	185 000	175 000	175 000
78	Bidrag andre FN-organisasjoner mv., <i>kan overføres</i>	306 345	311 000	157 300
79	Ekspertes, juniorekspertes og FNs fredskorps, <i>kan overføres</i>	78 101	77 000	77 000
81	Tilskudd til internasjonal landbruksforskning, <i>kan overføres</i>	149 423	140 000	140 000
82	FNs organisasjon for kvinners rettigheter og likestilling (UN Women), <i>kan overføres</i>	95 000	95 000	95 000
Sum kap. 0170		4 476 839	4 431 800	3 525 600

Merknader til tabellen:

Bistand til utdanning, tidligere bevilget under post 72 og post 76, foreslås fra 2015 bevilget under kap. 169, ny post 73 Utdanning.

Bistand til klima- og miljøtiltak, tidligere bevilget under post 76 og post 78, foreslås fra 2015 bevilget under kap. 166, post 72 Internasjonale miljøprosesser og bærekraftig utvikling. Dette omfatter tiltak til bl.a. UNEP, UN-Habitat, Grid Arendal og GEF.

Norske midler blir kanalisert til FN-systemet i form av pliktige bidrag til FNs regulære budsjett og særorganisasjonene, frivillige kjernebidrag og ulike former for øremerkede bidrag. Til sammen utgjorde den norske støtten gjennom FN 8 mrd. kroner i 2013. FN-statistikken viser at Norge var fjerde største bidragsyter til FNs utviklingsaktiviteter og humanitære innsats i 2012. Det er imidlertid mange bidragsytere til FN, og den norske støtten utgjorde 4,7 pst. av FNs samlede ressurser for disse formål. Norge var tredje største bidragsyter av kjerneressurser. I tillegg gir Norge betydelig øremerkede midler, og Norge var i 2012 femte største bidragsyter av slike midler.

Dette budsjettkapitlet dekker hovedsakelig frivillige kjernebidrag og øremerkede bidrag som støtter opp om prioriteringer i organisasjonenes langtidspaner. Slik støtte fastsettes i forkant av hvert års statsbudsjett på en helhetlig måte. Budsjettkapitlet dekker også støtte til FN-reform, jf. omtale under post 76.

I tillegg mottar FN-organisasjonene støtte over andre deler av budsjettet, på bakgrunn av norske tematiske satsinger og ambassadenes vurdering av FN-organisasjonene som egnet kanal innenfor de bilaterale strategiene overfor ulike land samt i form av humanitær bistand. Likevel viser statistikken for det enkelte år at norsk støtte gjennom FN i stor grad er konsentrert om de største fond, programmer og særorganisasjoner.

Kjernebidrag følges opp gjennom aktiv deltakelse i styrende organer, hvor Norge har mulighet til å være med å påvirke organisasjonenes samlede virksomhet. De fleste FN-organisasjonene har fått nye langtidspaner for perioden 2014–2017. Norge har vært aktivt engasjert for å bidra til at langtidspanene får et tydelig strategisk fokus, basert på den enkelte organisasjons mandat og fortrinn. Vi har også deltatt aktivt i arbeidet for at organisasjonene skal få på plass bedre resultatrammeverk, som en forutsetning for resultatorientert styring og bedre resultatrapportering om den enkelte organisasjons samlede virksomhet. Som en del av resultatarbeidet har vi også jobbet for å sikre at FN-organisasjonene har uavhengige sentrale evalueringsfunksjoner med god kapasitet. For flere av organisasjonene har dette blitt sikret gjennom vedtatte budsjetter. Vi har i styrene for flere organisasjoner ledet an for å sikre at de uavhengige internrevisjonene har fått økt kapasitet, inkludert økt kapasitet til å foreta gransking ved mistanke om økonomiske misligheter. Dette er fremskritt som også kommer Norge til gode når vi øremerker midler til organisasjonene. I samarbeid med andre medlemsland har Norge i

styrene for de største FN-organisasjonene fått gjennomslag for at internrevisjonenes forvaltningsgjennomganger skal være offentlig tilgjengelig og for økt åpenhet om oppfølging av økonomiske misligheter.

Norge har rammeavtaler med en rekke av FNs fond, programmer og særorganisasjoner som danner grunnlaget for oppfølging av ulike typer øremerkede bidrag. De fleste avtalene er fra 2003 og til dels utdaterte i forhold til dagens krav til resultatbasert styring, resultatrapporteringer og finansielle aspekter. Forhandlinger om nye rammeavtaler har startet opp.

FNs styrke er samspillet mellom FN som mellomstatlig arena, hvor det forhandles frem enighet om internasjonale normer og standarder, og FN som operasjonell aktør. FN er også en viktig arena for å etablere enighet internasjonalt innenfor utviklingspolitikken. Norge bruker FN-arenaene til å jobbe frem internasjonale normer og kjørerregler, til å sette dagsorden og til å arbeide for at norske prioriteringer og tankegodt vinner støtte i det internasjonale samfunnet. På denne måten bidrar vi også til utforming, regulering, gjennomføring og finansiering av globale løsninger på globale utfordringer, for eksempel på områder som matsikkerhet, og klima. Enighet i FN har større global legitimitet enn det som er forhandlet frem i fora med mer begrenset medlemskap.

Norge legger vekt på FN som utviklingsaktør. Et sterkt FN-system er avgjørende for å fremme menneskerettigheter, oppnå tusenårsmålene og få på plass framtidrettede globale utviklingsmål etter 2015. FN-organisasjonenes legitimitet, deres universelle mandat og tilstedeværelse i over 160 land gir dem viktige roller som talerør for internasjonale normer og standarder overfor myndigheter og sivilt samfunn. I forlengelsen av dette har FN-organisasjonene en viktig oppgave i å bidra i utviklingen av nasjonal politikk, lovverk og systemer samt til kapasitets- og institusjonsutvikling. Slikt arbeid er en forutsetning for at utviklingslandene kan bygge og videreutvikle inkluderende stater. Internasjonale normer er imidlertid under press, noe som representerer store utfordringer for FN-organisasjonene i mange land. Ikke minst gjelder dette kvinners og jenters rettigheter samt seksuelle og reproduktive rettigheter. Norge arbeider derfor i ulike fora for at verdenssamfunnet skal holde fast ved tidligere etablerte normer og for at FN-organisasjonene skal ha en menneskerettighetstilnærming i sitt arbeid.

Legitimitet og bred tilstedeværelse på landnivå innebærer at FN er en viktig aktør i land som er i konflikt eller beveger seg ut av konflikt. I slike

land må FN også ofte påta seg å opprettholde og videreutvikle svake institusjoner og bidra til at grunnleggende tjenester kan nå ut til befolkningen. Det er også viktig at ulike deler av FN-systemet samarbeider slik at humanitær bistand, sikkerhet og utvikling blir sett i sammenheng. Mangelen på fleksible finansieringsmekanismer virker hemmende for slikt samarbeid. Det har imidlertid skjedd bedringer, eksempelvis gjennom det felles programmet som FN-sekretariatets avdeling for politiske spørsmål (DPA) og FNs utviklingsprogram (UNDP) driver for å forebygge konflikt.

Risikoen for ikke å bidra til endring og å oppnå planlagte resultater er større i sårbare stater enn i land med mer stabile forhold og sterkere institusjoner. Større fare for korrupsjon og for at midler ikke alltid blir brukt etter hensikten er bare én av mange årsaker. Risikonivået i slike land representerer derfor et dilemma for oss som medlemsland og givere når vi samarbeider med FN-organisasjonene og yter finansiell støtte til deres arbeid. Forståelse for utfordringene organisasjonene står overfor er en forutsetning for å unngå risikoaversjon og at organisasjonene trapper ned sin virksomhet i sårbare stater. Norge er derfor engasjert i en dialog med flere av de største FN-organisasjonene og andre givere for å søke å finne frem til en felles tilnærming til risiko i sårbare stater. Regjeringen mener generelt at risikoanalyser er en sentral del av arbeidet med resultatorientert ledelse, både på organisasjonsnivå og i det enkelte land hvor organisasjonene arbeider.

Rammeresolusjonen om FNs utviklingsaktiviteter, *Quadrennial Comprehensive Policy Review*, som ble avsluttet i desember 2012 og som Norge bidro aktivt til, inneholder en rekke konkrete forventninger om fortsatt reform i FNs utviklingssystem og i den enkelte organisasjon. Resolusjonen danner derfor et godt grunnlag for regjeringens arbeid for å bidra til et modernisert, sterkt og mer effektivt FN. Rammeresolusjonen slår fast at alle land som ønsker det, skal få støtte fra FN til å etablere Ett FN-modellen i sine land. Ett FN-modellen innebærer at FN på landnivå skal ha én leder/stedlig koordinator, ett felles strategisk innrettet program, ett budsjett og én stemme utad. I tillegg skal utgiftene reduseres gjennom større grad av fellesfunksjoner. FNs utviklingsgruppe har utarbeidet felles prosedyrer for å lette innføringen av Ett FN-modellen, *Standard Operating Procedures for Countries Wishing to Adopt the «Delivering as One» Approach*. Hittil har 39 utviklingsland innført modellen.

FNs toppledergruppe, inkludert FNs utviklingsgruppe (UNDG), har handlet raskt etter at rammeresolusjonen ble vedtatt. Felles handlingsplaner er godkjent som har som formål å fremme resultatbasert ledelse, redusere transaksjonskostnader og legge til for samarbeid bl.a. gjennom forenkling og harmonisering av administrative prosedyrer og rutiner. Det er i dag et gap mellom det som forventes av FN-apparatet og de ressursene som stilles til disposisjon. Kjernemidler er nødvendig for at organisasjonene skal kunne følge opp styrevedtatte prioriteringer for virksomheten og reformbestrebelse og ha fleksibilitet til raskt å tilpasse seg nye situasjoner. Måten FN-organisasjonene finansieres på, er imidlertid en trussel mot reformbestrebelsene og effektiviteten i den enkelte organisasjon. Kjerne-midlenes andel av utviklingsorganisasjonenes samlede inntekter har gått sterkt ned, fra 68 pst. i 1994 til 28 pst. i 2012. Samtidig er det en stadig økende fragmentering i måten FN-organisasjonene finansieres. Givere etablerer stadig nye mekanismer og overbelaster FN-systemet med ikke-koordinerte rapporteringskrav, samtidig som de etterlyser reform, koherens og effektivitet. Den nye rammeresolusjonen om FNs utviklingsaktiviteter slår fast at denne trenden må snus og definerer klare forventninger til FNs medlemsland om finansiering i form av kjernebidrag og kvalitativt bedre øremerkede bidrag gjennom myk øremerking og bidrag til fellesfond som fremmer samarbeid på tvers av organisasjonene. Regjeringen vil gjennom budsjettforslaget bidra til å styrke finansieringsmåter som legger til rette for økt effektivitet i FNs utviklingssystem.

Post 70 FNs utviklingsprogram (UNDP)

Denne posten omfatter det norske kjernebidraget til UNDP og tilleggsmidler til organisasjonens tematiske fond for demokratisk styresett, samt kjernebidrag til FNs kapitalutviklingsfond (UNCDF).

Situasjonsbeskrivelse

UNDP er det største av FNs fond og programmer med et utviklingsmandat og har virksomhet i over 170 land. UNDP er en viktig premissleverandør for den internasjonale utviklingspolitiske agendaen, ikke minst i prosessen med å utvikle nye, globale utviklingsmål som skal erstatte FNs tusenårsmål fra 2015, og som utgiver av den årlige uavhengige rapporten om menneskelig utvikling, *Human Development Report*. UNDPs administra-

tor, som er tredje øverste leder i FN, er også leder for FNs utviklingsgruppe (UNDG) som samler alle FN-organisasjonenes ledere. UNDP har et særlig ansvar for koordinering av FN-systemets utviklingsaktiviteter på landnivå, og har en viktig støttefunksjon for andre FN-organisasjoner, ikke minst gjennom forvaltning av flergiverfond for felles FN-initiativ.

UNDPs budsjett, som utgjør om lag 36 mrd. kroner årlig for perioden 2014–2017, er hovedsakelig rettet mot mandatområdene bærekraftig vekst og utvikling, tilgang på grunnleggende tjenester, demokratisk styresett, kriseforebygging og tidlig gjenoppbygging etter kriser og konflikter. Gjenoppbygging etter kriser og konflikter har de siste årene fått økt oppmerksomhet. En mindre andel av UNDPs ressurser blir brukt på klima, miljø og energi.

Omfattende evalueringer ligger til grunn for UNDPs nye langtidsplan for 2014–2017. Disse dokumenterer relevante og viktige resultater, inkludert fattigdomsorientert politikktutforming, arbeid i sårbare stater og støtte til demokratiske valg. UNDPs arbeid på landnivå får generelt positive vurderinger, men det påpekes ofte utfordringer knyttet til strategisk innretning og langsiktig bærekraft. Evalueringene fremhever også utfordringer knyttet til kunnskapsforvaltning, administrativ effektivitet, prosjektgjennomføring og generell fragmentering. I tillegg til landprogrammene kanaliseres en betydelig andel av UNDPs støtte gjennom regionale- og globale programmer. Evalueringsrapporter viser at disse har bidratt til betydelige resultater, men det påpekes også her utilstrekkelig strategisk fokus og svak koordinering av de faglige ressursene som de ulike nivåene i UNDP disponerer.

Gjennomgangen til den globale fellesmekanismen for vurdering av multilaterale organisasjoner (MOPAN) konkluderte i 2012 at UNDP er en samarbeidspartner for myndigheter i utviklingsland som fremmer nasjonalt eierskap ved å støtte opp om mottakerlandenes prioriteringer. Andre positive funn inkluderte UNDPs sterke, uavhengige evalueringsskottor, organisasjonens finansforvaltning, internrevisjonens uavhengighet og UNDPs viktige rolle i koordineringen av FN-systemet. Selv om MOPAN synliggjorde en rekke positive sider ved UNDP, ble det også påpekt svakheter som byråkratiske prosedyrer, administrativ ineffektivitet, utilstrekkelig bruk av nasjonale systemer og resultatrapporteringssystemer.

UNDP har retningslinjer for forebygging av og oppfølging av korrupsjonsmistanker. Eksternrevisjon foretas av FN-systemets felles revisjonsråd,

Board of Auditors. De fleste avdekkede svakheter er knyttet til landkontorene og forsinket oppfølging av anbefalinger fra intern- og ekstern revisjon. I tråd med styrets vedtak har internrevisjonsrapportene vært offentlig tilgjengelig siden 2012.

Flere gjennomganger de siste årene gir UNDP godt skussmål for arbeid med kvinne- og likestillingsperspektivet, og det har blitt dokumentert en rekke positive resultater blant annet knyttet til styrking av kvinners politiske deltakelse og likestillingsagendaen i nasjonale planer, policyer og lovverk. UNDPs nye likestillingsstrategi for 2014–2017 er godt knyttet opp til målene i UNDPs langtidsplan. Strategien legger opp til en systematisk tilnærming til likestillingsarbeidet, og svarer på utfordringer knyttet til operasjonalisering av likestillingsarbeidet i felt ved å fokusere på kapasitetsbygging på landnivå.

UNDPs styre har pålagt organisasjonen å definere et klart fokus og utarbeide et robust resultatrammeverk for neste programperiode samt å styrke effektiviseringen av organisasjonen. Den nye langtidsplanen for 2014–2017 viser at UNDP har redusert antall overordnede mål- og innsatsområder, og at det stilles tydelige krav om bedre konsentrasjon på landnivå. Planens resultatrammeverk er vesentlig bedre sammenlignet med forrige periode, og forventes å styrke UNDPs evne til å vise resultater og fremgang i tråd med planens mål.

UNDPs budsjett for perioden 2014–2017 er tilpasset en forventning om nedgang i tilgjengelige ressurser, men ubrukte midler fra tidligere periode, økt inndekning av kostnader fra tiltak som finansieres med øremerkede midler og kutt i administrasjonsutgifter tilrettelegger for en mindre økning i utgiftsnivået og at andelen midler til utviklingsaktiviteter opprettholdes på omkring 88 pst. Budsjettet har en ny struktur som er et resultat av en budsjettreform gjennomført sammen med UNFPA, Unicef og UN Women. Dette tilrettelegger for å bruke budsjettet mer systematisk som styringsverktøy og gir styret bedre innsyn i hvordan midler planlegges og faktisk blir brukt; i tråd med langtidsplanen og dens resultatrammeverk. Det er innført en ny modell for finansiering av UNDPs fysiske tilstedeværelse i programland, som innebærer at øvre mellominntektsland må dekke hoveddelen av utgiftene til UNDPs tilstedeværelse i eget land. Langtidsplanen har konkrete mål for hvordan UNDP skal bli en mer resultatorientert organisasjon, ikke minst på landnivå. Det pågår en omfattende omorganiseringsprosess som skal legge til rette for mer effektiv gjennomføring av langtids-

planen. Denne inkluderer reduksjon i antall stillinger og en betydelig omdisponering av ressurser fra UNDPs hovedkvarter til de regionale kontorene. Norge vil følge den videre utviklingen nøye.

UNDP er en meget viktig partner for norsk FN- og utviklingspolitikk, ettersom UNDPs mål i høy grad samsvarer med norske mål og på grunn av organisasjonens brede tilstedeværelse og koordinerende rolle på landnivå. Den nye langtidsplanens mål stemmer svært godt overens med prioriteringene i norsk utviklingspolitikk, med tydelig vektlegging av reduksjon av ulikheter og fremme av bærekraftig utvikling, demokratisk styresett og motstandsdyktighet mot kriser og konflikt. Det legges vekt på å arbeide mer på tvers av eksisterende innsatsområder.

UNDP har en sentral posisjon for å bidra til målsetningene i Meld. St. 33 (2011–2012) *Norge og FN: Felles framtid, felles løsninger*. UNDP er en hjørnestein for FNs utviklingsarbeid og er organisasjonen som binder FNs utviklingsarbeid sammen på landnivå. Organisasjonen har en sentral og koordinerende rolle innenfor FN-reform på landnivå, «Ett FN». UNDP har en unik rolle i arbeidet for å fremme bærekraftig og inkluderende menneskelig utvikling, demokratiske styresett samt konfliktforebygging og gjenoppbygging i sårbare stater. UNDP er også en partner for Norge innenfor klima og miljø, spesielt for den norske klima- og skogsatsingen, og i arbeidet med humanitær nedrustning og væpnet vold.

Fra norsk side prioriteres følgende:

- UNDP styrker sin innsats på områder hvor organisasjonen har en unik rolle og komparative fortrinn: fremme kunnskap, dialog og innsats for bærekraftig menneskelig utvikling, fremme demokratisk styresett, kriseforebygging og tidlig gjenoppbygging samt koordinering av FN-systemets utviklingsaktiviteter.
- UNDP i større grad vektlegger rådgiving og kapasitetsutvikling som setter myndighetene i stand til å utforme en helhetlig politikk og utviklingsplaner som fokuserer på fattigdomsreduksjon, bærekraftig utvikling og demokratisk styresett.
- UNDP må levere målbare resultater. Dette krever effektiv resultat- og risikostyring, resultatorientert organisasjonskultur og styrket resultatrapportering.
- UNDP må konsentrere ytterligere sin innsats i det enkelte land. UNDP må trekke seg ut av aktiviteter der andre FN-organisasjoner eller

aktører utenfor FN har bedre forutsetninger for å levere.

- UNDP må gjøre sitt ytterste for å bidra til helhetlig og koordinert FN-innsats på landnivå.
- UNDP må bli mer effektiv, fleksibel og tilpassingsdyktig ved bl.a. å effektivt gjennomføre organisasjonsendringer og forbedre administrative rutiner og systemer for programplanlegging og -gjennomføring, inkludert personal- og kunnskapsforvaltning.
- Tilstrekkelige ressurser må avsettes til interne kontrollmekanismer i takt med at organisasjonen i stigende grad engasjerer seg i sårbare stater og land rammet av konflikt.

Norge var i 2013 UNDPs nest største giver totalt, og største bidragsyter av kjernemidler (730 mill. kroner). I styresammenheng og i dialogen med UNDPs ledelse har Norge understreket betydningen av kjernemidler for UNDPs langsiktige strategisk styring, men signalisert at det er problematisk at det norske kjernebidraget over flere år har vært vesentlig høyere enn andre givere. Det er i lys av dette naturlig å redusere kjernebidraget noe.

Norges programsamarbeidsavtale med UNDP supplerer kjernebidraget ved å vektlegge områder hvor UNDP har komparative fortrinn, hvor tilleggsressurser forventes å ha en katalytisk effekt og som har spesiell relevans for norsk utviklingspolitikk. Støtten gis i form av en moderat form for øremerking som gir UNDP mulighet å sikre at bruken av midlene bygger opp om den overordnede strategiske planen. Prioriterte områder for norsk programsamarbeid vil fortsatt være demokratisk styresett, kriseforebygging og tidlig gjenoppbygging samt støtte til organisasjonens mål innen miljø og bærekraftig utvikling. Det pågår en tett dialog med UNDP om støtte til en revitalisering av Oslo Governance Centre, jf. omtale under kap. 170, post 76 Tilleggsmidler via FN-systemet.

Mål

I henhold til langtidsplanen for 2014–2017 er UNDPs visjon å bistå land i å utrydde fattigdom og betraktelig redusere ulikheter og ekskludering gjennom å satse på sju hovedmål:

- Inkluderende og bærekraftig vekst og utvikling, som bidrar til å skape sysselsetting og livsgrunnlag for fattige og ekskluderte
- Sterkere systemer for demokratisk styresett, som møter folks forventninger om deltakelse, utvikling, rettsstatsprinsipper og ansvarliggjøring

- Sterkere institusjoner for å bidra til universell tilgang til grunnleggende tjenester
- Raskere fremskritt for å redusere ulikhet mellom kjønnene og fremme kvinners stilling
- Styrke lands evne til å redusere sannsynligheten for konflikt og redusere risikoen for naturkatastrofer, inkludert katastrofer forårsaket av klimaendringer
- Tidlig gjenoppbygging og rask tilbakevending til bærekraftige utviklingsmønstre etter konflikt og katastrofer
- Bidra til at utviklingsdebatt og -tiltak prioriterer fattigdom, ulikhet og ekskludering

Fremme av likestilling og menneskerettigheter er godt i varetatt både gjennom eksplisitte mål og som tverrgående tilnærminger.

Rapport 2013

UNDPs årsrapport for 2013 dokumenterer et omfattende aktivitetsnivå og resultatoppgjør; spesielt i de fattigste landene. I perioden 2008–2013 som helhet oppnådde organisasjonen 71 pst. av de planlagte resultatene på landnivå. Utviklingen av UNDPs nye strategiske plan (2014–2017) krevde i 2013 mye oppmerksomhet. Norge var i styret en aktiv pådriver for bedre resultatstyring og tydeligere strategisk fokus, og UNDP styres nå av et helhetlig resultatrammeverk med tydelig kobling til budsjettet og fokus på landnivå. Det ble ved utgangen av året igangsatt en større omorganisering, inkludert omfattende flytting av personell fra New York til de regionale sentrene. UNDPs evalueringsfunksjon er en viktig del av resultatarbeidet, og det var i 2013 en omfattende produksjon av relevante tematiske evalueringer i regi av UNDPs uavhengige evalueringskontor. I tillegg bidro UNDPs landkontorer og fagavdelinger til 316 evalueringer av UNDPs operative programmer.

UNDP har oppsummert oppnådde resultater i 2013 iht. den nye langtidsplanens tre innsatsområder:

UNDPs arbeid innen innsatsområdet bærekraftige utviklingsveier utgjorde 44 pst. av de finansielle ressursene, bidro til utvikling i 154 land og hadde betydning for livsgrunnlaget og tilgangen på sosiale tjenester til mer enn 25 millioner mennesker. Omkring en fjerdedel av ressursene bidro til å styrke nasjonal kapasitet for fattigdomsbekjempelse, inkludert offentlig planlegging og politikkutvikling. 12 nye land fikk assistanse til å arbeide mer målrettet for oppnåelse av tusenårsmålene gjennom «MDG Acceleration Fra-

meworks». De 56 landene som har tatt i bruk slike rammeverk viser 11 pst. høyere fremgang enn land som ikke har tatt dette i bruk. Jobbskaping, både gjennom formell sysselsetting og landbygdutvikling, var et sentralt innsatsområde, og det rapporteres at UNDP bidro til mer enn 6 millioner jobber. UNDP har økt sitt engasjement innenfor urban utvikling, inkludert styrking av kapasitet for offentlige tjenester som håndtering av avfall, drikkevann og lokal planlegging. Over 100 land dro nytte av bistand fra UNDP innenfor fornybar energi og energieffektivisering.

Innen innsatsområdet inkluderende og effektivt demokratisk styresett bidro 22 pst. av UNDP finansielle ressurser til resultater i 140 land. Dette omfattet deltagelse i politiske prosesser og valg, styrking av justissektoren og rettsstatsprinsipper, sikkerhetssektoren og forvaltningskapasitet for offentlige tjenester. UNDP bidro blant annet til at 4 mill. personer i 117 land fikk bedre tilgang til rettstjenester (49 pst. kvinner), 36 land styrket sin kapasitet for å oppfylle internasjonale menneskerettsforpliktelser og det ble gitt faglig rådgivning til 270 lovgivende prosesser og nesten 500 initiativ for styrking av offentlig administrasjon, inkludert korrupsjonsbekjempelse. UNDP kan vise til positive resultater fra arbeidet med å styrke kvinners politiske deltagelse, som blant annet bidro til en dobling av andelen kvinnelige parlamentarikere i Senegal og Kenya.

Innsatsområdet styrking av motstandsdyktighet mot konflikt og naturkatastrofer (på engelsk «resilience building») er i den nye strategiske planen introdusert som en tematisk avgrensning for mer systematisk og helhetlig respons på behovene til land påvirket av væpnet konflikt og naturkatastrofer. 79 land fikk i 2013 bistand fra UNDP på dette området, som fikk tildelt 22 pst. av UNDPs finansielle ressurser. Mange av innsatsene innenfor dette området er også nært knyttet til arbeidet med demokratisk styresett, og arbeidet innenfor sikkerhetssektoren i Afghanistan er blant UNDP største enkelttiltak. 18 land fikk gjennom UNDP styrket sin beredskap for naturkatastrofer, inkludert planer for klimatilpassing. Det ble i 2013 ferdigstilt en omfattende ekstern evaluering av UNDPs arbeid i land berørt av konflikt. Denne bekreftet UNDPs komparative fortrinn på dette området, særlig knyttet til tilstedeværelse på bakken, nært partnerskap med myndighetene i de aktuelle landene, rollen som brobygger mellom humanitær, fredsbyggings- og langsiktig utviklingsinnsats, samt organisasjonens styrke innen styresett og institusjonell endring relatert til konflikthåndtering.

UNDP videreførte i 2013 sin sentrale rolle i tilrettelegging av en helhetlig tilnærming for FNs utviklingssystem på landnivå, inkludert ordningen med en felles Stedlig koordinator, og bidro i tillegg med operasjonelle og administrative støtte-tjenester til mange FN-organisasjoner.

HKH Kronprins Haakon fortsetter som goodwill-ambassadør for UNDP. Målet for engasjementet er fremme av tusenårsmålene og UNDPs arbeid for fattigdomsreduksjon. Dette inkluderte i 2013 landbesøk til Zambia, samt foredrag i Norge og internasjonalt for å løfte tusenårsmålsagendaen. Engasjementet synliggjør også norsk FN-innsats.

FNs kapitalutviklingsfond (UNCDF)

Situasjonsbeskrivelse

FNs kapitalutviklingsfond (UNCDF) er et underliggende fond av UNDP og bidrar gjennom tilgang på kapital (tilskudd, lån, garantier) og faglig bistand til styrket lokalforvaltning, investeringer i lokal offentlig infrastruktur og tilgang på investeringskapital for de fattigste. UNCDF opererer i verdens minst utviklede land, med to tredeler av virksomheten i Afrika. UNCDF har de siste årene opplevd positiv utvikling og får god omtale i flere internasjonale og nasjonale vurderinger.

Mål

UNCDF har som mål å redusere fattigdom og fremme tusenårsmålene gjennom a) økt tilgang til mikrofinans for fattige mennesker og små bedrifter, og b) bidra til at lokale offentlige investeringer er bærekraftige og responderer på de fattiges behov.

Rapport 2013

UNCDF konsentrerte i 2013 ytterligere sitt fokus på de minst utviklede landene, og var operativ i 32 land. Finansieringsmekanismene både for lokalforvaltning og investeringskapital for de fattigste ble videreutviklet, og UNCDFs relevans ble bekreftet gjennom tettere samarbeid med store internasjonale aktører som Verdensbanken og IFC. UNCDF har bidratt til styrket bruk av nasjonale innkjøpsregler og ekstern revisjon i over 5000 lokale forvaltningsenheter. I 2013 fikk nesten 9 millioner fattige bedre tilgang på investeringskapital gjennom UNCDF, en økning på 500 000. UNCDF tilrettelegger for at lokale finansieringsinstitusjoner skal nå de aller fattigste, og hadde god resultatoppnåelse spesielt i afrikanske land. Mobi-

lisering av kjernestøtte er fortsatt en stor utfordring, men UNCDF lyktes med å mobilisere økte øremerkede ressurser, inkludert store private bidrag.

Budsjett 2015

For 2015 foreslås bevilget 660 mill. kroner, herav 630 mill. kroner i kjernebidrag til UNDP, 25 mill. kroner i tilleggsmidler til UNDP og 5 mill. kroner i kjernestøtte til UNCDF.

Post 71 FNs befolkningsfond (UNFPA)

Denne posten omfatter det norske kjernebidraget til UNFPA.

Situasjonsbeskrivelse

Etter den internasjonale konferansen om befolkning og utvikling (ICPD) i Kairo i 1994, fikk UNFPA en ledende oppgave i å bistå FNs medlemsland i oppfølgingen av den vedtatte handlingsplanen. UNFPAs mandat ble dermed konkretisert på en måte som gjør enkeltindividets rettigheter, særlig reproduktive rettigheter, til bærebjelken i organisasjonens arbeid. Det er besluttet at handlingsplanen skal forlenges ut over 2014.

UNFPA er eneste FN-organisasjon med seksuell og reproduktiv helse og rettigheter som mandat. UNFPA arbeider også for at seksuell og reproduktiv helse og rettigheter skal bli en sentral del av de nye utviklingsmålene etter 2015.

UNFPAs langtidsplan for 2014–2017 innebærer en ytterligere fokusering på universell tilgang til seksuell og reproduktiv helse og realisering av reproduktive rettigheter, inkludert familieplanlegging, og på ungdom. Norge har støttet en slik fokusering. Planen inneholder en modell for hvordan UNFPA vil tilpasse sin virksomhet i ulike kategorier land, basert på inntektsnivå og behov i forhold til UNFPAs mandat. Tilnærmingen innebærer en konsentrasjon av virksomheten i de land som trenger det mest, mens øvre mellominntektsland og høyinntektsland bare vil få hjelp til politikktutvikling. Norge har støttet opp om den nye tilnærmingen som anses å være fullt i tråd med Meld. St. 33 (2011–2012) *Norge og FN. Felles framtid, felles løsninger*. Den nye tilnærmingen anses også å være en videreføring av omleggingen til større konsentrasjon av UNFPAs innsats som ble gjort etter midtveisgjennomgangen av nåværende langtidsplan, og som Norge arbeidet for.

Langtidsplanen ledsages av et rammeverk med grunnlagsdata og årlige måltall for resultatindikatorerne. Vurderingen er at UNFPA gjennom den nye langtidsplanen vil styrke resultatorientert styring og resultatrapporteringen.

UNFPA spiller en sentral rolle i oppfølgingen av Generalsekretærens globale strategi for kvinners og barns helse innenfor rammen av helsesamarbeidet H4+ (UNFPA, WHO, Unicef, UNAIDS, UN Women, Verdensbanken). Strategien er en viktig del av norsk satsning på tusenårs-mål 4 om barnedødelighet og 5 om mødre helse og tilgang på reproduktive helsetjenester.

UNFPA har gjennom en rekke år vært en pådriver for FN-reform på landnivå, inkludert Ett FN.

Et viktig verktøy for befolkningsstatistikk og analyse globalt er UNFPA *State of the World Population Report*. Rapporten kommer ut årlig og tar for seg ulike temaer. I 2013 omhandlet rapporten barnegraviditeter.

Mål

Visjonen i UNFPAs strategiske plan for 2014–2017 er at universell tilgang til seksuell og reproduktiv helse, realisering av reproduktive rettigheter og redusert mødre dødelighet vil føre til at intensjonene i handlingsprogrammet for befolkning og utvikling gjennomføres raskere.

Planen har fire hovedmål:

- universell tilgang til og bruk av integrerte helsetjenester for seksuell og reproduktiv helse som er kjønnssensitive og imøtekommer menneskerettighetsstandarder
- høyere prioritering av ungdom, spesielt unge jenter, i nasjonal utviklingspolitikk og programmer, med vekt på økt tilgang til seksualundervisning og seksuell og reproduktiv helse,
- økt likestilling, bedring i kvinners og jenters stilling og realisering av reproduktive rettigheter,
- styrket nasjonal politikk og styrking av den internasjonale utviklingsagendaen ved å integrere faktabaserte analyser av befolkningsdynamikk og knytte disse til bærekraftig utvikling, seksuell og reproduktiv helse og reproduktive rettigheter, hiv og likestilling.

Rapport 2013

UNFPA gjennomførte i 2013 en operasjonell gjennomgang av handlingsprogrammet fra befolkningskonferansen i Kairo i 1994 (ICPD). Tjueårs-gjennomgangen omfattet sammenfatning av data basert på rapportering fra 176 land om oppfølging

av ICPD og arrangement av en rekke tematiske og regionale møter. Det dokumentere vesentlig framgang i løpet av de siste tjue år, samt relevansen av ICPD for bredere innsats for å oppnå bærekraftig utvikling. Det vises også til utfordringer, som for eksempel at forpliktelsene til menneskerettigheter, likestilling og seksuell og reproduktiv helse og rettigheter langt fra er universelle,

UNFPAs rapporterer om gode resultater i 2013, med til dels bedre enn planlagt måloppnåelse. UNFPA har en systematisk rapportering om fremdrift på indikatorerne i resultatrammeverket i forhold til årlige måltall.

Vedrørende mødre helse fokuserte UNFPA på MGD5 målene. UNFPA støttet 38 lands innsats med bistand til akutt svangerskapsbehandling og i 43 land tiltak for å styrke jordmørtjenesten. I løpet av de fem årene etter at mødre helsefondet ble etablert, har 10 000 jordmødre fått opplæring og har bistått i 1,75 millioner fødsler. Over 10 000 fistula operasjoner ble gjennomført ved hjelp av støtte fra UNFPA i 2013. Det representerer en økning på nesten 30 pst. i forhold til 2012.

UNFPA lanserte i 2013 en familieplanleggingsstrategi «Choices not chance». 40 pst. av programressursene gikk til familieplanlegging i 2013. Dette resulterte i at 95 land har fått økt tilgang og valgmuligheter av prevensjon. Økning av bruk av prevensjon har først og fremst funnet sted i Afrika. UNFPA er verdens største leverandør av kondomer for kvinner, med 20 millioner i 2013. Det var også rekord i leveransen av kondomer for menn i løpet av året; 1 milliard ble distribuert. Seksualundervisning er kontroversielt, spesielt for ungdom. Tross dette støttet UNFPA 102 land med seksualundervisning for ungdom i 2013.

Med støtte fra UNFPA styrket 123 land arbeidet med likestilling, og 86 land fikk økt kapasitet for å bekjempe kjønnsrelatert vold, inkludert kjønnslemlestelse. I 2013 forpliktet 4000 samfunn seg til å bekjempe kjønnslemlestelse, mot 2900 i 2012. Fellesprogrammet UNFPA/Unicef for bekjempelse av FGM har vært effektivt i dette arbeidet, og satsinger fortsetter i 15 land.

UNFPAs økte fokus på ungdom reflekteres i en økning av landprogram rettet mot ungdom fra 7 pst. til 71 pst. fra 2011 til 2013.

UNFPA har også styrket innsatsen på det humanitære området. Et vesentlig arbeid er gjort for å legge til rette for økt kapasitet. I 2013 var UNFPA engasjert i 105 program globalt og deltok i 70 livreddende operasjoner i 39 land. Dette representerer en økning på over 50 pst.

Arbeidet med befolkningsdata og bruk av dette i politikktutvikling ble støttet i over 100 land.

UNFPA har de siste årene vært en viktig global pådriver og alliansebygger for å skape enighet om seksuell og reproduktiv helse og rettigheter i forhold til befolknings- og utviklingsagendaen og i prosessen om nytt rammeverk etter 2015, post 2015-prosessen.

Samlet norsk støtte til UNFPA var 705 mill. kroner i 2013, hvorav 402 mill. kroner i kjernebidrag. Norge var dette året største giver av kjernebidrag.

Budsjett 2015

For 2015 foreslås bevilget 431 mill. kroner i kjernebidrag.

Post 72 FNs barnefond (Unicef)

Denne posten omfatter det norske kjernebidraget til Unicef og tematiske bidrag under programsamarbeidsavtalen, med unntak av tematisk støtte til utdanning som fra 2015 finansieres over kap. 169, ny post 73 Utdanning.

Situasjonsbeskrivelse

Unicefs mandat bygger på FNs barnekonvensjon. Organisasjonen har derfor en bred tilnærming til arbeidet for barn som omfatter barns rett til helse, rent vann, ernæring, utdanning og beskyttelse.

Organisasjonen har en viktig oppgave i å beskytte barn i krig, konflikter og katastrofesituasjoner, og leverer grunnleggende nødhjelp på nasjonalt og lokalt nivå innen alle sine mandatområder. Unicef leder også koordineringen av nødhjelpsinnsetningen innenfor sentrale sektorer som vann og sanitær, ernæring, utdanning og beskyttelse av barn. Unicef er også en viktig global aktør for å mobilisere politisk vilje og ressurser til å fremme barns rettigheter.

Unicef er en av FNs største utviklings- og humanitære aktører med totale inntekter på nesten USD 4,9 mrd. i 2013, en økning fra USD 3,9 mrd. i 2012.

I 2013 var Norge Unicefs femte største giver samlet med bidrag på til sammen 1,4 mrd. kroner. Av dette var 450 mill. kroner kjernebidrag. Kjernebidraget er avgjørende for å sikre organisasjonen forutsigbarhet i sitt arbeid, og ikke minst økt fleksibilitet og effektivitet i programvirksomheten. Kjernebidraget muliggjør også styrket helhetlig tilnærming til barndom og oppvekst, blant annet som forutsetning for læring og utvikling.

FN-systemet er svært viktig for Norges innsats for barns rettigheter. Unicefs brede tilstede-

værelse i utviklingsland og engasjement gjennom nasjonalkomiteene, til sammen i 190 land, understreker organisasjonens globale rolle. Norge forventer at Unicef fortsetter å være banebrytende og tydelig når det gjelder å sette barns rettigheter høyt på den internasjonale agendaen.

Programsamarbeidsavtalen mellom Unicef og Norge bidrar til å støtte opp om prioriteringene i Unicefs langtidspan. Den største delen av Norges bidrag går til utdanning. Ny programsamarbeidsavtale for 2015–2017 planlegges inngått.

Unicefs langtidspan og resultatrammeverk for 2006–2013 har ikke lagt et tilstrekkelig grunnlag for resultatorientert styring og rapportering om resultater. Den nye strategiske planen (2014–2017); *Realizing the rights of every child, especially the most disadvantaged* (vedtatt av Unicefs styre, september 2013) kombinerer menneskerettighetsperspektivet med innsats for de mest utsatte barna. Tilhørende resultatrammeverk ble vedtatt av styret i juni 2014. Det nye resultatrammeverket framstår som et solid rammeverk der de nødvendige elementene er på plass. Det legger bedre grunnlag for systematisk resultatrapportering enn rammeverket for forrige periode, og skal muliggjøre å kunne rapportere om hvordan Unicef bidrar til overordnede resultater. Unicef skal nå også ha en helhetlig oppfølging både av arbeidet for jenter og likestilling og for barn med nedsatt funksjonsevne. Dette forventes beskrevet i rapporter, og følges opp i møter. Årsrapporten for 2014 vil være første mulighet til å synliggjøre forbedringer.

Unicefs integrerte budsjett for 2014–17 som ble vedtatt av styret i september 2013, gir langt bedre innsyn enn tidligere i hvordan midlene planlegges brukt, og har styrket budsjettet som virkemiddel til å oppnå prioriterte mål.

Systemet for gjennomføring og oppfølging av evalueringer foretatt av land- og regionskontorer har blitt styrket de senere år, og kvaliteten på Unicefs evalueringsrapporter viser jevn forbedring Unicefs bestrebelser på systematisk oppfølging av evalueringene må imidlertid videreføres. Eksternrevisjon foretas av FN-systemets felles revisjonsråd, *Board of Auditors*. I integrert budsjett 2014–2017 er det en økning i tildelingen til Unicefs evalueringskontor og til kontoret for internrevisjon og -gransking. Det er styrets forventning at Unicef vil forbedre sin resultatbaserte styring og -budsjettering med utgangspunkt i den nye strategiske planen, resultatrammeverk og integrert budsjett.

Mål

Visjonen i Unicefs langtidsplan 2014–2017 er å realisere alle barns rettigheter, spesielt for de vanskeligstilte barn. Planen definerer sju hovedmål:

- Helse: bedret og mer rettferdig bruk av virkningsfulle tiltak for mødre- og barnehelse.
- Hiv og aids: bedret og mer rettferdig fordelt bruk av virkningsfulle tiltak for forebygging og behandling av hiv for barn, gravide og ungdom.
- Vann, sanitær og hygiene: bedret og mer rettferdig fordelt bruk av trygt drikkevann, sanitær- og helseforhold og hygienisk adferd.
- Ernæring: bedret og mer rettferdig fordelt bruk av kosttilskudd og bedre ernæring og omsorg.
- Utdanning: bedret læringsutbytte og inkluderende utdanning
- Beskyttelse av barn: bedret og rettferdig forebygging av, og tiltak mot vold, misbruk, utbytting og vanskjøtsel av barn.
- Sosial inkludering: bedret politikk og systemer for vanskeligstilte og ekskluderte barn, basert på bedret kunnskap og data.

Rapport 2013

Innenfor fokusområdet *Barns overlevelse og utvikling* bidro Unicef i 2013 til at de nyeste tilgjengelige data på over 10 år viste at fullamming har økt betydelig, eller har vært gjennomgående høy, 50 prosent eller mer, i 20 land. Dekning av A-vitamin-tilskudd har nådd 70 pst. i alle Unicefs programland, ytterligere 13 regjeringer har knyttet seg til *Scaling up Nutrition* som har nådd 47 land. 105 land rapporterte om å ha en helhetlig strategi for å redusere *stunting*,¹⁹ en økning på 22 pst. siden 2011. I nasjonale utviklingsplaner i 89 land, opp fra 40 i 2005, inngår nå mål for å fremme familie- og samfunnsomsorgen for mødre og barn.

Som del av innsatsen innenfor fokusområdet *Grunnutdanning og likestilling* fortsatte Unicef å lede og huse FNs *Girls' Education Initiative (UNGEI)* og bidro i 2013 også bl.a. til at 68 pst. av landenes rapportering for utdanningssektorplanene omhandlet kjønnsforskjeller, opp fra 49 prosent i 2005, at ytterligere 175 663 skoler fikk støtte gjennom initiativet for barnevennlige skoler, noe som globalt har nådd 789 598 skoler, 87 land, mot 47 i 2008, rapporterte at minst halvparten av grunnskolene har tilstrekkelige sanitærforhold

for jenter. Antall barn i humanitære situasjoner som har fått støttet tilgang til utdanning var mer enn 550 000 i Egypt, Irak, Jordan, Libanon, Syria og Tyrkia, 124.000 i Filippinene og 113 000 i Mali. Siden 2012 har Unicef vært engasjert i FNs generalsekretærs initiativ *Global Education First*.

Under fokusområdet *hiv og aids* bidro Unicef i 2013 bl.a. til første globale estimering av antall ungdom (alderen 10-19 år) som lever med hiv. Unicef bidro videre til samordning av 33 organisasjoner for å støtte land med å nå målene i Global Plan mot avskaffelse av nye Hiv-infeksjoner blant barn innen 2015 og for at mødrene deres overlever.

Innenfor de to siste fokusområdene *Beskyttelse av barn fra vold, utnyttelse og misbruk* og *Fremme av politikk og partnerskap på vegne av barns rettigheter* bidro Unicef bl.a. til at 123 land nå straffer alle former for seksuell vold mot jenter og gutter, opp fra 120 land i 2012, et globalt opplæringsinitiativ for å stoppe vold mot barn ble innledet, ytterligere om lag 1300 lokalsamfunn i åtte land erklærte offentlig at de sluttet med kjønnslemlestelse/skjæring, nå 11 500 lokalsamfunn i 15 land, mer enn 7300 barn tilknyttet væpnede styrker/grupper ble reintegrert i familier og lokalsamfunn i minst 10 land. I tillegg bidro Unicef til datainn-samling for tusenårsmålene og som grunnlag for post-2015 mål, støttet lands rapporteringsprosesser i forhold til Komiteen for barnets rettigheter og Komiteen for avskaffelse av diskriminering av kvinner.

Unicef sin årlige rapport *The State of the World's Children* hadde i 2013 fokus på barn med nedsatt funksjonsevne.

Gjennom den *Humanitære innsatsen* bidro organisasjonen i 2013 i 289 kriser i 83 land. Unicef bidro bl.a. til at 35,9 millioner barn mellom 0,5 -15 år ble vaksinert mot meslinger, 24,3 millioner mennesker fikk tilgang til rent vann, 7,4 millioner mennesker fikk tilgang til hensiktsmessig toalett, 3,6 millioner barn og unge i skolealder fikk tilgang til grunnutdanning og 13 500 enslige barn ble gjenforent med omsorgspersoner.

Budsjett 2015

For 2015 foreslås bevilget 520 mill. kroner, herav 450 mill. kroner som kjernebidrag og 70 mill. kroner som tematisk støtte under program-samarbeidsavtalen. Tematisk støtte til utdanning under programsamarbeidsavtalen kommer i tillegg, jf. omtale under kap.169, ny post 73 Utdan-nig.

¹⁹ veksthemming

Post 73 Verdens matvareprogram (WFP), kan overføres

Denne posten omfatter kjernebidrag, dvs. bidrag som ikke er øremerket enkeltland. Respons på land dekkes over kap.163 Nødhjelp, humanitær bistand og menneskerettigheter.

Situasjonsbeskrivelse

FNs matvareprogram (WFP) er verdens største humanitære organisasjon. WFPs mandat er å bruke matvareassistanse til å støtte økonomisk og sosial utvikling, yte humanitær bistand til flyktninger og andre trengende i nødhjelpssituasjoner og langvarige kriser, samt å fremme global matsikkerhet. I humanitære kriser er WFPs logistikk- og nødhjelpsekspertise avgjørende for også andre humanitære aktører. WFP har også en rolle i gjenoppbygging etter konflikt og katastrofer. WFP bidrar til å nå FNs tusenårsmål 1 om å utrydde ekstrem fattigdom og sult. Gjennom skolematordninger og ernæringsprogrammer bidrar WFP også til tusenårsmålene 2, 3, 4 og 5 om utdanning for alle, fremme likestilling, redusert barnedødelighet og bedret mødrehelsetilstand.

Norge vektlegger at WFP skal prioritere å anskaffe mat lokalt eller i andre utviklingsland og at giivere ikke binder sine bidrag til egen produksjon. WFP tar i bruk nye former for assistanse, slik som kontanter og kuponger, der det er mest hensiktsmessig. WFP bidrar aktivt i den reformerte komiteen for global matsikkerhet (CFS) og styrker samarbeidet med resten av FN. Samarbeid er viktig særlig på landnivå både med hensyn til arbeidsdeling, effektiv ressursutnyttelse og utvikling av helhetlige, nasjonale strategier for matsikkerhet. Gjennom sosiale sikkerhetsnett og lokale innkjøp av mat bidrar WFP til økt lokal motstandskraft og mer rettferdig fordeling.

Likestilling og klimatilpasning er godt integrert i WFPs nye strategiske plan og det rapporteres spesifikt på likestillingsmål i årsrapporten. WFP er opptatt av beskyttelse av sivile, særlig kvinner og barn, i krigs- og nødssituasjoner. WFP har utviklet en egen strategi for beskyttelse av sivile og bidrar i samarbeid med FNs kontor for koordinering av humanitære aktiviteter (OCHA) for å styrke respekten for humanitærretten. Gjennom å insistere på at samarbeidspartnerne bruker samme standarder og regelverk bidrar WFP til at andre internasjonale men også lokale organisasjoner tar dette i bruk. WFP legger økt vekt på tilpasning til klimaendring og mer ekstreme værforhold, noe som krever et mer langsiktig perspektiv.

WFP ser hele spekteret fra krise og gjenoppbygging til forebygging og utvikling i sammenheng. Dette er viktig for å sikre at det humanitære arbeidet tar utgangspunkt i en helhetlig forståelse av årsakene til sult og underernæring og understøtter innsatsen for å sikre langsiktig matsikkerhet, ernæring og utvikling av landbruk og lokal matproduksjon.

Mål

WFP har fire strategiske mål som er nedfelt i den strategiske planen:

- redde liv og beskytte menneskers livsgrunnlag i akutte kriser
- støtte matsikkerhet og ernæring og gjenoppbygge livsgrunnlag i utsatte situasjoner og etter kriser
- redusere risiko og sette folk, samfunn og land i stand til å dekke sine matbehov.
- redusere underernæring og hindre at sult går i arv

Rapport 2013

Norge var ikke med i styret i 2013, men deltok i styremøter som observatør og i uformelle konsultasjoner på lik linje som medlemmer. Norge kommer inn i styret igjen i 2014 for en ny treårsperiode. Norge undertegnet i 2012 en strategisk rammeavtale med WFP. Det første årlige bilaterale møte ble holdt mellom Norge og WFP i januar 2013. Gjennom denne avtalen ble det i 2013 gitt støtte til nødhjelpsoperasjoner og til klimatilpasning og ernæring.

2013 var et år preget av store og alvorlige humanitære kriser. Som verdens største humanitære organisasjon responderte WFP på fire store kriser i følgende land:

- Den sentral-afrikanske republikk
- Filippinene
- Sør-Sudan
- Syria.

Syria-krisen er den mest krevende av alle. WFP når ut til 4,5 millioner mennesker inne i Syria, men er avhengig av samarbeidspartnere for å nå ut til de nødlidende.

De mange og store krisene setter WFP på store prøver og strekker kapasiteten. I 2012 var den årlige gjennomsnittskostnaden for mottaker av støtte fra WFP 38,75 dollar. I 2013 økte den årlige kostnaden til 48,57 dollar. Dette skyldes at mottakerne fikk mat over lenger tid, at man tilbyr bedre og dyrere ernæringsprodukter og at støtten

ble konsentrert til de med størst behov. Samtidig ble den store operasjonen i Syria veldig kostbar på grunn av manglende tilgang og vanskelig sikkerhetssituasjon.

Den internasjonale støtten til WFP i 2013 var på USD 4,38 mrd. Det er en økning på 12 pst. fra 2012. Det er likevel ikke nok til å dekke behovene for hjelp. Derfor opplever WFP at mange kriser er underfinansierte og det må kuttes i flere program.

81 millioner mennesker i 75 land mottok direkte matvarehjelp fra WFP i 2013. Indirekte er det mellom 20-40 pst. flere som drar fordeler av denne hjelpen. Mer bruk av kontanter og kuponger bidrar til dette. I 2013 ble 20 pst. av WFPs nødhjelp ytt som kontanter og kuponger. Verdien av kuponger som ble distribuert i Jordan i 2013 utgjorde om lag USD 100 mill. Dette var penger som ble brukt til å kjøpe varer i Jordan og som bidro til å styrke økonomien i landet.

I 2013 ble 86 pst. av maten WFP distribuerte innkjøpt i utviklingsland. Bl.a. ble 400 000 tonn mat kjøpt gjennom 390 bondeorganisasjoner som representerte 1 million bønder. I samarbeid med FAO kombinerte WFP disse innkjøpene med å bistå disse småprodusentene i å utvikle bedre fungerende lokale markeder.

I 2013 har WFP også opprettet et eget likestillingskontor direkte under eksekutivdirektøren, og det har blitt satt av ekstra ressurser for å styrke likestillingsarbeidet i organisasjon og i organisasjonens prosjekter.

WFP har omfattende lokal tilstedeværelse over tid i alle kriseområder og har tilgang til og omfattende kunnskap om lokale forhold som er av stor betydning for å lykkes med intervensjoner enten de er av humanitær karakter eller knyttet til fredsoperasjoner eller politiske tiltak for å slutte eller konsolidere fredsløsninger. WFP har styrket samarbeidet med andre organisasjoner gjennom en global klynge for matsikkerhet. Samarbeid er viktig på landnivå både med hensyn til arbeidsdeling, effektiv ressursutnyttelse og utvikling av helhetlige, nasjonale strategier for matsikkerhet og ernæring. WFP har nå økt fokus på hvordan programmet kan bidra til å bygge kapasitet og evne lokalt til å forebygge og håndtere kriser.

WFP er en veldrevet organisasjon som har kommet langt i å dokumentere resultater og har de seneste årene gjennomført omfattende reformer av sine systemer for programstyring, finans- og personalforvaltning og operasjonelle verktøy. WFPs evalueringsarbeid har blitt forbedret de siste årene. En ekstern gjennomgang i 2013 konkluderte med at evalueringsapparatet i WFP er blant de aller beste. Alle evalueringsrapporter er

tilgjengelige for offentligheten på WFPs nettsider. WFPs kontrollorganer består av en ekstern revisor og en internrevisjon, samt en revisjonskomité. Det er vedtatt retningslinjer som innebærer at alle internrevisjonsrapporter skal offentliggjøres på WFPs nettsider.

Budsjett 2015

For 2015 foreslås bevilget 212 mill. kroner.

Post 74 FNs høykommissær for flyktninger (UNHCR)

Situasjonsbeskrivelse

Prioriteringene under denne posten omtales i St. meld. nr. 40 (2008–2009) *Norsk humanitær politikk*. Posten ses i nær sammenheng med kap.163 Nødhjelp, humanitær bistand og menneskerettigheter.

UNHCRs mandat etter Flyktningkonvensjonen av 1951 er å gi beskyttelse og assistanse til personer som er forfulgt og flykter på grunn av rase, religion, nasjonalitet, politisk oppfatning eller tilhørighet til en spesiell samfunnsgruppe, samt å finne varige løsninger på verdens flyktningproblemer. Høykommissæren er også i økende grad engasjert i innsats for internt fordrevne personer, selv om mandatet her krever beslutninger fra FNs styrende organer og baserer seg på de muligheter UNHCR har gjennom allerede etablerte landkontorer. I tråd med FNs humanitære reform har UNHCR en ledende rolle når det gjelder beskyttelse, husly og administrasjon av leire for både flyktninger og internt fordrevne i komplekse kriser. UNHCR har nå også en avtale med OCHA om ansvarsfordelingen og samarbeidet i såkalt «mixed situations», dvs. der flyktninger inngår i en større gruppe av mennesker, både internt fordrevne men også fastboende, som er rammet av en humanitær krise. Målet er å unngå duplisering av bistanden, ulike standarder i støtten, og samtidig sikre at mandater overholdes og at organisasjonenes ansvar ikke pulveriseres.

UNHCR har de siste årene gjennomgått omfattende reformer og har i dag et personelloppsett og en målstyring som sikrer mer effektiv utnyttelse av midlene. UNHCRs budsjetter er toårige og baserer seg på omfattende analyser av behovene i felt. Budsjettet har på få år blitt fordoblet og ligger i 2014 på rundt USD 5,3 mrd. Medlemslandenes frivillige tilskudd har også økt, men ikke på langt nær så mye som behovene, med den følge at budsjettdekningen i snitt ligger på litt over 60 pst. Bare en svært liten del, 3 pst. av UNHCRs midler

kommer fra FNs sentrale budsjett, resten kommer i form av frivillige bidrag fra givere, i hovedsak fra medlemslandene. Mange medlemsland gir øremerkede bidrag, noe som gjør det vanskelig for UNHCR å bruke midlene der de trengs aller mest.

UNHCR er i dag en effektiv organisasjon, både som samarbeidspartner for Norge og som leverandør av beskyttelse og assistanse i felt. I asylpolitikken oppleves UNHCR som en ryddig og forutsigbar partner som både lever opp til kravene til fleksibilitet og fasthet i prinsipielle spørsmål. I forhold til flyktnings situasjon i andre land er UNHCR en effektiv talsmann for beskyttelse, basert på flyktingenes rettigheter så vel som deres konkrete behov i felt. UNHCR har nærmere 7 138 ansatte, fordelt på 123 land og 449 kontorer, med en geografisk fordeling av menneskelige og finansielle ressurser som følger flyktningsstrømmen.

UNHCR har et nært samarbeid med frivillige organisasjoner, blant annet Flyktningshjelpen, som nyter stor respekt i UNHCR, både gjennom innsatsen i felt, men også gjennom talsmannsarbeidet og sekonderinger til FN. Det er Flyktningshjelpen som driver Internal Displacement Monitoring Centre i Genève. Senteret har unik kompetanse på internt fordrevne og leverer tallmaterialet som UNHCR bruker i sin statistikk.

Det vises også til profilark for UNHCR på www.regjeringen.no. Profilarkene gir en oversikt og en vurdering av ulike multilaterale organisasjoner og globale fond.

Mål

- UNHCR skal trygge rettighetene og velferden til flyktninger.
- UNHCR har som hovedmål å sikre at alle kan nyte godt av retten til å søke asyl og finne trygt tilhold i et annet land og til frivillig å kunne dra trygt hjem ved aktivt samarbeid med asylland, returland, andre FN- og internasjonale organisasjoner og det internasjonale samfunn forøvrig.
- UNHCR har også som mål å hjelpe andre grupper. Reformer av internasjonalt humanitært arbeid har gitt UNHCR et utvidet ansvar for å sikre beskyttelse av et stadig økende antall internt fordrevne.
- UNHCR har også ansvar for beskyttelse av personer som er blitt statsløse, eller der det er tvist om nasjonaliteten.

Som FNs flyktningsorganisasjon har UNHCR ansvar for å sikre ledelse og koordinering av inter-

nasjonale operasjoner for å beskytte flyktninger og å løse flyktningsproblemer ved konkrete tiltak i felt i samarbeid med andre aktører.

Rapport 2013

2013 var nok et krevende år i UNHCRs mer enn 60-årige historie. I tillegg til de vedvarende krisene, førte kamphandlingene i Syria til at enda flere mennesker la på flukt internt i landet eller krysset grensen til nabolandene. Samtidig fikk man en akutt situasjon i Den Sentral-afrikanske Republikken, og en opptrapping av konflikten i østlige deler av DR Kongo, samt en borgerkrig på tampen av året i Sør-Sudan. Også situasjonen i Darfur og i nord-Nigeria forverret seg i 2013

148 land har signert Flyktningskonvensjonen, og ingen nye land kom til i 2013. Følgende land sluttet seg derimot til en eller begge statsløshetskonvensjonene (det er to konvensjoner, en fra 1954 og en fra 1961): Montenegro, Elfenbenskysten, Litauen, Nicaragua, Ukraina og Jamaica. 1954-konvensjonen har nå 84 signatarstater, 1961-konvensjonen 58. UNHCRs eksekutivkomite fikk følgende nye medlemmer: Afghanistan, Hviterussland, Tsjekia, Slovakia, Latvia, Peru og Senegal. Tilslutningen til de rettslige instrumentene og til UNHCRs styreorganer er viktig fordi det forplikter landenes myndigheter til å beskytte mennesker som faller inn under kategorien «persons of concern».

I løpet av 2013 ble det i eksekutivkomiteen forhandlet frem og vedtatt en anbefaling om sivile registreringer. Dette er det som gjerne kalles «soft law» (anbefalinger o.l.) og som man i de seneste årene har sett lite til, primært fordi prosessene har blitt så politiserte. Konklusjonen om sivil registrering er et unntak og et viktig bidrag. Det vil underlette arbeidet med fødselspapirer til barn som fødes i landflyktighet, og på den måten sikre barnas adgang til hjelp og assistanse senere, og kanskje forhindre at de ender opp som statsløse.

Debatten i UNHCR viser ellers at det er motsetninger internt blant medlemslandene, ikke minst om byrdedeling, der de store vertslandene mener de bærer for stor andel av kostnadene ved å ha mange flyktninger. Mange land er også skeptiske til at UNHCR prioriterer internt fordrevne, fordi de ser dette som en innblanding i indre anliggender. Likevel lyktes det UNHCR i desember 2013 å gjennomføre en såkalt «beskyttelsesdialog» om internt fordrevne, som hadde til hensikt å få større oppmerksomhet og støtte til denne utsatte gruppen.

Av de nesten 43 millioner «persons of concern» var det 11,7 millioner flyktninger som falt inn under UNHCRs mandat. 8,5 millioner av disse mottok en eller annen form for beskyttelse eller assistanse av UNHCR. De fem største vertslandene for flyktninger i 2013 var Pakistan, Libanon, Iran, Tyrkia og Jordan. Tidligere figurerte Tyskland høyt på denne listen, men det er endret pga. av en ny flyktningdefinisjon. 414 600 personer returnerte frivillig til sine hjemland, og den største gruppen var 140 800 syrere fra Tyrkia. Det er totalt sett en tilbakegang fra 2012 da antallet var 526 300.

Antall internt fordrevne som fikk en eller annen form for hjelp av UNHCR direkte eller gjennom samarbeidspartnere var i 2013 på 23,9 millioner, en økning fra 2012 da antallet var 17,7 millioner. 98 400 flyktninger ble fremmet for gjenbosetting i 2013, en økning på fra 89 000 i 2012. Av disse ble 71 000 personer faktisk gjenbosatt. Det totale antall personer som ifølge UNHCR trenger gjenbosetting er 859 000, men på grunn av kapasitetsvansker hos UNHCR og små kvoter i gjenbosettingslandene er det normalt kun 10 pst. som blir bosatt i et nytt land. Med Sveits som nytt gjenbosettingsland steg antall som er villig til å ta imot overføringsflyktninger i fjor til 27. Norge hadde i 2013 en kvote på 1 200 personer, de fleste forbeholdt fem flyktningssituasjoner.

UNHCRs budsjett for 2013 var om lag USD 5,3 mrd. Dette har økt dramatisk de siste årene. Budsjettet baseres på behovsanslag og det har ikke vært full inndekning i form av inntekter. Tvert imot er det et økende gap som gjør at UNHCR i 2013 hadde inntekter som svarte til ca 60 pst. av budsjettet. Underfinansieringen, kombinert med stadig mange øremerkede bidrag og uforutsette begivenheter i felt, har gjort det vanskelig for UNHCR å oppnå de resultatene organisasjonen legger til grunn for budsjettet.

UNHCR mottok 546 mill. kroner i støtte fra Norge i 2013, av dette ble 300 mill. kroner gitt som ikke øremerket bidrag. Norge var den sjuende største bidragsyter.

I 2013 gikk det største øremerkede bidraget til internt fordrevne i Syria eller flyktninger fra Syria i nabolandene. Øvrige øremerkede bidrag gikk til Afghanistan, Pakistan, Colombia, Filippinene (internt fordrevne etter stormen Hayian) og Sudan.

Budsjett 2015

For 2015 foreslås bevilget 300 mill. kroner.

Post 75 FNs organisasjon for palestinske flyktninger (UNRWA)

Situasjonsbeskrivelse

FNs organisasjon for palestinske flyktninger, UNRWA, har som mandat å ivareta grunnleggende behov for over 5 millioner palestinske flyktninger bosatt i Gaza, Vestbredden, Jordan, Syria og Libanon. UNRWAs mandat har gjentatte ganger blitt fornyet av FNs generalforsamling. Det nåværende mandatet løper frem til 30. juni 2017. UNRWA driver helsestasjoner og skoler. I tillegg har UNRWA sysselsettingstiltak og yter matvarehjelp og sosiale tjenester til særlig utsatte grupper. I deler av virkeområdet, som i Gaza hvor 70 pst. av befolkningen er flyktninger, er UNRWAs rolle som tjenesteleverandør helt sentral. UNRWA er dessuten arbeidsgiver for om lag 30 000 mennesker, hvorav 99 pst. er palestinske flyktninger.

Konflikten i Gaza sommeren 2014 gjorde UNRWA spesielt utsatt, og flere av UNRWAs skoler og annen infrastruktur ble ødelagt. Konflikten har gjort mange hjemløse, og avhengige av humanitær bistand, blant annet fra UNRWA.

UNRWA opererer innenfor vanskelige rammebetingelser med uro og konflikt i flere av landene. Både konflikten i Syria og i Gaza har ført til store utfordringer for de palestinske flytningene og til vanskelige arbeidsforhold for UNRWA. Organisasjonen understøtter bedre levekår for en stor og utsatt befolkningsgruppe og er en viktig bidragsyter til stabilitet. UNRWA står overfor grunnleggende og strukturelle utfordringer. Flyktningebefolkningen vokser med ca. 3 pst. i året, noe som innebærer en jevn vekst i etterspørselen etter UNRWAs tjenester. Den forverrede politiske, økonomiske og humanitære situasjonen i deler av mandatområdet har også ført til økt press på tjenesteleveransene. Men behovene øker mer enn giverbidragene. Det fører til at skoleklasser vokser, helsetilbud reduseres, videreutdanning av personell innstilles og investeringer i bygninger og materiell settes på vent. UNRWA har derfor igangsatt nødvendige reformer for å effektivisere og rasjonalisere organisasjonen. Andre fase av reformprosessen startet i 2011, og innebærer tiltak for å effektivisere programmene for helse og utdanning, bedre målretting av sosiale tjenester og sikre økt kvalitet i leveransen av disse tjenestene. Utdanningsreformen omfatter også en dreining mot mer yrkesrettet utdanning for å øke arbeidsmulighetene. Økt effektivitet i organisasjonen er et viktig tiltak for å opprettholde kvalitet og omfang på de tjenestene som palestinske flyktning-

ger har krav på. UNRWAs lederskap er reformvillige og dette driver reformarbeidet fremover.

UNRWA mottar noe prosjektstøtte fra andre budsjettposter, herunder nødhjelp og humanitær bistand (kap.163) og bistand til Midtøsten og Nord-Afrika (kap. 152).

Mål

UNRWAs hovedoppgave er å ivareta de palestinske flyktningenes grunnleggende behov.

Innenfor programområdene spesifiseres følgende strategiske mål:

- Et langt og sunt liv
- Ervervet kunnskap og ferdigheter
- En anstendig levestandard

Rapport 2013

UNRWAs budsjett for 2013 var på USD 677 mill. Norge var femte største bidragsyter med 150 mill. kroner i kjernestøtte.

UNRWA vaksinerte 99 pst. av alle barn under 18 måneder.

UNRWA jobbet aktivt med å forebygge bl.a. diabetes, en sykdom som øker i omfang i Palestina. I løpet av 2013 ble det registrert over 111 000 diabetespasienter. 89 pst. av alle gravide palestinske flyktninger mottok gratis helsesjekk fra UNRWA klinikker fire ganger i løpet av svangerskapet.

Med 703 skoler med nesten 500 000 elever, jevnt fordelt på begge kjønn, er utdanning UNRWAs største satsning. Samtlige elever får også tilbud om gratis helsesjekk, vaksinasjon, hørsel- og synstest, tannlegekonsultasjon, vitamintilskudd og helseutdanning. Frafall for barn i grunnskolen gikk ned i løpet av 2013, særlig for jenter hvor frafallet sank fra 1,7 pst til 1,3 pst.

UNRWA har et mikrofinansprogram hvor flyktninger kan få lån til å etablere små næringsenheter. UNRWA ga i 2013 over 11 600 lån.

Om lag 80 pst. av budsjettet dekket lønnskostnader til omlag 30 000 ansatte – de aller fleste selv palestinske flyktninger – som jobber ved 703 skoler, 138 helsestasjoner, 59 kvinnesentre og 35 samfunnsentre. Organisasjonen har vært en viktig arbeidsgiver, i en region preget av uro, økende arbeidsledighet og vanskelig sosioøkonomiske forhold.

En noe lavere måloppnåelse enn planlagt må tillegges at UNRWA jobber innenfor vanskelige rammebetingelser, med uro og konflikt i flere av landene. Situasjonen i Syria har påvirket UNRWAs måloppnåelse der.

Budsjett 2015

I lys av et fortsatt sterkt behov for UNRWAs tjenester og situasjonen i det internasjonale giversamfunnet, foreslås Norges frivillige bidrag for 2015 opprettholdt på 2014-nivå.

For 2015 foreslås bevilget 150 mill. kroner.

Post 76 Tilleggsmidler via FN-systemet mv., kan overføres²⁰

Over denne posten ytes tilleggsmidler til FN-systemet og til enkelte andre multilaterale organisasjoner. Bevilgningen er et virkemiddel til å fremme oppfølging av tusenårsmålene, prosessene med å etablere et nytt sett utviklingsmål etter 2015 og et rammeverk for fremtidig utviklingsfinansiering. I tillegg støttes FNs ulike toppmøter og reform i FNs utviklingssystem. FNs særorganisasjoner som WHO, ILO, FAO, er avhengige av tilleggsmidler for å støtte utviklingslandene i å oppnå tilfredsstillende standarder innenfor sine mandatområder. De pliktige midlene er ikke store nok til å dekke bistandskomponenten på en tilstrekkelig måte. Over denne posten er det inngått programsamarbeidsavtaler med disse organisasjonene. De norske midlene vil i stor grad komme lavinntektslandene, inklusiv minst utviklede land, til gode.

Flere mindre enheter i FN-systemet støttes over denne posten, for eksempel FNs kontor for narkotika og kriminalitet (UNODC), FNs konferanse om handel og utvikling (UNCTAD) og FNs kontor for koordinering av utviklingsaktiviteter (DOCO). Også støtte til Oslo Governance Centre går over denne posten.

Posten dekker bidrag knyttet til forberedelse og gjennomføring av FNs tredje konferanse om Finansiering for Utvikling, samt støtte til organisasjoner som er premissleverandører for denne prosessen, spesielt tiltak knyttet til finansiell åpenhet og ulovlig kapitalflyt.

Posten kan også benyttes til støtte til oppfølging og videreutvikling av utviklingsrelaterte internasjonale konferanser og toppmøter, utforming av internasjonale regelverk og retningslinjer, samt oppfølging av internasjonale prosesser og konvensjoner, samt frihandelsavtaler mellom EFTA-landene og aktuelle utviklingsland, ved å

²⁰ Bistand til klima- og miljøtiltak, tidligere bevilget på posten, foreslås fra 2015 bevilget under kap. 166, post 72 Internasjonale miljøprosesser og bærekraftig utvikling. Omleggingen innebærer at bevilgningen på post 76 for 2015 foreslås redusert tilsvarende. Dette omfatter tiltak til bl.a. UNEP, UN-Habitat, Grid Arendal.

støtte prosjekter som har til hensikt å øke u-landenes deltakelse i det globale handelssystemet. Dette er ordninger som tidligere ble dekket over kap. 166 post 71 Internasjonale prosesser og konvensjoner.

Mål

Det overordnede målet for posten er å sikre framgang i FN-ledede prosesser på områder av høy norsk prioritet, styrke utvalgte FN-organisasjoners innsats innenfor områder i deres langtidsplaner som er i tråd med norske politiske prioriteringer, samt å støtte opp om FN-reform.

Den internasjonale arbeidsorganisasjonen (ILO)

Mål

Fremme et anstendig arbeidsliv med vekt på yrkesutdanning, sysselsetting, rettigheter, sosial beskyttelse, dialog og trepartssamarbeid

Rapport 2013

Norge har inngått en fireårig programsamarbeidsavtale med Den internasjonale arbeidsorganisasjonen (ILO) for perioden 2012–2015 i lys av den norske strategien for styrket og samordnet innsats for et anstendig arbeidsliv. I tillegg har Norge enkelte tilleggsavtaler om geografiske og tematisk satsinger.

ILO ble etablert i 1919 og er FNs særorganisasjon for arbeidslivsspørsmål, kjennetegnet ved sin karakteristiske trepartsstruktur. I tråd med rotasjonsordningen mellom de nordiske landene ble Norge fra juni 2014 valgt inn i styret i ILO for en periode på tre år.

Den økonomiske krisen har ført med seg økt arbeidsledighet og press på arbeidstakerrettigheter, sosial dialog og ordninger for sosial beskyttelse. Dette aktualiserer betydningen av ILOs hovedoppgave, som er utvikling og håndheving av standarder som sikrer anstendig arbeid. Det er vanlig å fremheve ILOs åtte kjernekonvensjoner, som ofte deles inn i fire kategorier av universelle og grunnleggende rettigheter: Forbud mot barnarbeid; forbud mot tvangsarbeid; forbud mot diskriminering; organisasjonsfrihet og rett til kollektive forhandlinger. ILOs anstendig arbeid-agenda sammenfatter organisasjonens overordnede mål gjennom fire strategiske målsettinger: Sysselsetting, arbeidstakerrettigheter, sosial beskyttelse og sosial dialog.

ILO driver et omfattende utviklingssamarbeid for å hjelpe medlemsland å slutte seg til og gjennomføre stansardssettende konvensjoner og

anbefalinger. Det er sterk etterspørsel etter ILOs tjenester, og ILO legger vekt på at deres anstendig arbeid-landprogrammer skal utgjøre en integrert del av FNs utviklingsarbeid og bidra til koordinert FN-innsats på landnivå.

ILOs vektlegging av økonomisk vekst som skaper og er drevet av sysselsetting er i økende grad viktig for andre internasjonale aktører på det makroøkonomiske området. ILOs agenda har fått økende gjennomslag i G20, og det er viktig for Norge å bidra til at ILO og andre internasjonale organisasjoner fremmer en samstemt og koherent politikk.

Gitt ILOs rolle som normativ aktør og organisasjonens sterke fokus på grunnleggende rettigheter, gir støtten til ILOs utviklingssamarbeid et viktig bidrag til den økende norske vektleggingen av menneskerettigheter i utenriks- og utviklingspolitikken. Samtidig understrekes det gjennom ILOs utviklingssamarbeid at næringsvirksomhet og sysselsetting er avgjørende for fattigdomsbekjempelse og inkluderende økonomisk utvikling.

I tråd med programsamarbeidsavtalen og en tilleggsavtale om ekstraordinært bidrag ble det over posten utbetalt 90 mill. kroner til ILO i 2013. Støtten er dels kanalisert til utvalgte mål innenfor ILOs strategiske rammeverk, *Extra Budgetary Technical Cooperation*, gjennom løs øremerking. Disse er innsats for å styrke arbeidsgiver- og arbeidstakerorganisasjoner, grunnleggende prinsipper og rettigheter i arbeidslivet, arbeidslivforvaltning og arbeidstilsyn, og en samstemt politikk knyttet til anstendig arbeid. For Norge er det viktig at likestilling er et gjennomgående tema i arbeidet for et anstendig arbeidsliv.

Den andre delen av støtten er kanalisert til ILOs mekanisme for ikke-øremerkede tilleggsmidler, *Regular Budgetary Supplementary Account*. Ikke-øremerkede midler er viktig for organisasjonens fleksibilitet og evne til å agere raskt der hvor ILOs mandat og ekspertise er særlig relevant. Ledelsens prioriteringer er avgjørende for hvordan denne mekanismen benyttes. Slik støtter det uøremerkete bidraget opp under generaldirektørens reformagenda, noe som også er høyt prioritert i Norges samarbeid med ILO

I tillegg ble det over posten utbetalt 6 mill. kroner til ILOs innsats for hiv- og aids-tiltak i arbeidslivet.

FNs kontor for narkotika og kriminalitet (UNODC)

Mål

– Bistå utviklingsland i å bekjempe organisert kriminalitet/smugling, inklusive sjørøveri,

cyberkriminalitet, smugling, menneskehandel, hvitvasking og ulike former for miljøkriminalitet.

Rapport 2013

Organisert kriminalitet i utviklingsland undergraver utvikling, godt styresett og sikkerhet. Særlig smugling av narkotika, mennesker, våpen og ulike naturressurser bidrar med store beløp inn i konfliktøkonomier. Utfordringene fra organisert kriminalitet øker i alle deler av verden, men svært alvorlig i mange deler av Afrika, Latin Amerika og Asia. Disse inngår i globale sikkerhetsutfordringer. Som følge av globalisering er kriminalitetsbildet i Norge i økende grad også en del av det globale bildet.

FNs kontor mot narkotika og organisert kriminalitet (UNODC) har som oppgave å bistå medlemslandene i bekjempelsen av narkotika, alle former for grenseoverskridende organisert kriminalitet og terrorisme. Mandat og arbeidsinnsats er basert på FN-konvensjonen mot grenseoverskridende organisert kriminalitet og de tre tilhørende protokollene mot menneskehandel, smugling av migranter og skytevåpen, FN-konvensjonen mot korrupsjon, tre FN-konvensjoner for kontroll med narkotiske stoffer samt det fremvoksende internasjonale regelverket mot terrorisme. UNODCs innsats mot hvitvasking, cybercrime, sjørøveri, miljøkriminalitet/naturressurskriminalitet er også hjemlet i disse konvensjonene.

UNODCs arbeid er organisert i tre hovedsøyler (forskning og analyse, normativt arbeid og feltbasert teknisk samarbeid). Globaliseringen, også i den kriminelle verden, har gjort at det er sterke interesser knyttet til både UNODCs analyser og utviklingen av nye normer, fordi kriminalitet som utvikler seg et sted kan ramme land langt unna. Alle land må derfor delta i forpliktende samarbeid for å sikre at kriminelle ikke kan søke tilflukt i det svakeste leddet i kjeden. Arbeidet med normene er tett knyttet til UNODCs kapasitetsbygging, det vil si å bistå land i å tiltre konvensjoner/normer og å gjennomføre dem. Konvensjonene utgjør også referanserammen for regionale innsatser.

UNODC er en ung FN-organisasjon som har vokst betydelig de siste 10 årene, hovedsakelig gjennom øremerkede frivillige bidrag. Pliktige bidrag (bidrag fra FNs regulære budsjett) og ikke-øremerkede frivillige bidrag har ligget fast og utgjør ca 10 pst. av organisasjonens samlede budsjett.

Norges støtte til UNODC på 26 mill. kroner i 2013 gikk til organisasjonens arbeid mot organi-

sert kriminalitet i Vest Afrika, Øst Afrika, Sahel og Nord Afrika og tematiske innsatser mot terror, datakriminalitet/cyberkriminalitet, naturressurs/miljøkriminalitet, menneskehandel, samt til styrket havnekontroll i utvalgte land. Regjeringen vil inngå en treårig rammeavtale med UNODC i 2015 som del av arbeidet mot globale sikkerhetsutfordringer.

FNs politiske kontor – DPA

FNs politiske kontor (DPA) har fått en stadig mer viktigere rolle for forebyggende diplomati, og de har ansvar for en FNs nærvær i konfliktrammede land som Somalia, Libya og Irak. Norsk støtte via DPA gikk bl.a. til avholdelse av valg, forebyggende diplomati og til støtte for FNs spesialrepresentanter i konfliktrammede land. Det ble også gitt støtte til tiltak for en mer helhetlig tilnærming fra FN i sårbare stater og land som trues av voldelig konflikt. Dette arbeidet vil bli videreført i 2015 med bruk av finansielle og politiske virkemidler.

Handelsrettet utviklingssamarbeid

Mål

Bidra til å bygge opp utviklingslands kompetanse og kapasitet til å delta i internasjonal handel og i handelsforhandlinger, samt gjennomføringen av disse.

Rapport 2013

UNCTAD er FNs organisasjon for handel og bistand. Organisasjonen har ikke greidd å oppfylle sin rolle på området og er delvis blitt marginalisert gjennom etablering av andre organisasjoner som Verdens Handelsorganisasjon (WTO), Det internasjonale handelssenter (ITC) og Det styrkede integrerte rammeverket for handelsrelatert faglig bistand til de minst utviklede landene (EIF). UNCTAD har et betydelig behov for effektivisering/modernisering.

Norge videreførte i 2013 sin begrensede støtte til UNCTADs faglige bistand og kompetanseoppbygging på områdene WTO-tiltredelse, likestilling, styrking av de minst utviklede landenes deltakelse i internasjonal handel, toll-modernisering, handelsfasilitering og investeringspolitikk samt ansvarlig långivning og låneopptak.

UNCTAD er i en FN-evaluering utført av Joint Inspection Unit (JIU) blitt kritisert for å være preget av silotenkning og manglende samarbeid på tvers. Til tross for dette har UNCTAD vært i stand til å levere gode resultater på enkelte nisjeområ-

der, og Norges bidrag har vært rettet inn mot disse. Norges framtidige bidrag til UNCTAD vil bli vurdert i lys av den nye generalsekretærens evne til å levere på sine ambisiøse reformplaner for å korrigere de svakhetene som er identifisert.

Innsats for å øke de fattigste landenes handel, som bl.a. tilskudd til gjennomføring av WTOs avtale om handelsforenkling, Doha-fondet for handelsrettet faglig bistand, Det internasjonale handelssenteret (ITC) og Verdensbankens flergiverfond for handel og utvikling støttes over denne posten.

Tiltak som før ble støttet over kap. 166, post 71 er f.o.m. 2015 dekket over denne posten.

Støtten til WTOs fond for handelsrettet faglig bistand (Doha Development Agenda Global Trust Fund) var på 15 mill. kroner. Norge er en av de største bidragsyterne. En lang rekke opplærings tiltak, både på regionalt og nasjonalt nivå, ble gjennomført, med vekt på å bistå de minst utviklede land slik at de kan dra mest mulig fordel av det internasjonale handelssystemet. Støtten til Det internasjonale handelssenteret (ITC) var på 15 mill. kroner og ble benyttet til tiltak rettet mot privat næringsliv, særlig små- og mellomstore bedrifter. Norge bidrar til egne programmer for å styrke kvinners stilling og økt bevissthet om miljø- og klimahensyn innenfor handel. Verdensbankens flergiverfond for handel og utvikling ble tildelt 10 mill. kroner. Verdensbanken handelsstrategi vektlegger forbindelsen mellom handel og fattigdomsreduksjon. Det ble også gitt støtte til Det styrkede integrerte rammeverket for handelsrelatert faglig bistand til de minst utviklede land. Dette samarbeidet skal integrere handel i de minst utviklede landenes utviklingsplaner, styrke nødvendige institusjoner på landnivå og samordne bistand på handelsområdet.

FNs landbruksorganisasjon (FAO)

Rapport 2013

FAO har som mandat å fremme globalt samarbeid og spiller en sentral rolle i arbeidet med å nå FNs tusenårs mål 1 om fattigdomsreduksjon og tusenårs mål 7 om miljømessig bærekraftig utvikling. Fra norsk side ønsker en å styrke FNs komité for global matsikkerhet (CFS) som den sentrale politiske plattformen for global matsikkerhet, ernæring og retten til mat.

Norge har arbeidet for at FAO må effektiviseres og moderniseres i tråd med anbefalingene i en stor evaluering av FAO i 2007. For å øke presset på reformer besluttet Norge i 2009 å redusere sin frivillige støtte til FAO og ikke inngå ny samar-

beidsavtale. Norge gir nå øremerket støtte til kun et fåtall utvalgte programområder der FAO kan vise til resultater og har særlig forutsetninger for å bidra i tråd med norske prioriteringer. Dette gjelder spesielt FAOs arbeid med konsekvensene av klimaendringene for landbruk, skog og fiskeri, samt arbeidet med retten til mat. Norsk tilleggsstøtte muliggjorde i 2013 at FAO kunne gi faglig støtte til integrering av retten til mat og godt styre sett i nasjonal politikk, lovgiving og institusjoner; informere om de internasjonale retningslinjene for forvaltning av dyphavsfiske; samle fakta sårbarheten for klimaendring for fiskeri og fiskeoppdrett; overvåke klimagassutslipp i landbruk og fiskeri; og arbeide videre med genetisk mangfold for å møte utfordringene knyttet til matsikkerhet og klimaendringer. Oppfølgingen av reformprogrammet og den økte endringsviljen internt i organisasjonen etter at ny generaldirektør tiltrådte i 2012 er så langt positiv. Norge vil vurdere framtidig nivå og form på samarbeidet med FAO i lys av resultatene av disse endringene. FAO er gjenstand for en MOPAN-gjennomgang i 2014, med aktiv norsk deltakelse. Denne vil gi et godt grunnlag for vurdering av FAOs reformresultater.

FAO er svært viktig for flere norske departementer for å forhandle frem normative retningslinjer innen sine fagområder. Disse departementene deltok i en rekke forhandlinger også i 2013. Særlig er arbeidet for global, bærekraftig forvaltning av fiskeriressursene sentralt for Norge. Resultater omfatter adferdskodeks for ansvarlig fiskeri, avtaler om flaggstats- og havnestatskontroll og retningslinjer for dyphavsfiske og mot utkast av fangst. Norge er en pådriver i dette arbeidet og ledet FAOs fiskerikomité i 2013.

FAOs arbeid med matsikkerhet har resultert i at det nå er betydelig mer fokus på klimaendringens betydning for tilgangen på mat i en rekke av medlemslandene. Det har samtidig blitt større erkjennelse av at matsikkerheten ikke bare er avhengig av produksjon, men vel så mye av at det finnes sosiale sikkerhetssystemer som kan tre i kraft når en krise truer. Norge har bidratt med finansiering av FAOs arbeid mot tap av mat. Dette er svært viktig for å redusere klimaavtrykket og øke tilgangen på mat uten å bruke mer innsatsfaktorer. Gjennom feltprogrammer bistår FAO medlemslandene i å gjennomføre politikktiltak på relevante områder. Evalueringer viser at det arbeidet gjør f.eks. med hensyn til adferdskodeksen for ansvarlig fiske er av stor betydning for landene, samtidig som overvåkingen av kodeksen kunne vært betydelig bedre. Evalueringer har også vist at FAOs arbeid med å integrere likestillingshen-

syn i sine programmer fortsatt kan bli langt bedre. FAO gjør en uvurderlig innsats i å reetablere produksjonskapasiteten i områder som har vært rammet av katastrofer, bl.a. etter tyfonen på Filippinene.

Det vises for øvrig til omtale under kap. 116, post 70 Tilskudd til internasjonale organisasjoner.

Verdens Helseorganisasjon (WHO)

Mål

- Bidra til å nå de helserelaterte tusenårsmålene gjennom relevante partnerskap og allianser

Ebola-utbruddet

Det alvorlige utbruddet av ebola i Vest-Afrika har satt WHO's evne til pandemihåndtering- og respons på prøve. Vi må gjennomgå WHO's håndtering med sikte på å sette organisasjonen bedre i stand til å håndtere denne type kriser.

Rapport 2013

Norge støtter arbeidet med å bygge opp og styrke helsesystemer med gode primærhelsetjenester på landnivå. Støtten kanaliseres gjennom WHO og gjennom helsesystemstøtte i GAVI og det Globale Fondet. Styrking av helsesystemer er en av grunnpilarene i WHO's arbeid. Dette omfatter arbeid med nasjonale helseplaner, utvikling av en sterk primærhelsetjeneste, effektive finansieringsordninger, systemer for helsestatistikk og helseinformasjon og systemer som sikrer tilgang til medisiner og teknologi samt imøtekommer helsepersonellutfordringen. WHO har bistått 80 land med å videreutvikle sine helsefinansieringsordninger. Et delmål for WHO er å bidra til at utviklingslandene har tilstrekkelig helsepersonell til å ivareta behovet for helsetjenester. Norge har spilt en sentral rolle i å få satt den globale helsepersonellkrisen på dagsorden internasjonalt. Retningslinjene for internasjonal rekruttering av helsepersonell vedtatt på helseforsamlingen i 2010 har bidratt til dette. Norge har videre deltatt i Den globale helsearbeideralliansen, som har til oppgave å mobilisere alle sektoraktører som kan medvirke til at det finnes motivert og kompetent helsepersonell i tilstrekkelig antall til å løse krisen med å levere helsetjenester.

I 2013 ble det utbetalt 223,5 mill. kroner til WHO's programbudsjett over kap. 170, post 76. Norges frivillige bidrag til WHO kanaliseres gjennom en programsamarbeidsavtale på enten ett eller to år. Norge har vektlagt at midlene gis med

en kombinasjon av øremerkede og mer fleksibel støtte.

WHO er som normativ organisasjon innen helse både en viktig aktør i seg selv og en nøkkelpartner for andre organisasjoner og initiativ på helseområdet. Dette gjelder spesielt de globale ordningene innen helse som Den globale vaksinealliansen (GAVI), Det globale fondet for bekjempelse av aids, tuberkulose og malaria (Det globale fondet) og Den internasjonale innkjøpsordningen for legemidler (UNITAID) som WHO gir avgjørende faglig støtte til, jf. omtale under kap. 169 Global helse og utdanning. For at WHO skal kunne opprettholde og styrke sin normative og operative rolle gjennomfører de en reformprosess, som er nærmere omtalt under kap. 116, post 70.

WHO og Unicef er sentrale partnere i det globale polioutryddelsesinitiativet. Utbredelsen av polio er redusert betydelig siden etableringen av initiativet og det var et stort fremskritt at India i 2012 ble annonsert som poliofritt. I 2013 har man derimot opplevd et sterkt tilbakeslag med en økning på 82 pst. av poliotilfeller i 2013 sammenlignet med 2012. Dette skyldes en ny internasjonal spredning av viruset fra Nigeria til Afrikas horn særlig Somalia, Kenya og Etiopia, og fra Pakistan til Midt Østen, samt Kamerun. Spesielt kritisk er økningen på 60 pst. i Pakistan, mens det har vært en nedgang i tilfeller i Nigeria og Afghanistan. Utbruddene skyldes at viruset er spredt til større uvaksinerte grupperinger i konfliktområder der tilgang til helsetjenester er liten på grunn av sikkerhetsproblemer, angrep på helsearbeidere og hindring av vaksinerings av lokale autoriteter, spesielt i Pakistan og Nigeria. Totalt er det mer enn 500 000 barn i Somalia og 530 000 barn i Pakistan og Nigeria som ikke nås med vaksiner grunnet sikkerhetsproblemer. Risiko for videre internasjonal spredning er høy og flere tiltak er iverksatt bl.a. oppdaterte vaksinasjonsretningslinjer for reisende fra affekterte land.

Arbeidet framover vil følge strategien «The Polio Eradication and Endgame Strategic Plan 2013–2018», som under FNs generalsekretærs ledelse tar sikte på full utryddelse av polio innen 2018. En del av planen er så snart som mulig å fjerne poliovirus type 2 fra den orale poliovaksinen (OPV), og å introdusere en dose inaktivert poliovaksine (IPV) til alle. Bruk av inaktivert vaksine anses som et nødvendig ledd for å fullføre polioutryddingen. Norge har i 2013 hatt et økt engasjement i arbeidet med planen og besluttet å øke bevilgningen til det globale polioutryddingsarbeidet fra 2014 fra 50 mill. kroner til 240 mill. kroner. Det vises til ytterligere omtale under

kap. 169 Global helse og utdanning, post 70 Global helse.

Norge ønsker å styrke WHO's globale lederrolle innen global helseforskning, herunder helse-systemforskning og bruk av forskning for politikk-utvikling. Øremerkede tilskudd til to spesialprogrammer i regi av WHO ble videreført. Det ene – Forskningsprogrammet for reproduktiv helse (HRP) – drives i samarbeid med UNFPA, UNDP og Verdensbanken og er ledende i forskning og kapasitetsbygging innen familieplanlegging, trygg abort, og andre tiltak som gjør det mulig for kvinner trygt å unngå eller gjennomgå graviditet og fødsel. Det andre, spesialprogrammet for forskning og trening på tropiske sykdommer (TDR) understøtter i samarbeid med Unicef, UNDP og Verdensbanken forskning på ti negligerte tropiske sykdommer, deriblant malaria og elveblindhet. I tillegg videreførte Norge i 2013 støtten til Den internasjonale alliansen for helsepolitikk- og helsesystemforskning (AHPSR) knyttet til WHO, samt videreførte et delprogram for implementeringsforskning med fokus på helsetusenårsmålene.

WHO arbeider også for å forebygge kroniske sykdommer som hjerte/karsykdommer, kreft, diabetes, psykiske lidelser og kroniske luftveissykdommer med fokus på tiltak knyttet til tobakk, alkohol og ernæring. Disse utgjør størstedelen av global dødelighet og har utviklet seg til å bli et stadig større problem i lavinntektsland. Dette blir en dobbel sykdomsbyrde for land som fra før har store utfordringer knyttet til smittsomme sykdommer og komplikasjoner i forbindelse med fødsel og underernæring. På bakgrunn av dette er det gjennom WHO oppnådd enighet om et globalt rammeverk for forebygging og kontroll av ikke-smittsomme sykdommer for perioden 2013 – 2020, med 9 frivillige mål og 25 indikatorer for å monitorere framgang i arbeidet med å redusere sykdomsbyrden av ikke-smittsomme sykdommer.

Både Norges og Mopans sin gjennomgang i 2013 av WHO viste til at organisasjonen bidrar godt til nasjonale system i land herunder benyttet landenes egne systemer for slik å unngå parallelle implementeringsstrukturer. Deres viktige rolle som normsetter for den globale helseagendaen ble også trukket fram som en styrke. Områder til forbedring ble også trukket fram, men var sammenfallende med de områder som organisasjonen er allerede i gang med å reformere. Det vises til ytterligere omtale av WHO under kap.116, post 70.

Bekjempelse av kjønnslemlestelse

Mål

Bekjempe kjønnslemlestelse av jenter og unge kvinner

Rapport 2013

UNFPA og Unicef har et fellesprogram mot kjønnslemlestelse av jenter og unge kvinner. Programmet utgjør verdens største innsats mot kjønnslemlestelse. Norge har vært største giver og bidratt med til sammen 140 mill. kroner, hvorav 20 mill. kroner i 2013. Programmet har bidratt til at flere tusen lokalsamfunn har erklært offentlig at de har sluttet å praktisere kjønnslemlestelse.

Andre tiltak/formål, herunder institusjons- og systemreform i FN

Situasjonsbeskrivelse

Norge er en aktiv pådriver for å styrke, samordne og effektivisere FN's utviklingsarbeid på land- og hovedkvarternivå, i mellomstatlige forhandlinger og i de enkelte FN-organisasjonenes styrer, jf. også kapittelomtale kap. 170. Reform av FN's utviklingsaktiviteter støttes over denne posten. Rammeresolusjonen om FN's utviklingsaktiviteter som ble vedtatt i 2012 slår fast at Ett FN-modellen skal innføres i alle land som ønsker det. Hittil har vel 40 land tatt i bruk modellen som skal fremme mer samordnet innsats mellom FN-organisasjonene og lavere transaksjonskostnader for mottakerlandet så vel som FN-organisasjonene selv. I pilotfasen for Ett FN viste de felles landfondene seg som viktig for å styrke koordineringen i oppfølging av FN's fellesprogram og sikre en enhetlig tilnærming. Dagens finansiering av FN-organisasjonene med en stor grad av bidrag som er sterkt øremerket, gjør at organisasjonene har lite frie midler som kan brukes til landfondene for programaktiviteter i land som tar i bruk Ett FN-modellen. Dette innebærer at FN's felles program i hovedsak må finansieres ved midler som den enkelte FN-organisasjoner fremskaffer til egen virksomhet. Det anses derfor fortsatt nødvendig med tilleggsfinansiering for å bidra til at FN's landteam har en felles pott som kan ha en katalytisk funksjon i forhold til å styrke samarbeid og koordinering mellom organisasjonene.

Under pilotfasen av Ett FN ga den daværende sentrale finansieringsmekanismen, Expanded Delivery as One Funding Window, finansielle bidrag til Ett FN-fond i de åtte pilotlandene og

flere andre land som på eget initiativ ba FN organisere seg etter Ett FN-modellen. Basert på en erkjennelse av at tilgang på fellesfinansiering har vært viktig for å drive reformprosessen framover, har Norge sammen med FN organisasjonene vært en aktiv pådriver for å etablere en ny sentral finansieringsmekanisme for å styrke Ett FN-fondene på landnivå. Den nye mekanismen, Delivering Results Together Fund (DRT-F), ble etablert mot slutten av 2013.

Det overordnede målet for DRT-F er å bidra til endring og bærekraftig utvikling i land som har tatt i bruk Ett FN-tilnærmingen ved å støtte opp om landteamenes normative arbeid. Midlene under DRT-F skal således brukes katalytisk for å støtte opp om FN-organisasjonenes felles bestrebelser for å fremme internasjonale normer og standarder i vertslandene. Dette innebærer særlig å bistå vertslandene i innarbeide ulike internasjonale normer og standarder på en enhetlig måte i bl.a. nasjonal politikk og lovverk og å bidra med nødvendig kompetanseutvikling. Formålet er således mer spisset sammenlignet med den sentrale finansieringsmekanismen som eksisterte under pilotfasen. En annen vesentlig forskjell fra tidligere er at tildeling av midler fra DRT-F forutsetter at landteamene selv allerede har sikret delfinansiering gjennom felles ressursmobilisering til sine respektive Ett-FN fond.

FNs utviklingsgruppe (UNDG) ble i 2013 enig om at alle medlemsorganisasjonene skal bidra til finansieringen av *stedlig koordinatorsystemet*, det vil si koordineringen av FN på landnivå. Stedlig koordinatorsystemet har tidligere blitt finansiert av UNDP og gjennom bidrag fra givere. Flere av FN-organisasjonene har nå innarbeidet sin andel av utgiftene i budsjettene som gjelder fra 2014. Enkelte organisasjoner samt FN-sekretariatet vil først kunne ta sin del av finansieringen fra 2015 eller 2016. Det vil derfor fortsatt være behov for giverbidrag i denne perioden, og noe støtte vil bli gitt over denne posten.

Mål

Ett effektivt, samordnet og resultatorientert FN.

Rapport 2013

Norge ga 84,4 mill. kroner i støtte til Delivering Results Together Fund etter etableringen i 2013. Intensjonen var da at dette fondet skulle gi generelle bidrag til landfondene i Ett FN landene, basert på definerte kriterier, i likhet med finansieringsmekanismen under pilotfasen. For å støtte

bedre opp om FNs komparative fortrinn, som beskrevet i uavhengige evalueringer av pilotfasen av Ett FN, kom imidlertid FN senere til at fondet bare bør støtte landteamenes felles arbeid med å fremme internasjonale normer (herunder menneskerettigheter) og standarder i land som har tatt i bruk Ett FN-tilnærmingen. Det meldes om stor interesse fra FNs landteam. Tildeling av midler til landfondene skjer i 2014.

FNs kontor for koordinering av utviklingsaktiviteter (UN Development Operations Coordination Office, DOCO) har en sentral rolle i utviklingen og gjennomføringen av reformer i FNs utviklingssystem. Norge støttet fondet for å fremme FN-koordinering på landnivå med 30 mill. kroner i 2013. En stor del av fondet har blitt brukt som støtte til Stedlig koordinators kontor i programlandene og bidro dermed til oppfølging av FN-reform på landnivå, inkludert at flere nye land tok i bruk Ett-FN tilnærmingen i 2013. En positiv utvikling i 2013 var at FN-organisasjonene ble enige om at Stedlig koordinatorsystemet i fremtiden skal finansieres av organisasjonene selv. DOCO var sentral i arbeidet som førte til at FNs utviklingsgruppe i 2013 ble enige om standardprosedyrer for innføring av Ett FN.

Norsk bidrag til Oslo Governance Centre har tidligere blitt gitt over kap. 170, post 70, men har fra 2014 også blitt finansiert over denne posten. I 2013 opprettholdt senteret sin funksjon som global kunnskapsformidler, tilrettelegger av møteplasser for dialog og kunnskapsutveksling og vertskap for gjesteforskere. Gjennomgang viser at senteret har skapt relevante kunnskapsprodukter. Det ble imidlertid fra flere hold stilt spørsmål ved senterets nytteverdi, synlighet og det begrensede samarbeidet med norske fagmiljøer. Det ble derfor mot slutten av 2013 innledet en dialog om revitalisering av senteret, og i påvente av en endelig beslutning ble aktivitetsnivået kraftig redusert.

Budsjett 2015

For 2015 foreslås bevilget 608,3 mill. kroner.

Post 77 FNs aidsprogram (UNAIDS), kan overføres

Situasjonsbeskrivelse

Norsk støtte til UNAIDS er et viktig element i arbeidet for de helserelevante tusenårsmålene med fokus på tusenårsmål 6 om bekjempelse av aids, tuberkulose og malaria.

De siste offisielle estimatene fra 2013 anslår at omlag 35 millioner mennesker levde med hiv.

Om lag 12,9 millioner mennesker i lav- og mellominntektsland mottok til sammenligning hiv-medisiner, såkalt antiretroviral behandling (ART). Dette utgjør omlag 37 prosent av de trengende, som definert av WHO i 2013. Behandlingen bremser formeringen av hiv-virus i blodet, og gjør at pasientene blir langt mindre smitteførende. Dette bidrar til forebygging, i tillegg til egen helse. Økt behandling har ført til en betraktelig nedgang i antall hiv-relaterte dødsfall. Dersom trenden fortsetter kan verden nå målet fra 2011 om 15 millioner på behandling innen 2015. Likevel mottar 22 millioner ikke behandling. Av disse kjenner 19 millioner ikke en gang sin egen status. Bare 24 pst. av hivsmittede barn får behandling, som er mindre enn for voksne.

I juni 2013 kom det imidlertid nye retningslinjer for behandling fra Verdens helseorganisasjon. Disse anbefaler at man begynner hivbehandling langt tidligere enn før, gjennom å endre de medisinske terskelverdiene for behandling. Et langt større antall hivsmittede defineres dermed som behandlingstrengende, om lag 28 millioner.

Beregninger viser at investeringer i hiv-tiltak hindrer kostnader knyttet til fremtidig smitte, og anslås dermed å være kostnadseffektive. FNs høynivåmøte om aids i New York i 2011 vedtok et mål om USD 22 – 24 mrd. i årlig hiv-finansiering innen 2015. Finansieringen i 2013 utgjorde 19.1 mrd. amerikanske dollar og har slik økt noe siden 2011. WHO, UNAIDS og Unicef anslår at en full implementering av de nevnte nye retningslinjene for hiv-behandling vil gi et merbehov for investeringer som ligger om lag 10 pst. høyere enn målet fra 2011.

Det er derfor et vedvarende fokus på at penger må brukes mer effektivt. Norge arbeider sammen med UNAIDS og andre for å støtte økning i landenes egen finansiering, og for at landene utnytter tilgjengelige ressurser mer strategisk. Dette gir frukter. I 2013 bidro lav- og mellominntektsland med halvparten av finansieringen selv.

UNAIDS er en viktig organisasjon i arbeidet for å styrke menneskerettighetene, særlig for utsatte grupper som menn som har sex med menn²¹, mennesker som injiserer narkotika, personer som selger sex (kriminalisert i 116 land), fengselsinnsatte og ulike seksuelle minoriteter. Norge vil fortsette å legge vekt på at UNAIDS skal ha et menneskerettighets- og likestillingsperspektiv i sitt arbeid, og støtter prioriteringen av arbeid for lovgivning som sikrer rettigheter til kvinner og

jenter og til utsatte grupper, samt arbeid for å redusere lovgivning som kriminaliserer hivsmitte (i 42 land).

Fra norsk side mener man at uten innsats rettet mot disse sårbare gruppene, vil man ikke kunne finne en bærekraftig løsning på hiv-epidemien.

Norge ønsker å støtte opp om UNAIDS som hovedorgan for normutvikling og overvåking av aidsepidemien og å videreutvikle UNAIDS' rolle som strategisk rådgiver for land i deres egen innsats for å sikre et tilpasset, effektivt og kunnskapsbasert hiv-arbeid. For UNAIDS' 11 medeierorganisasjoner, samt det Globale Fondet og Den amerikanske presidentens aidsinitiativ – PEPFAR – spiller UNAIDS en viktig normgivende, koordinerende og strategisk rolle.

Det legges videre vekt på at arbeidet mot hiv og aids gjennom UNAIDS og medeierorganisasjonene kobles tett til øvrige innsatser for å nå de helserelaterte tusenårsmålene. UNAIDS har eksempelvis en viktig rolle når det gjelder å fremme integrering av hiv-relaterte tjenester med andre helse- og sosiale tjenester, og bidra til styrking av både forebygging og behandling i det ordinære tjenesteapparatet.

All støtte fra posten gis som norsk kjernebidrag til UNAIDS.

Mål

Det overordnede målet er de helserelaterte tusenårsmålene, og særlig tusenårsmål 6 om å bekjempe hiv og aids, malaria og andre sykdommer.

UNAIDS' globale mål som skal nås innen 2015 er:

- 15 millioner mennesker på behandling
- Halvering av seksuell smitte
- Kraftig reduksjon av mor-barn smitte innen 2015

Fokus på rettigheter og bekjempelse av stigma og diskriminering skal legges til grunn.

Satsningsområder i tråd med UNAIDS' strategi for 2011–2015

- Hindre seksuell overføring av hiv, blant ungdom, menn som har sex med menn og sexarbeidere
- Hindre at mødre dør og at spedbarn smittes av hiv
- Sikre universell tilgang til antiretroviral terapi for hivsmittede

²¹ Kriminalisert i 78 land, dødstraff i 7 land

- Beskytte mennesker som injiserer narkotika mot hivsmitte
- Forebygge at hivpositive dør av tuberkulose
- Øke det sosiale sikkerhetsnett og sikre at personer som lever med hiv får tilgang til behandling
- Avskaffe lover, politikk og diskriminerende praksis som hindrer arbeidet innen hiv og aids
- Avskaffe lover som hindrer innreise, opphold og bosetting for hivsmittede
- Sikre at kvinners og jenters behov ivaretas i nasjonal hiv respons
- Stanse vold mot kvinner og jenter

Rapport 2013

Organisasjonen mottok i 2013 i alt USD 283,5 mill.

Norge var i 2013 den tredje største bidragsyteren med et bidrag på 185 mill. kroner, en økning på 10 mill. kroner fra 2012. UNAIDS har i 2013 videreført arbeidet for å oppnå universell tilgang til forebygging, behandling, omsorg og støtte for mennesker som lever med hiv og aids.

I etterkant av at UNAIDS' strategi ble vedtatt i 2010 har UNAIDS gjennomgått en rekke omstillinger, blant annet styrking av arbeidet på land- og regionnivå, reduksjon og omstruktureringer av sekretariatet i Genève. I 2013 ble det for første gang også rapportert i henhold til UNAIDS' nye resultatrammeverket. Rammeverket har samtidig gjennomgått en midtveisgjennomgang i 2014, og munnet ut i rapporter som foreslår konkrete forbedringer i styring og resultatarbeid.

Den globale innsatsen mot hiv og aids har gitt imponerende resultater de siste årene. Eksempelvis har nysmitten per år har gått ned med anslagsvis 38 pst., fra 3,4 millioner p.a. i 2001 til 2,1 millioner i 2013, og antall aidsrelaterte dødsfall har fra toppåret 2005 gått ned fra 2,3 til 1,5 millioner i 2013, et fall på 35 pst.

Mor-til-barn-smitten har gått ned fra over 500 000 i 2001 til 240 000 i 2013. Uansett, dersom innsatsen ikke styrkes vil man ikke nå målet om en 90 pst. reduksjon i hivsmitte til spedbarn innen 2015.

Det er en sentral utfordring å lykkes med forebygging av seksuelt overført smitte, ikke minst knyttet til menn som har sex med menn. For å redusere omfanget og den negative effekten for hivforebygging og -behandling av anti-homofililover iblant annet i enkelte land i Afrika, satset UNAIDS i 2013 og inneværende år på

arbeid som forsvarer rettigheter og sikrer tjenester for seksuelle minoriteter, trass disse lovene.

UNAIDS har utarbeidet og fremmer fortløpende smittebegrensende tiltak rettet inn mot personer som injiserer narkotika siden 13 pst. av disse lever med hiv. Skadebegrensende arbeid, slik som tilgang til rene sprøyter og legemiddelassistert behandling, har vist seg å gi svært gode resultater når det gjelder hivforebygging, men mange land er likevel avvisende til slike tiltak.

UNAIDS arbeider for å bekjempe diskriminering av mennesker på bakgrunn av hivstatus, i lovverket og i praksis. Diskriminering og stigmatisering øker risikoen for at epidemien spres ytterligere fordi folk kan være redde for å teste seg, eller for å opplyse at de er smittet, og dermed vil de ikke motta behandling eller beskytte seg tilstrekkelig. UNAIDS har hatt et eget prosjekt om innreise- og oppholdsrestriksjoner for mennesker med hiv. Antallet land, territorier og områder som hadde denne typen restriksjoner ble redusert fra 47 til 43 mellom desember 2011 og juli 2014. Et økende antall land har også lovverk som beskytter mot diskriminering av personer som lever med hiv. Imidlertid synliggjør UNAIDS gjennom sitt arbeid at det fortsatt mangler ressurser til, og mekanismer for å dokumentere resultater av arbeidet.

For å rette søkelyset på det økende antall hivsmittede kvinner og unge jenter, har UNAIDS i 2013 utviklet et rammeverk for å sikre at hensynet til begge kjønn ivaretas.

Afrika sør for Sahara er uforholdsmessig hardt rammet med estimert 24,7 millioner smittede. Unge kvinner (15-24 år) har dobbelt så stor smittrate som menn i samme alder i regionen. Det er dessverre fortsatt manglende kunnskap om hiv blant unge, særlig blant unge jenter/kvinner, og i flere land i Afrika sør for Sahara rapporteres det om økt risikofylt seksuell aktivitet blant unge. Gjennom UNAIDS' medeierorganisasjoner er det satt økt søkelys på behovene til sårbare grupper som barn, kvinner og mennesker berørt av humanitære katastrofer, men det er fortsatt mange husholdninger rammet av aids som ikke mottar noen form for sosial støtte.

Budsjett 2015

For 2015 foreslås bevilget 175 mill. kroner

Post 78 Bidrag til andre FN-organisasjoner mv., kan overføres²²

Posten omfatter ODA-andelen av *kontingenter* til FN-organisasjoner og andre multilaterale organisasjoner.

I henhold til vedtak i OECDs utviklingskomité (DAC) kan en bestemt andel av de enkelte lands bidrag til de enkelte organisasjonenes virksomhet registreres som offentlig utviklingshjelp (ODA). For FNs regulære budsjett er ODA-andelen 18 pst., for FNs fredsbevarende operasjoner 7 pst., for Den internasjonale arbeidsorganisasjonen (ILO) 60 pst., for FNs organisasjon for industriell utvikling (UNIDO) 100 pst., for FNs organisasjon for ernæring og landbruk (FAO) 51 pst., for Verdens Helseorganisasjon (WHO) 76 pst. Videre dekker posten ODA-godkjent andel på 74 pst. av pliktig bidrag til Organisasjonen for sikkerhet og samarbeid i Europa (OSSE), 33 pst. av pliktig bidrag til Det internasjonale atomenergibyrå (IAEA) samt bidraget til IAEA's Technical Cooperation Fund som i sin helhet er ODA-godkjent.

Den øvrige delen av disse tilskuddene er ført under kap. 116, post 70 Tilskudd til internasjonale organisasjoner.

Bevilgningen dekker også ODA-godkjent andel av kontingenten til organisasjoner forvaltet av andre departementer, herunder FNs organisasjon for utdanning, vitenskap og kultur (UNESCO), Den internasjonale teleunionen (ITU), Verdens postunion (UPU), Verdensorganisasjonen for åndsverkrett (WIPO) og Verdensunionen for bevaring av naturens mangfold (IUCN).

I mål og rapportomtalen nedenfor er bare UNIDO nevnt ettersom de andre organisasjonene er omtalt på andre politikkområder.

FNs organisasjon for industriell utvikling (UNIDO)

Mål

Bekjempe fattigdom gjennom fremme av bærekraftig industriell vekst.

Rapport 2013

Organisasjonen har som oppgave å fremme en bærekraftig industriutvikling i fattige land og i land med overgangsøkonomi. UNIDO arbeider særlig innen støtte til og utvikling av «grønn økonomi». Dette vil, om det lykkes, bidra til løsning av

²² *Bistand til klima- og miljøtiltak*, tidligere bevilget på posten, foreslås fra 2015 bevilget på kap. 166, post 72 Internasjonale miljøprosesser og bærekraftig utvikling.

klimaproblemene. Norges ilignede andel av UNIDOs regulære budsjett er i overkant av 1 pst. av budsjettet, tilsvarende et årlig bidrag på rundt åtte millioner kroner. Gjennom våre frivillige bidrag og prosjektfinansiering har Norge vært blant UNIDOs største bidragsytere de siste årene. Den største andelen av norske midler til UNIDO forvaltes av Norad og går til handelsfremme og kapasitetsbygging i utviklingsland. Det norske bidraget til UNIDO i 2013 var på om lag 38,7 mill. kroner.

For de øvrige organisasjonene vises det til omtale under relevante budsjettkapitler, bl a kap. 116, post 70 Tilskudd til internasjonale organisasjoner og kap. 170 post 76 Tilleggsmidler via FN-systemet mv.

Budsjett 2015

For 2015 foreslås bevilget 157,3 mill. kroner fordelt på følgende ordninger:

- 30,0 mill. kroner Bistandsandel av FNs fredsbevarende operasjoner
- 28,3 mill. kroner Bistandsandel av Norges regulære bidrag til FN
- 15,0 mill. kroner Bistandsandel av Norges regulære bidrag til ILO
- 8,0 mill. kroner Bistandsandel av Norges regulære bidrag til UNIDO
- 13,6 mill. kroner Bistandsandel av Norges regulære bidrag til FAO
- 19,6 mill. kroner Bistandsandel av Norges regulære bidrag til WHO
- 12,8 mill. kroner Bistandsandel av Norges regulære bidrag til IAEA
- 18,5 mill. kroner Bistandsandel av Norges regulære bidrag til OSSE
- 2,5 mill. kroner Bistandsandel av Norges regulære bidrag til IOM
- 9,0 mill. kroner Refusjon av regulære bidrag som forvaltes av andre departementer (UNESCO, WIPO, ITU, UPO, IUCN)

Post 79 Ekspertes, juniorekspertes og FNs fredskorps, kan overføres

Situasjonsbeskrivelse

Finansiering av norske ekspertes, juniorekspertes, fredskorpsdeltakere og praktikanter er et viktig bidrag til utviklingsarbeidet i FN og andre internasjonale organisasjoner.

Juniorekspertes er yngre fagfolk som finansieres av Norge, men ansettes av den enkelte FN-organisasjon. Siden Norge inngikk de første juniorekspertavtalene i 1961, er over 1000 juniorekspertes stilt til disposisjon for en rekke interna-

sjonale organisasjoner. I 2014 finansierer Norge i overkant av 80 juniorekspertes i 20 ulike organisasjoner, og disse har sine arbeidsoppgaver innenfor blant annet områder som likestilling, miljø, klima, helse, utdanning, menneskerettigheter, flyktninger og humanitært arbeid.

Programmet bidrar til å kvalifisere nordmenn for videre karriere, og mange juniorekspertes har fått tilbud om stillinger etter fullført kontrakt. På sikt vil ordningen bidra til å få flere nordmenn inn i høyere stillinger i FN-systemet. Andre bruker sin internasjonale kompetanse i norsk offentlig sektor eller frivillige organisasjoner etter avsluttet kontrakt. For å lette overgangen til høyere stillinger i FN-systemet finansierer Norge i 2014 seks SARC-stillinger²³ i UNDP. Disse stillingene er på nivået over juniorekspertstillingene og gir solid innsikt i samordning av FNs aktiviteter på landnivå. Finansiering av andre stillinger på dette nivået vurderes også.

Norge får jevnlig forespørsler om å finansiere ekspertes (norske) i ulike internasjonale organisasjoner. Dette gjøres i begrenset utstrekning og kun når formålet er i overensstemmelse med norske prioriteringer. Støtte til FNs fredskorp, United Nations Volunteers – UNV, er de siste årene utvidet noe og omfatter nå også ordning med ungdomsdelegater. Norge finansierer til sammen 12 stillinger av disse kategoriene i 2014.

Ordningen med stipend til praktikanter i internasjonale organisasjoner gir flere yngre nordmenn internasjonal praksis og erfaringene fra ordningen er gode. Flere stipendiater søker senere stillinger i internasjonale organisasjoner som Norge er medlem av. I 2014 er det inngått en avtale med Universitetet i Oslo for å øke nedslagsfeltet for denne ordningen.

Mål

Bevilgningen foreslås brukt til å:

- Finansiere norske juniorekspertes i FN og internasjonale organisasjoner samt stiftelser som samarbeider med FN. Ordningen begrenses oppad til 3 år med mulighet for ytterligere ett års samfinansiering.
- Finansiere ekspertes til internasjonale organisasjoner oppad begrenset til 2 år.
- Finansiere nordmenn i FNs fredskorps (UNV).
- Finansiere stipend til ulønnede praktikanter i FNs organisasjoner og organisasjoner som FN samarbeider med.

- Bidra til at nordmenn kan utgjøre en viktig rekrutteringsbase for ansettelse i internasjonale organisasjoner

Rapport 2013

Ultimo 2013 finansierte Norge 99 juniorekspertes, hvorav 70 kvinner og 29 menn. Geografisk fordeling av stillingene var 46 ved organisasjonenes hovedkontorer (New York, Geneve, Wien, Roma, Washington og Nairobi), 31 i Afrika, 19 i Asia og 3 i Latin-Amerika. Norge finansierte i tillegg fem SARC-stillinger samt to andre ekspertes over denne posten. Videre tjenestegjorde 8 nordmenn i FNs fredskorps. Det ble i tillegg tildelt stipend til 47 norske hospitanter i FNs organisasjoner. Om lag 500 nordmenn jobbet i internasjonale organisasjoner i 2013, hvorav om lag 300 i FN (inkludert norskfinansierte). I tillegg kommer nordmenn som tjenestegjør i forskjellige beredskapsstyrker og militære styrker

Budsjett 2015

For 2015 foreslås bevilget 77 mill. kroner.

Post 81 Tilskudd til internasjonal landbruksforskning, kan overføres

Situasjonsbeskrivelse

Befolkningsvekst, endrede forbruksmønstre, og høyere energipriser legger press på verdens matvareproduksjon. Samtidig trues produksjonen av overutnyttelse av naturressurser og negative effekter av klimaendringer.

Selv om det p.t. produseres nok mat i verden, er den ujevnt fordelt. Nærmere en milliard mennesker har vært uten tilstrekkelig mat hele det siste tiåret og om lag 40 pst. av dagens barnedødelighet skyldes under- eller feilernæring. Andelen underernærte er fortsatt størst i Afrika sør for Sahara, mens Asia og Stillehavsregionen har det høyeste antallet underernærte.

I arbeidet med å sikre verden tilstrekkelig og næringsrik mat, er forskning en vesentlig komponent. For landbruksforskning i utviklingsland, er Organisasjonen for internasjonal landbruksforskning (CGIAR) en sentral aktør, som ser på hele produksjonssystemer og har en helhetlig og tverrfaglig tilnærming til landbruksutvikling.

CGIARs forskningsportefølje har utviklet seg mot økt samarbeid og koordinering mellom forskningsinstitusjonene. Samtlige programmer har følgende felles mål: redusert fattigdom på landsbygda, bedring av matvaresikkerheten,

²³ Special Assistant to Resident Coordinator

bedring av helse og ernæring og bærekraftig bruk av naturressursene.

I tillegg støtter regjeringen et prosjekt gjennom Global Crop Diversity Trust (GCDT) med mål om tilpassing av tropisk landbruk til klimaendringer gjennom å foredle fram nye, klimatilpassede varianter og sorter av dagens viktigste matplanter ved bruk av ville slektninger av de samme plantene. Dette er viktig både fordi FNs klimapanel i sin femte hovedrapport i 2014 sier at matproduksjonen i tropiske land kan bli kraftig redusert pga. klimaendringer, og fordi verdens befolkning øker, og dermed verdens matbehov.

Mål

CGIARs mål er redusert fattigdom på landsbygda i utviklingsland, spesielt for kvinner og småbønder, styrket matsikkerhet, ernæring og helse samt bærekraftig naturressursforvaltning, inkludert sikring av genetisk og annet biologisk mangfold.

GCDT er en stiftelse som har som formål å sikre finansiering av tiltak for bevaring av verdens strategisk viktige samlinger av genetiske ressurser for mat og landbruk. Dette gjøres bl.a. ved å støtte bevaring av internasjonale samlinger i medhold av Plantetraktatens bestemmelser, utarbeide foredlingsstrategier for sentrale matplanter, samt drifte og vedlikeholde samlinger i Svalbard globale frøhvelv.

Rapport

CGIAR 2013

Gjennom sitt engasjement med flere partnere har CGIAR økt omfanget av både vitenskapelig og utviklingsmessig kompetanse, samt antall land der de er engasjert. Dette øker sannsynligheten for suksess med tanke på de komplekse og vanskelige problemstillingene det jobbes med. Følgende eksempler viser betydelige resultater og videre potensiale nedfelt i forskningsporteføljen.

- CGIAR sammen med Japan har oppdaget et risgen som kan øke produksjonen med mellom 13-36 pst. i de mest vanlige risvariantene. Dette kan potensielt løfte 150 millioner mennesker ut av fattigdom.
- Tørketolerant mais som er forsket fram av CGIAR har økt bøndenes avlinger med 20-30 pst., og har forbedret matsikkerheten til 20 millioner mennesker i 13 afrikanske land.
- Med hjelp fra CGIAR fortsetter en lokaltilpasset, flomtolerant rissort å hjelpe mange lokale bønder i Bangladesh og India fra å miste avlinger i forbindelse med oversvømmelse.

- CGIAR har utviklet potetsorter i Peru som tåler potetsyke og produserer åtte ganger mer enn lokale sorter.
- Ved å introdusere nye produksjonssystemer i Sahel-regionen har CGIAR redusert utslipp av klimagasser, forbedret jordas fruktbarhet, og økt avlingene med opptil 400 pst. for mais.
- I Afghanistan, Bangladesh, Etiopia, Nepal og Pakistan, har CGIAR introdusert en høytytende sort hvete som er motstandsdyktig mot hvetesykdommen Ug99, og dermed beskyttet livsgrunnlaget for 500 000 bondefamilier.
- I Øst-Afrika har en vaksine mot East Coast feber, en dødelig sykdom for storfe, spart 620 000 kalver, og hjulpet opptil 50 000 fattige husholdninger som er avhengige av storfe til mat og inntekt. Vaksinen kan være til nytte for 20 millioner flere mennesker i regionen.

Forvaltningen av CGIAR er delegert Norad. Norsk støtte i 2013 utgjorde 127,5 mill. kroner.

GCDT 2013

Norge støtter et GCDT drevet (Crop Wild Relatives) prosjekt hvor man har begynt å samle inn og bevare frø fra ville slektninger av dagens 20 viktigste matplanter, identifisere egenskaper av betydning for klimatilpassing og dyrke fram nye, tilpansningsdyktige varianter av plantene. Disse nye variantene vil bli gjort tilgjengelige for bønder bl.a. gjennom aktivitetene til sentrene under CGIAR. Prosjektet er planlagt for 10 år og holder et tett tidskjema.

GCDT samarbeider godt med flere partnere, inkl. Millenium Seed Bank ved KEW Gardens, flere CGIAR sentre, diverse nasjonale landbruksforskningscentre og FAO.

Forvaltningen av prosjektet «matplanters ville slektninger» er delegert Norad. Samlet norsk støtte i 2013 var på 25,8 mill. kroner, hvorav 22 mill. kroner over denne posten og 3,8 mill. kroner over kap. 166, post 72.

Budsjett 2015

For 2015 foreslås bevilget 140 mill. kroner.

Post 82 FNs organisasjon for kvinners rettigheter og likestilling (UN Women), kan overføres

Situasjonsbeskrivelse

FNs organisasjon for kvinners rettigheter og likestilling – UN Women – har vært operativ siden januar 2011. Norge har vært en aktiv støttespiller

for UN Women siden opprettelsen av organisasjonen gjennom sammenslåing av flere tidligere enheter, herunder UNIFEM, i 2010. UN Women har både et normativt og et operasjonelt mandat overfor resten av FN-systemet og FNs medlemsland.

UN Women tilbyr støtte til medlemslandenes implementering av internasjonale avtaler og forpliktelser mht kvinners rettigheter og likestilling. Enheten har en ledende og koordinerende rolle for FN-systemets samlede innsats for likestilling, og for utvikling og formidling av erfaringsbasert kunnskap globalt og på landnivå. UN Women er sekretariat for FNs Kvinnekommisjon (CSW), som er det ledende mellomstatlige organ for å fremme kvinners rettigheter, og har bidratt til at man lykkes i å vedta slutterklæringer under de årlige sesjonene i 2013 og 2014.

Mål

- Styrking av kvinners lederskap og deltakelse.
- Bedre kvinners økonomiske deltakelse og innflytelse.
- Bekjempe vold mot kvinner.
- Styrke kvinners deltakelse i freds- og forsoningsprosesser i tråd med relevante sikkerhetsrådsresolusjoner.
- Bidra til at de mellomstatlige prosessene i FN-systemet om normer og standarder for kvinners rettigheter blir mer omfattende, dynamiske og forpliktende.

Norge vil som sentral giver og styremedlem ut 2014 fremme organisasjonens arbeid, herunder sikre at den drives effektivt og målrettet i henhold til mandat og ressurser.

Rapport 2013

Ny leder for UN Women, Phumzile Mlambo-Ngcuka (Sør-Afrika) ble innsatt 19. august 2013. Hun besøkte Norge i november i forbindelse med Stemmerettsjubileet, som et av de første besøk i giverland.

Norge har gjennom sin styreplass fortsatt å arbeide aktivt for at UN Women skal etablere gode strukturer og rutiner for å sikre resultatoppnåelse, transparens og revisjon. Under styremøtet i september 2013 ble ny strategisk plan for 2014–17 og det første integrerte budsjett for 2014–15 vedtatt.

Etter en etableringsfase fremstår UN Women godt rustet til å bidra til å integrere et likestillingsperspektiv i samtlige FN organisasjoner sentralt. UN Women har fulgt opp handlingsplanen for å måle likestillingsarbeidet i hele FN-systemet, System Wide Action Plan for Gender Equality (SWAP), som ble introdusert i 2012. Handlingsplanen har bidratt til å synliggjøre UN Womens koordinerende rolle og vært et konkret instrument for å styrke likestillingsdimensjonen i alle deler av FNs arbeid. Eksempelvis bidro UN Women sterkt til utarbeidelsen av Sikkerhetsråds resolusjon 2122 om kvinner, fred og sikkerhet som ble vedtatt 30. oktober 2013.

I løpet av 2013 ble arbeidet med opprettelse av UN Womens regionale struktur ferdigstilt. Det er opprettet 6 regionale kontorer, 52 landkontorer og landnærver i ytterligere 24 land. Utfordringene er størst på landnivå, der UN Women skal operasjonalisere sitt mandat i forhold til FNs stedlige representanter, lokale myndigheter og sivilt samfunn.

Budsjett 2015

For 2015 foreslås bevilget 95 mill. kroner.

Kap. 171 Multilaterale finansinstitusjoner

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2013	Saldert budsjett 2014	Forslag 2015
70	Verdensbanken, <i>kan overføres</i>	959 246	901 000	901 000
71	Regionale banker og fond, <i>kan overføres</i>	756 976	854 000	861 500
72	Samfinansiering via finansinstitusjoner, <i>kan overføres</i>	514 412	579 500	259 500
	Sum kap. 0171	2 230 633	2 334 500	2 022 000

Merknad til tabellen: Bistand til utdanning, tidligere bevilget på post 72 foreslås fra 2015 bevilget på kap. 169, ny post 73 Utdanning.

Utviklingsbankene er viktige finansieringskilder og rådgivere for låntakerlandene, og sentrale aktører i utviklingsdebatten. De har også sterk normativ innflytelse, spesielt i kraft av sin finansielle tyngde og sitt brede tematiske engasjement. Utviklingsbankene, særlig Verdensbanken, er kraftsentra for økonomisk analyse. Utviklingsbankene er svært viktige kanaler for norsk bistand til økonomisk utvikling i fattige land. Som ved de fleste utviklingstiltak er det alltid en viss risiko knyttet til bankenes lån og prosjektvirksomhet, men med klare retningslinjer for risikovurdering, gode sikringsmekanismer og bruk av resultater fra evalueringer har utviklingsbankene robuste systemer. Som finansieringsinstitusjoner som opererer i et finansmarked er det viktig for bankene å opprettholde sin høye kredittrating, og risiko vil derfor alltid balanseres mot dette hensynet.

Norge samarbeider både med Verdensbankgruppen og de regionale utviklingsbankene. Disse har mange organisatoriske fellestrekk. Foruten å drive utlånsvirksomhet på gunstige vilkår til mellominntektsland, har de alle utviklingsfond med svært gunstige utlån og gavebistand til de fattigste landene. Fondene har regelmessige påfyllinger etter omfattende forhandlinger om nivå, byrdefordeling og utviklingspolitiske retningslinjer for bruk av midlene. Forhandlingene er også en viktig arena for politikkutforming, som legger premisser for bankenes virksomhet de kommende år. Styret er utviklingsbankenes utøvende myndighet, med ansvar for den løpende virksomheten. Norge representeres i hver bank av et valggruppekontor med utsendinger fra hovedstedene, og har stemmevekt etter andel av aksjekapitalen. Valggruppekontoret ledes av en eksekutivdirektør, som er valggruppelandenes felles styrepre-

sentant. I alle bankene deler Norge styreplass med, og er i valggruppe med, blant andre de nordiske landene. Felles posisjoner utarbeides gjennom en løpende koordineringsprosess. Det aktive nordiske samarbeidet gir større gjennomslag og gehør for Norges synspunkter i utviklingsbankene. Norges valggrupper er viktige talerør i styrene for spørsmål knyttet til f.eks. godt styresett, inkl. finansiell åpenhet og anti-korrupsjon, privat sektor utvikling og jobbskaping, likestilling, ikke-diskriminering og menneskerettigheter, samt miljø og klima.

Den norske samfinansieringsstøtten til Verdensbankgruppen, IMF og de regionale utviklingsbankene brukes strategisk for å påvirke og utvikle institusjonenes politikk og operasjoner i tråd med norske utviklingspolitiske prioriteringer. I vår politikk overfor bankene generelt, og spesielt i forbindelse med påfyllingsforhandlingene i utviklingsfondene for de fattigste landene, er vi fra norsk side vært opptatt av at bankene i større grad vektlegger vekstkraft i økonomien, inkludende og jobbskapende vekst, klima, likestilling og anti-korrupsjon. Det vil bli lagt økt vekt på utdanning og utvikling av privat sektor og jobbskaping, bla. gjennom offentlig-private partnerskap. Bankenes arbeid mot ulovlig kapitalflyt og skatteunndragelser vil også bli prioritert fra norsk side. Alle bankene har egne handlingsplaner for likestilling, og det arbeides både analytisk og operasjonelt for å integrere likestillingsperspektivet i bankenes programmer og prosjekter. Generelt har arbeidet med å forbedre resultatrapporteringen vært en sentral oppgave i alle bankene de siste årene, og bankene har fått på plass bedre systemer for dette.

Tabell 11.2 Fakta om utviklingsbankene

	Verdensbankgruppen	IDB/Latin-Amerika	Afrikabanken	Asiabanken
Etablert	1944	1959	1964	1966
Hovedsete	Washington	Washington	Tunis (midlertidig)	Manila
President	Jim Yong Kim (USA)	Luis Alberto Moreno (Colombia)	Donald Kaberuka (Rwanda)	Takehiko Nakao (Japan)
Antall ansatte	om lag 16.000	1.956	om lag 2.065	om lag 2.900
Utlån 2013	USD 61 mrd. 362 mrd. kr	84 mrd. kr.	38 mrd. kr.	125 mrd. kr (kurs 5,8191)
Antall medlemsland	187	48, hvorav 20 ikke-regionale	78, hvorav 25 ikke-regionale	67, hvorav 19 ikke-regionale
Norsk årlig bidrag 2013 ¹	866 mill.kr (fond) 2,9 mrd.kr (bank)	3,6 mill. kr.	500 mill. kr. (fond), 32 mill. kr. (bank)	64 mill. kr. (fond) 12,7 mill. kr (bank)
Norsk andel, pst. i 2013	Bank: 0,63 Fond: 1,50	Bank: 0,17 Fond: 0,21	Bank: 1,17 Fond: 4,40	Bank: 0,34 Fond: 0,77
Norsk samfinansiering i 2013 ²	489 mill. kr.		19 mill	
Valggruppe	Norden, Baltiske land	Norden, Spania, Frankrike, Østerrike	Norden (minus Island), India	Norden, Canada, Nederland, Irland

¹ Inkluderer bare kjernebidrag over kap. 171, post 70 og kap. 171, post 71

² Inkluderer bare samfinansiering over kap. 171, post 72 Samfinansiering med utviklingsbankene

Post 70 Verdensbanken, kan overføres

Situasjonsbeskrivelse

Den totale norske støtten til Verdensbankgruppen over samtlige poster var i 2013 på litt under 3,0 mrd. kroner. Dette inkluderer betydelige bidrag til fond for gjenoppbygging i en rekke land rammet av konflikt og til tiltak innen klima, miljø og energi.

Verdensbanken har utarbeidet en ny enhetlig strategi, som er blitt ledsaget av omfattende reformer og betydelige innstramminger. Strategien skal skape bedre synergi innen Verdensbankgruppen, sikre at banken jobber på områder der den har komparative fortrinn, og skape bedre sammenheng mellom kunnskapsproduksjonen og det operasjonelle arbeidet. Banken, som allerede er meget åpen, skal bli mer effektiv, fleksibel og bedre tilpasset nye utfordringer.

Mobilisering, tilrettelegging for og utvikling av privat sektor blir i langt større grad integrert i bankens aktiviteter. Det er også gjennomført en rekke kostnadsreducerende tiltak for å øke utlånsvirksomheten. International Finance Corporation

(IFC), bankens «arm» for direkte samarbeid med privat sektor, vil etter reformene i langt større grad være integrert i Verdensbankgruppens virksomhet. IFC bidrar hvert år med overføringer til Verdensbankens fond for de fattigste landene (IDA) fra sin nettoinntekt.

Verdensbanken har fått på plass et robust resultatrammeverk med et karaktersystem, *Corporate Scorecard*, som også måler hvor effektivt banken oppnår resultater i tillegg til institusjonens interne effektivitet. Det er fortsatt fokus på intern kontroll av pengebruk, med en sterk kultur på å etterleve revisors merknader. Det er igangsatt en rekke tiltak for å forebygge korrupsjon, både internt i banken og i mottakerlandene. Vurderinger viser at Verdensbanken på en systematisk måte bruker evalueringer til å endre innsats og fokus om det er nødvendig.

Verdensbanken har utrydding av fattigdom innen 2030 som sitt viktigste mål, i tillegg til inntektsvekst for de 40 pst. fattigste i hvert land. Dette skal oppnås ved å legge til rette for inkluderende økonomisk vekst og globale løsninger på områder som klima, handel og helse. Krisefore-

bygging har også fått økt vekt. Godt styresett med vekt på anti-korrupsjon er sentralt i Verdensbankens arbeid. Det norske kjernebidraget til Verdensbanken går til bankens fond for de fattigste land (IDA) som påfylles hvert tredje år. Det er bl.a. gjennom disse påfyllingsforhandlingene at Verdensbankens politikk overfor de fattigste landene blir utformet. Påfyllingsforhandlingene for IDA (IDA 17) ble avsluttet i 2013 og er den største påfyllingen noensinne med USD 53 milliarder. Det norske bidraget ble også økt for første gang på åtte år og vil i perioden 2014–16 bli på totalt 2,598 milliarder kroner. IDA vil for de neste tre årene ha et spesielt fokus på inkluderende vekst, likestilling, klima og sårbare stater

Energigitilgang, fornybar energi og klima er et viktig innsatsområde i Verdensbanken. Climate Investment Funds (CIF) er det største eksisterende klimainvesteringsfond i verden, med mer enn USD 8 mrd. til rådighet, fordelt på mer enn 60 land. Fondet drives av utviklingsbankene i fellesskap, med sekretariat i Verdensbanken. Midlene er allokert til fire klimainvesteringsfond: ren teknologi, tilpasning til klimaendringer i fattige land, skoginvesteringsfond for å hindre avskoging, og et fond for å øke investeringer i ren energi i lavinntektsland. Norge deltar i de tre siste. I løpet av 2014/15 vil det sannsynligvis måtte avklares hvordan forholdet mellom Climate Investment Funds og det nye grønne klimafondet bør være.

Offentlige bistandsmidler alene er ikke tilstrekkelig for å nå FN og Verdensbankens mål om energi for alle innen 2030. For å dekke det store investeringsbehovet, er det helt nødvendig å mobilisere privat kapital. IFC er en viktig aktør og samarbeidspartner. IFC har spesialkompetanse og bruker og utvikler forskjellig type virkemidler og insentiver for mobilisering av privat kapital inn i energi- og klimarelevante investeringer.

Norge har gått inn som partner i det innovative investeringsfondet IFC Catalyst Fund, sammen med bl.a. DFID, Canada, Japan og private investorer. Norge har overført 100 mill. NOK til IFC. Pengene står i et Trust Fund i IFC, og blir overført til Catalyst Fund (CF) når CF investerer i private underfond. De private underfondene må ha klimarelevante retningslinjer og følge IFCs sosiale og miljømessige betingelser (safeguards). Ved at IFC og Catalyst Fund går inn i de private underfondene med tilsammen opptil 40 pst., vil dette, sammen med IFCs kvalitetssikring, gi grunnlag for å mobilisere privat kapital inn i de samme fondene, og dermed øke midler tilgjengelig til energi- og klimarelevante investeringer. Evt. fortjeneste pløyes tilbake til

Trust Fondet i IFC og kanaliseres direkte til andre bistandstiltak.

I forbindelse med omorganiseringen i 2014 er det forventet at Bankgruppen i større grad enn tidligere vil integrere privat sektor i bankgruppens arbeid med klima og energi. Parallelt arbeider banken med å bedre rammevilkår som legalt rammeverk og investeringsklima i land der høy risiko og uforutsigbarhet hindrer private investeringer. Verdensbanken utviklet i 2013 et Energy Sector Direction Paper, som synliggjør hva Verdensbanken vil gjøre på energisektoren. Policydokumentet legger vekt på økning av tilgang til energi, fornybar energi, energieffektivisering, gass og store og små vannkraftverk. Bare i unntakstilfeller vil Banken i fremtiden støtte nye kullkraftverk i utviklingsland, og da i henhold til svært strenge kriterier. En positiv utvikling de siste par årene er et tettere samarbeid mellom FN og Verdensbanken. Sammen leder de bl.a. initiativet Sustainable Energy for all (SE4ALL), der Verdensbanken bidrar sterkt inn i utviklingen av initiativet gjennom sin sektorkompetanse, analytiske arbeid, og programmer på landnivå.

Verdensbanken arbeider også aktivt med å bistå land i å redusere subsidier til fossilt brensel. I 2013 ble det opprettet et eget fond for dette, som Norge vil støtte i 2015.

Som følge av økt etterspørsel etter lån fra de multilaterale finansinstitusjonene, vedtok medlemslandene i 2010 å gjennomføre en kapitaløkning i Den internasjonale bank for rekonstruksjon og utvikling (IBRD). For Norges del innebar en kapitaløkning en garanti på om lag 2,1 mrd. kroner, og et innbetalt beløp på om lag 134 mill. kroner, som innbetales over fem år, jf. forslag til romertallsvedtak.

Mål

- Utrydde ekstrem fattigdom: antall mennesker som lever på under 1,25 dollar om dagen skal reduseres til 3 pst innen 2030.
- Sikre inntekstvekst for de 40 pst fattigste i hvert land.

Rapport 2013

Verdensbankens utlåns- og gavebistand til utviklingsland gjennom IDA utgjorde i 2013 rundt USD 22,2 mrd., som er historisk høyt. Rundt halvparten av bistanden fra IDA gikk til Afrika. Infrastruktur, landbruk og sosial sektor var de tre områdene som mottok størst andel av Verdensbankens samlede utlån. De største låntakere var India, Vietnam, Etio-

pia, Nigeria og Bangladesh. Gaveandelen var på 18 pst. Verdensbankens utlånsvolum gjennom IBRD var i 2013 USD 18,6 mrd. kroner, som er en økning fra 2012. De største låntakere var India, Kina, Polen, Brasil og Tyrkia. Rundt halvparten av lånene var i form av budsjettstøtte.

Etter en voldsom økning i bidragene fra Verdensbanken i 2009 for å hjelpe landene i å møte finanskrisen, var aktivitetsnivået i 2013 65 prosent over nivået fra før bankkrisen. De store satsingene på infrastruktur støtter opp under økonomisk vekst, og skaper samtidig viktige arbeidsplasser i mottakerlandene. Det gis også betydelig midler til sosiale programmer, og kvinner og sårbare gruppers særskilte situasjon har blitt fremhevet i dette arbeidet. Midler fra banken bidrar også til å mobilisere ressurser fra kommersielle aktører, og det anslås at en dollar fra banken mobiliserer opp til 8 dollar fra andre kilder.

Bankens evaluering av prosjektenes resultater viser at det fortsatt er prosjekter som ikke når sine forventede resultater på en tilfredsstillende måte, mens 70 prosent av prosjektene hadde forventet utviklingseffekt. Noe av forklaringen ligger nok i at banken har vært gjennom en omfattende organisatorisk endringsprosess. I IFC er det en økende andel av prosjektene som når tilfredsstillende resultater spesielt på rådgivningstjenesten.

I resultatrapporteringen til midtveisgjennomgangen av IDA fremheves det at utviklingseffekten av prosjektene i sårbare stater har nådd sine forventede resultater og faktisk er bedre enn i land med en mer normal situasjon. Dette reflekterer at man har satt inn økte ressurser i sårbare stater. Kvaliteten på prosjektene har også økt. Videre er det gjort store fremskritt på å integrere konfliktperspektivet i landstrategiene.

Støtte til Verdensbankens arbeid i sårbare stater og land rammet av konflikt eller naturkatastrofer har bidratt til å sette fokus på økt samarbeid med FN-organisasjonene og til økt kapasitet og kompetanse i banken. Verdensbankens president og FNs Generalsekretær har vært pådrivere for dette samarbeidet i Sahel og Great Lakes regionene. Forebygging av kriser har fått økt innsats.

Det er også en viss fremgang på organisatorisk effektivitet. Prosjekter implementeres raskere enn tidligere og kostnadene har også gått ned. Videre har banken desentralisert en større del av sin stab til landnivå, og personell brukes mer effektivt. Investeringslånene har gjennomgått

en omfattende reform med større vekt på risiko-håndtering, samt bedre støtte og overvåking av gjennomføringen. Videre er det innført resultatbaserte lån der en betaler ut i takt med forventede resultater.

Gjennom det siste tiåret har bistand fra IDA bidratt til å bygge 2 millioner klasserom for 105 millioner barn, og 4 millioner lærere har blitt utdannet. Det er bygd eller rehabilitert 189 000 km med veier. Det er blitt gitt 120 000 lån til en verdi av USD 792 millioner for å bygge opp små og mellomstore bedrifter. Tilgang til kreditt og ekspertise har gitt 44 000 firmaer muligheten til å operere mer effektivt. I Nigeria har støtte fra banken sammen med mobilisering av privat kapital økt kapasiteten på energisiden med mer 1000 MW.

Kampen mot korrupsjon ble ytterligere trappet opp som en oppfølging av styresett- og antikorrupsjonsstrategien, og banken har styrket sitt samarbeid med myndigheter i 27 land for å støtte reformer i skatteadministrasjonen. Banken bidrar med støtte til reform av offentlig finansforvaltning i 57 land. Svartelisting av selskaper som har vært involvert i korrupsjon er nå blitt et institusjonalisert samarbeid mellom alle bankene. Denne type støtte er viktig for å bygget tillit slik at andre givere og private investorer sikres at midler forvaltes forsvarlig.

I 2013 bidro IFC med USD 17 mrd. til privat sektor og mobiliserte over USD 5 mrd. fra private investorer. Dette har bidratt til å sysselsette 2,6 millioner mennesker og har gitt 170 millioner mennesker tilgang til elektrisitet og vann.

Det er nå satt mål for likestillingsarbeidet i Verdensbanken. 95 prosent av alle IDA-operasjoner er vurdert opp mot likestillingsperspektivet, og det er mer enn målet på 60 prosent. Det er avgjørende at banken også har blitt bedre på å måle resultatene av sin innsats, også med kjønns-segregerte data. Norge har, og vil fortsatt, støtte banken i dette arbeidet. Det legges økt vekt på å sikre kvinners deltakelse i alle typer økonomiske sektorer. Det planlegges en ny likestillingsstrategi i 2015.

Budsjett 2015

For 2015 foreslås bevilget 901 mill. kroner, hvorav 866 mill. kroner til IDA og 35 mill. kroner til kapitalpåfyllingen i IBRD.

Post 71 Regionale banker og fond, kan overføres

Den afrikanske utviklingsbanken (AfDB)

Situasjonsbeskrivelse

AfDB har som mandat å bidra til økonomisk og sosial utvikling i Afrika. AfDBs strategi for 2013–2022 slår fast at banken skal bidra til inkluderende vekst og til overgang mot grønn vekst. Av de 40 fattigste medlemslandene er nærmere halvparten kategorisert som sårbare stater. Dette gjør utviklingsagendaen særlig utfordrende.

Det afrikanske eierskapet gir AfDB stor legitimitet (de afrikanske medlemsland har ca. 60 pst av aksjekapitalen og stemmene i bankens styre). AfDB har hatt midlertidig hovedkontor i Tunis, men flytter til sitt opprinnelige hovedkontor i Abidjan i 2014/2015.

I 2010 vedtok medlemslandene å gjennomføre en kapitaløkning, som for Norges del innebar en statsgaranti på om lag 4,5 mrd. kroner og et innbetalt beløp på totalt ca. 290 mill. kroner over åtte år.

Som følge av planlagt formalisering av Sør-Sudans medlemskap i banken forventes en justering av aksjeandelene til medlemslandene gjennom en selektiv kapitaløkning, trolig i 2015. Økningen forventes finansiert med 94 pst garantier og 6 pst innbetaling, basert på forpliktelse i UA – *Units of Accounts*. For Norges del vil dette kunne innebære en økt statsgaranti på UA 12 107 200, om lag 110 mill. kroner og et økt innbetalt årlig beløp på UA 96 600, i underkant av 0,9 mill. kroner, innbetalt over 8 år, evt. over en kortere tidsperiode med et høyere årlig beløp, jf. forslag til romertallsvedtak XIV, pkt. 7.

Bankens fond, Det afrikanske utviklingsfondet (ADF), retter seg mot de 40 fattigste landene i regionen (ADF-land). Ressursallokeringsystemet for fondet er i stor grad basert på landenes resultater, med indikatorer som vektlegger godt styresett og økonomisk åpenhet. Innen fondet avsettes det midler for å fremme regional integrasjon og sårbare stater.

Påfyllingen av Afrikafondet (ADF 13), som ble slutført i september 2013, resulterte i et samlet giverbidrag tilsvarende nivået under 2010-påfyllingen, USD 5,7 mrd. Norge fastholdt sin plass som 9. største giver. Sluttrapporten fra forhandlingene gir føringer for hvordan bankens overordnede mål om inkluderende og grønn vekst skal operasjonaliseres. Det blir et styrket fokus på regionale operasjoner, 21 pst. av totalpotten, og sårbare stater. Nye finansielle garanti- og låneordninger etableres og testes ut for å mobilisere kapital og investeringer. Banken skal styrke sin innsats

innen styresett, herunder naturressursforvaltning, kamp mot ulovlig kapitalflyt og nasjonal ressursmobilisering. Det innføres mer differensierte lånevilkår, med noe strengere vilkår for mer økonomisk robuste ADF-land. Samtidig gis mer robuste ADF-land, under gitte betingelser, mulighet til å låne fra Bankens utlånsvindu for mello-minntektsland.

Pågående reformprosesser ble videreført i 2013, med fokus på desentralisering, bedre resultatstyring og omlegging mot mer effektiv forvaltning og bredere partnerskap, samt større åpenhet. Bankens resultatrammeverk ble styrket etter revisjon i 2013, bl.a. med innføring av tydeligere indikatorer for å måle likestilling og inkludering. Banken måler resultater ved hjelp av systematisk bruk av grunnlagsdata og standardiserte indikatorer. Det rapporteres årlig på utviklingseffektivitet.

I norsk politikk overfor banken vektlegges likestilling, godt styresett, åpenhet, privat sektor utvikling, bærekraftig naturressursforvaltning og tiltak mot korrupsjon og ulovlig kapitalflyt. Fra norsk side legges det hovedvekt på de fattigste landene og kjernestøtten gjennom Afrikafondet, med et særlig fokus på sårbare stater og regionale dimensjoner. I tillegg til kjernestøtte, gis samfinansiering i form av øremerket støtte begrenset til et fåtall områder av strategisk betydning, som styresett, anti-korrupsjon og likestilling. Som en del av Regjeringens klima- og skoginnsats, støttes også bankens klimaarbeid i Kongo-bassenget. Fremdriften i pågående institusjonelle reformer følges tett opp.

President Donald Kaberuka er inne i sin andre periode, ny leder skal velges i 2015. Banken har under Kaberukas lederskap styrket sin rolle i regionen, og anses som en ledende regional utviklingsaktør.

Mål

AfDBs strategi har to overordnede mål for sitt arbeid i regionen:

- inkluderende vekst, som vektlegger like muligheter, fattigdomsreduksjon og økt sysselsetting
- overgang til grønn vekst, ved særlig å bygge motstandsdyktighet mot klimasjokk, bærekraftig infrastruktur og tilrettelegge for mer bærekraftig bruk av naturressurser

Målene skal nås gjennom fokus på bankens fem kjerneområder infrastruktur, regional integrasjon, privat sektor, styresett og åpenhet samt yrkesfaglig opplæring og teknologi, med vekt på de tre

tverrgående temaene sårbare stater, jordbruk og matsikkerhet, og likestilling.

Rapport 2013

I 2013 innvilget banken nye lån og gaver for om lag USD 6 mrd. Mer enn halvparten gikk til infrastruktur, hvor transport sektoren var den største komponenten, etterfulgt av energi. Flere investeringer i andre sektorer har i tillegg infrastrukturkomponenter.

Støtten til regional integrasjon økte med nær 40 pst i forhold til 2012. Banken registrerer økende etterspørsel etter prosjekter med regionalt tilsnitt.

Støtten til privat sektor operasjoner økte med nær 40 pst i forhold til 2012. Av dette gikk vel halvparten til regionale prosjekter og om lag 26 pst til lavinntektsland, mot 20 pst. i 2012. Banken har engasjert seg sterkt for å etablere et nytt finansieringsinstrument, Africa50, for mobilisering av privat kapital og investeringer i infrastruktur, ikke minst fra afrikanske land. I april 2014 godkjente styret etableringen av Africa50, som etableres med egen styringsstruktur, med egenkapital og investeringer fra banken.

I 2013 ble det utarbeidet en revidert privat sektor policy og strategi. Bankens nye strategi for utdanning og menneskelig utvikling vektlegger utvikling av ferdigheter innen vitenskap og teknologi, basert på kritisk tenkning og koblet til behovene i privat sektor og jobbmarkedet – New Education Model for Africa.

I desember 2013 ble en revidert policy for sosiale og miljømessige standarder innført. Denne viser for første gang til betydningen av menneskerettigheter som retningsgivende for bankens virksomhet. Flere sentrale policy-dokumenter er således det siste året tilpasset bankens overordnede strategi for 2013–2022, og fokus fremover blir på god gjennomføring.

Innen styresett har Banken bl.a. bidratt til reformer i finansforvaltning og økonomistyring, ofte i kombinasjon med budsjettstøtte og støtte til institusjonelle reformer med fokus på utvikling av forutsigbare rammevilkår og åpenhet. Banken har bidratt til større åpenhet omkring inntekter fra utvinningsindustrien gjennom støtte til bl.a. *Extractive Industries Transparency Initiative* (EITI)-prosessen i flere land, inkl. Liberia og Guinea.

I bankens 2014 resultatrapport, som viser resultater for 3 års-perioden 2011–2013, trekkes det frem at investeringer i denne perioden bl.a. har finansiert 978 megawatt kraft og koblet 10 mil-

lioner mennesker til strømmettet, bygging, rehabilitering og vedlikehold av 8.000 km veinett, og gjennom dette bidratt til at 27 millioner mennesker har fått bedre tilgang til transport. Banken viser til at støtten til infrastruktur og regional integrasjon har bidratt til at handelen mellom afrikanske land er femdoblet over de siste fem årene, til USD 113 mrd.

8 millioner mennesker har fått bedre tilgang til vann og sanitærfasiliteter. Banken anslår at den har bidratt til å etablere over 1 mill. arbeidsplasser gjennom etablering av mikrokredittordninger. Innen sosial sektor går 75 pst av støtten til utvikling av videreutdanning, vitenskap og teknologi. Banken anslår at investeringene i sosial sektor i treårsperioden har bidratt til at 2,8 mill. mennesker har fått bedre tilgang til utdanning og 29 mill. mennesker bedre tilgang til helsetjenester gjennom bankens bidrag til bygging av helsesentre og opplæring av helsearbeidere. Over halvparten av de som fikk yrkesopplæring gjennom støtte fra banken var kvinner, 57 pst av 95 000. Investeringer for bedre forvaltning av vann og landressurser og forbedret teknologi har berørt 19 millioner mennesker i form av mer effektiv landbrukspraksis.

78 pst av 124 prosjekter fra perioden 2011–2013 som ble gjennomgått av ekstern evaluator hadde tilfredsstillende resultater sett i forhold til likestillingsindikatorer og 75 pst av alle nye landprogram i 2013 ble vurdert å inneha kjønnsaggregerte data. Likestillingsarbeidet forventes å få et ytterligere løft gjennom utnevning av en egen utsending («Gender Envoy»), et revidert resultatrammeverk med flere nye kjønnsaggregerte indikatorer og en ny ambisøs likestillingsstrategi (2014).

I 2013 ble 70 pst av nye prosjekter «klimavasket», målet for 2014 er 90 pst. Bankens evne til ressursmobilisering er betydelig: gjennom sine investeringer i lavinntektsland har den bidratt til å mobilisere kommersielle ressurser mellom 5 til 7 ganger investert beløp. En betydelig andel av investeringene er lokalisert i områder der behovene er størst, med høy konsentrasjon av fattige. Banken kan vise til god fremdrift i reformprosessen, ikke minst når det gjelder bedre kvalitetssikring av prosjekter og landprogram. Av prosjektene som ble gjennomgått i en uavhengig evaluering i 2013 ble forventede resultater innfridd i 93 pst av prosjektene, godt over målet på 76 pst. Økt desentralisering har bidratt til bedre oppfølging av porteføljen. Banken har nå landkontorer i 37 afrikanske land, mot 4 land i 2002. Det gjenstår utfordringer i forhold til forsinkelser, prosjektkvalitet

og oppfølging, men det arbeides målrettet med å utbedre svakheter. Banken er blitt en mer åpen organisasjon og bidrar til informasjonsdeling gjennom deltakelse i bl.a. International Aid Transparency Initiative.

Den asiatiske utviklingsbanken (AsDB)

Situasjonsbeskrivelse

Den overordnede visjonen i bankens langsiktige strategi frem mot 2020 er å bidra til fattigdomsreduksjon i regionen gjennom lån og gavemidler til prosjekter i bankens regionale medlemsland. En viktig målsetning er å bidra til inkluderende vekst gjennom å skape og utvide tilgang til økonomiske muligheter, og sosiale tjenester som utdanning og helse, samt skape flere arbeidsplasser og hindre ekstrem fattigdom og nød. En midtveisgjennomgang av Strategi 2020 konkluderte i 2014 med at Banken skal opprettholde sine fem kjerneområder; infrastruktur, miljø, regional integrasjon og utdanning, men at innsatsen på inkluderende vekst må styrkes for å motvirke de økende forskjellene mellom fattig og rik. Banken vil derfor doble sin innsats på utdanning og helse, og vektlegge sosial inkludering i større grad.

I tillegg skal privatsektorutvikling systematisk styrkes i samtlige av bankens sektorer med mål om å utgjøre 50 pst. av bankens portefølje innen 2020; 25 pst. til å styrke rammebetingelsene og 25 pst. som direkte støtte til privat sektor bedrifter. Utviklingseffekten av infrastrukturtiltak og inkluderende privatsektorutvikling skal også tillegges mer vekt.

Formålet til Asiabankens utviklingsfond (AsDF) er å bistå de 29 fattigste landene i Asia og Stillehavsområdet. Mange av disse landene er sårbare. Myanmar ble lagt til listen som mottakerland i 2013, og det foreslås derfor en tilleggsbevilgning til AsDF på 23,5 mill. kroner i 2015. Fondet representerer en av de største og viktigste finansieringskildene for mottakerlandene. En midtveisgjennomgang av fondet skal gjennomføres i 2014.

Et forslag om å slå sammen utlånskapitalen i utviklingsfondet med bankens ordinære kapital, for å øke ressurstilgangen og utlånskapitalen til de regionale medlemslandene, inklusive de fattigste, er under behandling.

I Norges overordnede dialog med banken legges det vekt på at banken skal være en utviklingsbank med fokus på fattigdomsbekjempelse, inkludering, likestilling, godt styresett og antikorrupsjon, samt miljø og klima. Videre har Norge fokusert på viktigheten av at banken fortsetter arbeidet

med en åpnere personalpolitikk, ytterligere desentralisering, samt resultatstyrt forvaltning. Gjennom tematisk støtte bidrar Norge til et flergiverfond for å fremme ren energi.

Mål

Den asiatiske utviklingsbankens overordnede mål er å bidra til fattigdomsreduksjon i Asia gjennom investeringer som bidrar til å fremme:

- inkluderende vekst, gjennom særlig fokus på utdanning og likestilling, infrastruktur og utvikling av finanssektor
- miljømessig bærekraftig utvikling, med særlig fokus på klimatiltak og investeringer i ren energi
- regionalt samarbeid og integrasjon

Banken vil i 2015 fortsette gjennomføringen av interne reformer og forbedret resultatoppnåelse.

Rapport 2013

Det ble gitt tilsagn om lån og gaver til en verdi av 126 mrd. kroner. Inkl. samfinansiering. Omlag 5 mrd. kroner ble gitt i gavebistand til de fattigste landene. De største enkeltsektorene var henholdsvis transport og energi på nærmere 30 pst. hver. 86 pst. av nye programmer er innenfor bankens fem kjerneområder.

ADB hadde i 2013 i all hovedsak svært god måloppnåelse (85 pst.) i 19 av 20 indikatorer innen ADBs ordinære utlånsvindu, og 85 pst. i 14 av 16 indikator i samarbeidet med de 29 fattigste landene. Banken anses som resultatorientert, åpen og effektiv og kommer godt ut i internasjonale evalueringer, som sist i MOPAN, hvor den skårer spesielt høyt på relevans, effektivitet og regionale tiltak.

Investeringer i ren energi og tilgang til energi for alle står sentralt i bankens investeringer. Banken investerte USD 2,3 mrd. i ren energi-prosjekter, og inngikk sin første avtale med et privat elektrisitetsforsyningsselskap i India for å utvikle fornybar energi. ADB bidro totalt med strømtilførsel til 75 000 nye husholdninger. ADBs virksomhet medførte i tillegg til en reduksjon i utslipp av 1,59 mill. tonn karbondioksid. 400 000 husholdninger fikk også redusert sårbarhet i forhold til flom.

Innen utdanning satser banken på videregående og høyere utdanning, samt yrkesopplæring. ADBs utdanningsfokus rettes mot økt produktivitet, økte arbeidsplasser og innovasjon, samt etterutdanning etter endt grunnskole. Banken legger

vekt på å bedre tilgang og oppgraderte kvaliteten for 19 millioner studenter i 2013.

Samtidig som Asia representerer en suksesshistorie i å få folk ut av fattigdom, huser Asia fortsatt 2/3 av verdens fattigste. De 29 fattigste landene ligger i tillegg kun an til å nå 1/3 av tusenårsmålene som sikrer grunnskoleutdanning, redusert barnedødelighet og tilgang til rent drikkevann. ADB bidro derfor til at 861 000 husholdninger fikk tilgang til vannforsyning og at en halv million mennesker fikk oppgradert sine sanitære forhold i 2013.

Samfinansiering med privat sektor gikk ned fra et historisk høyt nivå i 2012 mens offentlig samfinansiering var fire ganger så høy som i 2013.

Etter en oppskalering av personellressurser og forbedringer i resultatrammeverket for styrke bankens innsats på likestilling, oppnådde ADB i 2013 sine målsettinger om å integrere likestillingshensyn i sine prosjekter. Mange programmer rettet direkte mot kvinner ble også gjennomført. Bl.a. fikk 831 000 mennesker, særlig kvinner, tilgang til mikrokreditt.

Banken har desentralisert mye personell og myndighet til landkontorene, og arbeider for å desentralisere ytterligere. For ambisiøse programdesign, svak mottakerkapasitet og politisk uro fører fortsatt til sen utbetalingstakt og forsinkelser. Banken har jobbet med en rekke tiltak for å forbedre dette, blant annet styrket utformingen og planlegging av prosjektene, fokus på anbudsprosesser og oppfølging av prosjektene.

Den interamerikanske utviklingsbank, IDB

Situasjonsbeskrivelse

IDB er den største og mest attraktive multilaterale finansinstitusjonen i Latin-Amerika og Karibia. Bankens hovedformål er å bidra til å redusere fattigdom og ulikhet gjennom bærekraftig vekst. IDB gir lån til regionens 26 medlemsland. Bankens fond for de fattigste medlemslandene (FSO), gir ekstra gunstige lån til Bolivia, Guyana, Honduras og Nicaragua og gavebistand til Haiti. Banken har en sentral rolle i å påvirke politikktutformingen til samarbeidslandene.

For 2014 er fokuset satt spesielt på barns tidlige utvikling gjennom flaggskipsrapporten om Early Childhood Development. I Norges overordnede dialog med banken legges særlig vekt på at den skal være en utviklingsbank med fokus på fattigdomsbekjempelse og redusert ulikhet, spesielt fremmet gjennom privat sektor utvikling, utdanning, godt styresett og antikorrupsjon, samt miljø og klima. Gjennom særskilt tematisk støtte frem-

mer Norge økt åpenhet og transparens i offentlig forvaltning, med spesielt vekt på naturressursforvaltning, gjennom en ny avtale om 30 mill. kroner i perioden 2014–2016.

I 2010 vedtok medlemslandene en kapitaløkning i banken. For Norges del innebærer kapitaløkningen en garanti på 761 mill. kroner og et innbetalt beløp på ca. 17 mill. kroner.

IDBs ledelse har fremmet ønske om å samle alle privat sektor-aktivitetene i én enhet. Ledelsen ønsker å styrke privat sektor-engasjementet for å ivareta regionens behov, blant annet innen infrastruktur. Denne reformen står seg godt i forhold til norske prioriteringer på næringsutvikling og privat sektors rolle i utviklingspolitikken. IDB jobber nå frem en ny strategi for institusjonen for 2016–2019, som skal håndtere tre hovedutfordringer: behovet for økt produktivitsvekst, sosial inkludering og redusert ulikhet, samt regional integrasjon.

IDB har et omfattende evaluerings- og resultatrapporteringssystem og er generelt opptatt av resultatlæring.

Mål

Den interamerikanske utviklingsbankens (IDB) overordnede mål er å bidra til å redusere fattigdom og ulikhet, og bidra til en bærekraftig økonomisk vekst i Latin-Amerika og Karibia, med fokus på 5 hovedinnsatsområder:

1. Sosial utvikling for likhet og vekst
2. Infrastruktur for bedre konkurransevne og sosial velferd
3. Institusjoner for vekst og sosial velferd.
4. Konkurransedyktig regional og global internasjonal integrasjon
5. Beskyttelse av miljøet, respons på klimaendringer, satsing på fornybar energi og matvaresikkerhet

Rapport 2013

IDB er på god veg til å nå sine mål innenfor de 5 innsatsområdene nevnt over. Av 27 langsiktige delmål med frist 2015, er 8 allerede nådd. For eksempel har nær 8 millioner elever nytt godt av utdanningsprosjekter i 2012–13, mot det langsiktige målet for perioden 2012 til 2015 på 8,5 millioner. Det er noen flere gutter enn jenter som har fått utdanningsstøtte. 50 pst. av bankens utlån gikk i 2013 til prosjekter med fattigdomsreduserende komponenter, noe som er en klar forbedring fra 2012 (44 pst.). I tillegg deltok hele 2,7 millioner mennesker i IDBs spesialprogram mot

fattigdom, og banken ligger godt an til å nå målet for 2015. Banken er nær ved å nå 2015-målet om økt arbeidsproduktivitet.

IDB har stor suksess med å fremme institusjoner for vekst og sosial velferd. For eksempel er hele 29 systemer for offentlig finansforvaltning implementert (for eksempel budsjett- og regnskapssystem), mot et langsiktig mål for perioden 2012 til 2015 på 28. Det er flere framskritt innen arbeidet med regional integrasjon. Spesielt vellykket er arbeidet med regionale- og sub-regionale handels- og samarbeidsavtaler. Banken er også nær ved å nå målet om flere grensekryssende og transnasjonale prosjekter. Når det gjelder utlån til klimarelaterte initiativ, fornybar energi og miljøbærekraft, sporer man en viss stagnasjon, som forklares ved et redusert antall kvalifiserende prosjekter. Det er også en viss usikkerhet når det gjelder måloppnåelsen innen miljø- og klimaarbeidet, som for eksempel tilgang på lavkarbon transport, eller klimatilpasning i sentrale sektorer som jordbruk, helse, vann og sanitær og energisektoren. Banken ligger imidlertid godt an med hensyn til elektrifisering.

Det er oppnådd gode og konkrete resultater gjennom det norsk-initierte prosjektet «Transparency Trust Fund», eksempelvis ble det identifisert misbruk av en arbeidsledighetsforsikring for fiskere i Brasil. Denne avdekningen har siden medført opphør av 89 000 fiskelisenser og 195,1 millioner real i innsparinger for den brasilianske staten. Prosjektet har også bidratt til etableringen av en statlig database, som inneholder navnene på alle mottakerne av denne forsikringsordningen, for å sikre åpenhet og ansvarliggjøring.

Innskudd i Nordisk utviklingsfond (NDF)

Situasjonsbeskrivelse

NDF har siden 2009 hatt som mandat å finansiere klimatiltak på gavevilkår til fattige land. Det meste av støtten vil fortsatt kanaliseres gjennom eller i samarbeid med de multilaterale utviklingsbankene. Strategidokumentet for perioden 2014–2015 angir hovedaktivitetene, med enda klarere fokus på tre områder; infrastruktur, naturressurser, og kapasitetsbygging for klimaendring.

Etter siste avtalte innbetaling til NDF i 2015 vil fondets finansiering være basert på tilbakebetaling av tidligere lån, anslagsvis en milliard euro over en periode på 35 år. Utbetalinger vil gradvis måtte reduseres over perioden. En diskusjon om ny kapitalpåfylling pågår, etter anbefalinger vedtatt av Nordisk Råd. Danmark ønsker ikke å delta i en påfylling. Sverige ønsker

å avvente utviklingen i den internasjonale klimafinansieringsarkitekturen. Norges holdning er i utgangspunktet at alle de nordiske landene må delta i en eventuell ny påfylling. Også for Norge er det viktig at NDF inngår i en strategisk vurdering av kanalbruk for midler til klimafinansiering i utviklingsland. NDF gjenopptar denne diskusjonen etter FNs klimakonferanse i Paris i desember 2015 (COP 21).

Mål

NDFs operasjonelle mål er å fremme investeringer i lavinntektsland for å motvirke klimaendringer. Følgende gjelder også:

Støtte utarbeidelse av klimastrategier i utviklingsland;

Maksimere tilleggsverdi og komplementaritet i forhold til annen tilgjengelig finansiering;

Gjenspeile de nordiske lands prioriteringer i forhold til klima og utvikling.

Rapport 2013

13 prosjekter til en verdi av EUR 40 mill. ble innvilget, mot 11 prosjekter for EUR 28 mill. i 2012. Under klimamandatet har NDF i perioden 2009–2013 godkjent 63 prosjekter for EUR 174 mill. Innsatsen i 2014 og 2015 forventes å ville være omlag EUR 35–40 mill. årlig. Beregninger viser at NDFs prosjekter knyttet til utslippsbegrensende tiltak gir en årlig reduksjon i utslipp av klimagasser på 4,1 mill. tonn CO₂ ekvivalenter (tilsvarende omlag 8 pst. av Norges årlige utslipp).

Tilbakemeldinger fra NDFs samfinansieringspartnere og samarbeidsland, er at organisasjonen er fleksibel, kan handle raskt, og på en måte som gir tilleggsverdi til annen type finansiering. Dette er i tråd med evalueringen av NDF fra 2012.

Nordic Climate Facility (NCF) – et fond under NDF som gir småskala-støtte til innovative prosjekter gjennom nordiske aktører – ble evaluert i 2013, med godt resultat. NCF-prosjekter kan lede til økt privat sektor engasjement i klima-arbeid og gi grobunn for oppskalering av gode initiativer.

Det internasjonale fond for landbruksutvikling (IFAD)

Situasjonsbeskrivelse

Det internasjonale fond for landbruksutvikling (IFAD) er et fond under FN med spesifikt mandat å bekjempe fattigdom på landsbygda. IFAD gir lån til gunstige vilkår til fattige land og til mellominn-

tektsland for å hjelpe småbrukere og jordløse ut av fattigdommen. IFAD bidrar med faglig rådgivning og opplæring innen landbrukssektoren og fiskeri, støtter forskning og bidrar til økt markedsadgang og markedsinformasjon. IFAD skal bidra til at de fattige på landsbygda har kompetanse og er organisert for å øke sine inntekter innenfor en bærekraftig ramme tilpasset klimaendringer, samt bidra til økt matproduksjon og matsikkerhet.

IFADs finansielle ressurser hentes fra bidrag fra medlemsland, inntekter som genereres fra investeringer, renter og innbetalinger på tildelte lån. Bidragene innhentes gjennom regulære påfyllingsforhandlinger, som skjer hvert tredje år, i tillegg til særtildelinger. IFAD har vedtatt et strategisk rammeverk for 2011–15, føringer legges også i påfyllingsrundene, den siste for 2013–15. Det ble lagt opp til et påfyllingsmål på USD 1,5 mrd. for 2013 – 2015. Dette representerer en økning på 25 pst. fra forrige treårsperiode. IFAD har fått bindende tilsagn på 96 pst. av dette påfyllingsmålet. Lånene fra IFAD gis i hovedsak til en gunstig rente, med et gaveelement som er avhengig av inntektsnivået til mottakerlandet.

Midlene går til utviklingstiltak på landsbygda for eksempel småbrukeres investeringer i bedre dyrkingsmetoder og forvaltning av naturressurser, eller utvikling av finansielle tjenester på landsbygda, infrastruktur og markedsføringsstiltak. Samarbeidspartnere i mottakerlandene er myndigheter, bondeorganisasjoner og andre ikke-statlige organisasjoner, i tillegg til privat sektor. Myndighetene har selv ansvaret for gjennomføring av de lånefinansierte programmene, men IFAD fører tilsyn med gjennomføringen og bidrar med rådgivning både faglig og til politikkutforming. IFAD arbeider også i partnerskap med andre multilaterale organisasjoner og medlemsland. IFAD hadde tidligere en begrenset permanent tilstedeværelse i medlemslandene, men denne har økt de siste årene, noe som har bidratt til å bedre prosjektgjennomføringen. Det er en økende forståelse i IFAD for at likestilling er sentralt for å oppnå tusenårsmålene relatert til matsikkerhet, gitt kvinners sentrale rolle i primærnæringene. IFAD arbeider ofte med svært marginaliserte befolkningsgrupper, ungdom og urbefolkning. Norge, har i samarbeid med andre nordiske land, vært pådriver for likestilling med et fokus på kvinner i Afrika. IFAD vektlegger støtte til fattige småbrukere og landbruksorganisasjoner, det legges nå økt vekt på klimatilpasning. En omfattende strategi for IFADs tilnærming til klimaforandringer ble vedtatt i 2012, og en strategi for arbeidet med miljø og naturressursforvaltning ble ved-

tatt i 2011. Styret godkjente i 2012 opprettelsen av et separat fond for klimatilpasning for småbrukere (ASAP), dette utgjør nå en viktig del av IFADs påfyllingsmål. ASAP vant i 2013 FNs «Momentum for Change Lighthouse Award» under FNs klimatoppmøte i Warszawa.

Mål

IFAD vil bidra til at de fattige på landsbygda kan forbedre sin matsikkerhet og ernæringssituasjon, øke sine inntekter og styrke sin evne til å håndtere variasjoner.

Rapport 2013

Det ble utstedt lån og gavebistand på USD 1,85 mrd.

USD 1,04 mrd. ble finansiert over IFADs egne ressurser, mens USD 0,65 mrd. ble eksternt delfinansiert og forvaltet av IFAD. Dette representerer det største arbeidsprogrammet i IFADs historie, 40-50 pst. av programmet gikk til Afrika sør for Sahara.

IFAD har siden oppstart nådd mer enn 420 millioner fattige på landsbygda, ofte vanskelig tilgjengelige og avsidesliggende områder. IFAD arbeidet i 2012 direkte med 78,7 millioner mennesker, dette representerte en økning på 33 pst. fra 2001.

IFAD når mange fattige på landsbygda gjennom sin aktivitet, evalueringer viser at IFAD bidrar til å løfte folk ut av fattigdom. IFAD har arbeidet med å forbedre rapporteringen om resultatene av sitt arbeid. En sammenlikning med andre internasjonale finansinstitusjoner foretatt av evalueringskontoret viser at IFADs prosjekter oppnår bedre resultater enn Asiabanken og Afrikabankens landbruksprosjekter og ligger omtrent på samme nivå som Verdensbanken.

IFAD har gjennom de siste årene hatt mer fokus på kvinners rolle. Kvinner utgjør 49 prosent av de som drar nytte av IFADs programmer globalt. En overvekt av kvinner har fått opplæring innen entreprenørskap, lokal ledelse og husdyrhold. IFAD har kjønnsespesifikk informasjon om hvem som får lån og opplæring, noe som er et godt utgangspunkt for å måle effekter i forhold til likestilling. IFAD arbeider også med å utvikle en metode for å synliggjøre ressurser til kvinner og likestilling i sine budsjetter. Evalueringer bekrefter at IFAD scorer generelt bra når det gjelder målretting av innsatsen mot kvinner, i perioden 2010–2013 ble 91 pst av prosjektene av evalueringskontoret vurdert som tilfredsstillende når

det gjelder kvinner og likestilling. IFAD gjør det også bra i forhold til de fleste UN-SWAP kriteriene, FN-systemets rammeverk for kvinner og likestilling.

Det ble i 2013 gjort en gjennomgang av IFAD i regi av MOPAN. Den viste at fondet leverer gode resultater på områder som likestilling, miljø, mat-sikkerhet og ernæring. IFAD skårer også høyt på strategisk og operasjonell ledelse og har god evne til å følge opp sentrale prioriteringer til sine nasjonale partnere. Evalueringer har også funnet at IFAD blir en stadig bedre partner og bekrefter at IFAD leverer bra i henhold til de fleste evalueringskriterier og at prosjektene er relevante for mottakerne. På landnivå viser resultater at IFAD bidrar til fattigdomsutrydning. IFAD har nå etablert et gjennomarbeidet og godt resultatrammeverk. Det er gjennomført et omfattende reformprogram og organisasjonen får nå gode skussmål internasjonalt på resultatmåling og rapportering, både i MOPAN og britiske MAR. Nasjonalt eierskap og ivaretagelse av mottakerlandets prioriteringer er blant de faktorene hvor IFAD får gode tilbakemeldinger i eksterne gjennomganger. Organisasjonen sørger for at initiativer tilpasses den lokale konteksten og tilpasser sin faglige rådgivning til andre pågående aktiviteter. Relevansen av prosjektene måles til 97 pst. i deres eget resultatrammeverk. Det er fortsatt svakheter når det gjelder effektivitet og bærekraft, men det siste året har det vært en forbedring i begge indikatorer. IFAD har en utfordring når det gjelder å levere resultater i sårbare stater, men arbeider med konkrete tiltak for å forbedre dette.

Budsjett 2015

For 2015 foreslås bevilget 861,5 mill. kroner, fordelt som følger:

- Det afrikanske utviklingsfond (AfDF): 588,6 mill. kroner
- Den afrikanske utviklingsbanken (AfDB): 36,9 mill. kroner
- Det asiatiske utviklingsfond (AsDF): 71,5 mill. kroner
- Den asiatiske utviklingsbanken (AsDB): 16,0 mill. kroner
- Den inter-amerikanske utviklingsbanken (IDB): 3,5 mill. kroner
- Det internasjonale jordbruksfondet (IFAD): 111,0 mill. kroner
- Nordisk utviklingsfond (NDF): 34,0 mill. kroner

Det vises også til forslag til romertallsvedtak XIV, pkt. 7 om samtykke fra Stortinget om kapitaløkning i Den afrikanske utviklingsbanken.

Post 72 Samfinansiering via finansinstitusjoner, kan overføres

Situasjonsbeskrivelse

I tillegg til den generelle støtten til utviklingsbankene, bidrar Norge med øremerkede midler gjennom ulike fond som finansierer utredningstiltak og innovative operasjonelle aktiviteter på prioriterte politikkområder. I disse tilfellene brukes fondene som utgangspunkt for dialog med bankene for å støtte og påvirke dem til større utviklingseffektivitet og bedre resultater. Videre benytter Norge bankene som kanal for norske bidrag til viktige tematiske satsninger. Det globale partnerskapet for utdanning, Global Partnership for Education, har også mottatt betydelig støtte under denne posten, selv om det ikke lenger er knyttet til Verdensbanken.

Mål

- Påvirke og utvikle utviklingsbankenes politikk og styrke institusjonenes virksomhet i partnerlandene gjennom å prøve ut innovative og mer effektive tilnæringsmåter
- Sette nye temaer på institusjonenes dagsorden
- Bruke finansinstitusjonene som kanaler for norsk bistand på prioriterte områder hvor institusjonene anses å ha komparative fortrinn
- Bidra til utvikling av nye mekanismer for utviklingsfinansiering og mobilisering av privat kapital
- Redusere transaksjonskostnader og øke giversamarbeid gjennom deltakelse i flergiverfond

Rapport 2013

Økonomiske analyser

Utviklingsbankene, særlig Verdensbanken, er viktige kunnskapsorganisasjoner som bidrar med analyser på en rekke områder. Norge har bidratt med støtte til Verdensbankens forskningsprogram, *Knowledge for Change*, som har vært en effektiv måte å støtte forskning av høy kvalitet og policyrelevans. Programmet gir viktig innsikt i hvordan fattigdom kan måles og analyseres og hvordan ulike virkemidler kan bidra til å begrense fattigdom og bidra til økt vekst og velstand. Programmet har gitt økt innsikt i hva som virker og ikke virker. Det er utviklet en rekke analyseverk-

tøy for å forstå fattigdomsutfordringer. Nettsider som presenterer forskning og resultater fra programmet er av de best besøkte i Verdensbanken. Det er et økende samarbeid med forskere og institusjoner i utviklingsland for å bygge lokal kapasitet. Programmet ble evaluert i 2013 og det ble konkludert med at programmet hadde vært svært vellykket mht. å utvikle forskning og data av høy kvalitet. Eksempler er *The Global Findex Database* som sier noe om hvordan mennesker i 148 økonomier, inkludert fattige, kvinner og folk på landsbygda, sparer, låner og betaler, samt håndterer risiko. *The Living Standards Measurement Study and Surveys* ser på hvordan kvaliteten på husholdsdata samlet inn av de nasjonale statistikkontorene i utviklingsland kan forbedres. Målet er å øke bruken av slike data som grunnlag for politiske beslutninger. *Investment Climate Surveys* muliggjør sammenligning mellom land mht. status på eiendomsrettigheter, infrastruktur, tilgang til finansiering, skatt, reguleringer og karakteristika ved arbeidsmarkedet.

Næringsutvikling

Norge har gjennom et fond for investeringsklima i IFC bidratt til å legge til rette for investeringer og næringsutvikling. Gjennom prosjekter i 41 land har en bidratt direkte til å tiltrekke seg USD 329 mill. i nye investeringer, og det er en tredobling fra tidligere år. Fondet har også bidratt til å implementere 75 næringslivsreformer. 7 av de 10 land som har vist mest framdrift i å legge til rette for næringsliv har fått støtte fra fondet.

Norge har også gjennom flere år vært en aktiv støttespiller til IFC rådgivning til privat sektor. Gjennom denne støtten har en nådd ut til 4 millioner bønder med bistand til bedre produksjonsmetoder, bedriftsutvikling, bedre matvarestandard og mer effektive vannløsninger. På området ren energi har fondet bidratt til en reduksjon av 1.3 millioner tonn drivhusgass, og over 5 millioner mennesker har fått tilgang til strøm og bedre leveranse. Også innen jobbskaping har fondet gitt gode resultater. Bedrifter som deltok i Vietnam opplevde 62 pst øking i totalt salg, 62 pst økt produksjon og 60 pst av bedriftene har skapt over 800 nye jobber hver.

Næringslivet møter spesielle utfordringer i land som er rammet av konflikt eller er på veg ut av flere år med konflikt. Et sterkt næringsliv kan bidra til en positiv utvikling i land med konflikt. Norge har videreført støtten til flegiverfondet Conflict Affected States in Africa (CASA). Siden oppstart i 2008 er 39 prosjekter igangsatt i de 7

landene programmet omfatter. CASA har bidratt til finansiering av små og mellomstore virksomheter med til sammen USD 136 mill. og rådgivningsassistanse har blitt gitt til 328 foretak med over 7000 ansatte. I tillegg er 49 reformer av investeringsklimaet gjennomført. Et eksempel er Liberia der fokus har vært på investeringsklima og utvikling av privat sektor.

Fondet har bidratt til utvikling av policy for utvikling av små og mellomstor bedrifter. Arbeidet har medført at Liberia vesentlig har forbedret sin rangering innen «Doing Business Reforms», forenklet innbetaling av skatt ble forbedret med 53 rangeringsplasseringer i 2013, muligheter for kreditt ble forbedret med 40 i 2011). Et moderne foretaksregister er etablert, noe som har redusert tiden for å registrere en bedrift fra 99 til 2 dager, og det kan gjøres «on-line». CASA har også bidratt til utarbeidelse av et legalt rammeverk for finanssektoren (Commercial Code). Videre har det vært jobbet med kapasitetsutvikling med offentlige myndigheter og privat sektor. Totalt har programmet bidratt til vesentlig bedring av rammebetingelser for utenlandske og lokale investeringer, etablering av arbeidsplasser og forbedret tilgang til kreditt for foretak. CASA startet opp i Burundi i 2011, med fokus på støtte til SMB og å bistå i forbedring av investeringsklima. Med bakgrunn i CASA og støtte fra Verdensbankgruppen har Burundi vist god forbedring i «Doing business» rangeringen. I 2008 rangerte Burundi som 174 av 198 land, i 2014 var rangeringen 140 av 189. CASA har siden 2012 vært aktiv i Guinea med å forbedre investeringsklima og støtte til vekst av SMBer. Gjennom «business link» programmet med gruvegiganten Rio Tinto har kontrakter for mer enn USD 7,7 mill. blitt tildelt lokalt næringsliv, som igjen har bidratt til å skape 800 nye jobber.

Godt styresett og institusjonsbygging herunder anti-korrupsjon

Norge har i mange år bidratt med støtte til Verdensbankens program for antikorrupsjon og godt styresett. Dette har bidratt til at disse spørsmålene nå står sentralt på Verdensbankens dagsorden. Norge har i dialog med banken videreført støtten i et overordnet tematisk fond for godt styresett, som bistår partnerlandene med reform av offentlig sektor med særlig fokus på korrupsjonsbekjempelse. Fondet støtter også gjennomføring av bankens egen handlingsplan mot anti-korrupsjon, som har bidratt til en styrking av arbeidet med anti-korrupsjon i bankens prosjekter. Evalueringen av fondet har påpekt at det fortsatt gjenstår

en del arbeid før resultatene på landnivå er synlige, men det vises til en rekke suksesshistorier som har ført til bedre systemer for forvaltning av inntekter, ikke minst innen råvareindustrien. Norge støtter Initiativet for tilbakeføring av stjålne midler (StAR), et samarbeid mellom Verdensbanken og FNs organisasjon mot kriminalitet og korrupsjon (UNODC). StAR yter hjelp til land som ønsker å hente tilbake penger stjålet av diktatorer, som oftest gjemt bort i banker i vestlige land som praktiserer stor grad av hemmelighold (sekretesse). Initiativet har gjennom publikasjoner og dialog satt søkelys på den rollen det globale finanssystemet spiller i å hvitvaske og skjule kriminell profitt.

Norge støtter et flergiverfond for godt styresett i Afrikabanken, som skal støtte opp om bankens handlingsplan for arbeid med godt styresett, revidert i mai 2014. En ekstern gjennomgang som vil foreligge i september 2014 skal vurdere resultatene så langt. Foreløpige funn fra gjennomgangen bekrefter at fondet styrker bankens arbeid med styresett. Det er stor etterspørsel etter midlene, som har vist seg å være et godt og fleksibelt instrument, særlig for landkontorenes policy dialog med myndighetene. Det kan vises til flere oppmuntrende resultater på prosjektnivå. Eksempelvis ble det med støtte fra fondet satt opp systemer for forvaltning av lokale inntekter i tre distrikter, noe som forventes å bedre skatteadministrasjon lokalt. I Togo resulterte forarbeid støttet av fondet til etablering av et uavhengig nasjonalt kontor for skatte- og avgiftsinnkreving, revenue collection, etablert i januar 2014. I Vest-Afrika fikk riksrevisjonene fra Benin, Burkina Faso, Madagaskar og Niger opplæring i forvaltningsrevisjon, og opplæringsmateriale på fransk og portugisisk er utarbeidet. I et positivt samarbeid med Transparency International i Kenya har fondet styrket mulighetene for sivilt samfunn til å rapportere om korrupsjon i utviklingsprosjekter.

Utfordringen videre blir å fastholde et strategisk fokus og utarbeide et opplegg for måling av resultater på mer aggregert nivå. Afrikabankens anti-korrupsjonsavdeling har fått styrket kapasitet med en langtidskonsulent (2 år) fra Malawi finansiert av Norge. Afrikabankens resultatenheter har også fått styrket kapasitet med en internasjonal langtidskonsulent (2 år) finansiert av Norge, som har spilt en sentral rolle i arbeidet med Bankens styrkede resultatrammeverk og øvrige systemer for resultatrapportering. Asiabankens flergiverfond for godt styresett har bidratt til oppfølging av bankens handlingsplan for arbeid med styresett og anti-korrupsjon. Norge har støttet utplas-

sering av styresetteksperter på bankens landkontorer gjennom fondet.

Gjennom norsk kjernestøtte til African Legal Support Facility (ALSF) har flere afrikanske land fått juridisk rådgivning knyttet til forhandlinger/reforhandlinger av komplekse kommersielle kontrakter, i hovedsak relatert til naturressursforvaltning. ALSF er samlokalisert med Afrikabanken, og samarbeider tett med banken, men er juridisk uavhengig og har sterk regional forankring, med 44 regionale medlemsland. Økt etterspørselen etter ALSFs tjenester har resultert i en vekst fra 20 prosjekter i 2012 til 40 prosjekter i desember 2013. Eksempelvis har juridisk rådgivning fra ALSF bidratt til at tunisiske myndigheter har fått tilbake midler som ulovlig ble utført av landet. Som en del av kjernevirksomheten har ALSF fokus på å styrke kapasiteten til myndigheter og afrikanske jurister til å forhandle komplekse kontrakter, eksempelvis i land som Niger, Sao Tome & Principe, Senegal Mosambik og Somalia, hvor behovene er store for styrket kapasitet knyttet til kontraktforhandlinger.

Norge støtter også finansforvaltningsprogrammet Public Expenditure and Financial Accountability program (PEFA), som både er et diagnoseverktøy og, etter hvert, et faglig utgangspunkt for reform av finansforvaltningssystemer i over 125 land. Forbedringer av offentlig finansforvaltning krever langsiktighet, men analyser basert på PEFA-data indikerer forbedringer de siste årene. Evalueringen konkluderte med at programmet har utviklet et troverdig rammeverk for analyser av offentlige finansforvaltningssystemer og har bidratt til en global anvendelse gjennom analyser i over 125 land. Evalueringen viste til et økende eierskap hos offentlige myndigheter til anvendelse av analysene og indikatorer i design og resultatmåling av reformer innen offentlig finansforvaltning. Det vises til at programmet har klar relevans og er konsistent med overordnede utviklingsstrategier og -politikk for de primære partnere og aktører.

Norge samarbeider med Det internasjonale valutafondet (IMF) på ulike tematiske områder, herunder anti-hvitvasking, skatt og naturressursforvaltning. Alle programmene er med på å sikre tilstrekkelig åpenhet og godt styresett på disse områdene. Programmene bidrar med råd, opplæring og analyse. IMF's kompetanse på dette området er meget etterspurt over store deler av verden. Hvitvaskingfondet har vært svært viktig i å koordinere multi- og bilateral innsats mot hvitvasking i enkeltland.

Norge er engasjert i en rekke initiativer for å bekjempe ulovlig kapitalflyt med henblikk på å bygge nødvendig kapasitet og kompetanse i fattige land, men også for å bidra til fortsatt fokus på hvordan manglende åpenhet om kapitalstrømmer globalt tilrettelegger for skatteunndragelse, organisert kriminalitet og korrupsjon. Det arbeides for at Verdensbanken setter ulovlig kapitalflyt høyere på sin agenda, herunder gjennom et nytt prosjektsamarbeid.

Fredsbygging og menneskerettigheter

Verdensbanken har økt sin innsats inne fredsbygging de senere år, og økt fokus på politiske faktorer, institusjonsbygging og godt styresett har vært viktige elementer i bankens arbeid i de såkalte sårbare stater. Det er økt erkjennelse av at banken må tidligere inn etter en konflikts avslutning for å kunne bidra til så sikre gjenoppbygging og en langsiktig fred.

Gjennom støtte til *State and Peacebuilding Fund*, har en rekke og nye innovative tiltak blitt testet ut i tråd med anbefalingene fra bankens flaggskipsrapport fra 2011, *World Development Report on Conflict, Security and Development*. Det har vært en gjennomgang av fondet som har pekt på en rekke forbedringspunkter, ikke minst for å sikre at flergiverfondet er svar på nytenkningen omkring innsatsen i den type land. I Mellom-Amerika har fondet bistått lokalsamfunn til bedret håndtering av den væpnete volden som en konsekvens av gjengvirkosomhet. Fokus er på Afrika, der det er gitt betydelig støtte til overgangen i Somalia og for å bidra til å understøtte myndighetenes innsats med å bygge opp et fungerende statsapparat.

Arbeid i sårbare stater krever godt samarbeid mellom alle aktører og ikke minst mellom Verdensbanken og FN-systemet. Dette samarbeidet har bedret seg de senere årene, men det er fortsatt rom for forbedring. Norge har derfor støttet *UN-World Bank Trust Fund*, som skal bidra til å skape bedre dialog, felles forståelse og bedre kunnskap om og mellom de to institusjonene. Videre har det bidratt til felles analyse og planlegging og ikke minst operasjonelt samarbeid. Fokus på samarbeidet har vært Sahel og Great Lakes-regionen i Afrika der en spesielt vil se på betydningen av å få på plass et fungerende offentlig apparat. Fondet har også bidratt til at FN og Verdensbanken sammen kan hjelpe nabolandene til Syria i å håndtere flyktningestrømmen. Lokalsamfunn har blitt bedre rustet til å ta imot flyktningene.

Norge har også hatt en aktiv rolle i å få satt menneskerettigheter høyere på agendaen i Ver-

densbanken. En har støttet en rekke innovative tiltak som har bidratt til å bli en viktig plattform for diskusjon og kunnskap om koplingen mellom menneskerettigheter og utviklingen både internt i banken og på landnivå. Støtten fra Norge har satt fokus på betydningen av menneskerettigheter i offentlig forvaltning og tjenester på viktige sektorer som helse, utdanning og infrastruktur.

Inkluderende vekst og likestilling

Matvare-, drivstoff- og finanskrisene som påvirket særlig fattige land fra 2008/2009, medførte at Verdensbanken opprettet et fond for å sikre sårbare grupper *Rapid Social Response*. Fondet har arbeidet for at utsatte land får forsterket sin kapasitet til å respondere i krisetider, særlig ved at landene settes i stand til å hjelpe de mest marginaliserte med sosiale støtteordninger. Fondet har etter hvert fått en mer langsiktig kapasitetsbyggingsrolle, og viser gode resultater i evalueringer. Fondet har bidratt til å bygge landets egen kapasitet til å etablere sosiale støtteordninger og tilrettelegger for større bidrag fra IDA eller annen finansiering til landets egne ordninger. Banken bruker nå rundt USD 4 mrd. på sosiale støtteordninger for å sikre at marginaliserte grupper inkluderes i den økonomiske veksten.

Norge har i en årrekke vært en forkjemper for å få kvinner og likestilling inn i Verdensbankens arbeid. Det er utviklet nye kjønnssensitive prosedyrer for landstrategier, midler til likestillingsarbeidet er prioritert i bankens eget budsjett, og resultatmålingen fanger opp likestillingsperspektivet. Landkontorene er en klar målgruppe for å sikre konkrete resultater i det videre arbeidet. I flere land har fondet bidratt til at kvinner har tilegnet seg nødvendige ferdigheter for å ta i bruk ny teknologi. Det er også blitt laget en database som ser på diskriminering av kvinner i næringslivet, noe som kan bidra til å fjerne juridiske og andre typer av diskriminerende praksis for kvinners deltagelse i alle typer av næringsvirksomhet.

I Afrikabanken støtter Norge *African Women in Business Initiative*, som har som formål å bedre rammevilkår og vekstmuligheter for kvinnelige entreprenører og bedriftsledere. Det er i 2013 gitt støtte til opplæring av kvinnelige entreprenører fra ulike subregioner i Afrika, med vekt på erfaringsutveksling og nettverksbygging. Gjennom opplæring og noe finansiell støtte har flere kvinnelige entreprenører styrket sin virksomhet og økt antall ansatte. Eksempelvis har en bedrift i Elfenbenskysten ansatt 800 flere kvinner nord i landet som følge av opplæring og oppkjøp av maskiner.

for prosessering av cashewnøtter. Det norskfinansierte initiativet går nå inn i sin siste fase, og erfaringene brukes for bankens videre arbeid med å styrke kvinnelig entreprenørskap og kvinners økonomiske stilling, helt sentralt i bankens nye strategi for likestilling.

Norge støtter også kunnskapsbasen i Verdensbanken som samler og viderefremmer erfaringer innen mikrofinans (CGAP), for best mulig utvikling av finansielle tjenester til fattige. Gjennom økt kunnskap om de fattiges behov, preferanser og adferd, har tilbydere av finansielle tjenester kunnet skreddersy produktene sine til målgruppen. En har også testet ut innovative digitale finansielle tjenester (i tillegg til betalingstjenester), for eksempel kreditt, sparing og forsikring, og betalingstjenester som fasiliteter tilgang til tjenester som energi, vann og utdanning.

Norge har vært en pådriver for økt oppmerksomhet rundt fordelingsspørsmål og sosiale konsekvenser av låneprogram i Verdensbanken. Utarbeiding og bruk av en rekke analyseverktøy på dette område har vært initiert av Norge. I første rekke fondet, Poverty and Social Impact Analysis, som har vært et viktig verktøy for å se på hvem som er vinnere og hvem som er tapere av ulike reformer i mottakerlandene, men også i forhold til innretningen av låneprogram. Gjennom dette fondet har en i flere land gjort analyser for å vurdere konsekvenser av å fjerne en rekke subsidier på energiområdet og sikre at denne type ordninger når dem de er ment å dekke.

Klima, energi og miljø

Norge støtter et globalt partnerskap for å redusere fakling (brenning) og utslipp av gass knyttet til oljeboring. Partnerskapet (Global Gas Flaring Reduction) har medlemmer fra oljeproduiserende land og nasjonale og internasjonale oljeselskap. Etter at OPEC ble del av partnerskapet, dekker medlemmene i dag 70 pst. av faklingen i verden. Partnerskapet arbeider for å redusere utslipp av klimagasser, og for å bruke gassressursene bedre, bl.a. til energitilgang. Landene som er med i initiativet kan gjennomgående vise til reduksjon av fakling, unntatt i de land der oljeproduksjonen øker sterkt. Ny teknologi gjennom satellittovervåking gir større kontrollmuligheter enn tidligere.

Norge har gitt støtte til flere karbonfond, bl.a. et partnerskap for kjøp og salg av karbonkvoter ved bevaring av skog, samt et karbonsalgfond innen infrastruktur. Den lave prisen på karbon har vært en utfordring for karbonfondene, mens et partnerskap med mellominntektsland for å utvikle

innenlandske karbonmarkeder som senere evt. kan integreres mellom landene har hatt en lovende start. Kina har i samarbeid med dette initiativet utviklet og planlagt et prøveprosjekt for kjøp og salg av karbonkvoter i syv provinser. Verdensbanken har også, i samarbeid med Norge, etablert et fond for kapasitetsbygging innen karbonfangst og lagring i utviklingsland og framvoksende økonomier.

Subsidier av fossilt brensel er ofte en stor utgiftspost i utviklingsland. I tillegg er det svært dårlig for klima og miljø, da det fremmer bruk av fossilt brensel framfor utvikling av renere energiformer. Regjeringen har vedtatt en internasjonal strategi for reform av subsidier til fossile brenslere og vil øke støtten til arbeidet med å redusere subsidier av fossilt brensel i utviklingsland. 20 mill. kroner er i 2015 satt av til et initiativ i Verdensbanken som arbeider for dette. Initiativet støtter land i deres analyser, design og gjennomføring av subsidiereformer og utfasing av subsidier som er skadelige for miljø og klima. Subsidiereform er et sensitivt tiltak i mange land, da reduksjon av subsidier ofte fører til sosial uro. I 2010 kom bare 7 pst. av fossile subsidier globalt de fattigste 20 pst. til gode, mens de rikeste 20 pst. mottok hele 43 pst. Reduksjon av subsidier rammer ikke bare middelklassens bilbruk, men gir også dyrere transportkostnader for fattige og dyrere brensel til oljelamper. Det er derfor viktig at reduksjon av subsidier til fossilt brensel kobles til mottiltak for å redusere virkningen for de fattigste, og dette er en del av Verdensbankens tilnærming.

Norge ga tilsagn om støtte til utvikling av programmet «Global Partnership for Oceans» (GPO) med 12 mill. kroner under Rio+20 sommeren 2012. GPOs innsats vil konsentreres om samlet innsats innen forurensning, fiskerier og habitat. Formålet er å gjennomføre store prosjekter som gir friskere hav, bedre økonomiske utnyttning av hav og redusert fattigdom. Utviklingen av GPO har vært tidkrevende og programmet er fortsatt ikke operativt. Norge har aktivt deltatt i utarbeidingen av GPO og spesielt vektlagt interessene til tradisjonelle lokale fiskerikulturer i fattige regioner, samt at mottakerlands interesser skal tas hensyn til. Banken har arbeidet aktivt for å sikre den økonomiske basisen for GPO i et flergiverfond. Så langt har kun USA gitt tilsagn om beskjedne midler. Levedyktigheten til GPO vil avhenge av i hvilken grad banken vil få etablert et finansielt grunnlag og støtte fra 4-5 viktige hav-land.

Norge ga i tillegg støtte til flere prosjekt til ren energi via utviklingsbankene over kap. 166, post 74, deriblant Asiabankens Clean Energy Finan-

cing Partnership Facility (CEFPF), Scaling up Renewable Energy in low income countries (SREP), og Verdensbankens energitenketank ESMAP.

Utdanning

Rundt halvparten av støtten på posten har gått til *Global Partnership for Education* (GPE).

Gjennom Verdensbanken støtter Norge også utdanning gjennom Multi-donor Education and

Skills Fund (MESF). Dette fondet har fokusert på videregående, yrkes- og høyere utdanning og vil se koblinger til økonomiske og næringslivs behov i Afrika sør for Sahara. Begge tiltak omtales under kap. 169, ny post 73 Utdanning.

Budsjett 2015

For 2015 foreslås bevilget 259,5 mill. kroner.

Kap. 172 Gjeldslette og gjeldsrelaterte tiltak

		(i 1 000 kr)		
Post	Betegnelse	Regnskap 2013	Saldert budsjett 2014	Forslag 2015
70	Gjeldslette, betalingsbalansestøtte og kapasitetsbygging, <i>kan overføres</i>	428 992	250 000	250 000
	Sum kap. 0172	428 992	250 000	250 000

Regjeringen viderefører prioriteringer av internasjonal gjeldspolitik.

Handlingsplanen om gjeldslette for utvikling, kalt gjeldsplanen, er retningsgivende for norsk gjeldspolitik. Den legger opp til at Norge skal prioritere arbeidet med å slette de fattigste landenes gjeld, både ved aktiv bilateral gjeldsletting, ved å være en støttespiller for multilaterale gjeldsletteordninger og gjennom gjeldspolitisk nytenkning. Samtidig jobber Norge aktivt for å fremme mer ansvarlig långivning og lånopptak både fra kreditor og debitor sin side.

Norge har i en årrekke arbeidet for at gjeldsbyrden til de fattigste og mest gjeldstyngede land skal bringes ned på et håndterbart nivå og at frigjorte betalingsforpliktelser omdisponeres til utviklingsfremmende og fattigdomsreducerende tiltak. For de fattigste, mest gjeldsrammede landene tilsier dette fortsatt sletting av både den bilaterale gjelden, landenes gjeld til internasjonale finansinstitusjoner og landenes gjeld til private kreditorer. Internasjonal økonomisk uro de siste årene har forsterket behovet for å være ansvarlige långivere og for å styrke fattige lands kapasitet til å drive ansvarlig gjeldshåndtering og makroøkonomisk politikk. På gjeldsområdet er det viktig å hindre at historien gjentar seg og nye gjeldskriser oppstår.

Gjeldsplanen har ulike finansieringsløsninger for ulike typer gjeld.

Innenfor gjeldsplanens ramme på 3 173 mill. kroner kan bilateral gjeldsletting skje uten bevilgning, såfremt de aktuelle landene og fordringene er omfattet av rammen. Rammen omfatter 21 utviklingsland.

Andre norske bidrag og tiltak på gjeldsområdet bevilges over utviklingsbudsjettet, kap. 172, post 70 Gjeldslette, betalingsbalansestøtte og kapasitetsbygging. Bevilgningen skal gå til gjeldslettetiltak, betalingsbalansestøtte, kapasitetsbygging og fremme av gjeldspolitisk nytenkning i regi av, eller i samarbeid med, Verdensbanken, IMF, FN, regionale utviklingsbanker, andre utviklingsrelaterte organisasjoner eller andre kreditorland. Bevilgningen dekker også finansieringsbehov ved oppfølging av avtaler med utviklingsland inngått i Parisklubben eller annen sletting av utviklingslands statsgjeld til Norge, i den grad dette ikke kan belastes gjeldsplanens ramme.

Post 70 Gjeldslette, betalingsbalansestøtte og kapasitetsbygging, kan overføres

Situasjonsbeskrivelse

Norges fordringer overfor utviklingsland og antall land Norge har fordringer på er nedadgående. Dette skjer i takt med den internasjonale gjeldslettingen for de fattigste og mest gjeldstyngede land (HIPC-initiativet), og ved ensidige norske gjeldslettetiltak. Ved utgangen av 2013 hadde Norge ettergitt til sammen 2 884 mill. kroner av

utviklingslandenes bilaterale gjeld til Norge, hvorav 2 339 mill. kroner er belastet gjeldsplanens ramme og 545 mill. kroner er avskrevet mot Garanti-instituttet for eksportkredits (GIEK) landspesifikke tapsavsetninger. Innenfor rammen gjenstår dermed 834 mill. kroner, som kan slettes uten bevilgning. I tillegg ble 438 mill. kroner fra skipseksportkampanjen slettet ensidig i 2007. Ytterligere 3,2 mrd. kroner, hele Myanmars skips-eksportgjeld til Norge, ble slettet i 2013 på samme måte.

Norge støtter arbeid i FN for å utvikle en ny internasjonal gjeldsmekanisme som skal ivareta både kreditorers og debitorers interesser og sørge for at gjeldshåndtering i kriser skjer til rett tid og på en kostnadseffektiv måte.

De 17. påfyllingsforhandlingene til Det internasjonale utviklingsfondet (IDA) inkluderte forhandlinger om kompensasjon til IDA for tapte tilbakebetalinger som følge av at IDA gir omfattende gjeldslette under HIPC-initiativet og det multilaterale gjeldsletteinitiativet MDRI i IDA 17-perioden. Det ble oppnådd enighet om å benytte samme byrdefordeling som under IDA 16-forhandlingene. Norges bidrag til dekning av IDAs HIPC-kostnader under IDA 17 beløper seg til 224 mill. kroner over 3 år. Norske bidrag til sletting av misligholdt gjeld til IDA (restanseklaringsoperasjoner) beløper seg til 72 mill. kroner for den samme perioden. Under IDA 14 og den 9. påfyllingsforhandlingen i Det afrikanske utviklingsfondet (AfDF), ble det også bestemt at IDA og AfDF skal kompenseres av giverne for tapte tilbakebetalinger som følge av at de fattigste landene nå bare kunne motta gaver, og ikke lån. Over de tre neste årene er Norges bidrag til denne kompensasjonsordningen (grant compensation) henholdsvis 42,4 mill. kroner for IDA og 5,3 mill. kroner for AfDF.

En del av de framtidige tilbakebetalingene til IDA og AfDF faller bort som konsekvens av MDRI. Giverne har gitt garantier for å dekke vår del av disse kostnadene som gjelder frem til 30. juni 2022 jf. Prop. 40 S (2011–2012) *Om samtykke til at Norge deltar i kapitalpåfyllingen av Det internasjonale utviklingsfondet (IDA 16)* og Prop. 39 S (2011–2012) *Om samtykke til at Norge tek del i påfyllinga av Det afrikanske utviklingsfondet (AfDF-XII)*. Av hensyn til Verdensbankens og Afrikabankens finansielle soliditet og styring ble man i IDA 17 forhandlingene og AfDF XIII forhandlingene enig om å forlenge garantiene til henholdsvis 30.6.2025 for IDA og 31.12.2026 for AfDF. Det blir derfor bedt om samtykke til å utvide den perioden Norge garanterer kompensasjon av tapte tilbakebetalinger til både IDA og

ADF – som følge av MDRI, jf. forslag til romertallsvedtak XV.

Basert på foreløpige beregninger vil Norges årlige MDRI-bidrag i perioden 2023–2025 til IDA bli som vist under:

- 01.07.2022 – 30.06.2023 178,97 mill. kroner
- 01.07.2023 – 30.06.2024 178,69 mill. kroner
- 01.07.2024 – 30.06.2025 177,57 mill. kroner

Basert på foreløpige beregninger vil Norges årlige MDRI-bidrag i perioden 2023–2026 til AfDF bli som vist under:

- 2023: 86,9 mill. kroner
- 2024: 90,4 mill. kroner
- 2025: 92,2 mill. kroner
- 2026: 92,6 mill. kroner

Basert på foreløpige beregninger vil Norges årlige MDRI-bidrag til henholdsvis IDA 17 og AfDF XIII i perioden 2014 til 2016 blir som vist under:

IDA:

- 01.07.2014 – 30.6.2015: 87 mill. kroner
- 01.07.2015 – 30.6.2016: 87 mill. kroner
- 01.07.2016 – 30.6.2017: 92 mill. kroner

AfDF:

- 01.01.2014 – 31.12. 2014: 27 mill. kroner
- 01.01.2015 – 31.12.2015: 51 mill. kroner
- 01.01.2016 – 31.12.2016: 54 mill. kroner

Mål

- Oppfylle Norges forpliktelser i forhold til multilaterale gjeldsoperasjoner og finansieringsmekanismer.
- Styrke fattige lands kapasitet til effektiv og ansvarlig håndtering av gjeld, betalingsbalanse og valuta.
- Prioritere gjeldslette for land etter krig, konflikt og katastrofer. Strategisk samarbeid med norske og internasjonale aktører for å drive den gjeldspolitiske agenda fremover.

Rapport 2013

96,3 mill. kroner ble overført til Verdensbanken for å kompensere for deres deltakelse i HIPC-initiativet. Norske bidrag til Verdensbankens og Afrikabankens deltakelse i Multilateral Debt Relief Initiative (MDRI) var i 2013 på 139 mill. kroner. Initiativet går ut på at Verdensbanken ved Det internasjonale utviklingsfondet (IDA), Den afrikanske utviklingsbanken ved Det afrikanske utviklingsfondet (AfDF) og Det internasjonale

valutafondet (IMF) sletter gjelden til land når de har nådd sluttstadiet under HIPC-programmet.

36 land har kvalifisert seg for HIPC-initiativet, hvorav 35 har fullført sin behandling. Det gjenstår for Eritrea, Somalia og Sudan å kvalifisere seg for gjeldslette under HIPC-initiativet. Gjeldsbetjeningen til de 35 landene som har fullført HIPC-behandling har i perioden 2001 til 2013 gått ned 43 pst., fra 2,8 pst. av BNP i 2001 til 1,6 pst. i 2013.

Samtidig ser vi nå en trend til at landene opp tar mer lån, delvis på grunn av økte investeringsbehov, fra 1,3 pst. gjeldsbetjening relativt til BNP i 2012 til 1,6 pst. i 2013. Ett av hovedformålene med HIPC og MDRI er nettopp å sikre landenes retur til finansmarkedene. For å sikre framtidig gjeldsbærekraft er det desto viktigere å fremme ansvarlig lånoptak og långivning, slik at nye gjeldskriser unngås.

I 2013 kompenserte Norge Verdensbankens IDA med 3,1 mill. kroner for tapte tilbakebetalinger på inngåtte lån med Verdensbanken. En tilsvarende kompensasjon ble gitt til Asiabanken. Norge videreførte støtten til FN-programmet Debt Management and Financial Analysis System (DMFAS), et databasert system for gjeldshåndtering og finansiell analyse. En midtvegsgjennomgang i 2013 konkluderte med at programmet er på rett spor mht. den langsiktige måloppnåelsen, og at det er relevant for brukerne. FN-programmet betjener 57 land, hvorav 32 er av de minst utviklede landene. Siste årsrapport (2012) viser at hele 89 pst. av DMFAS-brukerne rapporterte inn til Verdensbankens gjeldsrapporteringsystem. Programmet har også gjennomført fem nye gjeldsporteføljegjennomganger. Oppfølging og økonomisk støtte under den treårige avtalen fra 2012 med UNCTAD ble videreført i 2013 med for-

mål om utvikling av internasjonale retningslinjer for ansvarlig långivning og lånoptak, samt oppretting av en ny gjeldslettemekanisme. UNCTAD har levert et utkast til retningslinjer som ble diskutert med interessegruppene høsten 2013 og som nå videreutvikles på bakgrunn av de innspillene som kom inn. UNCTAD er en sentral aktør i diskusjonene om og arbeidet med en ny internasjonal gjeldsmekanisme. Arbeidet er krevende, motsetningene og interessene er mange. UNCTAD har lagt opp til en trinnvis tilnærming til mekanismen, hvor man belyser konkrete problemstillinger hver for seg. Støtte til første fase av Verdensbankens Debt Management Facility (DMF) ble avsluttet. Programmet leverer rådgivning til land i forhold til utvikling av gjeldshåndteringsstrategier, langsiktig gjeldsplanlegging, gjeldsreform og opplæring i bruk av Verdensbankens system for gjeldsbærekraft. En gjennomgang i 2013 viste at programmet har hatt høy relevans for brukerne og at det utfyller andre kapasitetsbyggingsprogrammer, som DMFAS. I 2013 overførte Norge 182 mill. kroner til IMF's subsidiordning for lavinntektsland, som følge av styrebestemmelser knyttet til bruken av overskuddet fra IMF's gullsalg i 2010.

Budsjett 2015

For 2015 foreslås bevilget 250 mill. kroner.

Det foreslås lagt til rette for en eventuell gjeldsletteoperasjon for Sudan i tråd med forventede multilateralt koordinerte gjeldsforhandlinger i Parisklubben, jf. forslag til romertallsvedtak XI.

Det foreslås at Norge utsteder avtale om utvidet bindende forpliktelse til IDA og AfDF, jf. forslag til romertallsvedtak XV.

Del III
Spesielle tema

12 Nordområdepolitikken – Langsiktig satsing på kunnskap, næring, infrastruktur, beredskap og samarbeid i nord

Utenriksdepartementet koordinerer arbeidet med nordområdesatsingen. Nordområdesatsingen er bred, og omfatter alt fra internasjonalt samarbeid, kunnskapsinnhenting og næringsutvikling til infrastruktur, beredskap og miljø.

Alle tiltak som kommer nordområdene til gode kan nødvendigvis ikke tallfestes. Dette gjelder for eksempel nordområdediplomati og regionalt samarbeid i nord samt pågående arbeid med effektivisering av nasjonale planprosesser og tilrettelegging for økt næringsutvikling i nord.

Tiltak som kommer Nord-Norge til gode gjennom Nasjonal Transportplan (NTP) er ikke tatt med i oversikten. Regjeringen vil styrke transportinfrastrukturen i nord og videreutvikle forbindelsene med nabolandene. I budsjettforslaget for 2015 er det foreslått bevilgninger til en rekke tiltak, langs farledene, på vegene og på jernbanelinje-strekningene, som styrker framkommelighet og sikkerhet. I tillegg arbeides det videre med å utvikle lufthavnstrukturen og flyrutetilbudet i Nord-Norge. En nærmere omtale av samferdsels tiltak er å finne i Prop. 1S (2014–2015) fra Samferdselsdepartementet.

Tabellen nedenfor er derfor ikke en uttømmende oversikt over nordområdesatsingen, men gir et bilde av utviklingen over tid.

Av Regjeringens forslag til statsbudsjett for 2015 er bevilgninger på tilsammen i overkant av 3 mrd. kroner relatert til nordområdene. Forslaget innebærer en økning på 648 mill. kroner sammenliknet med 2014.

Regjeringens forslag for 2015 innebærer en styrking spesielt innen beredskap/miljø og kunn-

skapsinnhenting knyttet til fremtidig næringsutvikling. Blant forslagene til nye satsinger i 2015 er etablering av miljø-/oljevernbase i Lofoten/Vesteraalen med 40 mill. kroner.

Regjeringen foreslår økte bevilgninger til bl.a. (bevilgningsforslag 2015 i parentes):

- satellittnavigasjonsprogrammene Galileo og EGNOS (297 mill. kroner)
- kartlegging av havbunnen gjennom MAREANO-programmet (129 mill. kroner)
- geologisk kartlegging i nordområdene (60 mill. kroner)
- helhetlig overvåkings- og informasjonssystem – BarentsWatch (51 mill. kroner)
- bygging av nye stasjoner til grensevakten i Sør-Varanger (99 mill. kroner)

Regjeringen vil videreføre bevilgningene til bl.a. (bevilgningsforslag 2015 i parentes):

- kartlegging av mineralressurser, geofysisk kartlegging, i Nord-Norge (35 mill. kroner)
- slepebåtberedskap i Nord-Norge (130 mill. kroner)
- forskning på klimaeffekter på fiskebestander mv., forvaltning av marine ressurser og overvåking av miljøgifter (21,5 mill. kroner)
- Polarforskningsprogrammet gjennom Norges forskningsråd (45 mill. kroner)
- tiltak mot ulovlig, urapportert og uregulert fiske (45 mill. kroner)
- tilskuddsordningene for nordområdetiltak og prosjektsamarbeid med Russland (381 mill. kroner)

Tabell 12.1 Oppfølging av regjeringens nordområdesatsing

Dep.	Tiltak	Budsjett 2014 i 1000 kr	Forslag 2015 i 1000 kr
NFD	Forskning på klimaeffekter på fiskebestander, økosystemer og akvakultur, herunder forsuring av havet	8 000	8 000
	Kunnskapsbygging knyttet til forvaltningen av viltlevende marine ressurser	9 000	9 000
	Overvåking miljøgifter, fôr og helseeffekter av sjømat	4 500	4 500
	Kartlegging av havbunnens mangfold (MAREANO)	64 200	65 300
	Nasjonal satsing på marin bioprospektering	54 000	54 000
	Tiltak mot ulovlig, urapportert og uregulert fiske (UUU-fiske)	45 000	45 000
	Nytt isgående forskningsfartøy	213 300	401 300
	Satellittnavigasjonsprogrammene Galileo og EGNOS	270 500	296 600
	Opprusting av Andøya Rakettskytefelt	6 000	
	Videreutvikling av AIS-satellittkonseptet (skipsovervåkingssatellitt)	2 300	2 300
	Professorat om bærekraftig transport i nordområdene	1 500	1 500
	Utvikle reiselivsvirksomhet	14 100	14 100
	Videreføre kartlegging av mineralressurser i Nord-Norge ¹	40 000	35 000
<i>Sum NFD</i>		<i>732 400</i>	<i>936 600</i>
KMD	Forskningsløft i nord	40 000	40 000 ²
	Ungt entreprenørskap	1 000	
	Jordobservatorium i Ny-Ålesund	65 000	29000
	Sjømåling Svalbard	13 000	14000
	Sjømåling under MAREANO-programmet	16 700	36 000
	Árbediehtu- prrosjektet (Sámi allaskuvla)	1 563	3
	Internasjonalt reindriftssenter (ICR)	4 450	4 250
	Nytt teknologibygget ved Universitetet i Tromsø	114 000	12 800 ⁴
	Koordinerende enhet Arktisk		700
	Nybygg for medisin og helsefag ved Universitetet i Tromsø, byggetrinn 2	50 000	360 000
<i>Sum KMD</i> ⁵		<i>305 713</i>	<i>496 750</i>

Tabell 12.1 Oppfølging av regjeringens nordområdesatsing

Dep.	Tiltak	Budsjett 2014 i 1000 kr	Forslag 2015 i 1000 kr
KD	Øremerking av 5 pst. av avkastningen fra de regionale forskningsfondene til fondsregionen Nord-Norge	10 950	10 950
	Midler til forskningssamarbeid mellom Norge og Russland på Svalbard (POLRES) – videreført på samme nivå, men flyttet inn i Polarprogrammet fra 2014*	3 000	
	Midler til studieplasser opprettet ved Universitetssenteret på Svalbard (UNIS)	21 548	22 259
	Midler til studieplasser ved institusjoner i Nord-Norge	129 375	165 370
	Nye studieplasser ved Universitetet i Tromsø, Høgskolen i Harstad og Høgskolen i Narvik	5 833	
	Viderføring av studieplasser i den nyetablerte trafikkkflygerutdanningen ved Universitetet i Tromsø	30 222	31 219
	Elleve stipendiatstillinger ved universitetene i Nordland og Tromsø	3 601	11 161
	Overføring av Seksjon for Arktisk Veterinærmedisin fra Norges veterinærhøgskole til Universitetet i Tromsø	10 043	10 374
	Barentsinstituttet	5 175	5 300
	Forprosjekt for Svalbard Integrated Arctic Earth Observation System (SIOS). Oppstart av interimfasen er planlagt i 2015 der eventuelle bevilgninger tas innenfor rammen til Norges forskningsråd	1 400	
	Værradar på Helgelandskysten	12 500	
	Svalbard Science Forum*	8 500	8 500
	Polarprogrammet*	45 000	45 000
	Nordområdesenteret i Bodø	10 350	10 692
	SAK-midler ifm. fusjonen av Universitetet i Tromsø og Høgskolen i Finnmark	12 500	
	Arktisk universitet (University of the Arctic), nettverks-samarbeid (forvaltet av UiT)	4 500	4 500
	<i>Sum KD</i> ⁶	<i>301 997</i>	<i>314 164</i>

Tabell 12.1 Oppfølging av regjeringens nordområdesatsing

Dep.	Tiltak	Budsjett 2014 i 1000 kr	Forslag 2015 i 1000 kr
KLD	RV Lance som forskningsstasjon i drivisen vinteren 2014–2015	12 000	
	Framsenteret (Fram – High North Research Centre on Climate and the Environment)	44 298	52 177
	ICE (Centre for Ice, Climate & Ecosystems)	24 000	24 000
	Kartlegge havbunnens mangfold (MAREANO), jf. FKD og NHD	27 700	27 500
	AMAP-sekretariatet	4 000	4000
	Isbjørntelling i Barentshavet		10 000
	Styrket overvåking ved Zeppelinstasjonen på Svalbard	6 000	3000
	<i>Sum KLD</i>	<i>117 998</i>	<i>120 677</i>
JD	Ny helikopteravtale Sysselmannen på Svalbard	127 675	128 757
	Ny helikopterhangar	2 400	3 200
	Nye politistillinger hos Sysselmannen på Svalbard	1 395	2 827
	Nytt tjenestefartøy Sysselmannen på Svalbard	35 000	35 000
	Oppstart av rehabilitering av Longyearbyen energiverk		13 300
	COSPAS/SARSAT	1 000	1 000
		<i>SUM JD</i>	<i>167 470</i>
OED	Geologisk kartlegging i nordområdene	55 000	60 000
	Drift av forsknings- og kompetansesenteret ARCEX i Tromsø	5 000	5 000
		<i>Sum OED</i>	<i>60 000</i>
FD	Bygging av nye stasjoner til grensevakten i Sør-Varanger	35 000	99 000
	Helikopterberedskap på Bardufoss	3 500	3 500
		<i>Sum FD</i>	<i>38 500</i>
HOD	Nytt lokalsykehus i Kirkenes, Helse Finnmark. Fastsatt låneramme på 600 mill. kroner	40 000	150 000
		<i>Sum HOD</i>	<i>40 000</i>

Tabell 12.1 Oppfølging av regjeringens nordområdesatsing

Dep.	Tiltak	Budsjett 2014 i 1000 kr	Forslag 2015 i 1000 kr
KUD	Kultursamarbeid i nordområdene	10 729	10 846
	<i>Sum KUD</i>	<i>10 729</i>	<i>10 846</i>
SD	Slepebåtberedskap i Nord-Norge	141 000	130 000
	Helhetlig overvåkings- og informasjonssystem – BarentsWatch	47 400	50 900
	Nasjonalt kompetansesenter for sjøsikkerhet, oljevernberedskap og overvåking knyttet til Kystverkets virksomhet i Vardø	6 000	7 500
	AIS-satellitt	15 000	15 000
	Miljø-/oljevernbase i Lofoten/Vesterålen		40 000
	<i>Sum SD</i>	<i>209 400</i>	<i>243 400</i>
UD	Nordområdetiltak og prosjektsamarbeid med Russland ⁷	341 905	355 688
	Nordområderelaterte driftsmidler	30 841	25 627
	<i>Sum UD</i>	<i>372 746</i>	<i>381 315</i>
<i>Sum nordområdesatsingen</i>		<i>2 356 953</i>	<i>3 005 336</i>

¹ Inntil 2014 kalt «Kartlegging av mineralressurser i Nord-Norge»

² Det tildeles midler til Forskningsløft i nord over kap. 552, post 72 Nasjonale tiltak for regional utvikling. Endelig fordeling av midler på posten på program gjøres på et senere tidspunkt slik at forslag for 2015 er et anslag.

³ Det tildeles midler til Arbeidiehtu-prosjektet (Sámi allaskuvla) over kap. 561, post 50 Samisk høyskole. Fordelingen av midlene, som bevilges ulike prosjekter i Sámi allaskuvlas regi, vil bli gjort på et senere tidspunkt. Kommunal- og moderniseringsdepartementet legger imidlertid opp til at tildelingen fra 2014 til Arbeidiehtu-prosjektet vil bli videreført.

⁴ Ferdig i 2014. Reklamasjon i 2015.

⁵ i tillegg kommer midler til tiltaket «Interreg: Nord, Botnia Atlantica, Nordlig periferi og Arktis og EUs naboskapsprogram Kolarctic» forslag på 27,8 mill. kroner i 2014 og 2015

⁶ I 2013 utgjorde nordområdeforskningen i Norges forskningsråd i størrelsesorden 500 mill. kroner. Denne tabellen viser kun målrettede tiltak som Forskningsrådet finansierer med midler fra KD.

⁷ Tilskuddsordningene Barents 2020 og Arktisk samarbeid slås fra og med 2015 sammen til én tilskuddsordning – Prosjektsamarbeidet i nordområdene, Arktis og Antarktis.

13 Rapport om samstemt politikk for utvikling

Norge og de nye utviklingsmålene 2015–2030

Hva er samstemt politikk for utvikling?

Gjennom sin politikk på felter som handel, investeringer, landbruk, forsvar, forskning/ utdanning, helse, miljø, klima, energi osv. skaper noen land positive og negative sideeffekter for andre land. Dette kan skje direkte som f.eks. gjennom diskriminerende importvern, eller indirekte gjennom å svekke eller styrke globale fellesgoder vi alle – og ikke minst utviklingslandene – er avhengige av. Ett eksempel på dette er at utslipp av klimagasser i nord kan bidra til global temperaturstigning og økt tørke og avlingssvikt i fattige land i Afrika.

Samstemt politikk for utvikling innebærer at politikk som primært er utformet for å ivareta et lands egne interesser, så langt det er mulig tilpasses slik at den unngår å begrense utviklingslands utviklingsmuligheter. Dette omfatter også indirekte påvirkning av utviklingslands handlingsrom gjennom politikkenes bidrag til globale fellesgoder som utviklingslandenes sosiale og økonomiske framgang avhenger av.

Samstemt norsk politikk og utviklingsmålene post-2015

Denne rapporten fokuserer på hvordan norsk politikk som primært er utformet for å ivareta norske interesser vil kunne påvirke oppnåelsen av enkelte av målene i den nye utviklingsagendaen som vi ser for oss etter 2015, og som inkluderer fullføringen av FNs Tusenårsmål. Dette inkluderer hvorvidt norske posisjoner og saker Norge søker å få gjennomslag for i internasjonale fora stemmer overens med og bidrar til å realisere de målene Norge prioriterer på topp i forhandlingene om de nye utviklingsmålene – eller hemmer realiseringen av dem.

Rapporten skal gi Stortinget en tilbakemelding om disse forholdene slik det er bedt om i Innst.S.nr.269 (2008–2009). Det er imidlertid ikke denne rapportens formål å utforme forslag til endringer i politikken eller å iverksette dem. Politikkområdene som behandles her har sine egne arenaer hvor politikken utformes i samspill mel-

lom næringsinteresser, det sivile samfunn og det politiske liv og hvor det tas hensyn til alle legitime norske interesser og til andre forhold enn de som gjelder utviklingsland. Det er de ansvarlige fagdepartementene som har temaansvaret som skal vurdere hva som er mulig å gjøre.

Alle myndigheter med ansvar for politikktutforming bør respektere prinsippet om å «ikke gjøre skade» som innebærer at en avstår fra tiltak som må forventes å berøre utviklingsland negativt dersom det finnes mindre skadelige kostnadseffektive alternativer. Utenriksdepartementet har utformet en veiledende sjekklister for politikktutforming som kan bidra til at dette prinsippet blir ivaretatt. Sjekklisten er vedlegg til denne rapporten.

Hva blir de nye målene?

En rekke temaområder er aktuelle for «verdens utviklingspolitikk» etter 2015. Ambisjonen er at de nye målene skal være relativt få og mobiliserende. De skal være *globale*, dvs. at de skal være målbare på globalt, men ikke nødvendigvis nasjonalt nivå. Føringer fra Rio+20 prosessen, tilsier at målene også skal *inkorporere de tre bærekrafts dimensjonene*: den sosiale, den økonomiske og den miljømessige som forutsetning for at oppnådde resultater kan bli varige. I tillegg skal de være *universelle* i erkjennelse av gjensidig avhengighet i en globalisert verden. Det innebærer at målene angår alle land og tolkes som at alle land skal gjøre en innsats også på hjemmebane for å realisere dem. Mange land vil være tilbakeholdne med å akseptere et slikt prinsipp og i praksis må en regne med en utforming av målene som gir betydelig fleksibilitet mht. hvordan det enkelte land skal bidra til å oppfylle dem. Målene skal inspirere bærekraftige valg i politikk og økonomi ved å vise at bredden av mål lar seg realisere i kombinasjon, og virker gjensidig underbyggende. Bærekraftsmålenes universalitet kan derfor ses som et virkemiddel for samstemthet.

De nye målene skal ha delmål som fanger opp de ulike viktige aspektene ved politikkområdene

de dekker. Det vil også bli utviklet indikatorer som kan brukes til verifisering av måloppnåelse.

Diskusjonene om de endelige målene og delmålene har pågått i lang tid i en rekke fora, fra FNs globale nettbaserte høring, via det såkalte høynivåpanelets rapport og FNs arbeidsgruppe for bærekraftsmål (OWG), konsultasjonene som presidenten i FNs generalforsamling har gjennomført, til en rekke innspill fra forskere, tenketanker og det sivile samfunn. OWG som har fulgt opp Rio +20-prosessen foreslår 16 bærekraftsmål mål brutt ned på en rekke delmål. De foreslår også et mål nr. 17, som både tar for seg iverksettingen av de øvrige og partnerskaps- og finansieringss spørsmål, i likhet med tusenårsmål nr. 8. En foreløpig drøfting av utkommet fra disse prosessene vil finne sted under FNs generalforsamling i 2014. Generalsekretærens synteserapport av prosesser og drøftinger vil ventelig foreligge mot slutten av året. Nye utviklingsmål forventes vedtatt av FNs generalforsamling høsten 2015.

Norske prioriteter, samarbeid og samordning

For Norge er hovedmålet utryddelse av ekstrem fattigdom innen 2030 og fem felter er tillagt særlig vekt fra norsk side: utdanning, godt styresett inklusive menneskerettigheter, kvinner og likestilling, energi og helse. Det gjøres en betydelig innsats for å fremme disse. I tillegg prioriteres bærekraftig og kunnskapsbasert bruk og bevaring av hav, naturressurser og biodiversitet, sammen med klima, mat og ernæringsikkerhet og fredelige og stabile samfunn. Arbeidet med å utvikle ny post-2015 agenda krever et helhetssyn på alle elementene som er forutsetninger for bærekraftig utvikling, og regjeringen vil i diskusjonene om agendaen generelt legge stor vekt på å fremme en bærekraftig økonomisk vekst, investeringer i privat sektor, godt styresett og grunnleggende rettigheter.

Denne rapporten fokuserer i første rekke på felter innen norsk politikk utenom utviklingsbistand, men for å illustrere sammenhengene og bistandens katalytiske funksjon, nevnes også store relevante bistandstiltak under hvert tema.

Finansiering av tiltak for å oppfylle målene

Oppfylging av en rekke av delmålene er for mange land avhengig av offisiell utviklingsbistand, ODA. Slik bistand må spille en rolle i finansieringsprosessen og noen av FNs medlemsland mener at den skal spille en hovedrolle. Norge og mange andre land ønsker diskusjonen om finansiering

skal konkludere med at ressursmobilisering på hjemmebane utenom bistand, f.eks. god forvaltning av naturressurser og mer effektiv skattlegging, skal utgjøre en betydelig del av finansieringen for alle land. Flere av de foreslåtte delmålene kan imidlertid komme til å kreve justering av alle lands hjemlige politikk, så vel som den som er rettet mot mellomstatlige forhold. Det kan innebære at landene også må gjøre lovmessige og institusjonelle tilpasninger som bidrar til at investeringer, handel og andre ressursstrømmer kan øke.

En konferanse om finansiering av fremtidige utviklingstiltak, inkludert de nye bærekraftmålene, planlegges i FN-regi i juli 2015. Konklusjonene fra konferansen vil legge viktige føringer både for høynivåmøtet om de nye målene et par måneder senere og for implementering av disse i årene som kommer. Norge leder, sammen med Guyana, forberedelsene til denne konferansen.

OWG foreslår et eget mål, nr. 17, for «means of implementation». Dette skal peke på hvilke midler som trengs for gjennomføring av de øvrige målene og etablere et globalt partnerskap for bærekraftig utvikling. Det foreslås sju delmål med overskriftene: Finansiering; teknologi; kapasitetsbygging; handel; politikk og institusjonell samstemthet; fler-interessent-partnerskap²⁴ og dataovervåkning og ansvarlighet. Delmålene er i stor grad siktet inn mot bistandsfinansiering og mot krav på f.eks. handelsområdet som utviklingsland har framsatt i andre sammenhenger.

Godt styresett, menneskerettigheter, rettsstat og demokrati

Hva er styresett og betydningen for utvikling

Styresett er ikke et klart avgrenset begrep. Det omfatter en rekke tema som understøtter hverandre og erfaringsmessig er viktige for å regulere forholdet mellom de som styrer (politikkerne), de som blir styrt (borgerne) og de som administrerer det offentlige apparatet (myndighetene).

Styresettet i et land kan være mer eller mindre godt. Ivaretagelse av borgernes rettigheter og interesser er et helt sentralt kjennetegn ved *godt* styresett. Motstykket er at borgerne har tillit til at politikere og myndigheter utøver sine funksjoner til samfunnets beste.

Norge og de nordiske landene har over en periode på mer enn 60 år opplevd betydelig sosial utvikling, økonomisk vekst og sosial utjevning, kombinert med fornuftig forvaltning av naturressurser. En viktig grunn er etter alt å dømme at

²⁴ multi stakeholder partnership

disse samfunnene styres etter prinsippene for godt styresett. Det indikerer at godt styresett, dersom det blir ett av de nye globale utviklingsmålene etter 2015, kan bidra til å bringe velstand og utvikling til alle land.

Norge og de nordiske land ser følgende fire hovedkategorier av faktorer som de viktigste bestanddelene i godt styresett: ivaretagelse av menneskerettighetene; utvikling av rettsstaten; utvikling av nøkkelinstitusjoner og etablering av demokratisk styreform. Dette perspektivet lå til grunn for det fellesnordiske innlegget som ble framført av utenriksminister Børge Brende i FN i juni 2014.

Ivaretagelse av og respekt for menneskerettighetene

Ivaretagelse av og respekt for menneskerettighetene er nødvendig for at innbyggerne i et land skal ha sikkerhet for liv og helse og ikke utsettes for vilkårlig behandling. Enhver må kunne gi uttrykk for sine meninger og protestere mot urettferdig behandling uten å bli forfulgt. Likedan er retten til informasjon gjennom uavhengige medier og internett og retten til forsamlings- og organisasjonsfrihet viktig både for individers og det sivile samfunnets mulighet til å holde politikere til regnskap. Dette er også nødvendige forutsetninger for fredelig løsning av arbeidsmarkedskonflikter, fremme av sosiale og økonomiske rettigheter og trygghet for borgerne til å starte og drive virksomhet som kan skape økonomisk vekst og sosial utvikling.

Rettsstat

Rettsstat basert på prinsippene for menneskerettighetene er et helt nødvendig ankerpunkt for å sikre at menneskerettighetene blir respektert.

Eiendoms- og bruksrettigheter så vel som oppfyllelse av kontrakter må skje uten at enkelte grupper får utilbørlige fordeler. Vilkårighet i regelsetting og rettshåndhevelse skaper usikkerhet og kan føre til kapitalflukt og motvirke langsiktige investeringer. Lover og håndhevingen av dem må også ivareta rettighetene til kvinner og barn og hindre diskriminering av marginaliserte grupper.

Institusjoner

En velfungerende rettstat forutsetter effektiv politimyndighet, uavhengige domstoler, ikke-diskriminerende og inkluderende avgjørelsesprosesser, tilgang til rettshjelp og gratis juridisk identitet for alle borgere. Den forutsetter også uavhengige revisjonsinstitusjoner og effektive tilsyn som sikrer forsvarlig bank- og forretningspraksis, slår

ned på korrupsjon og ulovlige kapitaltransaksjoner og oppmuntrer bedrifter til å ta økt samfunnsansvar.

Også innbyggernes behov for utdanning og helse av god kvalitet må forankres i kompetente institusjoner. De samme gjelder jevn forsyning av energi, transporttjenester og annen infrastruktur for næringslivet. Et effektivt skattevesen er også viktig for å sikre midler til jobbskaping, bærekraftig vekst og borgernes sikkerhet.

Demokrati

Politikerne må stå ansvarlig overfor borgerne i frie og rettfærdige valg. Politiske verv må overlates frivillig til valgets vinnere.

Selv i land hvor de demokratiske systemene tilsynelatende fungerer som de skal med politiske partier, nominasjoner og valg, kan selvrekrutterende politiske eliter finne muligheter til å befeste sine økonomiske interesser på andres bekostning. Alle land bør derfor sikte mot en kultur hvor borgerne ikke bare har rett til å velge sine politikere i frie valg, men hvor også de andre styresettelementene er på plass.

Internasjonale ambisjoner for perioden etter 2015

Open Working Group har foreslått et kombinert mål for fred og styresett – mål nr. 16: Fremme fredelige og inkluderende samfunn for bærekraftig utvikling, gi tilgang til rettsbeskyttelse for alle og bygge effektive, ansvarlige og inkluderende institusjoner på alle nivåer. De skisserer ti delmål pluss to delmål om virkemidler for iverksettelse:

- redusere betydelig alle former for vold og relatert død overalt
- få slutt på overgrep, utnyttning, menneskehandel og alle former for vold og tortur mot barn
- fremme rettsstaten på nasjonalt og internasjonalt nivå og sikre rettssikkerhet for alle
- betydelig redusere ulovlige finans- og våpenstrømmer, styrke retur av stjålne verdier og bekjempe alle former for organisert kriminalitet innen 2030
- betydelig redusere korrupsjon og bestikkelser i alle former
- utvikle effektive, ansvarlige og transparente institusjoner på alle nivåer
- sikre responsiv, inkluderende, deltakende og representativ beslutningstaking på alle nivåer
- øke og styrke deltakelsen av utviklingsland i institusjonene for globalt styresett
- sikre legal identitet for alle inkludert fødselsregistrering innen 2030

- sikre alle tilgang til informasjon og beskytte grunnleggende friheter i henhold til nasjonal lovgivning og internasjonale avtaler

De to virkemiddelmålene er:

- styrke relevante nasjonale institusjoner, bl.a. ved internasjonalt samarbeid for å bygge kapasitet på alle nivåer særlig i utviklingsland for å forebygge vold og bekjempe terrorisme og kriminalitet
- fremme og håndheve ikke-diskriminerende lover og politikk for bærekraftig utvikling.

Målsettet er svakere enn de norske forslagene til mål for styresett og menneskerettigheter som ble fremmet i OWG-diskusjonene. Norge vil imidlertid neppe ha vansker med å bidra til å oppfylle disse målene, med unntak av nr. 10 som innebærer relativisering av menneskerettighetene. Fraværet av klare målsettinger mht. ytringsfrihet, tilgang til fri informasjon og demokratiske rettigheter er foreløpig en utfordring. Det gjenstår imidlertid å se hvilke mål og delmål post-2015–prosessen ender opp med og det er derfor fortsatt hensiktsmessig i drøftelsene fremover å ta utgangspunkt i delmålene som Norge ser som særlig viktige:

- Sikre frihet for tale, forsamling, fredelige protester og tilgang til uavhengige media
- Fremme rettstaten, demokratisk styresett og folkelig deltakelse i politiske prosesser på alle nivåer
- Garantere retten til informasjon, tilgang på offentlige data og rettsinstanser
- Sikre juridisk identitet og fødselsdata for alle
- Bekjempe korrupsjon og sikre at politikere og offentlig ansatte står til ansvar for velgerne
- Styrke rettsikkerhet og statsinstitusjoner for å skape fordelaktige rammebetingelser for privat sektor og investeringer, inkludert vekst og jobbskaping
- Sikre sterke, profesjonelle og kompetente institusjoner på alle områder

Som det framgår er det regjeringens syn at menneskerettigheter, rettsstat, effektive institusjoner og demokrati henger så nært sammen at de bør fremmes som en helhet, jf. det fellesnordiske innlegget utenriksminister Brende holdt i FNs generalforsamling i juni 2014. Nedenfor belyses hvordan norsk politikk bidrar eller kan bidra til å oppfylle disse ambisjonene.

Hvordan fremmes styresett generelt?

FNs høykommissær for menneskerettigheter (OHCHR) i Genève er FNs ledende autoritet på MR. Organet overvåker hvordan medlemslandene respekterer FNs menneskerettighetskonvensjoner og reagerer ved brudd på menneskerettighetene. Det har også til oppgave å sikre at MR står i fokus i all FNs virksomhet, er viktig deltaker i FNs fredsoperasjoner og gir råd til FN-personell i felten. OHCHR har regionale avdelinger samt representanter i land med store MR-utfordringer. I tillegg gis vurderinger og råd i områder hvor MR-situasjonen er særlig utsatt.

FNs menneskerettighetsråd er en sentral FN-instans i det internasjonale arbeidet for menneskerettighetene. Med fire års mellomrom gjennomføres høringer av medlemslandene, såkalte Universal Periodic Reviews (UPR), hvor landene må svare for implementeringen av de MR-konvensjonene de har ratifisert.

Komiteen for sosiale, humanitære og kulturelle spørsmål i FNs generalforsamling, 3. komité, er et viktig globalt forum særlig for ytringsfrihet, pressefrihet, forsamlingsfrihet og arbeid for menneskerettighetsforkjempere. Saker fra bl.a. FNs menneskerettighetsråd behandles i 3. komité.

Den internasjonale arbeidsorganisasjonen (ILO) er en sentral aktør på menneskerettighetsområdet og organisasjonens åtte kjernekonvensjoner som setter forbud mot barnarbeid, tvangsarbeid, diskriminering og fastslår rett til organisasjons- og forhandlingsfrihet, regnes som menneskerettighetskonvensjoner. Alle medlemsland må rapportere jevnlig på ratifiserte og uratifiserte konvensjoner. Norge sitter i ILOs styre for 2014 - 2017 og er aktiv i gjennomgangen av etterlevelse av disse konvensjonene.

ILOs standarder og oppfølgingen av disse har spilt en avgjørende rolle i demokratiseringsprosessen i en lang rekke land, eksempelvis Chile, Polen og Sør-Afrika og senest i Myanmar på 2000-tallet.

Også frihandelsavtalene som EU og EFTA inngår, viser til ILO-konvensjonene. EU gir ikke handelspreferanser til land som har fått alvorlige anmerkninger fra ILOs Gjennomføringskomitee.

OECD driver viktig arbeid for å bekjempe korrupsjon internasjonalt – særlig i forbindelse med multinasjonale selskapers virksomhet. En rekke land har ratifisert OECDs antikorrupsjonskonvensjon og organisasjonen overvåker hvordan den iverksettes av medlemslandene og andre.

Den internasjonale organisasjonen for riksrevisjoner (INTOSAI) har et stort antall medlemsland og fremmer det grunnleggende styresettprinsippet at statens finanser skal revideres av institusjoner som ikke er underlagt instruksjonsmyndighet fra regjeringen. INTOSAI drøfter sentrale spørsmål omkring kontroll med statlige midler og bidrar med faglig støtte til utvikling av riksrevisjonsinstitusjoner i utviklingsland. Sammen med Den interparlamentariske unionen har de engasjert seg for å få åpenhet og etterprøvbare reflektert i de nye utviklingsmålene.

Den interparlamentariske union IPU omfatter parlamentene i 164 medlemsland.

Menneskerettigheter og videre spredning av representativt demokrati er blant de mest sentrale temaene IPU arbeider med. Styresettet blant parlamentarikerunionens medlemsland varierer fra velfungerende demokratier til autoritære og undertrykkende regimer. IPU er derfor et viktig forum for drøfting av bl.a. menneskerettigheter og demokrati.

Institute for Democracy and Electoral Assistance (IDEA) utfører forskning og utredning om bl.a. valgprosesser, konstitusjonelle forhold, politisk deltakelse og representasjon, demokrati og utvikling, konflikt og sikkerhet. IDEA formidler kunnskap til nasjonale aktører som arbeider for demokratisk reform, slik at de bedre kan bidra til endringer i demokratisk retning.

Omfattende styresettutvikling skjer i regi av internasjonale konvensjoner og traktater. Som eksempel kan nevnes Konvensjonen for bevaring av biologisk mangfold, og konvensjonene som regulerer håndtering av farlige stoffer. De dreier seg i vesentlig grad om å understøtte oppbygging av institusjonell kapasitet og god rollefordeling mellom styresettsnivåer og faginstanser.

En rekke internasjonale organisasjoner yter faglig bistand til institusjons- og kapasitetsbygging i fattige land i mange sektorer som er relevante for godt styresett. Verdensbanken og de regionale utviklingsbankene har en dominerende stilling i denne sammenhengen, men en rekke andre aktører bidrar også. IMF gir råd om økonomisk politikk og regulering av finansmarkeder, og bidrar med bistand til oppbygging av institusjoner som er viktige for økonomisk styring.

Norsk politikks bidrag til å sikre utviklingsland godt styresett

Det er antakelig i den direkte dialogen med andre land og i Norges arbeid i verv og posisjoner i internasjonale organer, at norsk politikk utenom

bistand har størst innvirkning på styresettsituasjonen i land med slike utfordringer.

Norge tar opp menneskerettighetsspørsmål i bilaterale politiske samtaler med en rekke land med utgangspunkt i de menneskerettighetskonvensjonene landet har ratifisert. Også konkrete brudd på menneskerettighetene tas opp.

Norge var styremedlem i FNs menneskerettighetsråd i 2009 – 2012, har deltatt i flere UPR-eksaminasjoner og ble selv eksaminert i 2009 og 2014.

Norge vil øke fokuset på sivile og politiske rettigheter og har tatt initiativ til en arbeidsgruppe i FNs menneskerettighetsråd som skal bidra til avskaffelse av kvinnekriminerende lover og praksis.

I Meld. St. 27 (2013–2014) *Et mangfoldig og verdiskapende eierskap* uttrykker regjeringen forventninger på menneskerettighets- og arbeidstakerrettighetsområdet til selskaper med statlig eierandel. Dette har også relevans for selskapenes rolle i utviklingsland. Det forventes at selskapene respekterer grunnleggende menneskerettigheter og følger dette opp overfor leverandører og forretningspartnere. Det forventes også at de gjennomfører aktsomhetsvurderinger i tråd med anbefalingene fra United Nations Guiding Principles on Business and Human Rights (UNGPs) bl.a. for å motvirke menneskerettighetsbrudd og at de bidrar til at grunnleggende arbeidsstandarder og rettigheter ivaretas og at arbeidstakerne gis en lønn de kan leve av.

Regjeringen forventer at ILOs kjernekonvensjoner er minimumsstandard for selskapenes virksomhet, samt at de følges opp i verdikjeden. Videre at de norske selskapene er blant de ledende i sin bransje når det gjelder helse, miljø og sikkerhet og opptre ansvarlig i omstillingsprosesser i dialog med ansatte og lokalsamfunn.

Flere forhold ved norsk politikk kan påvirke styresettsituasjonen i utviklingsland. Politikken som angår integrering og utdanning av innvandrere er ett felt. Opplæring i norsk kultur og historie og norskopplæring rettet mot innvandrere må forventes å gi bedre informasjon om og forståelse av hvordan det norske samfunnet fungerer. Dette vil kunne øke integreringstakten og spre informasjon om menneskerettighetene, godt styresett og rettsamfunn til landene innvandrerne kommer fra.

Alle departementer deltar i mellomstatlige fora. Blant rettsstatsrelevante politiske temaer som drøftes der og som Norge dermed er med å sette sitt preg på, er bl.a. kvinner og likestilling, arbeidsbetingelser i ulike land og migrasjon. Også den internasjonale debatten om selskapers samfunnsansvar er viktig.

Norske bedrifter som internasjonalt følger norske standarder og god internasjonal praksis, må antas å formidle normer for godt styresett, selv om det også finnes dem som utnytter svak arbeidslivslovgivning og andre juridisk uklare rammebetingelser. Inntrykket er imidlertid at de fleste større norske bedrifter som er etablert i utlandet retter seg etter norske og vertslandets lover og mange av selskapene deltar i regjeringens kontaktorgan KOMpakt, hvor menneskerettigheter og andre styresettspørsmål drøftes.

Krav om å lovfeste forhold som i dag ivaretas på frivillig basis som del av bedriftenes samfunnsansvar reises ofte fra det sivile samfunn og fra tid til annen blir slike forhold innlemmet i lovgivning og regelverk. Etter at regnskapsloven ble endret ved årsskiftet 2013/-14, må for eksempel store selskaper og utstedere av noterte verdipapirer innenfor utvinningsindustrien og skogdrift nå rapportere om inntekter på land-for-land basis.

Det er også reist krav fra det sivile samfunn om at bedrifter må rapportere land-for-land om arbeids- og lønnsforhold, også bakover i verdikjeden, og om avgifter og godtgjørelser de betaler til landene de opererer i, samt om hvordan inntektene de skaffer vertslandet benyttes. Det har også vært krevd at flernasjonale bedrifter basert i Norge skal opplyse hvem den eller de største reelle eierne er. Storbritannia har nylig innført påbud om åpenhet omkring slikt «beneficial ownership».

Norge er aktiv deltaker i bl.a. Interpol, støtter anti narkotika-arbeid i FN-regi (UNODC) og arbeidet mot ulovlig uregistrert og urapportert fiske i begge disse organisasjonene. Norge arbeider også mot ulovlige pengestrømmer gjennom bl.a. Financial Action Task Force (FATF) og deltar i annet samarbeid for å forebygge internasjonal kriminalitet, som har grobunn i svake styresettforhold. Denne typen samarbeid bidrar til å sette standarder for håndhevelse av lover og regler i enkeltland og dermed også til bedre styresett. Norge har ratifisert internasjonale konvensjoner mot korrupsjon og tilpasset norsk lov slik at nordmenn og personer ansatt i norske selskaper kan straffes dersom de bidrar til korrupsjon i utlandet.

Av selskaper med statlig eierandel, forventes det størst mulig åpenhet knyttet til pengestrømmer, inkludert skatt, at de følger OECDs retningslinjer på skatteområdet og unngår å benytte skatteparadiser som ikke følger OECDs standarder og ikke vil inngå skatteopplysningsavtaler med Norge. Videre forventes det at selskapene har retningslinjer, systemer, og gjennomfører vurderinger og tiltak for å hindre korrupsjon.

Organisasjonene i arbeidslivet er i dialog med sine søsterorganisasjoner i ulike land, også utviklingsland, om forhandlingsmekanismer og institusjoner som sikrer fordelaktige løsninger for partene i arbeidslivet. Denne dialogen er ikke direkte initiert av norsk politikk, men den er et resultat av en utvikling her hjemme som er formet av norsk styresettpolitikk.

Norge støtter utvikling av riksrevisjoner og bedre revisjonspraksis gjennom INTOSAI.

Norsk deltakelse i og støtte til internasjonale organer for massekommunikasjon som FNs internasjonale telekommunikasjonsunion (ITU) bidrar til ikke-diskriminerende tilgang for utviklingsland og organisasjoner til radio- og tv-frekvenser og til åpne internettlinjer. Det kan bety bedre informasjon for allmennheten og bedre arbeidsforhold for næringslivet i mange land.

Stortinget er representert i IPU som er omtalt foran og som er et viktig forum for drøfting og fremme av bl.a. menneskerettigheter og demokrati.

Norge fremmer også demokrati og godt styresett gjennom aktivt arbeid i 3. komité i FNs generalforsamling.

Bistand for godt styresett

Likestilling og menneskerettigheter. Anslagsvis 180 000 kvinner, dvs. fem prosent av kvinnene i Niger, deltar i ulike spare- og lånegrupper støttet av Norge gjennom CARE. Samarbeidet omfatter om lag 7 000 aktive spare- og lånegrupper og ca. 200 kornbanker. Bl.a. kvinnegrupper har fått opplæring i enkle bankprinsipper og tildeler lån på grunnlag av gode investeringsideer. Kvinnene mener de har fått økt økonomisk og politisk makt og at de også har fått mer å si i forhold til ektefellen.

Norge finansierer valgobservatører i mange land gjennom Norsk ressursbank for demokratibygging og menneskerettigheter, NORDEM. NORDEM sender også ut eksperter for styrking av godt styresett og demokratiske institusjoner, utvikling av uavhengige medier, menneskerettighetsobservasjon og undervisning i menneskerettigheter, uavhengig rettsvesen og rettsreform, kvinners rettigheter, politisk pluralisme og sikkerhetssektorreform.

Norge støttet UNDP-programmer for demokratiutvikling i Guatemala i 2000 – 2009 med 93,2 mill. kroner for å styrke det sivile samfunnet og urfolks rettsvern gjennom det offentlige straffetrettsystemet. En evaluering viser at programmet har bidratt positivt.

Norge støtter IDEA med bistandsmidler og deler deres visjon om at åpenhet og styrking av borgeres innflytelse og kunnskap er nødvendig for å sikre at formelt demokrati også blir reelt demokrati.

Gjennom Olje for utvikling bistår Norge samarbeidsland med kapasitetsbygging innen ressursforvaltning, miljøforvaltning og inntektsforvaltning, med godt styresett, åpenhet, likestilling og anti-korrupsjon som overordnede hensyn. Det gis også støtte til å utvikle politiske og juridiske rammeverk og støtte til opplæring av parlamentarikere, sivilt samfunn og media for å bidra til demokratisk kontroll med myndighetenes petroleumsforvaltning. I Øst-Timor har Ofu for eksempel bidratt til at landet nå har et petroleumsfond på om lag USD 11 mrd.

Regjeringens klima- og skogprosjekt arbeider aktivt for utviklingsmål knyttet til forbedringer av politisk og økonomisk styresett, levedyktige lokalsamfunn og fattigdomsreduksjon. Dette henger sammen med at viktige drivere bak avskoging i utviklingsland er knyttet til styresettproblemer, manglende institusjonell kapasitet og fattigdom. I denne sammenheng er styresett styrket blant annet gjennom innsats for urfolks rettigheter, bedre tilgang til informasjon, kartlegging av landrettigheter og bidrag til bekjempelse av korrupsjon og kriminalitet i skogsektoren. Forbedring av politisk styresett skjer også gjennom katalytiske innsatser som bidrar til politiske prosesser, tverrsektorielt samarbeid og reformer i naturressursforvaltningen. I siste instans kan arbeidet for bedre styresett i naturressursforvaltningen være et vesentlig bidrag til statsbygging i tropiske skogland.

Samarbeidet mellom skatteetatene i Norge og Zambia Revenue Authority (ZRA) under bistandsprogrammet Skatt for utvikling, ble lansert i 2011. Samarbeidet skal øke ZRAs kompetanse og innsikt i de multilaterale gruveselskapenes virksomhet. Støtten har bidratt til å øke de årlige inntektene fra gruveselskapene med USD 200 mill. og til at selskapene er blitt pålagt å innbetale 322 mill. kroner basert på tidligere års skatterevisjoner.

Justisdepartementet opprettet i 2004 beredskapsgruppen Styrkebrønnen som består av personell fra norsk justissektor: påtalemyndighetene, domstolene, forsvarsadvokater og kriminalomsorgen. Personellet sekonderes til internasjonale organisasjoner som FN, EU og OSSE, eller sendes ut i henhold til bilaterale avtaler. De gir råd og bistand, bl.a. knyttet til utvikling av uavhengige domstoler, rettstat og demokrati.

Utdanning

Utdanning er en avgjørende faktor for utvikling

Utdanning er en menneskerett og en viktig nøkkel til bedre liv for den enkelte, så vel som til økt bevissthet om bedre helse, demokrati og rettsstat. Det er positiv sammenheng mellom utdanning og økonomisk vekst og ikke noe land har oppnådd bærekraftig vekst uten å ha en befolkning med høy grad av lese-, skrive- og regneferdigheter.

Arbeidsløsheten, særlig blant unge, er meget høy i mange utviklingsland. Utdanning ut over grunnskole må derfor være innrettet mot disse landenes utfordringer og unge mennesker må få kunnskaper som gjør dem i stand til å skape sin egen fremtid. Opplæringen på ungdomsskolen og videregående trinn i mange land trenger betydelig tilpasning innholdsmessig og behovet for fagutdanning er stort.

Jenter og kvinner diskrimineres i opplæringen i mange land. Barn med nedsatt funksjonsevne blir i større grad enn andre barn ekskludert når det gjelder utdanning. Dermed går mange land glipp av en betydelig ressurs for å bedre økonomien så vel som folkehelsen. Kunnskap er i seg selv den sterkeste kraften til å bryte ned slike barrierer. Endring forutsetter at landenes myndigheter ser potensialet i å utdanne alle, uavhengig av kjønn og funksjonsevne og har politisk vilje til å legge til rette for det.

Status for tusenårsmål utdanning – Ambisjoner for perioden etter 2015

Tusenårsmål nr. 2, å sikre grunnutdanning for alle barn innen 2015 og mål 3a om lik rett til utdanning for jenter og gutter på alle nivåer har vært en viktig drivkraft for å bedre utdanningen i mange land. Både utviklingslandene selv og bistandsgiverne har mobilisert for å nå dem. Rapportene viser framgang i de fleste land og globalt. Alt i 2010 ble hele 90 prosent av verdens barn innskrevet i grunnskolen. I Afrika sør for Sahara har andelen økt fra 53 prosent i 1990 til 77 prosent i 2011. Målet er imidlertid ikke i rute. F.eks. er det 58 millioner barn, herav 31 millioner jenter, som ikke går på barneskole. Statsminister Erna Solberg, leder sammen med Rwandas president Paul Kagame, høynivågruppen «Millennium Development Goals Advocacy Group», som skal mobilisere for at tusenårsmålene blir oppfylt før utløpet av 2015.

Almenn skolegang for jenter og nedbygging av kulturelle og religiøse barrierer som stenger for fremskritt, vil være en utfordring i mange land

lenge etter 2015. Manglende trygghet for jenter for å komme til skolen på en sikker måte og sikkerhet for skolene i konfliktområder, er også hindre som myndighetene har ansvar for å bygge ned. Styrking av kvaliteten er et annet satsningsområde. Ansporet av tusenårsmålene har det vært nedlagt et stort arbeid for å få barn på skole. Mange dropper imidlertid ut eller fullfører uten å ha lært å lese og regne ordentlig. Kvaliteten på opplæringen, med fokus på lærere og læremateriell, må derfor få økt oppmerksomhet og undervisning på morsmålet vektlegges.

I Open Working Group-prosessen ble følgende mål foreslått – mål nr. 4: Sikre inklusiv og likeverdig utdanning og fremme livslang læringsmuligheter for alle. Det ble foreslått sju delmål med ytterligere tre virkemiddel-delmål:

- alle barn skal fullføre fri, likeverdig og høykvalitets primær- og sekundærutdanning med relevant læringsutbytte innen 2030
- alle barn skal ha tilgang til kvalitetsmessig god tidlig omsorg og førskole innen 2030
- kvinner og menn skal sikres lik tilgang til rimelig yrkesopplæring og tertiærutdanning inkl. universitet innen 2030
- antallet unge og voksne med relevant utdanning og opplæring for arbeidslivet skal økes med x pst.²⁵ innen 2030
- kjønnsforskjeller i utdanning skal fjernes og personer som er sårbare, har funksjonshemninger, urfolk og barn i utsatte situasjoner skal sikres lik tilgang til alle opplæringsnivåer innen 2030
- all ungdom og minst x pst.²⁵ prosent av voksne skal kunne skrive og regne innen 2030
- alle skal, innen 2030, sikres kunnskap og ferdigheter om bærekraftig utvikling og levevis, menneskerettigheter, likestilling, fremme av fred og ikke-vold, globalt borgerskap og forståelse av kulturens diversitet bidrag til bærekraftig utvikling.

Virkemiddel-delmålene er:

- bygge og oppgradere lærefasiliteter så de blir gode læreomgivelser for alle;
- øke antallet stipend for studenter fra utviklingsland i utviklede land og andre utviklingsland med x pst.²⁵ innen 2020
- øke tilgangen på kvalifiserte lærere som får opplæring i utviklingsland med x pst.²⁵ innen 2030.

Fra norsk side har drøftingene vært basert på følgende delmål:

- Øke andelen jenter og gutter med lik tilgang til førskoleomsorg og -utdanning av god kvalitet
- Sikre alle jenter og gutter tilbud om fullført ni års gratis grunntidning med godt læringsutbytte
- Sikre lik tilgang for jenter og kvinner til utdanning på alle nivåer
- Sikre at alle jenter og gutter kan lese, skrive og regne etter fire års grunntidning
- Utrydde voksen analfabetisme
- Øke andelen av unge kvinner og menn som har tilgang til og fullfører videregående opplæring eller yrkesrettet opplæring som inkluderer grunnleggende, tekniske og faglige ferdigheter som trengs for arbeid
- Sikre kvalitet gjennom å utdanne og ansette nok kvalifiserte lærere.

I tråd med disse prioriteringene stiller Meld. St. 25 (2013–2014) *Utdanning for utvikling* opp tre hovedmål for den norske utviklingsstrategien innen utdanningssektoren:

- Alle barn får samme muligheter til å begynne på og fullføre skolen
- Alle barn og unge lærer grunnleggende ferdigheter og rustes for livet
- Flest mulig får ferdigheter som sikrer en overgang til arbeidslivet, og bedrer forutsetningene for økonomisk vekst og bærekraftig utvikling i bred forstand

Meldingen dreier seg i hovedsak seg om hva Norge gjør på utviklingsbistandsområdet for å fremme dette feltet, men drøfter også utviklingslandenes nasjonale ansvar og andre virkemidler.

Hvordan fremmes utdanning generelt?

Oversiktene over delmål i forrige avsnitt viser sentrale utfordringer som det er enighet om at særlig utviklingsland står overfor på utdanningsfeltet. I den globale debatten om hvordan den nye utviklingsagendaen skal finansieres, pekes det på utviklingsbistand som finansieringskilde og på at målrettet støtte fra rike land vil kunne avhjelpe noe av behovet for finansiering av utdanning i en oppbyggingsfase i de fattigste landene, i sårbare stater og land i konflikt. Bistand vil bl.a. kunne finansiere faglig rådgivning for å utvikle gode og robuste utdanningssystemer i land som mangler slik kompetanse.

På lang sikt er imidlertid landenes egen evne til å finansiere utdanningssektoren langt viktigere

²⁵ FN's åpne arbeidsgruppe foreslo ikke konkrete prosentsetninger

enn støtten fra andre land. For å opprettholde en tilfredsstillende opplæringsstandard, er myndighetene avhengige av at skatteinntektene dekker grunnleggende investeringer og kan betale for løpende opplæringstjenester. I land som prioriterer utdanning høyt på sine offentlige budsjetter, vil økte inntekter til staten også bidra til å bedre opplærings situasjonen.

Ut over bevilgning av ODA-midler yter rike lands hjemlige politikk et beskjedent bidrag til å heve standarden på opplæringen i grunnskolen og på det videregående nivået i fattige land. Heving av kvaliteten på opplæringen i rike land bidrar imidlertid samtidig til en generell standardheving på kunnskapstilfang og undervisningsmetoder som er tilgjengelig internasjonalt, som også fattige land kan nyte godt av.

På høyere utdanningsnivå er det betydelig mobilitet over landegrensene av både lærerkrefter, studenter og flyt av informasjon. På dette nivået bidrar rike land til å styrke utdanningsnivået i fattige land i den grad studentene returnerer til sine hjemland. Som følge av de enorme forskjellene i inntekts- og levestandard velger en stor del av utenlandsstudentene fra utviklingsland å ikke returnere til hjemlandet.

Stadig flere høyere utdanningsinstitusjoner tilbyr muligheten til internettstudier som innebærer at også studenter i utviklingsland kan ta kompetansegivende kurs uten å reise til utlandet. Enkelte slike kurs er gratis, andre krever studieavgifter. Særlig amerikanske universiteter har et betydelig tilbud av slike studier. Dette er en utvikling som kan bidra til heving av utdanningsnivået i fattige land både direkte og gjennom bedre kvalifiserte lærere.

Innen forskning er åpen og gratis tilgang til informasjon en nøkkel til kunnskapshøving i alle land. Mange land og læresteder i rike land følger «open access» prinsippet og gjør publikasjoner med forskningsresultatene de finansierer åpent tilgjengelig på nett. Imidlertid er fortsatt mye forskning av betydning for kunnskaputvikling i fattige land utilgjengelig og viktige fagtidsskrifter opererer ofte med priser på nett-tilgang som ligger over det mange universiteter i utviklingsland har råd til å betale. Det er derfor fortsatt et potensiale for de som finansierer forskning til å bidra til friere tilgang til slik kunnskap.

Sikkerhet er viktig for at barn skal få skolegang. I konfliktområder blir skoler i enkelte tilfeller brukt av militære. Lucens-retningslinjene er etablert for å sikre at undervisningssteder og skoler beskyttes i konfliktsituasjoner.

Norsk politikks bidrag til å fremme utdanning i utviklingsland

Generelt vil en høy opplæringsstandard i Norge kunne bidra til standardheving i fattige land, f.eks. når nyvinninger om kunnskapsformidling gjøres kjent internasjonalt. Utenlandske studenter i Norge drar også nytte av økt faglig nivå. Forutsetningen for at det skal komme hjemlandet deres til gode er imidlertid at de returnerer dit etter fullførte studier. Incentiver for tilbakevending og institusjonssamarbeid kan sikre dette.

Norsk internasjonaliseringspolitikk legger vekt på at norske institusjoner for høyere utdanning samarbeider med utenlandske institusjoner for å videreutvikle kvaliteten på norsk høyere utdanning. Fra norsk side er en opptatt av gjensidighet, kvalitet og relevans og gjennom samarbeid med utenlandske institusjoner kan en videreutvikle kvaliteten på både norsk høyere utdanning og på utdanningen i det landet man samarbeider med. Slik sett bidrar norsk høyere utdanning til å videreutvikle kvaliteten på utdanning også i utviklingsland.

Forskningsmeldingen, Meld. St. 18 (2012–2013) *Lange linjer – kunnskap og muligheter*, omtaler at norske forskningsinstitusjoner skal engasjere seg i internasjonalt samarbeid, også med institusjoner fra lavinntektsland for å bidra til utvikling.

Prinsipielt mener regjeringen at all forskning som er helt eller delvis offentlig finansiert skal være åpent tilgjengelig og støtter arbeidet i UNESCO for Åpne utdanningsressurser (Open Education Resources, OER). Norske universiteter og høyskoler har egne og felles åpne digitale arkiver som bidrar til dette. I tillegg er det opprettet et felles forskningsinformasjonssystem for helseforetak, institutter, universiteter og høyskoler, Current Research Information System in Norway (CHRISin), som bl.a. skal koordinere arbeidet med åpen tilgang til vitenskapelige artikler. Norges forskningsråd krever at forskningsresultater fra prosjekter som er helt eller delvis finansiert av dem skal være åpent tilgjengelige.

Det arbeides også nasjonalt og internasjonalt for å gjøre bl.a. helsefaglige, samfunnsfaglige og realfaglige forskningsdata fra bl.a. biobankene, helseregistre og store befolkningsundersøkelser åpent tilgjengelige for forskere.

Norge har foreløpig et begrenset tilbud av åpen nettundervisning (Massive Open Online Courses (MOOC)), men et regjeringsoppnevnt utvalg avga i 2014 en rapport med en rekke forslag til å fremme nettbasert opplæring. Denne er

nå til vurdering. Norge har faglige fortrinn og spesialiserte studier bl.a. på områder som fiskerier, fiskeoppdrett og skips- og offshoret teknologi. Dette er nærings- og jobbettede studier som på sikt kan danne basis for et nettbasert studietilbud.

Norge vil gjennom UNESCO arbeide for en global konvensjon for anerkjennelse av høyere utdanningskvalifikasjoner.

Norge vil arbeide for at Lucens-retningslinjene om beskyttelse av skoler og læresteder følges i konfliktområder.

Bistand til utdanning og utvikling

Bistand til utdanning kan ha en viktig katalytisk rolle i fattige land for å få i gang utvikling av utdanningssektoren og som brobygger når ressursene er knappe. En må imidlertid samtidig sikre seg mot for stor avhengighet av bistand. I Afrika utgjør bistand til utdanning mellom 10 og 15 prosent av den totale finansieringen av utdanningssektoren.

Regjeringen har besluttet at Norge skal spille en lederrolle innen utdanningsbistand og bidra til at FNs post-2015-mål om utdanning baseres på etablerte internasjonale menneskerettighetsforpliktelser. Likestillingsperspektivet skal være integrert, det skal tas særlige hensyn til marginaliserte grupper, det skal være fokus på hele utdanningsløpet, på gjennomføring, kvalitet og læringsutbytte, på læring også for ungdom og voksne og for tilegnelse av nødvendige ferdigheter som sikrer inntektsgivende arbeid og at en fungerer i samfunnet. Dette reflekteres også i stortingsmeldingen *Utdanning for utvikling*.

På kort sikt er det å nå FNs tusenårsmål 2 og 3 hovedfokus. På lengre sikt skal Norge bidra aktivt til å realisere nye utviklingsmål på utdanning gjennom grunnleggende og langsiktig satsing også der hvor det er behov for fundamentale struktur- og holdningsendringer.

Som representant for vår regionalgruppe i UNESCO leder Norge den globale Styringskomiteen for Utdanning for alle²⁶ og har bidratt til innspill til post-2015 prosessen, bl.a. OWG-drøftingene og FNs generalsekretærs synteserapport.

Norge vil ta til orde for utdanning i alle relevante sammenhenger. I FN og andre multilaterale fora skal vi arbeide for at utdanning kommer høyt på dagsorden, bruke de kanaler som gir størst effekt, kreve at relevante institusjoner leverer effektivt på utdanningsfeltet og støtte finansielt opp om gode prosjekter og programmer. Norge

vil også bidra til å utvikle internasjonale partnerskap og allianser med politisk og finansiell kraft til å oppnå gode resultater.

Norge vil identifisere en gruppe pilotland hvor det vil bli satset bredt på et utdanningssamarbeid som bidrar til å styrke myndighetenes egen innsats på utdanning og utføres i samarbeid med disse. Norge vil også samarbeide med og trekke på kompetansen til andre givere, multilaterale organisasjoner, fagmiljøer i og utenfor Norge, samt sivilsamfunnsorganisasjoner.

Dersom arbeidet utvikler seg i henhold til de prioriteringer som ligger til grunn, planlegger Norge å gradvis øke den årlige støtten til Det globale partnerskapet for utdanning (GPE) over de neste tre årene, fra 290 mill. kroner i år til 590 mill. kroner i 2017. Partnerskapet er et globalt initiativ for utdanning som samler alle relevante partnere til felles innsats og en viktig kanal for opptrappingen av norsk støtte til utdanning.

Norge delfinansierer et pilotprosjekt for å tilrettelegge OECDs Pisa-studier også for utviklingsland. I utviklede land gir disse undersøkelsene informasjon til utdanningsmyndighetene om nivået elevene oppnår i ulike fag og dermed om standarden på opplæringen de får. Undersøkelsene har fungert som en spore til å identifisere felter hvor opplæringen kan bedres. Dette kan også fungere på samme måte for utviklingsland og gi dem gode analyser av manglene og behovene som myndighetene må arbeide med. Pilotstudiene vil søke å klarlegge dette.

Kvinner og likestilling

Hva er problemstillingene?

I mange utviklingsland er kvinners juridiske stilling i forhold til menn tradisjonelt svak. Utdanning er ett av de feltene hvor jenter og kvinner nedprioriteres, noe som har store følger for samfunnsutviklingen generelt.

Kvinner diskrimineres imidlertid også ellers i samfunns- og næringslivet i mange utviklingsland. Samtidig som de utfører en stor del av arbeidet både innen jordbruk og handel, tilkjennes kvinnene i mange samfunn verken eiendomsrett eller arverett og har ikke mulighet til å ta selvstendige beslutninger om sin økonomi.

Likestilling og kvinners rettigheter er viktig både av hensyn til respekten for menneskerettighetene og for nasjonaløkonomien. Erfaring viser at kvinner i utviklingsland har et stort uforløst potensiale som entreprenører. Når de får muligheten, engasjerer de seg aktivt og med suksess både når det gjelder mikrofinans, utleie av mobiltelefo-

²⁶ Education for All Steering Committee

ner, innen helsesektoren og utdanning og ved utbygging av ren energi m.m. Erfaringer fra Norge viser at kvinners deltakelse i den formelle økonomien bidrar vesentlig til veksten i bruttonasjonalproduktet. I land hvor myndighetene både er positive til å bedre kvinners stilling og er opp-tatt av å få fart på utviklingen, kan mer formell økonomisk makt til kvinner være en vei til å oppnå begge deler.

Utdanning, inntekt og en friere stilling er i tillegg til gode helsetjenester viktig for å bedre kvinners reproduktive helse, som igjen innvirker på barnedødelighet og i sin tur på antall barn hver kvinne trenger å føde. Kvinner som får utdanning får både færre barn og de får barn senere enn de ellers ville gjort, noe som gir både en helsegevinst og er nasjonaløkonomisk positivt. Lavere befolkningsvekst i lavinntektsland som i utgangspunktet har høy befolkningsvekst kan bedre samfunnets muligheter til å yte tjenester og ta vare på marginaliserte grupper. Jenter og personer med nedsatt funksjonsevne er i dag blant de mest marginaliserte gruppene i verden.

Å mobilisere kvinner og jenter så de kan bli aktive samfunnsaktører, krever endringer i maktfordeling og sosiale strukturer. Samtidig er endring betinget av allmenn erkjennelse av de underliggende holdninger, tradisjoner og handlinger som fører til undertrykkelse og diskriminering av kvinner. Også menns holdninger må utfordres og utdaterte måter å organisere samfunnet på endres.

Status for likestillings-tusenårs målet – Ambisjoner for perioden etter 2015

Tusenårs mål nr. 3 er å fremme likestilling mellom kjønnene og myndiggjøre kvinner.

Ifølge FN er det nå globalt nesten like mange jenter som gutter som får grunnutdanning, selv om få land har oppnådd likestilling på alle utdanningsnivåer. Fattigdom er en viktig barriere, særlig for eldre jenter som må bidra til familiens underhold.

40 prosent av jobbene i lønnet arbeid utenfor jordbruket i utviklingsland i 2011 var besatt av kvinner (framgang siden 1990), men ifølge The Millennium Development Goals Report 2013, FN 2013 har de også de mest usikre jobbene, dårligst sosiale ordninger og generelt lavere lønn enn menn for samme arbeid.

Andelen kvinnelige parlamentarikere i utviklingsland har steget fra 12 til 21 prosent mellom 2000 og 2014.

Vold mot kvinner fortsetter å undergrave anstrengelsene for å nå likestillingsmålene.

Post-2015-målene

Open Working Group foreslår som likestillingsmål – mål nr. 5: Oppnå likestilling og myndiggjøre alle kvinner og jenter. Seks delmål og tre virkemiddel-delmål er foreslått:

- få slutt på alle former for diskriminering av kvinner og jenter overalt
- forebygge og eliminere alle former for vold mot kvinner og jenter offentlig og privat, inkludert menneskehandel og seksuell og annen utnyttning
- eliminere all skadelig praksis som barne-, tidlig- og tvungne ekteskap og omskjæring av kvinner
- redusere den ekstra byrden ulønnet omsorgsarbeid utgjør gjennom sosial beskyttelse og fremme delt ansvar i husholdningene i henhold til skikkene i det enkelte land
- sikre full deltakelse og like muligheter for kvinner i beslutningsprosesser i det politiske, økonomiske og offentlige liv
- sikre allmen tilgang til seksuell og reproduktiv helse og reproduktive rettigheter

De tre virkemiddel-delmålene er:

- sikre reformer som gir kvinner lik tilgang til økonomiske ressurser, eierskap og kontroll over jord og andre eiendeler, finanstjenester, arv og naturressurser i henhold til nasjonale lover
- øke bruken av teknologi, særlig IT, for å fremme myndiggjøring av kvinner
- iverksette og styrke politikk og lovgivning som kan håndheves for å fremme likestilling og myndiggjøring av kvinner og jenter på alle nivåer

Norge og de andre nordiske land ønsker et eget mål om likestilling og kvinners rettigheter og er blitt enige om særlig å fremme følgende delmål:

- forebygge og stanse alle former for vold mot kvinner og jenter og skadelige skikker som kjønnslemlestelse, barne-, tidlig- og tvangsekteskap samt æresdrap
- likhet mht. ledende stillinger og full deltakelse i beslutningstaking på alle nivåer
- like rettigheter for kvinner til økonomiske ressurser, inkl. eierskap og kontroll med jord og annen eiendom, lik rett til kreditt, arv, tilgang til naturressurser og ny teknologi

- tilgang for alle til seksuell og reprodutiv helsetjenester og -rettigheter

Det arbeides med å inkludere delmål for likestilling også under andre hovedmål, slik som fattigdom, landbruk, utdanning, helse, anstendig arbeid og deltakelse i konfliktforebygging og fredsprosesser.

Hvordan fremmes likestilling utenom bistand generelt internasjonalt?

Jenters og kvinners stilling i utviklingsland påvirkes av en rekke faktorer ved andre lands politikk utover utviklings- og bistandssfæren. Studier, bl.a. UNCTADs «Who is benefiting from trade liberalization in Angola? A gender perspective», viser at endringer i økonomisk politikk og handelspolitikk kan slå ulikt ut for kvinner i ulike land. For eksempel har utvinningsindustriens dominans av økonomien i Angola ikke bedret kvinners sysselsetting der pga. manglende diversifisering av næringslivet og begrenset jobbskaping. Til sammenligning har kvinner i Cape Verde hatt fordeler av landets integrering i verdensøkonomien gjennom tilgang til jobber i tekstilindustrien. Norge bidrar bl.a. via UNCTAD til å kartlegge slike effekter og til å gi råd til landene om hvordan de best kan utnytte globaliseringen til fordel for kvinners økonomiske myndiggjøring.

På det normative plan er det belegg for å si at utviklingen av juridisk eller politisk bindende forpliktelser innenfor rammen av FN for å fremme likestilling og kvinners rettigheter, har bidratt positivt til å endre lands politikk til fordel for kvinner, bl.a. ved å gi sivilsamfunnet verktøy til å presse frem reformer samt bidra til endringer i holdningene til kvinners rolle.

Et eksempel på et viktig normativt instrument er Konvensjonen om eliminering av alle former for diskriminering mot kvinner, CEDAW-konvensjonen, som er ratifisert av mer enn 190 land. Konvensjonen følges opp gjennom høringer av medlemslandene som må redegjøre for hvordan den er implementert i praksis.

FNs enhet for likestilling og myndiggjøring av kvinner, UNWomen, har som mål å styrke kvinners lederskap og politiske deltakelse, øke kvinners økonomiske deltakelse og innflytelse, eliminere vold mot kvinner og fremme respekten for kvinners rettigheter. I tillegg arbeider de på ulike måter for å påvirke tradisjonelle holdninger og leveregler. Andre FN-organer har ansvar for å sikre at kjønnsperspektivet integreres i deres arbeid. Et godt eksempel er FAO som anslår at

antallet som sulter i verden kunne reduseres med 150 millioner dersom kvinnelige jordbrukere i utviklingsland fikk samme tilgang til eiendom og andre ressurser som menn.

Land som er kommet lengre i å realisere likestilling kan gjennom sin opptreden og posisjoner i ulike internasjonale sammenhenger framstå som eksempler på vellykket kvinne- og likestillingspolitikk. Det kan også ha en positiv demonstrasjonseffekt om selskaper og organer fra land som Norge er bevisst på å bruke kvinner i viktige posisjoner i land hvor kvinnes stilling er svak.

Norsk politikks bidrag til å fremme likestilling i utviklingsland?

Signaleffekten er viktig. Norges mange kvinnelige politiske profiler har vært lagt merke til også i utviklingsland. Imidlertid har også land med tradisjonelt kvinnefiendtlige kulturer mange kvinnelige politikere, ofte rekruttert fra eliten. Det legges likevel merke til internasjonalt at Norge lenge har hatt et eget departement som skal ivareta likestillingsaker for begge kjønn og som også ivaretar interessene til barn og særlige minoriteter.

Også selskapslovgivningens bestemmelse om kjønnsrepresentasjon i styrene – 40 prosentregelen – har vakt internasjonal oppmerksomhet. Videre må en også anta at norske regler for å fremme rekruttering av kvinner og menn til yrker der de er i mindretall har en signaleffekt i utviklingsland – i den grad dette er kjent.

Av norske selskaper med statlig eierandel forventes at de har etablert strategier og gjennomfører tiltak for å fremme likestilling og mangfold i virksomheten. Dette vil potensielt bli lagt merke til i landene hvor selskapene opererer.

Norge har klare og konsistente posisjoner om kvinner og likestilling i alle internasjonale fora hvor Norge deltar og vil fortsette å gi tydelige budskap og sørge for at disse blir hørt. Også i den bilaterale dialogen med andre land er kvinner og likestilling et gjennomgående tema.

Bistand til likestilling og kvinners rettigheter

Sikring av og aksept for kvinners rettigheter er avgjørende for at fattige mennesker skal kunne ta veloverveide valg når det gjelder graviditet, fødsler, beskyttelse mot hiv og ha trygg sex. Strategisk støtte gis bl.a. til pådriverorganisasjoner som «International Women's Health Coalition», IPAS, ARROW og «International planned parenthood federation» (IPPF) som jobber målrettet med lobbying, opplæring og dialog med myndigheter, samt

dialog med religiøse aktører for å fremme seksuelle og reproduktive rettigheter. På landnivå arbeides det også mot hindringer som gjør at spesielt jenter, kvinner og seksuelle minoriteter ikke får tilgang til seksuelle og reproduktive helsetjenester. Innsats mot farlige aborter er del av dette arbeidet.

ODA-bistand gis til organisasjoner som arbeider med ungdom og jenters rettigheter, kapasitetsbygging og ungdoms deltakelse og lederskap. Blant annet støttes et prosjekt i Malawi som arbeider med å forebygge tenåringssvangerskap ved å sikre jenters tilgang til utdanning. Gjennom HIV Young Leaders Fund støttes ungdomsledete initiativer som fremmer ungt lederskap, seksuelle og reproduktive rettigheter og kapasitetsbygging av marginalisert ungdom, med særlig fokus på unge kvinner og hivpositiv ungdom. Flere miljøorganisasjoner arbeider spesielt for å støtte kvinner som ofte er de mest skadelidende ved naturkatastrofer. Disse organisasjonene mottok i overkant av 30 mill. kroner i 2014.

Norge var med totale bidrag på 705 mill. kroner i 2013 tredje største giver til FNs befolkningsfond, UNFPA, og bidro dermed vesentlig til deres arbeidet for å redusere mødredødeligheten i utviklingsland. UNFPA bistår også land med å forbedre sine nasjonale distribusjonssystemer gjennom kapasitetsutvikling og utvikling av strategier og handlingsplaner. Andelen av land med ordninger som tilbyr moderne prevensjonsmidler økte fra 37 prosent i 2010 til 44 prosent i 2012. UNFPA bidrar også til forebygging av hiv og aids blant kvinner, ungdom og særlige utsatte grupper gjennom opplysningsprogrammer og behandling av hiv-positive gravide.

UNFPA og FNs barnefond, Unicef, driver i fellesskap et program rettet mot kjønnslemlestelse av jenter og unge kvinner. Dette er verdens største innsats mot kjønnslemlestelse og Norge har vært største giver og bidratt med til sammen 120 mill. kroner. En evaluering av programmet for årene 2008 til 2012 viser at programmet har hatt en stor effekt både globalt og lokalt og antallet lokalsamfunn som erklærte at de hadde avskaffet kjønnslemlestelse økte fra 1677 i 2011 til 2900 i 2012.

Norge er med 95 mill. kroner i støtte i 2014 en av de største bidragsgiverne til UN Women. Norge støtter også UN Womens konkrete utviklingstiltak på landnivå.

Energi

Betydningen av energitilgang for utvikling.

Stabil tilgang til energitjenester er viktig for utvikling. Samtidig mangler 1,2 milliarder av verdens

befolkning tilgang til elektrisitet, mens 2,6 milliarder fortsatt bruker ved og trekull til koking og oppvarming. Den største energifattigdommen finner vi på landsbygda i utviklingsland der mangel på elektrisitet og bruk av ineffektive brensler medfører store negative effekter på helse, utdanning og muligheter for næringsutvikling. Ifølge Verdens helseorganisasjon dør over sju millioner mennesker hvert år pga. luftforurensning, spesielt utslipp av sot.

Ifølge tredje delrapport fra FNs Klimapanel 2014 sto energiproduksjon for 35 prosent av de globale klimagassutslippene i 2010 og var dermed den største kilden til utslipp. Klimagassutslippene i utviklingsland øker i takt med den økonomiske veksten og befolkningsveksten, særlig i framvoksende økonomier, men også i fattige land vil utslippene øke raskt mot 2030, jf. Meld. St. nr. 14 (2010–2011) *Mot en grønnere utvikling*.

Det er en betydelig utfordring å øke fattige lands tilgang til energi uten samtidig å øke de globale utslippene av klimagasser. Regjeringens overordnede mål er at den gjennomsnittlige globale temperaturøkningen skal holdes under 2°C sammenlignet med førindustrielt nivå (togradersmålet), noe som betyr betydelige reduksjoner i verdens klimagassutslipp. Globalt må bruk av energitjenester fra fornybare energikilder og energieffektivisering økes betydelig dersom vi skal lykkes med det ambisiøse målet om å begrense temperaturstigningen.

Mer effektiv teknologi med påfølgende lavere priser har gjort energiforsyning basert på fornybare kilder som vann, sol, vind og biomasse mer konkurransedyktig. Ifølge Renewables' 2014 Global Status Report står fornybare energikilder nå for over 22 prosent av kraftproduksjonen i verden. Mange utviklingsland har store fornybare energiresurser. Bioenergi i form av ved og trekull som brukes til koking og oppvarming er imidlertid ofte den dominerende energikilden og medfører både helse- og miljøeffekter. Bruk av fornybare energikilder i stedet for lampeparafin, diesel, olje, eller kull vil gjøre utviklingsland mindre avhengig av import av fossile brensler, øke energisikkerheten, gi bedre helse, legge til rette for lokal næringsutvikling.

Sikker og stabil energitilgang har høy prioritet for de fleste land. Togradersmålet vil kreve omfattende omlegging av energisektoren og betydelige investeringer i fornybar energi og energieffektivisering. For at produksjon og forbruk skal kunne omstilles i bærekraftig retning og ny klimavennlig teknologi utvikles og tas i bruk, må utslipp av klimagasser prises tilstrekkelig høyt. Kun et fåtall

land og regioner har innført pris på utslipp av klimagasser. Kull er derfor fortsatt relativt billig og teknologisk endring har redusert knappheten på olje og gass og dermed svekket den stimulus til omstilling som økt knapphet og økte relative priser på disse energikildene kunne innebåret. I tillegg subsidierer mange land fortsatt produksjon og forbruk av fossile brensler, noe som skaper et disincentiv for å investere i mer ren energi. Dette illustrerer viktigheten av å bruke prismekanismen til å korrigere for negative eksterne effekter av klimaskadelige utslipp. Tiltak som øker prisen på utslipp av klimagasser vil gi sterkere incentiver til forskning og utvikling på fornybar energiproduksjon, i tillegg til direkte utslippsreduksjoner. I tillegg til prising av utslipp kan det være behov for politiske grep for å utløse investeringer i fornybar energi i kommersielle markeder, fordi investeringskostnadene er relativt sett høye og det tar lengre tid før de blir lønnsomme. Høye investeringskostnader gjør det ofte også nødvendig med private investeringer for at utviklingsland skal få utnyttet egne energikilder.

Globalt er kull den største kilden til elektrisitet. Vannkraft er den største kilden til fornybar elektrisitet. Solenergi vokser relativt raskest når det gjelder installert effekt, er mindre avhengig av sammenhengende overføringslinjer og kan etter hvert bli en viktig kilde til elektrisitet på landsbygda i utviklingsland.

Ifølge IEA er økningen i bruk av kull uten karbonfangst- og lagring (CCS) uforenlig med globale klimamål. IEAs studier viser at gass kan spille en viktig rolle i å erstatte kull på mellomlang sikt og redusere klimagassutslippene. Også FNs klimapanel peker på dette. Samtidig finner IEA at 4/5 av CO₂-utslippene som kan tillates innen 2035 for at togradersmålet skal overholdes, er bundet inn i allerede eksisterende energimiks og infrastruktur. Dersom tiltak ikke settes i verk for å endre dette før 2017, vil alle CO₂-utslipp som kan tillates for å overholde togradersmålet være bundet inn. På lengre sikt må karbonfangst og lagring tas i bruk innen fossil kraftproduksjon. I dette perspektivet er fornybare energikilder og energieffektivitet svært viktig for å gi verdens fattige elektrisitet og bærekraftige energitjenester samtidig som klima- og miljøutfordringene møtes.

Nytt mål-tema – Ambisjoner for post-2015-perioden

Energi omtales ofte som det manglende tusenårs-målet. Store utfordringer ligger i behovet for sik-

kerhet for verdens energiforsyning, økt energitilgang for fattige mennesker og globale klimændringer. En rekke land ønsker derfor energi som eget post-2015-mål.

Et stort antall land deler ambisjonen om et energimål i tråd med de tre bærekraftsdimensjonene fra Rio. I lys av verdens energibehov er åpenbart klimadimensjonen den som er vanskeligst å tilfredsstille. Ivaretagelse av den sosiale og den økonomiske dimensjonen er mindre følsom for hvilke energibærere økt tilgang baseres på, selv om helsesituasjonen i fattige land vil gagnes av mindre bruk av ved og trekull i husholdningene. Et mål for energi må utformes slik at det tar hensyn til klimaforhandlingene, hvor bruk og produksjon av energi er viktige komponenter.

I 2011 arrangerte Norge i samarbeid med International Energy Agency (IEA) en internasjonal konferanse i Oslo «Energy For All» om finansiering av energitilgang for fattige i utviklingsland. På denne konferansen sto FNs generalsekretærs initiativ Bærekraftig energi for alle (SE4ALL) sentralt. Norges internasjonale energi- og klimainitiativ, Energy+ ble også lansert der.

Norge, sammen med Mexico og Tanzania, påtok seg et spesielt ansvar for å sikre at energi ble tilstrekkelig belyst i FNs globale konsultasjoner om nye post-2015-mål, «The World We Want 2015». Som avslutning på denne verdensomspennende høringsrunden, som er dokumentert i FN-rapporten «A Million Voices» utgitt av UNDG, ble det i 2013 holdt et høynivåmøte i Oslo, «Energy and the Post-2015 Development Agenda». På dette møtet var det stor enighet om å anbefale et eget mål for energi i tråd med SE4ALL-målene:

- sikre universell tilgang til moderne energitjenester
- fordoble andelen av fornybar energi i den globale energimiksen,
- på globalt nivå fordoble energieffektiviteten

Kjønnsperspektivet vektlegges i samband med disse målene, særlig det første og for det siste vektlegges at bygninger, industri, jordbruk og transport er viktige målområder. Utfasing av miljøskadelige subsidier til fossile brensler sees også som et viktig mål i SE4All-sammenheng.

SE4All er tenkt som en paraply for den globale innsatsen som også omfatter bistand, og er nærmere omtalt i avsnittet om bistand nedenfor:

I OWG prosessen ble følgende hovedmål som stort sett samsvarer med SE4ALL-målene foreslått – mål nr.7: Sikre tilgang til rimelig, pålitelig og moderne energi for alle.

*Følgende tre delmål er foreslått med to virkemiddel-
delmål i tillegg:*

- sikre universell tilgang til rimelige, pålitelige og moderne energitjenester innen 2030
- øke betydelig andelen av fornybar energi i den globale energimiksen innen 2030
- doble den globale raten i energieffektivisering innen 2030

De to virkemiddel-delmålene er:

- øke internasjonalt samarbeid for tilgang til forskning på ren energi, inkludert fornybar, energieffektivisering og renere fossil-teknologi samt fremme investeringer i energi-infrastruktur og ren energiteknologi;
- ekspandere infrastruktur og oppgradere teknologi for å forsyne alle i utviklingslandene, særlig lavinntektslandene og små øystater med bærekraftig energi innen 2030.

Effektiviseringsmålet og de andre energimålene gjelder på globalt nivå og forplikter ikke enkeltland til å følge opp med nasjonale tiltak. OWG foreslår separate mål for klima og for energi.

Norsk støtte til investeringer i fornybar energi og energieffektivisering i utviklingsland bidrar til å redusere klimagassutslipp. Som påpekt i avsnittet nedenfor om bistand, brukes bistandsmidler til å løse ut private og kommersielle investeringer som enten kan kanaliseres via internasjonale organisasjoner og gjennom utviklingssamarbeid. Norge kan også bidra gjennom kjøp av «Certified Emission Reductions» fra prosjekter under Den grønne utviklingsmekanismen (CDM).

Hvordan fremmes energitilgang, ren energi osv. utenom bistand?

Flere store funn av hydrokarboner er gjort i mange utviklingsland; f.eks. offshore i Øst-Afrika, Ghana, Elfenbenskysten, Myanmar. På sikt vil utvikling av disse ressursene kunne bidra til økt tilgang på energi i disse landene, legge grunnlaget for utbygging av infrastruktur og annen næringsvirksomhet samt bidra med sysselsetting og eksportinntekter og gi positive ringvirkninger av investeringene for befolkningen. Noen land fører imidlertid en politikk som trenger justeringer for å oppfylle andre av de utviklingsmålene som de selv og verden for øvrig har forpliktet seg på og som vil bli videreført etter 2015. I første rekke gjelder dette manglende bruk av inntekter fra petroleumsproduksjonen til bedring av folkehelsen og allmenn tilgang på utdanning av god kvalitet.

Behovet for energi i utviklingsland er så stort at de vil ha et betydelig behov for både ren energi og ny fossil energi. Dette er situasjonen i mange fattige utviklingsland hvor det pr. i dag er store uoppdagede petroleumsressurser. En internasjonal pris på utslipp og bl.a. den norske regjeringens arbeid med å begrense subsidiering av fossile brensler vil motvirke klimaeffektene av olje- og gassutvinning.

Mange utviklingsland, ikke minst i Afrika, har et stort uutnyttet potensiale for økt energiproduksjon, både fossil energi og fornybar energi som vannkraft, solenergi og til dels vind. I noen land har bruk av gass et betydelig potensiale. I dag skjer mye av elektrisitetsproduksjonen i utviklingsland ved hjelp av dieseldrevne generatorer uten rensing av avgasser. Mange land har tilgang til billig kull og for disse er kullfyrte kraftverk et alternativ. Dersom vi etter hvert får en pris på karbon som samsvarer med togradersmålet, vil det økonomisk sett kunne bli relativt mer fordelaktig for utviklingsland å bygge ut gass og fornybar energi framfor å satse tungt på kull og olje.

En slik omlegging vil imidlertid på kort sikt ikke påvirke landsbygdhusholdningenes bruk av trekull og tørrved, som millioner av mennesker er avhengig av for koking og varme. I denne sammenheng er billig småskala solenergi og effektive kokeovner blant de viktigste bidragene til å avhjelpe problemene med utslipp, avskoging og forørkning samt helseproblemene knyttet til innendørs bruk av ved- og trekull i mange områder.

Norsk politikks bidrag til å fremme fornybar energi og energitilgang i utviklingsland

Norge har store energiressurser, både olje og gass, og fornybare som vann, vind og bioenergi og bølgekraft. Nærmest all elektrisitetsproduksjon er basert på vannkraft, noe som betyr at klimagassutslippene fra kraftproduksjon er svært lave. Elektrisitetens andel av energibruken er betydelig høyere i Norge enn i andre land, noe som bl.a. skyldes en stor kraftintensiv industri og at elektrisitet i større grad enn i andre land benyttes til oppvarming av bygninger og tappevann. Fornybar energiteknologi og kompetanse som utvikles i Norge gjør at norske selskaper er i stand til å tilby løsninger til utviklingsland. Dette gjelder spesielt innen vannkraft og solenergi.

Norge produserer og eksporterer store mengder olje og gass som er et viktig bidrag til verdens energiforsyning. I samsvar med de overordnede prinsippene for norsk klimapolitikk er petrole-

umssektoren omfattet av sterke økonomiske virkemidler som CO₂-avgift og EUs klimavotestystem (EU-ETS). Samlet gjør disse at næringen betaler en høy pris på utslipp, noe som legger til rette for kostnadseffektive utslippsreduksjoner. I en verden hvor den største energikilden om kort tid vil være kull, kan norsk gassproduksjon bidra til å redusere veksten i globale CO₂-utslipp. FNs klimapanel, IPCCs, femte hovedrapport viser at klimagassutslippene vil bli redusert betydelig hvis gjennomsnittlige kullkraftverk erstattes med effektive gasskraftverk dersom utslippene ved produksjon av gass er lave.

Norge ønsker å være et foregangsland på utviklingen av fangst og lagring av CO₂, og bruker store ressurser på dette arbeidet. Målsettingen for arbeidet er blant annet å få aksept for CO₂-håndtering som et klimatiltak, skape bred forståelse for teknologiens potensial, redusere kostnadene ved bruk av teknologien og bidra til at teknologien blir tatt i bruk, også utenfor Norge. Fangst og lagring av CO₂ tilbyr på lengre sikt en løsning på problemet med å øke fattige lands tilgang på energi uten å øke utslippene av klimagasser. Gjennom satsning på forskning, utvikling og demonstrasjon under blant annet CLIMIT-programmet og Teknologisenter Mongstad har Norge bidratt til å øke kunnskapen om CO₂-håndtering og hvordan man kan bringe teknologien videre.

Norge produserer kull på Svalbard. I 2013 produserte Store Norske 1,8 mill. tonn kull. Det er bred politisk enighet om at denne produksjonen skal fortsette som en del av norsk Svalbardpolitikk, innenfor de rammer som bl.a. miljøvernlovgivningen setter.

Norske energibedrifter med statlig eierandel som Statoil og Statkraft bidrar til utbygging av henholdsvis fossile og fornybare energikilder i utviklingsland og dermed både til inntekter til landene og til å sikre verdens energiforsyning. Også norsk leverandørindustri spiller en viktig rolle i å hjelpe mange utviklingsland å utvikle egne energiressurser, jf. utviklingen offshore i Afrika. Norge har fordelaktige skatteregler for petroleumsrelatert bedrifter som investerer i utlandet. På hjemmebane har Norge høye skattesatser som sikrer at grunnrenten tilfaller fellesskapet, men samtidig fordelaktige investeringsfradrag for bedrifter innenfor petroleumssektoren – en modell som også fanger utviklingslands interesse.

Fordelaktige skatteregler for elektrisk drevne biler har ført til en fordobling av antallet el-personbiler fra 8 000 ved begynnelsen av 2013 til 17 770 ved utgangen av samme år. En stadig økende

andel av bussene i større byer går på hydrogen, biogass eller strøm. I prinsippet reduserer denne utviklingen veksten i klimagassutslipp i Norge.

SPU er ett av verdens største statlige investeringsfond. Forvaltningen av fondet følges med stor oppmerksomhet. Mange land ser fordelene med denne modellen og enkelte har alt opprettet eller vurderer å opprette fond for overskuddet fra utvinningen av sine petroleumsressurser etter mønster fra det norske SPU.

I internasjonal sammenheng var SPU tidlig ute blant statlig eide fond når det gjelder å ta hensyn til etikk, miljø og samfunnsmessige forhold i fondsforvaltningen.

SPU er ikke et instrument for å fremme statens investeringer i utviklingsland. Investeringene i framvoksende markeder er imidlertid betydelige, også i virksomheter og sektorer relevant for ren energi. Mange av selskapene SPU er investert i har virksomheter i fattige utviklingsland.

I 2009 ble det besluttet å etablere miljørelaterte investeringsmandater innenfor SPU, som inkluderer investeringer i fornybar energi. Investeringene er underlagt samme krav til avkastning og risiko som fondets øvrige investeringer og følger samme regelverk som fondets øvrige investeringer i aksjer og obligasjoner. Rammen for de miljørelaterte investeringsmandatene er nylig økt, og disse skal fremover normalt være på 30–50 mrd. kroner. Det er også besluttet å starte et arbeid med å vurdere virkningene av ytterligere å øke investeringene innen fornybar energi.

Generelt kan en si at norsk energipolitikk, herunder rammebetingelsene for norske energiselskaper, bidrar til å opprettholde verdens energiforsyning, både gjennom å fremme fornybar energi og forsyning av olje og gass med tilhørende teknologi. Utbygging av fornybar energi og energieffektivisering vil redusere klimagassutslippene.

Norsk bistandsinnsats på energiområdet

Norges bistandsengasjement i energisektoren har lange tradisjoner. Satsingen på ren energi vil kunne være et effektivt utviklings- og klimavirkemiddel. Regjeringens satsing på ren energi innrettes slik at den skaper incentiver for at land velger de mest klimavennlige løsningene i energisektoren, og at norsk energiengasjement gir størst mulig klimaeffekt. De store investeringsbehovene i utviklingsland kan imidlertid ikke dekkes av knappe offentlige ressurser alene. Det er derfor viktig at offentlig midler også bidrar til å utløse private og kommersielle investeringer.

Programmet «Ren energi for utvikling», som ble lansert i 2007, er et sentralt innsatsområde for Norge. Satsingen på fornybar energi og energieffektivisering gjennom «Ren energi for utvikling» skal øke energitilgangen og redusere klimagassutslippene og gjøre det attraktivt å velge lavutslippsløsninger ved å øke tilgangen på ren energi til en overkommelig pris, basert på langsiktig forvaltning av naturressurser og effektiv energibruk.

Energy+ skal bidra til økt tilgang til energitjenester og redusere klimagassutslipp i utviklingsland gjennom å støtte landenes planer for å bygge ut fornybar energi og å fremme tiltak som gir økt energieffektivisering. Midler gjennom Energy+ blir først utbetalt etter uavhengig verifisering av oppnådde resultater. Energy+ kan bidra til at knappe offentlige ressurser i utviklingsland brukes mer strategisk for å utløse private og lønnsomme investeringer.

Norfund er Norges fremste instrument for investeringer i utviklingsland og er tungt inne i energisektoren hvor de også utløser private investeringer mange ganger sin egen innsats. Norfund samarbeider normalt med andre uten- og innenlandske finansieringskilder.

Helse

Viktigheten av helse for utvikling

I tillegg til at helse er en rettighet alle mennesker har, er god helse også viktig i et nasjonalt fattigdomsperspektiv. Friske og velernærte mennesker kan gå på skole, delta i arbeidslivet og bidra til et lands vekst og utvikling. Det er globalt en økende erkjennelse av at god helse er en forutsetning for bærekraftig økonomisk og sosial utvikling.

Seksuell og reproduktiv helse handler om kvinners og jenters rett til kontroll over egen kropp. Det innebærer et ansvarlig, tilfredsstillende og trygt seksualliv. Mangelfull omsorg ved graviditet og fødsel, samt fravær av legale og trygge abortmuligheter, utgjør en betydelig helsebelastning og øker graviditetsrelatert dødelighet. Mange unge jenters seksuelle og reproduktive helse hemmes av tidlig ekteskap, tidlig svangerskap og tradisjonelle krav om å bidra hjemme. Utdanning er en viktig faktor til å motvirke disse negative forholdene, noe som understreker behovet for å se utdanning og helse i sammenheng også i bistanden.

Investering i god helse er god politikk for å redusere fattigdom. Helse bør primært finansieres av land selv, men også bistandsgivere bidrar hvor landene ikke klarer å oppfylle det ansvaret de har overfor sine borgere. Økonomisk vekst har

bragt flere land opp i mellominntektsgruppen og disse må forventes å ta et stadig større ansvar for sin befolknings helse. Globale helseutfordringer må møtes av alle land i fellesskap.

I motsetning til i Norge har utviklingsland ofte en «dobbel sykdomsbyrde». Dødelige smittsomme sykdommer og underernæring er fremdeles de to største helseutfordringene i utviklingsland, mens ikke-smittsomme sykdommer og livsstilssykdommer, som er den hyppigste dødsårsaken globalt, i stigende grad gjør seg gjeldene i utviklingsland. Helseutfordringene er flere i mange utviklingsland, mens ressursene til helse er langt mindre enn i rike land.

Tobakk, luftforurensing og alkohol er globalt blant de ti viktigste enkeltårsakene til død og tapte friske leveår. I følge Verdens helseorganisasjon (WHO) dreper tobakk nesten 6 millioner mennesker hvert år. Rundt 10 prosent av disse dør som følge av passiv røyking. Nesten 80 prosent lever i lav- og mellominntektsland. Overdreven bruk av alkohol sto i 2012 for 3,3 millioner for tidlig døde. Luftforurensning i byer er et stort og voksende problem, særlig i enkelte land i Asia. WHO rapporterer i 2014 at hele 7 millioner dødsfall, dvs. 1 av 8 dødsfall, kan tilskrives innen- og utendørs luftforurensing. Ifølge the Global Burden of Disease fra 2012 utgjør innen- og utendørs luftforurensning samlet den nest største helserisikoen i verden. Dette er helseutfordringer som er relevante for nesten alle land. Sammen med økte infeksjonsrater og tilløp til pandemier som følge av globalisering og migrasjon har det økt bevisstheten om helse som et globalt fellesgode. FN har anerkjent at sykdom og død som følge av ikke-smittsomme sykdommer utgjør en av hovedutfordringene for utvikling i det 21. århundret ved at det undergraver sosial og økonomisk utvikling i alle land og truer oppnåelsen av tusenårsmålene.

Mangelen på kvalifisert helsepersonell er stor i mange utviklingsland. Dette skyldes blant annet at det ikke utdannes mange nok helsearbeidere og mange steder er kvaliteten på utdannelsen for dårlig. I tillegg velger ofte de best kvalifiserte å forlate sine lokalsamfunn eller hjemland til fordel for bedre betalte helsearbeiderjobber i andre land.

Status for helse-TUM-ene – Ambisjoner for post-2015

Global helse favner over en betydelig agenda, kanskje mest tydelig formulert i de tre tusenårsmålene som omhandler helse. Målformuleringene på

dette feltet har gitt et felles fokus for innsats hvor i første rekke bistand fra rike land har bidratt til ressursmobilisering også fra fattige land, fra organisasjoner og stiftelser og fra privat sektor. Dette har hjulpet til med å komme lengre i å nå disse målene enn en ellers ville gjort.

Tusenårsmål 4 om å redusere barnedødeligheten med 2/3 siden 1990 kan nås, gitt opptrappet innsats i utviklingsland.

Tusenårsmål 5 om å redusere mødredødeligheten med 75 prosent og skaffe tilgang for alle til reproduktiv helse, kan vanskelig nås.

Tusenårsmål 6 om å reversere spredning av store infeksjonssykdommer og hiv/aids kan neppe nås fullt ut tross store framskritt. Antall personer som lever med hiv har økt, mens vekstraten i antall nysmittede er på vei ned. En vesentlig forklaring på at antallet personer som lever med hiv har økt, ligger i at tilgangen på god behandling har bedret seg betraktelig de senere år, med nye, billigere og mer effektive medisiner. Hiv-behandling til alle som trenger det innen 2010 er derimot ikke oppnådd. Store fremskritt gjøres, men nye retningslinjer som WHO lanserte i 2013, har nesten doblet antallet som nå defineres som behandlingstrengende. Forekomsten av både malaria og tuberkulose er på vei ned. Helsemålene må dermed fortsatt følges opp, samtidig som oppmerksomheten må rettes mot de økende utfordringene som økningen i livsstilssykdommer medfører.

Bistand utgjør en vesentlig del av finansieringen av de initiativene som hittil har hatt størst effekt i mange land. Etter hvert dekkes imidlertid en stadig større del av kostnadene til hiv- og aidsbehandling av landene selv. I mange land er det imidlertid fortsatt sterkt behov for bistandsfinansiering, spesielt for de gruppene som trenger behandling mest. Det er en utfordring å finne bærekraftige måter å videreføre denne innsatsen på.

Post-2015

Open Working Group har fremmet forslag til ni delmål og fire virkemiddel-delmål under hovedmålet for helse – mål nr. 3: Sikre sunne liv og fremme velvære for alle på alle alderstrinn. Vann og sanitær som også er helserelaterte tema er foreslått som egne mål.

Delmålene for helse er:

- Redusere mødredødeligheten globalt til mindre enn 70 per 100 000 levendefødte innen 2030
- få slutt på dødsfall for spebarn og barn under fem år som kan forebygges innen 2030

- stanse epidemiene av aids, tuberkulose, malaria og neglisjerte tropiske sykdommer samt bekjempe hepatitt, vann-bårne og andre smittsomme sykdommer innen 2030
- redusere med 1/3 prematur dødelighet fra ikke-smittsomme sykdommer ved forebygging og behandling og fremme mental helse og velvære innen 2030
- styrke forebygging og behandling av misbruk av bl.a. narkotiske stoffer og skadelig bruk av alkohol
- halvere globale dødsfall fra trafikkuulykker innen 2020
- sikre allmen tilgang til Seksuelle og reproduktive helse-tjenester inkludert familieplanlegging, informasjon og opplæring og integrasjon av reproduktiv helse i nasjonale strategier og programmer innen 2030
- oppnå universell dekning av helsetjenester inkludert beskyttelse mot finansiell risiko, tilgang til kvalitets-helsetjenester og sikre, effektive, høykvalitet og rimelige viktige medisiner og vaksiner til alle
- redusere betydelig forekomst av død og sykdom fra farlige kjemikalier og luft-, vann- og jord-forurensning.

De fire virkemiddeldelmålene er:

- styrke implementering av tobakkskontroll-konvensjonen
- FoU for og tilgang på vaksiner og medisiner for alle iht. TRIPS-avtalen
- økt finansiering og opplæring av helsepersonell for å unngå hjerneflukt
- styrke kapasiteten for tidligvarsling, risikobegrensning og forvaltning av nasjonale og globale helseisrisikoer

Fra norsk side har en brukt følgende delmål for helsemessige gode liv for alle som basis for drøftingene i post-2015-sammenheng:

- Sikre at mer enn 97 pst. av nyfødte når 5-årsalder innen 2030
- Sikre at mer enn 99,9 pst. av mødre overlever graviditet og fødsel i alle land innen 2030
- Sikre seksuell og reproduktiv helse for menn og kvinner alle i alle land innen 2030
- Få hiv/aids, malaria og tuberkulose under kontroll i alle land innen 2030
- Redusere forekomsten av prematur død som følge av ikke-smittsomme sykdommer med 1/3 innen 2030 samt fremme mental helse og velvære
- Helsedekning for alle i alle land innen 2030

- Redusere under- og feilernæring hos barn under fem år (i tilknytning til et ernæringsmål)
- Tilgang til rent drikkevann for alle

De norske delmålene er færre, men i stor grad i samsvar med OWGs forslag.

Hvordan fremmes generelt global helse utenom bistand?

WHO er FNs normative organ på helse og en sentral arena for Norge og alle land med fokus på globale helseutfordringer.

Organisasjonens mandat er å bidra til bedre helse for alle, og samtidig være et ledende samordningsorgan for internasjonalt helsesamarbeid. Dels setter WHO globale normer og standarder og støtter medlemsland i utformingen av nasjonal helsepolitikk, og dels yter den faglig støtte til utviklingsland for at de skal bli i stand til å iverksette anbefalinger og standarder og øvrig nasjonal helseinnsats.

WHO overvåker epidemier med potensiale til å utvikle seg til pandemier samt utviklingen av farlige smittsomme sykdommer som tuberkulose og polio og gir anbefalinger til medlemsland om hvordan de skal håndteres.

WHO har også engasjert seg i å finne løsninger på helsepersonellkrisen. Dette er et felt hvor interessemotsetninger mellom land har gjort det vanskelig å komme frem til klare anbefalinger eller bindende avtaler. Verdens helseforsamling har derfor vedtatt frivillige retningslinjer for aktiv rekruttering av helsepersonell fra land som selv ikke har tilstrekkelig personell. Norge har besluttet å følge disse. Uten tilstrekkelig og kvalifisert helsepersonell vil utviklingsland ikke kunne bygge opp et velfungerende helsesystem for befolkningen eller sette ut i livet de nasjonale og globale planer og initiativ som er vedtatt.

WHO er også engasjert i å støtte gjennomføring av tiltak i medlemslandene for å forebygge og behandle ikke-smittsomme sykdommer. Både feilernæring, tobakksbruk, for høyt inntak av sukker, salt og alkohol samt for lite fysisk aktivitet gir vekst i livsstilsrelaterte lidelser som fedme, kreft og hjerte-/karsykdommer.

En rekke internasjonale og norske organisasjoner som Røde Kors, Leger uten grenser og Norsk folkehjelp driver helserelatert arbeid i nødsituasjoner og overfor flykninger. Norsk politikk legger til rette for at disse kan operere fra Norge og de er også viktige instrumenter i norsk nødhjelpsberedskap.

Norsk politikks bidrag til å fremme helsesituasjonen i utviklingsland

Norsk engasjement for global helse utenom bistand er i stor grad fokusert på WHO og arbeidet i verdens helseforsamling. Norge har vært en stor bidragsyter til WHO i en rekke år og utviklingsland har generelt hatt nytte av den innsatsen Norge gjør i denne sammenheng. Det faglige bidraget til WHOs arbeid bl.a. med å redusere antimikrobielle resistens både i human- og dyrehelsesammenheng skal styrkes.

Norsk helsevesen følger i stor grad WHOs standarder og organisasjonens anbefalinger. Norske helsemyndigheter har utviklet beredskapsplaner og har et apparat for å fange opp tilløp til utbrudd av epidemier innenlands og til å møte trusler om slike epidemier utenfra. Dette reduserer faren for at de spres i Norge og videre til andre land.

Norge følger anbefalingene i WHOs Frivillige retningslinjer for etisk rekruttering av helsepersonell og er også pådriver for gjennomføringen av disse internasjonalt. Den første rapporten om gjennomføringen av prinsippene i Norge fra 2012 viser at svært få helsearbeidere i Norge kommer fra lavinntektsland med knapphet på helsearbeidere. Regjeringen ønsker fortsatt ikke aktiv rekruttering av dyktige helsearbeidere til Norge på bekostning av fattige lands behov. Norge har et anslått underskudd på helsepersonell med lavere nivå-kvalifikasjoner rundt 2020. Dette behovet antas imidlertid å kunne dekkes fra EØS-området.

Norge samarbeider internasjonalt gjennom en rekke organisasjoner for å begrense bruk og skadevirkninger av alkohol, tobakk og narkotika og er engasjert i arbeidet mot ulovlig handel med tobakksprodukter samt i EUs narkotikaorgan EMCDDA og i Europarådets Pompidougruppe mot narkotikamisbruk.

Statens Pensjonsfond Utland har utelukket tobakkselskaper fra fondets investeringsunivers.

Norge arbeider aktivt internasjonalt gjennom offentlige institusjoner som Norsk institutt for luftforskning, NILU, for økt innsats mot luftforurensning. NILU har bidratt til luftkvalitetsforvaltning og institusjonsbygging i mange av verdens hardest rammede storbyer gjennom kartlegging av luftforurensningen, vurdering av mulige helseeffekter og løsninger for å redusere helsebelastningen for befolkningen. NILU vil fortsette dette arbeidet, med økt fokus på helseeffektene.

Norge samarbeider nært med EU på helseområdet, bl.a. for å hindre at smittsomme sykdommer spres over landegrensene gjennom handel

med levende dyr, mat og planter. Av særlig relevans er samarbeidet i EUs organ for mattrygghet (EFSA) som bidrar med overvåkning og setter viktige standarder av global betydning.

Den mest betydelige innsatsen Norge utfører på feltet global helse, finansieres med bistandsmidler i samarbeid med private og offentlige organisasjoner og fond som driver helserelatert arbeid. Det er nær forbindelse mellom bistandsfinansiert aktivitet og annen aktivitet på dette området.

Norsk bistandsinnsats på helseområdet

Gjennom konkrete samarbeidsprosjekter med WHO styrker Norge nå bidraget til at utviklingsland kan etablere grunnleggende nasjonale kapasiteter for å overvåke og håndtere smittsomme sykdommer i henhold til bestemmelsene i det Internasjonale helsereglementet (IHR 2005).

Norge har vært sterkt engasjert i og er en av de viktigste finansieringspartnerne i Den globale alliansen for vaksiner og immunisering (GAVI). Alliansen arbeider for at alle barn i fattige land får et fullverdig vaksinetilbud. Fra norsk side vektlegges bl.a. god koordinering og bredt samarbeid på landnivå og å se vaksinetilbudet i sammenheng med andre helsetjenester og tiltak, slik at både vaksinedekningen øker og helse-systemene som helhet styrkes. GAVI mottok i 2014 vel 606 mill. kroner i norsk finansiering.

Norge er en stor bidragsyter til Det globale fondet for bekjempelse av aids, tuberkulose og malaria (GFATM). Fondet mobiliserer ressurser til finansiering av tiltak for tusenårs-mål 6 om å bekjempe aids, tuberkulose og malaria i de områdene i verden hvor behovene er størst. Tiltakene blir gjennomført av samarbeidspartnere på landnivå i samsvar med nasjonale planer og prosedyrer. Fondet mottok 450 mill. kroner fra Norge i 2014.

Programmer og fond i FN og Verdensbanken er viktige kanaler for norsk støtte til global helse. Verdensbankens fond for resultatbasert finansiering (HRITF) er et flergiverfond støttet av Norge og DFID. Fondet som er et av de største helsefondene i Verdensbanken mottok 168 mill. kroner fra Norge i 2013. Det støtter i dag bl.a. utprøving av ulike former for resultatbasert finansiering i rundt 38 pilotprogrammer i 32 land. Fondet er knyttet opp til Verdensbankens låneordning for lavinntektsland (IDA), som gir lån med svært gunstige betingelser. Dette har medført at Verdensbanken bidrar med vel fire ganger beløpet gjennom fondet i IDA-finansiering.

Tiltak for familieplanlegging er viktig i regjeringens innsats for global helse og seksuell og reprodutiv helse. Mesteparten av norsk støtte til familieplanleggingstiltak og oppfølging av anbefalingene fra FNs kommisjon for livreddende medisiner for kvinner og barn blir kanalisert gjennom multilaterale fond og programmer. Med støtte fra Norge ble det i 2013 opprettet et eget fond i UNFPA for finansiering av gjennomføringen av kommisjonens anbefalinger. Ni land og 23 arbeidsgrupper mottok i 2013 støtte fra fondet.

Norge har på egen hånd iverksatt tiltak for å bedre tilgjengeligheten av helsearbeidere i utviklingsland, bl.a. har en støttet Global Health Worker Alliances (GHWA) sekretariat. Framover sikter WHO mot større integrasjon av dette feltet i sin egen drift og finansieringen vil bli vurdert i den sammenheng.

Norge gir også opplæring i visse helsefag for studenter fra utviklingsland. Målet er at disse skal bli helsearbeidere i landene de kommer fra. Etter studiene tar likevel et mindre antall av dem arbeid i norsk helsesektor.

Sjekkliste for politikkutforming

De norske samstemtrapportene skal rapportere om positive og negative synergier mellom norsk utviklingspolitikk og annen norsk politikk som regjering og Storting ønsker å styrke på bred basis for å fremme en positiv økonomisk, sosial og miljø-/klimamessig utvikling i utviklingsland.

Sjekklisten under er ment som et hjelpemiddel for å unngå negative bivirkninger for utviklingsland under formulering av norsk politikk. Den er utarbeidet med utgangspunkt i bl.a. den omfattende sjekklisten fra «The DAC Guidelines for Poverty Reduction», (OECD 2001) og FNs tusenårs-mål. Den gir en generell veiledning for departementer og offentlige myndigheter som utarbeider lover, forskrifter og retningslinjer og som formulerer norske posisjoner til internasjonale fora hvor regler og avtaler blir forhandlet, om forhold en bør være oppmerksom på. Bruk av sjekklisten kan bidra til oppmerksomhet omkring mulige positive utviklingseffekter av politikk som formuleres og til at tiltak som settes i verk ikke får unødige negative effekter.

Sjekkliste

- Har tiltaket virkninger for utviklingslands mulighet til å drive *handel* på like vilkår med Norge og andre OECD-land?

- Påvirker tiltaket *gjeldssituasjonen eller bistandsvolumet* eller har det direkte virkninger for statsinntektene til utviklingsland?
- Har tiltaket betydning for utviklingslands sårbarhet overfor *internasjonale finansielle og økonomiske kriser*?
- Berører tiltaket bærekraften i *miljø- og ressurs-situasjonen* i utviklingsland, miljøsituasjonen for de fattigste i disse landene eller *den regionale og globale klimasituasjonen*?
- Berører tiltaket fordelingen av inntektene fra *uttak av naturressurser* i fattige land?
- Berører tiltaket *næringsstruktur og bosetting* i utviklingsland?
- Påvirker tiltaket *inntekts- og eiendomsfordeling* i utviklingsland?
- Påvirker tiltaket *korruptjonssituasjonen* i utviklingsland eller mulighetene for ulovlig kapitalutførsel?
- Har tiltaket betydning for *fremme av politiske og økonomiske rettigheter* i utviklingsland? (Tale- og trykkefrihet, muligheten til å utøve demokratisk politisk virksomhet, organisasjonsfrihet, eiendomsrett, muligheter til å drive egen virksomhet, arbeidsmuligheter osv.?)
- Berører tiltaket *helsesituasjonen eller utdanningsmulighetene* til fattige mennesker i utviklingsland?
- Påvirker tiltaket *situasjonen for urfolk* i utviklingsland?
- Berører tiltaket *likestillingen mellom kjønnene* i utviklingsland?
- Berører tiltaket situasjonen for *personer med nedsatt funksjonsevne* i utviklingsland?
- Påvirker tiltaket *sikkerhetssituasjonen* til befolkningen i utviklingsland eller for landene selv?
- Påvirker tiltaket mulighetene for mennesker fra fattige utviklingsland til å *søke arbeid i andre land*?
- Påvirker tiltaket mulighetene for myndighetene i utviklingsland til å fatte *selvstendige beslutninger*, herunder tilpasse seg internasjonale regelverk?

14 Tusenårsmålene og status for måloppnåelse 2014

Tusenårsmålssatsingen preges av at man har et betydelig tilfang av kunnskap og erfaringer om hva som bidrar til framgang, og hva som er de største hindringene. Mens økonomisk vekst kombinert med økt prioritering av de ulike tusenårsmålssektorene i nasjonale budsjetter har bidradd til en positiv utvikling i veldig mange land, er krig og konflikt den viktigste hindringen til at tusenårsmålene kan nås. Ingen sårbare stater har så langt nådd et eneste mål.

Målbarhet og mulighetene til å etterprøve hvorvidt økt innsats faktisk gir resultater er viktig i tusenårsmålssammenheng. Veien mot oppnåelse i de åtte målene vurderes gjennom 21 delmål og 60 indikatorer. Status i 1990 danner grunnlaget for å måle fremgang og UNDP utarbeider en årlig status for måloppnåelse for disse, FNs Millenium Development Goals Report. FN arbeider kontinuerlig for å forbedre indikatorene, så vel som datagrunnlaget. Likevel vil det være begrenset hva man kan rapportere av endring fra ett år til det neste, og et flerårig perspektiv legges derfor til grunn.

FNs tusenårserklæring og de åtte tusenårsmålene har preget den internasjonale utviklingsagendaen. Med bare et år igjen før tidsfristen for å nå målene, er debatten på alvor i gang om hvordan den internasjonale utviklingsagendaen etter 2015 skal se ut. FNs Generalsekretærs høynivåpanel for post-2015 arbeidet forventes å ha stor innvirkning på utforming av denne agendaen.

Det er 700 millioner færre fattige i dag enn i 1990. Både totalt antall mennesker som lever i ekstrem fattigdom og andelen fattige i alle regioner går ned, også i Afrika sør for Sahara. Men tusenårssatsningen er på ingen måte over eller oppnådd. Generalsekretærens rapport for 2014 viser en rekke framskritt, men likefult at globalt vil verden ikke oppnå målene de satte for seg selv i 2000. Rapporten til generalsekretæren viser at framdriften i tusenårsmålene er ujevn mellom regioner og land, men også mellom befolkningsgrupper innad i land. Det er de aller fattigste, og de som ikke bor i byer, som har fått minst av den globale fremgangen.

Verdens målsetting om å halvere den ekstreme fattigdommen innen 2015, forbedre levekårene i slumområder og å øke tilgangen til rent vann er allerede oppnådd. Det samme er målet om at like mange jenter som gutter skulle få grunnskoleutdanning. Det er også en god framgang på flere andre områder, og med dagens tempo og innsats vil målene som er satt for malaria og tuberkulose også kunne være innen rekkevidde innen 2015.

Andelen underernærte mennesker har gått ned fra 24 pst. i 1990 til 14 pst. i 2013 men den positive trenden har flatet ut de siste årene. Det skal mye til for å halvere andelen mennesker som sulter innen 2015, og spesielt krevende er situasjonen i sårbare stater som ligger etter på de fleste punkt. Kronisk underernæring blant barn viser gode resultater, men likevel er det slik at en av fire barn i verden i 2012 var på en eller annen måte påvirket av underernæring.

9 av 10 barn i verden går nå på skole. I 2012 var det fremdeles 58 millioner barn som stod utenfor skolesystemet, halvparten av disse er i land preget av krig og konflikt. Det er også høye tall for de som faller fra før fullført grunnskolenivå. Kvaliteten i utdanningen er også en stor utfordring som verden må ta på alvor.

Det er en god framgang på i kvinners deltakelse i politikk og samfunnsliv. Ved inngangen til 2014 kunne 46 land vise til en kvinneandel på 30 pst. i sine parlamenter.

Det må imidlertid stor innsats til for å oppnå målene for mødre-og barnehelse. På verdensbasis har barnedødeligheten under fem år blitt redusert med 50 pst. siden 1990. Fra 90 døde barn per 1.000 fødsler i 1990 til 48 i 2012. Sykdommer som lett kan kureres med riktig behandling er den viktigste årsaken til at denne gruppen av barn dør.

Mødredødeligheten er også redusert med 45 pst. i perioden 1990 til 2013, eller fra 380 til 210 døde mødre per 100 000 fødsler. På verdensbasis døde 300 000 kvinner i 2013 i forbindelse med komplikasjoner runder fødsler. Tilgang til kvalifisert helsepersonell under fødsel er avgjørende for å nå dette målet.

Beregninger viser at mellom 2000 og 2012 har man på grunn av målrettet malariainnsats avverget 3,3 millioner dødsfall. 90 pst. av disse ville vært barn under fem år i Afrika Sør for Sahara.

Tilgangen til antiretrovirale medikamenter for mennesker som lever med Hiv viser gode resultater. 9,5 millioner mennesker i utviklingsland mottar slike medikamenter i 2012. Det trengs likefullt mye mer målrettet innsats til på dette området, og ikke minst er det nødvendig med bedre kunnskap om HIV blant unge mennesker for å hindre at viruset brer om seg.

Utviklingsbistanden nådde rekordhøyt nivå i 2013, og målte USD 135 mrd., en solid framgang etter to år med nedgang. Dette er gledelig, men det er urovekkende bistanden til de aller fattigste landene har gått ned.

80 prosent av import fra utviklingsland kom tollfritt til utviklede land. Tollbarrierer har aldri vært lavere. Gjeldsbyrden har holdt seg stabil de siste årene. Utslipp av klimagasser fortsetter å øke og er nå 50 pst høyere enn i 1990. Regnskog fortsetter å forsvinne, men samtidig er det større marine områder som nå er under beskyttelser.

Alle ledere må trappe opp innsatsen for å holde løftene de ga ved tusenårsskiftet. Mer rettferdige systemer for internasjonal handel må på plass. Dessuten er det urovekkende at bare fem land i verden gir bistand tilsvarende 0,7 prosent av bruttonasjonalinntekten (BNI). Større innsats trengs for at alle mennesker skal kunne leve gode liv.

Tusenårs mål 1 om å halvere ekstrem fattigdom regnes for nådd hele fem år før tiden, til tross for den globale finanskrisen og høye og ustabile matvarepriser og høye energipriser. Fra 1990 til 2010 ble andelen av befolkningen som lever for mindre enn 1,25 dollar om dagen redusert fra 47 pst. til 22 pst. Dette betyr at det er 700 millioner færre mennesker som lever i ekstrem fattigdom i 2010 enn i 1990.

Anslag viser at andelen kan reduseres ytterligere, til 15 pst. innen 2015 – hele 8 prosentenheter lavere enn det som var satt som mål. Den betydelige reduksjonen på globalt nivå skjuler imidlertid store regionale forskjeller.

En svært positiv utvikling har funnet sted i deler av Sør- og Øst-Asia, der andelen fattige er kraftig redusert.

Kina er ledende, hvor ekstrem fattigdom har gått fra 60 pst. i 1990 til 12 pst. i 2010. Dette henger i stor grad sammen med sterk økonomisk vekst.

God økonomisk vekst i en rekke afrikanske land kombinert med økt satsing på blant annet

sosiale tjenester, gjør at man også i Afrika begynner å se en klar nedgang i ekstrem fattigdom, men andelen her har kun gått ned med 8 pst. siden 1990.

Til tross for en enorm forbedring globalt lever fremdeles 1,2 milliarder mennesker i ekstrem fattigdom. I Afrika sør for Sahara lever nesten halvparten av befolkningen for mindre enn USD 1,25 om dagen. Denne regionen er også den eneste hvor man har sett at antall mennesker som lever i ekstrem fattigdom øker, fra 290 millioner mennesker i 1990 til 414 millioner i 2010. I følge Verdensbankens anslag vil denne regionene ikke nå målsettingen innen 2015. Mens trenden er at ekstrem fattigdom går ned, har utviklingen mot en halvering av andelen mennesker som lever under sultegrensen stagnert på rundt 16 pst de siste ti årene, ned fra 20 pst i 1990. Andelen underernærte barn under fem år er redusert fra 30 pst i 1990 til 18 pst i 2010. Høye og ustabile globale matpriser siden 2008 har bidradd til at antall mennesker som lider av sult har økt, fra rundt 850 millioner i 2005–07 til over anslagsvis 950 millioner i 2010–2011. I følge nye anslag har 870 millioner mennesker, hvorav 850 millioner er i fattige land, eller en av åtte i verden, ikke mulighet til å få nok mat på daglig basis. Mens dette antallet er svimlende høyt, har likevel andelen av underernærte mennesker gått fra 23,2 pst. i 1990 til 14,9 pst i 2012. Dette viser at målsettingen om å halvere andelen av mennesker som sulter innen 2015 er på god vei til å oppfylles. Økningen i matvareprisene på 2007–09 ga ikke de forventede negative utslag som man fryktet. Finanskrisen de siste årene har imidlertid gjort den økonomiske situasjonen for fattige verre og hemmer utviklingen mot å utrydde sult.

Et lite diskutert delmål under tusenårs mål 1 om å utrydde ekstrem fattigdom, er målet om full sysselsetting og anstendig arbeid for alle. Mens mange utviklingsland har kommet godt ut av den globale økonomiske krisen og opplever fortsatt betydelig økonomisk vekst, har denne veksten foreløpig ikke hatt en merkbar effekt på sysselsetting. Andelen av befolkningen i utviklingsland som er i arbeid har holdt seg stabil de siste ti årene, men nedgangen i den globale økonomiske veksten i 2012 har ført til en mindre nedgang i sysselsettingen. Sysselsettingen i utviklingsland står nå for 56 pst. av arbeidsstyrken i 2013, hele 10 pst. høyere enn i utviklede land. I følge den internasjonale arbeidslivsorganisasjonen, ILO, har en av fem av verdens arbeidere en inntekt som er lavere enn den globale fattigdomsgrensen på 1,25 dollar om dagen. Mange arbeidere arbeider ufor-

melt uten sosiale sikkerhetsnett og hvor grunnleggende arbeidstakerrettigheter ikke ivaretas.

Til tross for en positiv utvikling, er *tusenårs-mål 2* om å sikre full grunnskoleutdanning for alle barn innen 2015 ikke oppnåelig. Antall barn som fikk tilgang til grunntdanning har økt med over 45 millioner i perioden 1999–2012. 90 pst av alle barn i utviklingsland går på skole i dag. Afrika Sør for Sahara er det området det skjer mest når det gjelder skoletilgang, med en økning fra 52 pst i 1990 til 78 pst i 2011. De viktigste årsakene til at målsettingen ikke nåes er fattigdom og krig og konflikt som direkte hindrer skolegang for mange barn. Diskriminering av sårbare grupper er også utbredt. Man regner med at opp til 90 pst av funksjonshemmede barn i utviklingsland ikke går på skole. Likeledes ser man at barn som er ekstremt fattige, bor på landsbygda, er jenter, eller tilhører en språklig eller etnisk minoritet i de fleste land har dårligere tilgang til utdanning enn gjennomsnittet. Det er også store utfordringer knyttet til læring og kvalitet på det skoletilbudet som gis, og det trengs nesten 2 millioner nye lærere innen 2015 dersom man skal kunne nå målet om grunnskoleutdanning for alle. En av fire som skrives inn i skolen vil mest sannsynlig slutte på av skolen før de har nådd første grad.

Tusenårs-mål 3 om å Fremme likestilling og styrke kvinners stilling viser fremgang. Spesielt innen utdanning er det gode fremskritt. I utviklingsland er det nå 97 jenter per 100 gutter som går på grunnskolen, opp fra 86 per 100 i 1999. Det er en positiv utvikling for andelen kvinnelige representanter i nasjonalforsamlinger. I utviklingslandene samlet er andelen kvinner i nasjonalforsamlinger steget fra 12 pst. i år 2000 til 21 pst. i 2014. Latin-Amerika og Karibia ligger i tet med 26 pst., fulgt av Afrika Sør for Sahara med 23 pst. Finanskrisen har ført til dårligere arbeidsvilkår og inntekt for de fattigste, og kvinner har vært hardt rammet ettersom de ofte har lavere jobbsikkerhet enn menn. Det er fortsatt langt frem til lik deltakelse for kvinner og menn i samfunnslivet. Kvinners adgang til lønnet arbeid er en god indikasjon på kvinners integrasjon. Når kvinner får lønn, blir de mer selvstendige i husholdningen, får økt autonomi og kan ta egne valg.

Det er en positiv utvikling når det gjelder *tusenårs-mål 4* om å redusere barnedødelighet. Siden 1990 er barnedødeligheten på det nærmeste blitt halvert siden 1990, det betyr at det er seks millioner færre barn som døde i 2012 til sammenligning med 1990. Fremdeles døde 53 barn per 1.000 levende fødsel i 2012, oftest av sykdommer som lett kan helbredes. I Afrika sør for

Sahara dør en av ni barn før de er fem år, 16 ganger høyere enn gjennomsnittet for utviklingsland generelt. Målsettingen om en 2/3-dels reduksjon kan nås forutsatt en opptrappet innsats på dette området. I utviklingslandene samlet er raten redusert fra 97 til 53 per 1000 levendefødte fra 1990 til 2012. Den største fremgangen har kommet i noen av verdens fattigste land: Bangladesh, Eritrea, Liberia, Laos, Malawi, Mosambik og Nepal, hvor den årlige nedgangen har vært 4,5 pst. eller høyere. Situasjonen forblir spesielt alvorlig i Afrika sør for Sahara, der tallet ennå ligger på hele 98 per 1 000. Med unntak av Afghanistan ligger alle de 31 landene der barnedødeligheten for barn under fem år er over 100 per 1 000 i Afrika sør for Sahara. Fire sykdommer – luftveisinfeksjoner, diaré, malaria og aids – utgjorde 43 pst. av alle dødsfall blant barn under fem år. Mange av disse kunne vært berget gjennom lavkosttiltak som antibiotika, hydrering, vaksiner, myggnett og medisiner mot malaria. Omfattende vaksinekampanjer mot meslinger har gitt svært gode resultater. Mens 52 pst. av ettåringer i Afrika Sør for Sahara fikk vaksine mot meslinger i år 2000, fikk 72 pst. det i 2012. Dersom målet skal nås må det settes inn en konsentrert innsats mot de land og regioner hvor flest barn dør. India og Nigeria til sammen står for mer enn en tredjedel av alle dødsfall av barn under fem år, mens land som Sierra Leone og Somalia har en dødelighet på hele 180 per 1000 levende fødte. Av 49 land i Afrika sør for Sahara vil bare åtte, dvs. Botswana, Kapp Verde, Etiopia, Liberia, Madagaskar, Mali Nigeria og Rwanda nå MDG-målet dersom dagens utvikling fortsetter.

Målsetning 5 om å bedre gravide og fødende kvinners helse vil ikke nås, men nye beregninger viser at det skjer en betydelig framgang. Mødre-dødeligheten i utviklingsland er nesten halvert, fra 430 i 1990 til 230 dødsfall i 2012 per 100 000 levendefødte. En tredjedel av dødsfall i forbindelse med fødsel skyldes blødninger, og de fleste av disse kunne vært unngått eller behandlet med helsepersonell til stede. Andelen kvinner som hadde kvalifisert helsepersonell til stede ved fødsel steg fra 56 pst. til 68 pst. i perioden fra 1990 til 2012, men fremdeles ble 32 millioner barn født i 2012 uten kvalifisert helsepersonell til stede. Forskjellene i verden er store. Det er tilnærmet full tilstedeværelse av helsepersonell i sentral og sør-øst Asia og bare 50 pst i Sør-Asia og Afrika sør for Sahara.

Det har vært en viss økning i andelen kvinner som bruker prevensjonsmidler, men det er store regionale forskjeller med kun 28 pst. i Afrika sør

for Sahara, sammenlignet med 84 pst. i Øst-Asia. Etter en viss reduksjonen av tenåringssvangerskap i perioden 1990 til 2000, har denne utviklingen blitt svakere på 2000-tallet. Afrika sør for Sahara har de høyeste fødselsratene blant kvinner mellom 15 og 19 år, og det er liten endring å spore de siste 20 årene.

Det er nære koblinger mellom innsatsen for redusert barne- og mødredødelighet og innsatsen under *tusenårs mål 6* – bekjempe hiv/aids, malaria og andre dødelige sykdommer. Mens antall mennesker som lever med hiv har økt fra åtte til 35,3 millioner i perioden 1990 til 2012, har det siden 2001 vært en klar nedgang i antall mennesker som blir smittet. 2,3 millioner mennesker ble smittet i 2013, og de fleste (1,8 millioner) av disse i Afrika sør for Sahara. Tilgang til behandling har økt raskt siden 2004, og ved utgangen av 2012 hadde 9,5 millioner mennesker tilgang til antiretroviral behandling. Men bare 30 pst. av mennesker som lever med Hiv dekkes av behandling. Det er også gjort store framskritt i kampen mot malaria. Globalt ble antallet som dør av malaria redusert med 42 pst i perioden 2000 til 2012. En av de mest effektive metodene for å unngå smitte er å sove under myggnett, og i 2012 ble det delt ut eller solgt 66 millioner myggnett i Afrika Sør for Sahara, men det var bare halvparten av hva som ble delt ut i 2010. Tilfeller av død som følge av tuberkulose er også på vei ned i alle regioner, som et resultat av bedre behandlingsmuligheter.

Det ligger ikke an til at *tusenårs mål 7* om å sikre en bærekraftig utvikling vil nås. Avskoging ser ut til å avta noe, men er fortsatt et stort problem. Over det siste tiåret gikk omtrent 13 millioner hektar skog tapt årlig, sammenlignet med 16 millioner hektar årlig på 1990-tallet. Det er i Sør-Amerika og Afrika at skogdekket forsvinner raskest, med henholdsvis 3,6 millioner og 3,4 millioner hektar dyrket mark per år frem til 2010, mens det takket være storskala treplanting i Kina, India og Vietnam har vært en økning i skogdekket på nesten 4 millioner hektar årlig i disse landene.

Biodiversitet går tapt, og 17 000 arter trues av utryddelse. CO₂-utslipp i verden har økt med 50 pst siden 1990. Utslipp fra utviklingsland har økt fra sju til 19 milliarder metriske tonn i perioden 1990–2011, mens utslipp fra utviklede land har gått noe ned fra 15 til 13,3 milliarder metriske tonn.

Overbeskatning av fisk er fortsatt et alvorlig problem. Andelen overbeskattede fiskeslag har de siste 10 årene ligget på rundt 29 pst. Mer av verdens land og marine områder er nå beskyttet. Og i utviklingsland har disse områdene økt fra 7,8 pst i 1990 til 13,8 pst i 2012.

Delmålet under *tusenårs mål 7* om å halvere andelen mennesker uten tilgang til trygt drikkevann er nådd og vil mer enn oppnås innen 2015. 89 pst. av verdens befolkning, og 87 pst. av mennesker i utviklingsland har tilgang til bedre drikkevannskilder, og tilsvarende for delmålet om å redusere andelen av utviklingslandenes urbane befolkning som bor i slum, som er gått ned fra 39 pst. i 2000 til 33 pst. i 2012. Det absolutte tallet har likevel steget fra 650 millioner i 2000 til 863 millioner mennesker i 2012.

Det åttende tusenårs målet, som handler om et globalt partnerskap for utvikling, innebærer at det skal tas hensyn til de særlige behovene til de minst utviklede landene. Utviklingsbistanden nådde rekordhøyt nivå i 2013, og målte 135 mrd. USD, en solid framgang etter to år med nedgang. Dette er gledelig, men det er en uro å se at bistanden til de aller fattigste landene har gått ned. Det er gjort en viss fremgang på andre områder, med betydelige reduksjoner i toll- og avgifter for eksportvarer til industrialiserte land. Tollbarrierer har aldri vært lavere. De minst utviklede landene kommer likevel dårlig ut når det gjelder andelen av den samlede, tollfrie eksporten til industriland. 80 prosent av import fra utviklingsland kom tollfritt til utviklede land. Gjeldsbyrden til utviklingsland var for alle utviklingsland samlet 3,1 pst av eksportinntektene til sammenligning med 12 pst. i 2000.

Tabell 14.1 Tusenårsmålene og status for måloppnåelse

Mål og utvalgte målsetninger	Utvalgte indikatorer og status for måloppnåelse (utviklingsland)
<i>Mål 1: Utrydde ekstrem fattigdom og sult</i>	
<ul style="list-style-type: none"> – Målsetning 1a: Halvere, mellom 1990 og 2015, andelen mennesker med inntekt under én dollar per dag – Målsetning 1c: Halvere andelen mennesker som sulter 	<ul style="list-style-type: none"> – Andel av befolkningen i utviklingsland som har mindre enn 1,25 dollar å leve av per dag: 1990: 47 pst.; 2010: 22 pst. – Andel av befolkningen som lever under sultegrensen: 1990–92: 23,6 pst.; 2011–13: 11,8 pst. – Andel barn under fem som er undervektige: 1990: 25 pst.; 2012: 15 pst.
<i>Mål 2: Oppnå allmenn grunnskoleutdanning</i>	
<ul style="list-style-type: none"> – Målsetning 2a: Sikre full grunnskoleutdanning for alle barn, både jenter og gutter 	<ul style="list-style-type: none"> – Andel barn i aldersgruppen som går på skole: 1990: 80 pst.; 2012: 90 pst.
<i>Mål 3: Fremme likestilling og styrke kvinners stilling</i>	
<ul style="list-style-type: none"> – Målsetning 3a: Fjerne forskjellene mellom andelen gutter og jenter i grunnskole og videregående skole, fortrinnsvis innen 2005, og på alle skoletrinn innen 2015 	<ul style="list-style-type: none"> – Andel jenter i forhold til gutter i grunnskole: 1990: 81 pst.; 2012: 97 pst. I videregående skole: 1990: 76 pst.; 2012: 96 pst. I høyere utdanning: 1990: 69 pst.; 2012: 99 pst. – Andel kvinnelige parlamentarikere i nasjonalforsamlingen: 2000: 14 pst.; 2013: 22 pst.
<i>Mål 4: Redusere dødeligheten blant barn</i>	
<ul style="list-style-type: none"> – Målsetning 4a: Redusere dødeligheten blant barn under fem år med to tredeler, mellom 1990 og 2015 	<ul style="list-style-type: none"> – Dødelighet blant barn under fem år (per tusen levendefødte): 1990: 99; 2012: 53 – Antall ettåringer vaksinert mot meslinger: 2000: 72 pst.; 2012: 94 pst.
<i>Mål 5: Bedre gravide og fødende kvinners helse</i>	
<ul style="list-style-type: none"> – Målsetning 5a: Redusere dødeligheten blant gravide og fødende kvinner med tre firedeler 	<ul style="list-style-type: none"> – Dødelighet blant gravide og fødende kvinner (per 100 000 fødsler): 1990: 430; 2012: 230
<i>Mål 6: Bekjempe hiv og aids, malaria og andre sykdommer</i>	
<ul style="list-style-type: none"> – Målsetning 6a: Ha stanset og begynt å reversere spredningen av HIV og AIDS 	<ul style="list-style-type: none"> – Antall HIV-smittede: 1990: 7,3 millioner; 2011: 35,3 millioner – Barn som har mistet en eller begge foreldre pga AIDS (hele verden): 1990: 0,9 millioner; 2012: 17,8 millioner
<ul style="list-style-type: none"> – Målsetning 6b: Tilgang til behandling for HIV/AIDS for alle med behov for det, innen 2010 	<ul style="list-style-type: none"> – Andel HIV-smittede med behov for behandling som mottar retrovirale medisiner: 2009: 40 pst.; 2012: 30 pst. (nedgang pga nye retningslinjer fra WHO om tidligere medisiner av spesielt utsatte grupper)
<ul style="list-style-type: none"> – Målsetning 6c: Ha stanset og begynt å reversere forekomsten av malaria og andre alvorlige sykdommer innen 2015 	<ul style="list-style-type: none"> – Andel tuberkulosedødsfall (per 100 000 innbyggere, unntatt HIV-smittede): 1990: 25; 2010: 13

Tabell 14.1 Tusenårsmålene og status for måloppnåelse

Mål og utvalgte målsetninger	Utvalgte indikatorer og status for måloppnåelse (utviklingsland)
<i>Mål 7: Sikre en miljømessig bærekraftig utvikling</i>	
– Målsetning 7a: Innarbeide prinsippene for bærekraftig utvikling i landenes politikk og program mer og reversere tapet av naturressurser	– Landareal dekket av skog globalt: 1990: 31 pst; 2010: 29 pst. – Utslipp av karbondioksid globalt (tonn): 1990: 21,8 mrd; 2011: 32,2 mrd
– Målsetning 7c: Halvere andelen mennesker uten bærekraftig tilgang til sikkert drikkevann og grunnleggende sanitære forhold	– Andel av befolkningen med bærekraftig tilgang til en forbedret vannkilde (globalt): 1990: 76 pst.; 2012: 89 pst. – Andel av befolkningen med tilgang til forbedrede sanitære forhold: 1990: 42 pst.; 2012: 64 pst.
– Målsetning 7d: Oppnå betydelig bedring i leveforholdene for minst 100 millioner mennesker som lever i slumområder (innen 2020)	– Andel av bybefolkningen som lever i slumområder: 1990: 46 pst.; 2000: 39 pst.; 2012: 32,7 pst.
<i>Mål 8: Utvikle et globalt partnerskap for utvikling</i>	
– Målsetning 8a: Videreutvikle et åpent, regelbært og ikke-diskriminerende handelssystem	– Andel av industrilandenes totale import (unntatt våpen) som innføres toll- og avgiftsfritt fra utviklingsland: 1998: 54 pst.; 2012: 80 pst. Fra MUL: 1998: 78 pst.; 2012: 84 pst.
– Målsetning 8b: Ta hensyn til de særlige behovene til de minst utviklede landene	
– Målsetning 8d: Treffe omfattende nasjonale og internasjonale tiltak for å løse utviklingslandenes gjeldsproblemer for å gjøre gjelden håndterbar på lengre sikt	– Gjeldsbetjeningsrate i prosent av eksport av varer og tjenester: 2000: 11,9 pst.; 2012: 3,1 pst.
– Målsetning 8f: Gjøre ny teknologi, særlig informasjons- og kommunikasjonsteknologi, tilgjengelig i samarbeid med privat sektor	– Mobilabonnementer per 100 innbyggere: 2011: 69 – Internettbrukere per 100 innbyggere: 2003: 5 pst.; 2011: 29 pst.

Kilde: Millennium Development Goal Report 2014.

Alle tall er hentet fra FNs Millennium Development Goals Report 2014

Kriteriet for ekstrem fattigdom ble i 1990 bestemt til en inntekt under USD 1 med utgangs-

punkt i prisnivået i 1985. Dette målet har siden blitt justert. F.o.m. MDG Report 2009 er det andelen som lever på under USD 1,25 om dagen som legges til grunn.

15 Sektorovergripende miljø- og klimapolitikk

Mål

Regjeringen har et mål om at Norge skal bli et ledende land innen miljørettet utviklingssamarbeid. For Regjeringen er det viktig å bruke deler av utviklingsbudsjettet i skjæringspunktet mellom å bekjempe fattigdom og å svare på de globale miljøutfordringene. Videre skal Norge være en pådriver i det internasjonale klima- og miljøarbeidet. Dette er viktige premisser for Utenriksdepartementets arbeid.

Utenriksdepartementets mål på miljøområdet er å bidra til å forebygge og løse globale og regionale klima- og miljøutfordringer gjennom internasjonalt samarbeid, og ved å integrere klima- og miljøhensyn i norsk utenriks- og utviklingspolitikk. Videre er det et mål for Utenriksdepartementet å konsentrere seg om resultater i internasjonalt klima- og miljøsamarbeid gjennom strategisk innsats som gir størst mulig effekt for reduksjoner i globale klimagassutslipp, tilpasning til klimaendringer og miljø- og naturressursforvaltning. I dette arbeidet vil man bestrebe seg på utvikling av effektive modeller for privat offentlig samarbeid og se på hvordan bistandsmidlene kan brukes effektivt for å utløse investeringer fra privat sektor til klima- og miljøtiltak. Nordområdene har høy prioritet i norsk miljø- og klimaarbeid, og Norge skal være et foregangsland på miljøområdet og en langsiktig og troverdig forvalter av miljøverdiene i nord.

Gjennom vår energibistand har Norge som mål å bidra betydelig til energiutbygging i utviklingsland. Økt tilgang til energi er en forutsetning for økonomisk vekst og fattigdomsreduksjon. Gjennom en klar vektlegging av fornybar energi og energieffektivisering skal den norske energibistanden bidra til økt energiproduksjon og reduserte utslipp av klimagasser. Norge forsøker å innrette satsingen på en måte som øker omfanget av private investeringer i ren energi i utviklingsland. Regjeringen vil også styrke innsatsen for reduksjon av kortlevde klimaforurensere.

Satsingen på klima i utviklingssamarbeidet skal både bidra til reduksjon av klimaskadelige

utslipp og lette de fattige landenes tilpasning til klimaendringene. Det skal legges særskilt vekt på kvinners rolle som en nødvendig ressurs i den lokale og nasjonale tilpasningsplanleggingen, og som spesielt utsatt gruppe, særlig ved naturkatastrofer. Bred støtte til klimatiltak er også viktig for å stimulere utviklingslandenes vilje og evne til å slutte seg til et globalt klimaregime.

Klima- og skogsatsingen

Ansvar for Regjeringens klima- og skogsatsing ble overført til Klima- og miljødepartementet pr 1. januar 2014. Klima- og miljødepartementet og Utenriksdepartementet vil samarbeide for å sikre en mest mulig effektiv ressursbruk og for å påse at klima- og skogsatsingen er i tråd med norsk utenriks- og utviklingspolitikk. En avtale mellom de to departementer er utarbeidet for dette formål.

Internasjonale avtaler og konvensjoner

Norge er part til en rekke internasjonale avtaler på miljøområdet, og regjeringen vil fortsette å støtte utviklingsland og deres utvikling av strategier og planer for gjennomføring av slike avtaler. Støtte vil også bli gitt til konvensjonenes sekretariater og andre tiltak for å gjennomføre konvensjonenes formål. Kapasitetsbygging gjør utviklingslandene bedre i stand til å møte miljø- og klimautfordringene.

Klimakonvensjonen

Klimakonvensjonen er ratifisert av 194 land samt EU. Konvensjonens langsiktige mål er å stabilisere konsentrasjonen av klimagasser i atmosfæren på et nivå som hindrer farlig, menneskeskapt påvirkning av klimasystemet med en hastighet som ikke er raskere enn at økosystemer kan tilpasse seg naturlig, matsikkerheten ikke trues, og som tillater bærekraftig økonomisk utvikling. I følge konvensjonen skal utviklede land støtte utviklingsland når det gjelder teknologioverføring, til-

pasning til klimaendringer og rapportering av utslipp og utslippsreducerende tiltak. Norge har i en årrekke vært blant de største frivillige bidragsyterne til klimaaktiviteter under Klimakonvensjonen.

Konvensjonen om biologisk mangfold

Konvensjonens mål er vern og bærekraftig bruk av biologisk mangfold, samt rettferdig fordeling av goder fra bruk av genetiske ressurser. Konvensjonen er en prosessorientert rammekonvensjon fra 1992 som danner en ramme for det globale arbeidet med biologisk mangfold. Den fastlegger overordnede mål, prinsipper og generelle forpliktelser, mens konkrete forpliktelser utformes gjennom protokoller, arbeidsprogram og partsmøtevedtak. Konvensjonen har 193 parter.

Cartagena-protokollen om genmodifiserte organismer (GMO) av 29. januar 2000 trådte i kraft i 2003. Formålet med Cartagena-protokollen er å bidra til en forsvarlig overføring, håndtering og bruk av levende GMO-er som kan være til skade for biologisk mangfold eller menneskers helse.

Nagoya-protokollen fra 2010 styrker arbeidet med å bevare det biologiske mangfoldet og innfri FNs tusenårsmål. Protokollen bidrar til at biomangfoldkonvensjonens tredje målsetting om rettferdig fordeling av fordelene fra utnyttelsen av genetiske ressurser gjennomføres. Protokollen bekrefter at genressurser er underlagt statens suverenitet. Den øker rettssikkerheten for både brukere og tilbydere av genressurser, og den inneholder bestemmelser om tradisjonell kunnskap. Denne avtalen vil gjøre u-landene bedre rustet til å oppnå avtaler om rettferdig fordeling. Norge støtter kapasitetsbygging i afrikanske land for å styrke deres kapasitet til å ratifisere og iverksette protokollen. Protokollen vil også bidra til at norske regler om våre genressurser blir respektert i utlandet. Naturmangfoldloven inneholder allerede regler om bruk av utenlandske genressurser i Norge. Dette gjør Norge til et foregangsland på området. Norge var det første i-land til å ratifisere protokollen. Protokollen trer i oktober 2014, da kravet om at minst 50 stater har ratifisert den er tilfredsstilt.

Forørkningskonvensjonen

Norge er part til Forørkningskonvensjonen. Konvensjonen har som hovedmål å opprettholde produktiviteten i de tørre og halvtørre økosystemene som grunnlag for fattigdomsreduksjon og bedre

levestandard. Norge har støttet finansieringsmekanismens arbeid med å mobilisere forståelse og ressurser i berørte land, og koble arbeidet til nasjonale strategier for utvikling og fattigdomsbekjempning.

Konvensjonen for internasjonal handel med truede arter (CITES)

Som part til CITES tar Norge konsekvent til orde for at vitenskapelige kriterier må legges til grunn for vedtak som har betydning for handel, og dermed for folks levebrød. CITES har i senere år begynt å interessere seg mer for kommersielt utnyttede fiskeslag. Å sikre at dette skjer på vitenskapelige premisser står sentralt i Norges arbeid under konvensjonen.

Multilateralt samarbeid

Mange FN-organer er sentrale aktører i det globale arbeidet med miljø- og klimaspørsmål. Norge er en viktig bidragsyter til de organisasjoner og program som har miljø som kjerneoppgaver. Norge gir dessuten tilleggsmidler for å styrke arbeidet med miljø- og klimaspørsmål og har en løpende dialog med institusjonene om integrering av miljøhensyn i deres virksomhet.

Den globale miljøfasiliteten (GEF), støtter tiltak som skal bidra til å forbedre det globale miljøet. Etter kapitalpåfylling våren 2014 forvalter GEF drøyt USD 4,43 mrd. for perioden 2014–2018. Sammen med øvrige nordiske land har Norge bl.a. vært pådriver for en bredere tilnærming til kjemikalieområdet, inkludert avfallshåndtering hvor dette er relevant i forhold til GEFs mandat. Dette ble gjort til eget hovedområde i GEF under forhandlingene om kapitalpåfylling. Det er også framforhandlet en ny kvikksølvkonvensjon med GEF som finansieringsmekanisme. Kvikksølv er blitt tildelt adekvate midler for kommende fireårsperiode.

Spesialfondet for klimaendring (SCCF) og Klimafondet for minst utviklede land (LDCF) under Klimakonvensjonen er viktige i den norske satsningen på klimatilpasning. Norge bidrar også til Ozonfondet under Montreal-protokollen, som støtter prosjekter for utfasing av ozonødeleggende stoffer i utviklingsland.

Det grønne klimafondet GCF

Det grønne klimafondet (GCF) gis særlig prioritet som finansieringskanal i de kommende årene. Fondet skal i fremtiden være det sentrale verktøyet for finansiering av u-landenes forplik-

telser under Klimakonvensjonen. Det er meget store forventninger knyttet til fondet, og en solid kapitalisering av fondet i løpet av 2015 vil trolig være avgjørende for å oppnå en tilfredsstillende klimaavtale på klimatoppmøtet i Paris i 2015. Forventningene særlig blant utviklingsland er at Det grønne klimafondet vil stå for en stor del av den oppskaleringen av klimafinansiering som anses nødvendig, også for å nå målet om å mobilisere USD 100 mrd. årlig innen 2020 til klimatiltak i utviklingsland, og slik sett bli en multilateral hovedkanal for storskala finansiering av både utslippsreducerende tiltak og tilpasningstiltak i utviklingsland. Norge har spilt en sentral rolle i opprettelsen av fondet og er representert i styret.

FNs miljøprogram UNEP

FNs miljøprogram (UNEP) har blitt styrket som et resultat av Rio +20 møtet i 2012 og oppfølgingen av dette. UNEP har nå universelt medlemskap og FNs første miljøforsamling, UNEA, ble avholdt i juni 2014. Norge følger arbeidet tett og er en pådriver for at UNEP skal bli en mer åpen og en medlemsstatsstyrt organisasjon. Norge ble gjenvalgt i byrået. UNEA hadde rekordstor deltakelse, med rundt 100 ministre og 170 land. Møtet medførte at UNEP øker innsatsen mot blant annet luftforurensing, havforsøpling og ulovlig handel med planter og dyr.

Ifølge en studie fra 2014 fra INTERPOL og UNEP anslås verdien av miljøkriminalitet til å være mellom USD 70 og USD 213 mrd. i året. I utviklingsland har slik kriminalitet ofte koblinger til organisert kriminalitet, er grenseoverskridende og kan ha koblinger til finansiering av terrorisme. Bekjempelse av miljøkriminalitet krever effektivt samarbeid på tvers av landegrensener.

Det er mange eksempler på at miljøet i dag taper i kamp mot andre hensyn. UNEPs relevans og rolle ligger blant annet i å holde miljøet under oppsyn, bidra til kunnskapsgrunnlaget, bistå utviklingsland og å være en konstruktiv partner for løsninger som bidrar til bærekraft i utviklingspolitikken.

Norge har de senere årene støttet UNEP med 100 mill. kroner i året gjennom en program-samarbeidsavtale

Naturpanelet

Naturpanelet (Intergovernmental Panel for Biodiversity and Ecosystem Services -IPBES) ble etablert i Panama i 2012. Naturpanelet er en parallell

til FNs klimapanel og kan spille en viktig rolle fremover i å gi et faglig grunnlag om biologisk mangfold og økosystemtjenester basert på vitenskapelig og tradisjonell kunnskap. Det første møtet til vitenskapskomiteen til panelet ble avholdt i Norge i juni 2013 i Bergen. Norge bidrar gjennom Miljødirektoratet til kapasitetsbygging i utviklingsland knyttet til panelet. Dette er viktig for blant annet å sikre et tilstrekkelig datagrunnlag til panelets arbeid. Norge ble valgt inn i byrået i 2013.

FNs bosettingsprogram UN-HABITAT

UN-Habitat har som mandat å fremme bosettinger som er sosialt akseptable og miljømessig bærekraftige. Høyere befolkningstetthet gir mulighet til å gjennomføre tiltak som i vesentlig grad kan bidra til å redusere energiforbruk og CO₂-utslipp. Norge støtter UN-HABITATs arbeid gjennom Cities and Climate Change Initiative (CCCI) for at klimadimensjonen skal integreres i byplanleggingsprosesser. Dette gjelder både forebygging og evnen til å rekonstruere og rehabilitere raskt etter naturkatastrofer og andre katastrofer.

Initiativet har ekspandert raskere enn UN-Habitats evne til å følge opp. Skal initiativet lykkes på sikt må organisasjonens kapasitet styrkes og planleggingen ha en utvidet tidshorisont. Det er viktig å involvere privat sektor sterkere enn hittil. UN-Habitat må videre styrke initiativets økonomiske base.

Norge støtter også tverrgående tiltak for ungdom og kvinner for å fremme klimatilpasning og mer miljøvennlige og energieffektive byer.

Matsikkerhet

I følge FNs prognoser vil vi være over ni milliarder mennesker innen 2050. For å sikre nok mat til alle har FAO beregnet at matproduksjonen må øke med 60 pst. innenfor samme tidsperiode. Det er derfor bred internasjonal enighet om at matsikkerhet er en sentral forutsetning for fremtidig nasjonsbygging. Matsikkerhet utløser bedre helse, muligheter for utdanning og utvikler en arbeidsfør befolkning. Økt matsikkerhet spiller også en strategisk viktig rolle for å sikre fred, stabilitet og sikkerhet i partnerland i sør.

Norsk Strategi for matsikkerhet i et klimaperspektiv (2012) legger de politiske føringene for norsk støtte til global matsikkerhet. Norge gir om lag 1 mrd. kroner årlig til tiltak rettet mot matsikkerhet gjennom bilaterale, regional og multilaterale kanaler. Norsk Strategi for matsikkerhet øker

denne innsatsen med om lag 150 mill. kroner årlig i prosjektperioden (2013–2015).

Det bilaterale, regionale og multilaterale samarbeidet innen matsikkerhet er rettet mot partnerland og sub-regionale samarbeidspartnere i Afrika. Det gjelder også samarbeidet med sivilt samfunn, som spiller en viktig rolle i samfunnsbyggingen. Det legges økt vekt på den politiske dialogen om strukturelle og landbrukspolitiske spørsmål knyttet til matsikkerhet. Norge har sluttet seg til den globale alliansen for klimasmart landbruk. Alliansen er et nettverk av partnere fra nord og sør som ønsker å styrke det globale arbeidet for økt matsikkerhet på en klimarobust måte.

Det multilaterale samarbeidet med Verdens matvareprogram (WFP), FNs organisasjon for ernæring og landbruk (FAO) og FNs finansinstitusjon for landbruk samt (IFAD) opprettholdes og videreutvikles. Det regionale samarbeidet i Afrika med AU/NEPAD videreføres, med særlig vekt på kvinners deltakelse og rolle i klimasmart landbruk.

Under klimatoppmøtet i september 2014 sluttet Norge seg til FNs generalsekretærs initiativ om en global allianse for klimasmart landbruk. Formålet med alliansen er økt nettverksbygging mellom bilaterale, regionale og multilaterale aktører, privat sektor og sivilt samfunn om en kunnskapsbasert tilnærming til økt produktivitet som ivaretar viktige klimamål og forhindrer ytterligere avskoging. Her spiller forskningssamarbeidet med bl.a. Organisasjon for internasjonal landbruksforskning (CGIAR) samt samarbeid med nasjonale forskningsinstitusjoner og andre i partnerland i sør en særdeles viktig rolle.

Fisk og marine ressurser har stor betydning i matsikkerhetssammenheng, som kilde til viktige næringsstoffer, det være seg proteiner eller essensielle fettsyrer. 17 pst. av verdens proteinbehov dekkes av sjømat, og for enkelte utviklingsland er andelen nesten helt oppe i nær 70 pst. Uten tilførsel av essensielle fettsyrer som omega-3 risikerer barn å bli hjerneskadet, og voksne utvikler mangelsykdommer. Samtidig vet vi at de store verdenshavene, så vel som innsjøer og elver, rammes i stadig større grad av klimaendringene. Temperaturen i havet øker, arter forflytter seg eller dør ut, og vannet forsures. Risikoen for at tilfanget av næringsrik mat reduseres, er stor. Kunnskapen om hvilke konsekvenser klimaendringene har på havet er mangelfull, og det er behov for mer forskning, spesielt i sørlige farvann. Dette vil Norge bidra til ved å styrke EAF-Nansen-programmet som vil øke fokuset på klima- og miljøaspektet i sin virksomhet.

Verdens befolkning øker og ifølge FNs prognoser vil vi være over ni milliarder mennesker innen 2050. For å sikre nok mat til alle har FAO beregnet at matproduksjonen må øke med 70 pst. innenfor samme tidsperiode. Samtidig er en mer rettferdig fordeling avgjørende for at økt matproduksjon gir økt matsikkerhet. Regjeringens strategi for matsikkerhet i et klimaperspektiv ble lansert i desember 2012. Strategien legger de politiske føringene for all norsk støtte til matsikkerhet, gjennom både bilaterale og multilaterale kanaler.

Innenfor FN er FNs komite for matsikkerhet (CFS) den sentrale politiske plattformen for matsikkerhet, retten til mat og ernæring. Samarbeidet gjennom blant annet CFS skal bidra til at FNs organisasjon for ernæring og landbruk (FAO), Verdens matvareprogram (WFP) og Det internasjonale jordbruksfondet (IFAD), samt de multilaterale finansieringsinstitusjonene, blir mer sentrale i arbeidet med å redusere det økende antallet sultende og underernærte i verden.

Om lag 30 pst. av all produsert mat blir aldri konsumert. Det er store tap i hele verdikjeden og det er store gevinster å hente både økonomisk, miljømessig og fordelingsmessig i å begrense dette tapet. Norge støtter opp om initiativet som FAO har tatt for å redusere tap av mat.

I arbeidet med å sikre verden tilstrekkelig mat er forskning en vesentlig komponent. For landbruksutvikling i utviklingsland er Organisasjonen for internasjonal landbruksforskning (CGIAR) en vesentlig aktør. Områdene det forskes innen strekker seg fra matvekster, (f.eks. mais, ris, hvete) husdyr og fisk og vann- og skogforvaltning til rettigheter og eiendomsforhold til jord og andre naturressurser, landbruks- og matpolitikk og kvinners rolle i landbruk. Norge støttet CGIAR-instituttene med til sammen 127,5 mill. kroner i 2013. Blant de mer konkrete resultatene av organisasjonens arbeid kan nevnes at organisasjonen har utviklet over 50 nye varianter av matplanter som tåler tørke bedre. Disse dyrkes i dag på over 1 million hektar landbruksjord i det sørlige og østlige Afrika, med det resultat at gjennomsnittsavlingene har økt med 20 – 50 pst. Videre har en tilnærming til frødistribusjon gitt 100 000 indiske bønder tilgang til en ny risvariant. I den videre oppfølgingen av organisasjonen vil Norge legge vekt på å sikre størst mulig effekt av forskningen.

FNs bærekraftskommisjon (CSD) har ikke fungert tilfredsstillende de siste årene. Den ble derfor under FNs konferanse for bærekraftig utvikling i Rio i 2012 vedtatt erstattet med et uni-

verselt høynivåforum for bærekraftig utvikling. Det nye høynivåforumet for bærekraftig utvikling ble vedtatt av FNs generalforsamling i 2013, og CSD blir dermed nedlagt. Det nye forumet skal blant foreta regelmessige gjennomganger av hvordan land og FN-organisasjoner følger opp de nye globale utviklingsmålene som skal etterfølge dagens tusenårsmål, samt relevante tidligere FN-vedtak og forpliktelser. Forumet vil hvert fjerde år møtes på toppnivå under åpningen av FNs generalforsamling, med stats- og regjeringssjefer som deltakere.

Klimaendringer, matsikkerhet og mangfold av matplanter er sentralt for Norges støtte til den Internasjonale plantetraktaten for mat og landbruk samt det Globale fondet for mangfold av matplanter (GCDT). GCDT har ansvar for å bidra til bevaring og drift av verdens genbanker, inkludert sikkerhetslageret for frø mangfold på Svalbard. I 2013 foretok Norge en engangsbevilgning på henholdsvis 100 mill. kroner til GCDT og 40 mill. kroner til Plantetraktaten. I tillegg støtter Norge et eget program under GCDT om matplantenes ville slektninger med om lag 26 mill. kroner i året.

Ren energi

1,2 milliarder mennesker har ikke tilgang til strøm og mer enn 2,8 milliarder mennesker benytter tradisjonell biomasse som ved og trekull til matlaging. Energisektoren står for over 60 pst. av utslipp av klimagasser og valg av energibærere har betydelige miljøkonsekvenser. Det er viktig at utviklingslandene benytter mulighetene som ligger i deres fornybare energiressurser, vannkraft, sol og vind, i stedet for ytterligere bruk av fossile energikilder. Satsingen på ren energi i utviklingslandene utgjør en sentral del av den norske politikken på klima- og energiområdet.

Regjeringen har støttet arbeidet for å gi utviklingsland tilgang til bærekraftige energitjenester gjennom et omfattende bilateralt og multilateralt samarbeid. Det internasjonale energi- og klimainitiativet Energy+ har over 50 internasjonale partnere; utviklingsland, giverland, internasjonale organisasjoner og sivilsamfunn. Energy+ kombinerer utviklingspolitikk og klimapolitikk på en ny måte og gir Norge internasjonal synlighet. Målsettingen med Energy+ er å bidra til en oppskalering av prosjektbasert støtte til fornybar energi og energieffektivisering ved en sektortilnærming, det vil si at en ser på hele energisektoren samlet. Det vil bidra til at de mest kost-

nadseffektive løsningene støttes og sikre mest mulig energitilgang gjennom bruk av begrensede offentlige budsjetter.

Norge har lansert «1 Giga Ton Coalition» for å vise hvordan satsing på fornybar energi og energieffektivisering i utviklingsland kan redusere klimagassutslippene. For å nå to-gradersmålet er det ifølge FNs miljøprogram (UNEP) nødvendig å redusere de globale klimagassutslippene med 8–12 gigatonn pr. år innen 2020 utover det landene til nå har forpliktet seg til.

Norge spiller en sentral rolle i FNs initiativ Bærekraftig Energi for Alle (SE4ALL). Målsettingen er innen 2030 å skaffe energitilgang til alle, doble forbedring av energieffektivitet og doble andelen fornybar energi. Det er en felles ambisjon for Norge og FN at Energy+ blir et sentralt instrument for mer koordinert innsats for å nå målene under FNs generalsekretærs initiativ Bærekraftig energi for alle (SE4ALL). Norge arbeider også aktivt for å få til et eget energimål under FNs nye bærekraftsmål fra 2015.

I det bilaterale utviklingssamarbeidet har Norge støttet utbygging av ren energi, primært vannkraft, utbygging av linjenett og kapasitetsbygging hos elektrisitetsmyndighetene i land hvor vi er involvert. Det gis også støtte gjennom internasjonale organisasjoner som Verdensbanken og FN, rettet inn mot å skaffe flere mennesker tilgang til moderne energitjenester. Norge støtter tiltak for økt energieffektivisering og utviklingen av multilaterale og regionale initiativer for fornybar energi. Sammen med EU og Tyskland har Norge bidratt til opprettelse og utforming av et innovativt fond for fornybar energi og energieffektivisering (GEEREF) i utviklingsland. Norges bidrag er 110 mill. kroner over fem år, i 2012 ble det utbetalt 30 mill. kroner til GEEREF.

REEEP (Renewable Energy and Energy Efficiency Partnership) er en internasjonal frivillig organisasjon som samarbeider med lokale myndigheter, næringsliv og banker om å stimulere markeder for fornybar energi og energieffektivisering gjennom økte investeringer i energitiltak. Ett av hovedmålene er å bedre tilgangen til bærekraftig energi i utviklingsland. Norge støtter REEEP med 60 mill. kroner i perioden 2006–12. REEEP har til nå støttet over 150 prosjekter for å bidra til lovgivning, regulering, forretningsmodeller og finansieringsinstrumenter som fremmer investeringer i bærekraftig energi i utviklingsland.

Multilaterale finansinstitusjoner

Verdensbanken og de regionale utviklingsbankene er viktige aktører i det multilaterale samarbeidet for å møte klimautfordringene, både i deres generelle portefølje, og gjennom spesialfond som Climate Investment Funds (CIF). Det siste er et paraplyfond for klimainvesteringer innen ren teknologi, ren energi, skog og tilpasning, og har til nå allokert ca. 50 mrd. kroner til mer enn 50 pilotland. Alle utviklingsbankene samarbeider om dette, med sekretariat i Verdensbanken. I styret sitter likt antall givere og representanter fra utviklingsland. Dette er blitt en modell for det Grønne klimafondet.

Verdensbanken ga høsten 2012 ut en rapport om konsekvensene av en temperaturøkning på 4 grader. Rapporten fikk stor oppmerksomhet, og viste hvordan utvikling og klimatiltak ikke kan skilles ad. Konsekvensene av global oppvarming vil rive grunnen under det utviklingsarbeidet utviklingsbankene ellers gjør.

Offentlige midler kan ikke dekke behovet for investeringer i ren energi og andre klimainvesteringer i utviklingsland. I mange sammenhenger etterlyses derfor hvordan privat sektor og privat kapital kan mobiliseres inn i klimarelevante investeringer. Norge har besluttet å støtte IFC Catalyst Fund, som er et innovativt del-svar på denne utfordringen. Catalyst Fund investerer sammen med IFC (Verdensbankens privat sektor arm) i private underfond, som må følge IFCs sosiale og miljømessige «safeguards». Underfondene må ha klimarelevante investeringsretningslinjer og fondene blir kvalitetssjekket av IFC. Catalyst Fund og IFCs investeringer inn i underfondet med til sammen opptil 40 pst. og IFCs kvalitetssempel, skal mobilisere privat kapital inn i de resterende 60 pst. Eventuelt overskudd blir pløyd tilbake til utviklingsformål.

Norge støtter også Global Gas Flaring Partnership – et partnerskap mellom oljeproduserende lands myndigheter og nasjonale og internasjonale oljeselskap. Formålet er å redusere brenning (fakling) av gass som strømmer ut i forbindelse med oljeproduksjon, og som utgjør et stort ressurs- og klimaproblem globalt. Faklingen globalt har gått ned.

Asiabankens Clean Energy Financing Partnership Facility (CEFPF) er et multigiverfond, integrert i Den asiatiske utviklingsbankens Clean energy program (CEP). Fondet ble etablert i 2007, og opprettet for å øke investeringer i og tilgang til teknologi innen ren energi. Fasiliteten bidrar også til å støtte utvikling av policier, gjen-

nomføring av reformer, oppbygging av institusjoner og kapasitet innen energisektoren for å tilrettelegge for investeringer fra privat sektor. Norge undertegnet i 2013 en ny avtale med Clean Energy Fund (CEF) under CEFPFs på 140 mill. kroner over 3 år (2013–16). Så langt har USD 89 mill. av midlene i fondet blitt utnyttet til 110 program som har bidratt til investeringer i ren energi. I sum forventes disse programmene å generere USD 1,5 mrd. i ren energi investeringer. Disse skal bidra til tiltak som til sammen resulterer i 6,5 TWh spart energi, og 6,1 millioner tonn reduksjon i karbon utslipp i året. Asiabanken (ADB) har oppnådd en meget høy opplåningsgrad gjennom fasiliteten. Så langt har USD 1 løst ut så mye som USD 29 fra andre kilder.

De store verdenshavene står overfor utfordringer knyttet til økt forurensning og stagnert økonomisk avkastning. Verdensbanken har etablert «Global Partnership for Oceans (GPO)», et nytt program for forbedring av havskvalitet og utnytting av havenes fiskeriressurser og redusert fattigdom. Norge og USA finansierte utviklingen av GPO i 2012. Sektorovergripende prosjektforslag er under utarbeiding inkludert knyttet til forsuring av havene, utslipp av kjemikalier fra landbrukssektoren og etablering av regionale forvaltningsplaner. Fra norsk side vektlegges spesielt tiltak som kan skape jobber og inntekter for kystfiskere.

Norge bidrar gjennom Den afrikanske utviklingsbanken til et fond for å bevare regnskogen i ti land i Kongobassenget, og i 2011 ble det overført 160 mill. kroner til dette fondet.

Regjeringen har i tråd med Stortingets klimaforlik og Regjeringens internasjonale handlingsplan økt innsatsen for fremme av karbonfangst og – lagring (CCS) internasjonalt. Forurensende utslipp fra kullkraft, særlig i utviklingsland, må gjøres renere for å nå globale klimamål. Norge legger vekt på at arbeidet for spredning og bruk av fangst og lagring av CO₂ også må skje i partnerskap med land med framvoksende økonomi og utviklingsland. Norge bidro i 2012 med 15 mill. kroner til Verdensbankens fond for kapasitetsbygging på karbonfangst og – lagring i utviklingsland.

Handel, miljø og klima

Norge deltar i EUs kvotehandelsystem for CO₂ (Emission Trading System). Dette omfatter virksomheter som står for om lag halvparten av alle klimagassutslipp i landet. Prising av CO₂ er et viktig virkemiddel for å begrense utslippene og stimulere til klimavennlig industri- og energiproduksjon.

Norge arbeider for å fremme bærekraftig utvikling på alle relevante områder i Verdens handelsorganisasjon (WTO) og i forhandlinger om frihandelsavtaler, der Norge i første rekke forhandler sammen med EFTA-landene. Man har ikke kommet videre i de globale forhandlingene om handel og miljø under Doha-mandatet. Norge er med på initiativet mellom 14 medlemmer av WTO (inkl. EUs 28 land) der det i løpet av sommeren 2014 ble igangsatt forhandlinger om reduserte tollsatser på miljøvarer- og teknologier. Norge støtter arbeidet for økt handel med fornybar energi (SETI). OECD er en viktig premissleverandør for den globale klima- og miljødebatten, et arbeid Norge tar del i og benytter seg av.

I EFTA arbeider Norge aktivt med å utvikle bindende bestemmelser om miljø i EFTAs handelsavtaler. Bestemmelsene dekker bl.a. beskyttelse av miljøet, fremme av miljøvennlige varer og tjenester samt utvidet samarbeid på handel og miljøområdet. Frihandelsavtalen mellom EFTA-landene og Hong Kong som ble undertegnet i juni 2011, er den første EFTA-avtalen som er forhandlet med et resultat på bærekraftig utvikling basert på EFTAs felles posisjon fra juni 2010. Avtalen med Montenegro som trådte i kraft 1. november 2012 har kapittel om handel og bærekraftig utvikling som er identisk med EFTAs modellkapittel.

EØS midlene

Under EØS-midlene for perioden 2009–2014 bidrar Norge med rundt 15 mrd. kroner til sosial og økonomisk utvikling i 16 EU-land. Om lag en tredjedel av EØS-midlene er øremerket miljøvern, tiltak mot klimaendringer og grønn næringsutvikling. Miljø og klima er derved det største innsatsområdet i perioden 2009–2014.

De viktigste globale miljøutfordringene er klimaendringer, tap av biologisk mangfold og spredning av miljøgifter. Dette forringer menneskers livskvalitet og hindrer bærekraftig utvikling. Miljøproblemene kjenner ingen landegrensener. Mottakerlandene sliter med å gjennomføre vedtatte regelverk på miljøområdet i EU. EØS-midlene skal bidra til at landene gjennomfører forpliktelser gjennom EU-direktiver og internasjonale konvensjoner. Det er i norsk interesse å bidra til dette. Miljøforvaltningens etater, samt en rekke forskningsaktører og institusjoner er partnere i flere land.

Denne innsatsen har også betydning for vårt nasjonale miljøarbeid og forvaltningen får ny kunnskap gjennom europeisk samarbeid. Gjennom EØS-midlene bidrar Norge også til å utvikle

og kommersialisere ny miljøteknologi og investere i miljøvennlige produksjonsprosesser i eksisterende bedrifter.

Miljøforvaltning og biologisk mangfold

God forvaltning av hav- og vannressurser krever en helhetlig tilnærming som ivaretar hensyn til biodiversitet, klimaendringer og forurensing. Norsk miljøforvaltning vil bidra med kompetanseoverføring og kapasitetsbygging som programpartnere i miljøprogrammer.

Nøyaktig og god informasjon er en forutsetning for overvåkning, kontroll og analyse av miljøutfordringene. EØS-midlene bidrar til at miljølovgivningen etterleveres. Det er nødvendig både å styrke offentlig forvaltning og bevisstgjøre industri og sivil samfunn.

Å bevare biologisk mangfold er viktig for å sikre bærekraftig utvikling. FN-konvensjonen om biologisk mangfold er et felles rammeverk. Overvåkingen av vernede områder forbedres samtidig som beskyttelsen av økosystemer mot invasjon av fremmede arter styrkes. I tillegg skal EØS-midlene bidra til at biologisk mangfold vektlegges i politikkutforming og lovgivning. På grunnlag av erfaringene fra forrige avtaleperiode gis det også støtte til tiltak for å øke bevisstgjøringen og kunnskapen om betydningen av biologisk mangfold.

Klimatilpasning og fornybar energi

En offensiv klimapolitikk fordrer økt energieffektivisering, mer bruk av fornybar energi og kutt i klimagassutslippene. EØS-midler brukes til å redusere CO₂-utslipp gjennom å bedre energieffektiviteten i offentlige bygninger og i industrien. I januar 2013 ble det klart at CCS-programmet i Polen ikke kunne realiseres i inneværende periode. Midlene avsatt til CCS, er etter forhandlinger med Polen i hovedsak overført til andre klimatiltak, inkludert energieffektivisering.

Økt produksjon av fornybar energi stimulerer utviklingen av teknologi og sysselsetting. I dag utnytter imidlertid mottakerlandene bare en liten del av sitt potensial. Programområdet favner om biomasse, vind- og solkraft, vann- og bølgekraft så vel som jordvarme. Målene er økt produksjon og økt bruk av fornybar energi. Det gis også støtte til tiltak for å spre informasjon og skape større bevissthet om framtidrettede energiløsninger.

Bærekraftig utvikling er blant annet avhengig av konkurransedyktige bedrifter som tar ansvar for miljøet. Dette inkluderer også utvikling av ny teknologi. Gjennom EØS-midlene bidrar Norge til

å utvikle og kommersialisere ny miljøteknologi i mottakerlandene. Det vil bli lagt stor vekt på å engasjere norske små og mellomstore bedrifter som prosjektpartnere. EØS-midlene er dermed et bidrag til landenes innsats for å komme ut av den økonomiske og sosiale krisen og få til en bærekraftig vekst i tråd med målene i Europe 2020-strategien. Bedre gjennomføring av miljøregelverk gir også bedre luft- og vannkvalitet og redusert forurensning som er viktig for helsestandarden og sosial utvikling.

Å øke kapasiteten og kunnskapen hos offentlige myndigheter er et viktig mål for programperioden 2009–2014. Det er en økende forståelse for å ta hensyn til klimaendringer i samfunnsplanleggingen. Dette krever samarbeid mellom mange ulike sektorer og forvaltningsnivåer. Bedrede systemer for informasjonsutveksling, styrket analysekapasitet og økt bevisstgjøring er viktige mål for EØS-midlene.

Regionalt og bilateralt samarbeid

Nordområdene

I Meld. St. 7 (2011–2012) *Nordområdene – Visjon og virkemidler*, fremmes målsettingen om at Norge skal være den fremste forvalter av miljøet og naturressursene i nordområdene. Regjeringen vil prioritere en bred kunnskapssatsing i nord. Norge skal fortsatt være ledende på kunnskap om nord, for nord, i nord. Kunnskap er nøkkelen for å møte utfordringene og utnytte mulighetene på en ansvarlig måte. En bred kunnskapssatsing skal bidra til økt verdiskaping og bærekraftig utnyttelse av naturressursene.

De nordlige havområder skal bevares som verdens reneste og rikeste. Det betyr at Norge har som mål å være ledende innen overvåking og forskning på havmiljø, klima og miljøgifter i nordområdene. Dette skal vi gjøre nasjonalt, bilateralt samarbeid med naboland i nord, som innen den norsk-russiske miljøkommisjonen, og i regionale og internasjonale fora som Arktisk råd, Barentsrådet og i internasjonalt prosjektsamarbeid. Arbeidet med forurensningskontroll og håndtering av miljøfarlig avfall videreføres.

Regjeringen vil at Norge fortsatt skal være en pådriver i det arktiske samarbeidet. Kunnskap om og forskning på klimaendringer, kortlevde klimadrivere, havmiljø, reduksjon av forurensning, bevaring av biodiversitet og miljøovervåking vil fortsette å være viktige satsingsområder. Samtidig som klimaendringene i Arktis har globale konsekvenser har observatørene i Arktisk råd vesentlig kunnskap om Arktis. Det er derfor viktig for regje-

ringen å ytterligere engasjere observatørene i dette arbeidet.

Norge har råderett over store havområder, og over 80 pst. av skipsfarten i Arktis går i norske farvann. Vi har derfor et særlig ansvar for sjøsikkerhet og beredskap. Norge leder en særskilt arbeidsgruppe om forebygging av oljeforurensning fra petroleumsvirksomhet og skipsfart i Arktisk råd. Regjeringen vil ytterligere styrke samarbeidet om maritim sikkerhet innenfor rammen av Arktisk råd.

Regjeringen vil arbeide for at det gjøres en større innsats regionalt for å redusere utslipp fra kortlevde klimadrivere og CO₂. Forvaltningsrettet forskning på de levende ressursene i det marine økosystemet, i samarbeid med både russiske og andre lands forskningsmiljøer, vil fortsatt ha høy prioritet. Regjeringen vil at Norge skal være en pådriver i arbeidet med å identifisere tiltak for reduksjon av regionale utslipp fra kortlevde klimadrivere.

Målrettet klima- og miljøsamarbeid er viktig for å nå målet om bærekraftig miljømessig, økonomisk og sosial utvikling i Barentsregionen. Barentsrådets miljøgruppe har en rekke prosjekter som bevaring av naturmangfold, reduksjon av miljøgiftutslipp og opprydding i alvorlige forurensningskilder (såkalte «hot spots»). Flere prosjekter på miljøgifter og «hot spots» er gjennomført. Tre «hot spots» er fjernet fra listen med 42 alvorlige miljøproblemer.

Vest-Balkan

Energi, miljø, klima og ressursforvaltning representerer noen av de største utfordringene for landene på Vest-Balkan; Albania, Bosnia-Hercegovina, Kosovo, Kroatia, Makedonia, Montenegro og Serbia.

Alle landene har som mål å tilpasse seg EUs lover, regler og retningslinjer når det gjelder energi, miljø, klima og ressursforvaltning. Alle landene deltar i et forpliktende samarbeid i «Energy Community» – Energitraktaten – for å bli inkludert i EUs energimarked. Det er stor forskjell mellom landene når det gjelder innføring og anvendelse av nye lover og regler basert på EUs felles regelverk. Kapasiteten til å gjennomføre de nødvendige reformene er forskjellig, de økonomiske forskjellene store og dermed er både energiproduksjon og energikonsum svært ulik.

Kullkraft spiller en betydelig rolle, spesielt i Kosovo, men også i Bosnia-Hercegovina, Makedonia og Serbia. Vannkraft er dominerende i Albania. Gass betyr en del i deler av Serbia. Det ligger et

betydelig potensial i oppgradering og videre utbygging av vannkraft i flere av landene. Kjernekraft fra Slovenia dekker om lag 15 pst. av energibehovet til Kroatia. Importavhengigheten når det gjelder energi ligger på mellom 30 og 50 pst. generelt for regionen. Det er besluttet at TAP-gassrørledningen vil gå gjennom Albania. Det er et potensiale for fremtidig olje- og gassutvinning i det østlige Adriaterhav langs kysten i Kroatia, Montenegro og Albania. Kroatia planlegger å selge leteliser for offshore letevirksomhet i 2014. Montenegro forbereder lisenstildelinger offshore. Norge har finansiert utvikling av lovgivning for petroleumssektoren i Montenegro. Norge bidrar også til kvalitetssikring i lisenstildelingen. Den nye gassrørledningen South Stream skal gå gjennom Serbia. Norge har også bevilget nær 80 mill. kroner etter flommen på Vest-Balkan i 2014, en mindre del av dette beløpet vil bli utbetalt i 2015.

Den norske innsatsen er tilpasset situasjonen i de enkelte landene. I 2013 ble det gjennomgående lagt vekt på energiøkonomisering, lov- og regelverksutvikling, ressursforvaltning og kompetansebygging. De konkrete tiltakene var bl.a. i forhold til vannkraftutbygging og forvaltning av vannressurser, utvikling av petroleumslvgivning, energiøkonomisering og sikring av biodiversitet. Det ble utbetalt omlag 20 mill. kroner over bevilgningen til Vest-Balkan til disse formålene i 2013.

Russland

Norge har et betydelig bilateralt samarbeid med Russland for å møte felles miljøutfordringer, for kompetanseutvikling i miljøforvaltningen og for å fremme russisk tilslutning til internasjonale miljøvernavtaler. Arbeidet blir videreført i et nytt treårig samarbeidsprogram for 2013–15 med særlig vekt på beskyttelse av havmiljøet, grensenært samarbeid, biodiversitet og reduksjon av forurensning. En rekke bilaterale prosjekter, spesielt innen bevaring av naturmangfold, inngår i miljøvernssamarbeidet under Barentsrådet.

Arbeidet med å fremme økosystembasert forvaltning av hele Barentshavet er fortsatt en overordnet oppgave i programperioden. Dette gjøres gjennom utvikling av et konsept for en helhetlig forvaltningsplan for russisk del av Barentshavet sammen med utvikling av et felles norsk-russisk miljøovervåkingssystem for hele Barentshavet og en felles miljødataportal for Barentshavet. I lys av den økende petroleumsaktiviteten i Barentshavet vil myndighetssamarbeidet innen kontroll av

petroleumsvirksomhet offshore bli viet økt oppmerksomhet. Spesielt vil styring av sikkerhets- og miljørisiko bli vektlagt. Samarbeidet om forvaltning og miljøovervåkning i grenseområdet blir videreført og styrket med vekt på overvåkning av grenseoverskridende forurensning fra nikkelduksjonen på russisk side. Norske myndigheter vil fortsette å øve påtrykk overfor russiske myndigheter for å få redusert utslippene fra smelteverket i Nikel til et nivå som ikke skader helse og miljø i grenseområdet.

Det bilaterale miljøvernssamarbeidet søkes innrettet slik at det støtter opp under det regionale samarbeidet i Barentsregionen og i Arktisk Råd. Miljøprosjektene i det norsk-russiske miljøvernssamarbeidet har i 2013 bidratt til å legge grunnlaget for en økosystembasert forvaltning av Barentshavet og til god forvaltning av miljø og naturmangfold i grenseområdene. Prosjektene har også bidratt til forurensningskontroll og bedre håndtering av miljøfarlig avfall. Miljøovervåkingen relatert til utslipp fra Nikel er videreført.

Atomsikkerhetssamarbeidet med Russland skal bidra til å redusere risikoen for ulykker og forurensning fra atominstallasjonene, hindre at radioaktivt og spaltbart materiale kommer på avveie, samt styrke russiske forvaltnings- og tilsynsmyndigheter.

Eurasia

Landene i Eurasia (Ukraina, Hviterussland, Moldova, Georgia, Armenia, Aserbajdsjan, Kasakhstan, Turkmenistan, Usbekistan, Kirgisistan og Tadsjikistan) står overfor store klima- og miljøutfordringer grunnet blant annet ineffektiv bruk av energi, svak forvaltning av vannressurser og lav oppmerksomhet om miljøvern i befolkningen generelt. Norske aktører er engasjert i store energiprojekter i regionen, og miljøarbeidet er en av de prioriterte sektorer for samarbeid med landene i regionen.

Midtøsten

En nasjonal strategi for fornybar energi i Palestina ble vedtatt av den palestinske regjeringen i mars 2012. Gjennom blant annet et solpanelinitiativ søker palestinske myndigheter å redusere CO₂-utslipp og å øke graden av energiavhengighet. Det norske representasjonskontoret i Al Ram er i dialog med palestinske energimyndigheter om å støtte solcelleutbygging i isolerte lokalsamfunn i israelsk-kontrollerte Område C på Vestbredden.

Disse lokalsamfunnene er isolert fra det regulære palestinske strømnettet som følge av israelske restriksjoner.

I Jordan har Norge støttet en forundersøkelse i regi av miljøorganisasjonen Sahara Forest Project, som blant andre Bellona står bak. På bakgrunn av den positive forundersøkelsen har Norge besluttet å støtte et demonstrasjonssenter i Aqaba ved Rødehavet som etter planen skal stå ferdig i 2015. Prosjektet skal kombinere saltvannsdrivhus, konsentrert solenergi og dyrking av alger. Formålet er å sørge for at det kan gro grønt i tørre områder, og samtidig få både ferskvann og biomasse til ren energi. Norge vil bidra med 70 pst. av totalkostnadene for prosjektet, som er satt til 16,4 mill. kroner.

Afrika

Det afrikanske kontinentet er et av de mest sårbare områdene for klimaendringer. Landbruket er i den sammenheng en av de mest utsatte sektorene. Fattige, afrikanske bønder er blant de verst stilte gruppene. Selv ved små temperaturøkninger forventer klimapanelet en nedgang i produktivitet på lave breddegrader. I enkelte land vil, ifølge FNs klimapanel, produksjonen av matplanter som er avhengig av regnvann kunne reduseres til under halvparten innen 2020.

Norge søker å bidra til omlegging av landbruket i Afrika i en klimarobust og mer produktiv retning. Det legges vekt på programmer og tiltak som bidrar til at afrikanske småbønder får økt tilgang på teknologi, markeder og matplanter som tåler framtidens klima. I utvalgte land gis det støtte til klimatilpasset landbruk, med fokus på kvinners spesielle utfordringer ved klimaforandringer.

Norge har inngått en avtale med regionale afrikanske organisasjoner om støtte til et regionalt klimaprogram med vekt på klimatilpasset landbruk. På landnivå kan trekkes frem noen eksempler på innsatser:

I Zambia fortsatte støtten til klimatilpasset landbruk i 2013. Ved hjelp av redusert jordbearbeiding oppnår bøndene mer tørkesterk jord og høyere avlinger og inntekter. Conservation Farming Unit (CFU) er fortsatt den viktigste samarbeidspartneren. Den gir både direkte opplæring av bønder og veiledning til andre organisasjoner. Tallet på bønder som har tatt i bruk nye klimarobuste metoder har nå passert 160 000, nær halvparten av dem kvinner. Gjennom støtten til Community Markets for Conservation (COMACO) fikk omlag 9200 nye medlemmer av lokale produsentgrupper opplæring som bidro til

økte inntekter fra klimasmart landbruk, honningproduksjon og annen bærekraftig utnyttelse av lokale naturressurser. Dette bidro til fortsatt reduksjon av snarefangst, krypskyting og uregulert hogst omkring nasjonalparken i Luangwadalene.

I Malawi har Norge et særlig engasjement innen miljø, klimasmart landbruk og matsikkerhet. Støtten gikk i 2013 til levekårs- og miljøprogrammer med vekt på klimasmart landbruk, treplanting, naturressursforvaltning, og biologisk mangfold. Norge finansierte 36 prosent av maisbehovet for den humanitære operasjonen for 2013/2014. Denne humanitære operasjonen førte til at man unngikk sultkatastrofe i Malawi i 2013. De fleste av bøndene som driver klimasmart landbruk har opplevd økte avlinger, selv under tørkeperioden. Norsk støtte har bidratt til at nærmere 19 000 husholdninger gikk over til energieffektive kokeovner, som reduserer arbeid, trehogst og sykdom forårsaket av røyk. Under samarbeidet med landbruksuniversitetet har antall studenter har økt fra 800 til 2500 og kvinneandelen har gått opp fra 30 til 45 pst. de fem siste årene. Arbeidet mot krypskyting på elefanter har gjort at det ikke er funnet noen døde elefanter i 2013.

Norsk miljø og klimasamarbeid med Tanzania er hovedsakelig rettet mot klima- og skogsarbeid, og omfatter støtte til politikktutvikling, forskningssamarbeid og pilotvirksomhet. Den nasjonale strategien og handlingsplanen for REDD+ ble godkjent av nasjonalforsamlingen i 2013. Støtten til ni REDD+ piloter ble videreført. Den norske støtten til pilotene har ført til økt kunnskap og praktisk erfaring knyttet til gjennomføring av REDD+ på lokalt nivå. Flere av pilotene gjennomførte test-karbonutbetalinger på grunnlag av reduserte utslipp i prosjektområdene. To av pilotene startet prosessen med å søke godkjenning for egne målemetodologier for karbon hos den største aktøren innenfor det frivillige karbonmarkedet (VCS – Verified Carbon Standard). Innen klimarobust landbruk støtter Norge arbeidet med den sørlige landbrukskorridor (SAGCOT). Målet med landbrukskorridoren er å fremme inkluderende og kommersiell jordbruksvirksomhet. Norsk støtte har resultert i at grønn vekst nå ligger til grunn for SAGCOT senterets arbeid for inkluderende, bærekraftige og kommersielle verdikjeder. I 2013 ble SAGCOT-senteret operasjonelt. Et rammeverk for grønn vekst ble ferdigstilt. Rammeverket gir informasjon om hvordan investeringer kan ta hensyn til klimaendringer, miljøvern og naturressursforvaltning.

Første fase i et prosjekt for støtte til forvaltning av Sør-Sudans skogressurser ble avsluttet våren 2012. Prosjektet ble drevet av Norwegian Forestry Group og omfattet bl.a. utarbeidelse av oversikter over skogressursene og utvikling av retningslinjer og standardavtaler for forsvarlig skogsdrift.

I Etiopia ble klimapartnerskapet mellom Etiopia, Norge og Storbritannia videreført innen klimatilpasset landbruk, ren energi/Energy+ og skog/REDD+. REDD+ samarbeidet med Etiopia har vist god fremdrift. På mindre enn to år er det etablert et eget miljø- og skogdepartement som styrker nasjonal forvaltningskapasitet og huser det nasjonale REDD-sekretariatet. Den største delstaten er valgt ut som arena for et omfattende pilotprogram hvor det skal investeres betydelig i tiltak rettet mot de viktigste driverne av avskoging, særlig i landbruks- og energiproduksjon på landsbygda. Norge har inngått avtale om støtte til Etiopias nasjonale landbruksprogram for bærekraftig landbruk og arealforvaltning, som nå går inn i sin andre fase. Energy+ samarbeidet er fortsatt i sin første, forberedende fase. Hensynet til kvinners likestilling og deltagelse for det sivile samfunn er eksempler på rettighetsspørsmål som adresseres gjennom klimasamarbeidet.

I Uganda har Norge gitt viktige bidrag til skogforvaltning. Sammen med myndighetene og EU har Norge gjennom Sawlog Production Grant Scheme lyktes med å stimulere private investeringer i kommersiell skogbruk. Så langt har nærmere 500 små og mellomstore investorer fått finansiell og teknisk støtte til å plante 32 000 hektar skog. I tillegg støttes skogplanting for nødvendig produksjon av ved for lokale institusjoner som skoler og sykehus.

Bevaring av naturskogområdet Mount Elgon på grensen mellom Uganda og Kenya er viktig for både lokalt klima og vannbeholdningen i regionen. Norsk støtte til *Mount Elgon Regional Ecosystem Conservation Programme* har bidratt til rehabilitering av 440 hektar nasjonalpark og reservat samt vern av 550 hektar skog i grenseområdene til nasjonalparken. Både nasjonalparkmyndighetene i Kenya og Uganda, lokalmyndigheter samt lokalsamfunn som grenser opp mot verneområdet mottar faglig og finansiell støtte.

På Madagaskar støtter Norge en paraplyorganisasjon for lokalt sivilsamfunn innen miljøsektoren, Alliance Voahary Gasy (AVG). Norsk støtte til alliansen i 2013 har bidratt til en styrking av organisasjonens koordinerings- og informasjonsarbeid. AVG er nå en tydelig aktør i miljødebatten bl.a. gjennom en grønn linje for rapportering av

miljødeleggelse. Norad signerte høsten 2013 en avtale med UNESCO for tiltak for å redde verdensarvområdet Atsinananas regnskoger.

Verdens nest største regnskog ligger i Sentral-Afrika (Kongobassenget) med et samlet areal på 1,6 mill. km². Den norske skogsatsing i Sentral-Afrika kanaliseres i hovedsak gjennom FN-organet UN-REDD, Verdensbankens *Forest Carbon Partnership Facility*, *Forest Investment Program* og *Congo Basin Forest Fund*, administrert av den Afrikanske Utviklingsbanken, med bidrag fra Storbritannia og Norge, samt et program i regi av USAID om bærekraftig forvaltning av skogarealer. Gjennom Norad støttes norske og internasjonale organisasjoner som WWF og Regnskogsfondet.

Økosystemet i Greater Virunga, et grenseområde mellom Uganda, Rwanda og DR Kongo, har enorme utfordringer på grunn av den væpnede konflikten i Øst-Kongo. Utfordringene knytter seg til krypskyting, ulovlig hogst av tømmer, trekullproduksjon og konflikter i samspillet mellom mennesker og ville dyr. *Greater Virunga Transboundary Cooperation prosjektet* bidrar med et institusjonelt rammeverk for samarbeid om forvaltningen av nasjonalparkene i landene. Blant resultatene er en felles plan for klimatilpassing, en studie av omfanget av illegalt tømmer og handel med vernede dyr i Greater Virunga.

Det gis også regional støtte gjennom Lake Victoria Basin Commission, og målet er å bidra til en helhetlig forvaltning av dette utsatte økosystemet. Innsatsen har bidratt til å dempe konfliktnivået mellom en lokalbefolkning med behov for land og brensel på den ene siden og vernemyndighetene på den andre.

Beregninger indikerer et årlig tap i Afrika sør for Sahara på grunn av ulovlig, uregulert og urapportert fiske på omkring USD 1 milliard. Dette har langsiktige negative konsekvensene for bærekraftig ressursutnyttning, lokalt næringsliv og utvikling i de kystsamfunnene som blir berørt. Norge bidrar til implementering av økosystembasert fiskeriforvaltning, med økt fokus på klimændringer og hvordan disse påvirker ressursene. Det største enkelttiltaket innen fiskeriforvaltning i Afrika er EAS Nansenprogrammet (Ecosystem Approach to Fisheries Management), som gjennomføres av FAO i samarbeid med 32 land i Afrika, med flere regionale organisasjoner.

Asia

I Sri Lanka har Norge støttet tiltak som bidrar til anvendelse av renere produksjonsmetoder og mindre forurensing bl.a. gjennom opplæring av

bedriftsledere i effektiv energibruk for industriell produksjon. Norsk støtte til landsbyinitiativer for å bidra til bærekraftig landbruk har bl.a. resultert i at 240 økologiske landbruksprodusenter har økt produksjonen sin med nesten 40 prosent, og lokale ledere (hovedsakelig kvinner) og ungdommer, som tidligere har fått utdanning i bærekraftig utvikling, jobber nå i lokale organisasjoner omkring i landet.

I *India* har det vært gitt støtte til forskning innen klimatilpassningsarbeidet med fokus på mat-sikkerhet og forebygging av naturkatastrofer. Forskingen settes nå ut i praksis. To automatiske værobservasjonsstasjoner er installert i delstaten Tamil Nadu for overvåking og tidlig varsling av jordskred, og er det første i sitt slag. Reduksjon av klimagasser (spesielt CO₂) følges opp i to prosjekter som går ut på henholdsvis energieffektivitet og bruk av avfall i sementproduksjon, samt karbonfangst og lagring.

I *Nepal* er det inngått avtale med International Centre for Integrated Mountain Development (ICIMOD) for å fremskaffe kunnskap om årsaker til og konsekvenser av klimaendringer i Sør-Asia regionen. Avtalen omfatter også støtte til forskning på kilder og konsekvenser av kortlivede klimagasser, primært svart karbon. Et plantevernprosjekt har siden 2008 gitt 16 000 bønder opplæring i praktiske landbruksmetoder som øker avlingene og reduserer bruken av sprøytemidler. Prosjektet styrker kvinners og etniske minoriteters stilling. Omtrent halvparten av dem som har fått opplæring er kvinner.

Bangladesh er blant verdens mest sårbare land for naturkatastrofer og klimaendringer. Gjennom Comprehensive Disaster Management Programme. Programmet er forankret i myndighetsstrukturer sentralt og lokalt. Bangladesh har oppnådd betydelig reduksjon i skadeomfang og antall omkomne etter naturkatastrofer. CDMP er viktig i arbeidet med å skape en helhetlig politikk innen katastroforebygging. Gjennom arbeid lokalt har 3 millioner mennesker, hvorav halvparten kvinner, fått redusert sårbarhet for katastrofer. Over 100 millioner mennesker har fått tilgang til et tidlig varslingsystem i samarbeid med mobiltelefonoperatører.

I *Pakistan* støttes forebygging av lokale naturkatastrofer gjennom prosjektet «Chitral Integrated Area Development Program» med kursing, demninger, treplanting og utvikling av alternative økonomiske aktiviteter på landsbygda.

Afghanistan har vært dumping land for billige og skadelige plantevernmidler. Et flerårig prosjekt i regi av FAO og landbruksministeriet får støtte til

å fremme levedyktig, miljøvennlig og økologisk praksis for å bekjempe plantesykdommer.

Kinas utvikling har stor betydning for globale miljø og klimautfordringer. Det er derfor viktig å engasjere Kina i internasjonalt samarbeid på dette området. I 2012 fortsatte Norge sitt fokus på de to hovedområdene for utviklingssamarbeidet med Kina: miljø og klima med vekt på oppfølging av internasjonale konvensjoner ratifisert av begge land, og faglig samarbeid om velferd og samfunnsmodeller, med vekt på den nordiske modellen. Et vellykket samarbeid om å bruke sementindustrien til å brenne farlig avfall på en miljømessig forsvarlig måte er nå utvidet til også å inkludere husholdningsavfall. Norge bidrar til å styrke Kinas utvikling av sitt klimagassregnskap, og bidrar med fagekspertise til Kinas pågående arbeid for å utvikle et nasjonalt system for handel med klimakvoter. Kvikk-sølv-samarbeidet med Kina kan vise til gode resultater, bl.a. er forurensningssituasjonen i Kinas mest forurensede kvikk-sølvområde i Guizhou blitt kartlagt.

Skogsamarbeidet med *Indonesia* legger vekt på miljø og grønn utvikling som et satsningsområde i tillegg til fattigdomsbekjemping, etablering av arbeidsplasser og økonomisk vekst. Partnerskapet er et av de mest omtalte samarbeid Indonesia har med noe annet land, og har sterkt bidratt til å forme debatten om klima og miljø i Indonesia. Samarbeidet med Norge trekkes frem som et eksempel til etterfølgelse av indonesiske myndigheter. Gjennom REDD+ samarbeider vi nå tettere med flere asiatiske land. Det ble inngått en avtale med FN om samarbeid i Vietnam i 2012.

Latin-Amerika

I 2013 ble det inngått et nytt flerårig samarbeid med Det tropiske landbrukscenteret for forskning og høyere utdanning (CATIE) for å videreføre landbruks- og miljøprogram Meso American Agro Environmental Program (MAP) i Mellom-Amerika. MAP ble evaluert i 2012, og evalueringen viste at programmet har bidratt til kapasitets- og kunnskapsutvikling innen miljø og bærekraftig naturressursforvaltning i flere land. Gjennom MAP har lokale bønder tatt i bruk mer effektive og bærekraftige løsninger for landbruksforvaltning. Erfaringer fra programmet brukes i nasjonal og regional politikktutforming. Programmet fokuserer på grenseområdet mellom Guatemala, Honduras og El Salvador, og på et området i Nicaragua.

Et nytt treårig samarbeid ble inngått i 2013 med jordbruksuniversitetet Earth for å styrke deres satsing på fornybar energi. Dette samarbeid

det bidrar til nye teknikker og ny kunnskap om fornybar energi for beslutningstakere i lokalsamfunn, sivilt samfunn og offentlige institusjoner i flere land i Mellom-Amerika.

Et samarbeid med organisasjonen CDRO i høylandsområdene i Guatemala har ført til at 10 000 skoleelever har fått økt kunnskap om bærekraftig landbruk. Flere konkrete miljøtiltak er igangsatt som en følge av organisasjonens arbeid, blant annet er de involverte lokalsamfunnene nå bedre forberedt mot tørke.

Samarbeidet med de lokale landbruksorganisasjonene FADCANIC og ADDAC i Nicaragua ble evaluert i 2012. På bakgrunn av de positive resultatene ble det inngått en ny samarbeidsavtale med disse to organisasjonene for perioden 2013 til 2017. Samarbeidet har resultert økt bærekraftig jordbruksproduksjon for 2000 familier, og tiltak for å motvirke negative konsekvenser av klimaendringer er iverksatt.

Et samarbeid med fem kommuner rundt Managua-sjøen i Nicaragua for å sikre området mot naturforringelse er inne i en avsluttende fase. Lokale reguleringsplaner er ferdigstilt og det er iverksatt tiltak for å bedre landbruksproduksjonen og hindre jordras og andre ødeleggelser.

I 2013 ble det inngått en treåring avtale med Costa Ricas nasjonale institutt for biodiversitet (INBIO). Målsettingen er at Costa Rica, som et foregangsland innen bevaring av skog og biologisk mangfold, skal bidra med sine erfaringer til andre land i regionen. Fra 2014 fullfinansieres prosjektet over klima- og skogbevilgningen på Klima- og miljødepartementets budsjett.

I 2008 inngikk Norge og Brasil et partnerskap om bevaring av regnskogen, jf. kap.166, post 73. Fra og med 2014 er forvaltningen av dette overført til Klima- og miljødepartementet. Avskogingen i Brasil økte i 2013, men det var likevel det nest laveste årlige avskogingstallet siden målingene begynte. Utbetalingene fra Norge skjer til Amazonasfondet, som administreres av Den brasilianske utviklingsbanken (BNDES). Fondet fikk i 2013 overført til sammen 3 894 mill. kroner.

Miljø- og samfunnsansvar i offentlige anskaffelser

Utenriksdepartementet utøver samfunnsansvar når vi gjør anskaffelser. Miljømessige konsekvenser vurderes i planleggingen av anskaffelser til Utenriksdepartementet. Der det er relevant, stilles det krav til fokus på miljø hos leverandører som ønsker å levere til Utenriksdepartementet og til miljøvennlige produkter. Utenriksdepartementet har utviklet og gjennomført bevisstgjøringsleksjoner om sosialt ansvar ved anskaffelser pr. e-post til alle ansatte. Disse er delt med Difi for mulig gjenbruk i andre offentlige virksomheter. Ved anskaffelse av varer hvor det er risiko for uverdige arbeidsforhold, blant annet IKT-utstyr, innhentes det egenerklæringsskjema om arbeidet med sosialt ansvar i forsyningskjeden. For arbeid som utføres i Norge innen risikoutsatte bransjer, stiller Utenriksdepartementet krav for å motvirke sosial dumping. Utenriksdepartementet arbeider med å styrke arbeidet med oppfølging av leverandører for å kontrollere at kontraktklausuler om sosialt ansvar virkelig etterleves.

16 Likestilling i utenriks- og utviklingspolitikken

Sundvoldenerklæringen og Regjeringens tiltredelseserklæring prioriterer likestilling i utenriks- og utviklingspolitikken. Kvinners rett til å være likestilt med menn er en selvsagt del av de universelle menneskerettighetene som FNs medlemsland bekjenner seg til. Menneskerettighetene er senere bekreftet gjennom en lang rekke globale og regionale konvensjoner og understreket gjennom internasjonale konferanser i FNs regi. FNs Befolkningskonferanse i Kairo i 1994 og Kvinnekonferansen i Beijing i 1995 var viktige milepæler for kvinners rettigheter. Regjeringen vil forankre likestillingsarbeidet i sin internasjonale innsats for økt demokratisering, bedre styresett og økonomisk vekst. Styrking av kvinners rettigheter er både et selvstendig mål og samtidig en forutsetning for å oppnå resultater utenriks- og utviklingspolitikken.

Arbeidet for likestilling mellom kvinner og menn påvirkes av klimaendringene, miljødelegger, humanitære kriser og væpnet konflikt.

De globale normene og det internasjonale rammeverket for kvinners rettigheter og likestilling har utviklet seg mye. Dette gjelder også for mange lands nasjonale lovverk. Men dersom normer, lover og regler ikke respekteres og omsettes i praktisk handling som gjør en forskjell blir betydningen sterkt redusert. Dersom krig og konflikt fortsatt rammer kvinner spesielt, og dersom klimapolitikken ikke har et tydelig likestillingsperspektiv, vil vi ikke lykkes i vår utenrikspolitikk.

Regjeringen vil derfor arbeide konkret for å fremme kvinners rettigheter og likestilling i utenrikspolitikken og prioritere innsatsen på følgende områder:

- Utdanning for jenter og kvinner. Omlag to tredeler av alle som ikke kan lese og skrive i verden er jenter og kvinner. Derfor er utdanning fundamentalt for enhver økonomisk utvikling. Innsatsen vil omfatte både grunnutdanning, videregående utdanning, yrkesrettet opplæring og voksenopplæringen. Jenter må få anledning til å bruke utdanningen til å gjøre selvstendige yrkes- og karrierevalg på samme måte som gutter og menn. Jenter som får utdanning gifter seg senere, har bedre helse, får færre og

sunnere barn. Jenter og kvinner som har utdanning står sterkere rustet til å beskytte seg og kreve sine rettigheter under krig og konflikt. Utdanning bidrar også til at jenter kjenner sine rettigheter og kan ha innflytelse i familien og i samfunnet. Det øker sannsynligheten for at neste generasjon også får utdanning. Utdanning av jenter er et av de tiltakene som har størst utviklingsfremmende effekt. Derfor vil dette være et hovedsatsningsområde for norsk utviklingssamarbeid i tiden fremover.

- Jenter og kvinner skal delta i det politiske liv på samme vilkår som gutter og menn. Kvinner skal ha muligheter til å delta i politisk arbeid på alle nivåer, lokalt, nasjonalt og internasjonalt slik at de har innflytelse på samfunnsutviklingen. De må kunne velges til politiske verv, ha stemmerett, ytringsfrihet, kunnskap og ressurser til å delta. Kvinner er klart underrepresentert i politiske, folkevalgte forsamlinger. I følge FN var kvinneandelen i nasjonale parlamenter i gjennomsnitt bare 20,4 prosent i 2013 med betydelige regionale forskjeller. Kvinnelige menneskerettighetsforsvarere opplever trakassering og vold som er en uakseptable trussel mot deres politiske rettigheter.
- Jenter og kvinner skal kunne delta i økonomien på samme vilkår som gutter og menn og ha de samme rettighetene på arbeidsmarkedet. Det er samfunnsøkonomisk ulønnsomt å utelukke halvparten av befolkningen fra deltakelse i det økonomiske liv. Kvinner må ha rett til egne inntekter, til lån og til å åpne bankkonti, lik arverett og rett til å eie og bruke eiendom. De må ha samme tilgang til innsatsfaktorer i landbruket som menn.
- Regjeringen vil arbeide for at kvinner skal ha samme tilgang til helsetjenester og ha kontroll over egen kropp og seksualitet. Mødre- og spedbarnsdødelighet er primært et fattigdomsproblem. Altfor mange kvinner dør i forbindelse med graviditet og barsel. Selv om det er gjort store fremskritt de siste årene er mødre-dødeligheten i utviklingsland fortsatt om lag 15 ganger høyere enn i utviklede land. HIV/Aids-epidemien feminiseres globalt og går særlig

utover fattige jenter. Beskyttelse av egen kropp, identitet, seksualitet og helse er blant de grunnleggende menneskerettighetene – også for kvinner.

- Vold mot jenter og kvinner finner sted i alle samfunn, både i fred og krigstid. Dette er en alvorlig hindring for livsutfoldelse og menneskerverd. Vold bidrar til å opprettholde undertrykking og diskriminerende praksis, og motvirker økonomisk utvikling og praksis. Seksualisert vold og voldtekt som en del av militær strategi i konflikt er en krigsforbrytelse som kan ha ødeleggende effekt på enkeltmennesker og samfunn over lang tid. Menneskehandel rammer begge kjønn. Kvinner og unge jenter er særlig utsatt, spesielt når samfunnet rundt dem er ustabil slik som under og etter væpnet konflikt, i økonomiske nedgangstider og etter naturkatastrofer.
- Regjeringen skal fremme kvinners behov og kvinners rettigheter i freds- og sikkerhetspolitikken med basis i Sikkerhetsrådets resolusjoner om dette, hvor pioneresolusjonen 1325 kvinner, fred og sikkerhet markerer 20 år neste år. Vi skal beskytte normative rammeverket, men legge aller mest vekt på gjennomføring av resolusjonene, spesielt i de aktuelle konfliktene hvor Norge er engasjert. En ny strategisk plan vil legge føringene for arbeidet. Resolusjonene om kvinner, fred og sikkerhet anerkjenner kvinners rettigheter og behov i krig og konflikt, anerkjenner kvinner som aktører i fredsprosesser og fredsbygging og slår fast at kvinners innflytelse i slike prosesser øker sjansen for varig fred.
- Arbeidet for å styrke kvinners rettigheter og likestilling har stor betydning for å nå tusenårsmålene i 2015. I forhandlingene om de bærekraftige utviklingsmålene som vil erstatte tusenårsmålene arbeider Norge for likestilling for jenter og kvinner som et prioritert sats-

ningsområde gjennom et eget mål og integrering av likestillingsperspektivet i de øvrige målene. Dette vil omfatte forebygging av vold, inkludert seksualisert vold, seksuell og reproduktiv helse og rettigheter, skadelige skikker som barneekteskap og kjønnslemlestelse, lik tilgang til utdanning på alle nivåer og lik betaling for likt arbeid samt kvinners likeverdige deltakelse på alle nivåer i det økonomiske, sosiale og offentlige liv.

- Likeverd mellom kvinner og menn er en grunnleggende rettighet, en fellesverdi som både EU og EØS/EFTA landene deler, og en nødvendig forutsetning for å oppnå EUs mål om økonomisk vekst, mer og bedre sysselsetting og økt sosial utjevning. EU har gjort store fremskritt for å løfte likestilling på dagsorden, men mange EU-land har fremdeles store utfordringer når det gjelder å sette på dagsorden likestillingsrelaterte temaer som tilgang på arbeid for kvinner, kvinners mulighet for å kombinere arbeid og familieliv, lønnsgap mellom kvinner og menn og kvinners deltakelse i politiske og økonomiske beslutningsprosesser. EØS-midlene skal bidra til økt oppmerksomhet rundt disse problemstillingene, mer kunnskap og erfaringsutveksling og økt kapasitet i relevante organisasjoner og nettverk.
- EØS-midlene 2009–2014 finansierer program og prosjekter innen likestilling og vold i nære relasjoner for om lag 53 mill. euro. Dette er en betydelig økning fra perioden 2004–2009. Det er inngått egne programavtaler innen likestilling og vold i nære relasjoner i mottakerlandene. I tillegg kan temaet støttes under NGO- og forskningsprogram. Likestilling er også et tverrgående tema i alle programmer som støttes under EØS-midlene. I flere av disse programmene samarbeider norske aktører med myndighetene i mottakerlandene om utformingen og gjennomføringen av programmene.

17 Likestilling og ikke-diskriminering internt i utenriktjenesten

Overordnede mål

Utenriktjenesten har som strategisk mål å være en arbeidsplass som rekrutterer, utvikler og beholder dyktige medarbeidere uavhengig av kjønn, etnisitet, religion og funksjonsevne.

Utenriktjenestens personalpolitikk skal i samsvar med lovpålagte krav bidra til at alle medarbeidere, uavhengig av kjønn, etnisitet, funksjonsevne og alder, har like reelle muligheter til faglig, per-

sonlig og karrieremessig utvikling og til å bruke sin kompetanse. Likestilling og mangfold skal være integrert i hele departementets virksomhet og gjøres relevant i alle organisasjonsledd og på alle nivåer. Alle medarbeidere, uavhengig av kjønn, etnisitet, religion, funksjonsevne og alder, skal likestilles med hensyn til ansettelse, lønnsutvikling, opprykk og kompetansegivende oppgaver.

Lønns- og stillingsnivåer

Kjønnsfordeling

Tabell 17.1 Overordnet kjønnsfordeling i Utenriksdepartementet per 31.12.2013

	Totalt	Kvinner	Menn	Andel kvinner	Andel menn
I UD/Oslo	850	480	370	52,5 pst.	43,5 pst.
Utsendte	642	305	337	47,5 pst.	52,5 pst.
Samlet	1 492	785	707	52,6 pst.	47,4 pst.

Mål

Det er departementets målsetting å ha en god kjønnsfordeling på alle nivåer og stillingskategorier.

Tilstandsrapport

Den overordnede kjønnsfordelingen viser fortsatt en liten overvekt av kvinner i tjenesten samlet og i departementet. Andel kvinner i tjenesten samlet har imidlertid sunket noe fra i fjor.

På utenriksstasjonene er det fortsatt en overvekt av menn, med en andel på 52,5 pst.

Tabell 17.2 Andel kvinner i lederstillinger på embetsnivå 2005–2013 i prosent

Stillingskategori	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Utenriksråd/ass. Utenriksråd/Eksp.sjef	30	38	38	30	30	30	60	60	60
Stasjonssjefer	15	19	22	28	30	29	25	25	31
Avdelingsdirektører	29	35	30	29	38	42	44	45	47
Underdirektører	46	48	51	62	60	56	58	55	54

Prosentvis andel kvinnelige ledere i tjenesten totalt er 43 pst. i 2013 mot 40 pst. i 2012.

Det er arbeidet målrettet med kjønnsbalansen mellom kvinner og menn i lederstillinger i utenriksstjenesten, som har ført til en markant bedring. Blant toppledelsen i departementet, ekspedisjonsjefer, assisterende utenriksråd og utenriksråd, har kvinneandelen fra 2011 vært 60 pst. Høsten 2014 endrer den prosentvise fordelingen mellom menn og kvinner seg noe i toppledergruppen. Når alle utnevnelser er på plass, vil kvinneandelen være 42 pst. Årlige forflytningsprosesser og rotasjonsårsaker ellers kan medføre forandringer i den prosentuelle fordelingen mellom menn og kvinner i lederstillinger både hjemme og ute. Dette skal imidlertid ikke føre til noe lavere ambisjonsnivå når det gjelder å øke andelen kvinner i stasjonssjefsgruppen.

I stasjonssjefsstillinger er det fortsatt underrepresentasjon av kvinner. Høsten 2014 vil det være 35 pst. kvinner blant stasjonssjefene. Det er fremdeles betydelig færre kvinner enn menn som søker slike stillinger. I 2011 var bare 25 pst. av søkerne kvinner, mens det i 2013 var 35 pst. kvinnelige søkere til de stasjonssjefsstillingene som var til behandling for tiltredelse sommeren 2014.

Per 1. juni 2014 utgjorde kvinner 54 pst. av underdirektørgruppen i departementet. Det ble sommeren 2014 utnevnt flere mannlige underdirektører enn kvinnelige underdirektører. Omvendt har det vært flere menn enn kvinner i avdelingsdirektørgruppen, hvor kjønnsfordelingen per 1. juni 2014 var 53 pst. menn og 47 pst. kvinner. Det ble utnevnt flere kvinnelige avdelingsdirektører enn mannlige avdelingsdirektører ved flytteleplanen 2014.

Tiltak

I de stillingskategorier hvor det ene kjønn er underrepresentert, inneholder alle utlysningstekster en oppfordring til det underrepresenterte kjønn om å søke stillingen. Det legges vekt på å innkalle søkere fra det underrepresenterte kjønn til intervju når disse vurderes som kvalifiserte. I en del tilfeller oppfordrer man også enkeltkandidater fra det underrepresenterte kjønn til å søke stillinger.

Antallet kvinner som søkte stasjonssjefsstillinger har hatt en positiv utvikling siste årene. Utenriksdepartementet vil fortsatt benytte tiltak som kan øke dette antallet ytterligere, herunder motivere kvalifiserte kvinner til å søke flere stasjonssjefsstillinger. Som tidligere vil også ledere bli anmodet om å oppmuntre kvalifiserte kvinnelige medarbeidere til å søke stasjonssjefsstillinger.

Kjønnsaspektet er også sentralt i lønnsvurderingen ved stillingsskifter, som det er relativt mange av i utenriksstjenesten.

Lønn

Mål

Utenriksdepartementet har konkrete målformuleringer knyttet til kjønn og likelønn, bl.a. i lønnspolitisk og personalpolitisk dokument. I det lønnspolitiske dokumentet er målformuleringene om like lønn og kjønn overordnede mål: «Det skal iht. Likestillingslovens §5 tas hensyn til likestilling/like lønn i alle sammenhenger der lønn fastsettes. Kjønnsbetingede lønnsforskjeller som avdekkes forutsettes utlignet.»

Tabell 17.3 Kjønnfordeling lønn og stilling

		Antall	Andel Menn	Andel Kvinner	Lønn menn	Lønn kvinner	Kvinnerens andel av menns lønn
Avdelingsdirektør	2013	60	53 %	47 %	802 405	758 693	95 %
	2012	62	55 %	45 %	793 562	753 043	95 %
Underdirektør	2013	70	46 %	54 %	626 015	625 320	100 %
	2012	69	45 %	55 %	606 377	620 055	102 %
Ambassadør	2013	71	66 %	34 %	833 976	845 008	101 %
	2012	70	74 %	26 %	826 237	807 278	98 %
Generalkonsul	2013	8	50 %	50 %	780 450	775 075	99 %
	2012	8	75 %	25 %	823 133	789 150	96 %
Spesialråd	2013	51	75 %	25 %	682 645	642 715	94 %
	2012	54	74 %	26 %	691 958	686 093	99 %
Spesialrådgiver	2013	9	78 %	22 %	934 775	807 950	86 %
	2012	10	70 %	30 %	917 043	910 000	99 %
Fagdirektør	2013	27	70 %	30 %	711 060	737 837	104 %
	2012	23	65 %	35 %	704 167	741 213	105 %
Seniorrådgiver	2013	659	45 %	55 %	607 537	573 663	94 %
	2012	636	47 %	53 %	597 583	564 480	94 %
Rådgiver	2013	388	38 %	62 %	469 734	470 781	100 %
	2012	403	39 %	61 %	467 579	467 731	100 %
Seniorkonsulent	2013	17	29 %	71 %	445 820	434 783	98 %
	2012	24	29 %	71 %	448 957	432 024	96 %
Førstekonsulent	2013	59	53 %	47 %	428 330	430 296	100 %
	2012	76	46 %	54 %	423 983	425 817	100 %

Tilstandsrapport

Arbeidsgiver utarbeider kjønnsdelt lønnsstatistikk fordelt på stillingskategorier før og etter lokale lønnsforhandlinger.

Totalt sett har menn noe høyere lønn enn kvinner, men forskjellen har minsket fra 2013. Generelt kan lønnsforskjellen forklares med at menn fortsatt har noe lenger tjenestetid enn kvinner, spesielt på høyeste ledernivå. Dette forholdet er i fortsatt endring, ettersom antallet kvinner med ledererfaring øker.

Kjønnforskjellene i lønn er små innad i de fleste store stillingskategoriene (rådgiver, førstekonsulent mv.). Unntaket i så måte er seniorrådgiverkategorien, hvor den relativt store

lønnsforskjellen mellom kjønnene kan forklares med at det er mange menn, som har vært linjeledere og som derfor har høyere lønn enn nåværende stillingsgrad skulle tilsi, samt mange nyopprykkede kvinnelige seniorrådgivere med relativt lav lønn (nybegynnerlønn) i denne stillingskategorien.

I hovedsak skjer lønnsdannelsen i de lokale lønnsforhandlingene, der de fleste får sin lønnsutvikling.

Resultatet av lønnsforhandlingene i de senere årene, herunder i 2012, har gitt kvinner en større andel av lønnspotten enn det en pro rata-tildeling skulle tilsi. Dette er et resultat av sentrale føringer, samt lokale forhandlingsparters felles syn i forhandlingene.

Bruk av overtid

Ifølge personalpolitisk dokument skal overtid i utenriktstjenesten avdekkes nærmere og følges opp. Det er de siste årene arbeidet målrettet med å redusere departementets samlede overtidsbruk. Dette har resultert i en nedgang de siste fire årene.

Det er ikke utformet egen målsetting mht. kjønn og overtid da det ikke vurderes å være spesielle utfordringer eller skjevheter på dette området.

Tilstandsrapport

Andel kvinner som arbeidet overtid i 2013 (av antall medarbeidere som har jobbet overtid) = 54 pst. og de arbeidet 48 pst. av det totale antall overtidstimer.

I departementet i Oslo utgjorde kvinner 56,5 pst. av arbeidsstyrken i 2013.

Tiltak: Fortsatt overvåke overtidsbruk, også mht. kjønn.

Permisjoner/Fravær

Tabell 17.4 Kjønnfordeling fravær pga sykt barn/foreldrepermisjon i prosent

Fraværstype	Andel fravær kvinner	Andel fravær menn
Sykt barn 2013	55	45
Grad. foreldrepenger	63	37
Perm v/fødsel/adopsj.	88	12

Tallene hentet fra eget personaldatasystem/SAP, dvs. at tallene for utsendte ved utenriksstasjoner og ansatte i departementet/Oslo er slått sammen.

Tilstandsrapport

Fordelingen på fravær pga sykt barn er om lag 55/45 for kvinner/menn.

Menn i utenriktstjenesten tar ut fedrekvoten. Det er således ikke behov for særskilte tiltak her.

Fra i fjor er det en liten nedgang i andelen menn som benytter seg av graderte foreldrepenger. For mange utestasjonerte UD-par vil kriteriene for fars adgang til permisjon ikke kunne oppfylles da mor (som medfølgende ektefelle/samboer) ofte ikke har selvstendig opptjening på tjenestestedet.

Et satsingsområde i tjenesten er å legge til rette for at medfølgende som reiser ut, ikke skal stå uten trygderettigheter ved hjemkomst.

Tabell 17.5 Kjønnfordeling sykefravær. Sykefraværsprosent 2009 – 2013

År	2009	2010	2011	2012	2013
Menn	1,8	1,6	1,9	2,7	2,6
Kvinner	5,9	4,6	4,6	4,7	4,4
Totalt	4,1	3,2	3,4	3,7	3,5

Det legemeldte sykefraværet har gått noe ned fra 2012 til 2013, fra 3,7 pst. til 3,5 pst., ifølge NAV. I Utenriksdepartementet har kvinner fortsatt et høyere sykefravær enn menn, men sykefraværet har økt mest for mennene. Den vanligste sykemeldingsperioden er 8-20 uker, og her er ikke noen klare forskjeller mellom kjønnene. Hyppigere bruk av graderte sykemeldinger gjør også oppfølgingsarbeidet og kontakten med den sykemeldte enklere.

Selv om kvinner i Utenriksdepartementet har høyere sykefravær enn menn (som også er vanlig i samfunnet ellers), ser ikke departementet behov

for konkrete tiltak som retter seg spesielt mot menn eller kvinner. Alle får tilbud om tiltak som kan redusere eller forebygge sykefravær som f.eks. energipauser, treningsveiledning fra bedriftshelsetjenesten, og flere får fysisk tilrettelegging av arbeidsplassen av fysioterapeut eller har hjemmekontor i en periode.

Arbeidsgiver har i samarbeid med NAV gjennomført kurs i sykefraværsoppfølging for ledere og avdelinger. UDs lønns- og personalsystem inneholder nå en automatisk varslings til alle ledere om at de må følge opp sykmeldte medarbeidere i henhold til IA-avtalen.

Utenriksdepartementet er en IA-virksomhet med egen handlingsplan for 2010 – 2013. Ett av delmålene i handlingsplanen er reduksjon av sykefraværet. Arbeidet vil bli videreført i ny handlingsplan

Utenriksdepartementet følger opp sykefravær på individnivå i tråd med IA-avtalen og lovpålagte krav om tettere oppfølging. Nedenstående

tall viser at forskjellene mellom kvinners og menns sykefravær er blitt utjevnet de senere årene:

- I 2013 var forskjellen 1,9 prosentenheter
- I 2012 var forskjellen 2,1 prosentenheter
- I 2011 var forskjellen 2,7 prosentenheter
- I 2010 var forskjellen 2,9 prosentenheter
- I 2009 var forskjellen 4,1 prosentenheter

Ansettelsesforhold

Kjønnsfordeling heltids- og deltidsansatte

Tabell 17.6 Kjønnsfordelling heltids- og deltidsansatte

	Andel kvinner	Andel menn	Andel av total	Totalt	Antall kvinner	Antall menn
Heltid 2013	52,2 %	47,8 %	98,1 %	1463	763	700
Heltid 2012	50,8 %	49,2 %	97,6 %	1471	747	724
Deltid 2013	75,9 %	24,1 %	1,9 %	29	22	7
Deltid 2012	77,8 %	22,2 %	2,4 %	36	28	8

1,9 pst. av stillingene i utenriktjenesten er deltidsstillinger. Av disse er de fleste kvinner, mer enn tre av fire. Gitt det lave antallet deltidsstillinger anses det ikke nødvendig å iverksette tiltak på dette området.

Kjønnsfordeling fast/midlertidig

Tabell 17.7 Kjønnsfordelling heltids- og deltidsansatte i prosent

	Andel av total	Andel kvinner
Fast 2013	85 %	54 %
Fast 2012	84 %	54 %
Midlertidig 2013	15 %	43 %
Midlertidig 2012	16 %	39 %

Mål

Utenriksdepartementet følger den generelle målsettingen om at bruken av midlertidige stillinger skal være begrenset.

Tilstandsrapport

14,7 pst. av stillingene i utenriktjenesten er midlertidige. Menn utgjør flertallet av de som er ansatt i midlertidige stillinger. Hovedtyngden av midlertidig tilsatte har fast arbeid i andre statlige virksomheter. Spesialutsendingsstillingene ved

utenriksstasjonene (jfr. pkt. 1.3.1.) utgjør en stor del av de midlertidige stillingene i departementet. Dette er stillinger som i sin natur er midlertidige. Ansatte i disse stillingene rekrutteres fra andre offentlige etater/departementer for en begrenset tid, og har permisjon fra egen etat mens de er spesialutsendinger.

Tiltak

Utenriksdepartementet legger vekt på å begrense bruken av reelle midlertidige stillinger. Man vil arbeide videre for å oppnå bedre kjønnsbalanse under rekruttering til spesialutsendingsstillinger.

Mangfold

Utenriksdepartementet har utarbeidet en egen tiltaksplan for rekruttering av personer med minoritetsbakgrunn og nedsatt funksjonsevne. I eksterne kunngjøringer, som til aspirantopptaket, oppfordres eksplisitt kandidater som kan bidra til mangfold til å søke. I den elektroniske søknadsprosessen kan søkerne velge å synliggjøre sin bakgrunn gjennom avkryssing. Det legges vekt på å innkalle kvalifiserte søkere med ikke-vestlig bakgrunn eller redusert funksjonsevne til intervju. Utenriksdepartementet sitt rekrutteringsverktøy (Jobb Norge) er universelt utformet og tilrettelagt på en slik måte at blinde og svaksynte på lik linje med funksjonsfriske kan benytte seg av verktøyet.

I henhold til tiltaksplanen arbeides det med å bevisstgjøre ledere i hele organisasjonen på mangfoldsmålsettingen og behovet for å mobilisere kandidater som kan bidra til mangfold. Utenriksdepartementet samarbeider med Ambisjoner.no, tankesmien Minotenk, Mangfold i fokus i academia (MIFA), Karrieresenteret ved UiO og øvrige departementer. I samtaler med potensielle søkere trekkes mangfoldsmålsettingen aktivt frem.

Som IA-bedrift har Utenriksdepartementet som mål å rekruttere nye ansatte og/eller vikarer med nedsatt funksjonsevne, samt tilrettelegging av arbeidsplassen. I regi av KMD deltar UD i et traineeprogram for personer med høy utdanning og nedsatt funksjonsevne. Høsten 2013 tiltrådte en medarbeider med høyere utdanning og nedsatt funksjonsevne i et 18 måneders engasjement. Utenriksdepartementet følger ellers intensjonen og reglene i IA-avtalen og samarbeider med BHT og NAV fra sak til sak. På individnivå arbeides det med å følge opp hver enkelt medarbeider på best mulig måte ut fra den funksjonsevne de har.

Kompetanseutvikling/lederutvikling etc.

Kompetanseutvikling foregår først og fremst gjennom læring i det daglige arbeidet i utenriktjenesten. Det er tilrettelagt for målrettet og systematisk utvikling av medarbeidernes kompetanse i takt med tjenestens behov.

Leders ivaretagelse av arbeidsgiveransvaret er sentralt i departementets helhetlige og systematiske lederutvikling og inngår i stillings- og resultatkravene til departementets toppledere og samtlige stasjonssjefer.

Ivaretagelse av arbeidsgiverrollen, herunder arbeidet med å fremme likestilling og hindre diskriminering, er et hovedområde i det omfattende lederutviklingstilbudet tilrettelagt av departementet. Topplerne vurderes, utvikles og belønnes basert på evne og vilje til å ivareta arbeidsgiveransvar.

I de organiserte tiltakene for kompetanseutvikling i regi av departementet, er det høyere deltagelse av kvinner enn menn. I 2013 deltok ca. 1100 ansatte på interne kurs i departementet. Kvinner deltar på flere kurs enn menn. Fordelingen mellom kjønnene på interne kurs har holdt seg jevnt stabilt de siste årene. Nær to tredeler av kursdeltakerne i 2013 var kvinner (65 pst.), til tross for at det er ansatt omtrent like mange kvinner som menn i tjenesten.

Kjønnsfordelingen blant deltakerne i departementets coaching- og mentorprogrammer er utjevnet de siste årene. Det var 14 kvinner og 14 menn som deltok på mentorprogrammet 2013/2014 (14 adepter og 14 mentorer). Andelen kvinner blant mentorene har økt fra 30 pst. i 2012 til 43 pst. i 2013. Blant adeptene har andelen menn økt fra hhv 30 til 43 pst.

I de organiserte lederutviklingstiltakene, deltok 128 ledere, hvorav 71 kvinner og 57 menn (55 pst. kvinner og 45 pst. menn) på ulike lederutviklingsprogram i regi av Utenriktjenestens kompetansesenter (UKS) i 2013.

Fra UDs stipendordning for videreutdanning ble det i 2013 bevilget 380 000 kroner i studiestipend til 11 personer (6 kvinner og 5 menn).

Seniorpolitikk i utenriktjenesten

Gjennom IA-avtalen har Utenriksdepartementet som ett av tre delmål å opprettholde UDs høye pensjoneringsalder, samt gjøre ledere bevisste på positiv holdning og praksis til seniorer. En viktig faktor for å stå lenger i arbeid er anledningen til å få brukt sin kompetanse, bli sett og verdsatt av nærmeste leder, og det å få klare signaler fra virksomheten om at man er ønsket. Når det gjelder seniorpolitikk fortsetter Utenriksdepartementet å oppfordre til å stå i stilling så lenge vedkommende selv ønsker uten å se hen til alder. Ambassadører og generalkonsuler må imidlertid avslutte tjenestetgjøring som stasjonssjef ved fylte 68 år. Disse velger imidlertid ofte å vende tilbake til departementet for å utføre hjemmetjeneste enda et par års tid.

Gjennomsnittlig pensjoneringsalder:

2009	2010	2011	2012	2013
65,4 år	65,5 år	66,9 år	66,8 år	67,3 år

Mange av utenriktjenestens medarbeidere har et livslangt karriereløp, og det skal legges vekt på en best mulig utnyttelse av tilgjengelig kompetanse hos medarbeidere i alle livsfaser ved rekruttering og forflytting. Seniorpolitikk i Utenriksdepartementet er ikke avgrenset til å gjelde en bestemt aldersgruppe, men fokuserer på det som generelt kjennetegner seniorene, f.eks. omfattende erfaring, kompetanse og nettverk. I arbeidet med revisjon av personalpolitikken (2012) er omtale av seniorer og seniorpolitikk integrert i kapitlene om kompetanse og rekruttering.

Motvirke trakassering

Et av utenriksstjenestens strategiske mål er å ha et godt og sikkert arbeidsmiljø, preget av arbeids glede. Ett av de operative tiltak er at leder skal tilrettelegge for et inkluderende arbeidsmiljø med nulltoleranse for mobbing.

Utenriksdepartementet gjennomfører jevnlig arbeidsmiljøundersøkelser i hele tjenesten (2006, 2008, 2010 og i 2013). Disse viser at forskjellbehandling – ut fra kjønn eller alder – sjelden oppleves å forekomme i tjenesten. Departementet jobber kontinuerlig med forbedringer knyttet til mobbing/trakassering. Resultatet fra undersøkelsen i 2013 viste at et flertall ikke var kjent med hvordan man varsler om kritikkverdige forhold, og at et flertall av de som var blitt utsatt for eller hadde observert mobbing/trakassering ikke hadde varslet om dette. Som en oppfølging av siste arbeidsmiljøundersøkelse ble det derfor igangsatt tiltak

for å gjøre varslingssystemene i tjenesten bedre kjent.

For at alle medarbeidere lett skal kunne finne informasjon om hvordan man sier fra om utilbørlig atferd, er varslingssidene på regjeringen.no oppdatert og systematisert. Det gis systematisk opplæring i prinsippene for håndtering av utilbørlig atferd på lederkurs og administrative samlinger. Det legges særlig vekt på alle kollegers plikt til å varsle når man får kjennskap til mobbing/trakassering og linjeleders plikt til å håndtere disse sakene i henhold til gjeldende retningslinjer.

Medarbeidere skal være sikre på at saker angående utilbørlig atferd blir håndtert på en profesjonell måte der hovedmålsettingen er at den utilbørlige atferden stopper. I tillegg legges det vekt på gjenopprettende tiltak som unnskyldninger og at det å utsette noen for utilbørlig atferd vil kunne ha personalmessige konsekvenser.

NORAD

Tabell 17.8 Likestillingsredegjørelse

		Kjønnsbalanse i prosent			Lønn per mnd.	
		Ansatte	Menn	Kvinner	Menn	Kvinner
Totalt i Norad	2013	228	35	65	49 852	47 007
	2012	225	34	66	49 091	44 918
Ledelse	2013	11	55	45	74 247	78 118
	2012	10	60	40	76 274	78 529
Mellomledelse	2013	27	48	52	58 046	57 558
	2012	26	30	70	55 355	56 054
Seniorrådgivere	2013	121	38	62	50 815	47 132
	2012	118	36	64	49 774	45 408
Rådgivere	2013	48	26	74	40 256	39 940
	2012	45	29	71	38 976	38 794
Konsulent	2013	21	28,5	71,5	34 439	37 117
	2012	26	27	73	33 323	35 644

	Deltid % fordelt på kjønn		Midl ansatte % fordelt på kjønn		Foreldrepermisjon % fordelt på kjønn		Legemeldt % fravær	
	M	K	M	K	M	K	M	K
2013	33	67	36	64	28	72	3	4,5
2012	47	53	34	66	33	67	4,4	4,6

Norad har i 2013 arbeidet systematisk for å fremme likestilling og hindre diskriminering. I personalpolitikken legges det stor vekt på inkludering og mangfold. I tråd med sentrale føringer ble utjevning mellom kvinner og menn prioritert i de lokale lønnsforhandlingene, noe som ble operasjonalisert ved at kvinner totalt sett mottok en forholdsmessig større andel av midlene. For øvrig har man siden 2012 oppnådd en jevnere kjønnsmessig fordeling på både avdelingsleder- og mellomledernivå.

I forbindelse med rekruttering legger Norad vekt på kompetanse og egnethet, samtidig som det søkes bredde i alderssammensetting, kjønn og etnisk bakgrunn. Ved utgangen av 2013 var kvinneandelen i Norad 67 prosent, for nytilsetninger 60 prosent. Gjennomsnittsalderen i Norad er 45,8 år, men den for nyansatte i 2013 var 39,6 år. Minst én og ofte flere kvalifiserte søkere med minoritetsbakgrunn innkalles til intervju.

Intern kompetanseutvikling skjer gjennom opplæring, intern kunnskapsdeling og erfaringsutveksling. Dette omfatter blant annet skreddersydd opplæring og/eller presentasjoner innen både forvaltning og faglige tema. Eksempler på dette er arkiv, anskaffelser, resultatrammeverk, *kvinner og likestilling*, menneskerettigheter og anti-korrupsjon.

Oppfølging av avtalen om inkluderende arbeidsliv

Norads handlingsplan for et mer inkluderende arbeidsliv 2010 – 2013 har tre delmål: Reduksjon av sykefraværet fra 6,3 til 5,5 pst., arbeid for rekruttering av personer med nedsatt funksjonsevne og opprettholdelse av høy avgangsalder. Sykefraværet har blitt gradvis redusert fra handlingsplanens første år til 5,0 pst i 2013. Nedgangen skyldes i stor grad færre langtidssyke. Gjennomsnittlig avgangsalder ved avtalefestet pensjon eller alderspensjon holder seg høyt, men er noe redusert fra 67,2 år i 2012 til 66,5 år i 2013. Fleksible tiltak og individuell tilpasning kan være viktige virkemidler for å imøtekomme behov som oppstår i ulike livsfaser. Livsfasebehov skal tas opp i medarbeidersamtalen, herunder dialog om tiltak som kan bidra til at medarbeiderne står lenger i arbeid. Det ble avholdt 13 sluttsamtaler med medarbeidere som skulle gå av med pensjon for å få mer kunnskap om hvordan det oppleves å være seniormedarbeider i Norad. Kvalifiserte søkere med kjent, nedsatt funksjonsevne innkalles til intervju. Av fem søkere i 2013 som oppga å ha nedsatt funksjonsevne, ble én vurdert kvalifisert og innkalt til intervju, men ikke rekruttert.

FREDSKORPSET

Tabell 17.9 Tilstandsrapport (kjønn)

		Kjønnsbalanse			Lønn gjennomsnitt per måned	
		Menn pst.	Kvinner pst.	Antall totalt	Menn	Kvinner
Totalt Fredskorpset	2012	34	66	35	44 619	42 064
	2013	35	65	34	44 387	43 433
Ledelse (Direktør)	2012		100	1		85 733
	2013		100	1		86 650
	2012	50	50	2	64 850	66 625
Mellomledelse (avdelingsdirektører)	2013	50	50	2	67 341	67 341
Teamledere	2012	20	80	5	44 725	45 302
	2013	20	80	5	50 733	48 067
	2012	40	60	20	44 113	38 404
Seniorrådgivere/ rådgivere	2013	43	57	21	42 228	38 934
Førstekonsulenter	2012	29	71	7	36 475	34 611
	2013	20	80	5	34 516	35 512

Prosentvis andel									
Deltid		Midlertidig ansettelse				Foreldrepermisjon		Legemeldtsykefravær	
		Vikarer		Engasjement					
Menn	Kvinner	Menn	Kvinner	Menn	Kvinner	Menn	Kvinner	Menn	Kvinner
0,0	4,5	0,0	4,5	8,3	4,5	19,0	81,0	2,6	1,3

Fredskorpset som arbeidsgiver

Fredskorpset har som personalpolitisk mål å ha en stabil stab bestående av ansatte med variasjon i alder, kjønn, etnisk bakgrunn og yrkesmessig funksjonsevne, og som har høy kompetanse og høy motivasjon.

Tilstandsrapporten viser relativt god kjønnsfordeling i alle stillingskategorier. Det er imidlertid et vedvarende ønske om å forbedre kjønnsba-

lansen i staben, og på linje med den norske søknadsmassen til utvekslingsstillinger, har det også vist seg vanskelig å tiltrekke seg et tilstrekkelig antall kvalifiserte, mannlige søkere. Ved alle stillingsutlysninger vurderes kvalifiserte søkere også utfra mangfold.

For ansatte med midlertidig eller varig nedsatt funksjonsevne tilrettelegges både arbeidsoppgaver og fysisk arbeidsplass.

18 Omtale av lederes ansettelsesvilkår i statlige foretak under Utenriksdepartementet

Norfund

Daglig leder, Kjell Roland, har i perioden 01.01.13 – 31.12.13 mottatt 3 043 804 kroner i godtgjørelse fordelt med 2 250 678 kroner i lønn, 695 582 kroner i pensjon og 97 544 kroner i andre ytelser. Dette inkluderer lønn for ikke benyttede ferieuker.

Norfund har etablert en pensjonsordning for alle ansatte. Full opptjeningstid er 30 år og utgjør 70 pst. av lønn opp til 12 G. Pensjonsordningen til-

fredsstiller kravene i lov om obligatorisk tjenestepensjon. Daglig leder har pensjonsalder ved 65 år. Norfund har en generell ordning hvor det opptjenes rettigheter utover 12 G. Ordningen utgjør 66 pst. av lønn utover 12 G med en pensjonsalder på 67 år. Denne ordningen ble lukket for nye medlemmer i 2012. Daglig leder har ingen etterlønsavtale utover oppsigelsestid på 3 måneder. Daglig leder i Norfund har heller ingen avtale om bonusordning.

Utenriksdepartementet

t i l r å r :

I Prop. 1 S (2014–2015) om statsbudsjettet for år 2015 føres opp de forslag til vedtak som er nevnt i et
framlagt forslag.

Forslag

Under Utenriksdepartementet føres det i Prop. 1 S (2014–2015) statsbudsjettet for budsjettåret 2015 opp følgende forslag til vedtak:

Kapitlene 100–172, 3100

I

Utgifter:

Kap.	Post	Kroner	Kroner
Programkategori 02.00 Administrasjon av utenriktjenesten			
100	Utenriksdepartementet		
	01 Driftsutgifter	1 931 794 000	
	21 Spesielle driftsutgifter, <i>kan overføres</i>	10 515 000	
	45 Større utstysanskaffelser og vedlikehold, <i>kan overføres</i>	11 516 000	
	70 Erstatning av skader på utenlandske ambassader	970 000	
	71 Diverse tilskudd	18 075 000	
	72 Hjelp til norske borgere i utlandet	164 000	
	90 Lån til norske borgere i utlandet	360 000	1 973 394 000
103	Regjeringens fellesbevilgning for representasjon		
	01 Driftsutgifter	55 583 000	55 583 000
104	Kongefamiliens offisielle reiser til utlandet		
	01 Driftsutgifter	9 380 000	9 380 000
	Sum Programkategori 02.00 Administrasjon av utenriktjenesten		2 038 357 000
Programkategori 02.10 Utenriksformål			
115	Næringsfremme-, kultur-, norgesfremme- og informasjonsformål		
	01 Driftsutgifter, <i>kan nyttes under post 70</i>	26 623 000	
	70 Tilskudd til næringsfremme-, kultur-, norgesfremme- og informasjonsformål, <i>kan overføres, kan nyttes under post 01</i>	38 136 000	64 759 000
116	Deltaking i internasjonale organisasjoner		
	70 Tilskudd til internasjonale organisasjoner	1 293 554 000	1 293 554 000
117	EØS- finansieringsordningene		
	75 EØS-finansieringsordningen 2009–2014, <i>kan overføres</i>	2 350 000 000	
	76 Den norske finansieringsordningen 2009–2014, <i>kan overføres</i>	2 150 000 000	4 500 000 000

Kap.	Post	Kroner	Kroner
118	Nordområdetiltak mv.		
	01 Driftsutgifter, <i>kan nyttes under post 70 og 71</i>	25 627 000	
	70 Nordområdetiltak og prosjektsamarbeid med Russland, <i>kan overføres, kan nyttes under post 01</i>	355 688 000	
	71 Støtte til utvikling av samfunn, demokrati og menneskerettigheter mv., <i>kan overføres, kan nyttes under post 01</i>	59 189 000	
	76 Tilskudd til internasjonale klima- og miljøtiltak, <i>kan overføres</i>	37 444 000	477 948 000
119	Globale sikkerhetstiltak		
	01 Driftsutgifter, <i>kan nyttes under post 70</i>	2 044 000	
	70 Globale sikkerhetstiltak, <i>kan overføres, kan nyttes under post 01</i>	11 665 000	13 709 000
	Sum Programkategori 02.10 Utenriksformål		6 349 970 000
	Programkategori 03.00 Administrasjon av utviklingshjelpen		
140	Utenriksdepartementets administrasjon av utviklingshjelpen		
	01 Driftsutgifter	1 246 759 000	
	45 Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold, <i>kan overføres</i>	21 556 000	1 268 315 000
141	Direktoratet for utviklingssamarbeid (Norad)		
	01 Driftsutgifter	236 607 000	236 607 000
144	Fredskorpset		
	01 Driftsutgifter	44 849 000	44 849 000
	Sum Programkategori 03.00 Administrasjon av utviklingshjelpen		1 549 771 000
	Programkategori 03.10 Bilateral bistand		
150	Bistand til Afrika		
	78 Regionbevilgning for Afrika, <i>kan overføres</i>	2 111 900 000	2 111 900 000
151	Bistand til Asia		
	78 Regionbevilgning for Asia, <i>kan overføres</i>	844 500 000	844 500 000
152	Bistand til Midtøsten og Nord-Afrika		
	78 Regionbevilgning for Midtøsten og Nord-Afrika, <i>kan overføres</i>	556 000 000	556 000 000
153	Bistand til Latin-Amerika		
	78 Regionbevilgning for Latin-Amerika, <i>kan overføres</i>	144 000 000	144 000 000
	Sum Programkategori 03.10 Bilateral bistand		3 656 400 000

Kap.	Post	Kroner	Kroner
Programkategori 03.20 Globale ordninger			
160	Sivilt samfunn og demokratiutvikling		
	01 Driftsutgifter	21 291 000	
	70 Sivilt samfunn, <i>kan overføres</i>	1 809 500 000	
	77 Utvekslingsordninger gjennom Fredskorpset, <i>kan overføres</i>	160 000 000	1 990 791 000
161	Næringsutvikling		
	70 Næringsutvikling, <i>kan overføres</i>	259 000 000	
	75 NORFUND – tapsavsetting	370 000 000	
	95 NORFUND – grunnfondskapital ved investeringer i utviklingsland	1 110 000 000	1 739 000 000
162	Overgangsbistand (gap)		
	70 Overgangsbistand (gap), <i>kan overføres</i>	239 000 000	239 000 000
163	Nødhjelp, humanitær bistand og menneskerettigheter		
	70 Nødhjelp og humanitær bistand, <i>kan overføres</i>	3 336 433 000	
	72 Menneskerettigheter, <i>kan overføres</i>	378 300 000	3 714 733 000
164	Fred, forsoning og demokrati		
	70 Fred, forsoning og demokratiltak, <i>kan overføres</i>	655 900 000	
	71 ODA-godkjente land på Balkan, <i>kan overføres</i>	355 000 000	
	72 Utvikling og nedrustning, <i>kan overføres</i>	154 700 000	
	73 Andre ODA-godkjente OSSE-land, <i>kan overføres</i>	515 500 000	1 681 100 000
165	Forskning, kompetanseheving og evaluering		
	01 Driftsutgifter	140 955 000	
	45 Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold, <i>kan overføres</i>	67 000 000	
	70 Forskning og høyere utdanning, <i>kan overføres</i>	183 000 000	
	71 Faglig samarbeid, <i>kan overføres</i>	415 900 000	806 855 000
166	Miljø og bærekraftig utvikling mv.		
	70 Ymse tilskudd, <i>kan overføres</i>	5 000 000	
	72 Internasjonale miljøprosesser og bærekraftig utvikling, <i>kan overføres</i>	742 200 000	
	74 Fornybar energi, <i>kan overføres</i>	1 090 000 000	1 837 200 000
167	Flyktningtiltak i Norge, godkjent som utviklingshjelp (ODA)		
	21 Spesielle driftsutgifter	1 615 698 000	1 615 698 000
168	Kvinner og likestilling		
	70 Kvinner og likestilling, <i>kan overføres</i>	313 500 000	313 500 000

Kap.	Post	Kroner	Kroner
169	Global helse og utdanning		
	01 Driftsutgifter	8 000 000	
	70 Global helse, <i>kan overføres</i>	2 915 000 000	
	73 Utdanning, <i>kan overføres</i>	1 650 000 000	4 573 000 000
	Sum Programkategori 03.20 Globale ordninger		18 510 877 000
	Programkategori 03.30 Multilateral bistand		
170	FN-organisasjoner mv.		
	70 FNs utviklingsprogram (UNDP)	660 000 000	
	71 FNs befolkningsfond (UNFPA)	431 000 000	
	72 FNs barnefond (UNICEF)	520 000 000	
	73 Verdens matvareprogram (WFP), <i>kan overføres</i>	212 000 000	
	74 FNs Høykommissær for flyktninger (UNHCR)	300 000 000	
	75 FNs organisasjon for palestinske flyktninger (UNRWA)	150 000 000	
	76 Tilleggsmidler via FN-systemet mv., <i>kan overføres</i>	608 300 000	
	77 FNs aidsprogram (UNAIDS), <i>kan overføres</i>	175 000 000	
	78 Bidrag andre FN-organisasjoner mv., <i>kan overføres</i>	157 300 000	
	79 Ekspertes, juniorekspertes og FNs fredskorps, <i>kan overføres</i>	77 000 000	
	81 Tilskudd til internasjonal landbruksforskning, <i>kan overføres</i>	140 000 000	
	82 FNs organisasjon for kvinners rettigheter og likestilling (UN Women), <i>kan overføres</i>	95 000 000	3 525 600 000
171	Multilaterale finansinstitusjoner		
	70 Verdensbanken, <i>kan overføres</i>	901 000 000	
	71 Regionale banker og fond, <i>kan overføres</i>	861 500 000	
	72 Samfinansiering via finansinstitusjoner, <i>kan overføres</i>	259 500 000	2 022 000 000
172	Gjeldslette og gjeldsrelaterte tiltak		
	70 Gjeldslette, betalingsbalansestøtte og kapasitetsbygging, <i>kan overføres</i>	250 000 000	250 000 000
	Sum Programkategori 03.30 Multilateral bistand		5 797 600 000
Sum departementets utgifter			37 902 975 000

Inntekter:

Kap.	Post		Kroner	Kroner
Diverse inntekter				
3100	Utenriksdepartementet			
	01	Diverse gebyrer ved utenriksstasjonene	15 849 000	
	02	Gebyrer for utlendingssaker ved utenriksstasjonene	177 475 000	
	05	Refusjon spesialutsendinger mv.	47 033 000	
	90	Tilbakebetaling av nødlån fra utlandet	318 000	240 675 000
		Sum Diverse inntekter		240 675 000
		Sum departementets inntekter		240 675 000

Fullmakter til å overskride gitte bevilgninger

II

Merinntektsfullmakter

Stortinget samtykker i at Utenriksdepartementet i 2015 kan:

1.

overskride bevilgningen under	mot tilsvarende merinntekter under
kap. 100 post 01	kap. 3100 postene 02 og 05
kap. 140 post 01	kap. 3140 post 05

Merinntekt som gir grunnlag for overskridelse skal også dekke merverdiavgift knyttet til overskridelsen, og berører derfor også kap. 1633, post 01 for de statlige forvaltningsorganene som inngår i nettoordningen for merverdiavgift.

Merinntekter og eventuelle mindreinntekter tas med i beregningen av overføring av ubrukt bevilgning til neste år.

2. overskride bevilgningen under kap. 166 Miljø og bærekraftig utvikling mv., post 70 Ymse tilskudd, mot tilsvarende inntekter under kap. 3166 Miljø og bærekraftig utvikling mv., post 01 Salgsinntekter fra salg av bistandseiendommer som er finansiert over bistandsbudsjettet, og som ikke er avskrevet i forhold til innlemmelse i husleieordningen. Ubenyttede inntekter fra slikt salg kan tas med ved beregning av overførbart beløp under kap. 166 Miljø og bærekraftig utvikling mv., post 70 Ymse tilskudd.

III

Omdisponeringsfullmakt

Stortinget samtykker i at Utenriksdepartementet i 2015 kan omdisponere inntil 2 mill. kroner per tiltak fra kap. 166 Miljø og bærekraftig utvikling mv., post 70 Ymse tilskudd, til øvrige ODA-godkjente bevilgninger. Beslutning om bruk av midler utover dette og inntil 6 mill. kroner treffes av Kongen.

IV

Fullmakt til overskridelse

Stortinget samtykker i at Utenriksdepartementet i 2015 kan overskride bevilgningen under kap. 100 Utenriksdepartementet, post 90 Lån til norske borgere i utlandet, ved behov for bistand fra aktuelle transportselskaper ved evakuering av norske borgere i kriserammede land. Fullmakten gjelder i de tilfeller og på de betingelser som gjelder for denne typen bistand.

V

Agio/Disagio

Stortinget samtykker i at Utenriksdepartementet i 2015 gis fullmakt til å utgiftsføre/inntektsføre uten bevilgning kursgevinst og -tap som følge av justering av midlene ved utenriksstasjonene under kap. 100/3100 Utenriksdepartementet og kap. 140/3140 Utenriksdepartementets administrasjon av utviklingshjelpen, post 89 Agio/Disagio.

VI

Bruk av opptjente rentemidler

Stortinget samtykker i at opptjente renter på tilskudd som er utbetalt fra Norge til tematisk støtte, multi-bi-prosjekter, samarbeidsprosjekter, stat-til-stat-bistand, støtte til internasjonale og lokale ikke-statlige aktører, kan benyttes til tiltak som avtales mellom Utenriksdepartementet og den enkelte mottaker.

Fullmakter til å pådra staten forpliktelser utover gitte bevilgninger

VII

Tilsagnsfullmakter

Stortinget samtykker i at Utenriksdepartementet i 2015 kan gi tilsagn om:

1. støtte utover gitte bevilgninger, men slik at samlet ramme for nye tilsagn og gammelt ansvar ikke overstiger følgende beløp:

Kap.	Post	Betegnelse	Samlet ramme
117		EØS-finansieringsordningene	
	75	EØS-finansieringsordningen 2009–2014	1 850,7 mill. kroner
	76	Den norske finansieringsordningen 2009–2014	1 318,9 mill. kroner
161		Næringsutvikling	
	70	Næringsutvikling	45,0 mill. kroner
165		Forskning, kompetanseheving og evaluering	
	45	Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold	225,0 mill. kroner
166		Miljø og bærekraftig utvikling mv.	
	74	Fornybar energi	30,0 mill. kroner

2. tilskudd til utvikling av en vaksine mot pneumokokkbakterien innenfor initiativet Advance Market Commitments for Vaccines (AMC) med inntil USD 57 mill. i perioden 2009–2017 under kap. 169 Globale helse- og vaksineinitiativ.
3. tilskudd til International Finance Facility for Immunisation II (IFFIm II) med inntil 1 500 mill. kroner i perioden 2010–2020 under kap. 169 Globale helse- og vaksineinitiativ, samt fravike stortingsvedtak av 8. november 1984 om utbetaling av tilskudd før det er behov
4. tilskudd til Det globale fondet for bekjempelse av aids, tuberkulose og malaria (GFATM) med inntil 1 700 mill. kroner samlet i perioden 2014–2016 under kap. 169 Global helse og utdanning.
5. tilskudd til en global finansieringsordning for kvinne- og barnehelse med inntil 3 600 mill. kroner samlet i perioden 2015–2020 under kap. 169 Global helse og utdanning.

VIII

Garantifullmakter

Stortinget samtykker i at Utenriksdepartementet i 2015 kan:

1. gi garantier innenfor en ramme for nye tilsagn og gammelt ansvar for inntil 50 mill. kroner for å minske norske importørers risiko ved direkte import fra utviklingsland, jf. kap. 161 Næringsutvikling.
2. inngå garantier for perioden 2013–2018 for avtaler om kjøp av prevensjonsimplantater til bruk i utviklingsland, innenfor en ramme for nye tilsagn og gammelt ansvar for inntil USD 140 mill. Prevensjonsimplantatene skal være godkjent av Verdens helseorganisasjon (WHO), og avtalene skal være inngått med det formål å oppnå prisreduksjoner.

IX

Dekning av forsikringstilfelle

Stortinget samtykker i at Kongen i 2015 kan inngå avtaler om forsikringsansvar for utstillinger ved visningsinstitusjoner i utlandet innenfor en total-

ramme på inntil 5 600 mill. kroner. Forsikringsansvaret omfatter tap og skade under transport, lagring og i visningsperioden.

X

Toårige budsjettvedtak

Stortinget samtykker i at Norge kan slutte seg til toårige budsjettvedtak i FAO, WHO, ILO, UNIDO, OECD, WTO, IAEA, IEA, Havbunnsmyndigheten,

Den internasjonale havrettsdomstolen, Rwanda-domstolen, Jugoslaviadomstolen og for regulært bidrag til FN.

Andre fullmakter

XI

Ettergivelse av fordringer

Stortinget samtykker i at Kongen i 2015 kan:

1. ettergi statlige fordringer på utviklingsland i samsvar med kriteriene i handlingsplanen av 2004 Om gjeldslette for utvikling for inntil 500 mill. kroner under Garanti-instituttet for Eksportkredits gamle portefølje (gammel alminnelig ordning og den gamle særordningen for utviklingsland). Fordringene verdsettes til faktisk utestående beløp på ettergivelsestidspunktet.
2. ettergi statlige fordringer på Sudan som stammer fra den norske skipseksportkampanjen (1976–1980) for inntil 1 050 mill. kroner under Garanti-instituttet for Eksportkredits gamle portefølje (gammel alminnelig ordning og den gamle særordningen for utviklingsland). Fordringene verdsettes til faktisk utestående beløp, inklusive påløpte renter, på ettergivelsestidspunktet. Gjeldsettergivelsen gjennomføres uten bevilgning over bistandsbudsjettet og uten å belaste den norske gjeldsplanens ramme.

XII

Utbetaling av tilskudd

Stortinget samtykker i at Utenriksdepartementet i 2015 gis unntak fra bestemmelsene i stortingsvedtak av 8. november 1984 om utbetaling av gitte bevilgninger på følgende måte:

1. Utbetalinger av norske medlemskapskontingenter, pliktige bidrag og andre bidrag til internasjonale organisasjoner Norge er medlem av, kan foretas i henhold til regelverket til den enkelte organisasjon.
2. Utbetalinger av tilskudd til utviklingsformål kan foretas en gang i året dersom avtaler om samfinansiering med andre givere innenfor utviklingssamarbeidet tilsier det.
3. Eventuelle utbetalinger av regjeringens gave til TV-aksjoner kan i sin helhet utbetales som et engangsbeløp.
4. Utbetalinger av tilskudd til Climate Investment Fund (CIF) kan foretas i samsvar med fondets prosedyrer for fondsoppbygging.
5. Utbetalinger av tilskudd til følgende fond forvaltet av Den europeiske bank for gjenoppbygging og utvikling (EBRD) kan foretas i henhold til regelverket til det enkelte fond : Early Transition Countries Fund, Eastern Europe Energy Efficiency and Environment Partnership Fund, Eastern Europe Energy Efficiency and Environment Partnership Regional Fund, EBRD Water Fund, EBRD Southern and Eastern Mediterranean Multi-Donor Account og EBRD-Ukraine Stabilisation and Sustainable Growth Multi-Donor Account.

XIII

Bruk av gjeldsbrev og raskere trekk på gjeldsbrev

Stortinget samtykker i at Utenriksdepartementet i 2015 kan fravike bevilgningsreglementet § 3 annet ledd ved utstedelse av gjeldsbrev i forbindelse med kapitalpåfyllinger under Det internasjonale

utviklingsfondet, Det asiatiske utviklingsfondet, Det afrikanske utviklingsfondet og Den globale miljøfasiliteten.

XIV

Deltakelse i kapitaløkninger i internasjonale utviklingsbanker og fond

Stortinget samtykker i at:

1. Norge deltar i den sjette generelle kapitaløkningen i Den afrikanske utviklingsbanken med en innbetalt andel tilsvarende motverdien i norske kroner på innbetalingstidspunktet av til sammen SDR 30 340 000. Innbetalingen foretas i løpet av årene 2011–2018, og belastes kap. 171 Multilaterale finansinstitusjoner, post 71 Regionale banker og fond.
2. Norge deltar i den niende kapitaløkningen i Den interamerikanske utviklingsbanken med en innbetalt andel tilsvarende motverdien i norske kroner på innbetalingstidspunktet av til sammen USD 2 907 287. Innbetalingen foretas i løpet av årene 2011–2015, og belastes kap. 171 Multilaterale finansinstitusjoner, post 71 Regionale banker og fond.
3. Norge deltar i den fjerde kapitaløkningen i Den internasjonale bank for rekonstruksjon og utvikling (IBRD) med en innbetalt andel tilsvarende motverdien i norske kroner på innbetalingstidspunktet av til sammen USD 20 476 585. Innbetalingen foretas i løpet av årene 2011–2015, og belastes kap. 171 Multilaterale finansinstitusjoner, post 70 Verdensbanken.
4. Norge deltar i den 13. kapitalpåfyllingen av Det afrikanske utviklingsfondet (AfDF-13) med en andel på 1 766 mill. kroner for perioden 2014–2016, innbetalt i tre like årlige bidrag. Innbetalingene belastes kap. 171 Multilaterale finansinstitusjoner, post 71 Regionale banker og fond.
5. Norge deltar i den 11. kapitalpåfyllingen i det Asiatiske utviklingsfondet (AsDF-11) med en andel på 256 mill. kroner for perioden 2013–2016, innbetalt i fire årlige bidrag. Innbetalingen belastes kap. 171 Multilaterale finansinstitusjoner, post 71 Regionale banker og fond.
6. Norge deltar i den 17. kapitalpåfyllingen av Det internasjonale utviklingsfondet (IDA-17) med en andel på 2 598 mill. kroner for perioden 2014–2016, innbetalt i tre like årlige bidrag. Innbetalingene belastes kap. 171 Multilaterale finansinstitusjoner, post 70 Verdensbanken.
7. i forbindelse med formalisering av Sør-Sudans medlemskap i Afrikabanken foretas en selektiv

kapitaløkning i Den afrikanske utviklingsbanken (AfDB) på inntil UA 96 600 årlig i perioden 2015–2022 og en økning i den norske statsgarantien i AfDB med inntil UA 12 107 200.

8. Norge deltar i kapitalpåfyllingen i Den globale miljøfasiliteten (GEF) med en innbetalt andel

på inntil 432 mill. kroner over perioden 1. juli 2014–30. juni 2018. Innbetalingene belastes kap. 166 Miljø og bærekraftig utvikling mv., post 72 Internasjonale miljøprosesser og bærekraftig utvikling

XV

Det internasjonale gjeldssletteinitiativet (MDRI)

Stortinget samtykker i at Utenriksdepartementet i 2015 kan utstede en bindende forpliktelse til Det internasjonale utviklingsfondet (IDA) og Det afrikanske utviklingsfondet (AfDF) for Norges bidrag til Det internasjonale gjeldssletteinitiativet

(MDRI) i perioden 1. juli 2022 til 30. juni 2025 for Det internasjonale utviklingsfondet og i perioden 1. juli 2022 til 31. desember 2026 for Det afrikanske utviklingsfondet.

Vedlegg 1**Samarbeidsland for 2015****Fokusland/områder:**

Sårbare stater med vekt på stabilisering og fredsbygging:

- Afghanistan
- Haiti
- Mali
- Palestina
- Somalia
- Sør-Sudan

Land i utvikling med økende vekt på næringsliv, ressurs- og inntektsforvaltning:

- Etiopia
- Malawi
- Mosambik
- Myanmar
- Nepal
- Tanzania

Andre samarbeidsland:

- Albania
- Angola
- Armenia
- Aserbajdsjan
- Bangladesh
- Bhutan
- Bolivia
- Bosnia-Herzegovina
- Brasil
- Burkina Faso
- Burundi
- Colombia
- Cuba
- Den demokratiske republikken Kongo
- Den sentralafrikanske republikk
- Ecuador
- Egypt
- Elfenbenskysten
- Eritrea
- Filippinene
- Gabon
- Georgia
- Ghana
- Guatemala
- Guyana

- Honduras
- Hviterussland
- India
- Indonesia
- Irak
- Iran
- Jemen
- Jordan
- Kambodsja
- Kamerun
- Kasakhstan
- Kenya
- Kina
- Kirgisistan
- Kosovo
- Laos
- Libanon
- Liberia
- Libya
- Madagaskar
- Makedonia
- Marokko
- Moldova
- Montenegro
- Nicaragua
- Niger
- Nigeria
- Nord-Korea
- Pakistan
- Papua Ny-Guinea
- Paraguay
- Peru
- Rwanda
- Serbia
- Sri Lanka
- Sudan
- Syria
- Sør-Afrika
- Tadsjikistan
- Tunisia
- Tyrkia
- Uganda
- Ukraina
- Vietnam
- Zambia
- Zimbabwe
- Øst-Timor

Vedlegg 2

Bilateral bistand i 2013

Det vises til Norads hjemmesider for ytterligere statistikk; <http://www.norad.no/statistikk>

Kapittel	Post	Madagaskar		Tanzania		Sør-Sudan		Uganda		Sørøst		Europa		Moesambik		Zambia		Dem. Rep. Kongo		Libena		Andre land/regioner		Afrika totalt	
150 - Bistand til Afrika	78 - Regionbevilgning for Afrika	502 767	202 390	188 225	69 400	130 395	134 003	140 888	193 290	5 203	28 809	505 878	2 101 247	10 360	10 360	10 360	10 360	10 360	10 360	10 360	10 360	10 360	10 360	10 360	10 360
152 - Bistand til Midtøsten og Nord-Afrika	78 - Regionbevilgning for Midtøsten og Nord-Afrika																								
160 - Sivilt samfunn og demokrativikning	70 - Sivilt samfunn	43 120	39 737	35 238	71 397	26 387	52 314	29 058	50 967	30 175	6 961	324 688	710 041	1 522	3 630	1 522	3 630	1 522	3 630	1 522	3 630	1 522	3 630	1 522	3 630
	72 - Demokratistøtte/partier	3 540	1 300	825	224																				
	73 - Kultur																								
	75 - Internasjonale organisasjoner og nettverk	17 474	21 066	899	11 283	7 404	2 173	5 662	50																
	77 - Utvekslingsordninger gjennom Fredskorpset	4 200	7 587	26 153	4 632	1 647	518	5 511																	
161 - Næringsutvikling	70 - Næringsutvikling																								
	95 - NORFUND - grunnfondskapital ved investeringer i utviklingsland																								
	70 - Overgangsbiand (GAP)																								
	70 - Naturkatastrofer																								
	71 - Humanitær bistand																								
	72 - Menneskerettigheter																								
164 - Fred, forskning og demokrati	70 - Fred, forskning og demokratitilsk	3 478	8 687	3 150	23 985	1 586																			
	72 - Utvikling og nedrustning																								
165 - Forskning, kompetanseheving og evaluering	70 - Forskning og høyere utdanning	7 435	8 889	8 009	21 793	13 932	1 451	5 031	-73																
	71 - Faglig samarbeid																								
166 - Miljø og bærekraftig utvikling mv.	71 - Internasjonale prosesser og konvensjoner	1 717	2 500	2 561																					
	72 - Internasjonale miljøprosesser og bærekraftig utvikling																								
	73 - Klimat- og skogsatsingen	43 487			200																				
	74 - Fornybar energi	148 298	2 071	131 521	10 000	22 211	66 209	3 900	191	15 522	3 210	53 997	201 636	151 311	41 155	576 676									
167 - Flyktningetilsk i Norge, godkjent som ODA	21 - Spesielle driftsutgifter	22 513	7 015	16 719																					
168 - Kvinner og likestilling	70 - Kvinner og likestilling	30 896	4 319																						
169 - Globale helse- og vaksineinitiativ	70 - Vaksine og helse																								
170 - FN-organisasjoner mv.	73 - Verdens matvareprogram (WFP)																								
	76 - Tilleggsmidler via FN-systemet mv.																								
171 - Multilaterale finansinstitusjoner	79 - Eksperte, juniorer og FN's fredskorps																								
172 - Gjeldslette og gjeldsrelaterte tiltak	72 - Samfinansiering via finansinstitusjoner																								
51 - Ikke Utenriksdepartementets budsjet	70 - Gjeldslette, betalingsbalansstøtte og kapasitetsbygging																								
5309 - Tilbakeløpninger	1 - Ikke Utenriksdepartementets budsjet	-885	-962	973	1 860	-436																			
5309 - Tilbakeløpninger	29 - Tilbakeløpninger																								
Totalt		631 060	564 571	555 606	411 304	370 604	358 950	296 250	261 758	201 542	2 204 569	6 146 580													

Figur 2.1 Bilateral bistand til største mottakerland i Afrika fordelt på kapittel og post, 2013¹ (NOK 1000)

¹ Det vil forekomme noe avvik mellom statsregnskapet og bistandsstatistikken. Dette skyldes at bistandsstatistikken i større grad baseres på forbruksrapportering fremfor bevilgning.

Kapittel	Post	Asia											
		Afghanistan	India	Nepal	Myanmar	Indonesia	Pakistan	Kambodja	Kina	Filippene	Vietnam	Andre landspesifikt	
151- Bistand til Asia	588 924						57 555					0	616 479
72 - Bistand til Afghanistan og Pakistan	104 705				23 087	29 992					4 768	8 899	114 920
78 - Regionbevilgning for Asia	15 951	16 696	41 935	9 225	16 098	8 290	25 776	12 181	2 301	25 229	59 055	232 736	
160 - Sivilt samfunn og demokratiutvikling													
72 - Demokratiutvikling	5 000	6 182	1 500		332	495	4 300		1 099	5 400	7 165	31 142	
73 - Kultur													
75 - Internasjonale organisasjoner og nettverk		5 170	6 228	793	639		3 342	3 674	1 230	1 592	9 341	32 009	
77 - Utvekslingsordninger gjennom Fredskorpset		4 026	0	9 221	975				474	51 287	37 421	103 404	
161 - Næringsutvikling	11 501						106 803	-5 945	-6 274	76	-12 546	93 614	
95 - NØREJUND- grunnfondskapital ved investeringer i utviklingsland													
70 - Overgangsbiestand (GAP)				38 032								20 000	
162 - Overgangsbiestand (GAP)	12 100			5 000			8 034			117 000	1 114	15 167	
163 - Nødhjelp, humanitær bistand og menneskerettigheter	107 450			60 072			38 478	6 680		4 649	27 389	244 718	
71 - Humanitær bistand	-47	816	0	1 850	4 686	1 163	0	2 253	1 543	796	13 060		
72 - Menneskerettigheter	30 161	800	11 498	30 091	300	2 731	6 000	2 996	8 547	19 127	112 250		
164 - Fred, forsoning og demokrati	6 822											1 835	
72 - Utvikling og nedrustning												148 447	
73 - Andre ODA-godkjente OSE-land												148 447	
70 - Forskning og høyere utdanning	19 989	10 094	2 712	401	467		30 097	-33	452	13 087	77 267		
70 - Forskning og høyere utdanning	78 604			2 000			59 827	1 010	1 926	4 664	148 031		
71 - Faglig samarbeid	28			48							0	76	
72 - Internasjonale prosesser og konvensjoner					5 270			3 100			8 200	16 570	
73 - Klima- og skogsatsingen	865	489	2 426	87 639			2 261	433	129	3 141	9 981	107 364	
74 - Fornybar energi	486	1 298	6 286	3 472	11 182			6 524		2 763	90 764	122 774	
21 - Spesielle driftsutgifter	10 872			30							45	10 947	
70 - Kvinner og likestilling	-13	6 066	7 941	9 623	14 973						13 877	52 466	
167 - Flyktningetiltak i Norge, godkjent som ODA													
168 - Kvinner og likestilling													
169 - Globale helse- og vaksineinitiativ													
170 - FN-organisjoner mv.		50 000					20 000				1 250	71 250	
79 - Ekspertes, juniorekspertes og FNs Fredskorps				826	2 141	648					725	7 700	
51 - Ikke Utenriksdepartementets budsjett			1 223									0	
5309 - Tilbakeløpninger	-3 297		-1 207	-300	-7 308	-2 594						-1 662	
29 - Tilbakeløpninger													
Totalt	744 409	202 041	190 691	186 584	164 466	154 044	150 862	124 365	124 101	108 071	599 047	2 748 680	

Figur 2.2 Bilateral bistand til største mottakerland i Asia etter kapittel og post, 2013¹ (NOK 1000)

¹ Det vil forekomme noe avvik mellom statsregnskapet og bistandsstatistikken. Dette skyldes at bistandsstatistikken i større grad baseres på forbruksrapportering fremfor bevilgning. Det vises til Norads hjemmesider for ytterligere statistikk; <http://www.norad.no/statistikk>

Kategori	Post									
	Palästina	Syria	Libanon	Jordan	Irak	Jemen	Iran	Andre ardløspeskert	Middøsten totalt	
Kapittel	Post									
152- Bistand til Midtøsten og Nord-Afrika	428 398	56 743	7 400	2 979	8 288	6 000	13 318	523 126		
160- Sivilt samfunn og demokratiutvikling	43 160		7 262	2 048	1 783	6 771	5 670	66 694		
72- Demokratiserte/parter	-32		506					473		
73- Kultur	10 045	200	500	2 000			1 476	14 221		
77- Utvekslingsordninger, gjennom Fredskorpset	1 237							1 237		
70- Naturkatastrofer	9 300					5 500		14 800		
71- Humanitær bistand	125 547	320 500	83 911	45 983	20 000	22 500	8 964	230 833	858 237	
72- Menneskerettigheter	0		800	800		500	9 904	12 004		
70- Fred, forskning og demokratitiltak	12 500	17 875	7 000	3 739	5 000		58 532	104 646		
72- Utvikling og nedrustning								200		
70- Forskning og høyere utdanning	724				6 985			724		
71- Fadlig samarbeid								6 985		
73- Klima- og skogsstasjonen							3 184	3 184		
74- Fornybar energi				250				250		
21- Spesielle driftsutgifter					16 277			16 277		
168- Kvinner og likestilling			2 000	4 688	3 670		6 600	25 975		
70- Kvinner og likestilling	9 017									
79- Ekspert, jurnorekspert og FNs fredskorps	1 546			1 028		1 174	1 820	5 568		
72- Samfinansiering via finansinstitusjoner			30 000					30 000		
5309- Tilbaketiløp	-289		-376				-3 541	-61		
Totalt	631 851	404 618	139 002	65 514	62 003	35 945	119 231	331 477	1 680 334	

Figur 2.3 Bilateral bistand til Midtøsten etter kapittel og post, 2013¹ (NOK 1000)

¹ Det vil forekomme noe avvik mellom statsregnskapet og bistandsstatistikken. Dette skyldes at bistandsstatistikken i større grad baseres på forbruksrapportering fremfor bevilgning. Det vises til Norads hjemmesider for ytterligere statistikk; <http://www.norad.no/statistikk>

Kapittel	Post	Brasil		Kuba		Guatemala		Honduras		Chile		Bolivia		Costa Rica		Peru		Andre land/regioner		Latin-Amerika totalt		
153 - Bistand til Latin-Amerika	78 - Regionbevilgning for Latin-Amerika	32 247	27 450	4 037	14 997	26 677	700	5 000	2 000	1 059	90 549	204 716										
160 - Sivilt samfunn og demokratiutvikling	70 - Sivilt samfunn	14 446	34 261	8 800	4 422	23 937	9 006	1 070	30 086	16 171	49 880	192 079										
	72 - Demokratistøtte/partier											635										
	73 - Kultur	2 500	3 100	200		2 900						700										
	77 - Utvekslingsordninger gjennom Fredskorpset	1 765	1 548	1 275	2 637	1 384			207	5 596	951	15 365										
	70 - Næringsutvikling	207	727									0										
161 - Næringsutvikling	95 - NORFUND - grunnfondskapital ved investeringer i utviklingsland		14 138				58 202	54 004		34 661		150 611										
	70 - Overgangsbiestand (GAP)				31 664							0										
162 - Overgangsbiestand (GAP)	70 - Naturkatastrofer			3 000		-96						8 981										
163 - Nødhjelp, humanitær bistand og menneskerettigheter	71 - Humanitær bistand	1 998		39 200	0							4 469										
	72 - Menneskerettigheter				0			450														
164 - Fred, forskning og demokrati	70 - Fred, forskning og demokratitiltak	1 749		37 094	14 159	-7						2 705										
165 - Forskning, kompetanseheving og evaluering	70 - Forskning og høyere utdanning		2 212									860										
	71 - Faglig samarbeid	521																				
166 - Miljø og bærekraftig utvikling mv.	73 - Klima- og skogsatsingen	3 932 833	137	2 978		1 146																
	74 - Fornybar energi	551	14 355		15 756	4 753																
167 - Flykningetiltak i Norge, godkjent som ODA	21 - Spesielle driftsutgifter											15										
168 - Kvinner og likestilling	70 - Kvinner og likestilling		9 721			12 125						5 000										
170 - FN-organisasjoner mv.	79 - Eksperteir, juniorespenter og FN's fredskorps			701								15										
5309 - Tilbakemeldinger	29 - Tilbakemeldinger			-11	-22							-310										
Totalt		3 988 819	107 649	97 275	83 613	72 819	67 209	56 253	45 511	38 911	32 564	172 420	47 633 043									

Figur 2.4 Bilateral bistand til største mottakerland i Latin-Amerika etter kapittel og post, 2013¹ (NOK 1000)

¹ Det vil forekomme noe avvik mellom statsregnskapet og bistandsstatistikken. Dette skyldes at bistandsstatistikken i større grad baseres på forbruksrapportering fremfor bevilgning. Det vises til Norads hjemmesider for ytterligere statistikk; <http://www.norad.no/statistikk>

Kapittel	Post	Regioner					Totalt
		Afrika	Amerika	Asia	Midtøsten	Europa	
150 - Bistand til Afrika	78 - Regionbevilgning for Afrika	2 101 247		616 479			2 101 247
151 - Bistand til Asia	72 - Bistand til Afghanistan og Pakistan			286 371			286 371
152 - Bistand til Midtøsten og Nord-Afrika	78 - Regionbevilgning for Asia	10 360			523 126		533 486
153 - Bistand til Latin-Amerika	78 - Regionbevilgning for Midtøsten og Nord-Afrika		204 716				204 716
160 - Sivilt samfunn og demokratiutvikling	70 - Regionbevilgning for Latin-Amerika	710 041	192 079	232 736	66 694	6 536	1 217 168
	70 - Sivilt samfunn	3 630	635	332	473	268	5 339
	72 - Demokratistøtte/partier	26 899	9 399	31 142	14 221	50	81 711
	73 - Kultur	21 346		10 000			31 346
	75 - Internasjonale organisasjoner og nettverk	99 542	15 365	32 009	1 237	231	148 382
	77 - Utvekslingssordninger gjennom Fredskorpset	74 946	934	103 404			179 284
161 - Næringsutvikling	70 - Næringsutvikling	494 018	150 611	93 614			738 243
162 - Overgangsbiestand (GAP)	95 - NORFUND - grunnfondskapital ved investeringer i utviklingsland	310 131	31 664	58 032			399 826
163 - Nødhjelp, humanitær bistand og menneskerettigheter	70 - Overgangsbiestand (GAP)	153 300	11 885	158 415	14 800		338 399
	70 - Naturkatastrofer	695 427	45 668	244 718	858 237	12 321	1 856 371
	71 - Humanitær bistand	9 360	3 301	13 060	12 004	6 904	44 629
	72 - Menneskerettigheter	88 617	56 538	112 250	104 646		362 301
164 - Fred, forskning og demokrati	70 - ODA-godkjente land på Balkan					378 295	378 295
	71 - ODA-godkjente land på Balkan	19 731		8 658	200		28 589
	72 - Utvikling og nedrustning			148 447		172 293	320 740
	73 - Andre ODA-godkjente OSSE-land	109 550	6 225	77 267	724	871	194 637
165 - Forskning, kompetanseheving og evaluering	70 - Forskning og høyere utdanning	43 433	5 153	148 031	6 985		203 602
	71 - Faglig samarbeid	3 982		76			4 058
166 - Miljø og bærekraftig utvikling mv.	71 - Internasjonale prosesser og konvensjoner	9 800		16 570		2 000	28 370
	72 - Internasjonale miljøprosesser og bærekraftig utvikling	201 636	3 959 530	107 364	3 184	272	4 271 985
	73 - Klima- og skogsatsingen	576 676	35 465	122 774	250	1 264	736 429
167 - Flyktningetiltak i Norge, godkjent som ODA	74 - Fornybar energi	4 687	15	10 947	16 277	105	32 031
168 - Kvinner og likestilling	21 - Spesielle driftsutgifter	95 552	31 646	52 466	25 975	457	206 096
169 - Globale helse- og vaksineinitiativ	70 - Kvinner og likestilling	123 625		71 250			194 875
170 - FN-organisasjoner mv.	70 - Vaksine og helse	25 000					25 000
	73 - Verdens matvareprogram (WFP)	11 300					11 300
	76 - Tilleggsmidler via FN-systemet mv.	25 969	2 558	7 700	5 568		41 795
171 - Multilaterale finansinstitusjoner	70 - Ekspert, juniorespenter og FNs freds-korps	48 962			30 000		78 962
172 - Gjeldslette og gjeldsrelaterte tiltak	72 - Samfinansiering via finansinstitusjoner	55 394					55 394
51 - Ikke Utenriksdepartementets budsjet	70 - Gjeldslette, betalingsbalansstøtte og kapasitetsbygging	8 055		1 223		973	10 251
5309 - Tilbakeføringer	1 - Ikke Utenriksdepartementets budsjet	-13 635	-343	-16 652	-4 268	-3 602	-38 500
	29 - Tilbakeføringer	6 148 580	47 633 043	2 748 680	1 680 334	579 215	9 354 159 206
Totalt							

Figur 2.5 Bilateral bistand til hovedregionene fordelt på kapittel og post, 2013¹ (NOK 1000)

1 Det vil forekomme noe avvik mellom statsregnskapet og bistandsstatistikken. Dette skyldes at bistandsstatistikken i større grad baseres på forbruksrapportering fremfor bevilgning. Det vises til Norads hjemmesider for ytterligere statistikk; <http://www.norad.no/statistikk>

Vedlegg 3

Bistand gjennom norske frivillige organisasjoner og stiftelser

Det vises til Norads hjemmesider for ytterligere statistikk; <http://www.norad.no/statistikk>

Kapittel	Post	Norges Redekors			Norsk Følelse			Utenriksdepartementet			Andre			Totalt
		Norsk Følelse	Norsk Følelse	Norsk Følelse	Norsk Følelse	Norsk Følelse	Norsk Følelse	Norsk Følelse	Norsk Følelse	Norsk Følelse	Norsk Følelse	Norsk Følelse		
150 - Bistand til Afrika	78 - Regionbevilgning for Afrika	47 256	64 863	4 653	12 624	10 500	4 000	30 319	27 012	201 227	11 450	77 393	201 227	
151 - Bistand til Asia	72 - Bistand til Afghanistan og Pakistan	24 943	31 000		10 000					11 450	4 649	4 649	11 450	
152 - Bistand til Midtøsten og Nord-Afrika	78 - Regionbevilgning for Asia	18 423	5 000							2 027	25 450	25 450	2 027	
153 - Bistand til Latin-Amerika	78 - Regionbevilgning for Midtøsten og Nord-Afrika	9 997	5 000							5 434	45 431	45 431	5 434	
160 - Sivilt samfunn	70 - Sivilt samfunn	79 971	26 000	150 677	114 952	151 907	52 801	83 229	40 672	450 822	389 461	389 461	450 822	
161 - Næringsutvikling	71 - Tilskudd til opplysningsarbeid	1 600	1 360	2 000	1 128	1 600	200	745	1 998	78 276	91 765	91 765	78 276	
162 - Overgangsassistans (GAP)	72 - Demokratistøtte/partier									6 448	6 448	6 448	6 448	
163 - Nødhjelp, humanitær bistand og menneskerettigheter	73 - Kultur									13 400	13 400	13 400	13 400	
164 - Fred, forsoning og demokrati	70 - Næringsutvikling	1 622	1 838							1 042	48 544	53 046	48 544	
165 - Forskning, kompetanseheving og evaluering	70 - Næringsutvikling									1 450	29 369	30 819	29 369	
166 - Miljø og bærekraftig utvikling mv.	95 - NORFOND - grunnfondskapital ved investeringer i utviklingsland													
168 - Kvinner og likestilling	70 - Overgangsassistans (GAP)	63 164	48 996	31 794	7 674					11 470	41 963	205 061	205 061	
169 - Globale helse- og vaksineinitiativ	70 - Naturkatastrofer	133 904	13 923	22 236	19 990					8	34 807	224 852	224 852	
170 - FN-organisasjoner mv.	71 - Humanitær bistand	518 497	489 211	92 454	152 441	12 195	13 539	480		106 378	1 384 714	1 384 714	106 378	
172 - Gjeldsløste og gjeldsrelaterte tiltak	72 - Menneskerettigheter		463		-93	1 295					44 452	46 597	46 597	
5309 - Tilbakeføringer	70 - Fred, forsoning og demokrati	18 719	6 935	17 061	1 928					121 545	166 189	166 189	121 545	
Grand Total	71 - ODA-godkjente land på Balkan		12 681	9 111			8 999			18 988	40 980	40 980	18 988	
	72 - Utvikling og nedrustning									2 583	2 583	2 583	2 583	
	73 - Andre ODA-godkjente OSSE-land	12 100					1 000			76 099	89 199	89 199	76 099	
	70 - Forskning og høyere utdanning		976	3 496						13 210	13 210	13 210	13 210	
	71 - Faglig samarbeid									47 103	51 575	51 575	47 103	
	71 - Internasjonale prosesser og konvensjoner									2 583	2 583	2 583	2 583	
	72 - Internasjonale miljøprosesser og bærekraftig utvikling			200						500	7 419	8 119	7 419	
	73 - Klima- og skogsatsingen									4 935	3 048	20 787	3 048	
	74 - Fornybar energi		8 240			2 191				28 724	39 155	39 155	28 724	
	70 - Kvinner og likestilling			4 000	8 600					-46	12 554	12 554	-46	
	70 - Vaksine og helse									4 239	4 239	4 239	4 239	
	76 - Tilleggsmidler via FN-systemet mv.									300	300	300	300	
	70 - FN-organisasjoner mv.										78	78	78	
	172 - Gjeldsløste og gjeldsrelaterte tiltak									-20	-2 717	-3 487	-2 717	
	29 - Tilbakeføringer	-35	-453	-7	-74	-6	-144			80 895	1 231 325	1 231 325	80 895	
	Grand Total	735 559	714 646	440 644	347 400	219 589	180 762	120 179	96 061	84 455	80 895	1 231 325	4 251 515	

Figur 3.1 Bistand forvaltet av norske ikke-statlige organisasjoner/stiftelser fordelt på kapittel og post, 2013¹ (NOK 1000)

¹ Det vil forekomme noe avvik mellom statsregnskapet og bistandsstatistikken. Dette skyldes at bistandsstatistikken i større grad baseres på forbruksrapportering fremfor bevilgning.

Vedlegg 4

Bistand gjennom ikke-norske frivillige organisasjoner og stiftelser

Det vises til Norads hjemmesider for ytterligere statistikk; <http://www.norad.no/no/om-bistand/norsk-bistand-i-i-tall>

Kapittel	Post	Save the Children International Alliance										Sum andre ikke-norske org	Like-norske org, lokale		
		Conservation Farming Unit (ZAM)	IPPF - International Planned Parenthood Federation	CMOD - International Centre for Reproductive Health	CHAI - Clinton Health Access Initiative	Henry Dunant Centre for Humanitarian Dialogue	UN Foundation	Aga Khan Foundation	ACTED - Agency for Technical Cooperation and Development	Norsk Følelsje - local office	Norsk Følelsje - local office				
150 - Bistand til Afrika	78 - Regionbevilgning for Afrika	70 433		88							27 005	33 601	-1 500	283 721	352 742
151 - Bistand til Asia	72 - Bistand til Afghanistan og Pakistan													75 546	136 152
152 - Bistand til Midtøsten og Nord-Afrika	78 - Regionbevilgning for Asia			20 000							802		4 500	43 327	63 327
153 - Bistand til Latin-Amerika	78 - Regionbevilgning for Midtøsten og Nord-Afrika													32 073	37 375
160 - Sivilt samfunn og demokratiutvikling	78 - Regionbevilgning for Latin-Amerika													91 524	91 524
	70 - Sivilt samfunn													22 900	22 900
	71 - Tilskudd til opplysningsarbeid													700	700
	73 - Kultur										2 814			45 447	48 261
	75 - Internasjonale organisasjoner og nettverk		40 000											117 320	157 320
	77 - Utvekslingsordninger gjennom Fredskorpset													26 728	26 728
161 - Næringsutvikling	70 - Næringsutvikling													8 433	8 433
162 - Overgangsassistans (GAP)	95 - NORFUND - grunnfondskapital ved investeringer i utviklingsland													-1 827	-1 827
163 - Nødhjelp, humanitær bistand og menneskerettigheter	70 - Overgangsassistans (GAP)													39 711	39 711
	70 - Naturkatastrofer										1 834			16 202	18 036
	71 - Humanitær bistand		46 000											14 579	164 442
	72 - Menneskerettigheter													82 583	82 583
164 - Fred, forsoning og demokrati	70 - Fred, forsoning og demokratitiltak						40 000							92 222	269 740
	71 - ODA-godkjente land på Balkan													11 230	11 230
	72 - Utvikling og nedrustning													44 146	45 356
	73 - Andre ODA-godkjente OSSE-land										1 210			18 561	18 561
165 - Forskning, kompetanseheving og evaluering	70 - Forskning og høyere utdanning													22 210	22 210
166 - Miljø og bærekraftig utvikling mv.	71 - Faglig samarbeid													5 792	5 792
	71 - Internasjonale prosesser og konvensjoner													9 700	27 700
	72 - Internasjonale miljøprosesser og bærekraftig utvikling													257 083	257 083
	73 - Klima- og skogsatsingen													39 326	53 668
	74 - Fornybar energi		19 277											168 507	197 784
168 - Kvinner og likestilling	70 - Kvinner og likestilling													35 000	35 000
169 - Globale helse- og vaksineinitiativ	70 - Vaksine og helse													3 750	3 750
	71 - Andre helse- og aids tiltak													-500	-500
170 - FN-organisasjoner mv.	76 - Tilleggsmidler via FN-systemet mv.													187	187
172 - Gjeldslette og gjeldsrelaterte tiltak	70 - Gjeldslette, betalingsbalansetøtte og kapasitetsbygging													33 404	2 007 995
5309 - Tilbakeføringer	29 - Tilbakeføringer													-187	-187
Totalt		70 433	59 277	46 088	48 000	41 303	40 000	38 706	34 665	33 601	2 007 995	2 448 470			

Figur 4.1 Bistand forvaltet av ikke-norske ikke-statlige organisasjoner/stiftelser¹ fordelt på kapittel og post, 2013² (NOK 1000)

- 1 Internasjonale, regionale og lokale NGO'er
- 2 Det vil forekomme noe avvik mellom statsregnskapet og bistandsstatistikken. Dette skyldes at bistandsstatistikken i større grad baseres på forbruksrapportering fremfor bevilgning.

Vedlegg 5

Bistand gjennom multilaterale organisasjoner fordelt på kapittel og post, 2013¹ (NOK 1000)Det vises til Norads hjemmesider for ytterligere statistikk; <http://www.norad.no/statistikk>

Kapittel	Post	Vedleggskategori											
		UNDP - UN Development Programme	UNICEF - United Nations Children's Fund	UNAIDS - Global Alliance for Vaccines and Immunization	UNFPA - UN Population Fund	UNHCR - UN Office of the High Commissioner for Refugees	GFATM - Global Fund to Fight AIDS, Tuberculosis and Malaria	CEPRF - Central Emergency Response Fund	WFP - World Food Programme	Sum restenende multilaterale org.	Multilaterale organisasjoner klart		
150 - Bistand til Afrika	78 - Regionbevilgning for Afrika	88 000	295 873	136 574	9 137	5 000					72 360	154 875	761 820
151 - Bistand til Asia	72 - Bistand til Afghanistan og Pakistan	314 733	29 955									49 791	394 480
152 - Bistand til Midtøsten og Nord-Afrika	78 - Regionbevilgning for Asia	13 319	67 119	18 420								31 148	130 006
153 - Bistand til Latin-Amerika	78 - Regionbevilgning for Midtøsten og Nord-Afrika	301 645	26 000	4 500	260	5 800						61 613	399 818
160 - Sivilt samfunn og demokrattutvikling	78 - Regionbevilgning for Latin-Amerika		17 456									25 800	43 256
	73 - Kultur											3 462	3 462
	75 - Internasjonale organisasjoner og nettverk											2 400	2 400
	77 - Utvekslingsordninger gjennom Fredskorpset											264	264
161 - Næringsutvikling	70 - Næringsutvikling	15 180										53 567	68 747
162 - Overgangsbiand (GAP)	70 - Overgangsbiand (GAP)	600	33 499	30 630	21 947						1 000	47 171	134 847
163 - Nødhjelp humanitær bistand og menneskerettigheter	70 - Naturkatastrofer	10 000		23 100		7 570					57 745	81 800	127 552
	71 - Humanitær bistand	1 000	165 930	50 000	7 919	248 305					381 679	32 700	227 881
	72 - Menneskerettigheter		3 150	5 492								95 419	104 061
164 - Fred, forskning og demokrati	70 - Fred, forskning og demokrattiltak		31 577	3 000		500						54 547	89 623
	71 - ODA-godkjente land på Balkan	-144										35 424	45 210
	72 - Utvikling og nedrustning		5 700									29 854	35 554
	73 - Andre ODA-godkjente OSSE-land		1 000	1 654		373						72 465	75 491
165 - Forskning, kompetanseheving og evaluering	70 - Forskning og høyere utdanning											17 000	17 000
	71 - Faglig samarbeid	1 500	22 161									62 227	85 889
166 - Miljø og bærekraftig utvikling mv.	71 - Internasjonale prosesser og konvensjoner	150	-70									7 207	7 287
	72 - Internasjonale miljøprosesser og bærekraftig utvikling	30 000	1 200									151 930	183 130
	73 - Klima- og skogsatsingen	281 131	299 507									141 544	722 182
	74 - Fornybar energi	40 000	23 000									310 811	373 811
168 - Kvinner og likestilling	70 - Kvinner og likestilling		7 280		8 300							41 567	57 148
169 - Globale helse- og vaksineinitiativ	71 - Andre helse- og aidstiltak	214 172	31 747	110 000	747 128	140 000						191 070	1 434 117
	72 - Det globale fond for bekjempelse av aids, tuberkulose og malaria (GFATM)				90 000							125 000	215 000
170 - FN-organisasjoner mv.	70 - FNs utviklingsprogram (UNDP)		755 000						450 000			0	450 000
	71 - FNs befolkningprogram (UNFPA)				402 000							5 000	760 000
	72 - FNs barnfond (UNICEF)			1 020 000								0	402 000
	73 - Verdens matvareprogram (WFP)									170 000		0	170 000
	74 - FNs høykommissær for flyktninger (UNHCR)											0	300 000
	75 - FNs organisasjon for palestinske flyktninger (UNRWA)					300 000						150 000	150 000
	76 - Tilleggsmidler via FN-systemet mv.	10 000	122 350									699 570	856 920
	77 - FNs aidsprogram (UNAIDS)				25 000							185 000	185 000
	78 - Bidrag andre FN-organisasjoner mv.											304 855	304 855
	79 - Ekspert, jurnoekspert og FNs Fredskorps	3 457	14 734	1 852	2 304	2 433	7 690				4 507	41 124	78 101
	81 - Tilskudd til internasjonal landbruksforskning											127 537	127 537
	82 - FNs organisasjon for kvinners rettigheter og likestilling (UN Women)											95 000	95 000
171 - Multilaterale finansinstitusjoner	70 - Verdensbanken	959 246										0	959 246
	71 - Regionale banker og fond											256 976	756 976
172 - Gjeldslette og gjeldsrelaterte tiltak	72 - Samfinansiering via finansinstitusjoner	489 450										24 962	514 412
5309 - Tilbakeføringer	70 - Gjeldslette, betalingsbalansestøtte og kapasitetsbygging	183 480										190 540	429 414
	29 - Tilbakeføringer	-16 557	-4 904	-1 705	-1 626							-8 034	-32 827
Totalt		2 940 360	1 959 195	1 403 518	749 432	705 369	575 237	555 394	450 000	439 424	362 367	4 194 119	14 334 415

Figur 5.1 Bistand gjennom multilaterale organisasjoner fordelt på kapittel og post, 2013¹ (NOK 1000)

1 Det vil forekomme noe avvik mellom statsregnskapet og bistandsstatistikken. Dette skyldes at bistandsstatistikken i større grad baseres på forbruksrapportering fremfor bevilgning.

Vedlegg 6

Største mottakerland av bilateral bistand fordelt på sektorer, 2013¹ (NOK 1000)

Det vises til Norads hjemmesider for ytterligere statistikk; <http://www.norad.no/statistikk>

DAC Hovedsektor	Land										Andre land/regioner	Total bilateral bistand
	Brazil	Afganistan	Pakistan	Mali	Tanzania	Senegal	Uganda	Syria	Somalia	Etiopia		
111 - Education, level unspecified	162	2 183	17 185	1 104	3 106	12 092	2 102	41 000	2 991	254 098	336 022	254 098
112 - Basic education		35 231	17 539	2 986	2 839	13 615	48 372	25 000	44 430	8 121	902 264	1 100 396
113 - Secondary education				1 210	333	1 056			8 182	1 559	17 950	30 290
114 - Post-secondary education		700	724	4 510	15 682	10 269	22 121		13 992	155 500	223 379	
121 - Health, general		1 455	37 932	102 273	34 503	4 100	4 079	15 500	7 575	6 173	409 193	622 782
122 - Basic health		2 052	2 487	125 416	1 866	26 323			2 790	7 698	298 455	467 086
130 - Population policies/programmes and reproductive health		1 192	4 400	30 475	2 489		3 744		659	9 522	701 784	754 265
140 - Water and sanitation	177	33 070		301					3 971	151 173	188 692	
151 - Government and civil society, general	39 532	100 524	81 756	81 197	70 630	176 591	85 261	1 500	129 897	45 081	2 246 556	3 058 626
152 - Conflict prevention and resolution, peace and security	3 748	30 547	34 911		2 177	31 332	6 750	32 889	286	1 095 892	1 310 348	
160 - Other social infrastructure and services	4 233	22 251	22 702	17 016	2 521	8 030	7 802	200	20 000	1 893	442 403	549 052
210 - Transport and storage								441			507	947
220 - Communications					35		14				7 245	7 294
230 - Energy generation and supply		6 632	22 000	400	149 272	47 936	130 733		10 000	22 244	968 303	1 357 536
240 - Banking and financial services			3 422	485	14 827	526	84 065		174	338 715	442 215	
250 - Business and other services			1 000		1 992		-231		-15	41 067	43 813	
311 - Agriculture	14 179	20 614	14 974	99 931	68 314	9 320	5 838		3 103	111 032	566 630	914 236
312 - Forestry	3 919 023	757			2 141		6 597			77 085	826 428	4 832 031
313 - Fishing	565				129				15 000		174 696	190 390
321 - Industry					29 067	15 686	5 399			197	87 387	137 935
322 - Mineral resources/mining					12 229	12 334	46 263				121 776	192 602
331 - Trade policy and regulations and trade-related adjustments						820					81 094	84 903
332 - Tourism				-211							15 608	15 608
410 - General environmental protection	3 386			8 197	60 740		5 161		1 261	755 573	834 318	
430 - Other multisector	2 826	378 852	13 739	27 484	13 500	-53 839	802		5 604	451 953	840 920	
510 - General budget support			300 000	50 000	80 000						60 000	490 000
520 - Developmental food aid / Food security assistance				25 000							0	25 000
600 - Action relating to debt											144 817	144 817
720 - Emergency Response		84 111	45 528	72 360		144 600	-260	248 800	89 146	33 000	1 452 177	2 169 761
730 - Reconstruction relief and rehabilitation		7 000	6 500								64 855	78 355
740 - Disaster prevention and preparedness		3 100	786	5 000		7 535	657		3 500	3 990	265 197	289 765
930 - Refugees in donor countries		10 872							4 642	1 571 169	1 586 683	
998 - Unallocated/unspecified	989	2 865	4 178		2 189		676		1 500	255 948	268 346	
Totalt	3 988 819	744 009	651 851	651 060	564 571	555 606	411 304	404 618	370 604	359 950	14 926 612	23 589 404

Figur 6.1 Største mottakerland av bilateral bistand fordelt på sektorer, 2013¹ (NOK 1000)

¹ Det vil forekomme noe avvik mellom statsregnskapet og bistandsstatistikken. Dette skyldes at bistandsstatistikken i større grad baseres på forbruksrapportering fremfor bevilgning.

Vedlegg 7**Bistand som andel av BNI i OECD/DAC-land 2013**

	2013
Norge	1,07
Sverige	1,02
Luxembourg	1,00
Danmark	0,85
Storbritannia	0,72
Nederland	0,67
Finland	0,55
Sveits	0,47
Belgia	0,45
Irland	0,45
Frankrike	0,41
Tyskland	0,38
Australia	0,34
Østerrike	0,28
Canada	0,27
New Zealand	0,26
Island	0,26
Japan	0,23
Portugal	0,23
USA	0,19
Spania	0,16
Italia	0,16
Korea	0,13
Slovenia	0,13
Hellas	0,13
Tsjekkia	0,11
Polen	0,10
Slovakia	0,09
Gjennomsnitt OECD/DAC	0,30

Kilde: OECD/DAC

Offentlige institusjoner kan bestille flere
eksemplarer fra:
Departementenes sikkerhets- og serviceorganisasjon
Internett: www.publikasjoner.dep.no
E-post: publikasjonsbestilling@dss.dep.no
Telefon: 22 24 20 00

Opplysninger om abonnement, løssalg og
pris får man hos:
Fagbokforlaget
Postboks 6050, Postterminalen
5892 Bergen
E-post: offpub@fagbokforlaget.no
Telefon: 55 38 66 00
Faks: 55 38 66 01
www.fagbokforlaget.no/offpub

Publikasjonen er også tilgjengelig på
www.regjeringen.no

Trykk: 07 Oslo AS – 10/2014

